ex libris [redacted] 15β,

R. II ed. To I p 321 n. 1.

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM PARS III.

AL DVS

CORRIGENTE PAVLO MANVTIO ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. XLVI.

AMPLISSIMO S. R. E. CARDINALI ALEXANDRO CAESARINO PAVLVS MANVTIVS ALDI FILIVS S. D.

BENE *mereri de literis, etiãsi utilitas praeterea consequatur nulla, tamen praeclarum in primis, atque egregium esse semper duxi. quanquam utilitatem spectare si uolumus, ea demũ summa est, quae ex hoc genere percipitur: fructus enim in posteritatis memoria et praedicatione positus est: quem nemo unquam sapiens nõ praestantissimũ esse iudicauit. sed haec bene merendi ratio duplex uidetur esse: nã et qui aliquid ipsi scripserunt, et qui alios uel cohortatione, uel praemio, ut scriberent, impulerunt, literis opem tulisse existimantur. quae duae res eiusmodi sunt, ut, qui alterutram cõmode faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratiae sint agendae; qui utranque, ne haberi quidem possint. atque hanc laudem, ne apud ueteres quidẽ saepe accidit, ut unus cõsequeretur: propterea quòd qui ea uirtute, atque fortuna fuerunt, ut et ingenio posteris prodesse possent, & opibus, qui idem facerent, multos adducere; alterum facile fecerunt, ut eos, qui doctrina & eloquentia ualerent, ad iuuanda literarum studia excitarent; alterum facere, ut ipsi monumentum aliquod industriae suae relinquerent, propter rerum gerendarum curam non ita potuerunt. quod item nostris temporibus usu uidemus euenire: nam neq; multi sunt, qui praestare utrũque possint, et qui possunt, ijs ferè, cum uelint, non conceditur. cuius generis*

exemplum, ne id, quod adest, aliunde quæramus, concede quæso Cæsarine præstantissime ut à te sumam, et sine me hoc impetrare à modestia tua, ut ea, quæ sentio, de te dicam. certe enim, qui maiorem aut iuris ciuilis, aut sacrarum literarum cognitionem sit consecutus, neminem esse constat. neque hæc studia, quæ humaniora appellantur, quæ nos hactenus secuti sumus, contempsisti; in quibus etiam diligenter uersatus es, ut illa superiora, quæ quibusdam ipsa per se nimis horrida uidentur, eloquentiæ pigmentis, cum uelles, atque etiam quãtum uelles, illustrare posses. est igitur in te ipso, unde posteritas adiuuetur: nec, ut arbitror, uoluntas deest: sed otium eripiunt maximarum rerum occupationes: nam quia tua uirtus nõ humili, neque obscuro loco latet, sed quasi in specula quadam excelsa atque illustri posita est, unde opem ostentare bonis omnibus uidetur; iccirco homines accurrunt ad te, uel ut consilium, uel etiam ut auxilium petant. itaque negotijs à literarum tractatione distractus, ex duabus rationibus, quibus initio bonas artes adiuuari posse dixi, alteram inuitus omittis, cum ipse nihil scribas; alteram studiose amplecteris, cum ijs, quos industria uides excellere, nulla re desis. quamobrem Hieronymus Ferrarius *Corrigiensis, qui se iampridem tibi addixit, homo & ingenij & iudicij laude præstantissimus, cum alia, quæ à te habet, prædicare solitus est, tũ illud uel maxime, quòd domi tuæ uiuens, te permittente, atque adeo libẽte totum diem in literis ponit, et otio fruitur tanto, quantum deserta in regione uix esset. cuius ex ingenio qui fructus percipiuntur, qui certe maximi sunt, ij sanè tuæ liberalitati referuntur accepti. à te habemus, quæ* Ferrarius *in*

ueterum ſcriptis uel correctione reſtituit, uel explicatione illuſtrat. à te emendationes in Philippicas Ciceronis orationes, quas ille plurimas atque optimas ad me miſit, quæ iam iamq; edentur, à te inquã omnes ſunt. itaque etiam eas ipſas orationes, ut à Ferrario, ideſt à te reſtitutas, & quæ præterea in hoc tertio uolumine cõtinentur, in quibus ipſi, quæ male affecta erant, multa ſanauimus, tibi inſcriptas atque dicatas emittimus; ut, quod beneficium habemus maximũ, eius beneficij auctorem agnoſcamus, & huic libro ſummum ornamentum Cæſarini nomen apponatur. qua re etiam id, quod iampridem optaui, fortaſſe conſequar, ut, quàm præclare ego de te ſentiam, cum intelligas, tu me eum exiſtimes, quo in amicitiam, uel potius in clientelam tuam accepto, non peſſime ſenſiſſe uidearis. Vale.

PRO P. SESTIO, ORATIO XXXIII.

I quis antea iudices mirabatur, quid esset, quòd pro tãtis opibus Reip. tãtáq; dignitate imperij nequaquá satis multi ciues forti & magno animo inuenirentur, qui auderent se, & salutem suam in discrimen offerre pro statu ciuitatis, & pro cõmuni libertate: ex hoc tempore miretur potius, si quem bonum & fortem ciuem uiderit, quàm si quem aut timidum, aut sibi potius quàm Reip. consulentem: nam ut omittatis de uniuscuiusque casu cogitando recordari, uno aspectu intueri potestis eos, qui cum senatu, cum bonis omnibus Remp. afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis dimicantes; eos autem, qui omnia diuina, & humana uiolarint, uexarint, perturbarint, euerterint, non solum alacres lætosq; uolitare, sed etiam uolũtarios fortissimis atque optimis ciuibus periculum moliri, de se nihil timere. in quo cum multa sunt indigna, tum nihil minus est ferendum, quàm quòd iam nõ per latrones suos, nõ per homines egestate, & scelere perditos, sed per uos nobis, per optimos uiros optimis ciuibus periculum inferre conantur; & quos lapidibus, quos ferro, quos facibus, quos ui, manu, copijs delere non potuerunt, hos uestra auctoritate, uestra religione, uestris sententijs se oppressuros arbitrantur. ego autem iudices, qua uoce mihi in agendis gratijs,

commemorandoq; eorum, qui de me optime sunt meriti, beneficio esse utendum putabam, ea nūc uti cogor in eorum periculis depellendis; ijs potissimū uox hæc seruit, quorū opera et mihi, & uobis, et populo R. restituta est. & quanquā à Q. Hortensio clarissimo uiro, atque eloquētissimo causa est P. Sestij perorata; nihilq; ab eo prætermissum est, quod aut pro Rep. conquerendū fuit, aut pro reo disputandum: tamen aggrediar ad dicendum, ne mea propugnatio ei potissimū defuisse uideatur, per quem est perfectum, ne cæteris ciuibus deesset. atque ego sic statuo iudices, à me in hac causa, atque hoc extremo dicendi loco pietatis potius q̃ defensionis, querelæ quàm eloquētiæ, doloris quā ingenij partes esse susceptas. itaque, si aut acrius egero, aut liberius, quàm qui ante me dixerunt; peto à uobis, ut tantum orationi meæ concedatis, quātum & pio dolori, & iustæ iracūdiæ concedendum putetis: neque enim officio cōiunctior dolor ullius esse potest, quàm hic meus, susceptus ex hominis de me optime meriti periculo; neque iracundia magis ulla laudanda, quàm ea, quæ me inflammat eorum scelere, qui cum omnibus salutis meæ defensoribus bellum esse sibi gerendū iudicauerunt. sed quoniam singulis criminibus cæteri responderunt, dicam ego de omni statu P. Sestij, de genere uitæ, de natura, de moribus, de incredibili amore in bonos, de studio conseruandæ salutis cōmunis, atque otij; contendamq;, si modo id consequi potero, ut in hac cōfusa, atque uniuersa defensione nihil à me, quod ad uestram quæstionem, nihil quod ad reum, nihil quod ad Remp. pertineat, prætermissum esse uideatur. & quoniam in grauissimis temporibus ciuitatis, atque in ruinis

euersæ atque afflictæ Reip. P. Sestij Tribunatus est à fortuna ipsa collocatus: nō aggrediar ad illa maxima atque amplissima prius, q̄ docuero, quibus initijs, ac fundamentis hæ tantæ summis in rebus laudes excitatæ sint.

Parente P. Sestius natus est iudices homine, ut plerique meministis, & sapiente, & sancto, & seuero: qui cū Tribunus pl. primus inter homines nobilissimos temporibus optimis factus esset, reliquis honoribus non tā uti uoluit, quàm dignus uideri. eo auctore duxit honestissimi & spectatissimi uiri C. Albini filiā: ex qua hic est puer, & nupta iam filia. duobus his grauissimis antiquitatis uiris sic probatus fuit, ut utrique eorum & charus maxime, et iucūdus esset. ademit Albino soceri nomen mors filiæ, sed charitatem illius necessitudinis, & beneuolentiā non ademit. hodie sic hunc diligit, ut uos facillime potestis ex hac uel assiduitate eius, uel solicitudine, & molestia iudicare. duxit uxorem patre uiuo optimi & calamitosissimi uiri filiam L. Scipionis. clara in hoc P. Sestij pietas extitit, & omnibus grata, quòd & Massiliam statim profectus est, ut socerū uidere, cōsolariq; posset fluctibus Reip. expulsum, in alienis terris iacentem, quem in maiorū suorū uestigijs stare oportebat: & ad eū filiam eius adduxit, ut illo insperato aspectu, complexuq; si non omnem, at aliquā partem mœroris sui deponeret: & maximis officijs & illius ærūnam, quoad uixit, & filiæ solitudinem sustentauit. possum multa dicere de liberalitate, de domesticis officijs, de Tribunatu mil. de prouinciali in eo magistratu abstinentia: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. Quæstor hic C. Antonij col-

legæ mei iudices fuit sorte, sed societate consiliorũ meus. Impedior non nullius officij, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quàm multa ad me detulerit, quãto ante prouiderit. atque ego de Antonio nihil dico, præter unũ, nũquam illum in illo summo timore ac periculo ciuitatis neque cõmunem metum omnium, neque propriam non nullorum de ipso suspicionem aut inficiando tollere, aut dissimulãdo sedare uoluisse. in quo collega sustinendo atque moderãdo si meã in illum indulgentiam coniunctam cũ summa custodia Reip. laudare uere solebatis: par propè laus P. Sestij esse debet, qui suũ ita Cõsulem obseruauit, ut & illi Quæstor bonus, & uobis omnibus optimus ciuis uideretur. idem, cũ illa coniuratio ex latebris, atque ex tenebris erupisset, palamq; armata uolitaret, uenit cũ exercitu Capuam: quam urbem propter plurimas belli opportunitates ab illa impia & scelerata manu attentari suspicabamur: & inde M. Aulanũ * Trib. militũ Antonij Capua præcipitem eiecit, hominem perditũ, et nõ obscure Pisauri, et in alijs agri Gallici partibus in illa cõiuratione uersatũ. idemq; C. Marcellũ, cũ is nõ solũ Capuã uenisset, uerũ etiã se quasi armorũ studio in maximã familiã cõiecisset, exterminãdũ ex illa urbe curauit. qua de causa & tũ cõuentus ille Capuæ, qui propter salutem illius urbis Consulatu conseruatam meo me unũ patronũ adoptauit, huic apud me P. Sestio maximas gratias egit, & hoc tempore ijdem homines nomine cõmutato coloni decurionesq;, fortissimi atq; optimi uiri, beneficiũ P. Sestij testimonio declarãt, periculumq; decreto suo deprecãtur. Recita quæso P. Sesti, quid decreuerint Capuæ decuriones, ut iã uirilis tua uox possit ali=

quid significare inimicis nostris, quidnam, cũ se corroborarit, effectura esse uideatur. DECRETVM DECVRIONVM. *nõ recito decretũ officio aliquo expressum, uicinitatis, aut clientelæ, aut hospitij publici, aut ambitionis, aut cõmendationis gratia: sed recito memoriam perfuncti periculi, prædicationem amplissimi beneficij, uicem officij præsentis, testimonium præteriti temporis. atque illis temporibus ijsdem cũ iam* Capuã *metu* Sestius *liberasset, urbem senatus atque omnes boni deprehensis atque oppressis domesticis hostibus me duce ex periculis maximis extraxissent: ego literis eũ* Capua *accersiui cũ illo exercitu, quem tũ secũ habebat. quibus hic literis lectis ad urbem cõfestim incredibili celeritate aduolauit. atq; ut illius temporis atrocitatem recordari possitis, audite literas, & uestram memoriam ad timoris præteriti cogitationẽ excitate.* LITERAE CICERONIS COS. *hoc aduentu* P. Sestij Tribunorũ *pl. nouorum, qui tum extremis diebus* Consulatus *mei res eas, quas gesserã, uexare cupiebant, reliquiq; cõiurationis impetus, & conatus sunt retardati. ac posteaquã est intellectum,* Catone Tribuno *pl. fortissimo atque optimo ciue* Remp. *defendente, per se ipsum senatũ populumq;* R. *sine militũ præsidio tueri facile maiestatem suã, & dignitatem eorũ, qui salutem cõmunem periculo suo defendissent:* Sestius *cũ illo suo exercitu summa celeritate est* Antoniũ *cõsecutus. hic ego quid prædicem, quibus hic rebus* Cõsulem *ad rem gerendã excitarit? quot stimulos admouerit homini studioso fortassis uictoriæ, sed tamen nimiũ cõmunem* Martem *belliq; casum metuenti? lõgũ est ea dicere: sed hoc breue dicã. si* M. Petreij *nõ excellens animo*

& amore Reip. uirtus, non summa auctoritas apud milites, non mirificus usus in re militari extitisset, neque adiutor ei P. Sestius ad excitandum Antonium, cohortãdũ, impellendum fuisset datus: illo in bello esset hiemi locus, neque unquam Catilina, cũ è pruina Apennini, atque è niuibus illis emersisset, atque æstatem integrã nactus, Italiæ calles, & pastorũ stabula præclara cepisset, sine multo sanguine, ac sine totius Italiæ uastitate miserrima cõcidisset. hunc igitur animum ad Tribunatum attulit P. Sestius: ut Quæsturã Macedoniæ relinquã, & aliquãdo ad hæc propiora ueniam. quãquã nõ est omittenda singularis illa integritas prouincialis, cuius ego nuper in Macedonia uidi uestigia non pressa leuiter ad exigui prædicationem temporis, sed fixa ad memoriã illius prouinciæ sempiternam. uerum hæc ita prætereamus, ut tamen intuentes, & respectãtes relinquamus. ad Tribunatum, quia ipse ad sese iam dudũ uocat, & quodam modo absorbet orationem meam, contento studio, cursuq; ueniamus. de quo quidem Tribunatu ita dictũ à Q. Hortensio, ut eius oratio nõ defensionem modo criminum uideretur cõtinere, sed etiam memoria digna uti Reip. capessendæ auctoritatem, disciplinamq; præscribere. sed tamen, quoniam Tribunatus quidem totus P. Sestij nihil aliud nisi meũ nomen causamq; sustinuit, necessario mihi de ijsdem rebus esse arbitror si non subtilius disputandum, at certe iudices dolentius deplorandũ. quã in oratione si asperius in quosdam homines inuehi uellem, quis nõ cõcederet, ut eos, quorũ sceleris furore uiolatus essem, uocis libertate perstringerem? sed ut agam moderate, & huic potius tempori seruiam, quàm dolori meo: si qui

occulte à salute nostra dissentiunt, lateant: si qui fecerūt aliquid aliquando, atque ijdem nunc tacent et quiescūt, nos quoque simus obliti: si qui se offerunt insolenter, & īsectātur, quoad ferri poterunt, perferemus: neque quē quam offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eū nō inuasisse, sed incurrisse uideamur. sed necesse est, antequam de Tribunatu P. Sestij *dicere incipiam, me totum superioris anni* Reip. *naufragium exponere. in quo colligendo, ac reficienda salute cōmuni omnia reperiētur* P. Sestij *dicta, facta, consilia uersata.* Fuerat *illè annus in* Reip. *magno metu, & multorum timore tāquam intentus arcus in me unum, sicut uulgo ignari rerum loquebantur; re quidem uera in uniuersam* Remp. *traductione ad plebem furibundi hominis, ac perditi, mihi irati, sed multo acrius otij, & communis salutis inimici. hunc uir clarissimus, mihiq́; multis repugnantibus amicissimus,* Cn. Pōpeius *omni cautione, fœdere, execratione deuinxerat, nihil in* Tribunatu *contra me esse facturum. at ille nefarius, ex omnium scelerum colluuione natus, parum se fœdus uiolaturum arbitratus, nisi ipsum cautorem alieni periculi suis proprijs periculis terruisset. hanc tetram immanemq́; belluam, uinctam auspicijs, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum*
* *cathenis, soluit subito legum* Consul, *uel, ut ego arbitror, exoratus, uel, ut non nemo putaret, mihi iratus, ignarus quidem certe & imprudens impendentium tantorum scelerum ac malorum. qui* Tribunus pl. *felix in euertenda* Rep. *fuit, nullis suis neruis: qui enim in eiusmodi uita nerui esse potuerunt, hominis fraternis flagitijs, sororijs stupris, omni inaudita libidine infamis? sed fuit pro-*

fecto quædã illa Reip. fortuna fatalis, ut ille cæcus atq; amens Tribunus pl. nancisceretur, quid dicam Consules? hoccine ut ego appellem nomine euersores huius imperij? proditores ueſtræ dignitatis? hoſtes bonorũ omnium? qui ad delendum ſenatum, affligendum equeſtrem ordinem, extinguenda omnia iura, atque inſtituta maiorum ſe illis faſcibus, cæteriſq; inſignibus ſummi honoris atque imperij ornatos eſſe arbitrabãtur. quorum, per deos immortales, ſi non dũ ſcelera uulneraq; inuſta Reip. uultis recordari, uultũ, atque inceſſum animis intueamini: facilius facta eorum occurrent mentibus ueſtris, ſi ora ipſa oculis propoſueritis. alter unguentis affluens, calamiſtrata coma, deſpiciens cõſcios ſtuprorum ac ueteres uexatores ætatulæ ſuæ, puteali et fœneratorũ gregibus inflatus, atque perculſus, olim, ne Scyllæo illo æris alieni in freto ad colũnam adhæreſceret, in Tribunatus portũ perfugerat. contẽnebat equites R. minitabatur ſenatui: uéditabat ſe operis, atq; ab ijs ſe ereptũ, ne de ambitu cauſam diceret, prædicabat; ab ijſdemq; ſe etiã inuito ſenatu prouinciã ſperare dicebat; eamq; niſi adeptus eſſet, ſe incolumẽ nullo modo fore arbitrabatur. alter, ò dij boni, ꝗ teter incedebat, ꝗ truculentus, ꝗ terribili aſpectu. unũ aliquem te ex barbatis illis, exemplũ imperij ueteris, imaginem antiquitatis, columẽ Reip. diceres intueri. ueſtitus aſper noſtra hac purpura plebeia ac penè fuſca, capillo ita horrido, ut Capua, in qua ipſe tum imaginis formandæ cauſa Duũuiratũ gerebat, Seplaſiam ſublaturus uideretur. nã quid ego de ſupercilio dicã, quod tũ hominibus non ſuperciliũ, ſed pignus Reip. uidebatur? tãta erat grauitas in oculo, tanta frõtis cõtractio, ut illo ſupercilio Reſp. tanꝗ Atlan-

te cœlum, niti uideretur. erat denique hic omniũ sermo: est tamen Reip. magnũ firmumq́; subsidium: habeo, quē opponam labi illi, atque cœno. uultu mediusfidius collegæ sui libidinē, leuitatemq́; franget. habebit senatus in hũc annum quem sequatur: non deerit auctor, & dux bonis. mihi denique homines præcipue gratulabātur, quòd habiturus essem cōtra Tribunum pl. furiosum, & audacem cũ amicum, & affinem, tũ etiam fortem & grauē Consulem. atque eorũ alter fefellit neminē: quis enim clauum tanti imperij tenere, & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu ac fluctibus posse arbitraretur hominem emersum subito ex diuturnis tenebris lustrorũ, ac stuprorum, uino, ganeis, lenocinijs, adulterijsq́; confectum, cum is præter spem in altissimo gradu alienis opibus positus esset, qui non modo tempestatem intueri impendentem temulentus, sed ne lucem quidem insolitam aspicere posset? alter multos planè in omnes partes fefellit: erat enim hominũ opinioni nobilitate ipsa blanda cõciliatricula cõmendatus. omnes boni semper nobilitati fauemus, & quia utile est Reip. nobiles homines esse dignos maioribus suis, et quia ualet apud nos clarorũ hominum & bene de Rep. meritorum memoria etiam mortuorũ. quia tristem semper, quia taciturnũ, quia subhorridũ atq́; incultum uidebãt, et quòd erat eo nomine, ut ingenerata familiæ frugalitas uideretur, fauebãt, gaudebant, & ad integritatem maiorũ spe sua hominem uocabant materni generis obliti. ego autem (uere hoc dicam iudices) tantũ esse in homine sceleris, audaciæ, crudelitatis, quantũ ipse cũ Rep. sensi, nũquam putaui: nequã esse hominē, et leuem, & falsa opinione errore hominũ ab adolescentia

commendatum ſciebam : etenim animus eius uultu, flagitia parietibus tegebantur : ſed hæc obſtructio nec diuturna eſt, nec obducta ita, ut curioſis oculis perſpici non poſſit. uidebamus genus uitæ, deſidiam, inertiam : incluſas eius libidines, qui paulo propius acceſſerant, intuebantur . denique etiam ſermonis anſas dabat, quibus reconditos eius ſenſus tenere poſſemus . laudabat homo doctus philoſophos neſcio quos : neque eorum tamen nomina poterat dicere: ſed eos tamen laudabat maxime, qui dicuntur præter cæteros eſſe auctores & laudatores uoluptatis : cuius, & quo tempore, & quo modo, non quærebat : uerbum ipſum omnibus modis animi & corporis deuorabat : eoſdemq; præclare dicere aiebat, ſapientes omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem bene ſanum non oportere, nihil eſſe præſtabilius otioſa uita, et plena, & conferta uoluptatibus : eos autem, qui dicerent dignitati eſſe ſeruiendum, Reip. conſulendum, officij rationem in omni uita, non commodi eſſe ducendam, ſubeunda pro patria pericula, uulnera excipienda, mortem oppetendam, uaticinari atque inſanire dicebat . ex his aſſiduis eius quotidianiſq; ſermonibus, & quòd uidebam quibus cum hominibus in interiore ædium parte uiueret, & quòd ita domus ipſa fumabat, ut multa eius ſermonis indicia redoleret, ſtatuebam ſic, boni nihil ab illis nugis expectandum, mali quidem certe nihil pertimeſcendum . ſed ita eſt iudices ; ut, ſi gladium paruo puero, aut ſi imbecillo ſeni, aut debili dederis, ipſe impetu ſuo nemini noceat ; ſin ad nudum uel fortiſſimi uiri corpus acceſſerit, poſſit acie ipſa & ferri uiribus uulnerari : ita cum hominibus

enervatis,

eneruatis, atq; exãguibus Cõsulatus tanquã gladius esset datus; qui per se pungere nemine unquã potuissent, hi summi imperij nomine armati, Remp. cõtrucidauerunt: fœdus fecerũt cum Tribuno pl. palàm, ut ab eo prouincias acciperent quas ipsi uellent; exercitum, & pecuniã, quantã uellent, ea lege, si ipsi prius Tribuno pl. afflictã Remp. tradidissent: id autem fœdus meo sanguine ictũ sanciri posse dicebant. qua re patefacta, (neque. n. dissimulari tantũ scelus poterat, nec latere) promulgantur uno eodemq; tempore rogationes ab eodem Tribuno de mea pernicie, & de prouincijs Cõsulum nominatim. hic tum senatus solicitus, uos equites excitati, Italia cuncta permota, omnes denique omniũ generũ atque ordinũ ciues summæ Reip. à Consulibus, atque à summo imperio petendũ esse auxiliũ arbitrabantur, cũ illi soli essent præter furiosum illum Tribunũ, duo Reip. turbines, qui non modo præcipitanti patriæ nõ subuenirent, sed etiam nimium tarde cõcidere mœrerẽt. flagitabatur ab his quotidie cũ querelis bonorum omniũ, tum etiã precibus senatus, ut meã causam susciperent, agerẽt aliquid, deniq; ad senatum referrent. hi nõ modo negando, sed etiam irridendo, amplissimum quenque illius ordinis insequebãtur. hic subito, cum incredibilis in Capitoliũ multitudo ex tota urbe cunctáq; Italia cõuenisset, uestem mutandam omnes, meq; etiã omni ratione priuato cõsilio, quoniã publicis ducibus Resp. careret, defendendũ putarunt. erat eodem tempore senatus in æde Concordiæ, quod ipsum templum repræsentabat memoriã Consulatus mei, cum flens uniuersus ordo Cincinnatũ Consulem orabat: nam alter ille horridus, & seuerus cõsulto se domi continebat.

qua tum superbia cœnũ illud ac labes, amplissimi ordinis preces, & clarissimorum ciuium lacrymas repudiauit? me ipsum ut cõtempsit heluo patriæ? nam quid ego, patrimonij, dicã? quod ille, cũ quasi quæstũ faceret, amisit. cum uenisset ad senatũ, uos inquã equites R. et omnes boni ueste mutata, uos inquã pro meo capite ad pedes lenonis impurissimi proiecistis, cum, uestris precibus à latrone illo repudiatis, uir incredibili fide, magnitudine animi, cõstantia L. Mũmius ad senatum de Rep. retulit, senatusq; frequẽs uestem pro mea salute mutandã censuit. ò diem illum iudices funestum senatui bonisq; omnibus, Reip. luctuosum, mihi ad domesticũ mœrorem grauẽ, ad posteritatis memoriam gloriosum: quid enim quisquam potest ex omni memoria sumere illustrius, quàm pro uno ciue et bonos omnes priuato cõsensu, & uniuersum senatũ publico cõsilio mutasse uestem? quæ quidẽ tum mutatio nõ deprecationis causa est facta, sed luctus: quẽ enim deprecarentur, cum omnes essent sordidati? cumq; hoc satis esset signi, esse improbum, qui mutata ueste non esset? hac mutatione uestis facta, tanto in luctu ciuitatis, omitto quid ille Tribunus omniũ rerũ diuinarũ humanarumq; prædo fecerit, qui adesse nobilissimos adolescentes, honestissimos equites R. deprecatores salutis meæ iusserit, eosq; operarũ suarũ gladijs & lapidibus obiecerit: de Cõsulibus loquor, quorũ fide Resp. niti debuit. exanimatus euolat ex senatu, non minus perturbato animo atque uultu, q̃ si ante annis paucis in creditorũ conuentum incidisset: aduocat concionem: habet orationem talem Cõsul, qualem nunquã Catilina uictor habuisset: errare homines, si etiam tum senatum aliquid in Rep. posse arbitrarentur:

equites uero R. daturos illius diei pœnas, quo me Consule cum gladijs in Cliuo Capitolino fuissent: uenisse tempus ijs, qui in timore fuissent, (cōiuratos uidelicet dicebat) ulciscendi se. si dixisset hoc solum, omni supplicio esset dignus; nā oratio ipsa Cōsulis perniciosa potest Remp. labefactare: quid fecerit, uidete. L. Lamiam, qui cum me ipsum pro summa familiaritate, quæ mihi cum fratre, cū patre eius erat, unice diligebat, tum pro Rep. uel mortem oppetere cupiebat, in concione relegauit, edixitq́;, ut ab urbe abesset millia passuum ducenta, quòd esset ausus pro ciue, pro bene merito ciue, pro amico, pro Rep. deprecari. quid hoc homine facias? aut quò ciuem importunū, aut quò potius hostem tā sceleratum reserues? qui, ut omittā cætera, quæ sunt ei cum collega immani impuroq́; coniuncta atque cōmunia, hoc unum habet proprium, ut expulerit ex urbe, relegarit non dico equitem R. non ornatissimum atque optimū uirum, non amicissimū Reip. ciuem, non illo ipso tempore unà cum senatu, & cum bonis omnibus casum amici Reiq́; pub. lugentem, sed ciuē R. sine ullo iudicio aut edicto ex patria Consul eiecerit. nihil acerbius socij & Latini ferre soliti sunt, quàm, id quod perraro accidit, ex urbe exire à Consulibus iuberi. atque illis tum erat reditus in suas ciuitates, ad suos lares familiares, & in illo communi incommodo nulla in quenquam propria ignominia nominatim cadebat: hoc uero quid est? exterminabit ciues R. edicto Consul à suis dijs penatibus? expellet à patria? deliget quem uolet, damnabit, atque eijciet nominatim? hic, si unquam uos eos, qui nunc estis in Rep. fore putasset, si denique imaginem iudiciorum, aut simulacrum ali-

quod futurum in ciuitate reliquum credidisset, unquam ausus esset senatum de rep. tollere, equitũ R. preces asper nari, ciuiũ denique omniũ nouis & inauditis edictis ius, libertatemq; peruertere? Etsi me attentissimis animis summa cum benignitate auditis iudices: tamen uereor, ne quis forte uestrum miretur, quid hæc mea oratio tam lõga, ac tam alte repetita uelit, aut quid ad P. Sestij cau sam, eorũ, qui ante huius Tribunatum Remp. uexarunt, delicta pertineant. mihi autem hoc propositum est osten dere, omnia cõsilia P. Sestij, mentemq; totius Tribunatus hanc fuisse, ut afflictæ et perditæ Reip. quãtũ posset, me= deretur. ac si in exponendis uulneribus illis de me ipso plura dicere uidebor, ignoscitote: nam & illam meã cla dem uos, & omnes boni maximum esse Reip. uulnus iu= dicastis; & P. Sestius est reus non suo, sed meo nomine: qui cum omnem uim sui Tribunatus in mea salute con= sumpserit, necesse est meã causam præteriti temporis cum huius præsenti defensione esse coniunctam. Erat igitur in luctu senatus: squalebat ciuitas publico cõsilio muta= ta ueste: nullum erat Italiæ municipiũ, nulla colonia, nulla præfectura, nulla Romæ societas uectigalium, nul= lum collegiũ, aut concilium, aut omnino aliquod commu ne consiliũ, quod tum non honorificentissime decreuisset de mea salute: cum subito edicunt duo Consules, ut ad suum uestitũ senatores redirẽt. quis unquam Cõsul sena= tum ipsius decretis parere prohibuit? quis tyrannus mi= seros lugere uetuit? parum'ne est Piso, ut omittam Gabĩ nium, quòd tantum homines fefellisti, ut negligeres aucto ritatem senatus? optimi cuiusque consilia contemneres? Remp. proderes? consulare nomen affligeres? etiam'ne

edicere audeas, ne mœrerent homines meã, suam, Reip. calamitatem? ne ue hunc suum dolorem ueste mutata significarent? siue illa uestis mutatio ad luctum ipsorũ, siue ad deprecandũ ualebat, quis unquã tã crudelis fuit, qui prohiberet quenquam aut sibi mœrere, aut cæteris supplicare? quid? sua sponte homines in amicorum periculis uestitum mutare nõ solent? pro te ipso Piso nemo'ne mutauit? ne isti quidem, quos Legatos non modo nullo S.C. sed etiam repugnãte senatu tute tibi legasti? ergo hominis desperati & proditoris Reip. casum lugebunt fortasse, qui uolent: ciuis florentissimi beneuolentia bonorum, & optime de salute patriæ meriti periculum coniunctum cum periculo ciuitatis lugere senatui non licebit? ijdem Consules; si appellandi sunt Cõsules, quos nemo est qui non modo ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet; pacto iam fœdere prouinciarum, producti in circo Flaminio in cõcionem ab illa furia, ac peste patriæ, maximo cum gemitu uestro illa omnia, quæ tum cõtra me contraq; Remp. dixerant, uoce ac sententia sua cõprobauerũt. ijsdem Cõsulibus sedentibus, atque inspectantibus lata lex est, ne auspicia ualerent, ne quis obnunciaret, ne quis legi intercederet, ut omnibus festis diebus legem ferri liceret, ut lex Aelia, lex Fusia ne ualeret. qua una rogatione, quis est, qui nõ intelligat, uniuersam Remp. esse deletã? ijsdem Consulibus inspectantibus, seruorum delectus habebatur pro tribunali Aurelio nomine collegiorum, cum uicatim homines conscriberentur, decuriarentur, ad uim, ad manus, ad cædem, ad direptionem incitarentur. ijsdem Cõsulibus arma in templum Castoris palàm comportabantur, gradus eiusdem

templi tollebantur, armati homines forũ & cóciones tenebant, cædes lapidationesq; fiebant, nullus erat ſenatus, nihil reliqui magiſtratus, unus omnem omnium poteſtatem armis & latrocinijs poſſidebat, nó aliqua ui ſua, ſed cũ duos Cóſules à Rep. prouinciarũ fœdere retraxiſſet: inſultabat, dominabatur, alijs pollicebatur, terrore ac metu multos, plures etiã ſpe & promiſſis tenebat. quæ cum eſſent eiuſmodi iudices; cũ ſenatus duces nullos, ac pro ducibus proditores, aut potius apertos hoſtes haberet; equeſter ordo reus à Cóſulibus citaretur; Italiæ totius auctoritas repudiaretur; alij nominatim relegarẽtur, alij metu ac periculo terrerentur; arma eſſent in templis, armati in foro; eaq; nó ſilentio Conſulũ diſſimularentur, ſed & uoce, & ſententia cóprobarentur; cũ omnes urbẽ nó dũ exciſam, & euerſam, ſed iam captã, atque oppreſſam uideremus: tamen his tãtis malis tãto bonorũ ſtudio iudices reſtitiſſemus: ſed me alij metus, atque aliæ curæ, ſuſpicionesq; mouerũt: exponã. n. hodierno die iudices omnem rationem facti et cóſilij mei, neque huic ueſtro tãto ſtudio audiendi, neque uero huic tantæ multitudini, quãta mea memoria nũquã ullo in iudicio fuit, deero. Nã ſi ego in cauſa tã bona, tãto ſtudio ſenatus, cóſenſu tã incredibili bonorũ omniũ, tã parato, tota denique Italia ad omnem cótentionem expedita, ceſſi Tribuni pl. deſpicatiſſimi hominis furori, cótemptiſſimorũ Conſulũ leuitatem, audaciamq; pertimui: nimium me timidũ, nullius animi, nullius conſilij fuiſſe confiteor: quid enim ſimile fuit in Q. Metello? cuius cauſam, etſi omnes boni probabãt, tamen neque ſenatus publice, neq; ullus ordo proprie, neque ſuis decretis Italia tota ſuſceperat: ad ſuã. n. magis quã

dã ille gloriã, quàm ad perspicuã salutem Reip. spectarat, cũ unus in legem per uim latã iurare noluerat: denique uidebatur ea cõditione tã fortis fuisse, ut cũ patriæ charitate cõstantiæ gloriã cõmutaret. erat autem ei res cũ exercitu C. Marij inuicto: habebat inimicum C. Mariũ cõseruatorem patriæ, sextũ iam illum Consulatũ gerentem: res erat cũ L. Saturnino iterũ Tribuno pl. uigilante homine, & in causa populari si nõ moderate, at certe populariter abstinenterq; uersato. cessit, ne aut uictus à fortibus uiris cum dedecore caderet, aut uictor multis & fortibus ciuibus Remp. orbaret. meã causam senatus palàm, equester ordo acerrime, cuncta Italia publice, omnes boni proprie enixeq; susceperant. eas res gesseram, quarũ nõ unus auctor, sed dux omnium uolũtatis fuissem, quæq; nõ modo ad singularem meã gloriam, sed ad salutem cõmunem omniũ ciuiũ, & propè gentiũ pertinerent: ea conditione gesserã, ut meũ factum semper omnes præstare tueriq; deberent. erat autem mihi cõtentio non cum uictore exercitu, sed cum operis conductis, & ad diripiendam urbem cõcitatis. habebam inimicũ nõ C. Mariũ terrorem hostiũ, spem, subsidiumq; patriæ, sed duo importuna prodigia, quos egestas, quos æris alieni magnitudo, quos leuitas, quos improbitas Tribuno pl. cõstrictos addixerat. nec mihi res erat cum Saturnino, qui, quòd à se Quæstore Ostiensi per ignominiam ad principem & senatus & ciuitatis M. Scaurũ rem frumentariã trãslatã sciebat, dolorem suũ magna cõtentione animi persequebatur; sed cum scurrarum locupletũ scorto, cum sororis adultero, cum stuprorum sacerdote, cum uenefico, cum testamentario, cum sicario, cum

latrone. quos homines si, id quod facile factu fuit, & quod fieri debuit, quodq; à me optimi & fortissimi ciues flagitabãt, ui armisq; superassem: nõ uerebar, ne quis aut uim ui repulsam reprehenderet, aut perditorũ ciuiũ, uel potius domesticorũ hostiũ mortẽ mœreret. sed me illa mouerũt. omnibus in cõcionibus illa furia clamabat, se, quæ faceret cõtra salutem meã, facere auctore Cn. Pompeio clarissimo uiro, mihiq; & nũc, &, quoad licuit, amicissimo. M. Crassus, quo cũ mihi erãt omnes amicitiæ necessitudines, uir fortissimus, ab eadem illa peste infestissimus esse meis fortunis prædicabatur. C. Cæsar, qui à me nullo meo merito alienus esse debebat, inimicissimus esse meæ saluti ab eodẽ quotidianis cõcionibus dicebatur. his se tribus auctoribus in cõsilijs capiendis, adiutoribus in re gerenda esse usurũ dicebat. ex quibus unũ habere exercitũ maximũ in Italia, duos, qui priuati tũ essent, et præesse, et parare, si uellent, exercitum posse, idq; facturos esse dicebat. nec mihi ille iudiciũ populi, nec legitimã aliquã contentionem, nec disceptationem, aut causæ dictionem, sed uim, arma, exercitus, imperatores, castra denũciabat. quid ergo? inimici oratio, uana præsertim, tã improbe in clarissimos uiros coniecta me mouit? me uero non mouit illius oratio, sed eorũ taciturnitas, in quos illa oratio tã improba cõferebatur. qui quãquã ob aliã causam tacebãt, tamen hominibus omnia timentibus tacendo loqui, nõ inficiando cõfiteri uidebãtur. illi autem aliquo tum timore perterriti, quòd acta illa, atq; omnes res superioris anni labefactari à Prætoribus, infirmari à senatu atque principibus ciuitatis putabant, Tribunũ popularem à se alienare nolebant, suáq; sibi propiora pericula esse quàm

mea loquebantur . sed tamen & Crassus à Consulibus meam causam suscipiendã esse dicebat, & eorum fidem Pompeius implorabat, neque se priuatum causæ publice susceptæ defuturum esse dicebat. quem uirum, studiosum mei, cupidissimum Reip. conseruandæ, domi meæ certi homines ad eam rem compositi monuerunt, ut esset cautior; eiusq; uitæ à me insidias apud me domi positas esse dixerũt; atque hãc ei suspicionem alij literis mittendis, alij nuncijs, alij coràm ipsi excitauerunt; ut ille, cum à me certe nihil timeret, ab illis, ne quid meo nomine molirentur, sibi cauendũ putaret. ipse autem Cæsar, quem maxime ignari homines ueritatis mihi esse iratum putabant, erat ad portas, erat cum imperio, erat in Italia eius exercitus, inq; eo exercitu ipsius Tribuni pl. inimici mei fratrem præfecerat . hæc ego cum uiderem, neque enim erant occulta, senatum, sine quo ciuitas stare non posset, omnino de ciuitate esse sublatum; Consules, qui publici consilij duces esse deberent, perfecisse, ut per ipsos publicũ consilium funditus tolleretur; eos, qui plurimum possent, opponi omnibus concionibus falso, sed formidolose tamen, auctores ad perniciem meam; cõciones haberi quotidie cõtra me; uocem pro me, ac pro Rep. neminem mittere; intenta signa legionum existimari ceruicibus ac bonis uestris, falso, sed putari tamen; coniuratorum ueteres copias, & effusam illam ac superatam Catilinæ manum importunam, nouo duce, & insperata cõmutatione rerum esse renouatam : hæc cum uiderem, quid agerem iudices? scio enim, tum non mihi uestrum studium, sed meum propè uestro defuisse . contenderem contra Tribunum pl. priuatis armis? uicissent improbos boni,

fortes inertes, interfectus esset is, qui hac una medicina so la potuit à Reip. peste depelli: quid deinde? quid reliquia= rũ restaret? quid denique? erat dubium, quin ille sanguis tribunitius, nullo præsertim publico cõsilio profusus, Con= sules ultores, & defensores esset habiturus? cum quidem in concione dixisset, aut mihi semel pereũdum, aut bis es= se uincendum. quid erat, bis uincere? id profecto, ut, cum amentissimo Tribuno pl. cum decertassem, cum Consuli= bus cæterisq; eius ultoribus dimicarem. ego uero, si mihi uni pereũdũ fuisset, ac non accipienda plaga mihi insa= nabilis, illi mortifera, quam Reip. imposuissem; semel pe= rire tamen iudices maluissem, quàm bis uincere: erat. n. illa altera eiusmodi cõtentio, ut neque uicti, neque uicto= res Remp. tenere possemus. quid, si in prima cõtentione ui tribunitia uictus, in foro cũ multis bonis uiris cõcidis= sem? senatũ Consules, credo, uocassent, quem totum de ci uitate delerãt: ad arma uocarent, qui ne uestitu quidem defendi Remp. siuissent: à Tribuno pl. post interitum meũ dissidissent, qui eandem horã meæ pestis & suorum præmiorum esse uoluissent: unum enim mihi restabat il= lud, quod forsitan nõ nemo uir fortis, & acris animi ma gniq; dixerit; restitisses, repugnasses, mortem pugnãs op= petisses. de quo te, te, inquam, patria obtestor, & uos pe= nates patrijq; dij, me uestrarũ sedium temporumq; cau= sa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior uita, dimicationem cædemq; fugisse. et= enim si mihi in aliqua naue cum meis amicis nauiganti hoc iudices accidisset, ut multi ex multis locis prædones classibus eã nauem se oppressuros minitarentur, nisi me unũ sibi dedidissent; si id uectores negarẽt, ac mecũ simul

interire, quàm me tradere hostibus mallent: iecissem me ipse potius in profundum, ut cæteros conseruarem, quàm illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem, sed in magnum uitæ discrimen adducerem. cum uero in hãc Reip. nauem, ereptis senatui gubernaculis, fluitantem in alto tempestatibus seditionum ac discordiarum, armatæ tot classes, nisi ego unus deditus essem, incursuræ uiderentur; cum proscriptio, cædes, direptio denunciarentur; cum alij me suspicione periculi sui non defenderent, alij uetere odio bonorũ incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij ulcisci dolorem suum aliquem uellent, alij rem ipsam publicam atque hunc bonorum statum otiumq; odissent, & ob hasce causas tot tamq; uarias me unum deposcerent: depugnarem potius cum summo non dicam exitio, sed periculo certe uestro, liberorumq; uestrorum, quàm non id, quod omnibus impendebat, unus pro omnibus susciperem ac subirem? uicti essent improbi: at ciues, at ab eo priuato, qui sine armis etiam Remp. Consul conseruarat. sin uicti essent boni, qui superessent? nõ ad seruos uidetis rem uenturã fuisse? an mihi ipsi, ut quidam putant, fuit mors æquo animo oppetenda? quid? tum mortem'ne fugiebã? an erat res ulla, quam mihi magis optandam putarem? aut ego illas res tantas in tanta improborum multitudine cum gerebam, non mihi mors, nõ exilium ob oculos uersabantur? non hæc denique à me tum, tãquam fata, in ipsa re gerenda concinebantur? an erat mihi in tãto luctu meorum, tanta disiunctione, tanta acerbitate, tanta spoliatione omnium rerum, quas mihi aut natura aut fortuna dederat, uita retinenda? tã erã rudis? tã ignarus

rerũ ? tam expers consilij, aut ingenij ? nihil audieram? nihil uideram ? nihil ipse legendo quærendoq́; cognoueram ? nesciebam uitæ breuem esse cursum, gloriæ sempiternum ? cũ esset omnibus definita mors, optandum esse, ut uita, quæ necessitati deberetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ uideretur? nesciebã inter sapientissimos homines hãc contentionem fuisse, ut alij dicerent animos hominum sensusq́; morte restingui, alij autem tũ maxime mentes sapientum ac fortium uirorum, cum è corpore excessissent, sentire ac uigere ? quorum alterum fugiendum non esse, carere sensu ; alterum etiam optãdum, meliore esse sensu. denique cũ omnia semper ad dignitatem retulissem, nec sine ea quidquam expetendum esse homini in uita putassem: mortem, quam etiam uirgines Athenis, Regis opinor Erechthei filiæ, pro patria cõtempsisse dicuntur, ego uir consularis tantis rebus gestis timerem ? præsertim cum eius essem ciuitatis, ex qua Q. Mutius solus in castra Porsenæ uenisset, eumq́; interficere proposita sibi morte conatus esset: ex qua P. Decius primũ pater, post aliquot annos patria uirtute præditus filius se ac uitam suã instructa acie pro salute populi R. uictoriaq́; deuouisset : ex qua innumerabiles alij partim adipiscendæ laudis, partim uitandæ turpitudinis causa mortem in uarijs bellis æquissimis animis oppetissent : in qua ciuitate ipse meminissem patrem huius M. Crassi, fortissimum uirum, ne uideret uictorem uiuus inimicũ, eadem sibi manu uitã exhausisse, qua mortẽ sæpe hostibus obtulisset. hæc ego & multa alia cogitans, hoc uidebam ; si causam publicam mea mors peremisset, neminem unquam fore, qui auderet suscipere contra impro-

bos ciues Reip. salutem: itaque non solũ si ui interissem, sed etiam si morbo extinctus essem, fore putabam, ut exẽplum Reip. conseruandæ mecum simul interiret: quis enim unquam, me à senatu populóq; R. tanto bonorum omnium studio non restituto, quod certe, si essem interfectus, accidere non potuisset, ullam Reip. partem cum sua minima inuidia auderet attingere? seruaui igitur Rẽp. discessu meo iudices: cædem à uobis liberisq; uestris, uastitatem, incendia, rapinas meo dolore luctúq; depuli, & unus Remp. bis seruaui, semel gloria, iterũ ærũna mea: neque .n. in hoc me hominem esse inficiabor unquam, ut me optimo fratre, charissimis liberis, fidissima coniuge, uestro cõspectu, patria, hoc honoris gradu sine dolore caruisse glorier: quod si fecissem, quod à me beneficium haberetis, cum pro uobis ea, quæ mihi essent uilia, reliquissem? hoc, meo quidem animo, summi in patriam amoris mei signum esse debet certissimũ, quòd cum abesse ab ea non possem sine summo dolore, hunc me perpeti, q̃ illam labefactari ab improbis malui. memineram iudices diuinum illum uirum, atque ex iisdem, quibus nos, radicibus natum ad salutem imperij huius, C. Marium, summa senectute, cum propè uim iustorum armorum profugisset, primo senile corpus paludibus occultasse demersum, deinde ad infimorũ ac tenuissimorũ hominũ Minturnis misericordiã confugisse, inde nauigio perparuo, cum omneis portus terrasq; fugeret, in oras Africæ desertissimas perueniße. atque ille uitã suam, ne inultus esset, ad incertissimã spem, & ad Reip. statum reseruauit. ego, qui, quẽadmodũ multi in senatu me absente dixerunt, periculo Reip. uiuebam, quiq; ob eam causam consularibus literis

de senatus sententia exteris nationibus cõmendabar, non ne, si meam uitam deseruissem, Rép. prodidissem? in quo quidem nunc me restituto uiuit mecum simul exemplum fidei publicæ, exẽplum Reip. defendẽdæ. quod si immortale retinetur, quis non intelligit immortalem hanc ciuitatẽ futurã? nam externa bella Regũ, gentium, nationũ iampridẽ ita extincta sunt, ut præclare cum iis agatur, quos pacatos esse patiamur. deniq; ex bellica uictoria nõ ferè quenq̃ est inuidia ciuiũ consecuta. domesticis malis, & audacium ciuiũ consilijs sæpe est resistendũ, eorumq; periculorũ est in Rep. retinẽda medicina: quã omnem iudices perdidissetis, si meo interitu senatui populoq; R. doloris sui de me declarandi potestas esset erepta. quare moneo uos adolescẽtes, atq; hoc meo iure præcipio, qui dignitatem, qui Remp. qui gloriã spectatis, ne, si qua uos aliquando necessitas ad Remp. contra improbos ciues defendendã uocabit, segniores sitis, & recordatione mei casus à consilijs fortibus refugiatis. primũ nõ est periculum, ne qui unquam sint in ciuitate eiusmodi Cõsules, præsertim si erit his id, quod debetur, persolutum: deinde nunquam iam, ut spero, quisquam improbus consilio & auxilio bonorum se oppugnare Remp. dicet, illis tacentibus; nec armati exercitus terrorẽ opponet togatis; neque erit iusta causa ad portas sedenti imperatori, quare terrorem suũ falso iactari opponiq; patiatur: nũquam enim erit tam oppressus senatus, ut ei ne supplicandi quidem ac lugendi sit potestas; tam captus equester ordo, ut equites R. à Consule relegentur. quæ cum omnia, atque etiam multo alia maiora, quæ consulto prætereo, accidissent, uidetis me tamen in pristinam meam dignitatem, breui tem-

poris dolore interiecto, Reip. uoce esse reuocatum. Sed ut reuertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositũ, omnibus malis illo anno scelere Cõsulũ Remp. esse confectam: primum illo ipso die, qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me è complexu patriæ, cõspectuq; uestro eripuissem, & metu periculi uestri, non mei, furori hominis, sceleri, perfidiæ, telis, minisq; cessissem, patriamq;, quæ mihi erat charissima, propter ipsius patriæ charitatẽ reliquissem, cũ meũ illum casum tã horribilẽ, tam grauem, tam repentinũ non solũ homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo uestrum forũ, nemo curiam, nemo lucem aspicere uellet; illo, inquam, ipso die, die dico? immo hora, atque etiam pũcto tẽporis eodẽ mihi Reiq; pub. pernicies, Gabinio et Pisoni prouincia rogata est. prò dij immortales custodes & conseruatores huius urbis atque imperij, quænã illa in Rep. mõstra, quæ scelera uidistis? ciuis erat expulsus is, qui Remp. ex senatus auctoritate cũ omnibus bonis defenderat, et expulsus non alio aliquo, sed eo ipso crimine: erat autẽ expulsus sine iudicio, ui, lapidibus, ferro, seruitio denique concitato: lex erat lata uastato ac relicto foro, & sicarijs seruisq; tradito, & ea lex, quæ ut ne ferretur, senatus fuerat ueste mutata. hac tãta perturbatione ciuitatis, ne noctem quidem Cõsules inter meũ discrimen et eorũ prædã interesse passi sunt: statim, me perculso, ad meũ sanguinẽ hauriendũ, & spirante etiã Rep. ad eius spolia detrahenda aduolauerũt. omitto gratulationes, epulas, partitionẽ ærarij, beneficia, spem, promissa, prædã, lætitiam paucorũ in luctu omniũ. uexabatur uxor mea: liberi ad necem quærebantur: gener, & Piso gener, à Pisonis Consulis

pedibus supplex reijciebatur : bona diripiebãtur, eaq́; ad Consules deferebantur: domus ardebat in Palatio: Consules epulabantur. quòd si meis incõmodis lætabantur, urbis tamen periculo commouerentur. sed ut à mea causa iam recedam, reliquas illius anni pestes recordemini: sic enim facillime perspicietis, quantam uim omnium remediorum à magistratibus proximis Resp. desiderarit. legũ multitudinem, cum earum, quæ latæ sunt, tum uero quæ promulgatæ fuerũt, dicam? nã latæ quidem sunt Consulibus illis tacentibus, immo uero approbantibus etiam: ut censoria notatio, & grauissimum iudicium sanctissimi magistratus de Rep. tolleretur: ut collegia non modo illa uetera contra S.C. restituerentur, sed ab uno gladiatore innumerabilia alia noua conscriberentur: ut remissis semissibus & trientibus, quinta propè pars uectigalium tolleretur: ut Gabinio pro illa sua Cilicia, quam sibi, si Remp. prodidisset, pactus erat, Syria daretur: ut uni heluoni bis de eadem re deliberandi, & rogata lege potestas fieret prouinciæ cõmutandæ. mitto eam legem, quæ omnia iura religionum, auspiciorum, potestatum, omnes leges, quæ sunt de iure & de tempore legum rogandarum, una rogatione deleuit. mitto omnẽ domesticam labem: etiam exteras nationes illius anni furore cõquassatas uidebamus. lege tribunitia Matris Magnæ Pessinũtius ille sacerdos expulsus, & spoliatus sacerdotio est, fanumq́; sanctissimarũ atq; antiquissimarũ religionum uẽditũ pecunia grãdi Brogitaro impuro homini, atque indigno illa religione, præsertim cũ ea sibi ille nõ colendi, sed uiolandi causa appetisset. appellati Reges à populo, qui id nunquam ne à senatu quidem postulassent. reducti

exules

exules Byzantium cōdemnati tum, cum indemnati ciues è ciuitate eijciebantur. Rex Ptolemæus, qui si non dum erat ipse à senatu socius appellatus, erat tamē frater eius Regis, qui, cū esset in eadem causa, iam erat à senatu honorem istum consecutus; erat eodem genere, ijsdemq; maioribus, eadem uetustate societatis; denique erat Rex, si nō dum socius, at nō hostis; pacatus, quietus, fretus imperio populi R. regno paterno atque auito, regali otio perfruebatur. de hoc nihil cogitante, nihil suspicante, eisdem operis suffragium ferentibus, est rogatum, ut sedens cum purpura, & sceptro, & illis insignibus regijs præconi publico subijceretur, & imperāte populo R. qui etiam bello uictis Regibus regna reddere consueuit, Rex amicus, nulla iniuria cōmemorata, nullis repetitis rebus, cum bonis omnibus publicaretur. multa acerba, multa turpia, multa turbulenta habuit ille annus: tamen illi sceleri, quod in me illorum immanitas edidit, haud scio an recte hoc proximum esse dicā. Antiochum illum magnum maiores nostri magna belli contentione terra mariq; superatum, intra montem Taurum regnare iusserunt: Asiam, qua illum mulctarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonauerunt. cum Armeniorum Rege Tigrane graue bellum perdiuturnumq; gessimus, cum ille iniurijs in socios nostros inferendis bello propè nos lacessisset. hic & ipse per se uehemens fuit, & acerrimum hostem huius imperij Mithridatem, pulsum Ponto opibus suis regnoq; defendit, & à Lucullo summo uiro atque imperatore pulsus, animo tamen hostili cum reliquis copijs suis in pristina mente mansit. hunc Cn. Pompeius, cum in suis castris supplicem abiectumq; uidisset, erexit, atque

insigne regium, quod ille de suo capite abiecerat, reposuit, & imperatis certis rebus regnare iussit; nec minus & sibi, & huic imperio gloriosum putauit, cõstitutũ à se Regem, q̃ constrictum uideri. tulit, gessit, qui & ipse hostis fuit populi R. & acerrimũ hostem in regnũ recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio penè certauit, regnat hodie, & amicitiæ nomen ac societatis, quod armis uiolarat, id precibus est cõsecutus. ille Cyprius miser, qui semper socius, semper amicus fuit, de quo nulla unq̃ suspicio durior aut ad senatum, aut ad imperatores nostros allata est, uiuus (ut aiunt) est & uidens cũ uictu ac uestitu suo publicatus. en, cur cæteri Reges stabilem esse suã fortunã arbitrentur, cum hoc illius funesti anni perdito exemplo uideãt per Tribunũ aliquem, & sexcentas operas se fortunis spoliari, & regno omni posse nudari. at etiã eo negotio M. Catonis splendorẽ maculare uoluerunt, ignari quid grauitas, quid integritas, quid magnitudo animi, quid denique uirtus ualeret: quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet in tenebris, et pulsa loco manet tamen, atque hæret in patria, splẽdetq; per se semper, neq; alienis unquã sordibus obsolescit. nõ illi ornandũ M. Catonẽ, sed relegandũ; nec illi cõmittendũ illud negotiũ, sed imponendũ putauerunt; qui in cõcione palàm dixerint, linguã se euellisse M. Catoni, quæ semper contra extraordinarias potestates libera fuisset. sentient, ut spero, breui tempore, manere libertatem illã, atque hoc etiã, si fieri poterit, esse maiorẽ, quòd cũ Cõsulibus illis M. Cato, etiam cum iã desperasset aliquid auctoritate sua proficere posse, tamen uoce ipsa ac dolore pugnauit, & post meum discessum ijs Pisonem uerbis flens meũ & Reip.

casum uexauit, ut illum, hominem perditissimũ atque impudentissimum, penè iam prouinciæ pœniteret. cur igitur rogationi paruit? quasi uero ille nõ in alias quoque leges, quas iniuste rogatas putaret, iam ante iurarit. non offert se ille istis temeritatibus, ut, cum Reip. nihil prosit, se ciue Remp. priuet. Cõsule me, cum esset designatus Tribunus pl. obtulit in discrimen uitam suã: dixit eam sententiã, cuius inuidiam capitis periculo sibi præstãdam uidebat: dixit uehementer: egit acriter: ea, quæ sensit, præ se tulit: dux, auctor, actor rerum illarum fuit: nõ quo periculum suum non uideret: sed in tanta Reip. tempestate nihil sibi, nisi de patriæ periculis, cogitandum putabat. consecutus est ipsius Tribunatus. quid ego de singulari magnitudine animi eius, ac de incredibili uirtute dicam? meministis illum diem, cum, templo à collega occupato, nobis omnibus de uita eius uiri & ciuis timentibus, ipse animo fortissimo uenit in templum, & clamorem hominum auctoritate, impetum improborum uirtute sedauit. adijt tum periculum, sed adijt ob causam, quæ quanta fuerit, iam mihi dicere non est necesse. at si isti Cypriæ rogationi sceleratissimæ non paruisset, hæreret illa nihilo minus in Rep. turpitudo: regno enim iam publicato, de ipso Catone erat nominatim rogatum. quod ille si repudiasset, dubitatis quin ei uis esset allata, cũ omnia acta illius anni per illum unum labefactari uiderentur? atque etiam hoc uidebat; quoniam illa in Rep. macula regni publicati maneret, quam nemo iam posset eluere, quod ex malis boni possit in Rep. prouenire, id utilius esse per se conseruari, quàm per alios. atque ille etiam si alia quapiam ui expelleretur illis temporibus ex hac

urbe, facile pateretur. etenim qui superiore anno senatu caruisset, quò si tum ueniret, me tamē socium suorum in Rep. consiliorum uidere posset: is æquo animo tum me expulso, & meo nomine cum uniuerso senatu, tum sententia sua cōdemnata, in hac urbe esse posset? ille uero eidem tempori, cui nos, eidem furori, eisdem Consulibus, eisdem minis, insidijs, periculis cessit. luctum nos hausimus maiorem, dolorem ille animi non minorem. his de tot, tantisq; iniurijs in socios, in Reges, in liberas ciuitates Consulum querela esse debuit. in eius magistratus tutela Reges, atque exteræ nationes semper fuerunt. ecquæ uox unquā est audita Cōsulum? quāquā quis auderet, si maxime queri uellet? de Cyprio Rege quererentur, qui me ciuem, nullo meo crimine, patriæ nomine laborantem, nō modo stantem nō defenderūt, sed ne iacētem quidē protexerunt? cesseram, si alienam à me plebem fuisse uultis, quæ nō fuit, inuidiæ; si cōmoueri omnia uidebantur, tempori; si uis suberat, armis; si societas, magistratuum pactioni; si periculum ciuium, Reip. cur, cum de capite ciuis, (non disputo, cuiusmodi ciuis) & de bonis proscriptio ferretur, cum & sacratis legibus, & XII tabulis sancitum esset, ut neque priuilegiū irrogari liceret, neque de capite, nisi comitijs cēturiatis, rogari, nulla uox est audita Cōsulum? cōstitutumq; illo anno est, quātum in illis duabus huius imperij pestibus fuit, iure posse per operas concitatas quemuis ciuem nominatim Tribuni pl. cōsilio ex ciuitate exturbari? quæ uero promulgata illo anno fuerunt, quæ promissa multis, quæ conscripta, quæ sperata, quæ cogitata, quid dicam? qui locus orbis terræ iam nō erat alicui destinatus? cuius negotij publici cogitari,

optari, fingiq; procuratio potuit, quæ non esset attributa atque descripta? quod genus imperij, quæ prouincia, quæ ratio aut auferendæ, aut cōflādæ pecuniæ nō reperiebatur? quæ regio, ora'ue terrarum erat latior, in qua non regnū aliquod statueretur? quis autem Rex, *qui illo anno nō aut emendū sibi, quod nō habebat; aut redimendum, quod habebat, arbitraretur? quis prouinciam, quis pecuniam, quis legationem ab senatu petebat? damnatis de ui, restitutio; Cōsulatus petitio ipsi illi populari sacerdoti cōparabatur. hæc gemebant boni, sperabant improbi, agebat* Tribunus pl. *Consules adiuuabāt. hic aliquādo, serius quàm ipse uellet,* Cn. Pompeius, *inuitissimis ijs, qui mentem optimi ac fortissimi uiri suis cōsilijs ac fictis terroribus à defensione meæ salutis auerterant, excitauit illam suā nō sopitam, sed suspicione aliqua retardatam cōsuetudinem* Reip. *bene gerendæ. non est passus ille uir, qui sceleratissimos ciues, qui acerrimos hostes, qui maximas nationes, qui* Reges, *qui gentes feras atq; inauditas, qui prædonum infinitam manum, qui etiam seruitia uirtute uictoriáq; domuisset, qui, omnibus bellis terra mariq; cōpressis, imperium populi* R. *orbis terrarum terminis definisset,* Remp. *euerti scelere paucorum, quā ipse nō solum cōsilijs, sed etiam sanguine suo sæpe seruasset: accessit ad causam publicam: restitit auctoritate sua reliquis rebus: de præteritis questus est. fieri quædā ad meliorem spem inclinatio uisa est. decreuit senatus frequens de meo reditu* Calendis Iun. *dissentiente nullo, referente* L. Mummio, *cuius in mea causa nunquam fides uirtusq; contremuit. intercessit* Ligus *iste nescio qui, additamentum inimicorum meorum, res erat & causa nostra eo*

iam loci, ut erigere oculos, & uiuere uideretur. quiſquis erat, qui aliquam partem in meo luctu ſceleris Clodiani attigiſſet, quocũque uenerat, quod iudiciũ cũque ſubierat, damnabatur. inueniebatur nemo, qui ſe ſuffragiũ de me tuliſſe cõfiteretur. deceſſerat ex Aſia frater meus magno ſqualore, ſed multo etiã maiore mœrore. huic ad urbem uenienti tota obuiam ciuitas cũ lacrymis gemituq; proceſſerat: loquebatur liberius ſenatus: cõcurrebãt equites R. Piſo ille gener meus, cui fructũ pietatis ſuæ neque ex me, neque à populo R. ferre licuit, à propinquo ſuo ſocerum ſuum flagitabat: omnia ſenatus reijciebat, niſi de me primum Cõſules retuliſſent. quæ cum res iam manibus teneretur; & cum Conſules prouinciarum pactione libertatẽ omnẽ perdidiſſent; qui cũ in ſenatu priuatim, ut de me ſententias dicerent, flagitabantur, legem illi ſe Clodiam timere dicebant: cũ hæc non poſſent iam diutius ſuſtineri, initur cõſilium de interitu Cn. Põpeij. quo patefacto, ferroq; deprehenſo, ille incluſus domi tam diu fuit, quã diu inimicus meus in Tribunatu. de meo reditu octo Tribuni promulgarunt. ex quo intellectum eſt, mihi abſenti creuiſſe amicos, in ea præſertim fortuna, in qua nõ nulli etiam, quos eſſe putaueram, non erant; ſed eos uolũtatem ſemper eãdem, libertatem nõ eãdem ſemper habuiſſe. nam ex nouem Tribunis, quos tunc habuerã, unus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Aeliorũ imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, q̃ generis uideretur. hoc igitur anno magiſtratibus nouis deſignatis, cum omnes boni omnem ſpem melioris ſtatus in eorum fidem cõuertiſſent, princeps P. Lentulus auctoritate ac ſententia ſua, Piſone & Gabinio repugnanti=

bus, causam suscepit, Tribunisq; pl. octo referentibus, præstantissimã de me sententiam dixit. qui cum ad gloriam suã, atque ad amplissimi beneficij gratiam magis pertinere uideret, causam illam integram ad suum Consulatũ reseruari, tamen rem talem per alios citius, quàm per se tardius confici malebat. hoc interim tempore P. Sestius iudices designatus iter ad C. Cæsarem pro mea salute suscepit. quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. equidem existimo, si ille, ut arbitror, æquus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; sin iratior, non multum. sed tamen sedulitatem atque integritatem hominis uidetis. Ingredior iam in Sestij Tribunatum: nam hoc primum iter designatus Reip. causa suscepit. pertinere et ad cõcordiam ciuium putauit, & ad perficiendi facultatem, animũ Cæsaris à causa nõ abhorrere. abijt ille annus. respirasse homines uidebantur, non dum re, sed spe Reip. recuperandæ. exierũt malis ominibus atque execrationibus duo Vulturij paludati: quibus utinã ipsis euenissent ea, quæ tũ homines precabantur: neque nos prouinciam Macedoniam cum exercitu, neque equitatũ in Syria, & cohortes optimas perdidissemus. ineunt magistratum Tribuni pl. qui omnes de me promulgaturos cõfirmarant. ex his princeps emitur ab inimicis meis, is, quem homines in luctu irridentes Gracchum uocabant: quoniam id etiam fatũ ciuitatis fuit, ut illa ex ueprteulis extracta nitedula Remp. conaretur arrodere. alter ★ *uero, nõ ille Serranus ab aratro, sed ex deserto Gaui Oleli horreo, calatis granis, in Calatinos ac Lælios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. ueniunt Calendæ Ian. uos hæc melius scire po-*

testis, equidem audita dico, quæ tum frequentia senatus, quæ expectatio populi, qui cócursus Legatorum ex Italia cuncta, quæ uirtus, actio, grauitas P. Lentuli Cos. fuerit, quæ etiã collegæ eius moderatio de me: qui cũ inimicitias sibi mecũ ex Reip. dissensione susceptas esse dixisset, eas se patribus cóscriptis dixit, & temporibus, & Reip. permissurũ. tũ princeps rogatus sententiam L. Cotta, dixit id, quod dignissimum Rep. fuit; nihil de me actum esse iure, nihil more maiorũ, nihil legibus: nó posse quenquam de ciuitate tolli sine iudicio: de capite nó modo ferri, sed ne iudicari quidem posse, nisi comitijs centuriatis: uim fuisse illã, flãmam quassatæ Reip. perturbatorumq; temporũ, iure, iudicijsq; sublatis: magna rerũ permutatione impendente, declinasse me paululũ, & spe reliquæ tranquillitatis præsentes fluctus, tempestatemq; fugisse: quare, cũ absens Rép. nó minus magnis periculis, quàm quodã tempore præsens liberassem, nó restitui me solum, sed etiam ornari à senatu decere. disputauit etiam multa prudenter, ita de me illum amentissimũ, & profligatissimum hostem pudoris, & pudicitiæ scripsisse quæ scripserat, ijs uerbis, rebus, sententijs, ut, etiam si iure esset rogatum, tamen uim habere nó posset: quare me, qui nulla lege abessem, nó restitui lege, sed reuocari senatus auctoritate oportere. hunc, nemo erat, quin uerissime sentire diceret. sed post eum rogatus Cn. Pompeius, approbata laudatáq; Cottæ sententia, dixit, sese otij mei causa, ut omni populari cócitatione defungerer, censere, ut ad senatus auctoritatem, populi quoque R. beneficiũ erga me adiũgeretur. cũ omnes certatim, aliusq; alio grauius, atq; ornatius de mea salute dixisset, fieretq; sine ulla uarietate

discessio: surrexit, ut sciatis, Attilius hic Gauianus: nec ausus est, cum esset emptus, intercedere: noctem sibi ad deliberandũ postulauit. clamor senatus, querelæ, preces, socer ad pedes abiectus. ille se affirmare postero die moram nullam esse facturum. creditũ est: discessum est. illi interea deliberatori merces, longa interposita nocte, duplicata est. consecuti dies pauci omnino Ianuario mense, per quos senatum haberi liceret: sed tamen actum nihil, nisi de me. cum omni mora, ludificatione, calumnia senatus auctoritas impediretur, uenit tandem consilij de me agendi dies, VIII. Cal. Feb. princeps rogationis, uir mihi amicissimus, Q. Fabritius templum aliquãto ante lucẽ occupauit. quietus eo die Sestius, is qui est de ui reus, actor hic defensorq; causæ meæ: nihil progreditur: cõsilia expectat inimicorum meorum. quid illi, quorũ consilio P. Sestius in iudicium uocatur, quo se pacto gerũt? cum forum, comitium, curiam multa de nocte armatis hominibus, ac seruis plerisque occupauissent, impetum faciunt in Fabritium, manus afferunt, occidunt nõ nullos, uulnerant multos, uenientem in forum uirũ optimum, & cõstantissimum M. Cispium Trib. pl. ui depellũt, cædem in foro maximam faciunt, uniuersiq; districtis gladijs, & cruentis in omnibus fori partibus fratrem meũ, uirum optimũ, fortissimum, meiq; amantissimum, oculis quærebant, uoce poscebant: quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi, sed moriendi causa corpus obtulisset suum, nisi suam uitam ad spem mei reditus reseruasset. subijt tamen uim illam nefariam consceleratorum latronum. et cum ad fratris salutem à populo R. * deprecandamq; ue=

nisset, pulsus è rostris, in comitio iacuit, seq; seruorum & libertorum corporibus obtexit, uitamq; tũ suam noctis, & fugæ præsidio, non iuris, iudiciorumq; defendit. meministis tum iudices corporibus ciuium Tiberim compleri, cloacas referciri, è foro spongijs effundi sanguinem, ut omnes tantam illam copiam, & tam magnificum apparatum non priuatum aut plebeium, sed patritium & prætorium esse arbitrarentur: nihilq; neque ante hoc tempus, neque hoc ipso turbulentissimo die criminationis esse in Sestium. atqui uis in foro uersata est. certe: quãdo. n. maior? lapidationes persæpe uidimus; non ita sæpe, sed nimiũ tamen sæpe gladios: cædem uero tãtã, tãtos aceruos corporum extructos, nisi forte illo Cinnano atque Octauiano die, quis unquam in foro uidit? qua ex cõcertatione animorũ? nã ex pertinacia, aut cõstantia intercessoris oritur sæpe seditio, culpa atque improbitate latoris, cõmodo aliquo imperitis aut largitione proposita; oritur ex cõcertatione magistratuum; oritur sensim ex clamore primum, deinde aliqua discessione cõcionis; uix, sero, & raro ad manus peruenitur: nullo uero uerbo facto, nulla cõcione aduocata, nulla lege, cõcitatã nocturnam seditionem quis audiuit? an uerisimile est, ut ciuis R. aut homo liber quisquam cum gladio in forum descenderit ante lucem, ne de me ferri pateretur, præter eos, qui ab illo pestifero ac perdito ciue iampridem Reip. sanguine saginantur? hic iam de ipso accusatore quæro, qui P. Sestium queritur cum multitudine in Tribunatu, & cum præsidio magno fuisse, num illo die fuerit? certe non fuit. uicta igitur est causa Reip. & uicta nõ auspicijs, non intercessione, nõ suffragijs, sed ui, manu, ferro.

nam ſi obnunciaſſet Fabritio is Tribunus pl. qui ſeruaſſe de cœlo dixerat: accepiſſet Reſp. plagam, ſed eam, quã acceptam gemere poſſet. ſi interceſſiſſet collega Fabritio, læſiſſet Remp. ſed Remp. iure læſiſſet. gladiatores tu nouitios, pro expectata Aedilitate ſuppoſitos, cum ſicarijs è carcere emiſſis ante lucem in forũ immittas? magiſtratus templo deijcias? cædem maximam facias? forum purges? & cum omnia ui & armis egeris, accuſes eum, qui ſe præſidio munierit, non ut te oppugnaret, ſed ut uitam ſuã poſſet defendere? atqui ne ex eo quidem tempore id egit Seſtius, ut à ſuis munitus, tuto in foro tum magiſtratum gereret, Remp. adminiſtraret. itaque fretus ſanctitate Tribunatus, cum ſe non modo cõtra uim, & ferrũ, ſed etiam contra uerba, atque interceſſionem legibus ſacratis eſſe armatum putaret: uenit in templum Caſtoris, obnũciauit Conſuli, cum ſubito manus illa Clodiana in cæde ciuium ſæpe iam uictrix exclamat, incitatur, inuadit: inermem atque imparatum Tribunum alij gladijs adoriuntur, alij fragmentis ſeptorum, & fuſtibus: à quibus hic multis uulneribus acceptis, ac debilitato corpore, & contrucidato ſe abiecit exanimatus, neque ulla alia re ab ſe mortem, niſi opinione mortis, depulit. quem cum iacentem, & conciſum plurimis uulneribus, extremo ſpiritu, exãguem, & cõfectũ uiderent: defatigatione magis, & errore, quàm miſericordia, & modo aliquando cædere deſtiterunt. & cauſam dicit Seſtius de ui? quid ita? quia uiuit. at id nõ ſua culpa. plaga una illa extrema defuit. quæ ſi acceſſiſſet, reliquũ ſpiritũ exhauſiſſet. accuſa Lentidium: nõ percuſſit locum. male dicito Sabino homini Reatino, cur tã temere exclamarit occi-

ſum. ipſum uero quid accuſas? nũ defuit gladijs? num repudiauit? nũ, ut gladiatoribus imperari ſolet, ferrum non recepit? an hæc ipſa uis eſt, non poſſe emori? an illa, quòd Tribunus pl. templũ cruentauit? an, quòd, cũ eſſet ablatus, primumq́; reſipuiſſet, non ſe referri iuſſit? ubi eſt crimen, quod reprehenditis? hic quæro iudices: ſi illo die gens iſta Clodia, quod facere uoluit, effeciſſet, ſi P. Seſtius, qui pro occiſo relictus eſt, occiſus eſſet; fuiſtis'ne ad arma ituri? fuiſtis'ne uos ad patrium illum animũ, maiorumq́; uirtutem excitaturi? fuiſtis'ne aliquãdo Remp. à funeſto latrone repetituri? an etiam tunc quieſceretis, cunctaremini, timeretis, cum Remp. à facinoroſiſſimis ſicarijs, & à ſeruis eſſe oppreſſam, atque occupatã uideretis? cuius igitur mortem ulciſceremini, ſi quidem liberi eſſe, et habere Remp. cogitaretis; de eius uirtute uiri quid uos loqui, quid ſentire, quid cogitare, quid iudicare oporteat, dubitandum putatis? at uero ipſi parricidæ, quorũ effrenatus furor alitur impunitate diuturna, adeo uim facinoris ſui perhorruerant, ut, ſi paulo longior opinio mortis Seſtij fuiſſet, Gracchum illum ſuum transferendi in nos criminis cauſa occidere cogitarint. ſenſit ruſticulus non incautus (neque. n. homines nequã tacere potuerunt) ſuum ſanguinem quæri ad reſtinguendam inuidiam facinoris Clodiani: mulioniam penulã arripuit, cum qua primum Romã ad comitia uenerat: meſſoria ſe corbe contexit. cum quærerent alij Numerium, alij Quintium, gemini nominis errore ſeruatus eſt. atq; hoc ſcitis omnes, uſque adeo hominem in periculo fuiſſe, quoad ſcitum ſit Seſtium uiuere. quod niſi eſſet patefactum paulo citius, quàm uellem, non illi quidem morte merce=

narij sui transferre potuissent inuidiam in quos puta=bant, sed acerbissimi sceleris infamiam grato quodam scelere minuissent. ac si tunc P. Sestius iudices in templo Castoris animam, quam uix retinuit, edidisset: non dubi=to, quin, si modo esset in Rep. senatus, si maiestas popu=li R. reuixisset, aliquãdo statua huic ob Remp. interfecto in foro statueretur. nec uero illorum quisquam, quos à maioribus nostris morte obita positos in illo loco, atque in rostris collocatos uidetis, esset P. Sestio aut acerbitate mor tis, aut in Remp. animo præponendus: qui, cum causam ciuis calamitosi, causam amici, causam bene de Rep. me=riti, causam senatus, causam Italiæ, causam Reip. suscepis set, cumq; auspicijs, religioniq; parens obnunciaret, quod senserat; luce palàm à nefarijs pestibus in deorum homi numq; conspectu esset occisus, sanctissimo in templo, san ctissima in causa, sanctissimo in magistratu. eius igitur uitam quisquam spoliandam ornamentis esse dicet, cuius mortem ornandam monimento sempiterno putaretis? ho mines, inquit, emisti, coegisti, parasti. quid uti faceret? se=natum obsideret? ciueis indemnatos expelleret? bona diri=peret? ædes incenderet? tecta disturbaret? tẽpla deorũ immortalium inflammaret? Tribunos pl. ferro è rostris expelleret? prouincias, quas uellet, quibus uellet, uẽderet? Reges appellaret? rerum capitalium cõdemnatos in libe ras ciuitates per Legatos nostros reduceret? principem ci=uitatis ferro obsessum teneret? hæc ut efficere posset, quæ fieri nisi armis oppressa Rep. nullo modo poterant, iccir=co, credo, manum sibi P. Sestius, & copias cõparauit. at non dum erat maturum: non dum res ipsa ad eiusmodi præsidia uiros bonos compellebat: pulsi nos eramus, non

omnino ista manu sola, sed tamen nõ sine ista: uos taciti mœrebamini. captum erat forũ anno superiore, æde Castoris, tãquã arce aliqua à fugitiuis, occupata: ferebatis. omnia hominum cum egestate, tum audacia perditorum clamore, cõcursu, ui, manu gerebãtur: perferebatis. magistratus templis pellebantur: alij omnino aditu, ac foro prohibebãtur: nemo resistebat. gladiatores ex Prætoris comitatu comprehensi, in senatum introducti, confessi, in uincula coniecti à Milone, missi à Serrano: mentio nulla. forum corporibus ciuium R. cõstratum cæde nocturna: nõ modo nulla noua quæstio, sed etiam uetera iudicia sublata. Tribunũ pl. plus uiginti uulneribus acceptis iacentem, moribundumq́; uidistis: alterius Tribuni pl. diuini hominis (dicam enim, quod sentio, & quod mecum sentiunt omnes) diuini, insigni quadam, inaudita, noua magnitudine animi, grauitate, fide præditi, domus est oppugnata, ferro, facibus, exercitu Clodiano. & tu hoc loco laudas Milonem, & iure laudas: quem enim unquã uirum tam immortali uirtute præditum uidimus, qui nullo præmio proposito, præter hoc, quod iam contritum & contemptum putatur, iudicium bonorum, omnia pericula, summos labores, grauissimas cõtentiones, inimicitiasq́; suscepit? qui mihi unus ex omnibus ciuibus uidetur re docuisse, non uerbis, quid oporteret à præstãtissimis uiris in Rep. fieri, & quid necesse esset: oportere hominũ audacium, euersorum Reip. sceleri legibus & iudicijs resistere: si leges non ualerent, iudicia nõ essent, si Resp. ui consensuq́; audacium armis oppressa teneretur, præsidio & copijs defendi uitã & libertatem necesse esse. hoc sentire, prudentiæ est; facere, fortitudinis; & sentire uero,

& facere, perfectæ cumulatæq; uirtutis. adijt ad Remp. Tribunus pl. Milo: de cuius laude plura dicam: non quo aut ipse hæc dici, q̃ existimari malit; aut ego hunc laudis fructum præsenti libenter impertiam, præsertim cum uerbis consequi nõ possim: sed quòd existimo, si Milonis causam accusatoris uoce collaudatam probaro, uos in hoc crimine parem Sestij causam existimaturos. adijt igitur T. Annius ad causam Reip. sicut ciuem patriæ recuperare uellet Reip. tũ simplex causa, constans ratio, plena consensionis omniũ, plena concordiæ. collegas adiutores habebat. Consulis alterius summum studium, alterius animus penè placatus. de Prætoribus unus alienus, senatus incredibilis uolũtas, equitum R. animi ad causam excitati, erecta Italia. duo soli erant empti ad impediendum: qui si homines despecti & contempti tantam rem sustinere nõ potuissent, se causam, quam susceperat, nullo labore peractum uidebat. agebat auctoritate: agebat consilio: agebat per summũ ordinem: agebat exemplo bonorũ et fortium ciuiũ: quid Rep. quid se dignum esset, quis ipse esset, quid sperare, quid maioribus suis reddere deberet, diligentissime cogitabat. huic grauitati hominis uidebat ille gladiator se, si moribus ageret, parẽ esse nõ posse: ad ferrũ, ad faces, ad quotidianã cædem, incendia, rapinas se cum exercitu suo contulit. domũ oppugnare, itineribus occurrere, ui lacessere, & terrere cœpit. non mouit hominem summa grauitate, summáq; constantia: sed quanquã dolor animi, innata libertas, prompta excellẽsq; uirtus fortissimum uirum hortabantur, ui uim, oblatam præsertim sæpius, ut frangeret, & refutaret; tanta moderatio fuit hominis, tantũ consilium, ut cõtineret dolorẽ, neque eadẽ

*se re ulcisceretur, qua esset lacessitus; sed illum tot iam in funeribus Reip. exultantem ac tripudiantem, legum, si posset, laqueis constringeret. descendit ad accusandum: quis unquam tam proprie Reip. causa? nullis inimicitijs, nullis præmijs, nulla hominũ postulatione, aut etiam opinione id unquam esse facturum. fracti erant animi hominis: hoc enim accusante, pristini illius sui iudicij turpitudinem desperabat. ecce tibi Consul, Prætor, Tribunus pl. noua noui generis edicta proponunt: ne reus adsit, ne citetur; ne quæratur: ne mentionem omnino cuiquam iudicum, aut iudiciorũ facere liceat. quid ageret uir ad uirtutem, dignitatem, gloriam natus, ui sceleratorum hominum corroborata, legibus iudicijsq; sublatis? ceruices Tribunus pl. priuato, præstantissimus uir profligatissimo homini daret? an causam susceptam affligeret? an se domi contineret? & uinci turpe putauit, & deterreri, etiã
* eripi reiecit: ut, quoniam sibi in illum legibus uti non liceret, illius uim neque in suo, neque in Reip. periculo pertimesceret. quo modo igitur in hoc genere præsidij cõparati accusas Sestium, cũ idem laudes Milonem? an, qui sua tecta defendit, qui ab aris, focis ferrum flammamq; depellit, qui sibi licere uult tuto esse in foro, in templo, in curia, qui uitæ præsidium comparat, qui uulneribus, quæ cernit quotidie toto corpore, mouetur, ut aliquo præsidio caput, & ceruices, & iugulum, ac latera tutetur; hunc de ui accusandum putas? quis enim uestrũ iudices ignorat, ita naturam rerum tulisse, ut quodam tempore homines, non dum neque naturali neque ciuili iure descripto, fusi per agros ac dispersi uagarentur, tãtumq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædẽ ac uulnera aut eri-*

pere

pere, aut retinere potuissent? qui igitur primi uirtute & consilio præstanti extiterunt, ij perspecto genere humanæ docilitatis atque ingenij, dissipatos unum in locum congregarunt, eosq; ex feritate illa ad iustitiam, atque mansuetudinem traduxerunt. tum res communem utilitatem cōtinentes, quas publicas appellamus; tum cōuenticula hominū, quæ postea ciuitates nominatæ sunt; tum domicilia cōiuncta, quas urbes dicimus, inuento & diuino, & humano iure, mœnibus sepserunt. atque inter hāc uitam perpolitam humanitate, & illam immanem nihil tam interest, q̄ ius atque uis. horum utrō uti nolimus, altero est utendum. uim uolumus extingui: ius ualeat necesse est, id est iudicia, quibus omne ius cōtinetur. iudicia displicent, aut nulla sunt: uis dominetur necesse est. hæc uident omnes, Milo & uidit, & fecit, ut ius experiretur, uim depelleret. altero uti uoluit, ut uirtus audaciam uinceret: altero usus necessario est, ne uirtus ab audacia uinceretur. eademq; ratio fuit P. Sestij si minus in accusando (neque enim per omnes fuit idem necesse fieri) at certe in necessitate defendendæ salutis suæ, præsidioq; contra uim & manum cōparando. ò dij immortales, quemnam ostenditis exitum nobis? quam spem Reip. datis? quotusquisque inuenitur tanta uirtute uir, qui optimam quanque causam Reip. amplectatur, qui bonis uiris deseruiat, qui solidam laudem, ueramq; quærat, cum sciat illa duo Reip. penè fata, Gabinium & Pisonem, alterum haurire quotidie ex pacatissimis atque opulentissimis Syriæ gazis innumerabile pondus auri, bellum inferre quiescentibus, ut eorum ueteres, illibatasq; diuitias in profundissimum libidinum suarum gurgitem profundat; uillam ædifi-

care in oculis omnium tantam, tugurium, ut iam uideatur esse illa uilla, quam ipse Tribunus pl. pictam olim in concionibus explicabat, quo fortissimum ac summum ciuem in inuidiam homo castus ac non cupidus uocaret: alterum Thracibus ac Dardanis primum pacem maxima pecunia uendidisse, deinde, ut illi pecuniam conficere possent, uexandam his Macedoniam & spoliandam tradidisse, eundemq; bona creditorum ciuium R. cum debitoribus Græcis diuisisse; cogere pecunias maximas à Dyrrhachinis, spoliare Thessalos, certam Achæis in annos singulos pecuniam imperauisse, neque tamē ullo in publico aut religioso loco signum, aut tabulam, aut ornamentum reliquisse? hos sic illudere, quibus omne supplicium, atque omnis iure optimo pœna debetur; reos esse hos duos, quos uidetis? omitto iam Numeriū, Serranum, Aelium, quisquilias seditionis Clodianæ. sed tamē hi quoque etiā nūc uolitant, ut uidetis: nec, dum uos de uobis aliquid timebitis, illi unquā de se pertimescent. nā quid ego de Aedile ipso loquar, qui etiam diem dixit, & accusauit de ui Milonē? neque hic tamē ulla unquā iniuria adducetur, ut eum tali uirtute, tantaq; firmitate animi se in Remp. fuisse pœniteat: sed, qui hæc uident, adolescentes quonā suas mentes conferent? ille, qui monimenta publica, qui ædes sacras, qui domos inimicorum suorum oppugnauit, excidit, incendit, qui stipatus semper sicarijs, septus armatis, munitus indicibus fuit, quorum hodie copia redundat, qui & peregrinam manum facinorosorum concitauit, & seruos ad cædem idoneos emit, & in Tribunatu carcerem totum in forum effudit; uolitat Aedilis, accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exultan=

tem repressit : hic, qui se est tutatus sic, ut in priuata re deos penates suos, in Rep. iura Tribunatus auspiciáq; defenderet, accusare eum moderate, à quo ipse nefarie accusatur, per senatus auctoritatem nō est situs. nimirum hoc illud est, quod de me potissimum tu in accusatione quæsisti, quæ esset nostra natio optimatium : sic enim dixisti. rem quæris præclaram iuuentuti ad discēdum, nec mihi difficilem ad perdocēdum. de qua pauca iudices dicam : & , ut arbitror, nec ab utilitate eorū, qui audient, nec ab officio nostro, nec ab ipsa causa P. Sestij abhorrebit oratio mea. Duo genera semper in hac ciuitate fuerunt eorum, qui uersari in Rep. atque in ea se excellētius gerere studuerunt : quibus ex generibus alteri se populares, alteri optimates & haberi, & esse uoluerunt. qui ea, quæ faciebant, quæq; dicebant, multitudini iucunda esse uolebant, populares : qui autem ita se gerebant, ut sua consilia optimo cuique probarentur, optimates habebantur. quis ergo optimus iste? quis? de numero si quæris, innumerabiles : neque .n. aliter stare possemus. sunt principes consilij publici : sunt, qui eorum sectam sequuntur : sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia : sunt municipales rusticiq; Romani : sunt negotia gerentes : sunt etiam libertini optimates. numerus, ut dixi, huius generis late & uarie diffusus est : sed genus uniuersum, ut tollatur error, breui circunscribi & definiri potest. omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt, nec natura improbi, nec furiosi, nec malis domesticis impediti. esto igitur, ut hi sint, quam tu nationem appellasti, qui & integri sunt, & sani, & bene de rebus domesticis constituti. horum qui uo-

luntati, commodis, opinioni in gubernanda Rep. seruiunt, defensores optimatium, ipsiq; optimates grauissimi, & clarissimi ciues nominantur, & principes ciuitatis. quid est igitur propositum his Reip. gubernatoribus, quod intueri, & quò cursum suum dirigere debeant? id, quod est præstantissimum, maximeq; optabile omnibus sanis, & bonis, & beatis, cum dignitate otiū. hoc qui uolunt, omnes optimates; qui efficiunt, summi uiri, & cqn seruatores ciuitatis putantur: neque enim rerum gerendarum dignitate homines efferri ita conuenit, ut otio non prospiciant; neque ullum amplexari otium, quod abhorreat à dignitate. huius autem otiosæ dignitatis hæc fundamenta sunt, hæc membra, quæ tuenda principibus, & uel capitis periculo defendenda sunt; religiones, auspicia, potestates magistratuum, senatus auctoritas, leges, mos maiorum, iudicia, iurisdictio, fides, prouinciæ, socij, imperij laus, res militaris, ærarium. harum rerum tot, atque tantarum esse defensorem, & patronum, magni animi est, magni ingenij, magnæq; constantiæ: etenim in tanto ciuium numero magna multitudo est eorum, qui aut propter metum pœnæ, peccatorum suorum conscij nouos motus conuersionesq; Reip. quærant, aut qui, propter insitum quendam animi furorem, discordijs ciuium, ac seditione pascantur, aut qui, propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, q̃ suo, deflagrare. qui cum auctores sunt, & duces suorum studiorum, uitiorumq; nacti, in Rep. fluctus excitantur: ut uigilandum sit ijs, qui sibi gubernacula patriæ deposcerunt; enitendumq; omni scientia ac diligentia, ut conseruatis his, quæ ego paulo ante fundamenta ac membra esse dixi, tenere cursum

possint, & capere otij illum portum, & dignitatis. hanc uiam iudices si aut asperam atque arduam, aut plenam esse periculorum, aut insidiarum negem, mentiar; præsertim cum id non modo intellexerim semper, sed etiam præter cæteros senserim. maioribus præsidijs & copijs oppugnatur Resp. quàm defenditur: propterea quòd audaces homines & perditi nutu impelluntur, & ipsi etiã sponte sua cõtra Remp. incitantur: boni nescio quo modo tardiores sunt, et, principijs rerum neglectis, ad extremum ipsa denique necessitate excitãtur, ita, ut nõ nũquam cũctatione ac tarditate, dum otium uolunt etiam sine dignitate retinere, ipsi utrũque amittant. propugnatores autem Reip. qui esse uoluerũt, si leuiores sunt, desciscunt; si timidiores, desunt: permanent illi soli, atque omnia Reip. causa perferunt, qui sunt tales, qualis pater tuus M. Scaure fuit; qui à C. Graccho usq; ad C. Mariũ seditiosis omnibus restitit; quem nulla unquã uis, nullæ minæ, nulla inuidia labefecit: aut qualis Q. Metellus patruus matris tuæ: qui cum florentem hominem in populari ratione L. Saturninũ Censor notasset, cumq; insitiuum Gracchum contra uim multitudinis incitatæ censu prohibuisset, cumq; in eam legem, quam non iure rogatam iudicarat, iurare unus noluisset; de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri: aut, ut uetera exempla, quorum est copia digna huius imperij gloria, relinquam, ne ue eorum aliquem, qui uiuũt, nominem, qualis nuper Q. Catulus fuit; quem neque periculi tempestas, neque honoris aura potuit unquam de suo cursu aut spe, aut metu dimouere. hæc imitamini per deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam quæritis: hæc am=

pla sunt, hæc diuina, hæc immortalia, hæc fama celebrãtur, monimentis annalium mandantur, posteritati propagantur. est labor, non nego: pericula magna, fateor:
» Multæ insidiæ sunt bonis, uerissime dictum est:
» Sed te id, quod multi inuideant, multiq; expetant,
» Inscitia sit, inquit, postulare, si tu laborem summa cum
» cura efferas nullum.
idem alio loco dixit, quod exciperent improbi ciues,
» Oderint, dum metuant. præclara enim illa præcepta dederat iuuentuti. sed tamen hæc uia, hæc ratio Reip. capescendæ olim erat magis pertimescenda, cùm multis in rebus multitudinis studium ad populi cõmodum ab utilitate Reip. discrepabat. tabellaria lex ab L. Cassio ferebatur: populus libertatem agi putabat suã: dissentiebant principes, & in salute optimatium temeritatem multitudinis, & tabellæ licentiam pertimescebãt: agrariam Ti. Gracchus legem ferebat: grata erat populo: fortunæ cõstitui tenuiorum uidebantur: nitebãtur cõtra optimates, quòd ea discordiam excitari uidebãt; et cũ locupletes possessionibus diuturnis mouerentur, spoliari Remp. propugnatoribus arbitrabantur. frumentariam legem C. Gracchus ferebat: iucũda res plebi R. uictus enim suppeditabatur large sine labore: repugnabãt boni, quòd & ab industria plebem ad desidiã auocari putabant, & ærarium exhauriri uidebatur. multa etiam nostra memoria, quæ consulto prætereo, fuerunt in ea contentione, ut popularis cupiditas à cõsilio principum dissideret. nũc iam nihil est, quòd populus à delectis, principibusq; dissentiat: nec flagitat rem ullã, neque nouarũ rerum est cupidus: & otio suo, & dignitate opti-

mi cuiusque, & uniuersæ Reip. gloria delectatur. itaque homines seditiosi ac turbulenti, quia nulla iam largitione populum R. cõcitare possunt, quòd plebs perfuncta grauissimis seditionibus ac discordijs otium malle uideatur, conductas habent cõciones; neque id agunt, ut ea dicãt, aut ferant, quæ illi uelint audire, qui in concione sunt; sed pretio ac mercede perficiunt, ut, quidquid dicant, id illi uelle audire uideãtur. num uos existimatis Gracchos, aut Saturninũ, aut quenquam illorũ ueterũ, qui populares habebantur, ullũ unquã in cõcione habuisse conductum? nemo habuit: ipsa enim largitio, & spes cõmodi propositi, sine mercede ulla multitudinem cõcitabat: itaque temporibus illis, qui populares erant, offendebãt illi quidem apud graues & honestos homines, sed populi iudicijs, atque omni significatione florebant. his in theatro plaudebatur: hi suffragijs, quod cõtenderãt, cõsequebãtur: horũ homines nomen, orationẽ, uultũ, incessum amabant. qui autem aduersabantur ei generi, graues & magni homines habebãtur, sed ualebant in senatu multum, apud bonos uiros plurimum, multitudini iucundi non erant, suffragijs offendebatur sæpe eorũ uoluntas, plausum uero etiam si quis eorum aliquando acceperat, ne quid peccasset, pertimescebat. attamẽ si qua res erat maior, idem ille populus horum auctoritate maxime cõmouebatur. nunc, nisi me fallit, in eo statu ciuitas est, ut, si operas cõductorum remoueris, omnes idem de Rep. sensuri esse uideantur. etenim tribus locis significari maxime populi R. iudicium, ac uoluntas potest, concione, comitijs, ludorum gladiatorumq; consessu. quæ concio fuit per hos annos, quæ quidem esset non con-

ducta, sed uera, in qua populi R. consensus perspici posset? habitæ sunt multæ de me à gladiatore sceleratissimo, ad quas nemo adibat incorruptus, nemo integer, nemo illum fœdum uultum aspicere, nemo furialem uocem bonus audire poterat. erant, erãt illæ conciones perditorum hominum necessario turbulentæ. habuit de eodem me P. Lentulus Cos. cõcionem: cõcursus est populi R. factus: omnes ordines, tota in illa concione Italia cõstitit: egit causam summa cum grauitate copiáq; dicendi, tanto silentio, tanta approbatione omnium, nihil ut unquã uideretur tã populare ad populi R. aures accidisse. productus est ab eo Cn. Põpeius, qui se non solum auctorem meæ salutis, sed etiam supplicem populo R. exhibuit: huius oratio & pergrauis, & grata concioni fuit: sic cõtendo, nũquã neque sententiam eius auctoritate, neque eloquentiam iucũditate fuisse maiorem. quo silentio sunt auditi de me cæteri principes ciuitatis? quos iccirco nõ appello hoc loco, ne mea oratio, si minus de aliquo dixero, ingrata; si satis de omnibus, infinita esse uideatur. cedò nunc eiusdem illius inimici mei de me eodem ad uerum populum in campo Martio cõcionem. quis nõ modo nõ approbauit, sed nõ indignissimũ facinus putauit, illum non dicam loqui, sed uiuere ac spirare? quis fuit, qui non eius uoce maculari Remp. seq;, si eum audiret, scelere astringi arbitraretur? Venio ad comitia siue magistratuũ placet, siue legum. leges uidemus sæpe ferri multas. omitto eas, quæ feruntur ita, uix ut quini, & hi ex alia tribu, qui suffragium ferant, reperiantur. de me, quem tyrãnũ atque ereptorem libertatis esse dicebat, in illa ruina Reip. dixit se legem tulisse. quis est, qui se, cũ

contra me ferebatur, inisse suffragium confiteatur? cum autem de me eodem ex S.C. comitijs centuriatis ferebatur, quis est, qui nō profiteatur se affuisse, & suffragium de salute mea tulisse? utra igitur causa popularis debet uideri; in qua omnes honestates ciuitatis, omnes ætates, omnes ordines unà cōsentiunt; an in qua furiæ concitatæ tanquam ad funus Reip. cōuolant? an, sicubi aderit Gellius, homo & fratre indignus uiro clarissimo, atque optimo Consule, & ordine equestri, cuius ille ordinis nomen retinet, ornamenta confecit; id erit populare? est enim homo iste populo R. deditus. nihil uidi magis. qui, cū eius adolescentia in amplissimis honoribus summi uiri L. Philippi uitrici florere potuisset, usque eò nō fuit popularis, ut bona solus comesset. deinde ex impuro adolescēte & petulante, posteaquam rem paternam ab idiotarum diuitijs ad philosophorum regulam perduxit, Græculum se atque otiosum putari uoluit, studio literarum se subito
* dedidit. nihil sanè à te iuuabatur. anagnostæ, libelli etiam pro uino sæpe oppignerabantur: manebat insaturabile abdomen, copiæ deficiebāt: itaque semper uersabatur in spe rerum nouarum, otio & tranquillitate Reip. cōsenescebat. ecquæ seditio unquam fuit, in qua non ille princeps? ecquis seditiosus, cui ille non familiaris? ecquæ turbulenta concio, cuius ille non concitator? cui bene dixit unquā bono? bene dixit? immo, quem fortem et bonū ciuem non petulantissime est insectatus? qui, ut credo, non libidinis causa, sed ut plebicola uideretur, libertinam duxit uxorem. is de me suffragiū tulit, is affuit, is interfuit epulis, & gratulationibus parricidarum. in quo tamen
* est ne ullus cum illo reo inimicus est meus suauia-

tus. qui quasi mea culpa bona perdiderit, ita ob eam ipsam causam est mihi inimicus, quia nihil habet. utrum, ego tibi patrimonium eripui Gelli, an tu comedisti? quid? tu meo periculo gurges, ac uorago patrimonij heluabare, ut, si ego Consul Remp. cõtra te & gregales tuos defendissem, in ciuitate esse me nolles? te nemo tuorum uidere uult: omnes aditum, sermonem, cõgressum tuũ fugiũt: te sororis filius Posthumius, adolescens grauis, senili iudicio notauit, cum in magno numero tutorem liberis non instituit. sed elatus odio, & meo, & Reip. nomine; quorũ ille utri sit inimicior, nescio; plura dixi, q̃ dicendum fuit, in furiosissimũ atque egentissimũ ganeonem.

Illuc reuertor; contra me cũ sit actum, capta urbe atque oppressa, Gellium, Firmidium, Titium, eiusdem modi furias illis mercenarijs gregibus duces & auctores fuisse, cũ ipse lator nihil ab horum turpitudine, audacia, sordibus abhorreret. at cum de dignitate mea ferebatur, nemo sibi nec ualetudinis excusationem, nec senectutis satis iustam putauit: nemo fuit, qui se nõ Remp. mecũ simul reuocare in suas sedes arbitraretur. Videamus nunc comitia magistratuũ. fuit collegium nuper tribunitium, in quo tres minime, uehemẽter duo populares existimabantur. ex his, qui populares non habebãtur, quibus in illo genere conductarum concionum consistendi potestas nõ erat, duo à populo R. Prætores uideo esse factos: & quantum sermonibus uulgi, & suffragijs intelligere potui, præ se populus R. ferebat, sibi illũ in Tribunatu Cn. Domitij animum constantem, & egregium, atque Q. Ancharij fidem ac fortitudinem, etiã si nihil agere potuissent, tamen uoluntate ipsa gratum fuisse. iam de

C. Fannio quæ sit existimatio, uidemus: quod iudicium populi R. in honoribus eius futurum sit, nemini dubium esse debet. quid populares illi duo, quid egerũt? alter, qui tamen se continuerat, tulerat nihil, senserat tantum de Rep. aliud, atque homines expectabãt, uir & bonus, & innocens, et bonis uiris semper probatus; quòd parũ uidelicet intellexit in Tribunatu, quid uero populo probaretur; & quòd illũ esse populum R. qui in concione erat, arbitrabatur, non tenuit eũ locum, in quem, nisi popularis esse uoluisset, facillime peruenisset. alter, qui ita se in populari ratione iactarat, ut auspicia, legem Aeliã, senatus auctoritatem, Consulem, collegas, bonorum iudicium nihil putaret; Aedilitatem petiuit cum bonis uiris, & hominibus primis, sed nõ præstantissimis opibus, et gratia; tribũ suã non tulit; Palatinam denique, per quã omnes illæ pestes uexare populum R. dicebantur, perdidit; nec quidquam illis comitijs, quod boni uiri uellent, nisi repulsam tulit. uidetis igitur populũ ipsum, ut ita dicã, iam nõ esse popularem, qui ita uehementer eos, qui populares habentur, respuat; eos autem, qui ei generi aduersantur, honore dignissimos iudicet. Veniamus ad ludos: facit. n. iudices uester iste in me animorũ oculorumq; contuitus, ut mihi iam licere putem remissiore uti genere dicendi. comitiorum & concionũ significationes interdum ueræ sunt, nõ nũquã uitiatæ, atque corruptæ. theatrales gladiatorijq; consessus dicũtur omnino solere leuitate non nullorum emptos plausus & exiles & raros excitare: attamen facile est, cũ id fit, quemadmodũ, & à quibus fiat, & quid integra multitudo faciat, uidere. quid ego nunc dicã, quibus uiris, aut cui generi ciuiũ maxime applau-

datur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue, quod non ita eſt, quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet à rebus leuiſſimis, qui rumore, & , ut ipſi loquũtur, fauore populi tenetur & ducitur, plauſum immortalitatem, ſibilum mortem uideri neceſſe eſt. ex te igitur Scaure potiſſimũ quæro, qui ludos apparatiſſimos magnificentiſſimosq; feciſti, ecquis iſtorum popularium tuos ludos aſpexerit? ecquis ſe theatro, populoq; R. commiſerit? ipſe ille maxime ludius, non ſolum ſpectator, ſed actor & acroama, qui omnia ſororis embolia nouit, qui in cœtum mulierũ pro pſaltria adducitur, nec tuos ludos aſpexit in illo ardenti Tribunatu ſuo, nec ullos alios, niſi eos, à quibus uix uiuus effugit. ſemel, inquam, ſe ludis homo popularis commiſit omnino, cum in templo Virtutis honos habitus eſſet Virtuti, Caijq; Marij cõſeruatoris huius imperij monumẽtũ municipi eius, & Reip. defenſori ſedem ad ſalutem præbuiſſet. quo quidem tempore quid populus R. ſentire ſe oſtenderit, utroque in genere declaratum eſt; primo, cũ
* *audito S.C. ore ipſi atque abſenti ſenatui plauſus eſt ab uniuerſis datus; deinde, cũ ſenatoribus ſingulis ſpectatũ è ſenatu redeuntibus. cum uero ipſe, qui ludos faciebat, Conſul aſſedit, ſtãtes, & manibus paſſis gratias agentes, & lacrymantes gaudio, ſuam erga me beneuolentiam, ac miſericordiam declararũt. at cum ille furibundus incitata illa ſua uecordi mente ueniſſet, uix ſe populus R. tenuit, uix homines odium ſuum à corpore eius impuro, atque infando repreſſerunt: uoces quidem, & palmarũ intentus, & maledictorum clamorem omnes profuderunt. ſed quid ego populi R. animum uirtutemq; cõme-*

moro, libertatem iam ex diuturna seruitute respiciētis in eo homine, cui tum petenti iam Aedilitatem ne histriones quidem corām sedēti pepercerunt? nam cum ageretur togata Simulans, ut opinor; caterua tota clarissima contentione in ore impuri hominis immiuens concionata est,

" Huic uitæ tuæ: &,

" Post principia atque exitus uitiosæ uitæ. sedebat exanimatus; & is, qui antea cantorum conuitio cōciones celebrare suas solebat, cantorum ipsorū uocibus eijciebatur. & quoniam facta mentio est ludorum, ne illud quidem prætermittam, in magna uarietate sententiarum nunquam ullum fuisse locum, in quo aliquid à poeta dictum cadere in tempus nostrum uideretur, quod aut populū uniuersum fugeret, aut non exprimeret ipse actor. & quæso hoc loco iudices, ne qua me leuitate ductū ad insolitum genus dicendi labi putetis, si de poetis, de histrionibus, de ludis in iudicio loquar. non sum tam ignarus iudices causarum, non tam insolens in dicendo, ut omni ex genere orationē aucuper, et omnes undique flosculos carpam, atq; delibem. scio, quid grauitas uestra, quid hæc aduocatio, quid illi conuentus, quid dignitas P. Sestij, quid periculi magnitudo, quid ætas, quid honos meus postulet. sed mihi sumpsi hoc loco doctrinam quādam iuuentuti, qui essent optimates. in ea explicanda demonstrandum est, nō esse populareis omneis eos, qui putentur. id facillime consequar, si uniuersi populi iudicium uerum & incorruptum, & si intimos sensus ciuitatis expressero. quid fuit illud, quod recenti nuncio de illo S.C. quod factum est in tēplo Virtutis, ad ludos scenamq; perlato, consessu

maximo, summus artifex, et mehercule semper partium in Rep. tanquam in scena, optimatium, flens & recenti lætitia, et mixto dolore, ac desiderio mei, egit aperte multo grauioribus uerbis meam causam, quàm egomet de me agere potuissem? summi enim poetæ ingenium non solũ arte sua, sed etiam dolore exprimebat.

» Quàm enim certo animo qui Remp. adiuuerit, steterit
» cum Achiuis.

uobiscum me stetisse dicebat, uestros ordines demonstrabat. reuocabatur ab uniuersis.

» Re dubia nec dubitarit uitã offerre, nec capiti pepercerit.

hæc quantis ab illo clamoribus agebantur? cum iam omisso gestu uerbis poetæ, & studio actoris, & expectationi nostræ plauderetur:

» Summum amicum summo in bello.

nam illud ipse actor adiũgebat amico animo: & fortassis homines propter aliquod desiderium approbabant:

» Summo ingenio præditum.

tum illa quanto cum gemitu populi R. ab eodem paulo post in eadem fabula sunt acta?

» O pater.

me, me ille absentem, ut patrẽ, deplorandũ putarat, quem Q. Catulus, quẽ multi alij sæpe in senatu patrẽ patriæ nominarant. quãto cum fletu de illis nostris incendijs, ac ruinis? cum patrem pulsum, patriam afflictam deploraret, domũ incensam euersamq; sic egit, ut demonstrata pristina fortuna, cum se conuertisset,

» Hæc omnia uidi inflammari,

fletũ etiã inimicis, atque inuidis excitaret. prò dij immortales, quid illa, quemadmodum dixit idem? quæ mihi quidem ita & acta & scripta uidentur esse, ut uel à Catũ

lo, si reuixisset, præclare posse dici uiderentur: is enim libere reprehendere & accusare populi non nunquam temeritatem solebat, aut errorem senatus:

" O' ingratifici Argiui, inanes Graij, immemores beneficij.

non erat illud quidem uerum: nõ enim ingrati, sed miseri, quibus reddere salutem, à quo acceperant, nõ liceret: nec unus in quẽquam unquam gratior, quàm in me uniuersi. sed tamen illud scripsit disertissimus poeta pro me, egit fortissimus actor, non solum optimus, de me: cum omnes ordines demonstraret, senatum, equites R. uniuersum populum R. accusaret,

" Exulare sinitis, siuistis pelli, pulsum patimini,

quæ tum significatio fuerit omnium, quæ declaratio uolũtatis ab uniuerso populo R. in causa hominis nõ popularis, equidem audiebamus: existimare facilius possunt, qui affuerunt. & quoniam me huc prouexit oratio, histrio casum meum toties collacrymauit, cum ita dolẽter ageret causam meam, ut uox eius illa præclara lacrymis impediretur: neque poetæ, quorũ ego semper ingenia dilexi, tempori meo defuerunt: eaq; populus R. non solum plausu, sed etiam gemitu suo cõprobauit. utrum igitur, hæc Aesopum potius pro me, aut Accium dicere oportuit, si populus R. liber esset, an principes ciuitatis? nominatim sum appellatus in Bruto Tullius, qui libertatem ciuibus stabiliuerat: millies reuocatum est. parum'ne uidebatur, populum R. iudicare id à me, & à senatu esse cõstitutum, quod perditi ciues sublatum per nos criminabantur? maximum uero populi R. iudicium uniuerso cõsessu gladiatorio declaratum est: erat enim munus Scipionis, dignũ & eo ipso, & illo Q. Metello, cui dabatur.

id auté ſpectaculi genus erat, quod omni frequentia atque omni genere hominũ celebratur, quo multitudo maxime delectatur. in hũc conſeſſum P. Seſtius Trib. pl. cũ ageret nihil aliud in eo magiſtratu, niſi meam cauſam, uenit, & ſe populo dedit, non plauſus cupiditate, ſed ut ipſi inimici noſtri uoluntatem uniuerſi populi uiderent. uenit, ut ſcitis, ad columnam Meniam. tãtus eſt ex omnibus ſpectaculis uſque à Capitolio, tantus ex fori cancellis plauſus excitatus, ut nunquam maior conſenſio, aut apertior populi R. uniuerſi fuiſſe ulla in cauſa diceretur. ubi erant tum illi concionum moderatores, legum domini, ciuium expulſores? alius'ne eſt aliquis improbis ciuibus peculiaris populus, cui nos offenſi inuiſiq; fuerimus? equidẽ exiſtimo, nullum tempus eſſe frequentioris populi, q̃ illud gladiatorium, neque cõcionis ullius, neque uero ullorũ comitiorum. hæc igitur innumerabilis hominum multitudo, hæc populi R. tãta ſignificatio ſine ulla uarietate uniuerſi, cum illis ipſis diebus de me actũ iri putaretur, quid declarauit, niſi, optimorum ciuium ſalutem & dignitatẽ populo R. charam eſſe uniuerſo? at uero et ille Tribunus pl. qui de me nõ patris, aui, proaui, maiorum denique ſuorum omnium, ſed Græculorum inſtituto concionem interrogare ſolebat, uellet'ne me redire; &, cum erat reclamatum ſemiuiuis mercenariorum uocibus, populum R. negare dicebat: is, cum quotidie gladiatores ſpectaret, nũquam eſt cõſpectus: cum ueniret, emergebat ſubito, cum ſub tabulas ſubrepſerat, ut,

" Mater te appello,

dicturus uideretur. itaque illa uia latebroſa, quà ſpectatũ ille ueniebat, Appia iam uocabatur. qui tamen quoquo

tempore

tempore conſpectus erat, non modo gladiatores, ſed equi ipſi gladiatorum repentinis ſibilis extimeſcebant. uidetis ne igitur, quãtum inter populum R. & cõcionem interſit? dominos concionum omni odio populi notari; quibus autem conſiſtere in operarum cõcionibus non liceat, eos omni populi R. ſignificatione decorari? tu mihi etiã M. Attilium Regulum cõmemoras, qui redire ipſe Carthaginem ſua uoluntate ad ſupplicium, quàm ſine ijs captiuis, à quibus ad ſenatum miſſus erat, Romæ manere maluerit? & mihi negas optandum reditum fuiſſe per familias comparatas, & homines armatos? uim ſcilicet ego deſideraui: qui, dum uis fuit, nihil egi; & quem, ſi uis non fuiſſet, nulla res labefactare potuiſſet. hunc ego reditum repudiarem? qui ita florens fuit, ut uerear, ne quis me ſtudio gloriæ putet idcirco exiſſe, ut ita redirem: quem. n. unquam ſenatus ciuem, niſi me, nationibus exteris cõmendauit? cuius unquam propter ſalutẽ, niſi meã, ſenatus publice ſocijs populi R. gratias egit? de me uno patres conſcripti decreuerunt, ut, qui prouincias cum imperio obtinerent, qui Quæſtores Legatiq́; eſſent, ſalutem & uitam meam cuſtodirent. in mea una cauſa poſt Romam conditam factum eſt, ut literis conſularibus ex S. C. cuncta ex Italia omnes, qui Remp. ſaluam uellẽt, conuocarentur. quod nunq̃ ſenatus in uniuerſæ Reip. periculo decreuit, id in unius mea ſalute conſeruanda decernendum putauit. quem curia magis requiſiuit? quem forum luxit? quem æque ipſa tribunalia deſiderauerunt? omnia diſceſſu meo deſerta, horrida, muta, plena luctus & mœroris fuerunt. quis eſt Italiæ locus, in quo non fixum ſit in publicis monimentis ſtudium ſalutis

meæ, testimonium dignitatis? nam quid ego illa de me diuina S. C. commemorem? uel quod in templo Iouis Optimi Maximi factum est, cum uir is, qui tripartitas orbis terrarum oras, atque regiones tribus triumphis adiunctas huic imperio notauit, de scripto sententia dicta, mihi uni testimonium patriæ conseruatæ dedit: cuius sententiam ita frequentissimus senatus secutus est, ut unus dissentiret hostis, idq́; ipsum tabulis publicis mandaretur ad memoriam posteri temporis sempiternam: uel quod est postridie decretum in curia, populi ipsius R. & eorum, qui ex municipijs conuenerant, admonitu; ne quis de cœlo seruaret; ne quis moram ullam afferret; si quis aliter fecisset, eum planè euersorem Reip. fore, idq́; senatum grauissime laturum; & ut statim de eius facto referretur. qua grauitate sua cum frequens senatus non nullorum scelus audaciamq́; tardasset, tum illud addidit, nisi diebus quinque, quibus agi de me potuisset, non esset actum, redirem in patriam dignitate omni recuperata. decreuit eodem tempore senatus, ut ijs, qui ex tota Italia salutis meæ causa conuenerant, agerentur gratiæ, atque ut ijdem ad res redeuntes, ut uenirent, rogarentur. hæc erat studiorum in mea salute contentio, ut ij, qui à senatu de me rogabantur, ijdem senatui pro me supplicarét. atque ita in his rebus unus est solus inuentus, qui ab hac tam impensa uoluntate bonorum palàm dissideret, ut etiam Q. Metellus Cos. qui mihi uel maxime ex magnis contétionibus Reip. fuisset inimicus, de mea salute retulerit. qui excitatus summa cum auctoritate P. Seruilij quadam grauitate dicendi, cum ille omnes propè ab inferis

euocasset Metellos, & ad illius generis, quod sibi cum eo cōmune esset, dignitatem propinqui sui mētem à Clodianis latrocinijs reflexisset; cumq; eum ad domestici exempli memoriam, & ad unum dicto citius Metelli casum uel gloriosum, uel grauem conuertisset: collacrymauit uir egregius, ac uere Metellus, totumq; se P. Seruilio dicenti etiam tum tradidit, nec illam diuinam grauitatem, plenam antiquitatis, diutius homo eiusdem sanguinis potuit sustinere, & mecum absens beneficio redijt in gratiam. quod certe, si est aliquis sensus in morte praeclarorum uirorum, cum omnibus Metellis, tum uero uni, uiro fortissimo, praestantissimo ciui, gratissimum fratri suo fecit, socio laborum, periculorum, consiliorum meorum. Reditus uero meus qui fuerit, quis ignorat? quemadmodū mihi aduenienti tanquā totius Italiae, atq; ipsius patriae dexteram porrexerint Brundusini; cum ipsis Nonis Sext. idem dies aduentus mei fuisset, qui natalis idem charissimae filiae, quam ex grauissimo tum primum desiderio luctuq; conspexi; idem etiam ipsius coloniae Brundusinae; idem ut scitis; cumq; me domus eadem optimorum & doctissimorum uirorum, Lenij Flacci, & patris, & fratris eius, laetissima accepisset, quae proximo anno moerens receperat, & suo praesidio periculoq; defenderat; cumq; itinere toto urbes Italiae festos dies agere aduentus mei uidebantur, uiae multitudine Legatorum undique missorum celebrabantur. ad urbem accessus incredibili hominū multitudine & gratulatione florebat: iter à porta, in Capitolium ascensus, domum reditus erat eiusmodi, ut summa in laetitia illud dolerem, ciuitatem tam gratam tam miserā, atque oppressam fuisse.

Habes igitur, quod ex me quæsisti, qui essent optimates. non est natio, ut dixisti: quod ego uerbum agnoui: est enim illius, à quo uno maxime P. Sestius se oppugnari uidet, hominis eius, qui hanc nationem deleri & concidi cupiuit, qui C. Cæsarem, mitem hominem & à cæde abhorrentem, sæpe increpuit, sæpe accusauit, cum affirmaret illum nũquam, dum hæc natio uiueret, sine cura futurũ. nihil profecit de uniuersis: de me agere non destitit: me oppugnauit primum per indicem Vectium, quem in concione de me & de clarissimis uiris interrogauit: in quo tamen eos ciues coniunxit eodem periculo & crimine, ut à me inierit gratiam, quòd me cũ amplissimis & fortissimis uiris congregauit. sed postea mihi nullo meo merito, nisi quòd bonis placere cupiebã, omnes est insidias sceleratissime machinatus. ille ad eos, à quibus audiebatur, quotidie aliquid de Vectio afferebat: ille hominẽ mihi amicissimum Cn. Pompeium monebat, ut meam domum metueret, atque à me ipso caueret: ille se sic cũ inimico meo copularat, ut illum meæ proscriptionis, quam adiuuabat Sex. Clodius, homo ijs dignissimus quibuscum uiuit, tabulam esse, se scriptorem diceret: ille unus ordinis nostri discessu meo, luctu uestro palàm exultauit. de quo ego, cum quotidie rueret, uerbum feci iudices nunquam: neque putaui, cum omnibus machinis ac tormentis, ui, exercitu, copijs oppugnarer, de uno sagittario me queri conuenire. acta mea illi displicere, quis nescit? qui legem cõtemnat, quæ dilucide uetat gladiatores biennio, quo quis petierit, aut petiturus sit, dare. in quo eius temeritatem satis mirari iudices non queo. facit apertissime contra legem; facit is, qui neque elabi ex iudicio iucunditate sua, neque

emitti gratia poteſt, neque opibus, & potentia leges ac iudicia perfringere. quæ res hominem impellit, ut ſit tam intemperás? iſta nimia gloriæ cupiditate familiam gladiatoriá credo nactus eſt ſpecioſam, nobilem, glorioſam: norat ſtudia populi: uidebat clamores & cócurſus futuros. hac expectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriæ, tenere ſe non potuit, quin hos gladiatores induceret, quorum eſſet ipſe pulcherrimus. ſi ob eam cauſam peccaret, & pro recenti populi R. in ſe beneficio, populari ſtudio elatus: tamen ignoſceret nemo. cum uero ne de uenalibus quidem homines electos, ſed ex ergaſtulis emptos, nominibus gladiatorijs ornarit, & ſortito alios Samnites, alios prouocatores fecerit: tanta licentia, tanta legum contemptio ne non habitura ſit exitum, pertimeſcit: ſed habet defenſiones duas: primum, do, inquit, beſtiarios: lex eſt ſcripta de gladiatoribus. feſtiue. accipite aliquid etiam acutius. dicit ſe non gladiatores, ſed unum gladiatorem dare, & totam Aedilitatem in munus hoc transtuliſſe. præclara Aedilitas, unus leo, ducenti beſtiarij. uerũ utatur hac defenſione: cupio eum ſuæ cauſæ confidere: ſolet enim Tribunos pl. appellare, & ui iudicium diſturbare, cum diffidit. quem non tam admiror, quòd meá legem contemnat hominis inimici, q̃ quòd ſe ſtatuit omnino cóſularem legem nullá putare. Aciliá, Didiam, Liciniá, Iuniam cótempſit: etiam'ne eius, quem ſua lege, & ſuo beneficio ornatum, munitum, armatum ſolet gloriari, C. Cæſaris legem de pecunijs repetũdis non putat eſſe legem? & aiũt alios eſſe, qui acta Cæſaris reſcindant, cum hæc optima lex & ab illo ſocero eius, & hoc aſſecla negligatur? & cohortari auſus eſt accuſa-

tor in hac causa uos iudices, ut aliquando essetis seueri, aliquando medicinam adhiberetis Reip? non est ea medicina, cũ sanæ parti corporis scalpellum adhibetur atque integræ: carnificina est ista, & crudelitas. hi medentur Reip. qui execant pestem aliquã, tanquã strumam, ciuitatis. Sed ut extremũ habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciã, quàm uos me tã attente audiendi; concludam illud de optimatibus, eorumq́; principibus, ac Reip. defensoribus: uosq́; adolescentes, & qui nobiles estis, ad maiorem uestrorum imitationem excitabo; & qui ingenio & uirtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerũt, cohortabor. hæc est una uia, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris, à bonis uiris, sapientibus, & bene natura constitutis laudari & diligi, nosse descriptionem ciuitatis à maioribus nostris sapientissime constitutam: qui cum Regum potestatem non tulissent, ita magistratus annuos creauerũt, ut consilium senatus Reip. præponerent sempiternũ, deligerentur autem in id consilium ab uniuerso populo, aditusq́; in illum summum ordinem omnium ciuium industriæ, ac uirtuti pateret. senatum Reip. custodem, præsidem, propugnatorem collocauerunt. huius ordinis auctoritate uti magistratus, & quasi ministros grauissimi consilij esse uoluerunt: senatum autem ipsum proximorum ordinum splendore confirmari, plebis libertatem & commoda tueri, atque augere uoluerũt. hæc qui pro uirili parte defendunt, optimates sunt, cuiuscũque sint ordinis: qui autẽ præcipue suis ceruicibus tanta munia, atque Remp. sustinent, ij semper habiti sunt optimatium principes, au-

ctores & conseruatores ciuitatis. huic hominum generi fateor, ut ante dixi, multos aduersarios, inimicos, inuidos esse, multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos esse experiundos, & subeundos labores: sed mihi omnis ratio est cum uirtute, non cum desidia; cum dignitate, non cum uoluptate; cum ijs, qui se patriæ, qui suis ciuibus, qui laudi, qui gloriæ, non qui somno, & conuiuijs, & delectationi natos arbitrantur. nam si qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum illecebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos faciant honores, ne attingant Remp. patiantur uiros fortes labore, se otio suo perfrui. qui autem bonam famam bonorum, quæ sola uere gloria nominari potest, expetunt, alijs otium quærere debent & uoluptates, non sibi. sudandum est his pro communibus commodis, adeundæ inimicitiæ, subeundæ sæpe pro Rep. tempestates, cum multis audacibus, improbis, non nunquam etiam potentibus dimicandum. hæc audiuimus de clarissimorum uirorum consilijs & factis, hæc accepimus, hæc legimus. neque eos in laude positos uidemus, qui incitarunt aliquando populi animos ad seditionem, aut qui largitione cæcarũt mentes imperitorum, aut qui forteis & claros uiros, & bene de Rep. meritos in inuidiam aliquam uocauerunt: leueis hos semper nostri homines, & audaces, & malos, & perniciosos ciues putauerunt. at uero, qui horum impetus & conatus represserunt, qui auctoritate, qui fide, qui constantia, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt; ij graues, ij principes, ij duces, ij auctores huius dignitatis, atque imperij semper habiti sunt. ac ne quis ex nostro, aut aliquorum præterea casu hanc

uitæ uiam pertimescat : unus in hac ciuitate, quem quidem ego possim dicere, præclare uir de Rep. *meritus* L. O*pimius indignissime concidit. cuius monimentũ celeberrimum in foro, sepulcrum desertissimum in litore* D*yrrhachino relictũ est. atque hunc tamen flagrantem inuidia propter interitum* C. G*racchi semper ipse populus* R. *periculo liberauit. alia quædã ciuem egregium ini qui iudicij procella peruertit. cæteri uero aut repentina ui perculsi, ac tempestate populari, per populum tamen ipsum recreati sunt, atque reuocati, aut omnino inuulnerati, inuiolatiq; uixerũt. at uero ij, qui senatus consilium, qui auctoritatem bonorum, qui instituta maiorum neglexerunt, & imperitæ aut concitatæ multitudini iucundi esse uoluerunt, omnes ferè* Reip. *pœnas aut præsenti morte, aut turpi exilio dependerunt. quòd si apud* A*thenienses, homines* G*ræcos, lõge à nostrorũ hominũ grauitate disiunctos, nõ deerãt, qui* R*emp. cõtra populi temeritatem defenderent, cum omnes, qui ita fecerant, è ciuitate eijcerentur; si* T*hemistoclem illum conseruatorem patriæ non deterruit à* R*ep. defendenda nec* M*ilciadis calamitas, qui illã ciuitatem paulo ante seruarat; nec* A*ristidis fuga, qui unus omniũ iustissimus fuisse traditur; si postea summi eiusdem ciuitatis uiri, quos nominatim appellari nõ est necesse, propositis tot exemplis iracundiæ leuitatisq; popularis, tamen suam* R*emp. illam defenderunt: quid nos tandem facere debemus? primũ in ea ciuitate nati, unde orta mihi grauitas, & magnitudo animi uidetur; tũ in tãta gloria insistẽtes, ut omnia humana leuiora uideri debeãt; deinde ad eã* R*ép. tuẽdã aggressi, quæ tãta dignitate est, ut eã defendẽtẽ occidere nõ aliud*

ſit, quàm oppugnãtem rerũ potiri. homines Græci*, quos antea nominaui, inique à ſuis ciuibus dãnati, atq; expulſi, tamen, quia bene ſunt de ſuis ciuitatibus meriti, tanta hodie gloria ſunt non in* Græcia *ſolum, ſed etiam apud nos, atq; in cæteris terris, ut eos, à quibus illi oppreſſi ſunt, nemo nominet, horum calamitatem dominationi illorũ omnes anteponant. quis* Carthaginenſiũ *pluris fuit* Annibale *conſilio, uirtute, rebus geſtis, qui unus cum tot imperatoribus noſtris per tot annos de imperio, et de gloria decertauit? hũc ſui ciues è ciuitate eiecerunt: nos etiam hoſtem literis noſtris, & memoria uidemus eſſe celebratum. quare imitemur noſtros* Brutos, Camillos, Ahalas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, Aemilios, *innumerabiles alios, qui hanc* Remp. *ſtabiliuerũt, quos equidem in deorũ immortaliũ cœtu, ac numero repono; amemus patriã; pareamus ſenatui; cõſulamus bonis; præſentes fructus negligamus, poſteritati & gloriæ ſeruiamus; id eſſe optimũ putemus, quod erit rectiſſimum; ſperemus quæ uolumus, ſed, quod acciderit, feramus; cogitemus denique, corpus uirorũ fortium, magnorumq; hominum eſſe mortale, animi uero motus & uirtutis gloriam ſempiternã; neque, hác opinionem ſi in illo ſanctiſſimo* Hercule *conſecratam uidemus, cuius corpore ambuſto uitam eius, & uirtutem immortalitas excepiſſe dicitur, minus exiſtimemus eos, qui hanc tantam* Remp. *ſuis cõſilijs aut laboribus aut auxerint, aut defenderint, aut ſeruarint, eſſe immortalem gloriam conſecuturos.* Sed me repente iudices, de fortiſſimorũ & clariſſimorũ ciuium dignitate, & gloria dicentem, & plura etiam dicere parantem, horum aſpectus in ipſo curſu

orationis repressit. uideo P. Sestium, meæ salutis, uestræ auctoritatis, publicæ causæ defensorem, propugnatorem, auctorem, reũ: uideo hũc prætextatum eius filium oculis lacrymantibus me intuentem: uideo Milonem, uindicem uestræ libertatis, custodem salutis meæ, subsidiũ afflictæ Reip. extinctorem domestici latrocinij, repressorem cædis quotidianæ, defensorem templorũ atque tectorum, præsidium curiæ, sordidatum & reum: uideo P. Lentulum, cuius ego patrem deum ac parentem statuo fortunæ, ac nominis mei, & fratris, rerumq; nostrarũ, in hoc misero squalore & sordibus, cui superior annus idem & uirilem patris, & prætextatam populi iudicio togam dederit, hunc hoc anno in hac toga rogationis iniustissimæ subitam acerbitatem pro patre fortissimo, & clarissimo ciue deprecantem. atque hic tot & talium ciuium squalor, hic luctus, hæ sordes susceptæ sunt propter unum me, quia me defenderunt, quia meum casum, luctumq; doluerunt, quia me lugenti patriæ, flagitanti senatui, poscenti Italiæ, uobis omnibus orantibus reddiderunt. quod tantum est in me scelus? quid tantopere deliqui illo, illo die, cum ad uos indicia, literas, confessiones cõmunis exitij detuli? cũ parui uobis? ac si scelestum est amare patriam, pertuli pœnarum satis: euersa domus est, fortunæ uexatæ, dissipati liberi, raptata coniux, frater optimus incredibili pietate, amore inaudito, maximo in squalore uolutatus est ad pedes inimicissimorum: ego pulsus aris, focis, dijs penatibus, distractus à meis, carui patria, quam, uti leuissime dicam, certe texerã: pertuli crudelitatem inimicorum, scelus infidelium, fraudem inuidorum. si hoc non est satis, quòd hæc omnia deleta uidentur reditu

meo: multo mihi, multo, inquam, iudices præstat in eandem illam recidere fortunã, quàm tantã importare meis defensoribus, & conseruatoribus calamitatem. an ego in hac urbe esse possum his pulsis, qui me huius urbis compotem fecerunt? nõ ero, nõ potero esse iudices: neque hic unquam puer, qui his lacrymis, qua sit pietate, declarat, amisso patre suo propter me, me ipsum incolumem uidebit, nec, quotiescũq; me uiderit, ingemiscet, ac pestem suã, & patris sui sese dicet uidere. ego uero uos in omni fortuna, quæcunque erit oblata, complectar; nec me ab ijs, quos meo nomine sordidatos uidetis, unquam ulla fortuna diuellet; neque eæ nationes, quibus me senatus cõmendauit, quibus de me gratias egit, hũc exulem propter me sine me uidebũt. sed hæc dij immortales, qui me suis templis aduenientem receperunt, stipatum ab his uiris, & P. Lentulus Cos. atque ipsa Resp. qua nihil est sanctius, uestræ potestati iudices cõmiserunt. uos hoc iudicio omniũ bonorum mentes confirmare, improborum reprimere potestis: uos his ciuibus uti optimis, uos me reficere, & renouare Remp. potestis. quare uos obtestor atque obsecro, ut, si me saluum esse uoluistis, eos conseruetis, per quos me recuperauistis.

IN VATINIVM. ORATIO XXXIIII.

I, tua tãtũmodo Vatini quid indignitas postularet, spectare uoluisse, fecissem id, quod his uehemẽter placebat, ut te, cuius testimoniũ propter turpitudinẽ uitæ, sordesq; domesticas nullius momenti putaretur, tacitus dimitterẽ: nemo.n.horum aut ita te refutãdum, ut graue aduersariũ; aut ita rogandũ, ut religiosum testem arbitrabatur. sed fui paulo in te intẽperantior fortasse, q̃ debui: odio.n.tui, in quo etsi omnes propter tuũ in me scelus superare debeo, tamen ab omnibus penè uincor, sic sum incitatus, ut cũ te non minus contẽnerem, q̃ odissem, tamen uexatũ potius, q̃ despectũ uellem dimittere. quare ne tibi hunc honorem à me haberi forte mirere, quòd interrogẽ, quem nemo cõgressu, nemo aditu, nemo suffragio, nemo ciuitate, nemo luce dignum putet: nulla me ad id causa impulisset, nisi ut ferocitatẽ tuam istam comprimerẽ, & audaciam frangerẽ, & loquacitatẽ paucissimis interrogationibus irretitã retardarẽ. etenim debuisti Vatini, etiã si falso uenisses in suspicionẽ P. Sestio, tamẽ mihi ignoscere, si in tãto hominis de me optime meriti periculo & tẽpori eius & uolũtati parere uoluissem: sed hesterno pro testimonio esse mentitũ, cum affirmares nullũ tibi omnino cũ Albinouano sermonẽ non modo de Sestio accusando, sed nulla unq̃ de re fuisse, paulo ante imprudens indicasti, qui & T. Claudiũ tecum cõmunicasse, & à te consiliũ P. Sestij accusandi petisse, & Albinouanũ, quem antea uix tibi notũ esse dixisses, domũ

tuam uenisse, multa tecũ locutum, dixeris; denique cócio=
nes P. Sestij scriptas, quas neq; nosset, neq; reperire posset,
te Albinouano dedisse, easq; in hoc iudicio esse recitatas.
In quorũ altero es confessus, à te accusatores esse instru=
ctos, et subornatos: in altero inconstantiá tuá cum leuita
te, tum etiá periurio implicatá refellisti; cũ, quem alienissi
mũ à te esse dixisses, eũ domi tuæ fuisse; quem præuari=
catoré ab initio iudicasses, ei te, quos rogasset, ad accusan
dũ libros dixeris dedisse. nimiũ es uehemens feroxq; natu
ra: non putas fas esse uerbũ ex ore exire cuiusquá, quod
non iucundũ, et honorificũ ad aures tuas accidat. uenisti
iratus omnibus: quod ego, simul ac te aspexi, prius q̃ lo=
qui cœpisti, cũ ante Gellius, nutricula seditiosorũ omniũ,
testimoniũ diceret, sensi atque prouidi: repẽte. n. te, tanq̃
serpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis
* ceruicibus intulisti. ut mihi renouatus ille tuus in te uete
rem meũ amicũ, sed tamen tuũ familiaré defenderim:
cum in hac ciuitate oppugnatio soleat, qua tu nũc uteris,
nõ nunquá, defensio nunquá uituperari. sed quæro à te,
cur C. Corneliũ non defenderé? num legem aliquá Cor=
nelius cótra auspicia tulerit? nũ Aeliam? num Fusiá legé
neglexerit? nũ Cósuli uim attulerit? nũ armatis homini
bus templũ tenuerit? num intercessoré ui deiecerit? nũ re=
ligiones polluerit? ærariũ exhauserit? Remp. cópilarit? tua
sunt, tua sunt hæc omnia. Cornelio eiusmodi nihil obiectũ
est. codicé legisse dicebatur: defendebatur testibus collegis
suis, nó recitádi causa legisse, sed recognoscendi. cóstabat
tamen Corneliũ consilium illo die dimisisse, intercessioni
paruisse. tu uero, cui Cornelij defensio displicet, quá cau=
sam ad patronos tuos, aut quod os afferes? quibus iá præ=

scribis, quanto illis probro futurum sit, si te defenderint, cum tu mihi Cornelij defensionē in maledictis obijciendā putaris. attamen hoc Vatini memēto; paulo post istā defensionem meam, quam tu bonis uiris displicuisse dicis, me cum uniuersi populi R. summa uoluntate, tum optimi cuiusque singulari studio magnificētissime post hominū memoriā Consulē factū; omniaq; ea me pudenter uiuendo consecutū esse, quæ tu impudēter uaticinādo sperare te sæpe dixisti. Nam quòd mihi discessum obiecisti meū; et quòd horū, quibus ille dies acerbissimus fuit, qui idem tibi lætissimus, luctum et gemitū renouare uoluisti: tantum tibi respondeo, me, cū tu cæteraq; Reip. pestes armorū causam quæreretis, & cum per meum nomen fortunas locupletum diripere, sanguinem principum ciuitatis exorbere, crudelitatē uestrū, odiumq; diuturnum, quod in bonos iam inueteratum habebatis, saturare cuperetis, scelus & furorem uestrum cedendo maluisse frangere, q̃ resistendo. quare peto à te, ut mihi ignoscas Vatini, cum patriæ pepercerim, quam seruaram: & si ego te perditorem, & uexatorem Reip. fero, tu me conseruatorem, & custodē feras. deinde eius uiri discessum increpas, quē uides omniū ciuiū desiderio, ipsius denique Reip. luctu esse reuocatum? at enim dixisti, nō mea, sed Reip. causa homines de meo reditu laborasse. quasi uero quisquā uir excellenti animo in Remp. ingressus, optabilius quidquā arbitretur, quàm se à suis ciuibus Reip. causa diligi. scilicet aspera mea natura, difficilis aditus, grauis uultus, superba respōsa, insolens uita: nemo humanitatem meā, nemo cōsuetudinem, nemo cōsilium, nemo auxilium requirebat, cuius desiderio (ut hæc minima dicam) forum mœstum,

muta curia, omnia denique bonarũ artium studia siluerunt. sed nihil sit factũ mea causa: omnia illa S.C. populi iussa, Italiæ totius, cunctarũ societatũ, collegiorũ omniũ decreta de me, Reip. causa esse facta fateamur. quid ergo homo imperitissime solidæ laudis ac ueræ dignitatis præstantius mihi potuit accidere, quid optabilius ad immortalitaté gloriæ, atq; ad memoriã mei nominis sempiternam, q̃ omnes hoc ciues meos iudicare, ciuitatis saluté cũ mea unius salute esse coniunctã? quod quidé ego tibi reddo tuũ. nam ut tu me charũ esse dixisti senatui populoq; R. non tã mea causa, q̃ Reip. sic ego te, quanq̃ sis omni diritate atque immanitate teterrimus, tamé dico esse odio ciuitati nõ tã tuo, q̃ Reip. nomine. atque ut aliquãdo ad te ueniam, de me hoc sit extremũ: quid quisque nostrũ de se ipse loquatur, nõ est sanè requirendũ: boni uiri iudicent: id est maximi momenti & ponderis. Duo sunt tépora, quibus nostrorũ ciuiũ spectétur iudicia de nobis; unum honoris, alterum salutis. honos talis populi R. uolũtate paucis est delatus, ac mihi: salus tãto studio ciuitatis nemini reddita. de te autem homines quid sentiãt, in honore experti sumus, in salute expectamus. & ut me cum homine uno non solũ impudentissimo, atque infimo cõferã, de te ipso, homine & arrogãtissimo, & mihi inimicissimo, quæro Vatini: utrũ tandem putes huic ciuitati, huic urbi, his téplis, ærario, curiæ, uiris his, quos uides, horũ bonis, fortunis, liberis, ciuibus, cæteris denique deorũ immortalium delubris, auspicijs, religionibus melius fuisse & præstabilius, me ciué in hac ciuitate nasci, an te? cũ mihi hæc respõderis, aut ita impudenter, ut manus à te homines uix abstinere possint; aut ita doléter, ut aliquãdo ista

ilia

ilia, quæ sunt inflata, rūpantur: tum memoriter responde to ad ea, quæ de te ipso rogaro. atque illud tenebricosissimum tēpus ineūtis ætatis tuæ patiar latere. licet impune per me parietes in adolescētia perfoderis, uicinos compilaris, matrē uerberaris: habeat hoc præmiū tua indignitas, ut adolescētiæ turpitudo obscuritate, & sordibus tuis obtegatur. Quæsturā petisti cum P. Sestio, cū hic nihil loqueretur, nisi quod agebat; tu de altero Cōsulatu gerē do te diceres cogitare. quæro abs te, teneas'ne memoria, cū P. Sestius Quæstor sit cunctis suffragijs factus, tunc te uix, inuitis omnibus, nō populi beneficio, sed Cōsulis extremum adhæsisse? in eo magistratu, cū tibi magno clamore aquaria prouincia sorte obtigisset, missus'ne sis à me Cōsule Puteolos, ut inde aurū exportari, argētumq; prohiberes? in eo negotio, cū te nō custodē ad cōtinēdas, sed portitorē ad partiēdas merces missum putares, cumq; omniū domos, apothecas, naueis furacissime scrutarere, hō minesq; negotia gerētes iudicijs iniquissimis irretires, mercatores è naui egrediētes terreres, conscēdentes morarere; teneas'ne memoria tibi in conuentu Puteolis manus esse allatas? ad me Consulem Puteolanorū querelas esse delatas? post Quæsturam exieris'ne Legatus in ulteriorem Hispaniā C. Cosconio Procos? cū illud iter Hispaniēse pedibus ferè confici soleat, aut, si quis nauigare uelit, certa sit ratio nauigandi; ueneris'ne in Sardiniā, atque inde in Africā? fueris'ne, quod sine S. C. tibi facere nō licuit, in regno Hiempsalis? fueris'ne in regno Mastanesosi? ueneris'ne ad fretū per Mauritaniā? quē scias unq̄ Legatū Hispaniēsem in illā prouinciā istis itineribus peruenisse? Factus es Tribunus pl. quid enim te de Hispaniensibus

flagitijs tuis, sordidissimisq; furtis interrogem? quæro abs te, primũ, quod genus improbitatis, et sceleris in eo magistratu prætermiseris? ac tibi iam inde præscribo, ne tuas sordes cũ clarissimorũ uirorũ splẽdore permisceas. ego te, quæcunque rogabo, de te ipso rogabo, neq; te ex amplissimi uiri dignitate, sed ex tuis tenebris extraham, omniaq; mea tela sic in te cõijciẽtur, ut nemo per tuũ latus (quod soles dicere) saucietur, in tuis pulmonibus, ac uisceribus hærebũt. & quoniã omniũ rerũ magnarũ à dijs immortalibus principia ducũtur, uolo ut mihi respõdeas tu, qui te Pythagoricũ soles dicere, & hominis doctissimi nomen tuis immanibus & barbaris moribus prætendere; quæ te tãta prauitas mẽtis tenuerit, qui tãtus furor, ut, cũ inaudita ac nefaria sacra susceperis, cũ inferorũ animas elicere, cũ puerorũ extis deos manes mactare soleas, auspicia, quibus hæc urbs cõdita est, quibus omnis Resp. atque imperiũ tenetur, cõtempseris? initioq; Tribunatus tui senatui denũciaris, tuis actionibus Augurũ responsa, atque eius collegij arrogãtiam impedimento nõ futurã? secũdũ ea, quæro, seruaris'ne in eo fidem? num quãdo tibi moram attulerit, quo minus cõcilium aduocares, legemq; ferres, quòd eo die scires de cœlo esse seruatũ? & quoniã hic locus unus est, quẽ tibi cũ Cæsare cõmunẽ esse dicas: seiũgam te ab illo, non solũ Reip. causa, uerũ etiã Cæsaris, ne qua ex tua sũma indignitate labes illius dignitati aspersa uideatur. primũ quæro, num tu senatui causam tuam permittas, quod facit Cæsar? deinde, quæ sit auctoritas eius, qui se alterius facto, nõ suo defendat? deinde (erũpet enim aliquãdo ex me uera uox, & dicã sine cũctatione, quod sentio) si iã uiolentior aliqua in re C. Cæsar

fuiſſet; ſi eũ magnitudo cõtẽtionis, ſtudiũ gloriæ, præſtãs animus, excellens nobilitas aliquò impuliſſet: quod in illo uiro & tum ferẽdũ eſſet, & maximis rebus, quas poſtea geſſit, obliterandũ, id tu tibi furcifer ſumes, & Vatinij latronis ac ſacrilegi uox audietur, hoc poſtulãtis, ut idem ſibi cõcedatur, quod Cæſari? ſic.n.ex te quæro: Tribunus pl. fuiſti: ſeiunge te à Cõſule: collegas habuiſti uiros forteis nouẽ: ex his tres erant, quos tu quotidie ſciebas de cœlo ſeruare, quos irridebas, quos priuatos eſſe dicebas: de quibus duos prætextatos ſedentes uides, te ædilitiam prætextam togã, quã fruſtra cõfeceras, uendidiſſe: tertiũ ſcis ex illo obſeſſo atque afflicto Tribunatu cõſularem auctoritatẽ hominẽ eſſe adoleſcentẽ cõſecutũ. reliqui ſex fuerũt: ex quibus partim planè tecũ ſentiebant, partim mediũ quendã curſum tenebãt. omnes habuerũt leges promulgatas. in his multas meus neceſſarius, etiam de mea ſententia, C. Coſconius iudex noſter: quẽ, tu diſrumperis, cum ædilitium uides. uolo uti mihi reſpondeas, num quis ex toto collegio legem ſit auſus ferre præter unũ te? quæ tanta in te fuit audacia, quæ tanta uis, ut, cũ tui nouem collegæ ſibi timendũ eſſe duxerint, id unus tu emerſus è cœno, omniũ facile omnibus rebus infimus, cõtemnendũ, deſpiciendũ, irridendũ putares? num quem poſt urbem conditã ſcias Tribunũ pl. egiſſe cũ plebe, cum conſtaret ſeruatum eſſe de cœlo? ſimul etiam illud uolo uti reſpondeas, cũ te Tribuno pl. eſſet etiam tum in Rep. lex Aelia, & Fuſia, quæ leges ſæpenumero tribunitios furores debilitarunt, & repreſſerunt, quas contra præter te nemo unquam eſt facere conatus, quæ quidem leges anno poſt ſedentibus in templo duobus non Conſu-

libus, sed proditoribus huius ciuitatis, ac pestibus, unà cũ auspicijs, cum intercessionibus, cũ omni iure publico conflagrauerũt: ecquãdo dubitaris cõtra eas leges cum plebe agere, & cõsiliũ cõuocare? num quẽ ex omnibus Tribunis pl. quicũq; seditiosi fuerint, tã audacẽ audieris fuisse, ut unquã cõtra legẽ Aeliã, aut Fusiã cõciliũ cõuocaret? quæro illud etiã ex te, conatus'ne sis, uolueris'ne, denique cogitaris, (est.n.res eiusmodi, ut, si tibi modo in mentem uenit, nemo sit, qui te ullo cruciatu esse dignũ putet) cogitaris'ne in illo tuo intolerabili nõ regno, nam cupis id audire, sed latrocinio Augur fieri in Q. Metelli locum, ut, quicunque te aspexisset, duplicem dolorem gemitumq; susciperet, & ex desiderio clarissimi & fortissimi ciuis, & ex honore turpissimi atque improbissimi? adeo'ne nõ labefactã Rẽp. te Tribuno, neque cõquassatã ciuitatẽ, sed captã hãc urbẽ atque euersam putaris, ut Augurẽ Vatiniũ ferre possemus? hoc loco quæro, si, id quod cõcupieras, Augur factus esses; in qua tua cogitatione nos, qui te oderamus, uix dolorem ferebamus; illi autem, quibus eras in delicijs, uix risum tenebãt: sed quæro, si ad cætera uulnera, quibus putasti Rẽp. deleri, hãc quoque mortiferã plagã inflixisses Auguratus tui, utrũ decreturus fueris id, quod Augures omnes usque à Romulo decreuerunt, Ioue fulgẽte cũ populo agi nefas esse, an, quia tu semper sic egisses, auspicia fueris Augur dissoluturus? Ac ne diutius loquar de Auguratu tuo, quòd inuitus facio ut recorder ruinas Reip. neque.n.tu unquam stãte nõ modo maiestate horũ, sed etiã urbe te Augurẽ fore putasti: uerũtamen ut somnia tua relinquã, ad scelera ueniam, uolo uti mihi respõdeas: cum M. Bibulũ Consulẽ nõ dicã bene

de Rep. ſentientẽ, ne tu mihi homo potẽs iraſcare, qui ab eo diſſenſiſti; ſed hominẽ certe nuſquã progredientẽ, nihil in Rep. moliẽtẽ, tãtũ animo ab actionibus tuis diſſentientẽ, cũ eũ tu Cõſulem in uincula duceres, & à tabula Valeria collegæ tui mitti iuberent; feceris' ne ante roſtra põtem cõtinuatis tribunalibus, per quẽ Cõſul populi R. moderatiſſimus & cõſtãtiſſimus, ſublato auxilio, excluſis amicis, ui perditorũ hominũ incitata, turpiſſimo, miſerrimoq; ſpectaculo nõ in carcerẽ, ſed ad ſuppliciũ & ad necem duceretur? quæro, nũ quis ante te tã fuerit nefarius, qui id fecerit, ut ſciamus, utrũ ueterũ facinorũ ſis imitator, an inuẽtor nouorũ? idemq; tu, cũ his atque huiuſmodi cõſilijs, ac facinoribus, nomine C. Cæſaris clementiſſimi, atque optimi uiri, ſcelere uero atque audacia tua M. Bibulũ foro, curia, tẽplis, locis publicis omnibus expuliſſes, incluſum domi cõtineres; cumq; nõ maieſtate imperij, nõ iure legũ, ſed ianuæ præſidio, & parietũ cuſtodijs Cõſulis uita tegeretur: miſeris' ne uiatorẽ, qui M. Bibulũ domo ui extraheret, ut, quod in priuatis ſemper eſt ſeruatũ, id te Tribuno pl. Cõſuli domus exiliũ eſſe nõ poſſet? ſimulq; mihi reſpondeto, tu, qui nos, qui de cõmuni ſalute cõſentimus, tyrãnos uocas, fueris' ne nõ Tribunus pl. ſed intolerãdus ex cœno neſcio quo atque ex tenebris tyrãnus? qui primũ eã Remp. quæ auſpicijs inuentis cõſtituta eſt, ijſdem auſpicijs ſublatis conarere peruertere; deinde ſanctiſſimas leges, Aeliã & Fuſiam dico, quæ in Gracchorũ ferocitate, & in audacia Saturnini, et in colluuione Druſi, & in cõtẽtione Sulpitij, et in cruore Cinnano, et inter Syllana arma uixerũt, ſolus cõculcaris, ac pro nihilo putaris; qui Conſulem morti obieceris, inclu=

sum obsederis, extrahere ex suis tectis conatus sis; qui in eo magistratu nō modo emerseris ex mēdicitate, sed etiā diuitijs nos iam tuis terreas: fueris'ne tāta crudelitate, ut delectos uiros, & principes ciuitatis tollere, & delere tua rogatione coneris? cū L. Vectium, *qui in senatu cōfessus esset cū telo fuisse,* Cn. Pōpeio, *summo & clarissimo ciui, suis manibus necē afferre uoluisse, in cōcionem produxeris, indicē in* Rostris, *in illo, inquā, augurato templo, ac loco collocaris, quò auctoritatis exquirendæ causa cæteri* Tribuni pl. *principes ciuitatis producere cōsueuerūt, ibi tu indicē* Vectiū *linguā et uocē suā sceleri et mēti tuæ præbere uoluisti, ut diceret* L. Vectius *in concione tua rogatus à te, se auctores, & impulsores, et socios habuisse sceleris illius eos uiros, quibus è ciuitate sublatis, quod tu eo tēpore moliebare, ciuitas stare nō posset.* M. Bibulū, *cuius inclusione cōtentus nō eras, interficere uolueras, spoliaueras* Cōsulatu, *patria priuare cupiebas:* L. Lucullū, *cuius tu rebus gestis, quòd ipse ad imperatorias laudes à puero uidelicet spectaras, uehementius inuidebas;* C. Curionē, *perpetuū hostē improborū omniū, auctorē publici cōsilij, libertate cōmuni tuēda maxime liberū, cū filio principe iuuentutis, cū* Rep. *cōiunctiore etiā, q̄ ab illa ætate postulandū fuit, delere uoluisti:* L. Domitiū, *cuius dignitas, & splendor perstringebat credo oculos* Vatinij, *quem tu propter cōmune odiū in bonos oderas, in posterū autèm propter omnium spem, quæ de illo est, atque erat, ante aliquāto timebas;* L. Lentulum, *hunc iudicem nostrū, flaminem* Martialem, *quòd erat eo tempore* Gabinij *tui cōpetitor, eiusdem* Vectij *indicio opprimere uoluisti. qui si tum illam labem, pestemq; uicisset, quod ei*

tuo scelere non licuit, Resp. uicta nó esset. huius etiam filium eodem indicio, & crimine ad patris interitum aggregare uoluisti. L. Paulum, qui tum Quæstor Macedoniam obtinebat, quem ciuem? quem uirũ? qui duos nefarios patriæ proditores, domesticos hostes legibus exterminarat, hominem ad cõseruandã Remp. natũ, in idem Vectij indiciũ, atque in eundem hunc numerum congregasti. quid ego de me querar, qui etiam gratias tibi agere debeo, quòd me ex fortissimorũ ciuium numero seiungendum nó putaris? sed qui fuit ille tantus furor tuus, ut, cũ iam Vectius ad arbitriũ tuũ perorasset, & ciuitatis lumina notasset, descendissetq; de Rostris, eum repente reuocares, colloquerere populo R. uidente, deinde interrogares ecquosnã alios posset nominare? inculcaris'ne, ut C. Pisonem generũ meũ nominaret? qui in summa copia optimorũ adolescentium, pari cótinentia, uirtute, pietate reliquit neminem: itemq; M. Laterensem, hominem dies ac noctes de laude, & de Rep. cogitantem? promulgaris'ne impurissime, & perditissime hostis quæstioné de tot amplissimis et talibus uiris, indici Vectio præmia amplissima? quibus rebus omniũ mortalium nó uoluntate, sed cóuitio repudiatis, fregeris'ne in carcere ceruices ipsi illi Vectio, ne quod indicium corrupti indicij extaret, eiusq; sceleris in te ipsum quæstio flagitaretur? Et quoniam crebro usurpas legé te de alternis cõsilijs reijciendis tulisse: ut omnes intelligãt te ne recte quidé facere sine scelere potuisse, quæro, cũ lex esset æqua promulgata initio magistratus, multas etiam alias tulisses, expectaris'ne dum C. Antonius reus fieret apud Cn. Lentulum & Q. Claudiũ? et, posteaquã ille est reus factus, statim tule

ris in eũ, qui tuã post legẽ reus factus esset, ut homo cõsularis exclusus miser pũcto temporis spoliaretur beneficio, & æquitate legis tuæ? dices familiaritatẽ tibi fuisse cũ Q. Maximo. præclara defensio facinoris tui. nã Maximi quidẽ summa laus est, sumptis inimicitijs, suscepta causa, quæsitore, cõsilio delecto, cõmodiorẽ inimico suo cõtentionẽ reiectionis dare noluisse: nihilq; Maximus fecit alienum aut sua uirtute, aut illis uiris clarissimis, Paulis, Maximis, Africanis: quorũ gloriã huius uirtute renouatam nõ modo speramus, uerũ etiam uidemus. tua fraus, tuũ maleficiũ, tuũ scelus illud est, te id, quod promulgasses misericordiæ nomine, ad crudelitatis tẽpus distulisse. ac nũc quidẽ C. Antonius hac una re miseriã suã cõsolatur, quòd imagines patris & fratris sui, fratrisq; filiã nõ in familia, sed in carcere collocatas audire maluit, quàm uidere. Et quoniã pecunias aliorũ despicis, de tuis diuitijs intolerantissime gloriaris: uolo uti mihi respondeas, feceris'ne fœdera Tribunus pl. cũ ciuitatibus, cum Regibus, cũ Tetrarchis? erogaris'ne pecunias ex ærario tuis legibus? eripueris'ne partes illo tempore charissimas partim à Cæsare, partim à publicanis? quæ cũ ita sint, quæro ex te, sis'ne ex pauperrimo diues factus illo ipso anno, quo lex lata est de pecunijs repetundis acerrima? ut omnes intelligere possent, à te non modo nostra acta, quos tyrãnos uocas, sed etiã amicissimi tui legem esse cõtemptã. apud quẽ tu etiã nos criminari soles, qui illi sumus amicissimi; cũ tu ei cõtumeliosissime toties male dicas, quoties illi affinem te esse dicis. Atque illud etiam scire ex te cupio, quo cõsilio, aut qua mente feceris, ut in epulo Q. Arij familiaris mei cum toga pulla accumbe=

res? quē unquā uideris? quē audieris? quo exemplo, quo more feceris? dices, supplicationes te illas nō probasse. optime. nulla fuerint supplicationes. uides'ne me nihil de anni illius causa, nihil de eo, quod tibi cū summis uiris cōmune esse uideatur, sed de tuis proprijs sceleribus ex te quaerere? nulla supplicatio fuerit. cedò, quis unquā coenauit atratus? ita. n. illud epulū est funebre, ut munus sit funeris, epulae quidē ipsae dignitatis. sed omitto epulū, populi R. festū diē, argēto, ueste, omni apparatu, ornatuq; uisendo: quis unquā in luctu domestico, quis in funere familiari coenauit cū toga pulla? cui de balneis exeūti, praeter te, toga pulla unquā data est? cū tot hominū millia accūberēt, cū ipse epuli dominus Q. Arius albatus esset, tu in templū Castoris te cū C. Fidulo atrato caeterisq; tuis furijs funestū intulisti, quis tū nō ingemuit? quis nō doluit Reip. casum? quis sermo alius in illo epulo fuit, nisi hāc tātā et tā grauē ciuitatē subiectā esse nō modo furori, uerū etiā irrisioni tuae? hūc tu morē ignorabas? nūquā epulū uideras? nūquā puer aut adolescēs inter coeuos fueras? Fausti adolescētis nobilissimi paulo ante ex epulo magnificētissimo famē illā ueterē tuā nō expleras? quē accūbere atratū uideras, dominū cū toga pulla & eius amicos ante cōuiuiū? quae te tāta tenuit amētia, ut, tu nisi id fecisses, quod fas nō fuit, nisi uiolasses tēplū Castoris, nomē epuli, oculos ciuiū, morē ueterē, eius, qui te inuitarat, auctoritatē, parū putares testificatū esse, supplicationes tē illas nō putare? Quaero illud etiā ex te, quod priuatus admisisti; in quo certe iā tibi dicere nō licebit, cū clarissimis uiris causam tuā esse cōiūctā: postulatus'ne sis lege Licinia & Iulia? edixerit'ne C. Mēmius Praetor ex ea lege, ut adesses die tricesimo? cū is dies uenisset, feceris'ne, quod in hac Rep. nō

modo factũ ante nũquã est, sed in omni memoria sit inauditũ? appellaris'ne Tribunos pl. ne causam diceres? leuius dixi (quãquã id ipsum esset et nouũ et nõ ferẽdũ) sed appellaris'ne nominatim pestẽ illius anni, furiã patriæ, tẽpestatẽ Reip. Clodiũ? qui tamẽ cũ iure, cũ more, cũ potestate iudiciũ impedire nõ posset, rediijt ad illã uim et furorẽ suũ, ducẽq; se militibus tuis præbuit. in quo ne quid à me dictũ in te potius putes, quam abs te esse quæsitũ, nullũ onus imponã mihi testimonij: quæ mihi breui tempore ex eodem isto loco uideo esse dicenda, seruabo; teq; non arguam, sed, ut in cæteris rebus feci, rogabo. quæro ex te Vatini, nũ quis in hac ciuitate post urbem cõditã Tribunos pl. appellarit, ne causam diceret? nũ quis reus in tribunal sui quæsitoris ascenderit, eumq; ui deturbarit? subsellia dissiparit? urnas deleuerit? eas denique omnes res in iudicio disturbãdo cõmiserit, quarũ rerum causa iudicia sunt cõstituta? scias'ne tũ fugisse Memmiũ? accusatores esse tuos de tuis tuorumq; manibus ereptos? iudices quæstionũ de proximis tribunalibus esse depulsos? in foro, in luce, inspectãte pop. R. quæstionẽ, magistratus, morẽ maiorũ, leges, iudices, reũ, pœnã esse sublatã? hæc omnia scias'ne diligentia C. Mẽmij publicis tabulis esse notata atque testata? atque illud etiã quæro, quòd, posteaquã es postulatus, ex Legatione redieris, ne quis te iudicia defugere arbitraretur; teq;, cũ tibi, utrũ uelles, liceret, dictitaris causam dicere maluisse: qui cõsentaneũ fuerit, cũ Legationis perfugio uti noluisses, appellatione improbissima te ad auxiliũ nefariũ cõfugisse? Et quoniã Legationis tuæ facta mẽtio est, uolo etiã audire de te, quo tãdẽ S. C. legatus sis? de gestu intelligo, quid respõdeas: tua lege, dicis. es'ne igitur patriæ certissimus parricida? speraras ne id, ut patres cõ

scripti ex Rep. funditur tolleretur? ne hoc quidē senatui relinquebas, quod nemo unquā ademit, ut Legati ex eius ordinis auctoritate legarētur? adeóne tibi sordidū cōsiliū publicū uisum est, adeo afflictus senatus, adeo misera & prostrata Resp. ut nō nūcios pacis ac belli, nō curatores, nō interpretes, nō bellici cōsilij auctores, nō ministros muneris prouincialis senatus more maiorū deligere posset? eripueras senatui prouinciæ decernēdæ potestatē, imperatoris deligēdi iudiciū, ærarij dispēsationē: quæ nūquā sibi populus R. appetiuit, qui nūquā hæc à summi cōsilij gubernatione auferre conatus est. age, factū est horū aliquid in alijs, raro, sed tamen factū est, ut populus deligeret imperatorē: quis Legatos unquā audiuit sine S. C? ante te nemo, post cōtinuo fecit idem in duobus prodigijs Reip. Clodius. quo etiā maiore es malo mactandus, quòd nō solū facto tuo, sed etiā exemplo Remp. uulnerasti; neque tantū es improbus ipse, sed etiā alios docere uoluisti. Atque illud etiam audire à te cupio, quare, cū ego legem de ambitu ex S. C. tulerim, sine ui tulerim, saluis auspicijs tulerim, salua lege Aelia & Fusia, tu eam esse legem nō putes? præsertim cū ego legibus tuis, quoquo modo latæ sint, pareā. cū mea lex dilucide uetet, biēnio, quo quis petat, petiturus'ue sit, gladiatores dare, nisi ex testamento præstituta die: quæ tanta in te sit amentia, ut in ipsa petitione gladiatores audeas dare? nū quē putes illius tui certissimi gladiatoris similem Tribunū pl. posse reperiri, qui se interponat, quo minus reus mea lege fias? ob hasce omnes res scias te seuerissimorū hominum Sabinorū, fortissimorū uirorū Marsorū & Pelignorū, tribulium tuorum, iudicio notatū, nec post Romam conditam, præter te tribulem, quenquam tribū Sergiam per-

didisse. ac si hæc omnia cõtemnis ac despicis, quòd ita tibi persuaseris, ut palàm dictitas, te dijs hominibusq; inuitis, amore in te incredibili quodã C. Cæsaris omnia, quæ uelis, cõsecuturũ: ecquid audieris, ecquisnã tibi dixerit, C. Cæsarem nuper Aquileiæ, cũ de quibusdã esset mẽtio facta, dixisse, C. Alfiũ præteritũ permoleste tulisse, quòd in homine summã fidem probitatemq; cognosset; grauiterq; etiã se ferre, Prætorem aliquem esse factũ, qui à suis rationibus dissensisset: tũ quæsisse quẽdã, de Vatinio quẽadmodũ ferret? ipsum respõdisse, Vatiniũ in Tribunatu gratis nihil fecisse; qui omnia in pecunia posuisset, honore animo æquo carere debere. quòd si ipse, qui te suæ dignitatis augendæ causa, periculo tuo, nullo suo delicto ferri præcipitem est facile passus, tamen te omni honore indignissimũ iudicat; si te uicini, si affines, si tribules ita oderũt, ut repulsam tuã triũphũ suũ duxerint; si nemo aspicit, quin ingemiscat; nemo mẽtionẽ facit, quin execretur; si uitãt, fugiũt, audire de te nolũt; cũ uiderũt, tãquã auspiciũ malũ detestãtur; si cognati respuũt, tribules execrãtur, uicini metuũt, affines erubescũt, strumæ deniq; ab ore improbo demigrarũt, et alijs iã se locis collocarũt; si es odiũ publicũ populi, senatus, uniuersorũ hominũ: quid est, quãobrẽ Præturã potius exoptes, q̃ mortẽ? præsertim cũ popularẽ te uelis esse, neq; ulla in re populo gratius facere possis. sed ut aliquãdo audiamus, q̃ copiose ad interrogata respõdeas: cõcludã iã interrogationẽ meã, teq; in extremo pauca de ipsa causa rogabo. Quæro, quæ tãta in te uanitas, tãta leuitas fuerit, ut in hoc iudicio T. Anniũ ijsdem uerbis laudares, quibus eũ laudare et boni uiri et boni ciues cõsueuerũt, cũ in eũdem nuper ab eadẽ illa teterrima furia productus ad populũ cupidissime falsum testimoniũ di=

xerls? an erit hæc optio, & potestas tua, ut, cũ Clodianas operas & facinorosorũ hominũ, & perditorũ manũ uideris, Milonẽ dicas, id quod in cõcione dixisti, gladiatoribus & bestiarijs obsedisse Rẽp. cũ autẽ ad tales uiros ueneris, nõ audeas ciuẽ singulari uirtute, fide, cõstãtia uituperare? sed cũ T. Anniũ tãtopere laudes, et clarissimo uiro nõ nullã laudatione tua labeculã aspergas, (in illorũ enim numero mauult T. Annius esse, qui à te uituperãtur) uerũ, etiã quæro, cũ in Rep. administrãda T. Annio cũ P. Sestio cõsiliorũ omniũ societas fuerit, (id quod nõ solum bonorũ uerũ etiã improborũ iudicio declaratũ est: est enim reus uterq; ob eãdem causam, et eodẽ crimine; alter die dicta ab eo, quẽ tu unũ improbiorẽ esse, q̃ te, nunq̃ soles cõfiteri; alter tuis cõsilijs, illo tamẽ adiuuãte) quæro, qui possis eos, quos crimine cõiũgis, testimonio disiungere? Extremũ illud est, quod mihi abs te respõderi uelim; cum multa in Albinouanũ de præuaricatione diceres, dixeris ne, nec tibi placuisse, nec oportuisse Sestiũ de ui reũ fieri? quauis lege, quouis crimine accusandũ potius fuisse? etiã illud dixeris, causam Milonis fortissimi uiri coniunctã cũ hoc existimari? quæ pro me à Sestio facta sint, bonis esse grata? nõ coarguo incõstantiã orationis ac testimonij tui; quas. n. huius actiones probatas bonis esse dicis, in eas pluribus uerbis testimoniũ dixisti; quicũ autẽ eius causam periculumq; cõiungis, eũ summis laudibus extulisti. sed hoc quæro, num P. Sestium, qua lege accusandũ omnino fuisse negas, ea lege cõdemnari putes oportere? aut si te in testimonio consuli nolis, ne quid tibi auctoritatis à me tributum esse uideatur, dixeris'ne in eum testimonium de ui, quem negaris reum omnino de ui fieri debuisse?

PRO M. CELIO. ORATIO XXXV.

I quis iudices forte nunc adsit ignarus legum, iudiciorum, cõsuetudinis nostræ, miretur profecto quæ sit tanta atrocitas huiusce causæ, quòd diebus festis ludisq; publicis, omnibus negotijs forẽsibus intermissis, unũ hoc iudiciũ exerceatur, nec dubitet quin tanti facinoris reus arguatur, ut eo neglecto ciuitas stare non possit. idem cum audiat esse legem, quæ de seditiosis consceleratisq; ciuibus, qui armati senatum obsederint, magistratibus uim attulerint, Remp. oppugnarint, quotidie quæri iubeat: legem non improbet, crimen, quod uersetur in iudicio, requirat. cũ audiat nullum facinus, nullam audaciam, nullam uim in iudicium uocari, sed adolescentem illustri ingenio, industria, gratia, accusari ab eius filio, quem ipse in iudicium & uocet & uocarit, oppugnari autem hunc opibus meretricijs: Atratini illius pietatem non reprehendat, muliebrem libidinem comprimendã putet, uos laboriosos existimet, quibus otiosis ne in cõmuni quidem otio liceat esse. etenim si attendere diligẽter, existimare uere de omni hac causa uolueritis, sic constituetis iudices, nec descensurum quenquã ad hãc accusationẽ fuisse, cui, utrum uellet, liceret, nec, cum descẽdisset, quidquam habiturum spei fuisse, nisi alicuius intolerabili libidine & nimis acerbo odio niteretur. sed ego Atratino, humanissimo atque optimo adolescẽti, meo necessario, ignosco, qui habet excusationem uel pietatis, uel necessitatis, uel ætatis. si uoluit accusare, pietati tribuo: si iussus

est, necessitati: si sperauit aliquid, pueritiæ: cæteris nõ modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum. ac mihi quidem uidetur iudices hic introitus defensionis adolescentiæ M. Celij *maxime cõuenire, ut ad ea, quæ accusatores deformandi huius causa, detrahendæ spoliandæq; dignitatis gratia dixerunt, primum respondeam.* Obiectus *est pater uarie, quòd aut parũ splendidus ipse, aut parũ pie tractatus à filio diceretur. de dignitate* Celius *notis ac maioribus natu etiam sine mea oratione tacitus facile ipse respondet. quibus autem propter senectutem, quòd iam diu minus in foro nobiscum uersatur, non æque est cognitus, hi sic habeant; quæcũque in equite* R. *dignitas esse possit, quæ certe potest esse maxima, eã semper in* M. Celio *habitam esse summam, hodieq; haberi, nõ solum à suis, sed etiam ab omnibus, quibus potuerit aliqua de causa esse notus. equitis autem* R. *esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendentibus nobis. nam quod de pietate dixistis, est quidem ista nostra existimatio, sed iudicium certe parẽtis. quid nos opinemur, audietis ex iuratis: quid parentes sentiant, lacrymæ matris, incredibilisq; mœror, squalor patris, & hæc præsens mœstitia, quam cernitis, luctusq; declarat. nam quod est obiectum, municipibus esse adolescentem non probatum suis: nemini unquam præsenti* Puteolani *maiores honores habuerunt, quàm absenti* M. Celio: *quem & absentem in amplissimũ ordinem cooptauerunt, & ea non petenti detulerunt, quæ multis petentibus denegarunt: ijdemq; nunc lectissimos uiros & nostri ordinis, & equites* R. *cum legatione ad hoc iudicium, & cum grauissima, atque ornatissima*

laudatione miserunt. uideor mihi iecisse fundamenta defensionis meæ: quæ firmissima sunt, si nitantur iudicio suorum: neque.n. uobis satis cōmendata huius ætas esse posset, si nō modo parenti tali uiro, uerū etiam municipio tam illustri ac tam graui displiceret. equidem, ut ad me reuertar, ab his fontibus profluxi ad hominū famā, et meus hic forensis labor uitaq; ratio dimanauit ad existimationem hominum paulo latius commendatione ac iudicio meorum. nam quod obiectum est de pudicitia, quodq; omnium accusatorum non criminibus, sed uocibus maledictisq; celebratum est, id nunquam tam acerbe feret M. Celius, ut eum pœniteat non deformem esse natū: sunt etenim ista maledicta peruulgata in omnes, quorum in adolescentia forma & species fuit liberalis. sed aliud est male dicere, aliud accusare. accusatio crimē desiderat, rem ut definiat, hominem ut notet, argumento probet, teste confirmet. maledictio autem nihil habet propositi præter contumeliam: quæ si petulantius iactatur, conuitium; si facetius, urbanitas nominatur: quam quidem partem accusationis admiratus sum, & moleste tuli potissimū esse Atratino datam: neque.n. decebat, neq; ætas illa postulabat, neq; id quod animaduertere poteratis, pudor patiebatur optimi adolescētis in tali illum oratione uersari. uellem aliquis ex uobis robustioribus hunc male dicendi locum suscepisset: aliquāto liberius, & fortius, & magis more nostro refutaremus istam male dicēdi licētiam. tecū Atratine agā lenius, quòd et pudor tuus moderatur orationi meæ, & meū erga te parētemq; tuū beneficium tueri debeo. illud tamē te esse admonitū uolo: primum qualis es, talem te esse existimes; ut, quantū à

rerum

rerum turpitudine abes, tantum te à uerborum libertate ſeiungas: deinde ut ea in alterum ne dicas, quæ cum tibi falſo reſponſa ſint, erubeſcas: quis eſt enim, cui uia iſta non pateat? qui iſti ætati non poſſit quàm uelit petulanter, etiã ſi ſine ulla ſuſpicione, at non ſine argumento male dicere? ſed iſtarum partium culpa eſt eorum, qui te agere uoluerunt; laus pudoris tui, quòd ea te inuitum dicere uidebamus; ingenij, quòd ornate politeq; dixiſti. uerum ad iſtam omnẽ orationẽ breuis eſt defenſio. nã quoad ætas M. Celij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primum ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia diſciplinaq; munita: qui, ut huic uirilem togam dedit, nihil dicam hoc loco de me; tantum ſit, quantum uos exiſtimatis; hoc dicam, hunc à patre cõtinuo ad me eſſe deductum. nemo hunc M. Celium in illo ætatis flore uidit, niſi aut cum patre, aut mecũ, aut in M. Craſſi caſtiſſima domo, cum artibus honeſtiſſimis erudiretur. nam quòd Catilinæ familiaritas obiecta Celio eſt, longe ab iſta ſuſpicione abhorrere debet: hoc enim adoleſcente ſcitis Conſulatum mecũ petiſſe Catilinam. ad quem ſi acceſſit, aut ſi à me diſceſſit unquã, quãquam multi boni adoleſcentes illi homini nequã, atque improbo ſtuduerũt, tum exiſtimetur Celius Catilinæ nimium familiaris fuiſſe. at enim poſtea ſcimus, & uidimus eſſe hunc in illius amicis. quis negat? ſed ego illud tempus ætatis, quod ipſum ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infeſtum eſt, id hoc loco defendo. fuit aſſiduus mecum Prætore me: non nouerat Catilinam: Africam tum Prætor ille obtinebat: ſecutus eſt annus, cauſam de pecunijs repetundis Catilina dixit: mecum erat hic, illi ne aduocatus qui-

dem uenit unquam. deinceps fuit annus, quo ego Consulatũ petiui: petebat Catilina mecum: nunquã ad illum accessit, à me nunquam recessit. tot igitur annos uersatus in foro sine suspicione, sine infamia, studuit Catilinæ iterum petenti. quem ergo ad finem putas custodiendam illam ætatem fuisse? nobis quidem olim annus erat unus ad cohibendum brachium toga constitutus, & ut exercitatione ludoq́; , cãpestri tunicati uteremur. eademq́; erat, si statim mereri stipendia cœperamus, castrensis ratio ac militaris. qua in ætate nisi qui se ipse sua grauitate, & castimonia, & cum disciplina domestica, tum etiam naturali quodam bono defenderet, quoquo modo à suis custoditus esset, tamen infamiam ueram effugere non poterat. sed qui prima illa initia ætatis integra, atque inuiolata præstitisset, de eius fama ac pudicitia, cũ is iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset, nemo loquebatur. studuit Catilinæ, cum iam aliquot annos esset in foro Celius. et multi hoc idẽ ex omni ordine, atque ex omni ætate fecerunt: habuit enim ille, sicuti meminisse uos arbitror, permulta maximarũ non expressa signa, sed adumbrata uirtutum. utebatur hominibus improbis multis: & quidem optimis se uiris deditum esse simulabat. erant apud illum illecebræ libidinum multæ: erant etiam industriæ quidam stimuli, ac laboris. flagrabant uitia libidinis apud illum: uigebant etiam studia rei militaris. neque ego unquam fuisse tale monstrum in terris ullum puto, tam ex contrarijs diuersisq́; inter se pugnantibus naturæ studijs cupiditatibusq́; conflatum. quis clarioribus uiris quodam tempore iucundior? quis turpioribus coniunctior? quis ciuis meliorum partium aliquando?

quis tetrior hostis huic ciuitati? quis in uoluptatibus inquinatior? quis in laboribus patientior? quis in rapacitate auarior? quis in largitione effusior? illa uero iudices in illo homine mirabilia fuerunt, comprehendere multos amicitia, tueri obsequio, cum omnibus cõmunicare quod habebat, seruire temporibus suorum omniũ pecunia, gratia, labore corporis, scelere etiã, si opus esset, & audacia; uersare suam naturam, & regere ad tempus, atque huc, & illuc torquere et flectere; cum tristibus seuere, cum remissis iucunde, cum senibus grauiter, cum iuuentute comiter, cum facinorosis audacter, cum libidinosis luxuriose uiuere. hac ille tam uaria multipliciq; natura cum omneis omnibus ex terris homines improbos audacesq; collegerat, tum etiam multos forteis uiros et bonos specie quadã uirtutis assimulatæ tenebat. neq; unquã ex illo delendi huius imperij tam sceleratus impetus extitisset, nisi tot uitiorum tanta immanitas quibusdam facilitatis, & patientiæ radicibus niteretur. quare ista conditio iudices respuatur, nec Catilinæ familiaritatis crimen hæreat: est enim commune cum multis, et cum quibusdam etiam bonis: me ipsum, me, inquã, quõdam penè ille decepit, cum et ciuis mihi bonus, & optimi cuiusque cupidus, & firmus amicus, & fidelis uideretur. cuius ego facinora oculis prius quàm opinione, manibus ante quàm suspicione deprehendi. cuius in magnis cateruis amicorum si fuit etiam Celius, magis est ut ipse moleste ferat errasse se, sicut & non nunquã in eodem homine me quoque erroris mei pœnitet, quàm ut istius amicitiæ crimen reformidet. itaque à maledictis pudicitiæ ad coniurationis inuidiam oratio est uestra delapsa: posuistis enim, atque id

tamen titubanter, & strictim, coniurationis hunc propter amicitiam Catilinæ participem fuisse: in quo non modo crimen non hærebat, sed uix diserti adolescentis cohærebat oratio: qui enim tãtus furor in Celio? quod tantum aut in moribus naturáq; uulnus, aut in re atq; fortuna? ubi denique in ista suspicione est Celij nomen auditum? nimiũ multa de re minime dubia loquor: hoc tamen dico, nõ modo si socius coniurationis, sed nisi inimicissimus istius sceleris fuisset, nunquã cõiurationis accusatione adolescentiã suam potissimũ cõmendare uoluisset. quod, haud scio, an de ambitu, & de criminibus istius sodalium ac sequestrium, quoniam huc incidi, similiter respondendum putẽ: nunquã enim tam Celius amẽs fuisset, ut, si se isto infinito ambitu cõmaculasset, ambitus alterum accusaret: neque.n. eius facti in altero suspicionem quæreret, cuius ipse sibi perpetuam licentiam optaret; nec, si sibi semel periculum ambitus subeũdum putaret, ipse alterum iterum ambitus crimine accerseret. quod quanquam nec sapienter, & me inuito facit, tamẽ est eiusmodi cupidus, ut magis insectari alterius innocentiam, q̃ de se timide cogitare uideatur. Nã quòd æs alienũ obiectũ est, sumptus reprehensi, tabulæ flagitatæ: uidete, q̃ pauca respondeam. tabulas, qui in patris potestate est, nullas conficit: uersuram nunq̃ omnino fecit ullam. sumptus unius generis obiectus est, habitationis: triginta millibus dixistis eum habitare. nunc demum intelligo P. Clodij insulam esse uenalem, cuius hic in ædiculis habitet, decem, ut opinor, millibus: uos autem, dum illi placere uultis, ad tempus ei mẽdacium uestrum accommodauistis. Reprehẽdistis, à patre quòd semigrarit. quod qui

dem iam in hac ætate minime reprehendendum eſt. qui cum ex Reip. cauſa eſſet mihi quidem moleſtam, ſibi tamen glorioſam uictoriam cõſecutus, & per ætatem magiſtratus petere poſſet; nõ modo permittente patre, ſed etiã ſuadente, ab eo ſemigrauit: & cum domus patris à foro longe abeſſet; quo facilius & noſtras obire domos, & ipſe à ſuis coli poſſet, conduxit in Palatio non magno domum. quo loco poſſum dicere id, quod uir clariſſimus M. Craſſus, cum de aduentu Regis Ptolemæi quereretur, paulo ante dixit, Vtinã ne in nemore Pelio. *ac lõgius quidem mihi cõtexere hoc carmen liceret:* Nam nũquã hera errãs hãc moleſtiam nobis exhiberet, Medea animo ægra, amore ſæuo ſaucia. *ſic enim iudices reperietis, quod, cũ ad id loci uenero, oſtendã, hãc Palatinam Medeã, migrationemq; huic adoleſcenti cauſam ſiue malorũ omnium, ſiue potius ſermonum fuiſſe. quamobrem illa, quæ ex accuſatorũ oratione præmuniri iam & fingi intelligebam, fretus ueſtra prudentia iudices non pertimeſco. aiebant enim fore teſtem ſenatorem, qui ſe põtificijs comitijs pulſatum à Celio diceret. à quo quæram, ſi prodierit, primum, cur ſtatim nihil egerit; deinde, ſi id queri quàm agere maluerit, cur productus à uobis potius, ꝗ ipſe per ſe; cur tãto poſt potius, quàm cõtinuo, queri maluerit? ſi mihi ad hæc acute arguteq; reſponderit, tũ quæram denique, ex quo iſte fonte ſenator emanet: nam ſi ipſe orietur, et naſcetur ex ſeſe, fortaſſe, ut ſoleo, cõmouebor: ſin autem ut riuulus accerſitus & ductus ab ipſo capite accuſationis ueſtræ, lætabor, cũ tanta gratia, tantiſq; opibus accuſatio ueſtra nitatur, unum ſenatorem ſolum eſſe, qui uobis gratificari uellet, inuentum.*

Nec tamen illud genus alterum nocturnorum testium pertimesco. est enim dictum ab illis, fore qui diceret uxores suas à cœna redeunteis attrectatas esse à Celio. graues erũt homines, qui hoc iurati dicere audeant, cum sit his cõfitendũ, nũquam se ne congressu quidem, & cõstituto cœpisse de tantis iniurijs experiri. sed totum genus oppugnationis huius iudices & iam prospicitis animis, et, cum inferetur, propulsare debebitis: non enim ab ijsdem accusatur M. Celius, à quibus oppugnatur: palàm in eũ tela iaciuntur, clàm subministrantur. neque id ego dico, ut inuidiosum sit in eos, quibus gloriosum hoc etiam esse debet. funguntur officio: defendunt suos: faciunt, quod uiri fortissimi solent, læsi dolent, irati efferũtur, pugnãt lacessiti. sed uestræ sapientiæ tamen est iudices, nõ, si causa iusta est uiris fortibus oppugnandi M. Celium, ideo uobis quoque uos causam putare esse iustã alieno dolori potius, quàm uestræ fidei cõsulẽdi. quæ sit multitudo in foro, quæ genera, quæ studia, quæ uarietas hominum, uidetis: ex hac copia quàm multos esse arbitramini, qui hominibus potentibus, gratiosis, disertis, cum aliquid eos uelle arbitrentur, ultro se offerre soleant, operam nauare, testimonium polliceri? hoc ex genere si qui se in hoc iudicium forte proiecerint, excluditote eorum cupiditatem iudices sapientia uestra, ut eodem tempore huius saluti, & religioni uestræ, & contra periculosissimas hominum potentias conditioni omnium ciuium prouidisse uideamini. equidem uos abducam à testibus, neque huius indicij ueritatem, quæ mutari nullo modo potest, in uolũtate testium collocari sinam, quæ facillime effingi, nullo negotio flecti ac detorqueri potest: argumentis agemus:

ſignis omni luce clarioribus crimina refellemus: res cum re, cauſa cum cauſa, ratio cum ratione pugnabit. itaque illam partem cauſæ facile patior grauiter, & ornate à M. *Craſſo peroratam, de ſeditionibus* Neapolitanis, *de* Alexandrinorum *pulſatione* Puteolana, *& de bonis* Pal*læ. uellem, dictum eſſet ab eodem etiam de* Dione. *de quo ipſo tamē quid eſt quod expectetis, quod is, qui fecit, aut non timet, aut etiam fatetur? etenim reus, qui dictus eſt & adiutor fuiſſe, & conſcius,* P. Aſcitius, *is iudicio eſt liberatus. quod igitur eſt huiuſmodi crimen, ut, qui cōmiſit, non neget; qui non negauit, abſolutus ſit; id hic pertimeſcat, qui non modo à facto, uerum etiam à conſcientiæ ſuſpicione abfuit? & ſi* Aſcitio *cauſa plus profuit, quàm nocuit inuidia: huic oberit tuū maledictū, qui iſtius facti non modo non ſuſpicione, ſed ne infamia quidem eſt aſperſus? at præuaricatione eſt* Aſcitius *liberatus. perfacile eſt iſti loco reſpondere, mihi præſertim, à quo illa cauſa defenſa eſt. ſed* Celius *optimam cauſam* Aſcitij *eſſe arbitratur: cuiuſmodi autem ſit, à ſua putat eſſe ſeiunctam: neque ſolum* Celius, *ſed etiam adoleſcentes humaniſſimi, & doctiſſimi, rectiſſimis ſtudijs, atque optimis artibus præditi,* Titus Caiuſq; Coponij, *qui ex omnibus maxime* Dionis *mortem doluerunt, qui cū doctrinæ ſtudio, atque humanitatis, tū etiam hoſpitio* Dionis *tenebantur. habitabat is apud* L. Luceiū, *ut audiſtis: fuerat ei cognitus* Alexandriæ. *quid aut hic, aut ſummo ſplendore præditus frater eius de* M. Celio *exiſtimet, ex ipſis, ſi producti erunt, audietis. ergo hæc remoueantur, ut aliquādo, in quibus cauſa nititur, ad ea ueniamus.* Animad*uerti enim iudices audiri à nobis meum familiarem*

L.Herenniũ perattente. in quo etſi magna ex parte ingenio eius,& dicendi genere quodã tenebamini: tamen nõ nũquã uerebar,ne illa ſubtiliter ad criminandum inducta oratio animos ueſtros ſenſim ac leniter accederet: dixit enim multa de luxuria, multa de libidine, multa de uitijs iuuentutis,multa de moribus: & qui in reliqua uita mitis eſſet,et in hac ſuauitate humanitatis,qua prope iam delectantur homines, uerſari periucunde ſoleret, fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, Cenſor,magiſter:obiurgauit M.Celium, ſicut neminem unquã parens: multa de incontinentia,intemperantiaq; diſſeruit. quid quæritis iudices? ignoſcebam uobis attente audientibus,propterea quòd egomet tã triſte illud,& tam aſperum genus orationis horrebam. ac prima pars fuit illa, quæ me minus mouebat: fuiſſe meo neceſſario Beſtiæ Celium familiarem,cœnaſſe apud eum,uentitaſſe domum, ſtuduiſſe Præturæ.nõ me hæc mouent, quæ perſpicue falſa ſunt:etenim eos unà cœnaſſe dicit,qui aut abſunt,aut quibus neceſſe eſt idem dicere.Neq; uero illud me cõmouet, quòd ſibi in Lupercis ſodalem eſſe Celium dixit. fera quædam ſodalitas,& planè paſtoritia, atque agreſtis germanorum Lupercorum, quorum coitio illa ſilueſtris ante eſt inſtituta quàm humanitas,atque leges: ſi quidẽ non modo nomina deferunt inter ſe ſodales, ſed etiam cõmemorant ſodalitatem in accuſando: ut ne, ſi quis id forte neſciat, timere uideatur. ſed hæc omittã: ad illa, quæ me magis mouerunt, reſpondebo.deliciarum obiurgatio fuit lõga, & ea lenior, pluſq; diſputationis habuit ꝙ atrocitatis,quo etiam audita eſt attentius.nam P.Clodius, amicus meus, cum ſe grauiſſime uehementiſſimeq;

iactaret, & omnia inflammatus ageret tristissimis uerbis, uoce maxima, tametsi probabã eius eloquentiam, tamen non pertimescebam: aliquot enim in causis eũ uideram frustra litigantem. tibi autem Balbe respondebo: primum precario, si licet, si fas est, defendi à me eũ, qui nullum cõuiuium renuerit, qui unguenta sumpserit, qui Baias uiderit. equidem multos & uidi in hac ciuitate, et audiui, nõ modo qui primoribus labris gustassent genus hoc uitæ, et extremis, ut dicitur, digitis attigissent, sed qui totam adolescentiam uoluptatibus dedidissent, emersisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur, recepisse, grauesq; homines atque illustres fuisse: datur. n. cõcessu omnium huic aliquis ludus ætati, & ipsa natura profundit adolescentiæ cupiditates: quæ si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. sed tu mihi uidebare ex cõmuni infamia iuuentutis aliquam inuidiam Celio uelle cõflare: itaque omne illud silentium, quod est orationi tributum tuæ, fuit ob eã causam, quòd uno reo proposito de multorũ uitijs cogitabamus. facile est accusare luxuriem. dies iam me deficiet, si, quæ dici in eã sententiã possunt, coner expromere. de corruptelis, de adulterijs, de proteruitate, de sumptibus immensa oratio est. ut tibi reũ neminẽ, sed uitia proponas, res tamen ipsa et copiose & grauiter accusari potest. sed uestræ sapientiæ est iudices non abduci ab reo, nec, quos aculeos habeat seueritas, grauitasq; uestra, cum eos accusator erexerit in rem, in uitia, in mores, in tempora, emittere in hominem, & in reum, cum is non suo crimine, sed multorum uitio sit in quoddam odium iniustũ uocatus. itaque seueritati tuæ,

ut oporteret, ita respondere nō audeo : erat enim meum deprecari uacationem adolescentiæ, ueniamq; petere: nō, inquam, audeo : perfugijs nō utor ætatis : cōcessa omnibus iura dimitto: tantum peto, ut, si qua est inuidia cōmunis hoc tempore æris alieni, petulantiæ, libidinum iuuentutis, quam uideo esse magnam, ne huic aliena peccata, ne ætatis ac temporum uitia noceāt. atque ego idem, qui hæc postulo; quin criminibus, quæ in hūc proprie cōferuntur, diligentissime respondeam, nō recuso. Sunt autem duo crimina, auri, & ueneni: in quibus una atq; eadem persona uersatur. aurum sumptum à Clodia, uenenum quæsitum, quod Clodiæ daretur, dicitur. omnia sunt alia non crimina, sed maledicta, iurgij petulantis magis, q̄ publicæ quæstionis. adulter, impudicus, sequester, conuitium est, non accusatio : nullum est enim fundamentum horum criminum, nulla sedes, uoces sunt contumeliosæ temere ab irato accusatore nullo auctore emissæ. horum duorū criminum uideo fontem, uideo auctorem, uideo certū nomen et caput. auro opus fuit: sumpsit à Clodia, sumpsit sine teste, habuit quādiu uoluit. maximū uideo signū cuiusdam egregiæ familiaritatis. necare eandem uoluit, quæsiuit uenenū, solicitauit quos potuit, parauit locū, constituit, attulit. magnū rursus odiū uideo cum crudelissimo dissidio extitisse. res est omnis in hac causa nobis iudices cū Clodia, muliere non solum nobili, sed etiā nota. de qua ego nihil dicā, nisi depellendi criminis causa. sed intelligis pro tua præstanti prudentia Cn. Domiti, cū hac sola rem esse nobis : quæ si se aurum Cælio cōmodasse nō dicit, si uenenum ab hoc sibi paratum esse non arguit; petulanter facimus, si matrem familias

ſecus, quàm matronarũ ſanctitas poſtulat, nominamus: ſin, iſta muliere remota, nec crimen ullũ, nec opes ad oppugnandũ Celium illis relinquentur; quid eſt aliud, quod nos patroni facere debeamus, niſi ut eos, qui inſectantur, repellamus? quod quidem facerẽ uehementius, niſi intercederent mihi inimicitiæ cũ iſtius mulieris uiro: fratrem uolui dicere: ſemper hic erro. nunc agã modice, nec longius progrediar, quàm me mea fides, et cauſa ipſa coget: neque. n. muliebres unquã inimicitias mihi gerendas putaui, præſertim cum ea, quam omnes ſemper amicam omnium potius, quàm cuiuſquam inimicam putauerunt. ſed tamen ex ipſa quæram prius, utrum me ſecum ſeuere & grauiter & priſce agere malit, an remiſſe ac leniter & urbane. ſi illo auſtero more ac modo: aliquis mihi ab inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis & imaginibus uidemus, qui obiurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat. exiſtat igitur ex hac ipſa familia aliquis, ac potiſſimum cæcus ille: minimum enim dolorem capiet, qui iſtam nõ uidebit. qui profecto ſi extiterit, ſic aget, & ſic loquetur: mulier quid tibi cum Celio? quid cum homine adoleſcentulo? quid cũ alieno? cur aut tam familiaris huic fuiſti, ut aurum cõmodares; aut tam inimica, ut uenenum timeres? nõ patrem tuũ uideras, nõ patruum, non auum, proauum, atauum audieras Conſules fuiſſe? non denique modo te Q. Metelli matrimonium tenuiſſe ſciebas, clariſſimi & fortiſſimi uiri, patriæq; amãtiſſimi? qui ſimul ac pedẽ limine extulerat, omneis propè ciueis uirtute, gloria, dignitate ſuperabat. cui cũ ex ampliſſimo

genere in familiam clarissimam nupsisses, cur tibi Celius tã cõiũctus fuit? cognatus? affinis? uiri tui familiaris? nihil horũ. quid igitur fuit, nisi quædam temeritas ac libido? non ne te, si nostræ imagines uiriles non cõmouebãt, ne progenies quidẽ mea Quinta illa Claudia æmulã domesticæ laudis in gloria muliebri esse admonebat? nõ uirgo illa Vestalis Claudia, quæ patrem cõplexa triumphantem, ab inimico Tribuno pl. de curru detrahi passa nõ est? cur te fraterna uitia potius, quàm bona paterna, & auita, & usque à nobis cũ in uiris, tũ etiã in fœminis repetita mouerũt? ideo' ne ego pacem Pyrrhi diremi, ut tu amorũ turpissimorum quotidie fœdera ferires? ideo aquam adduxi, ut ea tu inceste uterere? ideo uiam muniui, ut eam tu alienis uiris comitata celebrares? sed quid ego iudices ita grauem personam induxi, ut & uerear ne se idem Appius repente conuertat, & Celium incipiat accusare illa sua grauitate cẽsoria? sed uidero hoc posterius, atque ita iudices, ut uel seuerissimis disceptatoribus M. Celij uitam me probaturũ esse confidam. tu modo mulier, (iam enim ipse tecũ nulla persona introducta loquor) si ea, quæ facis, quæ dicis, quæ insimulas, quæ moliris, quæ arguis, probare cogitas, rationem tantæ familiaritatis, tantæ consuetudinis, tantæ coniunctionis reddas', atq; exponas necesse est. accusatores quidẽ libidines, amores, adulteria, Baijs acta conuiuia, comesationes, cantus, symphonias, nauigia iactant: ijdemq; significant, nihil se te inuita dicere. quæ tu, quoniã mente nescio qua effrenata, atq; præcipiti in forũ deferri iudiciumq; uoluisti, aut diluas oportet, et falsa esse doceas; aut, nihil neq; crimini tuo neque testimonio credendũ esse, fateare. sin autẽ ur-

banius me agere mauis, sic agam tecum, remouebo illum senē durū ac penè agrestem, ex hisq; tuis sumā aliquem, ac potissimum minimum fratrem tuum, qui est in isto genere urbanissimus, qui te amat plurimum, qui propter nescio quam credo timiditatem & nocturnos quosdam inanes metus tecum semper pusio cum maiore sorore cubitauit: eum putato tecū loqui: quid tumultuaris soror? quid insanis? quid clamore exorsa, uerbis paruā rem magnam facis? uicinū adolescentulū aspexisti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculiq; perpulerunt: sapius uidere uoluisti: nō nūquam in iisdem hortis uisa nobilis mulier: illū filiū familias, patre parco ac tenaci, habere tuis copiis deuinctū non potes: calcitrat, respuit, non putat tua dona esse tāti. confer te aliò. habes hortos ad Tiberim, ac diligenter eo loco præparasti, quò omnis iuuentus natandi causa uenit. hinc licet conditiones quotidie legas. cur huic, qui te spernit, molesta es? redeo nunc ad te Celi uicissim, ac mihi auctoritatem patriā, seueritatemq; suscipio: sed dubito, quem patrem potissimum sumam; Cæcilianum'ne aliquem, uehementem atque durum:

» Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor
» cumulatur ira: aut illū: O' infelix, ò scelesté:
» ferrei sunt isti patres: Ego'ne quid dicā? ego'ne quid
» uelim? quæ tu omnia tuis fœdis factis facis ut nequidquā
» uelim. uix ferenda diceret talis pater. cur te in istam uicinitatem meretriciam cōtulisti? cur illecebris cognitis nō refugisti? cur alienā ullam mulierem nosti? dede te, ac disiice: per me licebit, si egebis, tibi dolebit: mihi sat est, qui ætatis quod reliquum est oblectem meæ. huic tristi ac decrepito seni responderet Celius, se nulla cupidi-

tate inductũ de uia decessisse. quid signi? nulli sumptus, nulla iactura, nulla uersura. at fuit fama. quotus quisq; istam effugere potest in tam maledica ciuitate? uicinum eius mulieris miraris male audisse, cuius frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit? leni uero
" & clemẽti patri, cuiusmodi ille est: Fores effregit? resti=
" tuẽtur: discidit uestem? resarcietur: Celij causa est expeditissima: quid enim esset, in quo se nõ facile defenderet? nihil iam in istam mulierem dico: sed si esset aliqua dissimilis istius, quæ se omnibus peruulgaret, quæ haberet palàm decretum semper aliquem, cuius in hortos, domum, Baias iure suo libidines omnium commearent, quæ etiam aleret adolescentes, & parsimoniam patrum suis sumptibus sustentaret; si uidua libere, proterua petulãter, diues effuse, libidinosa meretricio more uiueret; adulterum ego putarem, si quis hanc paulo liberius salutasset? dicet aliquis, hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescẽtes? ob hanc causam tibi hunc puerum parens commendauit & tradidit, ut in amore & uoluptatibus adolescẽtiam suam collocaret, & hanc tu uitam atque hæc studia defenderes? ego, si quis iudices hoc robore animi, atque hac indole uirtutis, ac continentiæ fuit, ut respueret omneis uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis, atque in animi contentione conficeret; quem nõ quies, non remissio, non æqualium studia, non ludi, non conuiuia delectarent; nihil in uita expetendum putaret, nisi quod esset cum laude, & cum dignitate coniũctum: hunc mea sentẽtia diuinis quibusdam bonis instructum, atque ornatum puto. ex hoc genere illos fuisse arbitror Camillos, Fabritios, Curios, omnesq; eos, qui hæc ex mini=

mis tanta fecerunt. uerum hæc genera uirtutum non ſolum in moribus noſtris, ſed uix iam in libris reperiuntur. chartæ quoque, quæ illam priſtinam ſeueritatem cō tinebant, obſoluerunt, neque ſolum apud nos, qui hanc ſectam rationemq; uitæ re magis, quàm uerbis ſecuti ſumus, ſed etiam apud Græcos doctiſſimos homines, quibus, cum facere non poſſent, loqui tamen & ſcribere honeſte & magnifice licebat. alia quædam mutatis Græciæ tē poribus præcepta extiterunt. itaque alij uoluptatis cauſa omnia ſapientes facere dixerunt, neque ab hac orationis turpitudine eruditi homines refugerunt: alij cum uoluptate dignitatem coniungendam putauerunt, ut res maxime inter ſe repugnantes dicendi facultate coniungerent: illud unum ad laudem cum labore directū iter qui probauerunt, propè iam ſoli in ſcholis ſunt relicti: multa enim nobis blandimenta natura ipſa genuit, quibus ſopita uirtus conniueret; & interdum multas uias adoleſcentiæ lubricas oſtendit, quibus illa inſiſteret, aut ingredi ſine caſu aliquo aut prolapſione uix poſſet; et multarum rerum iucundiſſimarum uarietatem dedit, qua non modo hæc ætas, ſed etiam iam corroborata caperetur. quamobrem, ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci deos propitios, plerique autē iratos putabunt. ergo hæc deſerta uia, & inculta, atque intercluſa iam frondibus & uirgultis relinquatur: detur aliquid ætati: ſit adoleſcentia liberior: non omnia uoluptatibus denegentur: non ſemper ſuperet uera illa & directa ratio: uincat aliquando

cupiditas uoluptasq; rationem, dum modo illa in hoc ge=nere præscriptio, moderatioq; teneatur: parcat iuuentus pudicitiæ suæ, ne spoliet alienam, ne effundat patrimoni=um, ne fœnore trucidetur, ne incurrat in alterius domũ atque famã, ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat, ne quem interimat, ne intersit insidijs, scele re careat; postremo, cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum ætatis, atque ad inanes hasce adolescentiæ cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticæ, rei forensis, Reip. ut ea, quæ ratione antea non perspexerat, satietate abiecisse, experiendo contem=psisse uideatur. ac multi & nostra, & patrũ maiorumq; memoria iudices summi homines, & clarissimi ciues fue=runt: quorum cum adolescẽtiæ cupiditates deferbuissent, eximiæ uirtutes firmata iam ætate extiterunt. ex quibus neminem mihi necesse est nominare: uosmet uobiscum re cordamini: nolo enim cuiusquã fortis atque illustris uiri ne minimum quidem erratum cum maxima laude con=iungere. quod si facere uellẽ, multi à me summi atque or natissimi uiri prædicarentur, quorum partim nimia li=bertas in adolescentia, partim profusa luxuries, magnitu do æris alieni, sumptus, libidines nominarentur: quæ mul tis postea uirtutibus obtecta, adolescẽtiæ, qui uellet, excu=satione defenderet. at uero in M. Celio *(dicam enim iam confidẽtius de studijs eius honestis, quoniam audeo quæ=dam fretus uestra sapientia libere confiteri) nulla luxu=ries reperietur, nulli sumptus, nullũ æs alienũ, nulla cõui=uiorum ac lustrorum libido: quod quidẽ uitium uentris & gutturis nõ modo nõ minuit ætas hominibus, sed etiã auget. amores autem, & hæ deliciæ quæ uocantur, quæ*

firmiore

firmiore animo præditis diutius molestæ non solent esse; mature.n.& celeriter deflorescunt; nunquam hunc oc cupatum impeditumq; tenuerunt. audistis, cum pro se di= ceret: audistis antea, cũ accusaret: defendendi hæc cau sa, nõ gloriandi loquor. genus orationis, facultatem, co= piam sententiarum atque uerborũ, quæ uestra prudentia est, perspexistis. atque in eo non solũ ingeniũ elucere eius uidebatis; quod sæpe, etiam si industria non alitur, ua= let tamen ipsum suis uiribus: sed inerat, nisi me propter beneuolentiam forte fallebat, oratio & bonis artibus in= stituta, & cura & uigilijs elaborata. atque scitote iudi= ces eas cupiditates, quæ obijciũtur Celio, atque hæc studia, de quibus disputo, nõ facile in eodẽ homine esse posse: fie ri.n.non potest, ut animus libidini deditus, amore, deside rio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiã nõ nunquã impeditus, hoc, quidquid est, quod nos facimus in dicẽdo, non modo agendo, uerum etiam cogitando possit sustine= re. an uos aliam causam esse ullam putatis, cur in tãtis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta lau= de, tanta gratia, tanto honore, tam sint pauci semperq; fuerint, qui in hoc labore uersentur? omittendæ sunt o= mnes uoluptates: relinquenda studia delectationis: lu= dus, iocus, conuiuiũ, sermo etiam penè omnium familia= rium deserendus. quæ res in hoc genere homines à labo= re studioq; dicendi deterret, nõ quo aut ingenia deficiãt, aut doctrina puerilis. an hic, si sese isti uitæ dedisset, con= sularem hominem admodum adolescens in iudicium uo= cauisset? hic, si laborem fugeret, si obstrictus uoluptati= bus teneretur, in hac acie quotidie uersaretur? appeteret inimicitias? in iudicium uocaret? subiret periculum

capitis? ipso inspectante populo R. tot menses aut de salute, aut de gloria dimicaret? nihil igitur illa uicinitas redolet? nihil hominum fama? nihil Baiæ denique ipsæ loquuntur? illæ uero non loquũtur solum, uerum etiam personãt, huc unius mulieris libidinem esse prolapsam, ut ea non modo solitudinem, ac tenebras, atque hæc flagitiorum integumenta non quærat, sed in turpissimis rebus frequentissima celebritate, & clarissima luce lætetur. uerum si quis est, qui etiam meretricijs amoribus interdictũ iuuentuti putet, est ille quidem ualde seuerus: negare non possum: sed abhorret non modo ab huius seculi licentia, uerum etiam à maiorum consuetudine, atque concessis: quando enim hoc nõ factum est? quando reprehensum? quando nõ permissum? quando denique fuit, ut, quod licet, non liceret? hic ego iam rem definiam: mulierem nullam nominabo, tãtum in medio relinquam. si qua non nupta mulier domũ suam patefecerit omnium cupiditati, palamq; sese in meretricia uita collocarit, uirorum alienissimorum conuiuijs uti instituerit; si hoc in urbe, si in hortis, si in Baiarum illa celebritate faciet; si denique ita sese geret nõ incessu solum, sed ornatu atque comitatu, nõ flagrantia oculorum, nõ libertate sermonis, sed etiam cõplexu, osculatione, aquis, nauigatione, conuiuijs, ut nõ solum meretrix, sed etiam procax uideatur: cum hac si quis adolescens forte fuerit, utrum hic tibi L. Herẽni adulter, an amator; expugnare pudicitiam, an explere libidinem uoluisse uideatur? obliuiscor iam iniurias Clodia: depono memoriam doloris mei: quæ abs te crudeliter in meos me absente facta sunt, negligo: ne sint hæc in te dicta, quæ dixi: sed ex te ipsa requiro, quo=

niam & crimen accusatores abs te, & testem eius criminis te ipsam dicunt se habere: si qua mulier sit huiusmodi, qualem ego paulo ante descripsi, tui dissimilis, uita, instituto'q; meretricio; cum hac aliquid adolescentem hominem habuisse rationis, num tibi perturpe aut perflagitiosum esse uideatur? ea si tu nō es, sicut ego malo: quid est, quod obijciāt Celio? sin eam te uolunt esse: quid est, cur nos crimen hoc, si tu cōtemnis, pertimescamus? quare nobis da uiam rationemq; defensionis: nam aut pudor tuus defendet nihil à M. Celio petulantius esse factum, aut impudentia & huic & cæteris magnam ad se defendēdum facultatem dabit. Sed *quoniam emersisse iam è uadis, & scopulos præteruecta uidetur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostēditur.* Duo *sunt enim crimina una in muliere summorum facinorum; auri, quod sumptum à* Clodia *dicitur; & ueneni, quod eiusdem* Clodiæ *necādæ causa parasse* Celium *criminantur. aurū sumpsit, ut dicitis, quod* L. Luceij *seruis daret, per quos* Alexādrinus Dio, *qui tum apud* Luceium *habitabat, necaretur. magnū crimen, uel in* Legatis *insidiandis, uel in seruis ad hospitem domi necandū solicitandis: plenum sceleris consiliū, plenum audaciæ. quo quidem in crimine primum illud requiram, dixerit'ne* Clodiæ, *quam ad rem aurum tum sumeret, an non dixerit? si non dixit, cur dedit? si dixit, eodem se conscientiæ scelere deuinxit. tu'ne aurū ex armario tuo promere ausa es? tu'ne* Venerem *illam tuam spoliatricem spoliare ornamentis? cæterum cum scires quantum ad facinus aurum hoc quæreretur, ad necem scilicet* Legati, *ad* L. Luceij *sanctissimi hominis atque integerrimi labem sceleris sempi=*

terni : huic facinori tanto tua mens liberalis conſcia, tua domus popularis miniſtra, tua denique hoſpitalis illa Venus adiutrix eſſe non debuit. uidit hoc Balbus : facinoris tantum celatam eſſe Clodiã dixit, atque ita Celium ad illam attuliſſe, ſe ad ornatum ludorum aurum quærere. ſi tam familiaris erat Clodiæ, q̃ tu eſſe uis, cum de libidine eius tam multa dicis : dixit profecto, quò uellet aurum. ſi tam familiaris non erat, non dedit. ita, ſi uerum tibi Celius dixit, ò immoderata mulier, ſciens tu aurum ad facinus dediſti? ſi non eſt auſus dicere, non dediſti. quid ego nunc argumentis huic crimini, quæ ſunt innumerabilia, reſiſtam? poſſum dicere mores M. Celij longiſſime à tanti ſceleris atrocitate eſſe disiunctos : minime eſſe credendũ, homini tam ingenioſo, tamq́; prudenti non ueniſſe in mentem, rem tanti ſceleris ignotis alieniſq́; ſeruis non eſſe credendam. poſſum etiam illa & cæterorum patronorum, & mea cõſuetudine ab accuſatore perquirere, ubi ſit congreſſus cum ſeruis Luceij Celius? qui ei fuerit aditus? ſi per ſe, qua temeritate? ſi per alium, per quem? poſſum omnes latebras ſuſpicionum peragrare dicendo : non cauſa, non locus, non facultas, non conſcius, non perficiendi, non occultandi maleficij ſpes, non ratio ulla, nõ ueſtigium maximi facinoris reperietur. ſed hæc, quæ ſunt oratoris propria, quæ mihi non propter ingenium meum, ſed propter hanc exercitationẽ, uſumq́; dicendi fructum aliquem ferre potuiſſent, cum à me ipſo laborata proferri uiderentur, breuitatis cauſa relinquo omnia : habeo enim iudices, quem uos ſocium ueſtræ religionis, iuriſq́; iurandi facile eſſe patiemini, L. Luceiũ, ſanctiſſimum hominem & grauiſſimum, teſtem : qui tan=

tum facinus in famá atque fortunas suas neque non au disset illatũ à Celio, neque neglexisset, neque tulisset. an ille uir, illa humanitate præditus, illis studijs, artibus, atq; doctrina, illius ipsius periculũ, quem propter hæc ipsa studia diligebat, negligere potuisset? & quod facinus in alienũ hominem illatum seuere acciperet, id omisisset curare in hospite? quod per ignotos actum cũ comperisset, doleret, id à suis tentatum esse negligeret? quod in agris locis'ue publicis factum reprehenderet, id in urbe, ac suæ domi cœptum esse leuiter ferret? quod in alicuius agrestis periculo non prætermitteret, id homo eruditus in insidijs doctissimi hominis dissimulandum putaret? sed cur diutius uos iudices teneo? ipsius iurati religionem, auctoritatemq; percipite, atque omnia diligenter testimonij uerba cognoscite. recita testimonium Luceij. quid expectatis amplius? an aliquá uocẽ putatis ipsam pro se causam & ueritatem posse mittere? hæc est innocentiæ defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc una uox ueritatis. in crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullũ uestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa, quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur uobis iureiurando deuincta auctoritas: ut res minime dubia, tamen in cõtentione ponatur, utrũ temeraria, procax, irata mulier finxisse crimen, an grauis, sapiens, moderatusq; uir religiose testimoniũ dixisse uideatur. Reliquum est igitur crimen de ueneno: cuius ego

neque principiũ inuenire, neque euoluere exitũ possum. quæ fuit enim causa, quãobrem isti mulieri uenenũ uellet dare Celius? ne aurũ redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? nũ quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomẽ detulisset? quin etiã Herenniũ dicere audistis, uerbo se molestũ nõ futurũ fuisse Celio, nisi iterũ eadem de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. credibile est igitur, tantũ facinus nullã ob causam esse cõmissum? et uos nõ uidetis fingi sceleris maximi crimen, ut alterius causa sceleris suscipiendi fuisse uideatur? cui denique cõmisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo cõscio? cui tãtũ facinus, cui se, cui salutẽ suã credidit? seruis' ne mulieris? sic enim obiectũ est. et erat tã demens hic, cui uos ingeniũ certe tribuitis, etiã si cætera inimica oratione detrahitis; ut omneis suas fortunas alienis seruis cõmitteret? at quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: his' ne, quos intelligebat nõ cõmuni cõditione seruitutis uti, sed licentius, liberius, familiarius cum domina uiuere? quis enim hoc non uidet iudices, aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familias meretricio more uiuat; in qua nihil geratur, quod foras proferẽdũ sit; in qua lustra, libidines, luxuries, omnia denique inaudita uitia, atq; flagitia uersentur; hic seruos nõ esse seruos, quibus omnia cõmittantur, per quos gerãtur, qui uersentur iisdem in uoluptatibus, quibus occulta credãtur, ad quos aliquãtũ etiam ex quotidianis sumptibus, ac luxuria redũdet? id igitur Celius nõ uidebat? si. n. tã familiaris erat mulieris, quàm uos uultis: istos quoque seruos familiares esse dominæ sciebat. sin ei tãta cõsuetudo, quãta à uobis inducitur, nõ erat:

quæ cum seruis potuit familiaritas esse tanta? ipsius autem ueneni quæ ratio fingitur? ubi quæsitum est? quemadmodũ paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditũ? habuisse aiũt domi, uimq; eius esse expertũ in seruo quodam ad rem ipsam parato, cuius perceleri interitu esse ab hoc comprobátũ uenenũ. prò dij immortales, cur interdum in hominũ sceleribus maximis aut cóniuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis? uidi enim, uidi, & illum hausi dolorem uel acerbissimũ in uita, cum Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioq; patriæ, cumq; ille uir, qui se natum huic imperio putauit, tertio die post, q̃ in curia, in Rostris, in Rep. floruisset, integerrima ætate, optimo habitu, maximis uiribus, eriperetur indignissime bonis omnibus, atque uniuersæ ciuitati. quo quidẽ tẽpore ille moriens, cũ iam cæteris ex partibus oppressa mẽs esset, extremũ sensum ad memoriã Reip. reseruabat; cũ me intuẽs flentẽ, significabat interruptis, atq; morientibus uocibus, quãta impẽderet procella urbi, quanta tempestas ciuitati; & cũ parietem sæpe feriens eum, qui cũ Q. Catulo fuerat ei cómunis, crebro Catulum, sæpe me, sæpissime Remp. nominabat; ut nó tã se emori, quàm spoliari suo præsidio cũ patriam, tũ etiã me doleret. quem quidem uirum si nulla uis repentini sceleris sustulisset, quonam modo ille furenti fratri suo patrueli consularis restitisset, qui Consul incipientem furere atque conantem sua se manu interfecturum audiente senatu dixerit? ex hac igitur domo progressa ista mulier de ueneni celeritate dicere audebit? non ne ipsam domum metuet, ne quam uocem eliciat? non parietes conscios, non noctem illam funestam, ac luctuosam

perhorrescet? sed reuertar ad crimen. sed enim hæc facta illius clarissimi ac fortissimi uiri mentio & uocem meam fletu debilitauit, et mentem dolore impediuit. Sed tamen, uenenum unde fuerit, quemadmodum paratum sit, non dicitur. datum esse hoc aiunt P. Licinio pudenti adolescenti & bono, Celij familiari: constitutũ factũ esse cum seruis, ut uenirent ad balneas Xenias, eodem Licinium esse uenturũ, atque ijs ueneni pyxidem traditurum. hic primum illud requiro, quid attinuerit illud ferri in eum locum cõstitutum? cur illi serui nõ ad Celium domum uenerint? si manebat tanta illa cõsuetudo Celij cum Clodia, tantaq; familiaritas: quid suspicionis esset, si apud Celiũ mulieris seruus uisus esset? sin autem iam suberat simultas, extincta erat cõsuetudo, dissidium extiterat: hinc illæ lacrymæ nimirum, & hæc causa est horum omnium scelerũ atque criminũ. immo, inquit, cum serui ad dominã rem istam, & maleficium Celij detulissent, mulier ingeniosa præcepit suis, ut omnia Celio pollicerentur: sed ut uenenũ, cum à Licinio traderetur, manifesto cõprehendi posset, constitui locũ iussit balneas Xenias, ut eò mitteret amicos, qui delitescerent, deinde repente, cum uenisset Licinius, uenenum traderet, prosilirent, hominemq; cõprehenderent. quæ quidem omnia iudices perfacilem rationem habent reprehendendi. cur. n. balneas publicas potissimũ cõstituerat? in quibus, nõ inuenio, quæ latebra togatis hominibus esse possit: nã si essent in uestibulo balnearum, non laterent: sin se in intimum conijcere uellent, nec satis cõmode calceati & uestiti id facere possent, & fortasse non reciperentur: nisi forte mulier potens quadrãtaria illa permutatione familiaris

facta erat balneatori. atque equidem uehementer expectabã, quinam isti uiri boni testes huius manifesto deprehensi ueneni dicerentur: nulli enim sunt adhuc nominati: sed non dubito, quin sint pergraues, qui primum sint talis fœminæ familiares, deinde eam prouinciam susceperint, ut in balneas contruderentur: quod illa nisi à uiris honestissimis ac plenissimis dignitatis, quàm uelit sit potens, nũquam impetrauisset. sed quid ego de dignitate istorũ testium loquor? uirtutem eorũ diligentiamq́; cognoscite. in balneis delituerũt: testeis egregios. deinde temere prosiluerũt: homines grauitati deditos: sic enim fingũt, cum Licinius uenisset, pyxidem teneret in manu, conaretur tradere, non dum tradidisset, tum repente euolasse istos præclaros testes sine nomine; Licinium autem, cum iam manum ad tradẽdum pyxidem porrexisset, retraxisse, atque illo repentino hominũ impetu se in fugam coniecisse. ò magna uis ueritatis, quæ contra hominũ ingenia, calliditatem, solertiã, contraq́; fictas omnium insidias facile se per se ipsa defendat. uerum hæc tota fabella ueteris & plurimarum fabularum poetriæ quàm est sine argumento? quàm nullũ inuenire exitũ potest? quid enim isti tot uiri (nam necesse est fuisse non paucos, ut et comprehendi Licinius facile posset, & res multorum oculis esset testatior) cur Licinium de manibus amiserũt? qui minus enim Licinius comprehendi potuit, cum se retraxit ne pyxidem traderet, quàm si nó retraxisset? erãt. n. illi positi, ut comprehenderent Licinium, ut manifesto Licinius teneretur, aut cum retineret uenenum, aut cum tradidisset. hoc fuit totum consilium mulieris: hæc istorum prouincia, qui rogati sunt: quos quidem tu quamobrem

temere prosiluisse dicas, atque ante tēpus, nō reperio. fuerant hoc rogati, fuerant ad hanc rem collocati, ut uenenum, ut insidiæ, facinus denique ipsum ut manifesto cōprehenderetur: potuerūt'ne meliori tempore prosilire, quàm cū Licinius uenisset? cū in manu teneret ueneni pyxidem? quæ, si, cū iam erat tradita seruis, euasissent subito ex balneis mulieris amici, Liciniumq; cōprehendissent: imploraret hominū fidem, atque à se illā pyxidem traditā pernegaret. quem quo modo illi reprehenderent? uidisse se dicerent? primū ad se reuocarent maximi facinoris crimen: deinde id se uidisse dicerent, quod, quo loco collocati fuissent, nō potuissent uidere. tempore igitur ipso se ostenderunt, cum Licinius uenisset, pyxidem expediret, manum porrigeret, uenenum traderet. mimi ergo est iam exitus, non fabulæ: in quo cum clausula non inuenitur, fugit aliquis è manibus, deinde scabella cōcrepant, aulæum tollitur. quæro enim, cur Licinium titubantem, hæsitātem, cedentem, fugere conātem mulieraria manus ista de manibus emiserit? cur non cōprehenderint? cur non ipsius confessionem multorum oculis, facinoris denique uoce tāti sceleris crimen expresserint? an timebāt, ne tot unū, ualentes imbecillum, alacres perterritum superare nō possent? nullum argumentum in re, nulla suspicio in causa, nullus exitus criminis reperietur. itaque hæc causa ab argumentis, à coniectura, ab ijs signis, quibus ueritas illustrari solet, ad testes tota traducta est. quos quidem ego testes iudices non modo sine ullo timore, sed etiam cum aliqua spe delectationis expecto. prægestit animus iam uidere, primum lautos iuuenes mulieris beatæ ac nobilis familiares, deinde forteis uiros ab impera-

trice in insidijs, atque in præsidio balnearum locatos. ex quibus requirā, quonam modo latuerint, aut ubi? alueus'ne ille, an equus Troianus *fuerit, qui tot inuictos uiros muliebre bellum gerentes tulerit ac texerit? illud uero respondere cogam, cur tot uiri ac tales hunc & unū & tam imbecillum, quàm uidetis, non aut stantem comprehenderint, aut fugientem cōsecuti sint? qui se nunquam profecto, si istum in locū processerint, explicabūt. quàm uolent, in conuiuijs faceti, dicaces, nō nūquam etiam ad uinū diserti sint: alia fori uis est, alia triclinij; alia subselliorum ratio, alia lectorum; non idem iudicum, comessatorumq; conspectus; lux denique lōge alia est solis, & lychnorum. quamobrem excutiemus omnes istorum delicias, omnes ineptias, si prodierint. sed si me audiāt, nauent aliam operam, aliam ineant gratiam, in alijs se rebus ostentent, uigeant apud istam mulierem uenustate, dominentur sumptibus, hæreant, iaceant, deseruiant, capiti uero innocentis, & fortunis parcant. at sunt serui illi de cognatorum sententia nobilissimorum, & clarissimorum hominum manumissi: tādem aliquid inueniemus, quod ista mulier de suorum propinquorum fortissimorum uirorū sententia atque auctoritate fecisse dicatur. sed scire cupio, quid habeat argumenti ista manumissio, in qua aut crimen est* Celio *quæsitū, aut quæstio sublevata, aut multarū rerum conscijs seruis cum causa præmium persolutum. at propinquis placuit. cur non placeret, cum rem tu te ad eos non ab alijs tibi allatam, sed à te ipsa compertam deferre diceres? hic etiam miramur, si illam commentitiam pyxidem obscœnissima sit fabula consecuta? nihil est, quod in eiusmodi mulierem non*

cadere uideatur. audita, & peruulgata, & percelebrata sermonibus res est. percipitis animis iudices iam dudum, quid uelim, uel potius quid nolim dicere. quod etiã si est factũ, certe à Celio non est factũ: quid enim attinebat? est enim ab aliquo fortasse adolescente non tam insulso, quàm nõ uerecũdo. sin autem est fictũ: nõ illud quidem modestũ, sed tamen non est infacetũ mendacium. quod profecto nunquam hominũ sermo, atque opinio comprobasset, nisi omnia, quæ cũ turpitudine aliqua dicerentur, in istam quadrare apte uiderentur. Dicta est à me causa iudices, & perorata. iam intelligitis, quantum iudicium sustineatis, quanta res sit cõmissa uobis. de ui quæritis. quæ lex ad imperium, ad maiestatem, ad statũ patriæ, ad salutem omnium pertinet: quam legem Q. Catulus armata dissensione ciuium, Reip. penè extremis temporibus tulit: quæq; lex, sedata illa flãma Cõsulatus mei, fumãtis reliquias coniurationis extinxit: hac enim lege Celij adolescentia non ad Reip. pœnas, sed ad mulieris libidines, & delicias deposcitur. atq; hoc etiã loco M. Camurti, & Ceserni dãnatio prædicatur. ò stultitiam, stultitiam ne dicam, an impudentiam singularem? audetis'ne, cũ ab ea muliere ueniatis, facere istorum hominũ mentionem? audetis'ne excitare tanti flagitij memoriam, non extinctã illã quidem, sed repressam uetustate? quo enim illi crimine, peccatoq; perierũt? nempe quòd eiusdem mulieris dolorem, & iniuriã Vectiano nefario sunt stupro persecuti. ergo ut audiretur Vectij nomen in causa, ut illa uetus Afrania fabula refricaretur, iccirco Camurti, & Ceserni causa est renouata? qui quanquã lege de ui certe nõ tenebantur, eo maleficio tamen erant implicati,

ut ex nullius legis laqueis emittendi uiderentur. M. *uero Celius cur in hoc iudicium uocatur? cui neque proprium quæstionis crimen obijcitur, nec uero aliquid eiusmodi, quod sit à lege seiunctum, & cum uestra seueritate coniunctum. cuius prima ætas dedita disciplinis fuit, ijsq; artibus, quibus instruimur ad hunc usum forensem, ad capessendam* Remp. *ad honorem, gloriam, dignitatem. ijs autem fuit amicitijs maiorum natu, quorum imitari industriam continentiamq; maxime uelit; ijs æqualium studijs, ut eundem, quē optimi ac nobilissimi, petere cursum laudis uideretur. cum autem paulum iam roboris accessisset ætati, in* Africam *profectus est,* Q. Pompeio Pro*cos. contubernalis castissimo uiro, atque omnis officij diligentissimo: in qua prouincia cum res erant, et possessiones paternæ, tum etiam usus quidam prouincialis, non sine causa à maioribus huic ætati tributus. discessit illinc* Pompeij *iudicio probatissimus, ut ipsius testimonio cognoscetis. uoluit uetere instituto, eorum adolescentium exemplo, qui post in ciuitate summi uiri, & clarissimi ciues extiterunt, industriam suam à populo* R. *ex aliqua illustri accusatione cognosci. uellem aliò potius eum cupiditas gloriæ detulisset: sed abijt huius tempus querelæ. accusauit* C. Antonium *collegam meum: cui misero præclari in* Remp. *beneficij memoria nihil profuit, nocuit opinio maleficij cogitati. postea nemini concessit æqualiū, plus ut in foro, plus ut in negotijs uersaretur causisq; amicorum, plus ut ualeret inter suos gratia. quæ nisi uigilantes homines, nisi sobrij, nisi industrij consequi non possunt, omnia labore, & diligentia est consecutus. in hoc flexu quasi ætatis (nihil enim occultabo fretus humanitate*

ac sapientia uestra) fama adolescentis paulum hæsit ad metas notitia noua mulieris, & infelici uicinitate, et insolentia uoluptatum. quæ cum inclusæ diutius, & prima ætate compressæ, & constrictæ fuerunt, subito se nō nunquam profundūt, atque eijciunt uniuersæ . qua ex uita, uel dicam quo ex sermone : nequaquam. n. tantū erat, quantum homines loquebantur : uerum ex eo, quidquid erat, emersit, totumq; se eiecit, atque extulit: tātumq; abest ab illius familiaritatis infamia, ut eiusdem nūc ab sese inimicitias, odiumq; propulset. atque ut iste interpositus sermo deliciarum, desidiæq; moreretur, (fecit me mehercule inuito, & multum repugnante, sed tamen fecit) nomen amici mei de ambitu detulit : quem absolutum insequitur, reuocat, nemini nostrum obtemperat, est uiolentior quàm uellem. sed ego non loquor de sapientia, quæ nō cadit in hanc ætatem: de impetu animi loquor, de cupiditate uincendi, de ardore mentis ad gloriam : quæ studia in his iam ætatibus nostris contractiora esse debent, in adolescentia uero, tanquā in herbis, significāt quæ uirtutis maturitas, & quātæ fruges industriæ sint futuræ : etenim semper magno ingenio adolescētes refrenandi potius à gloria, q̃ incitandi fuerunt : amputāda plura sunt illi ætati, siquidem efflorescit ingenij laudibus, q̃ inserenda . quare si cui nimium efferbuisse uidetur huius uel in suscipiendis, uel in gerendis inimicitijs uis, ferocitas, pertinacia; si quem etiam minimorum horum aliquid offendit, si purpuræ genus, si amicorum cateruæ, si splendor, si nitor : iam ista deferuerint, iam ætas omnia, iam dies mitigarit . conseruate igitur Reip. iudices ciuem bonarū artium, bonarum partium, bonorum uirorum . promit=

to hoc uobis, & Reip. ſpondeo, ſi modo nos ipſi Reip. ſatisfecimus, nunquã hunc à noſtris rationibus ſeiunctum fore. quod cum fretus noſtra familiaritate promitto; tum quòd duriſſimis ſe ipſe legibus iam obligarit: neque enim poteſt, qui hominem conſularẽ, quòd ab eo Remp. uiolatã diceret, in iudicium uocarit, ipſe eſſe in Rep. ciuis turbulentus: non poteſt, qui ambitu ne abſolutum quidem patitur eſſe abſolutum, ipſe impune unquam eſſe largitor. habet à M. Celio Reſp. iudices duas accuſationes uel obſides periculi, uel pignora uoluntatis. quare oro, obteſtorq; uos iudices, ut, qua in ciuitate paucis his diebus Sex. Clodius abſolutus ſit; quem uos per biennium aut miniſtrum ſeditionis, aut ducem uidiſtis; qui ædes ſacras, qui cenſum populi R. qui memoriam publicam ſuis manibus incendit; hominem ſine re, ſine fide, ſine ſpe, ſine fortunis, ore, lingua, manu, uita omni inquinatum; qui Catuli monimentum afflixit, meam domum diruit, mei fratris incendit; qui in Palatio, atque in urbis oculis ſeruitia ad cædem, & inflammandam urbem incitauit: in ea ciuitate ne patiamini illum abſolutum muliebri gratia, M. Celium libidini muliebri condonatum; ne eadem mulier cum ſuo coniuge & fratre turpiſſimum latronem eripuiſſe, & honeſtiſſimum adoleſcentem oppreſſiſſe uideatur. quòd cum huius uobis adoleſcentiam propoſueritis, conſtituitote uobis ante oculos huius etiam miſeri ſenectutem, qui hoc unico filio nititur, in huius ſpe requieſcit, huius unius caſum pertimeſcit: quem uos ſupplicem ueſtræ miſericordiæ, ſeruum poteſtatis, abiectum non tam ad pedes, quàm ad mores ſenſuſq; ueſtros, uel recordatione parentum ueſtrorum, uel liberorum

iucunditate sustentate; ut in alterius dolore, uel pietatis, uel indulgentiæ uestræ seruiatis. nolite indices aut hunc iam natura ipsa occidentem uelle maturius extingui uulnere uestro, quàm suo fato; aut hunc nunc primum florescentem firmata iam stirpe uirtutis, tanquam turbine aliquo aut subita tempestate peruertere. conseruate parenti filium, parentem filio; ne aut senectutem iam propè desperatam contempsisse, aut adolescentiam plenam spei maximæ non modo non aluisse uos, sed etiam perculisse, atque afflixisse uideamini. quē si uobis, si suis, si Reip. conseruatis, addictum, deditum, obstrictum uobis, ac liberis uestris habebitis, omniumq; huius neruorum ac laborum uos potissimum indices fructus uberes diutur nosq; capietis.

PRO L. CORNELIO BALBO. ORATIO XXXVI.

I auctoritates patronorum in iudicijs ualerent, ab amplissimis uiris L. Cornelij causa defensa est; si usus, à peritissimis; si ingenia, ab eloquëtissimis; si studia, ab amicissimis, & cũ beneficijs cum L. Cornelio, tum maxima familiaritate coniunctis. quæ sunt igitur meæ partes? auctoritatis tantæ, quãtam uos in me esse uoluistis; usus mediocris, ingenij minime uoluntati paris. nam cæteris, à quibus est defensus, hunc debere plurimum uideo: ego quantum ei debeam, alio loco ostendam. Principio orationis hoc oppono, me omnibus, qui amici fuerint saluti meæ, & dignitati, si minus referenda gratia satisfacere potuerim, at prædicanda, & habenda certe satis esse facturum. quæ fuerit hesterno die Cn. Pompeij grauitas in dicendo iudices, quæ facultas, quæ copia, nõ opinione tacita uestrorum animorum, sed perspicua admiratione declarari uidebatur: nihil enim unquã audiui, quod mihi de iure subtilius dici uideretur; nihil de memoria, de more, de exemplis acutius; nihil peritius de fœderibus; nihil illustriore auctoritate de bellis; nihil de Rep. grauius; nihil de ipso modestius; nihil de causa, & crimine ornatius: ut mihi iam uerum uideatur illud esse, quod non nulli literati ac studijs doctrinisq; dediti quasi quiddã incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo uirtutes penitus cõprehendisset, omnia, quæ facere uellet, facillime tractare. quæ enim in L. Crasso potuit, homine nato ad dicendi singu-

larem quandam facultatem, si hanc causam ageret, maior esse ubertas, uarietas, copia, q̃ fuit in eo, qui tantum potuit impertire huic studio temporis, quãtum ipse à pueritia usque ad hanc ætatem à continuis bellis & uictorijs cõquieuit? quo mihi difficilior est hic extremus perorandi locus: etenim ei succedo orationi, quæ non præteruecta sit aures uestras, sed in animis omniũ penitus insederit; ut plus uoluptatis ex recordatione illius orationis, quàm nõ modo ex mea, sed ex cuiusquã oratiòne capere possitis. sed mos est gerendus nõ modo Cornelio, cuius ego uolũtati in eius periculis nullo modo deesse possum; sed, etiã Cn. Pompeio, qui sui facti, sui iudicij, sui beneficij uoluit me esse, ut apud eosdem uos iudices nuper in alia causa fuerim, & prædicatorem, & auctorem.
Ac mihi quidem hoc dignum reo uidetur, hoc deberi huius excellentis uiri præstantissimæ gloriæ, hoc proprium esse uestri officij, hoc satis esse causæ, ut, quod fecisse Cn. Pompeiũ constet, id omnes & licuisse cõcedant. nam uerius nihil est, q̃ quod hesterno die dixit ipse; ita L. Cornelium de fortunis omnibus dimicare, ut nullius in delicti crimen uocaretur: non enim furatus esse ciuitatem, non genus suum ementitus, nõ in aliquo impudenti mendacio delituisse, nõ irrepsisse in censum dicitur: unum obijcitur, natum esse Gadibus, quod negat nemo. cæterum accusator fatetur, hũc in Hispania durissimo bello cũ Q. Metello, cum M. Mẽmio & in classe, & in exercitu fuisse, et, ut Pompeius in Hispaniam uenerit, Memmiumq; habere Quæstorem cœperit, nũquã à Mẽmio discessisse; Carthaginem esse profectum; acerrimis illis prælijs, & maximis, Sucronensi, & Duriensi, interfuisse; cum Põ=

peio ad extremum belli tempus fuisse. hæc sunt prælia Cornelij, talis in Remp. nostram labor, assiduitas, dimicatio, uirtus digna summo imperatore, spes pro periculis præmiorum. præmia quidem ipsa nõ sunt in eius facto qui adeptus est, sed in eius qui dedit. donatus igitur est ob eas causas à Cn. Pompeio ciuitate. id accusator nõ negat, sed reprehendit; ut in Cornelio causa ipsius probetur, pœna quæratur; in Pompeio causa lædatur, pœna sit nulla. sic famam, sic innocẽtissimi hominis fortunas, præstantissimi imperatoris factum condemnari uolunt. ergo in iudicium caput Cornelij, factum Pompeij uocatur: hũc enim in ea ciuitate, in qua sit natus, honestissimo loco natum esse concedis, & ab ineunte ætate relictis rebus suis omnibus in nostris bellis, nostris cum imperatoribus esse uersatum, nullius laboris, nullius obsessionis, nullius prælij expertem fuisse. hæc sunt omnia cũ plena laudis, tum propria Cornelij: nec in his rebus crimẽ est ullum. ubi igitur est crimen? quòd eum Pompeius ciuitate donauit. huiusce'ne crimen? minime: nisi honos ignominia putãda est. cuius igitur? re uera nullius; actione accusatoris, eius unius qui donauit. qui si adductus gratia minus idoneũ hominem præmio affecisset; qui etiã si uirum bonũ, sed nõ ita meritũ, si denique aliquid, quod non contra, ac liceret, factũ diceretur, sed contra atque oporteret: tamen esset omnis eiusmodi mali reprehensio à uobis iudices repudiãda. nunc uero quid dicitur? quid ait accusator fecisse Pompeium, quod ei facere nõ licuerit? quod grauius est, q̃ si id factum ab eo diceret, quod nõ oportuisset: est enim aliquid, quod nõ oporteat, etiam si licet; quidquid uero non licet, certe non oportet.

hic ego nunc coner sic agere iudices, non esse fas dubitari, quin, quod Cn. Pompeium fecisse constet, id non solum decuisse, sed etiam debuisse fateamur? quid enim abest huic homini, quod si adesset, iure hoc tribui, & concedi putaremus? usus'ne rerum? qui pueritiæ tempus extremum, principiũ habuit bellorum, atque imperiorum maximorum: cuius plerique æquales minus sæpe castra uiderunt, q̃ hic triumphauit: qui tot habet triumphos, quot oræ sunt partesq; terrarum; tot uictorias bellicas, quot sunt in rerum natura genera bellorum. an ingenium? cum etiã ipse casus euentusq; rerum nõ duces, sed comites eius cõsiliorum fuerint: in quo uno ita summa fortuna cũ summa uirtute certauit, ut omniũ iudicio plus q̃ possit, minus q̃ decet, tribueretur. an pudor, an integritas, an religio in eo, an diligentia unquam requisita est? quem prouinciæ nostræ, quem liberi populi, quem Reges, quem exteræ gẽtes castiorem, moderatiorem, sanctiorem, nõ modo uiderũt, sed aut sperando unquã, aut optando cogitauerunt? quid dicã de auctoritate? quæ tanta est, quanta in his tantis uirtutibus ac laudibus esse debet. cui senatus populusq; R. amplissimæ dignitatis præmia dedit non postulanti, imperia uero etiam recusanti, huius de facto iudices ita quæri, ut id agatur, licuerit'ne ei facere quod fecit, an uero nõ dicã non licuerit, sed nefas fuerit, (contra fœdus enim, id est cõtra populi R. religionem et fidem fecisse dicitur) non turpe populo R. non ne uobis? audiui hoc de parente meo puer, cum Q. Metellus L. F. causam de pecuniis repetundis diceret, ille ille uir, cui patriæ salus dulcior q̃ conspectus fuit, qui de ciuitate decedere q̃ de sententia maluit. hoc igitur causam dicẽte, cum

ipsius tabulæ circunferrentur inspiciendi nominis causa, fuisse iudicem ex illis equitibus R. grauissimis uiris neminem, quin remoueret oculos, & se totum auerteret, ne forte, quod ille in tabulas publicas retulisset, dubitasse quisquam, uerum ne an falsum esset, uideretur. nos Cn. Pōpeij decretū, iudicium de cōsilij sententia pronunciatum recognoscemus? cum legibus conferemus? cum fœderibus, quorum acerbissima diligentia est, pertendemus? Athenis aiunt, cū quidā apud eos, qui sanctè grauiterq; uixisset, & testimoniū publice dixisset, &, ut mos Græcorum est, iurādi causa ad aras accederet, una uoce omnes iudices, ne is iuraret, reclamasse. cum Græci homines, spectati uiri, noluerint religione uideri potius, quàm ueritate fidem esse cōstrictā: nos, etiā in ipsa religione & legum & fœderum cōseruanda qualis fuerit Cn. Pompeius, dubitabimus? utrū enim, inscientem uultis contra fœdera fecisse, an scientem? si sciente, ò nomen nostri imperij, ò populi R. excellens dignitas, ò Cn. Pompeij sic late longeq; diffusa laus, ut eius gloriæ domicilium cōmunis imperij finibus terminetur; ò nationes, urbes, populi, Reges, Tetrarchæ, tyrāni, testes Cn. Pōpeij non solum uirtutis in bello, sed etiam religionis in pace: uos deniq; mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarum, uos maria, portus, insulæ, litoraq;: quæ est enim òra, quæ sedes, qui locus, in quo nō extent huius cum fortitudinis, tum uero humanitatis, tum animi, tum cōsilij impressa uestigia? hunc quisquā incredibili quadā atque inaudita grauitate, uirtute, cōstantia praditū, fœdera scientem neglexisse, uiolasse, rupisse, dicere audebit? gratificatur mihi gestu accusator: inscientem Cn. Pompeium fecisse

★ significat. quasi uero leuius sit, cum in tanta Rep. uerse re, & maximis negotijs præsis, facere aliquid, quod scias non licere, an omnino nescire quid liceat. etenim cum in Hispania bellum acerrimum & maximũ gesserat, quo iure Gaditana ciuitas esset, nesciebat? an cuius linguam populi nõ nosset, interpretationem fœderis non tenebat? id igitur quisquã Cn. Põpeium ignorasse dicere audebit, quod mediocres homines, quod nullo usu, nullo studio militari præditi, quod librarioli denique scire profiteantur? equidem contra existimo iudices, cum in omni genere ac uarietate artium, etiam illarũ quæ sine summo otio non facile discuntur, Cn. Pompeius excellat, singularem quãdam laudem eius, & præstabilem esse scientiã in fœderibus, pactionibus, conditionibus, populorum, Regum, exterarũ nationũ, in uniuerso denique belli iure ac pacis. nisi forte, quæ nos libri docent in umbra, & otio, ea Cn. Põpeium neque, cũ requiesceret, literæ, neque, cũ rem gereret, res ipsæ docere potuerũt. Atque, ut ego sentio iudices, causa dicta est temporis magis. ego nõ huius inquã ★ genere iudicij plura dicã: est enim huius seculi labes quædam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipsum florem dignitatis infringere. etenim si Cn. Pompeius abhinc annos quingentos fuisset, is uir à quo senatus adolescẽtulo atq; equite R. sæpe cõmunis salutis auxilium expetisset; cuius res gestæ omnes gentes cũ clarissima uictoria terra mariq; peragrassent; cuius tres triumphi testes essent, totum orbem terrarum nostro imperio teneri; quem populus R. singularibus honoribus decorasset: si nũc apud uos id, quod is fecisset, contra fœdus factum diceretur, quis audiret? nemo profecto: mors enim cum extin=

xisset inuidiam, res eius gestæ sempiterni nominis gloria niterentur. cuius igitur audita uirtus dubitationi locum non daret, huius præsens, experta, atque perspecta, obtrectatorum uoce lædetur? omittam igitur Pompeium iam oratione mea reliqua: sed uos iudices animis ac memoria tenetote. de lege, de fœdere, de exemplis, de perpetua cõsuetudine ciuitatis nostræ renouabo ea, quæ dicta sunt: nihil enim mihi noui, nihil integri neque M. Crassus, qui totam causam & pro facultate & pro fide sua diligentissime uobis explicauit; neque Cn. Pompeius, cuius oratio omnibus ornamentis abundauit, ad dicendũ reliquit. sed quoniã me recusante placuit ambobus adhiberi hunc à me quasi perpoliendi quendam operis extremum laborem: peto à uobis, ut me officij potius, quàm dicendi studio hanc suscepisse operam ac munus putetis. ac prius, quàm aggrediar ad ius causamq; Cornelij, quiddam de communi conditione omnium nostrum deprecandæ maleuolentiæ causa breuiter commemorandum uidetur.

Si, quo quisque loco nostrum est iudices natus, aut si in qua fortuna est nascendi initio constitutus, hunc uitæ statũ usque ad senectutem obtinebere debet; et si omnes, quos aut fortuna extulit, aut ipsorum illustrauit labor, & industria, pœna sunt afficiendi: non grauior L. Cornelio, quàm multis uiris bonis atque fortibus cõstitui lex uitæ & conditio uidetur. sin autem multorum uirtus, ingenium, humanitas ex infimo genere & fortunæ gradu non modo amicitias & rei familiaris copias consecuta est, sed summã laudem, honores, gloriam, dignitatem: non intelligo, cur potius inuidia uiolatura uirtutem L. Cornelij, quàm æquitas uestra pudorem eius adiutura

uideatur. itaque quod maxime petendũ est, à uobis iccirco nõ peto iudices, ne de uestra sapientia, atq; de uestra humanitate dubitare uidear. est autem petendũ, ne oderitis ingeniũ, ne inimici sitis industriæ, ne humanitatem opprimendã, ne uirtutem puniendã putetis. illud peto, ut, si causam ipsam per se firmam esse & stabilem uideritis, hominis ipsius ornamenta adiumento causæ potius, q̃ impedimẽto esse malitis. Nascitur iudices causa Cornelij ex ea lege, quam L. Gellius, Cn. Cornelius ex senatus sententia tulerunt. qua lege uidemus satis esse sancti, uti ciues R. sint ij, quos Cn. Pompeius de cõsilij sententia sigillatim ciuitate donauerit. donatum esse L. Cornelium, præsens Põpeius dicit, indicant publicæ tabulæ, accusator fatetur, sed negat ex fœderato populo quenquam potuisse, nisi is populus fundus factus esset, in hanc ciuitatem uenire. ò præclarum interpretem iuris, auctorem antiquitatis, correctorem atque emendatorẽ nostræ ciuitatis, qui hanc pœnam fœderibus ascribat, ut omniũ præmiorum beneficiorumq; nostrorum expertes faciat fœderatos. quid enim potuit dici imperitius, q̃ fœderatos populos fieri fundos oportere? nam id nõ magis est proprium fœderatorum, quàm omnium liberorum. sed totum hoc iudices in ea fuit positũ semper ratione atque sententia, ut, cum iussisset populus R. aliquid, si id asciuissent socij populi ac Latini, & si ea lex, quam nos haberemus, eadem in populo aliquo tanquam in fundo resedisset, ut tum lege eadem is populus teneretur: non ut de nostro iure aliquid minueretur, sed ut illi populi aut iure eo, quod à nobis esset constitutum, aut aliquo commodo aut beneficio uterentur. tulit apud maiores nostros le-

gem C. Furius de testamentis, tulit Q. Voconius de mulierum hæreditatibus: innumerabiles aliæ leges de ciuili iure sunt latæ: quas Latini uoluerunt, asciuerunt: ipsa denique Iulia, qua lege ciuitas est socijs & Latinis data, qui fundi populi facti non essent, ciuitatem nō haberent. in quo magna contentio Heracliensium & Neapolitanorum fuit, cū magna pars in ijs ciuitatibus iuris sui libertatem ciuitati anteferret. postremo hæc uis est istius & iuris & uerbi, ut fundi populi beneficio nostro, nō suo iure fiant: cum aliquid populus R. iussit, id si est eiusmodi, ut quibusdam populis siue fœderatis, siue liberis permittendum esse uideatur, ut statuant ipsi, non de nostris, sed de suis rebus quo iure uti uelint; tū, utrū fundi facti sint, an non, quærendum esse uideatur. de nostra uero Rep. de nostro imperio, de nostris bellis, de uictoria, de salute fundos populos fieri noluerūt. atqui si imperatoribus nostris, si senatui, si populo R. nō licebit propositis præmijs elicere ex ciuitatibus sociorū atque amicorū fortissimum atque optimum quenque ad subeunda pro salute nostra pericula: summa utilitate ac maximo sæpe præsidio in periculis, atque asperis temporibus carendum erit. sed per deos immortales, quæ est ista societas, quæ amicitia, quod fœdus, ut aut nostra ciuitas careat in suis periculis Massiliensi propugnatore, careat Gaditano, careat Sagūtino, aut, si quis ex illis populis sit exortus, qui nostros duces auxilio laboris, cōmeatus, periculo suo iuuerit, qui cum hoste nostro cominus in acie sæpe pugnarit, qui se sæpe telis hostium, qui dimicationi capitis, qui morti obiecerit, nulla conditione huius ciuitatis præmijs affici possit? etenim in populum R. graue est, non posse

uti ſocijs excellenti uirtute prœditis, qui uelint cum periculis noſtris ſua cõmunicare : in ſocios uero ipſos, & in eos, de quibus agimus, fœderatos iniurioſum, & contumelioſum eſt, ijs prœmijs & ijs honoribus excluſos eſſe fideliſſimos & coniunctiſſimos ſocios, quœ pateant ſtipendiarijs, pateant hoſtibus, pateant ſœpe ſeruis: nam & ſtipendiarios ex Africa, Sicilia, Sardinia, cœteris prouincijs multos ciuitate donatos uidemus; & qui hoſtes ad noſtros imperatores perfugiſſent, & magno uſui Reip. noſtrœ fuiſſent, ſcimus ciuitate eſſe donatos. ſeruos denique, quorũ ius & fortunœ conditio infima eſt, bene de Rep. meritos perſœpe libertate, id eſt ciuitate publice donari uidebamus. hanc tu igitur patrone fœderum, ac fœderatorum conditionem ſtatuis Gaditanis tuis ciuibus, ut quod ijs, quos Gaditanis adiutoribus armis ſubegimus, atque in ditionem noſtrã redegimus, liceat, ſi populus R. permiſerit, ut ab ſenatu, ab imperatoribus noſtris ciuitate donentur, id ne liceat ipſis? qui ſi ſuis decretis legibus' ue ſanxiſſent, ne quis ſuorum ciuium caſtra imperatorum populi R. iniret, ne quis ſe pro noſtro imperio in periculum capitis atque in uitœ diſcrimen inferret, Gaditanorũ auxilijs, cum uellemus, uti nobis nõ liceret, priuatim uero ne quis uir & animo & uirtute prœcellens pro noſtro imperio periculo ſuo dimicaret: grauiter id iure ferremus, minui auxilia populi R. debilitari animos fortiſſimorũ uirorũ, alienigenarum nos hominum ſtudijs atque externa uirtute priuari. atque nihil intereſt iudices, utrum hœc fœderati iura conſtituãt, ut ne cui liceat ex his ciuitatibus ad noſtrorũ bellorũ pericula accedere; an, quœ nos eorum ciuibus uirtutis cauſa tribuerimus, ea rata eſſe nõ poſſint:

nihil enim magis uteremur his adiutoribus, sublatis præmijs uirtutis, q̃ si omnino his uersari in nostris bellis non liceret. etenim cum pro sua patria pauci post genus hominum natum reperti sint, qui nullis præmijs propositis uitam suã hostium telis obiecerint: pro aliena Rep. *quenquam fore putatis, qui se opponat periculis nõ modo nullo proposito præmio, sed etiam interdicto? sed cũ est illud imperitissime dictum de populis fundis, quod cõmune liberorum est populorum, non proprium fœderatorũ; ex quo intelligi necesse est, aut neminem ex socijs ciuem fieri posse, aut etiam posse ex fœderatis: tũ uero ius omne noster iste magister mutandæ ciuitatis ignorat: quod est iudices nõ solum in legibus publicis positum, sed etiam in priuatorum uoluntate: iure enim nostro neque mutare ciuitatem quisquã inuitus potest, neque, si uelit, mutare non potest, modo asciscatur ab ea ciuitate, cuius esse se ciuitatis uelit: ut, si* Gaditani *sciuerint nominatim de aliquo ciue* R. *ut sit is ciuis* Gaditanus, *magna potestas sit nostro ciui mutãdæ ciuitatis, nec fœdere impediatur, quo minus ex ciue* R. *ciuis* Gaditanus *possit esse. duarũ ciuitatũ ciuis esse nostro iure ciuili nemo potest: nõ esse huius ciuitatis ciuis, qui se alij ciuitati dicarit, potest. neque solũ dicatione, quod in calamitate clarissimis uiris* Q. Maximo, C. Lenati, Q. Philippo Nuceriæ, C. Catoni Tarracone, Q. Cæpioni, P. Rutilio Smyrnæ *uidimus accidisse, ut earũ ciuitatũ fierent ciues, hanc ante amittere non potuissent, quàm huius solũ ciuitatis mutatione uertissent: sed etiam postliminio potest ciuitatis fieri mutatio: neq; enim sine causa de* Cn. Publicio Menãdro *libertino homine, quem apud maiores* Legati *nostri in*

Græciam proficiscentes interpretem secum habere uoluerunt, ad populum latum, ut is Publicius, si domū reuenisset, & inde Romā redisset, ne minus ciuis esset. multi etiam superiore memoria ciues R. sua uoluntate indemnati et incolumes, his rebus relictis, alias se in ciuitates cōtulerunt. quòd si ciui R. licet esse Gaditanū siue exilio, siue postliminio, siue reiectione huius ciuitatis: ut iam ad fœdus ueniam, quod ad causam nihil pertinet: (de ciuitatis enim iure, nō de fœderibus disceptamus) quid est, quāobrem ciui Gaditano in hanc ciuitatem uenire non liceat? equidem longe secus sentio. nam cum ex omnibus ciuitatibus uia sit in nostram, cumq́; nostris ciuibus pateat iter ad cæteras ciuitates: tum uero ut quæque nobiscum maxime societate, amicitia, sponsione, pactione, fœdere coniuncta est, ita mihi maxime cōmunionem beneficiorum, præmiorum, ciuitatis cōtinere uidetur. atqui cæteræ ciuitates nō dubitarent nostros omnes recipere in suas ciuitates, si idem nos iuris haberemus, quod cæteri: sed nos nō possumus & huius esse ciuitatis, & cuiusuis præterea: cæteris cōcessum est: itaque in Græcis ciuitatibus uidemus, Athenis Rhodios, Lacedæmonios, cæteros undique ascribi, multarumq́; esse eosdem homines ciuitatum. quo errore ductos uidi egomet non nullos imperitos homines nostros ciues Athenis in numero iudicū atque Areopagitarū, certa tribu, certo numero, cum ignorarent, si illam ciuitatem essent adepti, hanc se perdidisse, nisi postliminio recuperassent. peritus uero nostri iuris ac moris nemo unquā, qui hāc ciuitatem retinere uellet, in aliam ciuitatem se dicauit. sed hic totus locus disputationis, atq; orationis meæ iudices pertinet ad cōmune ius mutandarum ciui-

tatum : nihil habet, quod sit proprium religionis ac fœderum : defendo enim rem uniuersam, nullam esse gentem ex omni regione terrarum neque tam dissidentẽ à populo R. odio quodam atque dissidio, neque tam fide, beneuolentiaq; cõiunctam, ex qua nobis interdictũ sit, ut ne asciscere ciuem, aut ciuitate donare possimus. ò iura præclara, atque diuinitus iã inde à principio Romani nominis à maioribus nostris comparata : ne quis nostrum plus q̃ unius ciuitatis esse possit: (dissimilitudo enim ciuitatũ uarietatem iuris habeat, necesse est) ne quis inuitus ciuitate mutetur, ne'ue in ciuitate maneat inuitus: hæc sunt enim fundamenta firmissima nostræ libertatis, sui quéque iuris & retinendi & dimittendi esse dominum. illud uero sine ulla dubitatione maxime nostrum fundauit imperiũ, & populi R. nomen auxit, quod princeps ille creator huius urbis Romulus fœdere Sabino docuit, etiam hostibus recipiendis augeri hanc ciuitatem oportere. cuius auctoritate et exẽplo nunquã est intermissa à maioribus nostris largitio, & cõmunicatio ciuitatis. itaque et ex Latio multi, & Tusculani, & Lanuuini, & ex cæteris generibus gẽtes uniuersæ in ciuitatem sunt receptæ, ut Sabinorum, Volscorum, Hernicorum : quibus ex ciuitatibus nec coacti essent ciuitatem mutare, si qui noluissent ; nec, si qui essent ciuitatem nostrã beneficio populi R. consecuti, uiolatum fœdus eorũ uideretur. at. n. quædam fœdera extant, ut Germanorũ, Insubriũ, Heluetiorũ, Iapidum, nõ nullorũ item ex Gallia barbarorũ, quorum in fœderibus exceptũ est, ne quis eorũ à nobis ciuis recipiatur. quod si exceptio facit, ne liceat: ibi necesse est licere, ubi nõ est exceptũ. ubi est igitur exceptũ fœdere Gaditano, ne quem

populus R. Gaditanũ *recipiat ciuitate? nusquam. ac si= cubi esset, lex id* Gellia *&* Cornelia, *quæ definite potesta tem* Pompeio *ciuitatem donādi dederat, sustulisset. exce= ptum est, inquit: fœdus siquidem sacrosanctum est. igno= sco tibi, si neque* Pœnorũ *iura calles; reliqueras. n. ciui= tatē tuā: neque nostras potuisti leges inspicere; ipsæ. n. te à cognitione sua iudicio publico repulerunt. quid fuit in rogatione ea, quæ de* Pompeio *à* Gellio *et à* Lētulo Coss. *lata est, in qua aliquid sacrosanctum uideretur? primum enim sacrosanctũ esse nihil potest, nisi quod populus plebs ue sanxisset: deinde sanctiones sacrādæ sunt aut genere ipso, aut obtestatione & consecratione legis, aut pœnæ, cũ caput eius, qui contra facit, cõsecratur. quid habes igitur dicere de* Gaditano *fœdere eiusmodi? utrum, à capitis consecratione, an obtestatione legis sacrosanctum esse con firmas? nihil omnino unquā de isto fœdere ad populũ, nihil ad plebē, neque legē, neque pœnam latam esse dico. de quibus etiā si latum esset, ne quem ciuē reciperemus: tamen id esset, quod populus postea iussisset, ratum, neque quidquam illis uerbis, si quid sacrosanctum esset, esse ex= ceptũ uideretur. de his cũ populus* R. *nihil unquā iusse= rit, quidquam audes dicere sacrosanctum fuisse? nec uero hæc oratio mea ad infirmandum fœdus* Gaditanorum *iudices pertinet: neque. n. est meũ, contra ius optime me ritæ ciuitatis, contra opinionem uetustatis, contra aucto= ritatem senatus dicere. duris enim quondam temporibus* Reip. *nostræ, cũ præpotens terra mariq;* Carthago *nixa duabus* Hispanijs *huic imperio immineret, & cum duo fulmina nostri imperij subito in* Hispania Cn. *&* P. Sci *piones extincti occidissent:* L. Marcius *primipili centurio*

cum Gaditanis fœdus icisse dicitur. quod cum magis fide illius populi, iustitia uestra, uetustate denique ipsa, quàm aliquo publico uinculo religionis teneretur: sapientes homines & publici iuris periti Gaditani M. Lepido, Q. Catulo Coss. à senatu de fœdere postulauerunt. tum est cum Gaditanis fœdus uel renouatum, uel ictum. de quo fœdere populus R. sententiam non tulit, qui iniussu suo nullo pacto potest religione obligari. ita Gaditana ciuitas, quod beneficijs suis erga Remp. nostram consequi potuit, quod imperatorum testimonijs, quod uetustate, quod Q. Catuli summi uiri auctoritate, quod iudicio senatus, quod fœdere, consecuta est: quod publica religione sanciri potuit, id abest: populus enim se nusquam obligauit. neque ideo est Gaditanorum causa deterior: grauissimis enim & plurimis rebus est fulta. sed isti disputationi certe nihil est loci: sacrosanctum enim nihil potest esse, nisi quod per populum plebem ue sancitum est. quòd si hoc fœdus, quod populus R. auctore senatu, commendatione & iudicio uetustatis, uoluntate & sententijs suis comprobat, idem suffragijs comprobasset: quid erat, cur ex ipso fœdere Gaditanum in ciuitatem nostram recipi non liceret? nihil est enim aliud in fœdere, nisi ut pia & æterna pax sit. quid id ad ciuitatem? adiunctum illud etiam est, quod non est in omnibus fœderibus; Maiestatem populi R. comiter conseruent. id habet hanc uim, ut sit ille in fœdere inferior. primum, uerbi genus hoc conseruandi, quo magis in legibus, quàm in fœderibus uti solemus, imperãtis est, nõ precantis: deinde, cum alterius populi maiestas conseruari iubetur, de altero siletur; certe ille populus in superiori

conditione causa'q; ponitur, cuius maiestas fœderis sanctione defenditur. in quo erat accusatoris interpretatio indigna responsione, qui ita dicebat, comiter esse cōmuniter, quasi uero priscum aliquod, aut insolitū uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, suaues homines esse dicuntur, qui erranti comiter monstrant uiam, benigne, non grauate, cōmuniter quidem certe non conuenit. & simul absurda res est, caueri fœdere, ut maiestatem populi R. cōmuniter conseruēt, id est ut populus R. suam maiestatem esse saluam uelit. quod si iam ita esset, ut esse nō potest: tamē de nostra maiestate, nihil de illorū caueretur. potest'ne igitur nostra maiestas à Gaditanis benigne conseruari, si ad eam retinendā Gaditanos præmijs elicere non possumus? potest esse ulla denique maiestas, si impedimur, quo minus per populum R. beneficiorum uirtutis causa tribuendorum potestatem imperatoribus nostris deferamus? sed quid ego disputo, quæ mihi tum, si Gaditani contra me dicerent, uere posse dici uiderentur? illis enim repetentibus L. Cornelium, responderem, legem populum R. iussisse de ciuitate tribuenda, hoc genere legum fundos populos fieri non solere, Cn. Pompeium de consilij sententia ciuitatem huic dedisse, nullum populi nostri iussum Gaditanos habere, itaque nihil esse sacrosanctū, quod lege exceptum uideretur; si esset, tamen in fœdere nihil esse cautū præter pacē: additū etiā esse illud, ut maiestatem illi nostram conseruare deberent: quæ certe minueretur, si aut adiutoribus illorum ciuibus uti in bellis nobis non liceret, aut præmij tribuēdi potestatem nullam haberemus. nūc uero quid ego contra Gaditanos loquar, cū id, quod defendo, uolūtate eorum, auctoritate, Legatione ipsa

ne ipsa cóprobetur? qui à principio sui generis ac Reip. *ab omni studio sensuq́; Pœnorũ mentes suas ad nostrum imperiũ nomenq́; flexerunt: quos, cum maxima bella nobis inferrentur, mœnibus excluserunt, classibus insecuti sunt, corporibus, copijs, opibus depulerunt: qui & ueterem illam speciem fœderis* Martiani *semper omni sanctiorem* Marte *duxerũt, & hoc fœdere* Catuli, *senatusq́; auctoritate se nobiscũ cóiunctissimos esse arbitrati sunt: quorum mœnia, delubra, agros, ut ipse* Hercules *itinerum ac laborum suorum, sic maiores nostri imperij ac nominis populi* R. *terminos esse uoluerunt. testantur & mortuos nostros imperatores, quorum uiuit immortalis memoria & gloria,* Scipiones, Brutos, Horatios, Cassios, Metellos; *& hũc præsentem* Cn. Pompeiũ, *quem procul ab eorũ mœnibus acre & magnũ bellum gerentẽm cómeatu pecuniaq́; iuuerunt; & hoc tẽpore ipso populum* R. *quem in caritate annonæ, ut sæpe ante fecerant, frumento suppeditato leuauerũt; se hoc ius esse uelle, ut sibi & liberis, si qui eximia uirtute fuerint, sit in nostris castris, sit in imperatorũ prætorijs, sit denique inter signa atque in acie locus, sit his gradibus ascẽsus etiam ad ciuitatem. quòd si* Afris, *si* Sardis, *si* Hispanis, *agris stipẽdioq́; mulctatis, uirtute adipisci licet ciuitatem;* Gaditanis *autẽ, officijs, uetustate, fide, periculis, fœdere cóiunctis, hoc idem non licebit: non fœdus sibi nobiscum, sed iniquissimas leges impositas à nobis esse arbitrabuntur. atque hanc iudices non à me fingi orationem, sed me dicere, quæ* Gaditani *indicarint, res ipsa declarat. hospitium multis annis ante hoc tempus cum* L. Cornelio Gaditanos *fecisse publice, dico. proferam testes: proferam* Legatos: *exci-*

monio ut nostrum, officio ut nobilissimum & sanctissimum hospitem, studio ut diligentissimum defensorem cõmodorum suorum. ac ne ipsi Gaditani arbitrentur; quanquam nullo incõmodo afficiantur, si liceat eorum ciues uirtutis causa in nostram ciuitatem uenire; tamen hoc ipso inferius esse suum fœdus, quàm cæterorum: consolabor & hos præsentes uiros optimos, & illam fidelissimam atque amicissimam nobis ciuitatem: simul & uos non ignoranteis iudices admonebo, quo de iure hoc iudicium cõstitutum sit, de eo nunquã omnino esse dubitatũ. quòs igitur prudentissimos interpretes fœderum, quos peritissimos bellici iuris, quos diligentissimos in exquirendis conditionibus ciuitatum atque causis esse arbitramur? eos profecto, qui iam imperia ac bella gesserunt. etenim si Q. Scæuola ille Augur, cum de iure prædiatorio consuleretur, homo iuris peritissimus consultores suos non nunquam ad Furium & Casellium prædiatores reijciebat; si nos de aqua nostra Tusculana M. Tugionem potius, quàm C. Aquilium consulebamus, quòd assiduus usus uni rei deditus & ingenium & artem sæpe uincit: quis dubitet de fœderibus, & de toto iure pacis & belli omnibus iuris peritissimis imperatores nostros anteferre? possumus'ne igitur tibi probare auctorem exempli atque facti illius, quod à te reprehenditur, C. Marium? quæris aliquem grauiorem? constantiorem? præstantiorem uirtute, prudentia, religione, æquitate? is igitur

* M. Annium Appium, *fortissimũ uirum, uirtute præditum, ciuitate donauit, cum Camertinum fœdus sanctissimum atque æquissimũ sciret esse. potest igitur iudices* L. Cornelius *cõdemnari, ut nõ* C. Marij *factũ condẽnetur?*

existat ergo ille uir parumper cogitatione uestra, quoniam re nó potest; ut conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis: dicat se non imperitum fœderis, non rudem exemplorum, nó ignarum belli fuisse, se P. Africani discipulum ac militem, se stipendijs, se legationibus bellicis eruditum, se, si tanta bella legisset, quanta gessit & confecit, si tot Consulibus meruisset, quoties ipse Cósul fuisset, omnia iura belli perdiscere ac nosse potuisse: sibi non fuisse dubium, quin nullo fœdere à Rep. bene gerenda impediretur: à se ex coniunctissima atque amicissima ciuitate fortissimũ quenque esse delectũ: neque Fulginatiũ, neque Camertiũ fœdere esse exceptum, quo minus eorũ ciuibus à populo R. præmia uirtutis tribuerentur. itaque cũ paucis annis post hanc ciuitatis donationem acerrima de ciuitate quæstio Licinia & Mutia lege uenisset; num quis eorũ, qui de fœderatis ciuitatibus esset ciuitate donatus, in iudicium est uocatus? nam Spoletinus T. Matrinius, unus ex ijs, quos C. Marius ciuitate donasset, dixit causam ex colonia Latina in primis firma & illustri. quem cum disertus homo L. Antistius accusaret; Spoletinus dixit fundũ populum Spoletinum non esse factum; uidebat enim populos de suo iure, non de nostro fundos fieri solere: sed cum lege Apuleia coloniæ non essent deductæ, qua lege Saturninus C. Mario tulerat, ut in singulas colonias ternos ciues R. facere posset; negabat hoc beneficium re ipsa sublata ualere debere. nihil habet similitudinis ista accusatio: sed tamen tanta auctoritas in C. Mario fuit, ut nó per L. Crassum affinem suum, hominem incredibili eloquentia, sed paucis ipse uerbis causam illam grauitate sua defenderit, &

probarit: quis enim esset iudices, qui imperatoribus nostris in bello, in acie, in exercitu delectum uirtutis, qui socijs, qui fœderatis in defendenda Rep. nostra spem præmiorũ eripi uellet? quòd si uultus C. Marij, si uox, si ille imperatorius ardor oculorum, si recentes triumphi, si præsens ualuit aspectus: ualeat auctoritas, ualeant res gestæ, ualeat memoria, ualeat fortissimi & clarissimi uiri nomen æternum: sit hoc discrimen inter gratiosos ciues atque fortes, ut illi uiui fruantur opibus suis, horum etiam mortuorum (si quisquam huius imperij defensor mori potest) uiuat auctoritas immortalis. quid? Cn. Põpeius pater, rebus Italico bello maximis gestis, P. Cesiũ equitem R. uirum bonum, qui uiuit Rauennæ, fœderato ex populo non ne ciuitate donauit? quid? cohortes duas uniuersas Camertium, quid? Heracliensium legionem P. Crassus, uir amplissimus, ex ea ciuitate, quacum propè singulare fœdus Pyrrhi temporibus C. Fabritio Cõsule ictum putatur. quid? Massiliensem Aristonem Sylla. quid? quoniam de Gaditanis agimus, idem heros LX Gaditanos. quid? uir sanctissimus et summa religione ac modestia Q. Metellus Pius Q. Fabium Saguntinum. quid? hic, qui adest, à quo hæc, quæ ego nunc percurro, subtilissime sunt omnia perpolita, M. Crassus non. Aletrinensem fœderatum ciuitate donauit, homo tum grauitate & prudentia præstans, tum uel nimium parcus in largienda ciuitate? hic tu Cn. Pompeij beneficium, uel potius iudicium & factũ infirmare conaris? qui fecit, quod C. Marium fecisse audierat; fecit, quod P. Crassum, quod L. Syllam, quod Q. Metellũ, quod denique domesticũ auctorem patrem suum facere uiderat;

neque uero in uno Cornelio id fecit: nam & Gaditanũ Hasdrubalem ex bello illo Africano, & Mamertinos obuios, & quosdã Vticenses, & Saguntinos fabros ciuitate donauit: etenim cum cæteris præmijs digni sunt, qui suo labore & periculo nostrã Remp. defendunt; tum certe dignissimi sunt, qui ciuitate ea donentur, pro qua pericula ac tela subierũt. atque utinã, qui ubique sunt propugnatores huius imperij, possent in hãc ciuitatem uenire; & cõtra, oppugnatores Reip. de ciuitate exterminari: neque. n. ille summus poeta noster Annibalis illã magis cohortationem, q̃ cõmunem imperatorum uoluit esse,

» *Hostem qui feriet, mihi erit Carthaginiensis,*

» *Quisquis erit. cuiatis siet, id habẽt omnes leue, et semper habuerũt. itaq; et ciues fortissimos undiq; fortes uiros asciuerũt, et hominũ ignobiliũ uirtutem persæpe nobilitatis inertiæ prætulerũt. habetis imperatorum summorum, et sapientissimorum hominum, clarissimorum uirorũ interpretationem iuris ac fœderum. dabo etiam iudicum, qui huic quæstioni præfuerũt; dabo uniuersi populi R. dabo sanctissimum etiam iudicium senatus. iudices cũ præ se ferrent, palamq; loquerentur, quid essent lege Pappia de M. Crasso Mamertinis repetentibus iudicaturi; Mamertini publice suscepta causa destiterũt. multi in ciuitatem recepti ex liberis fœderatisq; populis: nemo unquam est de ciuitate accusatus, quòd aut populus fundus factus nõ esset, aut quòd fœdere ciuitatis mutãdæ ius impediretur. audebo etiã hoc cõtendere, nũquã esse cõdemnatũ, quem cõstaret ab imperatore nostro ciuitate donatũ. Cognoscite nũc populi R. iudiciũ multis rebus interpositũ, atque in maximis causis re ipsa atq; usu cõ*

probatum. Cum Latinis omnibus fœdus ictum Sp. Caſsio, Poſtumio Cominio Coss. quis ignorat? quod quidem nuper in columna ænea meminimus poſt roſtra inciſum & perſcriptum fuiſſe. quo modo igitur L. Coſſinius Tiburs, pater huius equitis R. optimi atque ornatiſſimi uiri, dãnato Celio; quo modo ex eadẽ ciuitate T. Coponius, ciuis item ſumma uirtute & dignitate, (nepotes T. & C. Coponios noſtis) damnato C. Maſſone ciuis R. eſt factus? an lingua & ingenio patefieri aditus ad ciuitatem potuit, manu & uirtute nõ potuit? an de nobis trahere ſpolia fœderatis licebit, de hoſtibus nõ licebit? an quod adipiſci poterũt dicendo, id eis aſſequi pugnando nõ licebit? an accuſatori maiores noſtri maiora præmia, quàm bellatori eſſe uoluerũt? quòd ſi acerbiſſima lege Seruilia principes uiri, ac grauiſſimi & ſapientiſſimi ciues hanc Latinis, id eſt fœderatis, uiam ad ciuitatem populi iuſſu patere paſſi ſunt; neque in his eſt hoc reprehenſum Licinia & Mutia lege, cum præſertim genus ipſum accuſationis & nomen, eiuſmodi præmium, quod nemo aſſequi poſſit niſi ex ſenatoris calamitate, neque ſenatori, neque bono cuiquam nimis iucundum eſſe poſſet: dubitandum fuit, quin quo in genere iudicum præmia rata eſſent, in eodem iudicia imperatorum ualerent? num fundos igitur factos populos Latinos arbitramur aut Seruilia lege, aut cæteris, quibus Latinis hominibus erat propoſitum aliqua ex re præmium ciuitatis? Cognoſcite nũc iudicium ſenatus, quod ſemper eſt iudicio populi comprobatum. Sacra Cereris iudices ſumma maiores noſtri religione confici cerimoniáq; uoluerunt. quæ cum eſſent aſſumpta de Græcia, & per Græcas ſemper cu-

rata sunt sacerdotes, & Græca omnia nominata. sed cũ illã, quæ Græcũ illud sacrũ mõstraret, & faceret, ex Græcia deligerent, tamen sacra pro ciuibus ciuem facere uoluerũt, ut deos immortales scientia peregrina et externa, mente domestica & ciuili precarentur. has sacerdotes ui deo ferè aut Neapolitanas, aut Velieses fuisse, fœderatarũ sine dubio ciuitatũ. mitto uetera: proxima dico: ante ciuitatem Veliensibus datã, de senatus sententia C. Valeriũ Flaccũ Præt. urbanũ nominatim ad populũ de Calliphana Veliense, ut ea ciuis R. esset, tulisse. nũ igitur aut fundos factos Velienses, aut sacerdotẽ illã ciuẽ R. factã non esse, aut fœdus & à senatu & à populo R. uiolatũ arbitrabimur? intelligo iudices, in causa aperta, minimeq; dubia multo et plura et à pluribus peritissimis esse dicta, q̃ res postularet: sed id factũ est, nõ ut uobis rem tã perspicuã dicendo probaremus, uerũ ut omnium maleuolorũ, iniquorũ, inuidorũ animos frangeremus: quos ut accusator incenderet, ut aliqui sermones hominũ alienis bonis mœrentiũ etiã ad uestras aures permanarẽt, et in iudicio ipso redũdarent, iccirco illa in omni parte orationis suæ arte aspergi uidebatis: tũ pecuniam L. Cornelij, quæ neq; inuidiosa est, et, quãtacũque est, eiusmodi est, ut cõseruata magis, q̃ corrupta esse uideatur: tũ luxuriã, quæ nõ crimine aliquo libidinis, sed cõmuni maledicto notabatur: tũ Tusculanum, quod Q. Metelli fuisse meminerat & L. Crassi, Crassum emisse de libertino homine Soterico Martio, ad Metellũ peruenisse de Venonij Vindicij bonis nõ tenebat: simul illud nesciebat, prædiorũ nullã esse gẽtẽ, emptionibus ea solere sæpe ad alienos homines, sæpe ad infimos, nõ legibus tãquã tutelas, puenire.

obiectum est etiam, quòd in tribũ Crustuminã perueneꝛrit: quod hic assecutus est legis de ambitu præmio minus inuidioso, quàm qui legũ præmijs prætoriã sententiã, & prætextam togam consequuntur. & adoptio Theophaꝛnis agitata est, per quã Cornelius nihil est præterquã propinquorũ suorũ hæreditates assecutus. quanquam istorũ animos, qui ipsi Cornelio inuident, non est difficillimum mitigare : more hominũ inuident : in conuiuijs rodũt : in circulis uellicant : non illo inimico, sed hoc maledico dente carpunt. qui amicis L. Cornelij aut inimici sunt, aut inuident, hi sunt huic multo uehemẽtius pertimescendi. nam huic quidem ipsi quis est unquã inuentus inimiꝛcus? aut quis iure esse potuit? quem bonũ nõ coluit? cuꝛius fortunæ dignitatiq; nõ concessit? uersatus in intima familiaritate hominis potẽtissimi, in maximis nostris malis, uestrisq; discordijs neminem unquam alterius rationis ac partis non re, non uerbo, non uultu denique offendit. fuit hoc siue meũ, siue Reip. fatũ, ut in me unũ omnis illa inclinatio cõmunium temporum incumberet. nõ modo non exultauit in ruinis nostris, uestrisq; discorꝛdijs Cornelius, sed omni officio, lacrymis, opera, cõsolatioꝛne omneis me absente meos subleuauit. quorum ego teꝛstimonio ac precibus munus hoc meritum huic, et, ut à principio dixi, iustam & debitã gratiam refero : speroq; iudices, ut eos, qui principes fuerunt cõseruandæ salutis, aut dignitatis meæ, diligitis, & charos habetis, sic, quæ ab hoc pro facultate huius, pro loco facta sunt, & grata esse uobis, & probata. non igitur à suis, quos nullos haꝛbet, sed à suorum, qui & multi & potentes sunt, urgeꝛtur inimicis: quos quidem hesterno die Cn. Pompeius co-

piosa oratione & graui secum, si uellent, cõtendere iubebat, ab hoc improbo certamine atque iniusta cõtentione auocabat. & erat æqua lex, et nobis iudices atque omnibus, qui nostris familiaritatibus implicãtur, uehementer utilis, ut nostras inimicitias ipsi inter nos geramus, amicis nostrorum inimicorum temperemus. ac si mea auctoritas satis apud illos in hac re ponderis haberet, cum me præsertim rerum uarietate atque usu ipso iam perdoctum uiderent, etiam ab illis eos maioribus discordijs auocarem: id enim contendere mihi uidetur è Rep. cum id defendas, quod esse optimũ sentias; & id fortium uirorum & magnorum hominum semper putaui; neque huic unquam labori, officio, muneri defui: sed contentio tandiu sapiens est, quãdiu aut proficit aliquid, aut, si nõ proficit, non obest ciuitati. uoluimus quædam, contendimus, experti sumus; obtenta non sunt; dolorem alij, nos luctum, mœroremq; suscepimus: cur ea, quæ mutare nõ possumus, conuellere malumus, quàm tueri? C. Cæsarem senatus & genere supplicationum amplissimo ornauit, & numero dierum nouo. idem in angustijs ærarij uictorem exercitum stipendio affecit, imperatori decem Legatos decreuit, lege Sempronia succedendum nõ censuit. harum ego sententiarum & princeps & auctor fui, neque me dissensioni meæ pristinæ putaui potius assentiri, quàm præsentibus Reip. temporibus, & cõcordiæ cõuenire. nõ idem alijs uidetur. sunt fortasse in sentẽtia firmiores: reprehendo neminem: sed assentior nõ omnibus: neque esse inconstantis puto, sententiam aliquã, tãquã aliquod nauigiũ atque cursum, ex Reip. tempestate moderari. sed si qui sunt, quibus infinitum sit odium in quo

semel susceptum sit, quos uideo esse nõ nullos: cum ducibus ipsis, non cum comitatu, assectatoribusq; confligant: illam enim fortasse pertinaciam non nulli, uirtutem alij putabunt, hanc uero iniquitatem omnes cum aliqua crudelitate coniunctam. sed si certorum hominum mentes nulla ratione placare possumus indices, uestros quidem animos certe confidimus non oratione nostra, sed humanitate uestra esse placatos: quid enim est, cur non potius ad summam laudem huic, quàm ad minimam fraudem Cæsaris familiaritas ualere debeat? cognouit adolescens: placuit homini prudentissimo: in summa amicorum copia cum familiarissimis eius est adæquatus: in Prætura, in Consulatu præfectum fabrũ detulit: consilium hominis probauit: fidem est complexus: officia, obseruantiamq; dilexit. fuit hic multorum illi laborum socius aliquando: est fortasse nunc non nullorum particeps commodorum. quæ quidem si huic obfuerint apud uos, non intelligo, quod bonum cuiquam sit apud tales uiros profuturũ. sed quoniam C. Cæsar abest lõgissime, atque in ijs est nũc locis, quæ regione orbem terrarum, rebus illius gestis imperium populi R. definiunt: nolite, per deos immortales, iudices hunc illi acerbum nuncium uelle deferri, ut suum præfectum fabrum, ut hominem sibi charissimum & familiarissimũ nõ ob ipsius aliquod delictum, sed ob suam familiaritatem uestris oppressum sententijs audiat. miseremini eius, qui nõ de suo peccato, sed de huius summi & clarissimi uiri facto, non de aliquo crimine, sed periculo suo de publico iure disceptat: quod ius si Cn. Pompeius ignorauit, si M. Crassus, si Q. Metellus, si Cn. Pompeius pater, si L. Sylla, si L. Crassus,

si C. Marius, si senatus, si populus R. si qui de re simili iudicarunt, si fœderati populi, si socij, si illi antiqui Latini: uidete, ne utilius uobis & honestius sit, illis ducibus errare, quàm hoc magistro erudiri. sed si de certo, de perspicuo, de utili, de probato, de iudicato uobis iure esse cōstituendū uidetis: nolite cōmittere, ut in re tam inueterata quidquā noui sentiatis. simul & illa iudices omnia ante oculos uestros proponite: primum esse omnes etiam post mortem reos clarissimos illos uiros, qui fœderatos ciuitate donarunt; deinde senatū, qui persæpe hoc iudicauit; populum, qui iussit; iudices, qui approbarunt. tum etiam illud cogitatote, sic uiuere ac uixisse Corneliū, ut, cum omnium peccatorū quæstiones sint, non de uitiorum suorum pœna, sed de uirtutis præmio in iudicium uocetur. accedat etiam illud, ut statuatis hoc iudicio, utrum posthac amicitias clarorum uirorum calamitati hominibus, an ornamento esse malitis. postremo illud iudices fixum in animis uestris tenetote, uos in hac causa non de maleficio L. Cornelij, sed de beneficio Cn. Pompeij iudicaturos.

DE PROVINCIIS CONSVLARIBVS. ORATIO XXXVII.

I quis uestrum P.C. expectat, quas sim prouincias decreturus, cõsideret ipse secum, qui mihi homines ex prouincijs potissimum detrahendi sint: non dubitabit, quid me sentire cõueniat, cum, quid mihi sentire necesse sit, cogitarit. ac si princeps eam sententiam dicerem, laudaretis profecto; si solus, certe ignosceretis; etiam si paulo minus utilis uobis sententia uideretur, ueniam tamen aliquã dolori meo tribueretis. nunc uero P.C. non parua afficior uoluptate: uel quòd hoc maxime Reip. conducit, Syriam Macedoniamq; decerni, ut dolor meus nihil à communi utilitate dissentiat: uel quòd habeo auctorẽ P. Seruiliũ, qui ante me sententiam dixit, uirum clarissimum, & cũ in uniuersam Remp. tũ etiã erga meam salutem fide ac beneuolentia singulari. quod si ille & paulo ante, & quotiescũque ei locus dicẽdi ac potestas fuit, Gabiniũ & Pisonem, duo Reip. portẽta ac penè funera, cum propter alias causas, tũ maxime propter illud insigne scelus eorũ & importunam in me crudelitatem non solum sententia sua, sed etiam uerborum grauitate esse notandos putauit: quonam me animo in eos esse oportet, cuius illi salutem pro pignore tradiderunt ad explendas suas cupiditates? sed ego in hac sententia dicenda non parebo dolori meo, nec iracundiæ seruiam. quo animo unusquisque uestrum debet esse in illos, hoc ero: præcipuum illum & proprium sensum doloris mei, quem tamen uos cõmunem semper uobis me-

cum esse duxistis, à sententia dicenda amouebo, ad ulciscendi tempora reseruabo. Quatuor sunt prouinciæ P. C. *de quibus adhuc intelligo sententias esse dictas; Galliæ duæ, quas hoc tempore uno imperio uidemus esse coniunctas; & Syria & Macedonia, quas uobis inuitis & oppressis pestiferi illi Consules pro euersæ Reip. præmijs occupauerunt. decernendæ nobis sunt lege Sempronia duæ. quid est, quod possimus de Syria Macedoniaq; dubitare? mitto, quòd eas ita partas habent ij, qui nunc obtinent, ut non ante attigerint, quàm hunc ordinem condemnarint, quàm auctoritatem uestram è ciuitate exterminarint, quàm fidem publicam, quàm perpetuam populi R. salutem, quàm me ac meos omnes fœdissime crudelissimeq; uexarint. omnia illa domestica atque urbana mitto: quæ tanta sunt, ut nunquam Annibal huic urbi tantum mali optarit, quantum illi effecerint. ad ipsas uenio prouincias. quarum Macedonia, quæ erat antea munita plurimorum imperatorum non turribus, sed trophæis, quæ multis uictorijs erat iam diu triumphisq; pacata, sic à barbaris, quibus est propter auaritiam pax erepta, uexatur, ut Thessalonicenses positi in gremio imperij nostri relinquere oppidum & arcem munire cogantur, ut uia illa nostra, quæ per Macedoniam est usque ad Hellespontum militaris, non solum excursionibus barbarorum sit infesta, sed etiã castris Thracijs distincta ac notata. ita gentes eæ, quæ, ut pace uterentur, uim argẽti dederãt præclaro imperatori nostro; ut exhaustas domos replere possent, pro empta pace bellum nobis propè iustum intulerunt. iam uero exercitus ille noster superbissimo delectu & durissima conquisitione collectus, omnis inte=*

rijt. magno hoc dico cum dolore: miserandum in modum milites populi R. capti, necati, deserti, dissipati sunt: incuria, fame, morbo, uastitate consumpti: ut, quod est indignissimum scelus, is imperator in pœnam exercitus expetitus esse uideatur. atque hanc Macedoniam, domitis iam gentibus finitimis, barbariáq; compressa, pacatam ipsam per se & quietam, tenui præsidio atque exigua manu, etiam sine imperio, per Legatos nomine ipso populi R. tuebamur: quæ nunc consulari imperio atque exercitu ita uexata est, uix ut se possit diuturna pace recreare: cum interea quis uestrum hoc non audiuit, quis ignorat, Achæos ingentem pecuniam pendere L. Pisoni quotannis? uectigal ac portorium Dyrrhachinorum totum in huius unius quæstum esse conuersum? urbem Byzantiorum, uobis atque huic imperio fidelissimam, hostilem in modum esse uexatam? quò ille, postquam nihil exprimere ab egentibus, nihil ulla ui à miseris extorquere potuit, cohortes in hyberna misit: his præposuit quos putauit fore diligentissimos satellites scelerum, ministros cupiditatum suarum. omitto iurisdictionem in libera ciuitate contra leges, senatusq; consulta: cædes relinquo: libidines prætereo, quarum acerbissimum extat indicium & ad insignem memoriam turpitudinis, & penè ad iustum imperij nostri odium, quòd constat nobilissimas uirgines se in puteos abiecisse, & morte uoluntaria nefariam turpitudinem depulisse. nec hæc icciroo omitto, quòd non grauissima sint; sed quia nunc sine teste dico. ipsam uero urbem Byzantiorum fuisse refertissimam, atque ornatissimam signis, quis ignorat? quæ illi exhausti sumptibus

bellorum maximis, cum Mithridaticos impetus, totumq; Pontum armatum efferuescentem in Asiam atque erumpentem ægre repulsum & ceruicibus interclusum suis sustinerent, tum, inquã, Byzantij & postea signa illa & reliqua urbis ornamenta sanctissime custodita tenuerũt. te imperatore infelicissimo & teterrimo Cæsonine Caluẽti ciuitas libera, & proximis suis beneficijs à senatu & à populo R. liberata, sic spoliata atque nudata est, ut, nisi C. Virginius Legatus, uir fortis & innocens, interuenisset, unum signum Byzantij ex maximo numero nullum haberent. quod fanum est in Achaia, qui locus aut lucus in Græcia tota tã sanctus fuit, in quo ullum simulacrũ, ullum ornamentum reliquũ sit? emisti à fœdissimo Tribuno pl. tum in illo naufragio huius urbis, cum tu idem, qui gubernare debueras, euerteres; tum, inquam, emisti grandi pecunia, ut tibi de pecunijs creditis ius in liberos populos contra S. C. & contra legem generi tui dicere liceret: id emptum ita uendidisti, ut aut ius non diceres, aut bonis ciues R. euerteres. quorum ego nihil dico nũc patres conscripti: hominem ipsum relinquo: de prouincia disputo. itaque omnia illa, quæ & sæpe audistis, et tenetis animis, etiam si non audiatis, prætermitto: nihil de hac eius urbana, quam ille præsens in oculis uestris mentibusq; defixit, auaritia loquor: nihil de superbia, nihil de contumacia, nihil de crudelitate disputo: lateant libidines eius illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temperantia contegebat: de prouincia, quod agitur, id disputo. huic uos non summittetis? hunc diutius manere patiemini? cuius, ut prouinciam tetigit, sic fortuna cum improbitate certauit, ut nemo posset, utrũ deterior,

rior, an infelicior esset, iudicare. An uero in Syria diutius est Semiramis illa retinēda? cuius iter in prouinciā fuit eiusmodi, ut Rex Ariobarzanes Consulē uestrū ad cædem faciendā tanquā aliquē Thracem cōduceret. deinde aduentus in Syriā primus, equitatus habuit interitum: post cōcisæ sunt optimæ cohortes. igitur in Syria, imperatore illo, nihil aliud actum est, nisi pactiones pecuniarū cum tyrannis, decisiones, direptiones, latrocinia, cædes, cum palàm populi R. imperator instructo exercitu dexterā tendens non ad laudem milites hortaretur, sed omnia sibi et empta et emenda esse clamaret. iam uero publicanos miseros (me etiam miserū illorum ita de me meritorū miserijs ac dolore) tradidit in seruitutem Iudæis, et Syris, nationibus natis seruituti. statuit ab initio & in eo perseuerauit, ius publicano nō dicere: pactiones sine ulla iniuria factas rescidit: custodias sustulit: uectigales multos ac stipendiarios liberauit: quo in oppido ipse esset, aut quò ueniret, ibi publicanum, aut publicani seruū esse uetuit. quid multa? crudelis haberetur, si in hostem animo fuisset eo, quo fuit in ciues R. eius ordinis præsertim, qui est semper dignitate sua, benignitate magistratus sustētatus. itaque uidetis patres cōscripti, nō temeritate redemptionis, aut negotij gerendi inscitia, sed auaritia, superbia, crudelitate Gabinij penè afflictos iam atque euersos publicanos: quibus quidē uos in his angustijs ærarij tamen subueniatis necesse est: etsi iam multis nō potestis, qui propter illum, hostem senatus, inimicissimum ordinis equestris, bonorumq; omniū, non solum bona, sed etiam honestatem miseri deperdiderunt: quos nō parsimonia, non continentia, non uirtus, non labor, non

ſplendor tueri potuit cõtra illius heluonis et prædonis audaciam. quid? qui ſe etiã nũc ſubſidijs patrimonij, aut amicorũ liberalitate ſuſtentãt, hos perire patiemini? an, ſi qui frui publico nõ potuit per hoſtem, hic tegitur ipſa lege cenſoria: quem is frui nõ ſinit, qui eſt, etiã ſi nõ appellatur, hoſtis, huic ferri auxilium nõ oportet? retinete igitur in prouincia diutius eũ, qui de ſocijs cum hoſtibus, de ciuibus cũ ſocijs faciat pactiones: qui hoc etiã ſe pluris eſſe quã collegam putet, quòd ille uos triſtitia uultuq; deceperit, ipſe nunquam ſe minus, quã erat, nequam eſſe ſimularit. Piſo *autem alio quodã modo gloriatur, ſe breui tempore perfeciſſe, ne* Gabinius *unus omniũ nequiſſimus exiſtimaretur. hos uos de prouincijs, ſi non aliquando deducendi eſſent, deripiendos nõ putaretis? et has publicas peſtes ſociorum, militum clades, publicanorũ ruinas, prouinciarũ uaſtitates, imperij maculas teneretis? at ijdem uos anno ſuperiore hos eoſdẽ reuocabatis, cum in prouincias iam perueniſſent. quo tempore ſi liberũ ueſtrum iudicium fuiſſet, nec toties dilata res, nec ad extremum è manibus erepta eſſet: reſtituiſſetis, id quod cupiebatis, ueſtram auctoritatem, ijs, per quos erat amiſſa, reuocatis, et ijs ipſis præmijs extortis, quæ erant pro ſcelere atque euerſione patriæ cõſecuti. quã pœnam ſi tum aliorum opibus, non ſuis, inuitiſſimis uobis euolarunt, at aliã multo maiorem grauioremq; ſubierunt: quæ enim homini, in quo aliquis ſi non famæ pudor, at ſupplicij timor eſt, grauior pœna accidere potuit, quã nõ credi literis ijs, quæ rem bene geſtam in bello nunciarent? hoc ſtatuit ſenatus, cum frequens ſupplicationem* Gabinio *denegauit: primum, homini ſceleribus, flagitijs contami=*

natiſſimo nihil eſſe credendū: deinde, à proditore, atque eo, quem præſentem hoſtem Reip. cognoſſet, bene rem geri non potuiſſe: poſtremo, ne deos quidem immortales uelle aperiri ſua templa, & ſibi ſupplicari hominis impuriſſimi, et ſceleratiſſimi nomine. itaque ille alter aut ipſe eſt homo doctus, & à ſuis Græcis ſubtilius eruditus, quibuſcum iam in orcheſtra heluatur, antea poſt ſipariū ſolebat: aut amicos habet prudētiores quā Gabinius, cuius nullæ literæ perferuntur. hoſce igitur imperatores habebimus? quorum alter non audet nos certiores facere, ne imperator appelletur: alterum, ſi tabellarij non ceſſarint, neceſſe eſt paucis diebus pœniteat audere. cuius amici, ſi qui ſunt, aut ſi belluæ tam immani, tamq́; tetræ poſſunt ulli eſſe amici, hac conſolatione utuntur, etiā T. Albutio ſupplicationē hūc ordinem denegaſſe. quod eſt primum diſſimile, res in Sardinia cum Maſtrucatis latrunculis à Proprætore una cohorte auxiliaria geſta, et bellum cum maximis Syriæ gentibus, tyrānis, conſulari exercitu imperioq́; cōfectum: deinde Albutius, quod à ſenatu petebat, ipſe ſibi in Sardinia ante decreuerat: cōſtabat enim Græcum hominem ac leuem in ipſa prouincia quaſi triūphaſſe: itaque hanc eius temeritatem ſenatus ſupplicatione denegata notauit. ſed fruatur ſanè hoc ſolatio, atque hanc inſignē ignominiā, quoniā uni præter ſe inuſta eſt, putet eſſe leuiorem, dum modo, cuius exemplo ſe conſolatur, eius exitū expectet; præſertim cum in Albutio nec Piſonis libidines, nec audacia Gabinij fuerit; hac tamē una plaga conciderit, ignominia ſenatus. At qui duas Gallias decernit Conſulibus duobus, hos retinet ambos: qui autem alterā Galliam, et aut Syriam

aut Macedoniam, tamen alterũ retinet, et in utriusque pari scelere disparem cõditionem facit. Faciã, inquit, illas prætorias, ut Pisoni et Gabinio succedatur statim. si hic sinat: tũ enim Tribunus intercedere poterit, nũc nõ potest. itaque ego idem, qui nũc Consulibus ijs, qui designati erunt, Syriam Macedoniamq; decerno, decernam easdem prætorias, ut et Prætores annuas prouincias habeant, et eos quãprimũ uideamus, quos animo æquo uidere nõ possumus. sed, mihi credite, nunquã succedetur illis, nisi cum ea lege referetur, qua intercedi de prouincijs nõ licebit: itaque hoc tempore amisso, annus est integer nobis expectandus: quo interiecto, ciuium calamitas, sociorum ærumna, sceleratissimorũ hominũ impunitas propagatur. quòd si essent illi optimi uiri, tamẽ ego mea sententia C. Cæsari succedendũ nõ dum putarem. qua de re dicã patres cõscripti quod sentio, atque illam interpellationem mei familiarissimi, qua paulo ante interrupta est oratio mea, nõ pertimescam. Negat me uir optimus inimiciorem Gabinio debere esse, quàm Cæsari: omnem enim illã tempestatem, cui cesserim, Cæsare impulsore atque adiutore esse excitatã. cui si primũ sic respondeã, me cõmunis utilitatis habere rationem, nõ doloris mei, possim'ne probare, cum id me facere dicam, quod exemplo fortissimorum & clarissimorum ciuium facere possim? an Ti. Gracchus (patrem dico, cuius utinam filij nõ degenerassent à grauitate paterna) tantã laudẽ est adeptus, quòd Tribunus pl. solus ex toto illo collegio L. Scipioni auxilio fuit inimicissimus & ipsius & fratris eius Africani, iurauitq; in concione se in gratiã non rediisse, sed alienum sibi uideri dignitate imperij,

quòd duces essent hostium Scipione triumphãte ducti, eo-dem ipsum duci, qui triumphasset? quis plenior inimi-corũ fuit C. Mario? L. Crassus, M. Scaurus, alij ne inimi ci? omnes Metelli: at hi nõ modo illum inimicũ ex Gal-lia sententijs suis nõ detrahebant, sed & propter ratio-nem Gallici belli prouinciã extra ordinem decernebãt. bellum in Gallia maximũ gestũ est: domitæ sunt à Cæ-sare maximæ nationes, sed nõ dum legibus, nõ dum iure certo, nõ dum satis firma pace deuinctæ. bellum affectũ uidemus, &, uere ut dicã, penè confectum, sed ita, ut, si ĩdem extrema persequitur, qui inchoauit, iã omnia perfe cta uideamus; si succeditur, periculum sit, ne instaura-tas maximi belli reliquias ac renouatas audiamus. ergo ego senator inimicus, si ita uultis, homini; amicus esse, si cut semper fui, Reip. debeo. quid, si ipsas inimicitias depo no Reip. causa, quis me tãdem iure reprehẽdat? præser-tim cum ego omniũ meorum consiliorũ, atque factorum exempla semper ex summorum hominũ factis mihi cen suerim petenda. an non M. ille Lepidus, qui bis Cõsul et Pontifex maximus fuit, nõ solum memoria & testimo-nio, sed etiã annaliũ literis & summi poetæ uoce lauda tus est, quòd cũ M. Fuluio collega, quo die Censor est fa ctus, homine inimicissimo, in campo statim redijt in gra tiam, ut cõmune officiũ Censuræ cõmuni animo ac uo-luntate defenderẽt? atq; ut uetera, quæ sunt innumera-bilia, mittã, tuus pater Philippe non ne uno tẽpore cum suis inimicissimis in gratiã redijt? quibuscum omnibus eadẽ Resp. recõciliauit, quæ alienarat. multa prætereo, quòd intueor corãm hæc lumina atq; ornamenta Reip. P. Seruiliũ & M. Lucullum: utinã etiã L. Lucullus ille

uiueret. quæ fuerunt inimicitiæ grauiores in ciuitate, quàm Lucullorum atque Seruiliorum? quas in uiris fortissimis nõ solũ extinxit Reip. dignitas & ipsorũ, sed etiã ad amicitiã consuetudinemq; traduxit. quid? Q. Metellus Nepos non ne Consul in tẽplo Iouis Optimi Maximi permotus cum auctoritate uestra, tum illius P. Seruilij incredibili grauitate dicendi, absens mecum summo suo beneficio rediit in gratiam? an ego possum huic esse inimicus, cuius literis, fama, nuncijs celebrantur aures quotidie meæ nouis nominibus gentium, nationum, locorum? ardeo, mihi credite patres conscripti, id quod uosmet de me existimatis, et facitis ipsi, incredibili quodam amore patriæ: qui me amor & subuenire olim impendentibus periculis maximis cum dimicatione capitis, et rursum, cum omnia tela undique esse intẽta in patriam uiderem, subire coegit atque excipere unum pro uniuersis. hic me meus in Remp. animus pristinus ac perennis cum C. Cæsare reducit, reconciliat, restituit in gratiam. quod uolent, denique homines existiment: nemini ego esse possum bene de Rep. merenti non amicus. etenim si ijs, qui hæc omnia flamma ac ferro delere uoluerunt, non inimicitias solum, sed etiam bellum indixi, atque intuli, cum partim mihi illorum familiares, partim etiam me defendente capitis iudicijs essent liberati: cur eadem Resp. quæ me in amicos inflãmare potuit, inimicis placare non possit? quod mihi odium cum P. Clodio fuit, nisi quòd perniciosum patriæ ciuem fore putabam, qui turpissima libidine incensus duas res sanctissimas, religionem & pudicitiã, uno scelere uiolasset? num est igitur dubium ex his rebus, quas

is egit, agitq́; quotidie, quin ego in illo oppugnãdo Reip. plus quàm otio meo, non nulli in eodem defendendo suo plus otio, quàm cõmuni prospexerint? ego me à C. Cæsare in Rep. dissensisse fateor, & sensisse uobiscum: sed nunc iisdem uobis assentior, cum quibus antea sentiebã: uos enim, ad quos literas L. Piso de suis rebus non audet mittere, qui Gabinij literas insigni quadam nota, atque ignominia noua condemnastis, C. Cæsari supplicationes decreuistis numero, ut nemini ullo ex bello; honore, ut omnino nemini. cur igitur expectem hominem aliquem, qui me cum illo in gratiam reducat? reduxit ordo amplissimus, & ordo is, qui est & publici consilij, & meorum omniũ consiliorum auctor & princeps. uos sequor patres conscripti, uobis obtempero, uobis assentior: qui quandiu C. Cæsaris consilia in Rep. non maxime diligebatis, me quoq; cũ illo minus coniũctũ uidebatis: postea quã rebus gestis mentes uestras, uoluntatemq́; mutastis, me non solum comitem esse sententiæ uestræ, sed etiam laudatorem uidistis. sed quid est, quod in hac causa maxime homines admirentur, & reprehendant meum cõsilium, cum ego idẽ antea multa decreuerim, quæ magis ad hominis dignitatẽ, quàm ad Reip. necessitatẽ pertinerent? supplicationem quindecim dierum decreui sententia mea. Reip. satis erat tot dierũ, quot C. Mario. dijs immortalibus non erat exigua eadem gratulatio, quæ ex maximis bellis. ergo ille cumulus dierum hominis est dignitati tributus. in quo ego, quo Consule referente primum decem dierum supplicatio decreta Cn. Pompeio Mithridate interfecto, confectoq́; Mithridatico bello, & cuius sententia primum duplicata est supplicatio

consularis; mihi enim estis assensi, cum eiusdem Pompeij literis recitatis, confectis omnibus maritimis terrestribusq; bellis, supplicationem dierum duodecim decreuistis: sum Cn. Pompeij uirtutem, & animi magnitudinem admiratus, quòd, cum ipse cæteris omnibus esset omni honore antelatus, ampliorem honorem alteri tribuebat, quàm ipse erat consecutus. ergo in illa supplicatione, quã ego decreui, res ipsa tributa est dijs immortalibus, et maiorũ institutis, & utilitati Reip. sed dignitas uerborum, honos, & nouitas, & numerus dierum Cæsaris ipsius laudi & gloriæ concessus est. relatum est ad nos nuper de stipendio exercitus: non decreui solum, sed etiã, ut uos decerneretis, laboraui: multa dissentientibus respondi: scribendo affui: tum quoque homini plus tribui, quàm nescio cui necessitati: illum enim arbitrabar etiam sine hoc subsidio pecuniæ retinere exercitum præda ante parta, & bellum conficere posse: sed decus illud & ornamentum triumphi minuendum nostra parsimonia non putaui. actum est de decem Legatis, quos alij omnino non dabant, alij exempla quærebant, alij tempus differebant, alij sine ullis uerborum ornamentis dabant: in ea quoq; re sic sum locutus, ut omnes intelligerent, me id, quod Reip. causa sentirem, facere uberius propter ipsius Cæsaris dignitatem. at ego idem nunc in prouincijs decernendis, qui illas omneis res egi silentio, interpellor, cum superioribus causis hominis ornamenta fuerint, in hac me nihil aliud, nisi ratio belli, nisi summa utilitas Reip. moueat. nam ipse Cæsar, quid est, cur in prouincia commorari uelit, nisi ut ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradantur? amœnitas eũ credo locorum,

urbium pulchritudo, hominum, nationumq; illarũ huma nitas, & lepos, uictoriæ cupiditas, finium imperij nostri propagatio retinet. quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porrò tot uictorijs præstabilius? quid oceano longius inueniri potest? an reditus in patriam habet aliquam offensionem? utrũ apud populum, à quo missus est; an apud senatũ, à quo ornatus est? an dies auget eius desiderium, an magis obliuionem? ac laurea illa magnis periculis parta, amittit lõgo interuallo uiriditatem? quare si qui hominem non diligunt, nihil est, quòd eũ de prouincia deuocẽt: ad gloriã deuocant, ad triumphum, ad gratulationem, ad summũ honorem senatus, equestris ordinis gratiã, populi charitatem. sed si ille hac tam eximia fortuna propter utilitatem Reip. frui non properat, ut omnia illa conficiat: quid ego senator facere debeo, quem, etiã si ille aliud uellet, Reip. consulere oporteret? ego uero sic intelligo patres conscripti, nos hoc tempore in prouincijs decernendis perpetuæ pacis habere oportere rationem. nam quis hoc tẽpore non sentit, omnia alia esse nobis uacua ab omni periculo, atque etiã ab omni suspicione belli? iam diu mare uidemus illud immensum, cuius feruore non solum maritimi cursus, sed urbes etiam & uiæ militares iam tenebantur, uirtute Cn. Pompeij sic à populo R. ab Oceano usque ad ultimũ Pontũ, tanquã unum aliquem portum, tutum & clausum teneri; nationes eas, quæ numero hominum ac multitudine ipsa poterant in prouincias nostras redundare, ita ab eodem esse partim recisas, partim repressas, ut Asia, quæ imperium antea nostrũ terminabat, nunc tribus nouis prouincijs ipsa cingatur. possum

de omni regione, de omni hostiũ genere dicere. nulla gẽs est, quæ non aut ita subacta sit, ut uix extet; aut ita domita, ut quiescat; aut ita pacata, ut uictoria nostra, imperioq́; lætetur. bellum Gallicũ patres conscripti C. Cæsare imperatore gestum est, antea tantummodo repulsum. semper illas nationes nostri imperatores refutandas potius bello, quàm lacessendas putauerũt. ipse ille C. Marius, cuius diuina atq; eximia uirtus magnis populi R. luctibus funeribusq́; subuenit; influẽtes in Italiã Gallorũ maximas copias repressit, non ipse ad eorũ urbes sedesq́; penetrauit. modo ille meorũ laborum, periculorum, consiliorum socius C. Pontinius, fortissimus uir, ortum repente bellum Allobrogum, atq; hac scelerata cõiuratione excitatum prælijs fregit, eosq́; domuit, qui lacessierant, & ea uictoria contentus Rep. metu liberata quieuit. C. Cæsaris longe aliam uideo fuisse rationem: non. n. sibi solũ cum ijs, quos iam armatos contra populum R. uidebat, bellandum esse duxit, sed totam Galliam in nostram ditionem esse redigendam: itaque cũ acerrimis nationibus & maximis, Germanorum, & Heluetiorum, prælijs felicissime decertauit: cæteras cõtriuit, compulit, domuit, imperio populi R. parere assuefecit; et quas regiones, quasq́; gẽtes nullæ nobis antea literæ, nulla uox, nulla fama notas fecerat, has noster imperator, nosterq́; exercitus, et populi R. arma peragrarunt. semitam tãtum Galliæ tenebamus antea patres conscripti: cæteræ partes à gentibus aut inimicis huic imperio, aut infidis, aut incognitis, aut certe immanibus, & barbaris, & bellicosis tenebãtur. quas nationes, nemo unquam fuit, qui non frangi domariq́; cuperet: nemo sapienter de Rep. nostra cogitauit iã

inde à principio huius imperij, quin Galliam maxime timendam huic imperio putaret: sed propter uim ac multitudinem gentium illarum nunquam est antea cum omnibus dimicatum. restitimus semper lacessiti: nunc denique est perfectum, ut imperij nostri terrarumq; illarũ idem esset extremũ. alpibus Italiam munierat ante natura non sine aliquo diuino numine: nam si ille aditus Gallorum immanitati multitudiniq; patuisset, nunquã hæc urbs summo imperio domicilium ac sedem præbuisset: quæ iam licet cõfidant: nihil est enim ultra illam altitudinem montium usque ad Oceanum, quod sit Italiæ pertimescendum: sed tamẽ una aut altera æstas uel metu, uel spe, uel pœna, uel præmijs, uel armis, uel legibus potest totam Galliam sempiternis uinculis astringere. impolitæ uero res & acerbæ si erunt relictæ, quanquã sunt abscisæ, tamen efferent se aliquando, & ad renouandũ bellum reuirescent. quare sit in eius tutela Gallia, cuius uirtuti, fidei, felicitati commendata est. etenim si Fortunæ muneribus amplissimis ornatus, sæpius eius deæ periculum facere nollet; si in patriam, si ad deos penates, si ad eam dignitatem, quam in ciuitate sibi propositam uidet, si ad iucundissimos liberos, si ad clarissimum generum redire properaret; si in Capitoliũ inuehi uictor cum illa insigni laurea gestiret; si denique timeret casum aliquem, qui illi tantum addere iam non potest, quantum auferre: uos tamen oporteret ab eodem illa omnia, à quo profligata sunt, confici uelle. cum uero ille suæ gloriæ iampridem, Reip. non dum satisfecerit, & malit tamen tardius ad suorum laborum fructus peruenire, quàm non explere susceptum Reipub.

munus: nec imperatorem incensum ad Remp. bene gerẽdam reuocare, nec totam Gallici belli rationem propè iã explicatam perturbare atq; impedire debemus. nam illæ sententiæ uirorum clarissimorũ minime probandæ sunt, quorum alter ulteriorem Galliam decernit cum Syria, alter citeriorẽ. qui ulteriorẽ, omnia illa, de quibus disserui paulo ante, perturbat: simul ostendit eã se sciscere legem, quam esse legem neget; & quæ pars prouinciæ sit, cui non possit intercedi, hanc se auellere; quæ defensorẽ habeat, nõ tangere: simul et illud facit, ut, quod illi à populo datum sit, id non uiolet; quod senatus dederit, id senator properet auferre. alter belli Gallici rationem habet: fungitur officio boni senatoris: legem quam nõ putat, eam quoque seruat; præfinit enim successori diẽ. qui mihi nihil uidetur minus à dignitate disciplinaq; maiorum dissidere, quàm ut, qui Consul Calendis Ian. habere prouinciã debet, is ut eam desponsam, non decretã habere uideatur; fuerit toto in Consulatu sine prouincia, cui fuerit, antequam designatus esset, prouincia decreta. sortietur, an non? nam & non sortiri absurdum est, &, quod sortitus sis, nõ habere. proficiscetur paludatus? quò? quò peruenire ante certam diem nõ licebit. Ianuario, Februario prouinciã nõ habebit: Calendis ei denique Martijs nascetur repente prouincia. attamen his sententijs Piso in prouincia permanebit. quæ cum grauia sunt, tum nihil grauius illo, quòd mulctari imperatorem diminutione prouinciæ contumeliosum est: neq; solum, summo in uiro, sed etiam in mediocri homine ne accidat, prouidendũ. ego uos intelligo P. C. multos decreuisse honores eximios C. Cæsari et propè singulares, quòd ita meritus

erat; gratis etiam, ut quam coniunctissimus huic ordini esset. sapiētes ac diuini fuistis. neminē unquā est hic ordo complexus honoribus & beneficijs suis, qui ullam dignitatem præstabiliorem ea, quā per uos esset adeptus, putarit. nemo unquā hic potuit esse princeps, qui maluerit esse popularis. sed homines aut propter dignitatem suā diffisi ipsi sibi, aut propter reliquorum obtrectationem ab huius ordinis coniunctione depulsi, sæpe ex hoc portu se in illos fluctus propè necessario contulerunt. qui si ex illa iactatione cursúq; populari bene gesta Rep. referunt aspectum in curiā, atque huic amplissimæ dignitati cōmendati esse uolunt, non modo nō repellendi sunt, uerū etiā expetēdi. monemur à fortissimo uiro, atque optimo post hominum memoriam Consule, ut prouideamus ne citerior Gallia nobis inuitis alicui decernatur, post eos Consules, qui nunc erūt designati, perpetuóq; posthac ab ijs, qui hunc ordinem oppugnent, populari ac turbulenta ratione teneatur. quam ego plagam etsi non contemno P.C. præsertim monitus à sapientissimo Consule, & diligentissimo custode pacis & otij, tamen uehementius arbitror pertimescendum, si hominū præclarissimorum ac potentissimorum aut honorem minuero, aut studium erga hunc ordinem repudiaro. nam ut C. Iulius omnibus à senatu eximijs ac nouis rebus ornatus, per manus hanc prouinciam tradat ei, cui minime uos uelitis; per quem ordinem ipse amplissimam sit gloriam cōsecutus, ei ne libertatem quidem relinquat; adduci ad suspicandum nullo modo possum. postremo quo quisque animo futurus sit, nescio: quid sperem, uideo. præstare hoc senator debeo, quātum possum, ne qus uir clarus aut po-

tens huic ordini iure irasci posse uideatur. atque hoc, si inimicissimus essem C. Cæsari, sentire tamẽ Reip. causa. sed nõ alienum esse arbitror, quo minus sæpe aut interpeller à non nullis, aut tacita æstimatione reprehendar, explicare breuiter quæ mihi sit ratio et causa cum Cæsare. ac primum illud tempus familiaritatis & consuetudinis, quæ mihi cũ illo, quæ fratri meo, quæ C. Varroni consobrino nostro ab omnium nostrum adolescentiæ fuit, prætermitto. posteaquam sum penitus in Remp. ingressus, ita dissensi ab illo, ut in disiunctione sentẽtiæ, cõiuncti tamen amicitia maneremus. Consul ille egit eas res, quarum participem me esse uoluit: quibus ego si minus assentiebar, tamen illius mihi iudicium gratum esse debebat. me ille, ut Quinqueuiratũ acciperem, rogauit: me in tribus sibi cõiunctissimis consularibus esse uoluit: mihi Legationem, quam uellem, quãto cum honore uellem, detulit. quæ ego omnia non ingrato animo, sed obstinatione quadã sententiæ repudiaui: quã sapienter, nõ disputo: multis enim non probabo: constanter quidem, et fortiter certe: qui, cum me firmissimis opibus contra scelus inimicorum munire, et populareis impetus populari præsidio possem propulsare, quãuis excipere fortunã, subire uim atque iniuriã malui, quã aut à uestris sanctissimis mentibus dissidere, aut de meo statu declinare. sed non is solum gratus debet esse, qui accepit beneficiũ, uerũ etiam is, cui potestas accipiendi fuit. ego illa ornamenta, quibus ille me ornabat, decere me, et cõuenire ijs rebus, quas gesseram, nõ putabam: illum quidem amico animo me habere eodem loco, quo principem ciuem suũ generũ, sentiebam. traduxit ad plebem inimicũ meum;

ſiue iratus mihi, quòd me ſecum ne beneficijs quidem ui debat poſſe coniungi; ſiue exoratus. ne hoc quidem fuit iniuria: nam poſtea me, ut ſibi eſſem Legatus, *non ſo= lum ſuaſit, uerum etiam rogauit. ne id quidem acce= pi: nō quo alienum mea dignitate arbitrarer, ſed quòd tantum* Reip. *ſceleris impendere à* Conſulibus *proximis non ſuſpicabar. ergo adhuc magis eſt mihi uerendum, ne mea ſuperbia in illius liberalitate, quàm ne illius in= iuria in noſtra amicitia reprehendatur. ecce illa, illa tempeſtas, caligo bonorum, & ſubita atque improuiſa formido, tenebræ* Reip. *ruina atque incendium ciuita= tis. terror iniectus* Cæſari *de eius actis, metus cædis bo= nis omnibus,* Conſulum *ſcelus, cupiditas, egeſtas, auda= cia. ſi non ſum adiutus, non debuit: ſi deſertus, ſibi for taſſe prouidit: ſi etiam oppugnatus, ut quidam aut pu= tant, aut uolunt, uiolata amicitia eſt, accepi iniuriam, inimicus eſſe debui: non nego. ſed ſi idem ille tum me ſaluum eſſe uoluit, cum uos me ut chariſſimum filium deſiderabatis; et ſi uos ijdem pertinere ad cauſam illam putabatis, uoluntatem* C. Cæſaris *à ſalute mea nō abhor rere; et ſi illius uoluntatis generum eius habeo teſtem, qui idem* Italiam *in municipijs, populum* R. *in cōcione, uos mei ſemper cupidiſſimos in* Capitolio *ad meam ſalu tem incitauit; ſi denique* Cn. Pompeius *idem mihi teſtis de uolūtate* Cæſaris, *et ſponſor eſt illi de mea: non ne uo bis uideor et ultimi tēporis recordatione, & proximi me moria mediū illud triſtiſſimum tempus debere, ſi ex re= rū natura nō poſſem euellere, ex animo quidē certe exci dere? ego uero, ſi mihi nō licet per aliquos ita gloriari, me dolorē atque inimicitias meas* Reip. *conceſſiſſe, quod*

magni cuiusdã hominis,et persapiẽtis uidetur:utar hoc, quod nõ tã ad laudem adipiscendã, quã ad uitandã ui tuperationẽ ualet,hominem me esse gratũ,et non modo tãtis beneficijs,sed etiã mediocri hominũ beneuolentia cõmoueri. à uiris fortissimis & de me optime meritis quibusdam peto,ut, si ego illos meorũ laborũ et incommodorum participes esse nolui,ne illi me suarũ inimicitiarũ sociũ uelint esse,præsertim cũ mihi ijdem illi cõcesserint,ut etiã acta illa Cæsaris,quæ neq; oppugnaui antea,neque defendi,meo iã iure possim defendere. nã summi ciuitatis uiri,quorũ ego cõsilio Remp. cõseruaui,et quorũ auctoritatẽ illã coniunctionem Cæsaris defugi, Iulias leges et cæteras illo Consule rogatas,iure latas negãt. ijdem illã proscriptionẽ capitis mei,cõtra salutẽ Reip. sed saluis auspicijs rogatã esse dicebãt. itaque uir summa auctoritate,summa eloquentia dixit grauiter,cãsum illum meũ funus esse Reip. sed funus iustũ et indictum: et mihi ipsi omnino perhonorificũ, discessum meũ funus dici Reip. reliqua nõ reprehendo,sed mihi ad id,quod sentio, assumo. nã si illud iure rogatũ dicere ausi sunt,quod nullo exẽplo fieri potuit,nulla lege licuit,quia nemo de cœlo seruarat: obliti' ne erãt,tũ,cũ ille,qui id egerat,plebeius est lege curiata factus,dici de cœlo esse seruatũ? qui si plebeius omnino esse nõ potuit,qui Tribunus pl. potuit esse? et cuius Tribunatus si ratus est, nihil est quod irritũ ex actis Cæsaris possit esse: eius nõ solũ Tribunatus,sed etiã perniciosissimæ res auspiciorũ religione conseruata iure latæ uidebũtur. quare aut uobis statuendũ est,legẽ Aeliã manere,legẽ Fusiã nõ esse abrogatã,non omnibus fastis legẽ ferri licere; cũ lex feratur,de cœlo seruari, obnunciari,

nunciari, intercedi licere; censorium iudicium ac notio=nem & illud morum seuerissimum magisterium non esse nefarijs legibus de ciuitate sublatum; si patritius Tribunus pl. fuerit, cōtra leges sacratas; si plebeius, contra auspicia fuisse: aut mihi concedant homines oporter, aut in rebus bonis non exquirere iura ea, quæ ipsi in perditis non exquirunt, præsertim cum ab illis aliquoties conditio C. Cæsari lata sit, ut easdem res alio modo ferret; qua conditione auspicia requirebant, leges comprobabant; in Clodio auspiciorum ratio sit eadem, leges omnes sint euersæ ac perditæ ciuitatis. extremū illud est. ego, si essent inimicitiæ mihi cum C. Cæsare, tamen hoc tempore Reip. consulere, inimicitias in aliud tempus reseruare deberem. possem etiam summorum uirorū exemplo inimicitias Reip. causa deponere: sed cum inimicitiæ fuerint nunquam, opinio iniuriæ beneficio sit extincta; sentētia mea P. C. si dignitas agitur C. Cæsaris, homini tribuam; si honos quidam, senatus concordiæ cōsulam; si auctoritas decretorum uestrorum, constantiam ordinis in eodem ornando imperatore seruabo; si perpetua ratio Gallici belli, Reip. prouidebo; si aliquod meum priuatum officium, me non ingratum præstabo. atque hoc uelim probare omnibus patres cōscripti: sed leuissime feram, si forte aut ijs minus probaro, qui meum inimicum repugnante uestra auctoritate texerunt; aut ijs, si qui meum cum inimico suo reditum in gratiam uituperabunt, cum ipsi & cum meo, & cum suo inimico in gratiam non dubitarint redire.

IN L. CALPVRNIVM PISONEM. ORATIO XXXVIII.

Deest principium.

Iamne uides bellua, iamne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur Syrum nescio quem de grege nouitiorum factum esse Consulem: non enim nos color iste seruilis, non pilosæ genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, uultus denique totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in errorem homines impulit, hic eos, quibus erat ignotus, decepit, fefellit, in fraudem induxit. pauci ista tua lutulenta uitia noueramus, pauci tarditatem ingenij, stuporem debilitatemq; linguæ. nunquã erat audita uox in foro: nunquã periculum factum consilij: nullum nõ modo illustre, sed ne notum quidem factũ aut militiæ, aut domi. obrepsisti ad honores errore hominum, cõmendatione fumosarum imaginum: quarum simile habes nihil, præter colorem. is mihi etiam gloriabitur, se omnes magistratus sine repulsa assecutum. mihi ista licet de me uera cum gloria prædicare: omnes enim honores populus R. mihi ipsi, homini nouo, detulit. nam tu cum Quæstor es factus, etiam qui te nunquã uiderant, tamẽ illum honorẽ nomini mãdabant tuo. Aedilis es factus: Piso est à populo R. factus, non iste Piso. Prætura itẽ maioribus delata est tuis. noti erant illi mortui: te uiuum nõ dum nouerat quisquam. me cum Quæstorem in primis, Aedilem priorem,

Prætorem primum cunctis suffragijs populus R. facie=bat; homini ille honorem, non generi; moribus, non maioribus meis; uirtuti perspectæ, non auditæ nobilitati deferebat. nam quid ego de Consulatu loquar? parto uis,an'ne gesto? miserum me,cum hac me peste,atque labe confero. sed nihil comparandi causa loquar: ac tamen ea,quæ sunt longissime disiuncta,cōprehendam. tu Consul es renunciatus, (nihil dicam grauius,quàm quod omnes fatentur) impeditis Reip. temporibus, dissidentibus Coss. Cæsare & Bibulo,cum hoc non recusares, quin ij, à quibus dicebare Consul, te luce dignum non putarent,nisi nequior q̃ Gabinius extitisses. me cuncta Italia, me omnes ordines,me uniuersa ciuitas nō prius tabella, q̃ uoce priorem Consulem declarauit. sed omitto,ut sit factus uterque nostrū. sit sanè fors domina campi. magnificentius est dicere,quemadmodum gesserimus Cōsulatum, quàm quemadmodum ceperimus. ego Calendis Ian. senatum & bonos omnes legis agrariæ,maximarumq; largitionum metu liberaui. ego agrum Campanum, si diuidi non oportuit, conseruaui; si oportuit, melioribus auctoribus reseruaui. ego in C. Rabirio perduellionis reo XL annis ante me Consulem interpositam senatus auctoritatem sustinui contra inuidiam atque defendi. ego adolescentes bonos & fortes, sed usos ea cōditione fortunæ,ut, si essent magistratus adepti,Reip. statum cōuulsuri uiderētur,meis inimicitijs, nulla senatus mala gratia, comitiorum ratione priuaui. ego Antonium collegam, cupidum prouinciæ,multa in Rep. molientem, patientia atque obsequio meo mitigaui. ego prouinciam Galliam, senatus auctoritate exercitu & pecunia instructam

& ornatam, quam cum Antonio communicaui, quòd ita existimabam tempora Reip. ferre, in concione deposui reclamante populo R. ego L. Catilinam, cædem senatus, interitum urbis non obscure, sed palàm molientem, egredi ex urbe iussi, ut, à quo legibus non poteramus, mœnibus tuti esse possemus: ego tela extremo mense Consulatus mei intenta iugulis ciuitatis de coniuratorum nefarijs manibus extorsi. ego faces iam accensas ad huius urbis incendium comprehendi, protuli, extinxi. me Q. Catulus, princeps huius ordinis, & auctor publici consilij, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. mihi hic uir clarissimus, qui propter te sedet, L. Gellius his audientibus ciuicam coronam deberi à Rep. dixit. mihi togato senatus non, ut multis, bene gestæ, sed, ut nemini, conseruatæ Reip. singulari genere supplicationis deorum immortalium templa patefecit. ego cum in concione abiens magistratu dicere à Tribuno pl. prohiberer, quæ constitueram; cumq; is mihi tantummodo, ut iurarem, permitteret: sine ulla dubitatione iuraui, Remp. atque hãc urbem mea unius opera esse saluã. mihi populus R. uniuersus illa in concione non unius diei gratulationem, sed æternitatem immortalitatemq; donauit, cum meum iusiurandum tale atque tantũ iuratus ipse una uoce & cõsensu approbauit. quo quidem tempore is meus domum fuit è foro reditus, ut nemo, nisi qui mecum esset, ciuium esse in numero uideretur. atque ita est à me Consulatus peractus, ut nihil sine cõsilio senatus, nihil nõ approbante populo R. egerim, ut semper in Rostris curiam, in senatu populum defenderim, ut multitudinem cum principibus, equestrem ordinem cum senatu coniunxerim.

Exposui breuiter Consulatum meum. aude nũc ò furia de tuo dicere. cuius fuit initium ludi compitalitij, tũ primum facti post L. Metellum & Q. Marcium Coss. contra auctoritatem huius ordinis: quos Q. Metellus (facio iniuriam fortissimo uiro mortuo, qui illum, cuius paucos pares hæc ciuitas tulit, cum hac importuna bellua cõferam) sed ille designatus Consul, cum quidam Tribunus pl. suo auxilio magnos ludos cõtra S.C. facere iussisset, priuatus fieri uetuit, atque id, quod nõ dũ potestate poterat, obtinuit auctoritate. tu, cum in Calendas Ian. cõpitalitiorũ dies incidissent, Sex. Clodiũ, qui nũquã antea prætextatus fuisset, ludos facere & prætextatum uolitare passus es, hominem impurũ, atque nõ modo facie, sed etiam oculo tuo dignissimũ. ergo his fundamentis positis Consulatus tui, triduo post, inspectante & tacente te, à P. Clodio, fatali portento prodigioq́; Reip. lex Aelia & Fusia euersa est, propugnacula muriq́; tranquillitatis atque otij: collegia, non ea solum, quæ senatus sustulerat, restituta sunt, sed innumerabilia quædam noua ex omni fece urbis ac seruitio constituta: ab eodem homine, in stupris inauditis nefarijsq́; uersato, uetus illa magistra pudoris & modestiæ seueritas censoria sublata est: cum tu interim bustum Reip. qui te Consulem tum Romæ dicis fuisse, uerbo nunquam significaris sententiam tuam tantis in naufragijs ciuitatis. non dum, quæ feceris, sed quæ fieri passus sis, dico: neque uero multum interest, præsertim in Consule, utrum ipse perniciosis legibus, improbis concionibus Remp. uexet, an alios uexare patiatur. an potest ulla esse excusatio nõ dicam male sentienti, sed sedenti, cunctanti, dormienti in ma=

ximo Reip. motu Consuli? centum propè annos legem Aeliam & Fusiam tenueramus, quadringentos iudiciū notionemq; censoriam: quas leges ausus est nō nemo improbus, potuit quidem nemo unquā cōuellere: quam potestatem minuere, quo minus de moribus nostris quinto quoque anno iudicaretur, nemo tā effuse petulans conatus est. hæc sunt ò carnifex in gremio sepulta Cōsulatus tui. persequere connexos his funeribus dies. pro Aurelio tribunali, ne cōniuente quidem te, quod ipsum esset scelus, sed etiā hilarioribus oculis, quàm solitus eras, intuente, delectus seruorum habebatur ab eo, qui nihil sibi unquam nec facere, nec pati turpe duxit: arma in templo Castoris, ò proditor templorum omnium, uidente te constituebātur ab eo latrone, cui templum illud fuit te Consule ars ciuium perditorum, receptaculum ueterum Catilinæ militum, castellum forensis latrocinij, bustum legum omnium, ac religionū. erat non solum domus mea, sed totum Palatium senatu, equitibus R. ciuitate omni, Italia cuncta refertum: cum tu nō modo ad eum Ciceronem, (mitto enim domestica, quæ negari possunt; hæc cōmemoro, quæ sunt palàm) nō modo inquam ad eū, cui primā comitijs tuis dederas tabulam prærogatiuæ, quem in senatu sententiam rogabas tertium, nūquā aspirasti, sed omnibus consilijs, quæ ad me opprimendum parabātur, non interfuisti solum, uerū etiam crudelissime præfuisti. mihi uero ipsi coràm genero meo propinquo tuo
* *quæ dicere ausus es? egere, foris esse Gabinium, sine prouincia stare non posse, spem habere à Tribuno pl. si tua consilia cum illo coniunxisses, à senatu quidem desperasse; huius te cupiditati obsequi, sicuti ego fecissem in*

collega meo; nihil esse, quòd præsidiũ Consulũ implorarem, sibi quéque cósulere oportere. atque hæc dicere uix audeo. uereor, ne qui sit, qui istius insignem nequitiá fró tis inuolutam integumentis non dum cernat: dicam tamen: ipse certe agnoscet, & cum aliquo dolore flagitiorum suorum recordabitur. meministi'ne cœnum, cum ad te quinta ferè hora cum C. Pisone uenissem, nescio quo è gurgustio te prodire, inuoluto capite, soleatum? &, cum isto ore fœtido teterrimam nobis popinam inhalasses, excusatione te uti ualetudinis, quòd diceres, uino lentis te quibusdam medicaminibus solere curari? quam nos causam cum accepissemus, quid enim facere poteramus? paulisper stetimus in illo ganearum tuarum nidore, atque fumo: unde tu nos cũ improbissime respóndendo, tum turpissime eructando eiecisti. idem illo ferè biduo productus in concionem ab eo, cui sic æquatum præbebas Consulatum tuum, cum esses interrogatus quid sentires de Consulatu meo, grauis auctor, Calatinus credo aliquis, aut Africanus, aut Maximus, & non Cesoninus semiplacentinus Caluentius, respondes altero ad frontem sublato, altero ad mentum depresso supercilio, crudelitatem tibi non placere. hic te ille, homo dignissimus tuis laudibus, collaudauit. crudelitatis tu furcifer senatum Consul in concione condemnas? non enim me, qui senatui parui: nam relatiò illa salutaris & diligens fuerat Consulis, animaduersio quidem & iudicium senatus. quæ cum reprehendis, ostendis qualis tu, si ita forte accidisset, fueris illo tempore Consul futurus: stipendio mehercule, & frumento Catilinam esse putasses iuuandum: quid enim interfuit inter Catilinam & eum, cui

tu senatus auctoritatem, salutem ciuitatis, totam Remp. *prouinciæ præmio uendidisti? quæ enim* L. Catilinam *conantem* Consul *prohibui, ea* P. Clodium *facientem* Cõ*sules adiuuerunt. uoluit ille senatum interficere, uos sustulistis; leges incendere, uos abrogastis; interire patriam, uos adiuuistis. quid est uobis* Consulibus *gestum sine armis? incendere illa coniuratorum manus uoluit urbem, uos eius domum, quem propter urbs incensa non est. ac ne illi quidem, si habuissent uestri similem* Consu*lem, de urbis incendio cogitassent: nõ enim se tectis priuare uoluerũt, sed his stantibus nullum domicilium sceleri suo fore putauerũt. cædem illi ciuiũ, uos seruitutem expetistis. his uos etiã crudeliores: huic enim populo ita fuerat ante uos* Cõ*sules libertas insita, ut emori potius, quàm seruire præstaret. illud uero geminũ cõsilijs* Catili*næ &* Lentuli, *quòd me domo mea expulistis,* Cn. Põpe*ium domũ suã cõpulistis: neque enim me stãte & manente in urbis uigilia, neque resistente* Cn. Põ*peio omniũ gentiũ uictore, unquã se illi* Remp. *delere posse duxerũt: à me quidem etiam pœnas expetistis, quibus coniuratorum manes mortuorum expiaretis: omne odium inclusum nefarijs sensibus impiorum in me profudistis. quorum ego furori nisi cessissem, in* Catilinæ *busto uobis ducibus mactatus essem. quod autem maius indicium expectatis, nihil inter uos &* Catilinã *interfuisse, quàm quòd eãdem illam manum ex inter mortuis* Catilinæ *reliquijs concitastis, quòd omnes undique perditos collegistis, quòd in me carcerem effudistis, quòd coniuratos armastis, quòd eorũ ferro meum corpus atque omnium bonorum uitam obijcere uoluistis? sed iam redeo ad præclaram*

illam concionem tuam. tu es ille, cui crudelitas displicet? qui, cum senatus luctum ac dolorem suum uestis mutatione declarandum censuisset, cũ uideres mœrere Remp. amplissimi ordinis luctu, ô noster misericors quid facis? quod nulla in barbaria quisquam tyrãnus. omitto enim illud, Cõsulem edicere, ut senatus S.C. ne obtemperet: quo fœdius nec fieri, nec cogitari quidquam potest. ad misericordiam redeo eius, cui nimis uidetur senatus in conseruãda patria fuisse crudelis. edicere est ausus cum illo suo pari, quem tamẽ omnibus uitijs superare cupiebat, ut senatus, contra quàm ipse censuisset, ad uestitum rediret. quis hoc fecit ulla in Scythia tyrannus, ut eos, quos luctu afficeret, lugere nõ sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia: eripis lacrymas non consolando, sed minando. quòd si uestem non publico consilio patres cõscripti, sed priuato officio aut misericordia mutauissent: tamen, id ijs non licere per interdicta crudelitatis tuæ, potestatis erat non ferendæ. cum uero id senatus frequens censuisset, ordines reliqui iã ante fecissent: tu ex tenebricosa popina Consul extractus, cum illa saltatrice tonsa, senatum Reip. occasum atque interitum lugere uetuisti. at quærebat etiam paulo ante de me, quid suo mihi opus fuisset auxilio? cur non meis inimicis meis copijs restitissem? quasi uero non modo ego, qui multis sæpe auxilio fuissem, sed quisquam tam inops fuerit unquã, qui isto non modo propugnatore tutiorem se, sed aduocato aut adstipulatore paratiorem fore putaret. ego istius pecudis ac putidæ carnis consilio scilicet, aut præsidio niti uolebam: ab hoc eiecto cadauere quidquã mihi aut opis, aut ornamenti expectabam: Consulem ego tũ requirebam,

Consulem, inquam, non illum quidem, quem in hoc animali inuenire non possem, qui tantã Reip. causam grauitate, & cõsilio suo tueretur, sed qui tanquam truncus atque stipes, si stetisset modo, posset sustinere tamen titulũ Cõsulatus: cum enim esset omnis causa illa mea consularis, & senatoria, auxilio mihi opus fuerat & Cõsulis, & senatus: quorũ alterum etiam ad perniciem meã erat à uobis Consulibus conuersum, alterũ Reip. penitus ereptum. attamen si consilium exquiris meum, neque ego cessissem, & me ipsa suo complexu patria tenuisset, si mihi cũ illo bustuario gladiatore, & tecum, & cũ collega tuo decertandum fuisset. alia enim causa præstantissimi uiri Q. Metelli fuit: quem ego ciuem meo iudicio cum deorũ immortalium laude coniungo: qui C. illi Mario, fortissimo uiro, & Consuli, & sextum Consuli, & eius inuictis legionibus, ne armis confligeret, cedendum esse duxit. quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cũ C. Mario scilicet, aut cũ aliquo pari, an cũ altero barbato Epicuro, cũ altero Catilinæ laternario? quos neque hercule ego, neque superciliũ tuũ, neque collegæ tui cymbala, ac crotala fugi: neque tã fui timidus, ut, qui in maximis turbinibus ac fluctibus Reip. nauem gubernassem, saluamq; in portu collocassem, frontis tuæ nubeculam, tum collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerem. alios ego uidi uentos: alias prospexi animo procellas: alijs impendentibus tempestatibus non cessi, sed his unum me pro omnium salute obtuli. itaque discessu tũ meo omnes illi nefarij gladij de manibus crudelissimis exciderunt: cum quidem tu, ò uecors, & amens, cum omnes boni abditi, inclusiq; mœrerent, templa gemerent, tecta ipsa ur-

bis lugerent, complexus es illud funestum animal, ex nefariis stupris, ex ciuili cruore, ex omnium scelerum importunitate, & flagitiorum impunitate cõcretum, atque eodem in templo, eodem & loci uestigio & temporis arbitria non mei solum, sed patriæ funeris abstulisti. quid ego illorum dierum epulas, quid lætitiam, & gratulationem tuam, quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicem? quis te illis diebus sobrium, quis agentem aliquid quod esset libero dignum, quis denique in publico uidit? cum collegæ tui domus cãtu, & cymbalis personaret, cumq́; ipse nudus in conuiuio saltaret. in quo ne tum quidem, cum illum suum saltatorium uersaret orbem, fortunæ rotam pertimescebat. hic autem, non tam concinnus heluo, nec tam musicus, iacebat in suo Græcorum *fœtore, atque uino. quod quidem istius in illis* Reip. *luctibus quasi aliquod* Lapitarum *aut* Centaurorum *conuiuium ferebatur: in quo nemo potest dicere, utrum iste plus biberit, an uomuerit, an effuderit. tu etiam mentionem facies* Consulatus *tui? aut te fuisse* Romæ Consulem *dicere audebis? quid? tu in lictoribus, in toga, & prætexta esse* Consulatum *putas? quæ ornamenta etiam in* Sex. Clodio *te* Cõsule *esse uoluisti. huius tu* Clodiani *canis insignibus* Consulatum *declarari putas? animo* Consulem *esse oportet, consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto denique munere* Cõsulatus. *ego* Consulem *esse putem, qui senatum esse in* Rep. *non putauit? & sine eo consilio* Consulem *numerem, sine quo* Romæ *ne* Reges *quidem esse potuerunt? etenim illa iam omitto. cum seruorum delectus haberetur in foro, arma in templo* Casto-

ris luce, & palàm comportarentur; id autem templum sublato aditu, reuulsis gradibus, à coniuratorum reliquijs, atque à Catilinæ præuaricatore quondam, tum ultore, armis teneretur; cum equites R. relegarentur, uiri boni lapidibus è foro pellerentur, senatui non solum iuuare Remp. sed ne lugere quidem liceret; cum ciuis is, quem hic ordo assentiente Italia, cunctisq; gentibus conseruatorem patriæ iudicarat, nullo iudicio, nulla lege, nullo more, seruitio atque armis pelleretur, non dicam auxilio uestro, quod uere licet dicere, sed certe silentio: tum Romæ fuisse Consules, quisquã existimabit? qui latrones igitur, si quidem uos Consules? qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas Consulis: non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram. Seplasia mehercle, ut dici audiebam, te ut primum aspexit, Campanum Consulem repudiauit. audierat Decios, Magios, et de Taurea illo Iubellio aliquid acceperat: in quibus si moderatio illa, quæ in nostris solet esse Consulibus, non fuit, at fuit pompa, fuit species, fuit incessus saltem Seplasia dignus, & Capua. Gabinium denique si uidissent Duumuirum uestri illi unguentarij, citius agnouissent. erant illi compti capilli, & madentes cincinnorum fimbriæ, & fluentes cerussatæq; buccæ dignæ Capua, sed illa uetere: nam hæc quidem, quæ nunc est, splendidissimorum hominum, fortissimorum uirorum, optimorum ciuium, mihiq; amicissimorum multitudine redundat:

quorum Capuæ te prætextatum nemo aſpexit, qui non gemeret deſiderio mei, cuius cõſilio cũ uniuerſam Remp. tum illam ipſam urbem meminerant eſſe ſeruatam: me inaurata ſtatua donarant: me patronum unum aſciuerant: à me ſe habere uitam, fortunas, liberos arbitrabãtur: me et præſentem contra latrocinium tuum ſuis decretis Legatiſq; defenderunt, & abſentem, principe Cn. Pompeio referente, & de corpore Reip. tuorum ſcelerum tela reuellente, reuocarunt. an tu eras Cõſul, cum in Palatio mea domus ardebat, non caſu aliquo, ſed ignibus iniectis, inſtigante te? ecquod in hac urbe maius unquam incendium fuit, cui non Conſul ſubuenerit? at tu illo ipſo tempore apud ſocrum tuam propè à meis ædibus, cuius domum ad meam exhauriendam patefeceras, ſedebas nõ extinctor, ſed auctor incendij, & ardentes faces furijs Clodianis penè ipſe Conſul miniſtrabas. an uero reliquo tempore Conſulem te quiſquam duxit? quiſquam tibi paruit? quiſquam in curiam uenienti aſſurrexit? quiſquam conſulenti reſpondendum putauit? numerandus eſt ille annus denique in Rep. cũ obmutuiſſet ſenatus, iudicia cõticuiſſent, mœrerent boni, uis latrocinij ueſtri tota urbe uolitaret, neq; ciuis unus ex ciuitate, ſed ipſa ciuitas tuo, & Gabinij ſceleri, furoriq; ceſſiſſet? at ne tum quidem emerſiſti lutulente Cæſonine ex miſerrimis naturæ tuæ ſordibus, cum experrecta tandem uirtus clariſſimi uiri celeriter & uerum amicum, & optime meritum ciuem, & ſuum priſtinũ morem requiſiuit, neque eſt ille uir paſſus, in ea Rep. quã ipſe decorarat, atque auxerat, diutius ueſtrorum ſcelerum peſtem morari: cum tamen ille, qualiſcũq; eſt, qui eſt ab uno te improbitate uictus, Gabinius

collegit ipse se, uix, sed collegit tamen, & contra suũ Clodium primum simulate, deinde non libenter, ad extremum tamen pro Cn. Pompeio uere uehementerq; pugnauit. quo quidem in spectaculo mira Reip. æquitas erat: uter eorum perisset, tanquam lanista in eiusmodi pari lucrũ fieri putabat, immortalẽ uero quæstum, si uterque cecidisset. sed ille tamẽ agebat aliquid, tuebatur auctoritatem summi uiri: erat ipse sceleratus, erat gladiator, cum scelerato tamen, & cum pari gladiatore pugnabat. tu, scilicet homo religiosus & sanctus, fœdus, quod meo sanguine in pactione prouinciarum iceras, frangere noluisti: cauerat enim sibi ille sororius adulter, ut, si tibi prouinciam, si exercitum, si pecuniam ereptam ex Reip. uisceribus dedisset, omnium suorũ scelerum socium te adiutoremq; præberes. itaq; in illo tumultu fracti fasces, ictus ipse: quotidie tela, lapides, fugæ: deprehensus denique cũ ferro ad senatum is, quem ad Cn. Pompeium interimendum collocatum fuisse constabat. ecquis audiuit non modo actionem aliquam, aut relationem, sed uocem omnino, aut querelam tuam? Cõsulem tu te fuisse putas, cuius in imperio, qui Remp. senatus auctoritate seruarat,
* idemq; in Italia; qui omneis omnium gentium partes tribus triumphis deuinxerat, is se in publico tuto statuit esse non posse? an tum eratis Consules, cum, quacũque de re uerbum facere cœperatis, aut referre ad senatum, cũctus ordo reclamabat, ostendebatq; nihil esse uos acturos, nisi prius de me retulissetis, cum uos quanquam fœdere obstricti tenebamini, tamen cupere uos diceretis, sed lege impediri? quæ lex priuatis hominibus esse lex nõ uidebatur, iniusta per seruos, incisa per uim, imposita per latro=

cinium, sublato senatu, pulsis è foro bonis omnibus, capta Rep. contra omnes leges, nullo scripta more; hanc qui se metuere dicerent, Consules non dicam animi hominum, sed fasti ulli ferre possunt? nam si illam legem non putabatis, quæ erat contra omnes leges, indemnati ciuis, atque integri capitis, bonorumq́; tribunitia proscriptio, hac tamen obstricti pactione tenebamini: quis uos non modò Consules, sed liberos fuisse putet, quorum mens fuerit oppressa præmio, lingua astricta mercede? sin illam uos soli legem putabatis, quisquam uos Consules tunc fuisse, aut nunc esse cósulares putet, qui eius ciuitatis, in qua in principum numero uultis esse, non leges, non instituta, nó mores, nó iura noritis? an, cum proficiscebamini paludati in prouincias uel emptas, uel ereptas, Cósules uos quisquam putauit? itaque, credo, si minus frequentia sua uestrum egressum ornando, atque celebrando, at ominibus saltem bonis ut Consules, non tristissimis ut hostes aut proditores prosequebantur. tu'ne etiam, immanissimum ac fœdissimum monstrum, ausus es meum discessum illum testem sceleris, & crudelitatis tuæ, maledicti & contumeliæ loco ponere? quo quidé tempore cepi P. C. fructum immortalem uestri in me & amoris, & iudicij, qui non admurmuratione, sed uoce, & clamore, abiecti hominis, & semiuiui furorem petulantiamq́; fregistis. tu luctum senatus, tu desiderium equestris ordinis, tu squalorem Italiæ, tu curiæ taciturnitatem annuam, tu silentium perpetuum iudiciorum ac fori, tu cætera illa in maledicti loco pones? quæ meus discessus Reip. uulnera inflixit? qui si calamitosissimus fuisset, tamé misericordia dignior, q̃ contumelia, & cum gloria potius esse coniunctus, quàm cũ

probro putaretur, atque ille, dolor meus duntaxat, uestrũ quidem scelus ac dedecus haberetur . tum uero forsitan hoc, quod dicturus sum, mirabile auditu esse uideatur, sed certe id dicam, quod sentio. Cum tãtis à uobis P.C. beneficijs affectus sim, tantis honoribus, non modo illam calamitatem esse nõ duco, sed, si quid mihi potest à Rep. esse seiunctũ, quod uix potest, priuatim ad meum nomẽ augendum, optãdam duco mihi fuisse illam expetendamq; fortunam. atque ut tuum lætissimum diem cum tristissimo meo conferam, utrum tandem bono uiro & sapienti optabilius putas, sic exire à patria, ut omnes sui ciues salutem, incolumitatem, reditum precentur, quod mihi accidit; an, quod tibi proficiscenti euenit, ut omnes execrarentur, male precarentur, unam tibi illam uiam, & perpetuam esse uellent? mihi mediusfidius in tãto omnium mortalium odio, iusto præsertim & debito, quæuis fuga potius, q̃ ulla prouincia esset optatior . sed perge porrò: nam si illud meum turbulentissimum tempus profectionis tuo tranquillissimo præstat, quid conferam reliqua, quæ in te dedecoris plena fuerunt, in me dignitatis? me Calendis Ian. qui dies post obitũ occasumq; nostrũ Reip. primus illuxit, frequentissimus senatus, concursu Italiæ, referente clarissimo atque fortissimo uiro P. Lentulo, cõsentiente populo R. atque una uoce reuocauit: me idem senatus exteris nationibus, me Legatis, magistratibusq; nostris auctoritate sua consularibus literis, non, ut tu nuper dicere ausus es, orbatum patria, sed, ut senatus illo ipso tempore appellauit, ciuem conseruatorem Reip. cõmendauit: ad meam unius salutem senatus auxiliũ omnium ciuium cuncta ex Italia, qui Remp. saluam esse uellent,

Consulis

Consulis uoce & literis implorandum putauit: mei capitis seruandi causa Romā uno tempore quasi signo dato Italia tota cōuenit: de mea salute P. Lentuli præstantissimi uiri, atque optimi Cōsulis, Cn. Pompeij clarissimi atque inuictissimi ciuis, cæterorumq; principum celeberrimæ et grauissimæ cōciones fuerūt: de me senatus ita decreuit, Cn. Pompeio auctore, & eius sententiæ principe, ut, si quis impedisset reditū meum, in hostiū numero putaretur; ijsq; uerbis ea de me senatus auctoritas declarata est, ut nemini sit triūphus honorificētius, quā mihi salus restitutioq; perscripta: de me, cū omnes magistratus promulgassent, præter unū Prætorem, à quo nō fuit postulandū, fratrem inimici mei, præterq; duos de lapide emptos Tribunos pl. legem comitijs centuriatis tulit P. Lentulus Cōsul de collegæ Q. Metelli sentētia, quē mecū eadem Resp. quæ in Tribunatu eius disiunxerat, in Cōsulatu uirtute optimi ac iustissimi uiri sapientiaq; coniunxit: quæ lex quemadmodum accepta sit, quid me attinet dicere? ex uobis audio, nemini ciui ullā, quo minus adesset, iustam excusationem esse uisam, nullis comitijs unquā multitudinem hominū tantā, neque splendidiorem fuisse: hoc certe uideo, quod indicāt tabulæ publicæ, uos rogatores, uos diribitores, uos custodes fuisse tabularum; &, quod in honoribus uestrorum propinquorum non facitis uel ætatis excusatione, uel honoris, id in salute mea nullo rogante uos uestra sponte fecistis. confer nunc Epicure noster ex hara producte, non ex schola, confer, si audes, absentiam tuam cum mea. obtinuisti prouinciam consularem finibus ijs, quos lex cupiditatis tuæ, non quos lex generi tui pepigerat. nam lege

Cæsaris iustissima atque optima populi liberi planè et uere erant liberi : lege autem ea, quam nemo legem præter te & collegam tuum putauit, omnis erat tibi Achaia, Thessalia, Athenæ, cuncta Græcia addicta. habebas exercitum tantum, quantū tibi non senatus, aut populus R. dederat, sed quantū tua libido conscripserat. ærarium exhauseras. quas res gessisti in imperio, exercitu, prouincia consulari ? quas res gesserit, quæro ? qui ut uenit statim, nō dum cōmemoro rapinas, non dum exactas pecunias, non captas, non imperatas, non neces sociorum, non cædem hospitum, nō perfidiam, non immanitatem, non scelera prædico : mox, si uidebitur, ut cum fure, ut cum sacrilego, ut cum sicario disputabo : nunc meam spoliatam fortunam conferam cum florente fortuna imperatoris. quis unquā prouinciā cum exercitu obtinuit, qui nullas ad senatum literas miserit ? tantam uero prouinciam, cum tanto exercitu, Macedoniam præsertim, quæ tantis barbarorum gentibus attingitur, ut semper Macedonibus imperatoribus iidem fines prouinciæ fuerint, qui gladiorum, atque pilorum : ex qua aliquot prætorio imperio, consularis quidem nemo rediit, qui incolumis fuerit, qui nō triumpharit. est hoc nouum : multo illud magis. appellatus est hic uulturius, illius prouinciæ, si diis placet, imperator. ne tum quidem Paule noster tabulas Romam cū laurea mittere audebas ? misi, inquit. quis unquam recitauit ? quis, ut recitarentur, postulauit ? nihil enim mea refert, utrū tu conscientia oppressus scelerum tuorum nihil unquam ausus sis scribere ad eum ordinem, quem despexeras, quem afflixeras, quem deleueras ; an amici tui tabulas abdiderint, iidemq; si-

lentio suo temeritatem, atque audaciā tuam condemnarint. atque haud scio, an malim te uideri nullo pudore fuisse in literis mittendis, an amicos tuos plus habuisse et pudoris, et consilij, quā aut te uideri pudentiorem fuisse quā soles, aut tuū factum non esse condemnatū iudicio amicorū. quòd si nō tuis nefarijs in hunc ordinem contumelijs in perpetuum tibi curiam præclusisses, quid tandem erat actum, aut gestum in illa prouincia, de quo ad senatum cum gratulatione aliqua scribi abs te oporteret? uexatio Macedoniæ *? an oppidorū turpis amissio? an sociorum direptio? an agrorū depopulatio? an munitio* Thessalonicæ *? an obsessio militaris uiæ? an exercitus nostri interitus, ferro, fame, frigore, pestilentia? tu uero, qui ad senatū nihil scripseris; ut in urbe nequior inuentus es quā* Gabinius, *sic in prouincia paulo tamē, quā ille, demissior: nam ille gurges, atque heluo, natus abdomini suo, nō laudi atque gloriæ, cum equites* R. *in prouincia, cum publicanos nobiscum & uoluntate & dignitate coniunctos, omnes fortunis, multos fama, uitaq; priuasset, cum egisset aliud nihil in illo exercitu, nisi ut urbes depopularetur, agros uastaret, exhauriret domos; ausus est (quid enim ille non auderet?) à senatu supplicationem per literas postulare. ò dij immortales, tu ne etiā, atque adeo uos geminæ uoragines, scopuliq;* Reip. *uos meam fortunam deprimitis, uestram extollitis? cum de me ea* S. C. *absente facta sint, eæ conciones habitæ, is motus fuerit municipiorum & coloniarum omnium, ea decreta publicanorum, ea collegiorum, ea denique generū, ordinumq; omnium, quæ ego non modo optare nunquam auderem, sed cogitare non possem;*

uos autem sempiternas fœdissimæ turpitudinis notas subieritis. an ego, si te et Gabiniũ cruci suffixos uiderem, maiore afficerer lætitia ex corporis uestri laceratione, quã afficior ex infamia? nullum est suppliciũ putandũ, quo affici casu aliquo etiã boni uiri fortesq; possunt. atque hoc quidem etiam isti tui dicunt uoluptarij Græci: quos utinã ita audires, ut erant audiendi: nunquã te in tot flagitia ingurgitasses. uerum audis in præsepibus, audis in stupris, audis in cibo & uino. sed dicunt ipsi, qui mala dolore, bona uoluptate definiunt, sapientem, etiã si in Phalaridis tauro inclusus succensis ignibus torreatur, dicturum tamen, suaue illud esse, seseq; ne tantulum quidem cõmoueri. tantã uirtutis esse uim uoluerunt, ut non posset unquã esse uir bonus nõ beatus. quæ est igitur pœna? quod suppliciũ? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita et oppressa mens conscientia, bonorũ omniũ odium, nota iusti senatus, amissio dignitatis. nec mihi ille M. Regulus, quẽ Carthaginenses resectis palpebris, illigatũ in machina, uigilando necauerũt, supplicio uidetur affectus; nec C. Marius, quẽ Italia seruata ab illo demersum in Minturnensium paludibus, Africa deuicta ab eodem expulsum et naufragũ uidit: fortunæ enim ista tela sunt, nõ culpæ: suppliciũ autem est pœna peccati. neque uero ego, si unquã uobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo dij immortales meas preces audiuerunt; morbum, aut mortem, aut cruciatum precarer; Thyestea ista execratio est, poetæ uulgi animos, non sapientũ mouentis: ut,

„ Tu naufragio expulsus, uspiam saxis fixus asperis,
„ Euisceratus, latere pẽderes (ut ait ille) saxa spargẽs tabo,

„ Sanie, ſanguine atro: non ferrem omnino moleſte, ſi ita accidiſſet; ſed id tamen eſſet humanum. M. Marcellus, qui ter Conſul fuit, ſumma uirtute, pietate, gloria militari, perijt in mari: qui tamen ob uirtutem gloria & laude uiuit. in fortuna quadam eſt illa mors, nõ pœna putãda. quæ eſt igitur pœna? quod ſuppliciũ? quæ ſaxa? quæ cruces? ecce duos duces in prouincijs populi R. habere exercitus, appellari imperatores; horum alterũ ſic fuiſſe infirmatum conſcientia ſcelerũ & fraudum ſuarũ, ut ex ea prouincia, quæ fuerit ex omnibus una maxime triũphalis, nullas ſit ad ſenatũ literas mittere auſus. ex qua prouincia modo uir omni dignitate ornatiſſimus L. Torquatus magnis rebus geſtis me referẽte abſens imperator ſit appellatus, unde his paucis annis Cn. Dolabellæ, C. Curionis, M. Luculli iuſtiſſimos triũphos uidimus, ex ea te imperatore nũcius ad ſenatum allatus eſt nullus. ab altero allatæ literæ, recitatæ, relatum ad ſenatũ. dij immortales, id ne ego optarẽ, ut inimicus meus ea, qua nemo unquã, ignominia notaretur? ut ſenatus is, qui in eã iã benignitatis cõſuetudinẽ uenit, ut eos, qui bene Rẽp. geſſerint, nouis honoribus afficiat, et numero dierũ, & genere uerborũ; huius unius literis nũciãtibus nõ crederet, poſtulãtibus denegaret? his ego rebus paſcor, his delector, his perfruor; quòd de uobis hic ordo opinatur nõ ſecus, ac de teterrimis hoſtibus; quòd uos equites R. quòd cæteri ordines, quòd cũcta ciuitas odit; quòd nemo bonus, nemo deniq; ciuis eſt, qui modo ſe ciuẽ eſſe meminerit, qui uos nõ oculis fugiat, auribus reſpuat, animo aſpernetur, recordatione deniq; ipſa Cõſulatus ueſtri perhorreſcat. hæc ego ſemper de uobis expetiui, hæc optaui,

hæc precatus ſum. plura etiam acciderũt, quàm uellem: nam, ut amitteretis exercitũ, nunquã mehercule optaui. illud etiam accidit præter optatum meum, ſed ualde ex uoluntate: mihi enim non uenerat in mentem furorem & inſaniam optare uobis, in quam incidiſtis. atqui fuit optandum: me tamen fugerat deorum immortaliũ has eſſe in impios & conſceleratos pœnas certiſſimas cõſtitutas. nolite enim putare P. C. ut in ſcena uidetis, homines conſceleratos impulſu deorum terreri furiarum tædis ardentibus: ſua quenque fraus, ſuum facinus, ſuũ ſcelus, ſua audacia de ſanitate ac mente deturbat: hæ ſunt impiorum furiæ, hæ flãmæ, hæ faces. ego te nõ uecordẽ, nõ furioſum, non mente captum, nõ tragico illo Oreſte, aut Athamante dementiorẽ putem, qui ſis auſus primũ facere, (nam id eſt caput) deinde paulo ante Torquato grauiſſimo & ſanctiſſimo uiro premẽte cõfiteri, te prouinciam Macedoniam, in quã tantum exercitũ tranſportaſſes, ſine ullo milite reliquiſſe? mitto de amiſſa maxima parte exercitus: ſit hoc infelicitatis tuæ. dimittendi uero exercitus quã potes afferre cauſam? quam poteſtatem habuiſti? quam legem? quod S. C? quod ius? quod exemplum? quid eſt aliud furere, niſi nõ cognoſcere homines, non cognoſcere leges, non ſenatum, non ciuitatem, cruentare corpus ſuũ? maior hæc eſt uitæ, famæ, ſalutis ſuæ uulneratio. ſi familiã tuam dimiſiſſes, quod ad neminem niſi ad ipſum te pertineret, amici te tui conſtringendum putarent: præſidiũ tu populi R. cuſtodiam prouinciæ, iniuſſu populi ſenatuſq; dimiſiſſes, ſi tuæ mentis compos fuiſſes? Ecce tibi alter, effuſa iam maxima præda, quam ex fortunis publicanorum, ex agris urbibuſq; ſo=

ciorum exhauserat, cum partim eius prædæ profundæ libidines deuorassent, partim noua quædam et inaudita luxuries, partim etiã in illis locis, ubi omnia diripuit, emptiones, partim permutationes. ad hunc Tusculanũ montem extruendum, cũ illa eius immensa & intolerabilis ædificatio cõstitisset; se ipsum, fasceis suos, exercitum populi R. numen interdictumq; deorum immortalium, responsa sacerdotum, auctoritatẽ senatus, iussa populi, nomen ac dignitatem imperij Regi Aegyptio uendidit. cũ fineis prouinciæ tantos haberet, quantos uoluerat, quantos optauerat, quantos mei capitis pretio periculoq; emerat, his se tenere non potuit, exercitum eduxit ex Syria. qui licuit extra prouinciam? tribuit se mercenarium comitem Regi Alexandrino. quid hoc turpius? in Aegyptum uenit, signa contulit cum Alexandrinis. quando hoc bellum aut hic ordo, aut populus susceperat? cepit Alexãdriam. quid aliud expectamus à furore eius, nisi ut ad senatum tantis de rebus gestis literas mittat? hic si mentis esset suæ, nisi pœnas patriæ, dijsq; immortalibus eas, quæ grauissimæ sunt, furore atq; insania penderet, ausus esset, mitto exire de prouincia, educere exercitum, bellum sua sponte gerere, in regnum iniussu populi aut senatus accedere? quæ cum plurimæ leges ueteres, tum lex Cornelia maiestatis, Iulia de pecunijs repetundis planissime uetant. sed hæc omitto. ille si non acerrime fureret, auderet, quam prouinciam P. Lentulus amicissimus huic ordini, cum & auctoritate senatus, & sorte haberet, interposita religione sine ulla dubitatione deposuisset, eam sibi tum asciscere, cum, etiam si religio non impediret, mos maiorum tamen, & exempla, &

grauissimæ legum pœnæ uetarent? sed quoniam fortunarum cōtentionem facere cœpimus, de reditu Gabinij omittamus: quem etsi sibi ipse præcidit, ego tamen, os ut uideam hominis, expecto. Tuū, si placet, reditum cū meo cōferamus. at meus quidem is fuit, ut à Brundusio usque Romā agmē perpetuū totius Italiæ uiderem: neq; enim regio fuit ulla, neq; municipium, neq; præfectura, aut colonia, ex qua nō publice ad me uenerint gratulatum. quid dicā aduētus meos? quid effusiones hominum ex oppidis? quid cōcursum ex agris patrūfamilias cum cōiugibus ac liberis? quid eos dies, qui, quasi deorū immortaliū, festi ac solēnes sunt aduētu meo, redituq; celebrati? unus ille dies mihi quidem immortalitatis instar fuit, quo in patriā redij, cum senatum egressum uidi, populumq; R. uniuersum, cum mihi ipsa Roma propè conuulsa sedibus suis ad cōplectendū cōseruatorē suū procedere uisa est. quæ me ita accepit, ut nō modo omnium generum, ætatū, ordinum omnes uiri ac mulieres omnis fortunæ ac loci, sed etiā mœnia ipsa uiderētur, & tecta urbis, ac templa lætari. me consequentibus diebus in ea ipsa domo, qua tu me expuleras, quam expilaras, quam incenderas, Pontifices, Consules, Prætores collocauerunt, mihiq;, quod ante me nemini, pecunia publica ædificandam domum censuerunt. Habes reditum meum. confer nunc uicissim tuum, quandoquidem omisso exercitu nihil incolume domum, præter os illud pristinum tuum, retulisti. qui primum quà ueneris cum laureatis tuis lictoribus, quis scit? quos tu Mæandros, dum omnes solitudines persequeris, quæ diuerticula, flexionesq; quæsisti? quod te municipium uidit? quis amicus

inuitauit? quis hospes aspexit? non ne tibi nox erat pro die? solitudo pro frequẽtia? caupona pro oppido? nõ ut redire ex Macedonia nobilis imperator, sed ut mortuus in famis referri uideretur. Romam *uero ipsam fœdauit aduentus tuus. ô familiæ nõ dicam* Calfurniæ, *sed* Caluẽtiæ, *neque huius urbis, sed* Placentini *municipij, neq; paterni generis, sed brachatæ cognationis dedecus, quemadmodum uenisti? quis tibi, non dicam horum, aut ciuiũ cæterorum, sed tuorum* Legatorum *obuiam uenit? mecum enim tũ* L. Flaccus, *uir tua* Legatione *indignissimus, atque ijs consilijs, quibus mecum in* Consulatu *meo coniunctus fuit, ad conseruandam* Remp. *dignior, mecum fuit, tum cum te quidam non longe à porta cum lictoribus errantem uisum esse narrabat. scio item, uirum fortem in primis, belli ac rei militaris peritum, familiarem meum,* Q. Marcium, *quorum tu* Legatorum *prælio imperator appellatus eras, cum longe abfuisses, aduentu isto tuo domi fuisse otiosum. sed quid ego enumero, qui tibi obuiam nõ uenerint? qui dico uenisse penè neminem ne de officiosissima quidem natione candidatorum, cũ uulgo essent & illo ipso, & multis ante diebus admoniti et rogati. togulæ lictoribus ad portam præsto fuerunt: quibus illi acceptis, sagula reiecerunt, & cateruam imperatori suo nouam præbuerunt. sic iste tanto exercitu, tãta prouincia, triẽnio post* Macedonicus *imperator in urbem se intulit, ut nullius negotiatoris obscurissimi reditus unquam fuerit desertior. in quo me tamen, qui esset paratus ad se defendendũ, reprehendit: cũ ego* Cœlimõtana *porta introisse dixissem, responsione me mimica,* Esquilina *introisse, homo prõptissimus lacessiuit: quasi uero id*

aut ego scire debuerim, aut uestrum quispiam audierit, aut ad rem pertineat, qua tu porta introieris, modo ne Triumphali, *quæ porta* Macedonicis *semper* Proconsuli*bus ante te patuit: tu inuentus es, qui consulari imperio præditus ex* Macedonia *nõ triumphares. at audistis* P. C. *philosophi uocem: negauit se triumphi cupidum unquam fuisse. ò scelus, ò pestis, ò labes: cum extinguebas senatum, uendebas auctoritatem huius ordinis, addicebas* Tribuno *pl.* Consulatum *tuum,* Rempub. *euertebas; prodebas caput et salutẽ meam una mercede prouinciæ, si triumphum nõ cupiebas, cuius tãdem rei te cupiditate arsisse defendes? sæpe enim uidi, qui & mihi & cæteris cupidiores prouinciæ uiderentur, triumphi nomine tegere, atq; uelare cupiditatem suam. hoc modo* D. Silanus Cõsul *in hoc ordine, hoc meus etiam collega dicebat: neque enim quisquam potest exercitum cupere, aperteq; petere, ut non prætexat cupiditatem triũphi. quòd si te senatus populusq;* R. *aut nõ appetentem, aut etiã recusantem, bellum suscipere, exercitum ducere coegisset, tamen erat angusti animi atq; demissi, triumphi honorem atq; dignitatem contemnere. nam ut leuitatis est inanem aucupari rumorẽ, ut omnes umbras etiam falsæ gloriæ cõsectari: sic leuis est animi, lucem, splendoremq; fugientis, iustã gloriã, qui est fructus ueræ uirtutis honestissimus, repudiare. cum uero nõ modo nõ postulãte atque cogente, sed inuito atq; oppresso senatu, nõ modo nullo populi* R. *studio, sed nullo ferente suffragium libero, prouincia tibi ista manupretium fuerit non euersæ per te, sed proditæ ciuitatis; cumq; omnium tuorum scelerum hæc pactio extiterit, ut, si tu totam* Remp. *nefarijs latronibus*

tradidisses, Macedonia tibi ob eā rem, quibus tu finibus uelles, redderetur; cū exhauriebas ærarium; cū orbabas Italiā iuuentute; cum mare uastissimum hieme trāsibas: si triumphum contemnebas, quæ te prædo amentissime, nisi prædæ ac rapinarum, cupiditas tam cæca rapiebat? non est integrū Cn. Pompeio consilio iam uti tuo: errauit enim: non gustarat istam tuam philosophiam: ter iā homo stultus triumphauit. Crasse pudet me tui: quid est, quòd cōfecto formidolosissimo bello coronā illam laureā tibi tantopere decerni uolueris à senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tā doctum hominem, tam eruditum, prius quàm in istum errorem induceremini? C. ipsi Pontinio necessario meo iam non est integrum: religionibus enim susceptis impeditur. ò stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scipiones, Marcellos, Maximos: ò amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborum Consulum, qui triumpharunt. sed quoniam præterita mutare non possumus, quid cessat hic homulus, ex argilla & luto fictus Epicureus, dare hæc præclara præcepta sapientiæ clarissimo & summo imperatori genero suo? fertur ille uir, mihi crede, gloria: flagrat, ardet cupiditate iusti & magni triumphi: non didicit eadem ista, quæ tu. mitte ad eum libellum: sed iam, si ipse coràm congredi poteris, meditare quibus uerbis incensam illius cupiditatem comprimas atque restinguas. ualebis apud hominem uolitātem gloriæ cupiditate uir moderatus & constans, apud indoctum eruditus, apud generum socer: dices enim, ut es homo facetus, ad persuadendum concinnus, perfectus, politus è schola: Quid est,

Cæsar, quòd te supplicationes toties decretæ, tot dierũ, tã= topere delectent? in quibus homines errore ducũtur, quas dij negligunt, qui, ut noster ille diuinus dixit Epicurus, neque propitij cuiquam esse solent, neque irati. nõ facies fidem scilicet, cum hæc disputabis: tibi enim & esse & fuisse deos uidebit iratos. uertes te ad alteram scholam, disseres de triumpho. quid tãdem habet iste currus? quid uincti ante currum duces? quid simulacra oppidorum? quid aurum? quid argentũ? quid Legati in equis et Tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? inania sunt ista, mihi crede, delectamenta penè puerorũ, captare plausus, uehi per urbem, cõspici uelle. quibus ex rebus nihil est, quod solidum tenere, nihil quod referre ad uoluptatem corporis possis. quin tu me uides, qui, ex qua prouincia T. Flaminius, L. Paulus, Q. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij leui cupiditate cõmoti triũpharunt, ex ea sic redij, ut ad portam Esquilinam Macedonicã lauream cõculcarim, ipse cum hominibus quindecim male uestitis ad portam Cœlimontanã sitiens peruenerim: quo in loco mihi libertus præclaro imperatori domum ex hac die biduo ante cõduxerat: quæ uacua si nõ fuisset, in campo Martio mihi tabernaculum collocassem. nũmus interea mihi Cæsar neglectis uehiculis triumphalibus domi manet, & manebit. rationes ad ærarium retuli continuo, sicut tua lex iubebat: neque alia ulla in re legi tuæ parui. quas rationes si cognoris, intelliges nemini plus, quàm mihi, literas profuisse: ita enim sunt perscriptæ scite & literate, ut scriba, ad ærariũ qui eas retulit, perscriptis rationibus secũ ipse caput sinistra manu perfricans, cõmurmuratus sit, ratio quidem hercle apparet,

argentum οἴχεται. hac tu oratione, non dubito, quin illum iam ascendentem in currum possis reuocare. ò tenebræ, ò lutum, ò sordes, ò paterni generis oblite, materni uix memor: ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum inferius etiam est, quàm ut Mediolanensi præcone auo tuo dignum esse uideatur. L. *Crassus, homo sapientissimus nostræ ciuitatis, spiculis propè scrutatus est alpes, ut, ubi hostis non erat, ibi triumphi causam aliquã quæreret. eadem cupiditate uir summo ingenio præditus* C. *Cotta nullo certo hoste flagrauit. eorũ neuter trimphauit, quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. irrisa est abs te paulo ante* M. *Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te lõge dixisti abhorrere. qui etiã si minus magnum bellum gesserat, ut abs te dictum est; tamen istum honorem cõtemnendum non putauit. tu eruditior quàm* Piso, *prudentior quàm* Cotta, *abundantior consilio, ingenio, sapientia quã* Crassus, *ea contemnis, quæ illi idiotæ, ut tu appellas, præclara duxerunt. quòd si reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cũ bella aut parua, aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minime fructum laborum tuorũ, præmia periculorum, uirtutis insignia con-*
* *temnere debuisti. neque uero contempsisti, licet* T*hemista sapientior, si os tuum ferreum senatus conuitio uerberari noluisti. iam uides, quãdoquidem ita mihimet fui inimicus, ut me tecum compararem, & digressum meum & absentiam et reditum ita longe tuo præstitisse, ut mihi illa omnia immortalem gloriam dederint, tibi sempiternã turpitudinem inflixerint. nunc etiam in hac quotidiana, assidua, urbanáq; uita splendorem tuum, gra-*

tiam,celebritatem domesticam,operam forensem, consilium, auxilium, auctoritatem, sententiam senatoriam nobis, aut,ut uerius dicam, cuiquam es infirmissimo ac desperatissimo antelaturus? age,senatus odit te,quod eũ tu facere iure concedis, afflictorem & proditorem non modo dignitatis & auctoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui: uidere equites R.non possunt,quo ex ordi ne uir præstantissimus L.Aelius est te Consule relegatus: plebs Romana perditum cupit, in cuius tu infamiam ea,quæ per latrones & per seruos de me egeras, contulisti: Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbissime decreta & preces repudiasti. fac huius odij tanti ac uniuersi periculum si audes. instant post hominum memoriam apparatissimi magnificentissimiq; ludi, quales nõ modo nunquam fuerunt, sed ne quo modo fieri quidem posthac possint; possum ullo pacto suspicari. da te populo,committe ludis. sibilum metuis? ubi sunt uestræ scholæ? ne acclametur? ne id quidem est curare philosophi. manus tibi ne afferantur, times: dolor enim est malum,ut disputas: existimatio,dedecus,infamia, turpitudo,uerba sunt atque ineptiæ. sed de hoc nõ dubito: non audebit accedere ad ludos. conuiuium publicum non dignitatis causa inibit: nisi forte,ut cum P.Clodio; hoc est cum amoribus suis cœnet. sed planè animi sui causa ludos nobis idiotis relinquet. solet in disputationibus suis oculorum et aurium delectationi abdominis uoluptates anteferre. nã quòd nobis iste tantũmodo improbus,crudelis,olim furunculus, nũc uero etiã rapax,quòd sordidus,quòd contumax, quòd superbus, quòd fallax, quòd perfidiosus,quòd impudens,quòd audax esse uideatur,

nihil ſcitote eſſe luxurioſius, nihil libidinoſius, nihil poſterius, nihil nequius. luxuriá autem in iſto nolite hanc cogitare. eſt enim quædá, quanquá omnis eſt uitioſa atque turpis, tamen ingenuo ac libero dignior. nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum, (laudabo inimicum) ne magnopere quidem quidquam præter libidines ſumptuoſum. toreuma nullum, maximi calices, et hi, ne contẽnere ſuos uideatur, Placentini; extructa menſa, nó conchylijs aut piſcibus, ſed multa carne ſubrãcida. ſerui ſordidati miniſtrant, nó nulli etiam ſenes; idem coquus, idẽ atrienſis; piſtor domi nullus, nulla cella, panis et uinũ à propola atque de cupa; Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus, bibiturus quæ eodem de ſolio miniſtrentur: ubi galli cantum audiuit, auum ſuum reuixiſſe putat, menſam tolli iubet. dicet aliquis, unde tibi hæc nota ſunt? nó mehercule contumeliæ cauſa deſcribam quenquá, præſertim ingenioſum hominẽ atque eruditum, cui generi eſſe ego iratus ne ſi cupiá quidem poſſum. eſt quidam Græcus, qui cum iſto uiuit, homo, uere ut dicam, ſic enim cognoui, humanus, ſed tandiu, quãdiu cum alijs eſt, aut ipſe ſecum. is cum iſtum adoleſcentem iam tum cum hac dijs irata fronte uidiſſet, nó fugit eius amicitiam, cum eſſet præſertim appetitus: dedit ſe in cóſuetudinem, ſic, ut prorſus unà uiueret, nec ferè ab iſto unquá diſcederet. nó apud indoctos, ſed, ut ego arbitror, in hominum eruditiſſimorum & humaniſſimorum cœtu loquor. audiſtis profecto dici, philoſophos Epicureos omneis res, quæ ſunt homini expetendæ, uoluptate metiri: recte an ſecus, nihil ad nos: aut, ſi ad nos, nihil ad hoc tempus. ſed tamen lubricum genus orationis, adoleſcenti

non acriter intelligenti ſæpe præceps. itaque admiſſarius iſte, ſimul atque audiuit à philoſopho uoluptatē tantope re laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus uoluptarios omnes incitauit, ſic ad illius hanc orationem adhinnijt, ut non magiſtrum uirtutis, ſed auctorem libidinis à ſe il lum inuentum arbitraretur. Græcus primo diſtinguere atque diuidere illa, quemadmodum dicerentur: iſte clau dus, quo modo aiunt, pilá retinere: quod acceperat te= ſtificari, tabulás obſignare uelle, Epicurum diſertum de= cernere: et tamen dictum opinor, ſe nullum bonum in= telligere poſſe dēptis corporis uoluptatibus. quid multa? Græcus facilis & ualde uenuſtus, nimis pugnax contra ſenatorem populi R. eſſe noluit. eſt autem hic, de quo lo quor, non philoſophia ſolum, ſed etiam literis, quod ferè cæteros Epicureos negligere dicunt, perpolitus. poema porrò facit ita feſtiuum, ita concinnum, ita elegans, nihil ut fieri poſſit argutius. in quo reprehendat eum licet, ſi qui uolet, modo leuiter, non ut impurum, non ut impro= bum, non ut audacem, ſed ut Græculū, ut áſſentatorem, ut poetá. deuenit, aut potius incidit in iſtum eodem de= ceptus ſupercilio Græcus, atque aduena, quo tá ſapiēs, et táta ciuitas. ſe reuocare nō poterat familiaritate impli catus, et ſimul incōſtantiæ famam uerebatur: rogatus, inuitatus, coactus, ita multa ad iſtum de iſto ſcripſit, ut omnes hominis libidines, omnia cœnarum genera conui uiorūq́; adulteria eius delicatiſſimis uerſibus expreſſerit: in quibus, ſi quis uelit, poſſit iſtius tanquá in ſpeculo ui tam intueri: ex quibus multa à multis lecta et audita re citarē, niſi uererer ne hoc ipſum genus orationis, quo nūc utor, ab huius loci more abhorreret: & ſimul de ipſo,

qui

qui scripsit, detrahi nolo. qui si fuisset in discipulo comparando meliore fortuna, fortasse austerior & grauior esse potuisset: sed eum casus in hanc consuetudinem scribendi induxit philosopho ualde indignam, si quidem philosophia, ut fertur, uirtutis continet, & officij, & bene uiuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam mihi sustinere personam uidetur. sed idem casus illum, ignarum quid profiteretur, cum se philosophum esse diceret, istius impurissimæ ac intemperatissimæ pecudis cœno, & sordibus inquinauit: qui modo res gestas Consulatus mei cum laudasset, quæ quidem laudatio hominis turpissimi mihi ipsi erat penè turpis; non ulla tibi, inquit, inuidia nocuit, sed uersus tui: nimis magna pœna te Consule constituta est siue malo poetæ, siue libero: scripsisti enim uersus, Cedát arma togæ. quid tum? hæc res tibi fluctus illos excitauit. at hoc nusquá opinor scriptũ fuisse in illo elogio, quod te Consule in sepulcro Reip. incisum est, Velitis, iubeatis, ut, non quòd M. Cicero uersum fecerit, sed quòd uindicarit. uerũtamen, quoniam te nõ Aristarchum, sed Phalarin grammaticum habemus, qui non notam apponas ad malum uersum, sed poetam armis persequare; scire cupio, quid tandem isto in uersu reprehendas, Cedát arma togæ. tuæ dicis, inquit, togæ summum imperatorem esse cessurum. quid nunc te asine literas doceam? non opus est uerbis, sed fustibus. non dixi hanc togam, qua sum amictus; nec arma, scutum, & gladium unius imperatoris: sed quòd pacis est insigne et otij toga, contra autẽ arma tumultus atque belli; more poetarum locutus, hoc intelligi uolui, bellũ ac tumultum paci atque otio concessurum. quære ex familiari tuo Græco

illo poeta: probabit genus ipsum et agnoscet, neque te nihil sapere mirabitur. at in illo altero, inquit, hæres, Cōcedat laurea laudi. immo mehercule habeo tibi gratiam: hærerem enim, nisi tu me expedisses. nam cū tu timidus ac tremēs tuis ipse furacissimis manibus detractā cruentis fascibus lauream ad portam Esquilinam abiecisti, iudicasti non modo amplissimæ, sed etiā minimæ laudi lauream concessisse. atque ista ratione hoc tamen intelligi scelerate uis, Pompeiū inimicū mihi isto uersu esse factū; ut, si uersus mihi nocuerit, ab eo, quem is uersus offenderit, uideatur mihi pernicies esse quæsita. omitto, nihil istū uersum pertinuisse ad illū; nō fuisse meū, quem quantū potuissem multis sæpe orationibus scriptisq; decorassem, hūc uno uiolare uersu. sed sit offensus primo, non ne cōpensabit cū uno uersiculo tot mea uolumina laudū suarum? quòd si est cōmotus, ad perniciem'ne non dicā amicissimi, nō ita de sua laude meriti, non ita de Rep. nō cōsularis, non senatoris, non ciuis, non liberi, in hominis caput ille tam crudelis propter uersum fuisset? tu quidem, tu, apud quos, de quo dicas, intelligis? cōplecteris amplissimos uiros ad tuum & Gabinij scelus: neque id occulte: nam paulo ante dixisti, me cum ijs confligere, quos despicerem; non attingere eos, qui plus possent, quibus iratus esse deberem. quorum quidem (quis enim non intelligit, quos dicas?) quanquam non est una causa omnium, tamen est omnium mihi probata. me Cn. Pompeius, multis obsistētibus eius erga me studio atque amori, semper dilexit, semper sua coniunctione dignissimū iudicauit, semper nō modo incolumem, sed etiam amplissimum atque ornatissimum uoluit esse. uestræ fraudes, uestrum sce=

lus, uestræ criminationes insidiarum mearum, illius periculorum nefarie fictæ, simul eorum, qui familiaritatis licentia, suorum improbissimorum sermonum domicilium in auribus eius impulsu uestro collocauerunt, uestræ cupiditates prouinciarum effecerunt, ut ego excluderer, omnesq;, qui me, qui illius gloriam, qui Remp. saluam esse cupiebant, sermone atque aditu prohiberentur. quibus rebus est perfectum, ut illi planè suo stare iudicio non liceret, cum certi homines non studium eius à me alienassent, sed auxilium retardassent. non ne ad te L. Lentulus, qui tum erat Prætor, non Q. Sanga, non L. Torquatus pater, non M. Lucullus uenit? qui omnes ad eum multiq; mortales oratum in Albanum obsecratumq; uenerant, ne meas fortunas desereret cum Reip. salute coniunctas. quos ille ad te & ad tuum collegam remisit, ut causam publicam susciperetis, ut ad senatum referretis. se contra armatum Tribunum pl. sine consilio publico decertare nolle, Consulibus ex S. C. Remp. defendentibus se arma suscepturum. ecquid infelix recordaris, quid responderis? in quo illi omnes quidem, sed Torquatus præter cæteros furebat contumacia responsi tui: te non esse tam fortem, quàm ipse Torquatus in Consulatu fuisset, aut ego: nihil opus esse armis, nihil contentione: me posse iterum Remp. seruare, si cessissem: infinitam cædem fore, si restitissem: deinde ad extremum, neque se, neque generũ, neque collegã suũ Tribuno pl. defuturum. hic tu hostis ac proditor alijs me inimiciorem, quàm tibi debere esse dicis? ego C. Cæsarem non eadẽ de Rep. sensisse, quæ me, scio: sed tamẽ, quod iam de eo his audientibus sæpe dixi, me ille sui totius

Consulatus, eorumq; honorum, quos cum proximis communicauit, socium esse uoluit, detulit, inuitauit, rogauit. non sum ego propter nimiam fortasse constantiæ cupiditatem adductus ad causam: non postulabam, ut ei charissimus essem, cuius ego beneficijs quidem sententiã meã tradidissem. adducta res in certamen te Consule putabatur, utrum, quæ superiore anno ille gessisset, manerent, an rescinderentur. quid loquar plura? si tantum ille in me esse uno roboris & uirtutis putauit, ut ea, quæ ipse gesserat, conciderent, si ego restitissem: cur non ignoscã, si antepofuit suam salutem meæ? sed præterita omitto. me ut Cn. Pompeius omnibus suis studijs, laboribus, uitæ periculis cõplexus est, cum municipia pro me adiret, Italiæ fidem imploraret, P. Lentulo Consuli auctori salutis meæ frequens assideret, senatui sententiam præstaret, in concionibus nõ modo se defensorem salutis meæ, sed etiã supplicem pro me profiteretur: huius uoluntatis eum, quem multum posse intelligebat, mihi non inimicum esse cognorat, socium sibi & adiutorem C. Cæsarem adiunxit. iam uides me tibi non inimicũ, sed hostem; illis, quos describis, non modo non iratum, sed etiam amicum esse debere. quorum alter, id quod meminero semper, æque mihi fuit amicus, ac sibi; alter, id quod obliuiscar aliquãdo, sibi amicior, quàm mihi. deinde hoc ita fit, ut uiri fortes, etiam si ferro inter se cõminus decertarint, tamen illud contentionis odium simul cum ipsa pugna armisq; ponant. atqui me ille odisse nunquã potuit, ne tũ quidem cum dissidebamus. habet hoc uirtus, quam tu ne de facie quidem nosti, ut uiros fortes species eius & pulchritudo etiam in hoste posita delectet. equidem dicam ex animo

P.C. quod sentio, & quod uobis audientibus sæpe iam dixi. si mihi nūquā amicus C. Cæsar fuisset, sed semper iratus; si aspernaretur amicitiam meam, seséq; mihi implacabilem, inexpiabilemq; præberet: tamen ei, cum tantas res gessisset, gereretq; quotidie, non amicus esse non possem: cuius ego imperio non alpium uallū contra ascensum transgressionemq; Gallorum, nō Rheni fossam gurgitibus illis redundantem Germanorum immanissimis gentibus obijcio & oppono: perfecit ille, ut, si montes resedissent, amnes exaruissent, non naturæ præsidio, sed uictoria sua rebusq; gestis Italiam munitam haberemus. sed cum me expetat, diligat, omni laude dignum putet: tu me à tuis inimicitijs ad simultatem reuocabis? sic tuis sceleribus Reip. præterita facta refricabis? quod quidem tu, qui bene nosses coniunctionem meam & Cæsaris, eludebas, cum à me trementibus omnino labris, sed tamen, cur tibi nomen non deferrem, requirebas. quanquam, quod ad me attinet, Nunquā istā imminuam curam inficiando tibi: tamen est mihi cōsiderandū, quantū illi tātis Reip. negotijs, tantoq; bello impedito ego homo amicissimus solicitudinis atque oneris imponā. nec despero tamen, quāquā lāguet iuuētus, nec perinde, atque debeat, in laudis & gloriæ cupiditate uersatur, futuros aliquos, qui abiectum hoc cadauer consularibus spolijs nudare nō nolint, præsertim tam afflicto, tam infirmo, tam eneruato reo; qui te ita gesseris, ut timeres, ne indignus beneficio uidereris, nisi eius, à quo missus eras, simillimus extitisses. an uero tu parum putas inuestigatas esse à nobis labes imperij tui, stragesq; prouinciæ? quas quidem nos non uestigijs odorantes ingressus tuos, sed

totis uolutationibus corporis, & cubilibus persecuti sumus. notata à nobis sunt & prima illa scelera in aduentu, cum, accepta pecunia à Dyrrhachinis ob necem hospitis tui Platoris, eius ipsius domum euertisti, cuius sanguinem addixeras, eumq; , seruis symphoniacis & alijs muneribus acceptis, timentem, & multũ dubitantem confirmasti, & Thessalonicã fide tua uenire iussisti. quem ne maiorũ quidem more supplicio affecisti, cũ miser ille securibus hospitis sui ceruices subijcere gestiret: sed ei medico, quem tecũ eduxeras, imperasti, ut uenas hominis incideret. tũ quidem tibi etiam accessio fuit ad necem Platoris Pleuratus eius comes, quem necasti uerberibus summa senectute cõfectũ. idemq; tu Rabocentũ Bessicæ gentis principem, cum te trecentis talentis Regi Cotto uendidisses, securi percussisti, cũ ille ad te Legatus in castra uenisset, & tibi magna præsidia, & auxilia à Bessis peditũ equitumq; polliceretur: neque eum solum, sed etiam cæteros Legatos, qui simul uenerãt: quorũ omnium capita Regi Cotto uendidisti. Denseletis, quæ natio semper obediens huic imperio, etiam in illa omniũ barbarorũ defectione Macedonica C. Sestiũ Prætorem tutata est, nefarium bellum, & crudele intulisti; eisq; cum fidelissimis socijs uti posses, hostibus uti acerrimis maluisti. ita perpetuos defensores Macedoniæ, uexatores ac perditores effecisti. uectigalia nostra perturbarunt, urbes ceperunt, uastarunt agros, socios nostros in seruitutem abduxerunt, familias arripuerunt, pecus abegerunt, Thessalonicenses, cum oppido desperassent, munire arcem coegerunt. à te Iouis Velsuri fanum antiquissimum barbarorum, sanctissimumq; direptum est. tua scelera dij immortales in

nostros milites expiauerunt. qui cum uno genere morbi affligerentur, neque se recreare quisquam posset, qui semel incidisset: dubitabat nemo, quin uiolati hospites, Legati necati, pacati atque socij nefario bello lacessiti, fana uexata hăc tătă efficerent uastitatem. cognoscis ex particula parua scelerum, & crudelitatis tuæ genus uniuersum. Quid auaritiæ, quæ criminibus infinitis implicata est, summam nunc explicem? generatim ea, quæ maxime nota sunt, dicam. non ne sestertium centies, & octogies, quod, quasi uasarij nomine, in uenditione mei capitis ascripseras, ex ærario tibi attributũ Romæ in quæstu reliquisti? non ne, cum C C *talenta tibi Apolloniatæ Romæ dedissent, ne pecunias creditas soluerent, ultro Fusidium equitem R. hominem ornatissimum, creditorem debitoribus suis addixisti? non ne, hiberna cum Legato, præfectoq; tradidisses, euertisti miseras funditus ciuitates? quæ non solum bonis sunt exhaustæ, sed etiam nefarias libidinum contumelias, turpitudinesq; subierunt. qui modus tibi fuit frumenti æstimandi? qui honorarij? si quidem potest ui & metu extortum honorarium nominari. quod cum peræque omnes, tum acerbissime Bæotij, & Byzantij, Cherronenses, Thessalonica sensit. unus tu dominus, unus æstimator, unus uenditor tota in prouincia per trienniũ frumenti omnis fuisti. Quid ego rerum capitalium quæstiones, reorum pactiones, redemptiones, acerbissimas damnationes, libidinosissimas liberationes proferam? tantum locum aliquem cum mihi notum senseris, tecũ ipse licebit, quot in eo genere, & quanta sint crimina, recordere. Quid? illam armorum officinam ecquid recordaris? cum omni totius prouinciæ*

pecore cõpulso, pellium nomine omnem quæstum illum domesticum paternumq; renouasti? uideras enim grandis iam puer bello Italico repleri quæstu uestram domũ, cum pater armis faciendis tuus præfuisset. quid? uectigalem prouinciã, singulis rebus, quæcũque uenirent, certo portorio imposito, seruis tuis publicanis à te factã esse meministi? quid? centuriatus palàm uenditos? quid? per tuũ seruulum ordines assignatos? quid? stipendium militibus per omnes annos à ciuitatibus mensis palàm propositis esse numeratũ? quid illa in Pontũ profectio, & conatus tuus? quid debilitatio, atque abiectio animi tui, Macedonia prætoria nũciata, cũ tu, nõ solũ quòd tibi succederetur, sed quòd Gabinio non succederetur, exanguis & mortuus cõcidisti? quid Quæstor ædilitius reiectus, præpositus Legatorum tuorũ turpissimus, optimus abs te quisque uiolatus? Tribuni militum non recepti? M. Bebius, uir fortis, interfectus iussu tuo? quid, quòd tu toties diffidens ac desperans rebus tuis, in sordibus, lamentis, luctuq; iacuisti? quòd populari illi sacerdoti sexcentos ad bestias amicos sociosq; misisti? quid, quòd, cũ sustentare uix posses mœrorem tuũ, doloremq; decessionis, Samothraciam te primũ, inde Tharsum cũ tuis teneris saltatoribus, & cũ Antobulo, Athamante, & Timocle formosis fratribus contulisti? quid, cum inde te recipiens, in uilla Euchadiæ, quæ fuit uxor Exegisti, iacuisti mœrens aliquot dies, atque inde obsoletus Thessalonicã omnibus inscientibus, noctuq; uenisti? qui cũ concursum plorantium ac tempestatem querelarũ ferre non posses, in oppidum deuium Beroam perfugisti. quo in oppido cum tibi spe falsa, quòd Q. Ancharium non esse successurum

putares, animos rumor inflasset, quo te modo ad tuã intemperantiam scelerate innouasti? mitto aurum coronarium, quod te diutissime torsit, cũ modo uelles, modo nolles: lex enim generi tui, & decerni, & te accipere, uetabat, nisi decreto triumpho. in quo tu accepta tamen, & deuorata pecunia Vtinachorũ, centum talenta euomere non poteras, uocabula tantum pecuniarum, & genera mutabas. mitto diplomata tota in prouincia passim data: mitto numerum nauium, summamq; prædæ: mitto rationem exacti imperatiq; frumenti: mitto ereptam libertatem populis, ac singulis, qui erant affecti præmijs nominatim: quorũ nihil est, quod non sit lege Iulia, ne fieri liceat, sancitũ diligenter. Aetoliam, quæ procul à barbaris disiuncta gentibus in sinu pacis posita medio ferè Græciæ gremio continetur, ò pœna, ò furia sociorum, decedens miseram perdidisti. Arsinoan Thracum, Neopactum, ut modo tute indicasti, nobiles urbes, atque plenas, fateris ab hostibus esse captas: quibus autem hostibus? nempe ijs, quos tu Ambraciæ sedens, primo tuo aduentu ex oppidis Aggrinarum, atque Dolopum demigrare, & aras, & focos relinquere coegisti. hoc tu in exitu præclare imperator, cum tibi ad pristinas clades accessio fuisset Aetoliæ repentinus interitus, exercitum dimisisti; neque ullam pœnam, quæ tanto facinori deberetur, nõ maluisti subire, quàm numerum tuorum militum reliquiasq; cognoscere. atque ut duorum Epicureorũ similitudinem in re militari imperioq; uideatis: Albutius cum in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est: hic cũ similem exitũ spectaret, in Macedonia trophæa posuit; eaq;, quæ bellicæ laudis uictoriæq; omnes gentes insignia & mo=

nimenta esse uoluerũt, noster hic præposterus imperator amissorum oppidorum, cæsarum legionum, prouinciæ præsidio & reliquis militibus orbatæ ad sempiternum decus sui generis & nominis indicia cõstituit. idemq;, ut esset quod in basi trophæorũ incidi, inscribiq; posset, Dyrrhachium ut uenit decedens, obsessus est ab ijs ipsis militibus, quos paulo ante Torquato respondit beneficij causa ab se esse dimissos. quibus cũ iuratus affirmasset, se, quæ deberentur, postero die persoluturum, domum se abdidit: inde nocte intempesta crepidatus ueste seruili nauem cõscendit, Brundusiumq; uitauit, & ultimas Adriani maris oras petiuit: cum interim Dyrrhachij milites domũ, in qua istum esse arbitrabantur, obsidere cœperunt, et, cum latere hominem putarent, ignes circundederũt. quo metu commoti Dyrrhachini, profugisse noctu crepidatum imperatorem, indicauerũt. illi autem statuam istius persimilem, quam stare celeberrimo in loco uoluerat, ne suauissimi hominis memoria moreretur, deturbant, affligunt, cõminuunt, dissipant. sic odium, quod in ipsum attulerant, id in eius imaginem ac simulacrum profuderunt. quæ cum ita sint, non dubito, quin, cũ hæc, quæ excellunt, me nosse uideas, non existimes, mediam illam partem, & turbam flagitiorum tuorũ mihi esse inauditam. nihil est, quòd me hortere, nihil est quòd inuites: admoneri me satis est: admonebit autem nemo alius, nisi Reip. tẽpus: quod mihi quidem magis uidetur, quàm tu unquã arbitratus es, appropinquare. ecquid uides, ecquid sentis, lege iudiciaria lata quos posthac iudices simus habituri? non æque legetur, quisquis uoluerit; nec, quisquis noluerit, non legetur. nulli conijcientur in illum ordinem,

nulli eximentur : non ambitio ad gratiam, non iniquitas ad ſimulationem conijcietur. indices iudicabunt ij, quos lex ipſa, non quos hominum libido delegerit. quod cũ ita ſit, mihi crede, neminem inuitus inuitabis : res ipſa, & Reip. tempus aut me ipſum, quod nolim, aut aliũ quempiam aut inuitabit, aut dehortabitur. equidem, ut paulo ante dixi, non eadem ſupplicia eſſe in hominibus exiſtimo, quæ fortaſſe plerique, damnationes, expulſiones, neces : denique nullam mihi pœnam uidetur habere id, quod accidere innocenti, quod forti, quod ſapienti, quod bono uiro, & ciui poteſt. damnatio iſta, quæ in te flagitatur, obtigit P. Rutilio, quod ſpecimen habuit hæc ciuitas innocentiæ. maior mihi iudicum, & Reip. pœna illa uiſa eſt, quàm Rutilij. L. Opimius eiectus eſt à patria, is, qui Prætor, & Cõſul maximis Rép. periculis liberarat : non in eo, cui facta eſt iniuria, ſed in ijs, qui fecerunt, ſceleris ac conſcientiæ pœna remanſit. at contra bis Catilina abſolutus : emiſſus etiam ille auctor tuus prouinciæ, cum ſtuprum Bonæ deæ puluinaribus intuliſſet : quis fuit in tanta ciuitate, qui illum inceſto liberatum, non eos, qui ita iudicarunt, pari ſcelere aſtrictos arbitraretur ? an ego expectem, dum de te quinque & ſeptuaginta tabellæ diribeantur ? de quo iampridem omnes mortales omnium generum, ætatum, ordinum iudicauerunt. quis enim te aditu, quis ullo honore, quis denique communi ſalutatione dignum putet ? omnes memoriam Conſulatus tui, facta, mores, faciem denique ac nomen à Rep. deteſtantur. Legati, qui unà fuere, alienati : Tribuni militum inimici : centuriones, & ſi qui ex tanto exercitu reliqui milites exiſtunt, non

dimiſſi abs te, ſed diſſipati te oderũt, tibi peſtem exoptãt, te execrãtur : Achaia exhauſta, Theſſalia uexata, lacerata Athenæ, Dyrrhachiũ & Apollonia exinanita, Ambracia direpta : Parthini et Bullienſes illuſi : Epirus exciſa : Locri, Phocij, Bœotij exuſti : Acarnania, Amphilochia, Perrhebia, Athamanumq́; gens uendita : Macedonia condonata barbaris : Aetolia amiſſa : Dolopes finitimiq́; mõtani oppidis atque agris exterminati : ciues R. qui in his locis negotiãtur, te unũ, ſolũ, ſuũ depeculatorem, uexatorem, prædonem, hoſtem ueniſſe ſenſerũt. ad horũ omniũ indicia tot atque tãta domeſticũ iudiciũ acceſſit ſententiæ damnationis tuæ, occultus aduentus, furtiuũ iter per Italiam, introitus in urbem deſertus ab amicis, nullæ ad ſenatum è prouincia literæ, nulla trinis æſtiuis gratulatio, nulla triumphi mentio : non modo, quid geſſeris, ſed ne quibus in locis quidem fueris, dicere audes. ex illo fonte & ſeminario triumphorum cum arida folia laureæ retuliſſes, cum ea abiecta ad portam reliquiſti, tũ tu ipſe de te ſententiam tuliſſe uideris, tum iudicium pronũciauiſti. qui ſi nihil geſſeras dignũ honore, ubi exercitus ? ubi ſumptus ? ubi imperium ? ubi illa uberrima ſupplicationibus triumphiſq́; prouincia? ſin autem aliquid ſperare uolueras, ſi cogitaras id, quod imperatoris nomẽ, quod laureati faſces, quod illa trophæa plena dedecoris & riſus te commentatum eſſe declarant ; quis te miſerior, quis te damnatior, qui neque ſcribere ad ſenatum à te bene Remp. eſſe geſtam, neque præſens dicere auſus es ? an tu mihi, cui ſemper ita perſuaſum fuerit, non euentis, ſed factis cuiuſque fortunam ponderari, neque in tabellis paucorum iudicum, ſed in

ſententijs omnium ciuium famam noſtram fortunamq́; pendere, te indemnatum uideri putas? quem ſocij, quem fœderati, quem liberi populi, quem ſtipendiarij, quem negotiatores, quem publicani, quem uniuerſa ciuitas, quem Legati, *quem* Tribuni *militares, quem reliqui milites, qui ferrum, qui famem, qui mortem effugerunt, omni crucia tu digniſſimum putant: cui non apud ſenatum, non apud ullum ordinem, non apud equites* R. *non in urbe, non in* Italia *maximorum ſcelerum uenia ulla ad ignoſcendum dari poſſit: qui ſe ipſum oderit; qui metuat omneis: qui ſuam cauſam nemini committere audeat; qui ſe ipſum condemnet. nunquam ego ſanguinem expetiui tuum: nunquam illud extremum, quod poſſet eſſe improbis & probis commune, ſupplicium, legis ac iudicij; ſed abiectum, contemptum, deſpectum à cæteris, à te ipſo deſperatum, & relictum, circunſpectantem omnia, quidquid increpuiſſet pertimeſcentem, diffidentem tuis rebus, ſine uoce, ſine libertate, ſine auctoritate, ſine ulla ſpecie conſulari, horrentem, trementem, adulantem omnibus uidere te uolui; uidi. quare ſi tibi euenerit, quod metuis ne accidat; equidem nõ moleſte feram. ſin id tardius forte fiet; fruar tamen tua indignitate; nec minus libenter metuentem uidebo ne reus fias, quàm reum; nec minus lætabor, cum te ſemper ſordidum, quàm ſi pauliſper ſordidatum uiderem.*

PRO T. ANNIO MILONE. ORATIO XXXIX.

Tsi uereor iudices, ne turpe sit, pro fortissimo uiro dicere incipientem, timere; minimeq; deceat, cum T. Annius Milo ipse magis de Reip. salute, quàm de sua perturbetur, me ad eius causam parem animi magnitudinem afferre non posse: tamen hæc noui iudicij noua forma terret oculos: qui quocũque inciderint, ueterem consuetudinem fori, & pristinum morẽ iudiciorum minime uident: non enim corona cõsessus uester cinctus est, ut solebat; non usitata frequentia stipati sumus: nã illa præsidia, quæ pro templis omnibus cernitis, etsi contra uim collocata sunt, non afferunt tamen oratori aliquid, ut in foro, & in iudicio, quãquã præsidijs salutaribus, & necessarijs septi sumus, tamen ne nõ timere quidem sine aliquo timore possimus. quæ si opposita Miloni putarem, cederem tempori iudices, nec inter tantã uim armorũ existimarem oratori locũ esse. sed me recreat & reficit Cn. Pompeij sapientissimi & iustissimi uiri consiliũ: qui profecto nec iustitiæ suæ putaret esse, quem reũ sententijs iudicum tradidisset, eundem telis militum dedere; nec sapientiæ, temeritatem concitatæ multitudinis auctoritate publica armare. quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculũ nobis, sed præsidiũ denunciant; neque solũ ut quieto, sed etiã ut magno animo simus, hortãtur; neque auxiliũ modo defensioni meæ, uerum etiam silentium pollicentur. reliqua uero multitudo, quæ quidem est ciuium, tota nostra est: neque eorũ

quisquā, quos undique intuētes ex hoc ipso loco cernitis, unde aliqua pars fori aspici potest, & huius exitum iudicij expectantes, nō cum uirtuti Milonis fauet, tum de se, de liberis suis, de patria, de fortunis hodierno die decertari putat. unum genus est aduersum infestumq́; nobis, eorum, quos P. Clodij furor rapinis, & incendijs, & omnibus exitijs publicis pauit. qui hesterna etiam concione incitati sunt, ut nobis uoce præirent, quid iudicaretis. quorū clamor, si quis forte fuerit, admonere uos debebit, ut eū ciuem retineatis, qui semper genus illud hominum, clamoresq́; maximos pro uestra salute neglexit. quamobrem adeste animis iudices, & timorem, si quem habetis, deponite. nam si unquam de bonis et fortibus uiris, si unquā de bene meritis ciuibus potestas uobis iudicandi fuit; si denique unquam locus amplissimorum ordinum delectis uiris datus est, ubi sua studia erga fortes & bonos ciues, quæ uultu & uerbis sæpe significassent, re & sententijs declararent: hoc profecto tēpore eam potestatem omnem uos habetis, ut statuatis, utrum nos, qui semper uestræ auctoritati dediti fuimus, semper miseri lugeamus; an diu uexati à perditissimis ciuibus, aliquando per uos, ac uestram fidem, uirtutem, sapientiamq́; recreemur. quid. n. nobis duobus iudices laboriosius? quid magis solicitū, magis exercitū dici, aut fingi potest? qui spe amplissimorum præmiorum ad Remp. adducti, metu crudelissimorum exitiorum carere non possumus. & quidem cæteras tempestates & procellas in illis duntaxat fluctibus concionū semper putaui Miloni esse subeundas, quòd semper pro bonis contra improbos senserat: in iudicio uero, & in eo consilio, in quo ex cunctis ordinibus amplissimi

uiri iudicarent, nūquā existimaui spem ullam esse habituros Milonis inimicos ad eius nō salutem modo extinguendam, sed etiam gloriam per tales uiros infringendam. quanquam in hac causa iudices T. Annij Tribunatu, rebus omnibus pro salute Reip. gestis, ad huius criminis defensionem non abutemur, nisi oculis uideritis insidias Miloni à Clodio factas: nec deprecaturi sumus, ut crimen hoc nobis multa propter præclara in Remp. merita condonetis: nec postulaturi, ut, si mors P. Clodij salus uestra fuerit, iccirco eam uirtuti Milonis potius, quàm populi R. felicitati assignetis: sed si illius insidiæ clariores hac luce fuerint, tum denique obsecrabo, obtestaborq; uos iudices, si cætera amisimus, hoc saltem nobis ut relinquatur, ab inimicorum audacia telisq; uitam ut impune liceat defendere. sed antequam ad eā orationem uenio, quæ est propria nostræ quæstionis, uidentur ea esse refutāda, quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe iactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatoribus: ut, omni errore sublato, rem plane, quæ uenit in iudicium, uidere possitis. Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum esse fateatur. in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nēpe in ea, quæ primū iudicium de capite uidit M. Horatij fortissimi uiri: qui nō dum libera ciuitate, tamē populi R. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem interfectā esse fateretur. an est quisquam, qui hoc ignoret, cum de homine occiso quæratur, aut negari solere omnino esse factum, aut recte, ac iure factū esse defendi? nisi uero existimatis dementem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone Tribuno pl. in concione seditiose interrogaretur, quid de Ti. Gracchi

morte sentiret, respondit, iure cæsum uideri. neque enim posset aut Hala ille Seruilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut C. Marius, aut me Consule senatus nō nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. itaq; hoc iudices nō sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderūt, eum, qui patris ulciscendi causa matrem necauisset, uariatis hominū sententijs, non solū diuina, sed etiā deæ sapientissimæ sententia liberatū. quòd si duodecim tabulæ nocturnū furem quoquo modo, diurnum autem, si se telo defenderit, interfici impune uoluerūt: quis est, qui, quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum uideat aliquando gladiū nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? atqui si tempus est ullum iure hominis necandi, quæ multa sunt, certe illud est nō modo iustum, uerum etiā necessarium, cum ui uis illata defenditur. pudicitiam cum eriperet militi Tribunus mil. in exercitu C. Marij propinquus eius imperatoris, interfectus ab eo est, cui uim afferebat: facere. n. probus adolescens periculose, quā perpeti turpiter maluit: atque hunc ille uir summus scelere solutum periculo liberauit. insidiatori uero & latroni quæ potest afferri iniusta nex? quid comitatus nostri, quid gladij uolunt? quos habere certe nō liceret, si uti illis nullo pacto liceret: est enim hæc iudices nō scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, uerum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam nō docti, sed facti; nō instituti, sed imbuti sumus; ut, si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediēdæ salutis: silent enim leges inter arma, nec

ſe expectari iubent, cũ ei, qui expectare uelit, ante iniuſta pœna luenda ſit, quã iuſta repetenda. etſi perſapienter et quodã modo tacite dat ipſa lex poteſtatem defendendi: quæ non modo hominem occidi, ſed eſſe cũ telo hominis occidendi cauſa uetat: ut, cum cauſa, non telum quæreretur, qui ſui defendendi cauſa telo eſſet uſus, non hominis occidendi cauſa habuiſſe telũ iudicaretur. quapropter hoc maneat in cauſa iudices: non enim dubito, quin probaturus ſim uobis defenſionẽ meã, ſi id memineritis, quod obliuiſci non poteſtis, inſidiatorem iure interfici poſſe. Sequitur illud, quod à Milonis inimicis ſæpiſſime dicitur, cædem, qua P. Clodius occiſus eſt, ſenatum iudicaſſe cõtra Remp. eſſe factam. illam uero ſenatus non ſententijs ſuis ſolum, ſed etiã ſtudijs cõprobauit. quoties enim eſt illa cauſa à nobis acta in ſenatu? quibus aſſenſionibus uniuerſi ordinis, quã nec tacitis, nec occultis? quãdo. n. frequẽtiſſimo ſenatu quatuor, ad ſummũ quinque ſunt inuenti, qui Milonis cauſam non probarent? declarant huius ambuſti Tribuni pl. illæ intermortuæ conciones, quibus quotidie meam potentiam inuidioſe criminabatur, cũ diceret, ſenatum, nõ quod ſentiret, ſed quod ego uellem, decernere. quæ quidẽ ſi potentia eſt appellanda potius, quã propter magna in Remp. merita mediocris in bonis cauſis auctoritas, aut propter officioſos labores meos non nulla apud bonos gratia, appelletur ita ſanè, dummodo ea nos utamur pro ſalute bonorũ cõtra amentiã perditorũ. hanc uero quæſtionem, etſi nõ eſt iniqua, nunquam tamen ſenatus conſtituendam putauit: erant enim leges, erant quæſtiones uel de cæde, uel de ui; nec tantum mærorem ac luctum ſena=

tui mors P. Clodij afferebat, ut noua quæstio cõstitueretur: cuius.n. senatui de illo incesto stupro iudiciũ decernendi potestas esset erepta, de eius interitu quis potest credere senatũ iudiciũ nouũ constituendũ putasse? cur igitur incendiũ curiæ, oppugnationẽ ædiũ M. Lepidi, cædem hanc ipsam cõtra Remp. senatus factam esse decreuit? quia nulla uis unquã est in libera ciuitate suscepta inter ciues nõ contra Remp. non enim est ulla defensio cõtra uim unquã optanda, sed non nunquam est necessaria. nisi uero aut ille dies, in quo Ti. Gracchus est cæsus; aut ille, quo Caius, aut quo arma Saturnini oppressa sunt, etiã si è Rep. Remp. tamen non uulnerarũt. itaque ego ipse decreui, cum cædem in Appia factam esse cõstaret, non eum, qui se defendisset, contra Remp. fecisse; sed, cum inesset in re uis, et insidiæ, crimen iudicio reseruaui, rem notaui. quòd si per furiosum illum Tribunũ senatui, quod sentiebat, perficere licuisset, nouam quæstionem nunc nullam haberemus: decernebat enim, ut ueteribus legibus tantummodo extra ordinem quæreretur. diuisa sententia est postulante nescio quo: nihil enim necesse est omniũ flagitia proferre. sic reliqua auctoritas senatus empta intercessione sublata est. at enim Cn. Pompeius rogatione sua & de re et de causa iudicauit: tulit enim de cæde, quæ in Appia uia facta esset, in qua P. Clodius occisus fuit. quid ergo tulit? nempe ut quæreretur. quid porrò quærendum est? factumńe sit? at constat. à quo? at patet. uidit etiã, in confessione facti, iuris tamẽ defensionem suscipi posse. quod nisi uidisset, posse absolui eum, qui fateretur: cũ uideret nos fateri, neque quæri unquã iussisset, nec uobis tam salutarẽ hãc

in iudicando literã, quã illam tristem dedisset. mihi uero Cn. Pompeius non modo nihil grauius contra Milonem iudicasse, sed etiã statuisse uidetur, quid uos in iudicando spectare oporteret. nam qui non pœnam confessioni, sed defensioné dedit, is causam interitus quærendã, non interitũ putauit. iam illud dicet ipse profecto, quod sua sponte fecit; Publio'ne Clodio tribuendũ putet, an tempori? domi suæ nobilissimus uir, senatus propugnator, atque illis quidem temporibus penè patronus, auunculus huius nostri iudicis fortissimi uiri Catonis, Tribunus pl. M. Drusus occisus est. nihil de eius morte populus consultus, nulla quæstio decreta à senatu est. quantum luctum in hac urbe fuisse à nostris patribus accepimus, cum P. Africano domi suæ quiescenti illa nocturna uis esset illata? quis tum non gemuit? quis nõ arsit dolore? quem immortalé, si fieri posset, omnes esse cuperet, eius ne necessariam quidem expectatam esse mortem? num igitur ulla quæstio de Africani morte lata est? certe nulla: quid ita? quia nõ alio facinore clari homines, alio obscuri necantur. intersit inter uitæ dignitatem summorum atque infimorum: mors quidem illata per scelus iisdem pœnis teneatur, & legibus. nisi forte magis erit parricida, si quis cõsularem patrẽ, quã si quis humilem necauerit: aut eo mors atrocior erit P. Clodij, quòd is in monimentis maiorum suorum sit interfectus: hoc enim sæpe ab istis dicitur: perinde quasi Appius ille Cæcus uiã muniérit, nõ qua populus uteretur, sed ubi impune sui posteri latrocinarentur. itaque in eadem ista Appia uia cũ ornatissimum equitem R. M. Papiriũ occidisset, non fuit illud facinus puniendum: homo enim nobilis in suis mo

nimentis equitem R. occiderat. nūc eiusdem Appiæ nomen quantas tragœdias excitat? quæ cruentata antea cæde honesti atq; innocentis uiri silebatur, eadem nunc crebro usurpatur, posteaquā latronis & parricidæ sanguine imbuta est. sed quid ego illa cōmemoro? cōprehensus est in templo Castoris seruus P. Clodij, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat. extorta est cōfitenti sica de manibus. caruit foro postea Pompeius, caruit senatu, caruit publico: ianua se ac parietibus, non iure legum, iudiciorumq; texit. num quæ rogatio lata, num quæ noua quæstio decreta est? atqui si res, si uir, si tempus ullum dignum fuit, certe hæc in illa causa summa omnia fuerūt. insidiator erat in foro collocatus, atq; in uestibulo ipso senatus: ei uiro autem mors parabatur, cuius in uita nitebatur salus ciuitatis: eo porrò Reip. tempore, quo si unus ille occidisset, nō hæc solum ciuitas, sed gētes omnes concidissent. nisi forte, quia perfecta res non est, non fuit punienda. perinde quasi exitus rerum, non hominum consilia, legibus uindicentur. minus dolendum fuit re nō perfecta, sed puniendum certe nihilo minus. quoties ipse iudices ex P. Clodij telis, & ex cruentis eius manibus effugi? ex quibus si me nō mea, uel Reip. fortuna seruasset, quis tandem de interitu meo quæstionem tulisset? sed stulti sumus, qui Drusum, qui Africanum, Pompeium, nosmet ipsos cum P. Clodio cōferre audeamus. tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest: luget senatus: mœret equester ordo: tota ciuitas confecta senio est: squalent municipia: afflictantur coloniæ: agri deniq; ipsi tam beneficum, tam salutarem, tam mansuetum ciuem deside-

rant. nõ fuit ea causa iudices, non fuit, cur sibi censeret Pompeius quæstionem ferendam: sed homo sapiens, & alta quadam mente præditus, multa uidit, fuisse sibi illum inimicum, familiarem Milonem: in cõmuni omniũ lætitia si etiam ipse gauderet, timuit ne uideretur infirmior fides reconciliatæ gratiæ. multa etiam alia uidit, sed illud maxime; quamuis atrociter ipse tulisset, uos tamen fortiter iudicaturos: itaque delegit è florentissimis ordinibus ipsa lumina: neq; uero, quod nõ nulli dictitãt, secreuit in iudicibus legẽdis amicos meos: neq; enim hoc cogitauit uir iustissimus, neq; in bonis uiris legendis id assequi potuisset, etiã si cupisset: nõ enim mea gratia familiaritatibus cõtinetur, quæ late patere nõ possũt: propterea quòd cõsuetudines uictus nõ possunt esse cũ multæ, sed si quid possumus, ex eo possumus, quòd Resp. nos cõiũxit cũ multis. ex quibus ille cũ optimos uiros legeret, idq; maxime ad fidem suã pertinere arbitraretur, nõ potuit legere non studiosos mei. quòd uero te Cn. Domiti huic quæstioni præesse maxime uoluit, nihil quæsiuit aliud, nisi iustitiã, grauitatẽ, humanitatẽ, fidẽ: tulit, ut cõsularẽ necesse esset; credo, quòd principũ munus esse ducebat, resistere & leuitati multitudinis, et perditorũ temeritati: ex cõsularibus te creauit potissimũ: dederas enim, q̃ contẽneres populares insanias, iam ab adolescentia documenta maxima. quã ob rem iudices, ut aliquãdo ad causam crimenq; ueniamus; si neq; omnis cõfessio facti est inusitata; neque de causa quidquã nostra aliter, ac nos uellemus, à senatu indicatũ est; & lator ipse legis, cum esset cõtrouersia nulla facti, iuris tamen disceptationem esse uoluit; & electi iudices, & isti præpositus quæstio=

ni, qui hæc iuste sapienterq; disceptet: reliquum est iudices, ut nihil iã aliud quærere debeatis, nisi uter utri insidias fecerit: quod quo facilius argumentis perspicere possitis, rem gestam uobis dum breuiter expono, quæso diligenter attendite. P. *Clodius cum statuisset omni scelere in* Prætura *uexare* Remp. *uideretq; ita tracta esse comitia anno superiore, ut nõ multos menses* Præturam *gerere posset: qui nõ honoris gradum spectaret, ut cæteri, sed & L. Paulũ collegam effugere uellet, singulari uirtute ciuem, & annum integrum ad dilacerãdam* Remp. *quæreret, subito reliquit annum suũ, seq; in annum proximum transtulit, non religione aliqua, sed ut haberet, quod ipse dicebat, ad* Præturam *gerendam, hoc est ad euertendã* Remp. *plenum annum atque integrũ. occurrebat, mancam ac debilem* Præturam *suam futuram* Consule Milone *: eum porrò summo consensu populi* R. *Consulem fieri uidebat: contulit se ad eius cõpetitores, sed ita, totam ut petitionem ipse solus etiã inuitis illis gubernaret, tota ut comitia suis, ut dictitabat, humeris sustineret. conuocabat tribus: se interponebat: coloniam nouã, delectum perditissimorum scribebat ciuiũ. quanto ille plura miscebat, tanto hic magis in dies cõualescebat. ubi uidit homo ad omne facinus paratissimus fortissimum uirum, inimicissimum suum, certissimum* Consulem, *idq; intellexit non solum sermonibus, sed etiã suffragijs populi* R. *sæpe esse declaratum: palàm agere cœpit, & aperte dicere, occidendum* Milonem *: seruos agrestes & barbaros, quibus siluas publicas depopulatus erat,* Hetruriamq; *uexarat, ex* Appennino *deduxerat, quos uidebatis. res erat minime obscura: etenim*

palàm dictitabat, Consulatum Miloni eripi nõ posse, uitam posse. significauit hoc sæpe in senatu, dixit in cõcione. quin etiam Fauonio, fortissimo uiro, quærenti ex eo, qua spe fureret Milone uiuo, respondit, triduo illum, ad summũ quatriduo periturum. quam uocem eius ad hũc M. Catonem statim Fauonius detulit. interim cũ sciret Clodius (neque enim erat difficile scire) iter solẽne, legitimũ, necessariũ, ante diem XIII. Cal. Febr. Miloni esse Lanuuiũ, ad Flaminẽ prodendũ, quòd erat Dictator Lanuuij Milo; Roma subito ipse profectus pridie est, ut ante suum fundum, quod re intellectum est, Miloni insidias collocaret: atq; ita profectus est, ut cõcionem turbulentam, in qua eius furor desideratus est, quæ illo ipso die habita est, relinqueret: quam, nisi obire facinoris locũ tempusq́; uoluisset, nunquã reliquisset. Milo autem, cũ in senatu fuisset eo die quoad senatus dimissus est, domũ uenit: calceos & uestimenta mutauit: paulisper, dum se uxor, ut fit, cõparat, cõmoratus est: deinde profectus est id temporis, cũ iam Clodius, si quidem eo die Romã uenturus erat, redire potuisset. obuiam fit ei Clodius expeditus in equo, nulla rheda, nullis impedimentis, nullis Græcis comitibus ut solebat, sine uxore, quod nunquam ferè; cũ hic insidiator, qui iter illud ad cædem faciendam apparasset, cũ uxore ueheretur in rheda, penulatus, uulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarũ puerorumq́; comitatu. fit obuiã Clodio ante fundum eius hora ferè undecima, aut non multo secus. statim cõplures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum: aduersi rhedarium occidunt. cũ autem hic de rheda reiecta penula desiluisset, seq́; acri animo

defenderet: illi, qui erant cum Clodio, gladijs eductis partim recurrere ad rhedam, ut à tergo Milonem adorirentur; partim, quòd hunc iam interfectũ putarent, cædere incipiunt eius seruos, qui post erãt. ex quibus qui animo fideli in dominũ erant, & præsentes fuerunt, partim occisi sunt, partim, cũ ad rhedam pugnari uiderent, & domino succurrere prohiberentur, Milonemq; occisum etiã ex ipso Clodio audirent, & ita esse putarent, fecerũt id serui Milonis (dicã.n. non deriuandi criminis causa, sed ut factũ est) neq; imperãte, neq; sciente, neq; præsente domino, quod suos quisq; seruos in tali re facere uoluisset. hæc, sicut exposui, ita gesta sunt iudices: insidiator superatus, ui uicta uis, uel potius oppressa uirtute audacia est. nihil dico, quid Resp. cõsecuta sit; nihil, quid uos; nihil, quid omnes boni: nihil sanè id prosit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidẽ seruare potuerit, quin unà Rép. uosq; seruaret. si id iure nõ posset, nihil habeo quod defendam. sin hoc et ratio doctis, et necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnem semper uim, quacũque ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent: nõ potestis hoc facinus improbũ iudicare, quin simul iudicetis, omnibus, qui in latrones inciderint, aut illorũ telis, aut uestris sententijs esse pereundum: quod si ita putasset, certe optabilius Miloni fuit dare iugulũ P. Clodio nõ semel ab illo, neque tũ primũ petitũ, quàm iugulari à uobis, quia se illi nõ iugulandũ tradidisset. sin hoc nemo uestrũ ita sentit: illud iã in iudiciũ uenit, nõ, occisusne sit, quod fatemur; sed, iure, an iniuria; quod multis ãtea in causis iã quæsitũ est. insidias factas esse cõstat; et id est, quod senatus cõtra Rép.

factum indicauit: ab utro factæ sint, incertũ est: de hoc igitur, latum est, ut quæreretur. ita & senatus rem, non hominem notauit: & Pópeius de iure, non de facto quæstionem tulit. num quid igitur aliud in iudicium uenit, nisi uter utri insidias fecerit? profecto nihil. si hic illi, ut ne sit impune; si ille huic, tũ nos scelere soluamur. quonam igitur pacto probari potest, insidias Miloni fecisse Clodium? satis est quidem in illa tam audaci, tam nefaria bellua docere, magnam ei causam, magnam spem in Milonis morte propositã, magnas utilitates fuisse. itaque illud Cassianum, cui bono fuerit, in his personis ualeat: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpe paruo. atqui Milone interfecto Clodius hoc assequebatur, non modo ut Prætor esset non eo Consule, quo sceleris nihil facere posset; sed etiam ut ijs Consulibus Prætor esset, quibus si non adiuuantibus, at conniuẽtibus certe sperasset se posse Remp. eludere in illis suis cogitatis furoribus. cuius illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec, si cuperẽt, reprimere possent, cũ tantum beneficiũ ei se debere arbitrarẽtur; ẽt, si uellent, fortasse uix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratã iam uetustate audaciã. an uero iudices uos soli ignoratis, uos hospites in hac urbe uersamini, uestræ peregrinãtur aures, neq; in hoc peruagato ciuitatis sermone uersantur, quas ille leges (si leges nominandæ sunt, ac non faces urbis & pestes Reip.) fuerit impositurus nobis omnibus atq; inusturus? exhibe quæso Sexte Clodi, exhibe librariũ illud legum uestrarum, quod te aiunt eripuisse è domo, & ex medijs armis, turbáq; nocturna, tanquã Palladiũ, sustulisse, ut præclarũ inde munus, ac instrumentũ Tribuna-

tus ad aliquem, si nactus esses, qui tuo arbitrio Tribunatum gereret, deferre posses. et aspexit me quidē illis oculis, quibus tum solebat, cum omnia omnibus minabatur. mouet me quippe lumen curiæ. quid? tu me iratū Sexte putas tibi? cuius tu inimicissimū multo crudelius etiam punitus es, quàm erat humanitatis meæ postulare. tu P. Clodij cruentū cadauer eiecisti domo, tu in publicum eiecisti, tu spoliatum imaginibus, exequijs, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semiustulatū nocturnis canibus dilaniandū reliquisti. quā rem etsi necessario fecisti, tamē, quoniā in meo inimico crudelitatem exprompsisti tuā, laudare nō possum, irasci certe non debeo. P. Clodij Præturā non sine maximo rerū nouarum motu proponi solitam esse uidebatis, nisi esset is Consul, qui eam auderet, possetq; confringere. eū Milonem esse cū sentiret uniuersus populus R. quis dubitaret suffragio suo se metu, periculo Remp. liberare? at nō P. Clodio mortuo usitatis iā rebus obnitēdum est Miloni, ut tueatur dignitatem suā. singularis illa huic uni concessa gloria, quæ quotidie augebatur frangendis furoribus Clodianis, iam morte Clodij cecidit. uos adepti estis, ne quem ciuē metueretis: hic exercitationem uirtutis, suffragationem Cōsulatus, fontem perennem gloriæ suæ perdidit. itaque Milonis Cōsulatus, qui uiuo Clodio labefactari non poterat, mortuo denique tētari cœptus est. nō modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodij mors Miloni. at ualuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fecit ultor iniuriæ, punitor doloris sui. quid, si hæc, non dico maiora fuerūt in Clodio, quàm in Milone, sed in illo maxima, nulla in hoc? quid uultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo,

segetem ac materiam suæ gloriæ, præter hoc ciuile ociū, quo omnes improbos odimus? ille, erat, ut odisset primum defensorem salutis meæ, deinde uexatorē furoris, domitorem armorum suorum, postremo etiam accusatorem suum: reus enim Milonis lege Plotia fuit Clodius, quoad uixit. quo tandem animo hoc tyrānum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine iniusto quàm etiā iustum esse? reliquum est, ut iam illum natura ipsius, consuetudoq; defendat, hunc autem hæc eadem coarguāt. nihil per uim unquā Clodius, omnia per uim Milo. quid ergo iudices? cum mœrentibus uobis urbe cessi, non seruos, non arma, nō uim intentauit? quæ fuisset igitur causa restituēdi mei, nisi fuisset iniusta eijciendi? diem mihi, credo, dixerat, mulctam irrogarat, actionem perduellionis intēderat. et mihi iudices in causa aut uestra mala, aut mea nec præclarissima etiam iudicium timendum fuit? seruorum, & egentium ciuium, & facinorosorum armis meos ciues meis consilijs periculisq; seruatos pro me obijci nolui: uidi enim, uidi hunc ipsum Q. Hortensium lumen & ornamentum Reip. penè interfici seruorum manu, cùm mihi adesset: qua in turba C. Vibienus senator uir optimus, cum hoc cum esset unà, ita est mulctatus, ut uitam amiserit. itaque quādo illius postea sica illa, quā à Catilina acceperat, conquieuit? hæc intentata nobis est: huic ego uos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: hæc istam Appiam uiam, monimētum sui nominis, nece Papirij cruentauit: hæc eadem lōgo interuallo conuersa rursus est in me: nuper quidem, ut scitis, me ad regiam penè confecit. quid simile Milonis? cuius uis omnis hæc semper fuit, ne P. Clodius, cum

in iudicium detrahi non posset, ui oppressam ciuitatem teneret. quem si interficere uoluisset, quantæ, quoties occasiones, quàm præclaræ fuerũt? potuit'ne, cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, iure se ulcisci? potuit'ne ciue egregio et uiro fortissimo P. Sestio collega suo uulnerato? potuit'ne Fabritio uiro optimo, cũ de reditu meo legẽ ferret, pulso, crudelissima in foro cæde facta? potuit'ne L. Cæcilij iustissimi fortissimiq; Prætoris oppugnata domo? potuit'ne illo die, cũ est lata lex de me, cum totius Italiæ concursus, quem mea salus concitarat, facti illius gloriam libens agnouisset, ut, etiã si id Milo fecisset, cuncta ciuitas eã laudem pro sua uendicaret? atqui erat id temporis clarissimus et fortissimus Consul, inimicus Clodio, P. Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor uestræ uoluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ; septem Prætores, octo Tribuni pl. illius aduersarij, defensores mei; Cn. Pompeius auctor et dux mei reditus, illius hostis: cuius sententiam senatus omnis de salute mea grauissimam & ornatissimam secutus est: qui populũ R. cohortatus est: qui, cum de me decretum Capuæ fecisset, ipse cunctæ Italiæ cupienti, & eius fidem imploranti signum dedit, ut ad me restituendum Romam concurrerent. omnia tùm denique in illum odia ciuium ardebant desiderio mei: quem qui tum interemisset, non de impunitate eius, sed de præmijs cogitaretur. tamen se Milo cõtinuit, et P. Clodium ad iudicium bis, ad uim nunquam uocauit. quid? priuato Milone, et reo ad populum, accusante P. Clodio, cum in Cn. Pompeium pro Milone dicẽtem impetus factus est, quæ tum non modo occasio, sed

etiam causa illius opprimendi fuit? nuper uero, cum M. Antonius summam spem salutis bonis omnibus attulisset, grauissimamq; adolescens nobilissimus Reip. partem fortissime suscepisset, atque illam belluam iudicij laqueos declinantem iam irretitam teneret, qui locus, quod tempus illud dij immortales fuit? cũ se ille fugiens in scalarum tenebras abdidisset, magnũ Miloni fuit conficere illam pestem nulla sua inuidia, Antonij uero maxima gloria. quid? comitijs in cãpo quoties potestas fuit? cum ille ui in septa irruisset, gladios distringendos, lapides iaciẽdos curasset, dein subito uultu Milonis perterritus fugeret ad Tyberim, uos et omnes boni uota faceretis, ut Miloni uti uirtute sua liberet. quem igitur cum omnium gratia noluit, hunc uoluit cum aliquorum querela? quẽ iure, quem loco, quem tempore, quem impune nõ est ausus, hunc iniuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis nõ dubitauit occidere? præsertim iudices cum honoris amplissimi contentio, et dies comitiorum subesset. quo quidem tempore (scio enim, quàm timida sit ambitio, quantáq; & quã solicita cupiditas Consulatus) omnia, non modo quæ reprehendi palàm, sed etiam quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumorem, fabulã fictam, falsam perhorrescimus: ora omniũ atque oculos intuemur: nihil enim est tam molle, tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quàm uoluntas erga nos, sensusq; ciuium: qui nõ modo improbitati irascuntur candidatorum, sed etiam in recte factis sæpe fastidiunt. hunc diem igitur cãpi speratũ atque exoptatũ sibi proponens Milo, cruentis manibus scelus & facinus præ se ferens et cõfitens, ad illa augusta centuriarũ auspicia ueniebat? quã hoc nõ

credibile in hoc? quã idem in Clodio nõ dubitandũ, qui se, interfecto Milone, regnaturũ putaret? quid? quod caput audaciæ est iudices: quis ignorat, maximã illecebrã esse peccandi impunitatis spem? in utro igitur hæc fuit? in Milone, qui etiam nũc reus est facti aut præclari, aut certe necessarij; an in Clodio, qui ita iudicia pœnamq; cõtempserat, ut eum nihil delectaret, quod aut per naturã fas esset, aut per leges liceret? sed quid ego argumentor? quid plura disputo? te Q. Petili appello, optimũ et fortissimũ ciuem: te M. Cato testor: quos mihi diuina quædam sors dedit iudices: uos ex M. Fauonio audistis, Clodiũ sibi dixisse, et audistis uiuo Clodio, periturum Milonem triduo: post diem tertiũ gesta res est, quã dixerat. cum ille non dubitaret aperire quid cogitaret, uos potestis dubitare quid fecerit? quemadmodũ igitur eũ dies nõ fefellit? dixi equidem modo. Dictatoris Lanuuini stata sacrificia nosse, negotij nihil erat: uidit necesse esse Miloni proficisci Lanuuium illo ipso, quo profectus est, die: itaq; anteuertit. at quo die? quo, ut ante dixi, insanissima cõcio ab ipsius mercenario Tribuno pl. est cõcitata: quẽ diẽ ille, quã concionẽ, quos clamores, nisi ad cogitatũ facinus approperaret, nunq̃ reliquisset. ergo illi ne causa quidem itineris, etiã causa manendi; Miloni nulla facultas manendi, exeundi non causa solũ, sed etiã necessitas fuit. quid, si, ut ille sciuit Milonẽ fore eo die in uia, sic Clodiũ Milo ne suspicari quidem potuit? primũ quæro, qui scire potuerit? quod uos idem in Clodio quærere nõ potestis: ut. n. neminẽ aliũ nisi T. Patinã familiarissimũ suũ rogasset, scire potuit illo ipso die Lanuuij à Dictatore Milone prodi Flaminẽ necesse esse: sed erãt permulti alij,

ex quibus id facillime ſcire poſſet; omnes ſcilicet Lanuui ni. Milo de Clodij reditu *unde quæſiuit? quæſierit ſanè. uidete, quid uobis largiar. ſeruum etiam, ut* Arius *meus amicus dixit, corruperit. legite teſtimonia teſtiũ ueſtrorum. dixit* C. Caſſinius, *cognomento* Schola, Interamnis, *familiaris meũs, et idem comes* P. Clodij, *cuius iampridem teſtimonio* Clodius *eadem hora* Interamnæ *fuerat & Romæ,* P. Clodium *illo die in* Albano *manſurũ fuiſſe, ſed ſubito ei eſſe nunciatum,* Cyrum *architectum eſſe mortuũ, itaque* Romã *repente conſtituiſſe proficiſci. dixit hoc comes item* P. Clodij C. Clodius. *uidete iudices quãtæ res his teſtimonijs ſunt cõfectæ. primũ certe liberatur* Milo, *nõ eo conſilio profectus eſſe, ut inſidiaretur in uia* Clodio, *quippe qui ei obuius futurus omnino non erat. deinde (non enim uideo cur non meũ agam negotium) ſcitis iudices fuiſſe, qui in hac rogatione ſuadenda dicerent,* Milonis *manu cædem eſſe factam, conſilio uero maioris alicuius. uidelicet me latronem ac ſicarium abiecti homines & perditi deſcribebant. iacent ſuis teſtibus ij, qui* Clodium *negãt eo die* Romam, *niſi de* Cyro *auditũ eſſet, rediturum fuiſſe. reſpiraui: liberatus ſum: non uereor, ne, quod ne ſuſpicari quidem potuerim, uidear id cogitaſſe. nunc perſequar cætera. nam occurrit illud: ne* Clodius *quidem de inſidijs cogitauit, quoniã fuit in* Albano *manſurus: ſiquidem exiturus ad cædem è uilla nõ fuiſſet. uideo enim illum, qui dicitur de* Cyri *morte nunciaſſe, non id nunciaſſe, ſed* Milonem *appropinquare. nã quid de* Cyro *nunciaret, quẽ* Clodius Roma *proficiſcens reliquerat morientem? unà fui, teſtamentum ſimul obſignaui cum* Clodio: *teſtamentum autem palàm fecerat,*

fecerat,& illum hæredem et me scripserat. quem pridie hora tertia animam efflantem reliquisset, eum mortuũ postridie hora decima ei nũciabatur? age, sit ita factũ: quæ causa,cur Romã properaret? cur in noctẽ se conijceret? quid afferebat festinationẽ? quòd hæres erat? primum erat nihil,cur properato opus esset: deinde,si quid esset,quid tandẽ erat,quod ea nocte cõsequi posset,amitteret autẽ si postridie mane Romã uenisset? atque ut illi nocturnus ad urbẽ aduentus uitãdus potius, quã expetẽdus fuit: sic Miloni,cũ insidiator esset,si illũ ad urbem noctu accessurũ sciebat, subsistendum atque expectandum fuit. noctu,inuidioso,et pleno latronũ in loco occidisset. nemo ei negãti nõ credidisset,quem esse omnes saluum etiã cõfitentem uolunt. sustinuisset hoc crimen primũ ipse ille latronũ occultator et receptator locus, dum neque muta solitudo indicasset, neque cæca nox ostendisset Milonẽ: deinde ubi multi ab illo uiolati, spoliati, bonis expulsi, multi etiã hæc timentes in suspicionẽ caderent,tota denique rea citaretur Hetruria. atque illo die certe Aricia rediens diuertit Clodius ad Albanũ. quòd nisi sciret illũ Milo Ariciæ fuisse, suspicari tamẽ debuit, eum,etiã si Romam illo die reuerti uellet,ad uillã suam, quæ uiã tangeret,diuersurũ. cur neque ante occurrit,ne in uilla resideret: nec eo in loco subsedit, quò ille noctu uenturus esset? uideo adhuc cõstare omnia indices,Miloni etiã utile fuisse Clodiũ uiuere,illi ad ea,quæ cõcupierat,optatissimum interitum Milonis fuisse; odium illius in hunc acerbissimũ,in illum huius nullum; cõsuetudinem illius perpetuã in ui inferenda,huius tantũ in repellenda; mortem ab illo denũciatã palàm Miloni et præ

dicatã, nihil unquã auditũ ex Milone; profectionis huius diem illi notum, reditum illius huic ignotum fuisse; huius iter necessariũ, illius etiã potius alienũ; hunc præ se tulisse illo die Roma exiturũ, illum eo die se dissimulasse rediturum; hunc nullius rei mutasse cõsilium, illũ causam mutãdi cõsilij finxisse; huic, si insidiaretur, noctẽ prope urbem expectandum, illi, etiã si hunc nõ timeret, tamen accessum ad urbem nocturnũ fuisse metuendum. *Videamus nũc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, ubi cõgressi sunt, utri tandem fuerit aptior. id uero iudices etiã dubitandum, et diutius cogitandum est. ante fundum Clodij: quo in fundo propter insanas illas substructiones facile mille hominum uersabatur ualentiũ. atqui excelso loco superiorem se fore putabat Milo, & ob eam causam eum locum ad pugnam potissimũ delegerat. an in eo loco potius expectandum ab eo, qui ipsius loci spe facere impetũ cogitarat? res loquitur iudices ipsa: quæ semper ualet plurimũ. si hæc non gesta audiretis, sed picta uideretis: tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter ueheretur in rheda penulatus, unà sederet uxor. quid horum nõ impeditissimum? uestitus, an uehiculum, an comes? quid minus promptum ad pugnam, cum penula irretitus, rheda impeditus, uxore penè constrictus esset? uidete nunc illum, primũ egredientem è uilla subito: cur uesperi? quid necesse est tarde? quid cõuenit, præsertim id temporis? diuertit in uillam Pompeij: Pompeium ut uideret? sciebat in Alsiensi esse procul inde: uillã ut perspiceret? millies in ea fuerat. quid ergo erat moræ & tergiuersationis? dum hic ueniret, locum relinquere no=*

luit. Age, nunc iter expediti latronis cum Milonis impedimentis cōparate. semper ille antea cum uxore, tum sine ea: nunquā nō in rheda, tū in equo: comites Græculi, quocunque ibat, etiā cum in castra Hetrusca properabat; tum nugarū in comitatu nihil. Milo, *qui nunquam, tum casu pueros symphoniacos uxoris ducebat, et ancillarū greges. ille, qui semper secum scorta, semper exoletos, semper lupas ducebat, tum neminem, nisi ut uirum à uiro lectū esse diceres. cur igitur uictus est? quia non semper uiator à latrone, non nunquā etiam latro à uiatore occiditur: quia quanquā paratus in imparatos* Clodius, *tamē mulier inciderat in uiros. nec uero sic erat unquam nō paratus* Milo *contra illum, ut non satis ferè esset paratus. semper ille, et quantū interesset* P. Clodij *se perire, et quanto illi odio esset, et quantum ille auderet, cogitabat: quamobrem uitam suam, quā maximis præmijs propositam & penè addictam sciebat, nunquam in periculum sine præsidio, et sine custodia proueheba t. adde casus, adde incertos exitus pugnarum, Martemq; communem, qui sæpe spoliantem iam et exultantem euertit, & perculit ab abiecto. adde inscitiā pransi, poti, oscitantis ducis: qui cum à tergo hostem interclusum reliquisset, nihil de eius extremis comitibus cogitauit: in quos incensos ira, uitamq; domini desperātes cū incidisset, hæsit in ijs pœnis, quas ab eo serui fideles pro domini uita expetiuerūt. cur igitur eos manumisit? metuebat scilicet, ne indicaretur, ne dolorē perferre nō possent, ne tormētis cogerētur, occisum esse à seruis Milonis in* Appia *uia* P. Clodiū, *confiteri. quid opus est tortore? quid quæris? occiderit'ne? occidit. iure, an iniuria? nihil*

ad tortorē: facti enim in eculeo quæstio est, iuris in iudicio. quod igitur in causa quærendum est, id agamus: hoc, quod tormentis inuenire uis, id fatemur. manu uero cur miserit, si id potius quæris, quā cur parū amplis affecerit præmijs: nescis inimici factum reprehendere: dixit enim hic idem, qui omnia semper cōstanter et fortiter, M. Cato, dixitq; in turbulenta cōcione, quæ tamē huius auctoritate placata est; non libertate solum, sed etiā omnibus præmijs dignissimos fuisse, qui domini caput defendissent: quod enim præmiū satis magnū est tā beneuolis, tam bonis, tā fidelibus seruis, propter quos uiuit? etsi id quidem non tanti est, quàm quòd propter eosdem non sanguine, & uulneribus suis crudelissimi inimici mentem oculosq; satiauit. quos nisi manumisisset, tormētis etiā dedendi fuerūt, conseruatores domini, ultores sceleris, defensores necis? hic uero nihil habet in his malis, quod minus molestе ferat, quā, etiā si quid ipsi accidat, esse tamen illis meritū præmiū persolutum. sed quæstiones urgent Milonem, quæ sunt habitæ nunc in atrio Libertatis: quibusnā de seruis? rogas? de P. Clodij. quis eos postulauit? Appius. quis produxit? Appius. unde? ab Appio. dij boni, quid potest agi seuerius? de seruis nulla quæstio est in dominū, nisi de incestu, ut fuit in Clodiū. proxime ad deos accessit Clodius, propius, quā tum, cū ad ipsos penetrarat; cuius de morte tanquā de cerimonijs uiolatis quæritur. sed tamē maiores nostri in dominū de seruo quæri noluerunt, non quia non posset uerum inueniri, sed quia uidebatur indignū esse, & domini morte ipsa tristius: in reū de seruis accusatoris cum quæritur, uerum inueniri potest? age uero, quæ erat,

aut qualis quæstio? heus ubi Ruscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. nullas fecit: sperata libertas. quid hac quæstione certius? subito arrepti in quæstionem, tamen separantur à cæteris, & in arcas coniiciuntur, ne quis cum iis colloqui possit. hi centū dies penes accūsatorem cum fuissent, ab eo ipso accusatore producti sunt. quid hac quæstione dici potest integrius? quid incorruptius? quòd si non dum satis cernitis, cū res ipsa tot, tam claris argumētis, signisq; luceat, pura mente atq; integra Milonem, nullo scelere imbutū, nullo metu perterritum, nulla cōscientia exanimatum Romā reuertisse: recordamini per deos immortales, quæ fuerit celeritas reditus eius, qui ingressus in forum ardente curia, quæ magnitudo animi, qui uultus, quæ oratio. neq; uero se populo solum, sed etiā senatui tradidit; neq; senatui modo, sed etiā publicis præsidiis, & armis; neq; his tantum, uerum etiā eius potestati, cui senatus totam Remp. omnem Italiæ pubem, cuncta populi R. arma cōmiserat. cui se nunquam profecto tradidisset, nisi causæ suæ cōfideret, præsertim omnia audienti, magna metuenti, multa suspicāti, nō nulla credenti. magna uis est cōsciētiæ iudices, & magna in utranque partem, ut neque timeant, qui nihil cōmiserint; & pœnā semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. neq; uero sine ratione certa, causa Milonis semper à senatu probata est: uidebant enim sapientissimi homines facti rationem, præsentiam animi, defensionis constantiam. an uero obliti estis iudices recenti illo nuncio necis Clodianæ non modo inimicorum Milonis sermones, & opiniones, sed nō nullorū etiam imperitorum, qui negabant eum Romā esse redi=

turum? siue enim illud animo irato ac percito fecisset,
ut incensus odio trucidaret inimicum: arbitrabantur
eum tanti mortem P. Clodij putasse, ut æquo animo pa=
tria careret, cum sanguine inimici explesset odiũ suum.
siue etiam illius morte patriam liberare uoluisset: nõ du
bitaturum fortem uirum, quin, cum suo periculo salu=
tem Reip. attulisset, cederet æquo animo legibus, secum
auferret gloriam sempiternam, nobis hæc fruenda relin
queret, quæ ipse seruasset. multi etiam Catilinam, atq; il
la portenta loquebãtur: erumpet, occupabit aliquem lo=
cum, bellum patriæ faciet. miseros interdum ciues opti=
me de Rep. meritos: in quibus homines nõ modo res præ
clarissimas obliuiscuntur, sed etiam nefarias suspicãtur.
ergo illa falsa fuerunt: quæ certe uera extitissent, si Mi=
lo admisisset aliquid, quod non posset honeste uereq; de=
fendere. quid, quæ postea sunt in eũ congesta, quæ quã=
uis etiam mediocrium delictorum conscientiã perculis=
sent, ut sustinuit dij immortales? sustinuit? immo uero
ut contempsit, ac pro nihilo putauit? quæ neq; maximo
animo nocens, neq; innocens, nisi fortissimus uir, negli=
gere potuisset. scutorum, gladiorum, frenorum, sparorũ,
pilorumq; etiam multitudo deprehendi posse indicaba=
tur: nullum in urbe uicum, nullum angiportum esse di=
cebãt, in quo Miloni non esset conducta domus: arma in
uillam Otriculanã deuecta Tyberi: domus in cliuo Ca=
pitolino scutis referta: plena omnia malleolorum ad ur=
bis incendia comparatorũ. hæc nõ delata solũ, sed penè
credita; nec ante repudiata sunt, quàm quæsita. lauda=
bã equidẽ incredibilem diligentiã Cn. Põpeij, sed dicam
ut sentio iudices. nimis multa audire cogũtur, neq; ali=

ter facere possunt ij, quibus tota cõmissa est Resp. quin etiã audiendus sit Popa Licinius nescio quis de circo Maximo. seruos Milonis apud se ebrios factos, sibi confessos esse de interficiendo Cn. Põpeio cõiurasse; deinde postea se gladio percussum esse ab uno de illis, ne indicaret; Põpeio in hortos nunciauit. arcessor in primis. de amicorũ sententia rem defert ad senatũ. non poterã in illius mei, patriæq; custodis tanta suspicione nõ metu exanimari: sed mirabar tamen credi Popæ, ebriosorum cõfessionem seruorum audiri, uulnus in latere, quod acu punctũ uideretur, pro ictu gladiatoris putari. uerũ etiã, ut intelligo, cauebat magis Põpeius, quàm timebat, nõ ea solũ quæ timẽda erãt, sed omnino omnia, ne aliquid uos timeretis. oppugnata domus C. Cæsaris, clarissimi et fortissimi uiri, per multas noctis horas nunciabatur: nemo audierat tam celebri loco, nemo senserat: tamen audiebatur. nõ poteram Cn. Pompeiũ, præstantissima uirtute ciuem, timidum suspicari: diligentiam, tota Rep. suscepta, nimiam nullã putabã. frequẽtissimo senatu nuper in Capitolio senator inuẽtus est, qui Milonem cum telo esse diceret. nudauit se in sanctissimo templo, quoniã uita talis & ciuis & uiri fidem nõ faciebat, nisi eo tacẽte res ipsa loqueretur. omnia falsa atq; insidiose ficta cõperta sũt: cũ tamen, si metuitur etiã nũc Milo, nõ hoc iam Clodianũ crimen timemus, sed tuas Cn. Põpeij (te enim iã appello ea uoce, ut me audire possis) tuas; inquã, suspiciones perhorrescimus. si Milonem times, si hũc de tua uita nefarie aut nũc cogitare, aut molitum aliquando aliquid putas; si Italiæ delectus, ut nõ nulli conquisitores tui dictitant, si hæc arma, si Capitolinæ cohortes, si excubiæ,

si uigiliæ, si delecta iuuentus, quæ tuũ corpus domumq́; custodit, contra Milonis impetum armata est, atq; illa omnia in hunc unũ instituta, parata, intenta sunt: magna in hoc certe uis, & incredibilis animus, et nõ unius uiri uires, atq; opes indicantur, si quidem in hũc unum & præstãtissimus dux electus, et tota Resp. armata est. sed quis non intelligit, omnes tibi Reip. partes ægras, & labantes, ut eas his armis sanares & cõfirmares, esse cõmissas? quòd si Miloni locus datus esset, probasset profecto tibi ipsi, neminẽ unquã hominẽ homini chariorẽ fuisse, quàm te sibi; nullũ se unquã periculum pro tua dignitate fugisse; cum illa ipsa teterrima peste sæpissime pro tua gloria contendisse; Tribunatum suum ad salutem meam, quæ tibi charissima fuisset, cõsilijs tuis gubernatum; se à te postea defensum in periculo capitis, adiutum in petitione Præturæ; duos se habere semper amicissimos sperasse, te tuo beneficio, me suo. quæ si non probaret, si tibi ita penitus insedisset ista suspicio, nullo ut euelli modo posset; si deniq; Italia à delectu, urbs ab armis sine Milonis clade nunquã esset cõquietura: næ iste haud dubitans cessisset patria, is, qui ita natus est, et ita cõsueuit: te Magne tamen attestaretur, quod nunc etiã facit: Vide quàm sit uaria uitæ, commutabilisq́; ratio, q̃ uaga, uolubilisq́; fortuna, quantæ infidelitates in amicis, quàm ad tempus aptæ simulationes, quantæ in periculis fugæ proximorum, quãtæ timiditates. erit, erit illud profecto tẽpus, & illucescet aliquando ille dies, cũ tu salutaribus, ut spero, rebus tuis, sed fortasse motu aliquo communium temporum immutatis, qui quàm crebro accidat, experti debemus scire, & amicissimi beneuolentiã,

& grauissimi hominis fidem, & unius post homines natos fortissimi uiri magnitudinem animi desideres. quanquã quis hoc credat, Cn. Pompeiũ, iuris publici, moris maiorũ, rei deniq; publicæ peritissimum, cum senatus ei cõmiserit, ut uideret, ne quid Resp. detrimenti caperet, quo uno uersiculo satis armati semper Consules fuerunt, etiã nullis armis datis; hunc exercitu, hunc delectu dato, iudicium expectaturum fuisse in eius consilijs uindicandis, qui uel iudicia ipsa tolleret? satis iudicatũm est à Pompeio, falso ista conferri in Milonem, qui legẽ tulit, qua, ut ego sentio, Milonem absolui oporteret; ut omnes confitentur, liceret. quòd uero in illo loco, atq; in illis publicorũ præsidiorum copijs circunfusus sedet, satis declarat, se nõ terrorẽ inferre uobis (quid enim illo minus dignũ, quàm cogere ut uos eum condemnetis, in quem animaduertere ipse & more maiorum, & suo iure posset?) sed præsidio esse, ut intelligatis, contra hesternam concionem illam licere uobis, quod sentiatis, libere iudicare. nec uero me iudices Clodianum crimen mouet: nec tam sum demens, tamq; uestri sensus ignarus atq; expers, ut nesciam quid de morte Clodij sentiatis. de qua si iam nollem ita diluere crimen, ut dilui, tamen impune Miloni palàm clamare, atque mentiri gloriose liceret: occidi, occidi, non Sp. Melium, qui annona leuanda, iacturisq; rei familiaris, quia nimis amplecti plebem putabatur, in suspicionem incidit regni appetendi; non Ti. Gracchum, qui collegæ magistratum per seditionem abrogauit; quorum interfectores implerunt orbem terrarum nominis sui gloria; sed eũ, (auderet enim dicere, cum patriam periculo suo liberasset) cuius nefarium adulterium in puluinaribus

sanctissimis nobilissimæ fœminæ comprehenderunt; eũ, cuius supplicio senatus solennes religiones expiandas sæpe censuit; eum, quem cum sorore germana nefarium stuprum fecisse L. Lucullus iuratus se quæstionibus habitis dixit comperisse; eum, qui ciuem, quem senatus, quem populus, quem omnes gentes urbis ac uitæ ciuium conseruatorem iudicabant, seruorum armis exterminauit; eum, qui regna dedit, ademit, orbem terrarum quibuscũ uoluit partitus est; eum, qui, pluribus cædibus in foro factis, singulari uirtute & gloria ciuem domum ui & armis compulit; eum, cui nihil unquam nefas fuit nec in facinore, nec in libidine; eum, qui ædem Nympharum incendit, ut memoriam publicæ recensionis tabulis publicis impressam extingueret; eum denique, cui iam nulla lex erat, nullum ciuile ius, nulli possessionum termini; qui non calumnia litium, non iniustis uindicijs ac sacramentis alienos fundos, sed castris, exercitu, signis inferendis petebat; qui non solum Hetruscos (eos enim penitus contempserat) sed hunc Cn. Pompeiũ, uirum fortissimum, atque optimum ciuem, iudicem nostrum, pellere possessionibus armis, castrisq; conatus est; qui cum architectis & decempedis uillas multorum, hortosq; peragrabat; qui Ianiculo, & alpibus spem possessionum terminabat suarum; qui, cum ab equite R. splendidissimo, & forti uiro, T. Paccanio non impetrasset, ut insulã in lacu Pretio uenderet, repente lyntribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit, dominoq; trans ripam inspectante non dubitauit ædificium extruere in alieno; qui huic T. Furfanio, cui uiro dij immortales? (quid enim de muliercula Sanctia, quid de adolescente

Apronio dico? quorũ utrique mortem est minitatus, nisi sibi hortorum possessione cessisset) sed ausus est Furfanio dicere, si sibi pecuniam, quantam poposcerat, non dedisset, mortuum se in domum eius illaturum, qua inuidia huic esset tali uiro conflagrandum; qui Appium fratrẽ, hominem mihi coniũctum fidelissima gratia, absentem de possessione fundi deiecit; qui parietem sic per uestibulum sororis instituit ducere, sic agere fundamenta, ut sororem non modo uestibulo priuaret, sed omni aditu & lumine. quãquam hæc quidem iam tolerabilia uidebantur: etsi æquabiliter in Remp. in priuatos, in longinquos, in propinquos, in alienos, in suos irruebat: sed nescio quo modo iam usu obduruerat, & percalluerat ciuitatis incredibilis patientia. quæ uero aderant iam, & impendebant, quonam modo ea aut depellere potuissetis, aut ferre imperium, si id ille nactus esset? omitto socios, exteras nationes, Reges, Tetrarchas: (uota enim feceratis, ut in eos se potius mitteret, q̃ in uestras possessiones, uestra tecta, uestras pecunias) à liberis dico, à liberis mediusfidius, et cõiugibus uestris nunquã ille effrenatas suas libidines cohibuisset. fingi hæc putatis, quæ patẽt, quæ nota omnibus, quæ tenentur? seruorum exercitus illum in urbe cõscripturum fuisse, per quos totam Remp. resq; priuatas omnium possideret. quamobrem, si cruentum gladium tenens clamaret T. Annius, adeste quæso, atq; audite ciues; P. Clodium interfeci; eius furores, quos nullis iam legibus, nullis iudicijs frenare poteramus, hoc ferro, & hac dextera à ceruicibus uestris repuli; per me unũ effectum est, ut ius, æquitas, leges, libertas, pudor, pudicitia in ciuitate manerent: enimuero timendum, quonã modo

id factum ferret ciuitas: nũc enim quis est, qui non probet? qui non laudet? qui non unum post hominum memoriam T. Annium plurimũ Reip. profuisse, maxima lætitia populum R. cunctam Italiam, nationes omnes affecisse & dicat, et sentiat? nequeo, uetera illa populi R. quãta fuerint gaudia, iudicare: multas tamẽ iam summorum imperatorum clarissimas uictorias ætas nostra uidit, quarum nulla neq; tam diuturnã attulit lætitiã, nec tantam. mandate hoc memoriæ iudices. spero multa uos, liberosq; uestros in Rep. bona esse uisuros. in his singulis ita semper existimabitis, uiuo P. Clodio nihil horũ uos uisuros fuisse. in spem maximam, &, quemadmodũ confido, uerissimam adducti sumus, hunc ipsum annũ, hoc summo uiro Consule, concussa hominum licentia, cupiditatibus fractis, legibus, & iudicijs constitutis, salutarem ciuitati fore. nũ quis igitur est tam demens, qui hoc P. Clodio uiuo contingere potuisse arbitretur? quid? ea, quæ tenetis, priuata atq; uestra, domiãnte homine furioso quod ius perpetuæ possessionis habere potuissent? nõ timeo iudices, ne odio inimicitiarum mearũ inflammatus, libentius hæc in illum euomere uidear, quàm uerius: etenim etsi præcipuum esse debebat, tamẽ ita cõmunis erat omniũ ille hostis, ut in cõmuni odio penè æqualiter uersaretur odiũ meum. non potest dici satis, ne cogitari quidem, quantum in illo sceleris, quantũ exitij fuerit. quin sic attẽdite iudices. nempe hæc est quæstio de interitu P. Clodij. fingite animis: liberæ enim sunt cogitationes nostræ, &, quæ uolunt, sic intuentur, ut ea cernimus, quæ uidemus: fingite igitur cogitatione imaginem huius conditionis meæ, si possim efficere ut Milonẽ absoluatis, sed

ita, si P. Clodius reuixerit. quid uultu extimuistis? quonã modo ille uos uiuus afficeret, qui mortuus inani cogitatione percussit? quid? si ipse Cn. Pópeius, qui ea uirtute ac fortuna est, ut ea potuerit semper, quæ nemo præter illum; si is, inquã, potuisset, ut quæstionem de morte P. Clodij ferre, sic ipsum ab inferis excitare: utrũ putatis facturũ fuisse? etiã si propter amicitiã uellet illũ ab inferis reuocare, propter Remp. nó fecisset. eius igitur mortis sedetis ultores, cuius uitam si putetis per uos restitui posse, nolitis: et de eius nece lata quæstio est, qui si eadẽ lege reuiuiscere posset, lata lex nunquã esset. huius ergo interfector non esset etiam confitendo ab ijs impetraturus, ne pœnam timeret, quos liberauisset? Græci homines deorũ honores tribuunt ijs uiris, qui tyrannos necauerunt. quæ ego uidi Athenis? quæ alijs in urbibus Græciæ? quas res diuinas talibus institutas uiris? quos cantus? quæ carmina? propè ad immortalitatẽ, et religionẽ, et memoriã consecrantur. uos tãti conseruatorem populi, tanti sceleris ultorem non modo honoribus nullis afficietis, sed ad suppliciũ rapi etiã patiemini? confiteretur, confiteretur, inquã, si fecisset, et magno animo, et libenter, se fecisse libertatis omniũ causa: quod certe ei nó confitendũ modo fuisset, uerũ etiã prædicandũ. etenim si id nó negat, ex quo nihil petit, nisi ut ignoscatur: dubitaret id fateri, ex quo etiã præmia laudis essent petenda? nisi uero gratius putat esse uobis, sui se capitis, quàm uestri ordinis defensorem fuisse; cũ præsertim in ea confessione, si grati esse uelletis, honores assequeretur amplissimos; si factũ uobis non probaretur, (quanquam qui poterat salus sua cuique nó probari?) sed tamen si minus fortissimi uiri

uirtus ciuibus grata cecidisset, magno animo, constantiq; cederet ex ingrata ciuitate: nã quid esset ingratius, quã lætari cæteros, lugere eum solum, propter quem cæteri lætarentur? quanquã hoc animo semper omnes fuimus in patriæ proditoribus opprimendis, ut, quoniam nostra futura esset gloria, periculum quoque, & inuidiam nostram putaremus: nam quæ mihi contribuenda laus esset ipsi, cum tantũ in Consulatu meo pro uobis, ac liberis uestris ausus essem, si id, quod conabar, sine maximis dimicationibus meis me esse ausurum arbitrarer? quæ mulier sceleratũ ac perniciosum ciuem occidere non auderet, si periculum nõ timeret? proposita inuidia, morte, pœna, qui nihil segnius Remp. defendit, is uir uere putandus est. populi grati est, præmijs afficere bene meritos de Rep. ciues: uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. quamobrem uteretur eadem cõfessione T. Annius, qua Ahala, qua Nasica, qua Opimius, qua Marius, qua nosmet ipsi: et, si grata Resp. esset, lætaretur; si ingrata, tamẽ in graui fortuna cõscientia sua niteretur. sed huius beneficij gratiã iudices fortuna populi R. et uestra felicitas, & dij immortales sibi deberi putant. nec uero quisquam aliter arbitrari potest, nisi qui nullam uim cœlestem existimat, numen'ue diuinum, quem neque imperij uestri magnitudo, neque sol ille, nec cœli, et signorum motus, nec uicissitudines rerum atque ordines mouent, neque, id quod maximum est, maiorum sapientia, qui sacra, qui cerimonias, qui auspicia & ipsi sanctissime coluerunt, et nobis suis posteris prodiderunt. est, est profecto illa uis: neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra inest quiddã, quod uigeat, &

ſentiat, & non ineſt in hoc tanto natura, tam præclaro motu. niſi forte iccirco eſſe non putant, quia non appa-ret, nec cernitur: perinde quaſi noſtram ipſam mentem, qua ſapimus, qua prouidemus, qua hæc ipſa agimus ac dicimus, uidere, aut plane, qualis, aut ubi ſit, ſentire poſſi mus. ea uis, ea eſt igitur, quæ ſæpe incredibiles huic urbi felicitates, atque opes attulit; quæ illā perniciem extin-xit, ac ſuſtulit; cui primum mentem iniecit, ut ui irrita-re, ferroq́; laceſſere fortiſſimum uirū auderet, uincere-turq́; ab eo, quem ſi uiciſſet, habiturus eſſet impunitatem & licentiam ſempiternam. non eſt humano conſilio, ne mediocri quidem iudices deorum immortalium cura res illa perfecta: religiones mehercule ipſæ, aræq́;, cum illā belluam cadere uiderunt, commouiſſe ſe uidentur, et ius in illo ſuum retinuiſſe: uos enim Albani tumuli, atque luci, uos, inquam, imploro atque obteſtor, uosq́; Albano-rum obrutæ aræ ſacrorum populi R. ſociæ & æquales, quas ille præceps amentia, cæſis proſtratisq́; ſanctiſſimis lucis, ſubſtructionum inſanis molibus oppreſſerat; ueſtræ tum aræ, ueſtræ religiones uiguerunt, ueſtra uis ualuit, quam ille omni ſcelere polluerat: tuq́; ex tuo edito mon te Latialis ſancte Iupiter, cuius ille lacus, nemora, fineſq́; ſæpe omni nefario ſtupro & ſcelere macularat, ali-quando ad eum puniendum oculos aperuiſti: uobis illæ, uobis, ueſtro in conſpectu, feræ, ſed iuſtæ tamen, & debitæ pœnæ ſolutæ ſunt. niſi forte hoc etiam ca-ſu factum eſſe dicimus, ut ante ipſum ſacrarium Bonæ deæ, quod eſt in fundo T. Seſtij Galli, in primis honeſti et ornati adoleſcētis, ante ipſam, inquam, Bonam deam, cum prælium commiſiſſet, primum illud uulnus acce-

perit, quo teterrimam mortem obiret; ut non absolutus iudicio illo nefario uideretur, sed ad hanc insignē pœnam reseruatus. nec uero non eadem ira deorum hanc eius satellitibus iniecit amentiā, ut sine imaginibus, sine cātu, sine ludis, sine exequijs, sine lamentis, sine laudationibus, sine funere, oblitus cruore, et luto, spoliatus illius supremi diei celebritate, quā concedere etiam inimici solent, amburereretur etiā abiectus. non fuisse credo fas clarissimorum uirorum formas illi teterrimo parricidæ aliquid decoris afferre, neque ullo in loco potius mortē eius lacerari, quā in quo uita esset damnata. dura mihi mediusfidius iam fortuna populi R. *et crudelis uidebatur, quæ tot annos illum in hanc* Remp. *insultare uideret, et pateretur. polluerat stupro sanctissimas religiones: senatus grauissima decreta perfregerat: pecunia se palàm à iudicibus redemerat: uexarat in* Tribunatu *senatum: omniū ordinum consensu pro salute* Reip. *gesta resciderat: me patria expulerat: bona diripuerat: domū incēderat: liberos, coniugem meā uexauerat:* Cn. Pompeio *nefarium bellum indixerat: magistratuū priuatorumq; cædes effecerat: domū mei fratris incenderat: uastarat* Hetruriā: *multos sedibus ac fortunis eiecerat: instabat, urgebat: capere eius amentiā ciuitas,* Italia, *prouinciæ, regna non poterant: incidebantur iam domi leges, quæ nos nostris seruis addicerent: nihil erat cuiusquā, quod quidem ille adamasset, quod nō hoc anno suū fore putaret: obstabat eius cogitationibus nemo, præter illū* Milonem *ipsum, qui poterat obstare:* Cn. Pompeium *nouo reditu in gratiā quasi deuinctū arbitrabatur:* Cæsaris *potentiā, suā potentiā esse dicebat: bonorū animos etiā in*

meo

meo casu contempserat: Milo unus urgebat. hic dij immortales, ut supra dixi, mentem dederunt illi perdito ac furioso, ut huic faceret insidias. aliter perire pestis illa nõ potuit. nunquã illũ Resp. suo iure esset ulta. senatus, credo, Prætorem eum circunscripsisset. ne cum solebat quidem id facere in priuato eodem hoc, aliquid profecerat. an Consules in Prætore coercendo fortes fuissent? primum Milone occiso habuisset suos Consules: deinde quis in eo Prætore Consul fortis esset, per quem Tribunum uirũ consularem crudelissime necatum esse meminisset? omnia possideret, teneret: lege noua, quæ est inuenta apud eum cum reliquis legibus Clodianis, seruos nostros libertos suos fecisset: postremo, nisi eum dij immortales in eã mentem impulissent, ut homo effœminatus fortissimum uirum conaretur occidere, hodie Remp. nullã haberetis. an ille Prætor, ille uero Consul, si modo hæc tẽpla, atque ipsa mœnia stare eo uiuo tandiu, et cõsulatũ eius expectare potuissent, ille denique uiuus mali nihil fecisset, qui mortuus, uno ex suis satellitibus Sex. Clodio duce, curiam incenderit? quo quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius uidimus? templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput urbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo R. cõcessam uni ordini, inflãmari, excindi, funestari, neque id fieri à multitudine imperita, quanquam esset miserũ id ipsum, sed ab uno, qui cum tantum ausus sit ultor pro mortuo, quid signifer pro uiuo non esset ausus? in curiam potissimum abiecit, ut eam mortuus incenderet, quã uiuus euerterat. et sunt qui de uia Appia querantur, taceant de curia? ecquando ab eo spirãte forum

potuisset defendi, cuius nō restiterit cadaueri curia? excitate eum, si potestis, ab inferis: frangetis impetum uiui, cuius uix sustinetis furias insepulti. nisi uero sustinuistis eos, qui cum facibus ad curiā cucurrerunt, cum falcibus ad Castoris, cum gladijs toto foro uolitarunt. cædi uidistis populum R. cōcionem gladijs disturbari, cum audiretur silentio M. Celius Trib. pl. uir fortissimus, & in suscepta causa firmissimus, & bonorū uoluntati, & auctoritati senatus deditus, & in hac Milonis siue inuidia, siue fortuna, singulari, diuina, et incredibili fide. Sed iam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortasse multa. quid restat, nisi ut orem obtesterq; uos iudices, ut eam misericordiā tribuatis fortissimo uiro, quam ipse nō implorat, ego autem repugnante hoc & imploro, et exposco? nolite, si in nostro omniū fletu nullam lacrymā aspexistis Milonis, si uultū semper eundem, si uocem, si orationem stabilem ac nō mutatā uidetis, hoc minus ei parcere, atque haud scio an multo etiā sit adiuuādus magis. etenim si in gladiatorijs pugnis, & in infimi generis hominū cōditione atque fortuna timidos & supplices, et, ut uiuere liceat, obsecrātes, etiā odisse solemus; fortes, et animosos, & se acriter ipsi morti offerentes seruare cupimus; eorumq; nos magis miseret, qui nostram misericordiā nō requirūt, quā qui illā efflagitant: quāto hoc magis in fortissimis ciuibus facere debemus? me quidem iudices exanimāt et interimunt hæ uoces Milonis, quas audio assidue, et quibus intersum quotidie. Valeant inquit, ualeāt ciues mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati; stet hæc urbs præclara, mihiq; patria charissima, quoquo modo merita de me erit; trāquilla Rep.

ciues mei (quoniã mihi cum illis non licet) sine me ipsi; sed per me tamen perfruãtur : ego cedã, atque abibo. si mihi Rep. bona frui nõ licuerit, at carebo mala, & quã primũ tetigero bene moratam & liberã ciuitatem, in ea conquiescã. ò frustra, inquit, suscepti mei labores : o spes fallaces : ò cogitationes inanes meæ. ego, cum Tribunus pl. Rep. oppressa me senatui dedissem, quẽ extinctũ acceperam ; equitibus R. quorũ uires erant debiles ; bonis uiris, qui omnem auctoritatem Clodianis armis abiecerãt ; mihi unquã bonorũ præsidiũ defuturũ putarem? ego cũ te (mecũ enim sæpissime loquitur) patriæ reddidissem, mihi non futurũ in patria putarem locũ? ubi nũc senatus est, quem secuti sumus? ubi equites R. illi, illi, inquit, tui? ubi studia municipiorũ? ubi Italiæ uoces? ubi denique tua M. Tulli, quæ plurimis fuit auxilio, uox, et defensio? mihi'ne ea soli, qui pro te toties morti me obtuli, nihil potest opitulari? nec uero hæc iudices, ut ego nunc, flens, sed hoc eodẽ loquitur uultu, quo uidetis: negat. n. se, negat ingratis ciuibus fecisse, quæ fecit ; timidis & omnia circũspicientibus pericula, nõ negat. plebẽ et infimam multitudinem, quæ P. Clodio duce fortunis uestris imminebat, eã, quo tutior esset uita uestra, se fecisse commorat ut non modo uirtute flecteret, sed etiã tribus suis patrimonijs deliniret : nec timet, ne, cum plebem muneribus placarit, uos nõ conciliarit meritis in Remp. singularibus. senatus erga se beneuolentiã temporibus his ipsis sæpe esse perspectam, uestras uero & uestrorum ordinũ occursationes, studia, sermones, quemcunque casum fortuna dederit, secum se ablaturum esse dicit. meminit etiam sibi uocem præconis modo defuisse, quam

minime desiderarit; populi uero cũctis suffragiis, quod unum cupierit, se Consulem declaratũ: nunc denique, si hæc arma cõtra se sint futura, sibi facinoris suspicionẽ, nõ facti crimẽ obstare. addit hæc, quæ certe uera sunt: fortes & sapientes uiros nõ tam præmia sequi solere recte factorum, quã ipsa recte facta: se nihil in uita nisi præclarissime fecisse, si quidem nihil sit præstabilius uiro, quã periculis patriam liberare: beatos esse, quibus ea res honori fuerit à suis ciuibus; nec tamen eos miseros, qui beneficio ciues suos uicerint: sed tamẽ ex omnibus præmijs uirtutis, si esset habenda ratio præmiorum, amplissimum esse præmium gloriam; esse hanc unam, quæ breuitatem uitæ posteritatis memoria cõsolaretur; quæ efficeret, ut absentes adessemus, mortui uiueremus; hãc denique esse, cuius gradibus etiã homines in cœlũ uideãtur ascẽdere. de me, inquit, semper populus R. semper omnes gentes loquentur, nulla unquã obmutescet uetustas. quin hoc tempore ipso, cũ omnes à suis inimicis faces inuidiæ meæ subijciantur, tamen omni in hominum cœtu gratijs agendis, et gratulationibus habendis, et omni sermone celebramur. omitto Hetruriæ festos et actos & institutos dies. centesima lux est hæc ab interitu P. Clodij, & opinor, ultra quã fines imperij populi R. sunt, nõ solũ fama iam de illo, sed etiam lætitia peragrauit. quamobrem, ubi corpus hoc sit, non, inquit, laboro, quoniam omnibus in terris & iam uersatur, & semper habitabit nominis mei gloria. hæc tu mecũ sæpe, his absentibus: sed iisdem audientibus, hæc ego tecũ Milo. te quidem, quòd isto animo es, satis laudare non possum: sed quo est ista magis diuina uirtus, eo maiore à te dolore diuellor. nec uero, si

mihi eriperis, reliqua est illa tamen ad consolandũ querela, ut ijs irasci possim, à quibus tantum uulnus accepero: nõ enim inimici mei te mihi eripient, sed amicissimi; non male aliquãdo de me meriti, sed semper optime. nullũ unquã iudices mihi tantũ dolorem inuretis, (etsi quis potest esse tantus?) sed ne hunc quidem ipsum, ut obliuiscar, quanti me semper feceritis. quæ si uos cepit obliuio, aut si in me aliquid offendistis: cur nõ id meo capite potius luitur, quàm Milonis? præclare enim uixero, si quid mihi acciderit prius, q̃ hoc tantũ mali uidero. nunc me una cõsolatio sustentat, quòd tibi ò T. Anni nullũ à me amori, nullũ studij, nullũ pietatis officiũ defuit. ego inimicitias potentium pro te appetiui: ego meum sæpe corpus, & uitam obieci armis inimicorum tuorum: ego me plurimis pro te supplicem abieci: bona, fortunas meas, ac liberorum meorum in cõmunionem tuorũ temporũ contuli. hoc denique ipso die, si qua uis est parata, si qua dimicatio capitis futura, deposco. quid iã restat? quid habeo, quod dicam, quod faciã pro tuis in me meritis, nisi ut eam fortunã, quæcũque erit tua, ducam meã? non recuso, non abnuo: uosq; obsecro iudices, ut uestra beneficia, quæ in me cõtulistis, aut in huius salute augeatis, aut in eiusdem exitio occasura esse iubeatis. his lacrymis non mouetur Milo: est quodam incredibili robore animi septus: exilium ibi esse putat, ubi uirtuti non sit locus; mortem naturæ finem esse, non pœnam. sit hic ea mente, qua natus est. quid uos iudices, quo tandem animo eritis? memoriam Milonis retinebitis, ipsum eijcietis? & erit dignior locus in terris ullus, qui hanc uirtutem excipiat, quàm hic, qui procreauit? uos, uos appello

fortissimi uiri, qui multum pro Rep. sanguinem effudistis, uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, uosq; milites: uobis non modo inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta uirtus ex hac urbe expelletur? exterminabitur? eijcietur? ò me miserum: ò infelicem: reuocare tu me in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere non potero? quid respondebo liberis meis, qui te parentem alterum putant? quid tibi Q. frater, qui nunc abes, consorti mecum temporum illorum? me non potuisse Milonis salutem tueri per eosdem, per quos nostram ille seruasset? at in qua causa nō potuisse? quæ est grata gentibus: à quibus non potuisse? ab ijs, qui maxime P. Clodij morte acquierunt: quo deprecante? me. quodnam concepi tantum scelus, aut quod in me tantum facinus admisi iudices, cū illa indicia cōmunis exitij indagaui, patefeci, protuli, extinxi? omnes in me, meosq; redundant ex illo fonte dolores. quid me reducem esse uoluistis? an ut inspectante me expellerentur ij, per quos essem restitutus? nolite, obsecro uos, pati, mihi acerbiorem reditū esse, quàm fuerit ille ipse discessus: nam qui possum putare me restitutum esse, si distrahor ab ijs, per quos restitutus sum? utinā dij immortales fecissent (pace tua patria dixerim: metuo enim, ne scelerate dicam in te, quod pro Milone dicam pie) ut P. Clodius non modo uiueret, sed etiā Prætor, Consul, Dictator esset, antequā hoc spectaculum uiderem. ò dij immortales fortem, & à uobis iudices conseruandum uirum. minime, minime, inquit: immo uero pœnas ille debitas luerit, nos subeamus, si ita necesse est, non debitas. hiccine uir patriæ na=

tus; usquam, nisi in patria, morietur? aut, si forte pro patria, huius uos animi monimenta retinebitis, corporis in Italia nullum sepulcrũ esse patiemini? hunc sua quisquam sententia ex hac urbe expellet, quem omnes urbes expulsum à uobis ad se uocabunt? ò terram illam beatam, quæ hunc uirum exceperit; hanc ingratam, si eiecerit; miseram, si amiserit. sed finis sit: neq; enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi uetat. uos oro obtestorq; iudices, ut in sententiis ferendis, quod sentietis, id audeatis. uestram uirtutem, iustitiam, fidem, mihi credite, is maxime probabit, qui in iudicibus legendis optimum & sapientissimum quenque legit.

ORATIO XL.

I quis est iudices, qui C. Rabiriũ, quòd suæ fortunæ, fundatas præsertim atque optime cõstitutas, opes potestati regiæ, libidiniq; commiserit, reprehendendum putet, ascribat ad iudicium suum non modo meam, sed huius etiam ipsius, qui cõmisit, sententiam: neque enim cuiquam eius cõsilium uehementius, quàm ipsi displicet. quanquã hoc plerunque facimus, ut consilia euentis ponderemus; &, cui bene quid processerit, multum illum prouidisse; cui secus, nihil sensisse dicamus. si extitisset in Rege fides, nihil sapientius Posthumo: quia fefellit Rex, nihil hoc amentius dicitur: ut iam nihil esse uideatur, nisi diuinare, sapientis. sed tamen si quis est iudices, qui illam Posthumi siue inanem spem, siue inconsultam rationem, siue, ut grauissimo uerbo utar, temeritatem uituperandam putet, ego eius opinioni non repugno, illud tamen deprecor, ut, cũ ab ipsa fortuna crudelissime uideat huius consilia esse mulctata, ne quid ad eas ruinas, quibus hic oppressus est, addendũ acerbitatis putet. satis est, homines imprudentia lapsos non erigere: urgere uero iacenteis, aut præcipitanteis impellere, certe est inhumanum: præsertim iudices cum sit hoc generi hominum propè natura datum, uti qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc ferè, qui sunt eius stirpis, quòd sermo hominum ad memoriam patrum uirtute celebretur, cupidissime persequantur: siquidem non modo in gloria rei militaris Paulum Scipio,

aut Maximum filius, ſed etiam in deuotione uitæ, et in ipſo genere mortis imitatus eſt P. Decium filius. ſint igitur ſimilia iudices parua magnis: fuit enim pueris nobis huius pater C. Curius, princeps ordinis equeſtris, fortiſſimus & maximus publicanus: cuius in negotijs gerẽdis magnitudinem animi nõ tam homines probaſſent, niſi in eodem benignitas incredibilis fuiſſet, ut in augenda re nó auaritiæ prædam, ſed inſtrumentũ bonitati quærere uideretur. hoc ille natus, quãuis patrem ſuum nũquam uiderat, tamen et natura ipſa duce, quæ plurimũ ualet, & aſſiduis domeſticorum ſermonibus in paternæ culpæ ſimilitudinem deductus eſt. multa geſſit: multa cótraxit: magnas parteis habuit publicanorum: credidit populis: in pluribus prouincijs eius uerſata res eſt: dedit ſe etiam Regibus: huic ipſi Alexandrino grandem iam antea pecuniam credidit: nec interea locupletare amicos unquã ſuos deſtitit, mittere in negotiũ, dare parteis, augere, fide ſuſtentare. quid multa? cũ magnitudine animi, tum liberalitate uitam patris & conſuetudinem expreſſerat. pulſus interea regno Ptolemæus doloſis conſilijs (ut dixit Sibylla, ſenſit Poſthumus) Romã uenit. huic egenti, et roganti hic infelix pecuniam credidit: nec tum primum: nam regnanti crediderat abſens: nec temere credere putabat, quòd erat nemini dubiũ, quin is in regnũ reſtitueretur à ſenatu populoq; R. in dando autẽ & credendo proceſſit longius: nec ſuam ſolũ pecuniã credidit, ſed etiã amicorũ: ſtulte: quis negat? aut quis iam nó admonet? quod male cecidit, bene cóſultũ putares? id eſt difficile, quod cũ ſpe magna ſis ingreſſus, id nó exequi uſq; ad extremum. ſupplex erat Rex, multa rogabat, omnia

pollicebatur: ut iam metuere Posthumus cogeretur, ne, quod crediderat, perderet, si credēdi constituisset modū. nihil autē erat illo blandius, nihil hoc benignius: ut magis pœniteret cœpisse, quàm liceret desistere. hinc primū exoritur crimē illud: senatū corruptū esse dicunt. ò dij immortales, hæc est illa exoptata iudiciorū seueritas? corruptores nostri causam dicunt: nos, qui corrupti sumus, non dicimus. quid ego senatum defendam hoc loco iudices? omni equidē loco debeo, ita de me est meritus ille ordo: sed id nec agitur hoc tempore, nec cū Posthumi causa res ista coniuncta est. quanquam ad sumptum itineris, ad illam magnificentiam apparatus, comitatumq; regium suppeditata pecunia à Posthumo est, factæq; syngraphæ sunt in Albano Cn. Pompeij, cū ille Roma profectus esset: tamen non debuit is, qui dabat, quo ille, qui accipiebat, consumeret, quærere: non. n. latroni, sed Regi credidit; nec Regi inimico populi R. sed ei, cuius reditū Consuli datū à senatu uidebat; nec ei Regi, qui alienus ab hoc imperio esset, sed ei, quicum fœdus feriri in Capitolio uiderat. quòd si creditor in culpa sit, non qui improbe credita pecunia usus: damnetur is, qui fabricatus gladium est, et uendidit; non is, qui illo gladio ciuem aliquem interemit. quamobrē neque tu C. Memmi hoc facere debes, ut senatū, cuius auctoritati te ab adolescentia dedisti, in tanta infamia uersari uelis: neq; ego id, quod non agitur, defendere: Posthumi enim causa, quæcūque est, seiūcta à senatu est. quòd si item à Gabinio seiunctā ostēdero, certe, quod dicas, nihil habebis: est enim hæc causa, quò ea pecunia peruenerit, quasi quædam appendicula causæ iudicatæ, atq; damnatæ. sunt lites æstimatæ A.

Gabinio: nec prædes dati, nec ex eius bonis, quanta sum
* ma litium fuisset, à populo recipi, lex æqua est. iubet lex
Iulia persequi ab ijs, ad quos ea pecunia, quam is ceperit
qui damnatus sit, peruenerit. si est hoc nouum in lege Iu
lia, sicuti multa sunt seuerius scripta, quàm in antiquis
legibus, & sanctius iudicata: sanè etiã cõsuetudo huius
generis iudiciorũ noua. sin hoc totidem uerbis trãslatũ
caput est, quot fuit non modo in Cornelia, sed etiam an
te in lege Seruilia: per deos immortales, quid agimus iu=
dices, aut quem hũc morem nouorũ iudiciorũ in Remp.
inducimus? erat. n. hæc consuetudo nota uobis quidem
omnibus, sed, si usus magister est optimus, mihi debet esse
notissima. accusaui de pecunijs repetũdis, iudex sedi, Præ
tor quæsiui, defendi plurimos, nulla pars, quæ aliquã fa=
cultatẽ dicendi afferre posset, nõ mea fuit. ita contendo,
neminem unquã, quò ea pecunia peruenisset, causam di
xisse, qui in æstimãdis litibus appellatus nõ esset: in liti=
bus autem nemo appellabatur, nisi ex testiũ dictis, aut ta
bulis priuatorũ, aut rationibus ciuitatũ. itaque in inferẽ
dis litibus adesse solebant, qui aliquid de se uerebantur:
&, cum erant appellati, si uidebatur, statim cõtradice=
re solebant: sin eius temporis recentem inuidiã pertimue
rãt, respõdebant postea: quod cũ fecissent, permulti sæpe
uicerũt. hoc uero nouũ est, ante hoc tẽpus omnino inau=
ditũ: in litibus Posthumi nomen est nusquã: in litibus di
co? modo uos ijdẽ in A. Gabiniũ iudices sedistis: nũ quis
testis Posthumũ appellauit? testis autẽ? nũ accusator? nũ
denique toto illo iudicio Posthumi nomẽ audistis? nõ igi
tur reus ex ea causa, quæ iudicata est, redundat Posthu
mus, sed est arreptus unus eques R. de pecunijs repe=

tundis reus: quibus tabulis? quæ in iudicio à Gabinio recitatæ non sunt: quo teste? à quo tum appellatus nusquã est: qua appellatione litium? in qua Posthumi mentio facta nulla est: qua lege? qua non tenetur. hic iam iudices uestri consilij res est, uestræ sapientiæ: quid deceat uos, nõ quantum liceat uobis, spectare debetis. si enim, quid liceat, quæritis: potestis tollere è ciuitate, quem uultis: tabella est, quæ dat potestatem, occultat eadem libidinem: cuius conscientia nihil est quod quisquam timeat, si non pertimescat suam. ubi est igitur sapientia iudicis? in hoc, ut, non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet; nec, quantum sibi permissum, meminerit solum, sed etiam quatenus cõmissum sit. datur tibi tabella iudicijs: qua lege? Iulia de pecunijs repetundis: quo de reo? de equite R. at iste ordo lege ea nõ tenetur. illo, inquit, capite, quod erat in Posthumũ, quòd in Gabiniũ iudex esses, nihil Gabinio datum, cum in eum lites æstimarentur? at nũc audio. reus igitur Posthumus est ea lege, qua nõ modo ipse, sed totus etiam ordo solutus ac liber est. hic ego nunc non uos prius implorabo equites R. quorum ius iudicio tentatur; quàm uos senatores, quorũ agitur fides in hunc ordinem: quæ quidem cum sæpe ante, tum in hac ipsa causa nuper est cognita. nam cum, optimo & præstantissimo Consule Cn. Pompeio de hac ipsa quæstione referente, existerent non nullæ, sed perpaucæ tamen acerbæ sententiæ, quæ censerent, ut Tribuni, ut præfecti, ut scribæ, ut comites omnes magistratuũ lege hac tenerẽtur: uos, uos, inquã, ipsi & senatus frequens restitit: & quãquam tum propter multorum delicta etiam ad innocentium periculum tempus illud exarserat, tamẽ, cũ odium

non restinguueretis, huic ordini ignem nouum subijci non suistis. hoc animo igitur senatus. quid uos equites R. *quid tandem estis acturi?* Glaucia *solebat, homo impurus, sed tamen acutus, populum monere, ut, cum lex aliqua recitaretur, primũ uersum attenderet: si esset,* Dictator, Con*sul,* Prætor, Magi*ster equitum, ne laboraret, sciret nihil ad se pertinere: sin autẽ, quicunque post hanc legem, ui deret ne qua noua quæstione alligaretur. nunc uos equites* R. *uidete. scitis me ortũ è uobis, omnia semper sensisse pro uobis: nihil horum sine magna cura, & summa charitate uestri ordinis loquor: alius alios homines et ordines, ego uos semper cõplexus sum. moneo, & prædico, integra re causáq; denũcio, omnes homines deósq; testor, dum potestis, dum licet, prouidete, ne duriorẽ uobis conditionem statuatis, ordiniq; uestro, quã ferre possit. serpet hoc malũ, mihi credite, longius, quã putatis. potentissimo & nobilissimo* Tribuno *pl.* M. Dru*so unam in equestrem ordinem quæstionem ferenti, si quis ob rem iudicatam pecuniam cepisset, aperte equites* R. *restiterunt. quid? hoc licere nolebant? minime, neque solum hoc genus pecuniæ capiendæ turpe, sed etiam nefarium arbitrabantur: attamen ita disputabant, eos teneri legibus oportere, qui suo iudicio essent illam conditionem uitæ secuti. delectat amplissimus ciuitatis gradus, sella curulis, fasces, imperia, prouinciæ, sacerdotia, triumphi, denique imago ipsa ad posteritatis memoriam prodita: est simul etiam solicitudo aliqua, & legum & iudiciorum maior quidam metus. nos ista nunquam contempsimus, (ita enim disputabant) sed hanc uitam quietam, atque otiosam secuti sumus. quæ quoniã honore caret, careat*

etiam molestia. tam es tu iudex, quàm ego senator. ita est, sed tu istud petijsti, ego hoc cogor. quare aut iudici mihi nõ esse liceat, aut legem lege senatoria non timere. hoc uos equites R. ius à patribus acceptũ amittetis? moneo, ne faciatis. rapientur homines in hæc iudicia ex omni non modo inuidia, sed sermone maleuolorum, nisi cauetis. si iam uobis nũtiaretur, in senatu sententias dici, ut his legibus teneremini, concurrendum ad curiam putaretis: si lex ferretur, conuolaretis ad rostra. uos senatus liberos hac lege esse uoluit, populus nunquam alligauit: soluti huc cõuenistis: ne constricti discedatis, cauete. nam si Posthumo fraudi fuerit, qui nec Tribunus, nec præfectus, nec ex Italia comes, nec familiaris Gabinij fuit: quonam se modo defendent posthac, qui uestri ordinis cum magistratibus nostris fuerint his causis implicati? tu, inquit, Gabiniũ, ut Regem reduceret, impulisti. non patitur mea etiam fides de Gabinio grauius agere: quem enim ex tantis inimicitijs receptum in gratiã summo studio defenderim, hunc afflictum uiolare nõ debeo. quocum stante si me Cn. Pompeij auctoritas in gratiam non reduxisset, nũc iam ipsius fortuna reduceret: sed tamen, cum ita dicit, Posthumi impulsu Gabinium profectum Alexandriam; si defensioni Gabinij fidem nõ habes, obliuisceris'ne etiã accusationis tuæ? Gabinius se id fecisse dicebat Reip. causa, quòd classem Archelai timeret, quòd mare refertũ fore prædonũ putaret. lege etiam id sibi licuisse dicebat. tu inimicus negas, ignosco, & eo magis, quòd est contra illud iudicatum. redeo igitur ad crimen et accusationem tuam. quid uociferabare, decem millia talentũ Gabinio esse promissa? huic uidelicet per-

blandus reperiendus fuit, qui hominem, ut tu uis, auarissimum exoraret, sestertium bis millies et quadringenties ne magnopere contemneret. Gabinius illud quoquo consilio fecit, fecit certe suo: quæcũque mens illa fuit, Gabinij fuit. siue ille, ut ipse dicebat, gloriam, siue, ut tu uis, pecuniam quæsiuit, quæsiuit sibi. num Gabinij comes, uel sectator? negat: non ad Gabinij, cuius id negotiũ non erat, sed ad P. Lentuli clarissimi uiri auctoritatem, à senatu profectam, & consilio certo, et spe non dubia Romam contenderat. at Diœcetes fuit regius: et quidem in custodia etiam fuit regia: et uita eius oblata pœnæ est. multa præterea, quæ libido Regis, quæ necessitas coegit ferre, pertulit. quarum omnium rerum una reprehensio est, quòd regnũ intrarit, quòd potestati se Regis commiserit: uerũ si quærimus, stulte: quid enim stultius, quã equitem R. ex hac urbe, huius, inquam, Reip. ciuem, quæ est una maxime et fuit semper libera, uenire in eũ locũ, ubi parendum alteri, et seruiendum sit? sed ego in hoc tandem Posthumo non ignoscam homini mediocriter docto, qui uideã sapientissimos homines esse lapsos? uirum unũ totius Græciæ facile doctissimum Platonem, iniquitate Dionysij Siciliæ tyrãni, cui se ille commiserat, in maximis periculis insidijsq; esse uersatũ accepimus; Callisthenem, doctum hominem, comitem Magni Alexandri, ab Alexandro necatum; Demetrium, et ex Rep. Athenis quã optime digesserat, & ex doctrina nobilem & clarum, qui Phalereus uocitatus est, in eodem isto Aegypti regno aspide ad corpus admota uita esse priuatum. plane confiteor fieri nihil posse dementius, quã scientem in eũ locũ uenire, ubi libertatem sis perditurus: sed huius istius

facti stultitiam maior iam superior stultitia defendit: quæ facit, ut hoc stultissimum facinus, quòd in regnũ uenerit, quòd Regi se commiserit, sapienter factum esse uideatur: siquidem tam semper stulti, quàm sero sapientis est, cũ stultitia sua impeditus sit, quoquo modo possit se expedire. quamobrem illud maneat, & fixum sit, quod neque moueri, neque mutari potest, in quo æqui sperasse Posthumũ dicunt, peccasse iniqui, ipse etiã insanisse se cõfitetur, quòd suam, quòd pecuniam amicorum Regi crediderit cum tanto fortunarum suarũ periculo. hoc quidem semel suscepto atque cõtracto, perpetienda illa fuerũt, ut se aliquando ad suos uindicaret. itaque obijcias licet, quã uoles, sæpe, palliatũ fuisse, aliqua habuisse nõ Romani hominis insignia: quoties eorũ quippiam dices, toties unum dices, atque illud, temere hunc pecuniã Regi credidisse, suas fortunas, atque famã libidini regiæ commisisse. fecerat temere: fateor: mutari factũ iam nullo modo poterat. aut palliũ sumendum Alexandriæ, ut et Romæ togato esse liceret: aut omnes fortunæ abijciendæ, si togam retinuisset. deliciarum causa et uoluptatis non modo ciues R. sed & nobiles adolescentes, et quosdam etiam senatores summo loco natos, nõ in hortis aut suburbanis suis, sed Neapoli in celeberrimo oppido cum mitella sæpe uidemus. chlamydatum illum L. Syllam imperatorem, L. uero Scipionis, qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; deuicit, non solum cum chlamyde, sed etiã cum crepidis in Capitolio statuã uidetis. quorum impunitas fuit nõ modo à iudicio, sed etiam à sermone. facilius certe P. Rutiliũ Rufum necessitatis excusatio defendet: qui cum à Mithridate Mitylenis oppressus esset,

crudelitatem Regis in togatos uestitus mutatione uitauit. ergo ille P. Rutilius, qui documentũ fuit hominibus nostris uirtutis, antiquitatis, prudentiæ, consularis homo soccos habuit, et palliũ, nec uero ideo id homini tum quisquã, sed tempori assignandũ putauit: Posthumo crimen uestitus afferet is, in quo spes fuit, posse sese aliquãdo ad fortunas suas peruenire? nã ut uentũ est Alexãdriã ad Auleté iudices, hæc una ratio à Rege proposita Posthumo est seruãdæ pecuniæ, si curationem et quasi dispensationem regiã suscepisset. id autem facere nõ poterat nisi Diœcetes: hoc.n. nomine utitur, qui à Rege esset constitutus. odiosum negotium Posthumo uidebatur: sed erat nulla omnino recusatio. molestũ etiã nomen ipsum: sed res habebat nomé hoc apud illos, nõ hic imposuerat. oderat uestitum etiã illum: sed sine eo nec nomen illud poterat, nec munus tueri. ergo aderat uis, ut ait poeta ille noster, quæ summas frãgit infirmatq; opes. moreretur, inquies: nã id sequitur. fecisset certe, si sine maximo dedecore tam impeditis suis rebus potuisset emori. nolite igitur fortunã cõuertere in culpã, neq; Regis iniuriã huius crimen putare, nec consiliũ ex necessitate, nec uolũtatem ex ui interpretari. nisi forte eos etiã, qui in hostes, aut in prædones inciderint, si aliter quippiam coacti faciant, quã libere, uituperandos putes. nemo nostrũ ignorat, etiã si experti nõ sumus, cõsuetudinem regiã: Regum autem sunt hæc imperia, Animaduerte, & dicto pare: et, Præter rogitatũ si querare: et illæ minæ, Si te secũdo lumine hic offendero, moriere. quæ, nõ ut delectemur solũ, legere & spectare debemus, sed ut cauere etiã et effugere discamus. at ex hoc ipso crimé exoritur.

ait enim, dum Gabinio pecuniam Posthumus cogeret ex decumis imperatorum, pecuniam sibi coegisse. nõ intelligo, hoc quale sit, utrũ accessionem decumæ, ut nostri facere coactores solent, centesima, an decessionem de summa fecerit. si accessionẽ, undecim millia talentũ ad Gabinium peruenerunt. at non modo abs te decem millia obiecta sunt, sed etiã ab his æstimata. addo illud etiam: qui tandem conuenit, aut tam graui onere tributorum ad tantam pecuniã cogendam mille talentũ accessionem esse factam, aut in tãta mercede hominis, ut uis, auarissimi mille talentũ decessionem esse cõcessam? neque enim fuit Gabinij, remittere tantum de suo; nec Regis, imponere tantum pati suis. aderunt testes Legati Alexandrini. hi nihil in Gabinium dixerunt: immo hi Gabinium laudauerũt. ubi ergo ille mos? ubi consuetudo iudiciorum? ubi exempla? solet'ne is dicere in eum, qui pecuniam redegit, qui in illum, cuius nomine ea pecunia rediceretur, nõ dixerit? age, si is, qui nõ dixit, solet: etiamne is solet, qui laudauit? ijsdem testibus, et quidem nõ productis, sed dictis testiũ recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferri solet. & ait etiã meus familiaris & necessarius eãdem causam Alexandrinis fuisse, cur laudarẽt Gabiniũ, quæ mihi fuerit, cur eundem defenderẽ. mihi C. Memmi causa defendendi Gabinij fuit recõciliatio gratiæ. neque me uero pœnitet mortales inimicitias, sempiternas amicitias habere. nã si me inuitum putas, ne Cn. Pompeij animum offenderem, defendisse: causam, et illũ, et me uehementer ignoras: neque .n. Pompeius me sua causa quidquã facere uoluisset inuitum; neque ego, cui omniũ ciuiũ libertas charissima fuisset, meã proiecis

sem. quandiu inimicissimus Gabinio fui, nõ amicissimus mihi, nõ Pompeius fuit: nec, posteaquã illius auctoritate eam dedi ueniã quam debui, quidquã simulaui, ne cum mea perfidia illi etiã ipsi facerem, cui beneficium dedissem, iniuriam. nam nõ redeundo in gratiã cum inimico, non uiolabam Pompeium: si per eum reductus insidiose redissem, me scilicet maxime, sed proxime illũ quoque fefellissem. at de me omittamus. Ad Alexandrinos istos reuertamur. quod habent os? quã audaciam? modo uobis inspectantibus in iudicio Gabinij tertio quoque uerbo excitabãtur. negabant pecuniã Gabinio datã. recitabatur identidem Pompeij testimoniũ, Regem ad se scripsisse, nullam pecuniam Gabinio, nisi in rem militarem, datam. nõ est, inquit, tum Alexandrinis testibus creditum. quid? postea creditũ? nõ. quamobrẽ? quia nũc aiunt, quod tum negabant. quid ergo? ista cõditio est testium, ut, quibus creditum non sit negantibus, ijsdem credatur dicentibus? at si uerũ tum cum uerissima fronte dixerunt, nunc mentiuntur. si tunc mentiti sunt, doceant nos ★ *uerũ. quid uultis? sileãt. dicere audiebamus Alexãdriã, nunc cognoscimus: illinc omnes præstigiæ, illinc, inquã, omnes fallaciæ, omnia denique ab his nũmorũ argumenta nata sunt. nec mihi longius quidquã est iudices, quàm uidere hominum uultus. dixerunt hic modo nobiscum ad hæc subsellia, quibus superciliis renuentes huic decem milliũ crimini? iam nostis insulsitatem Græcorum. humeris gestum agebant: tum temporis credo causa, nunc scilicet tempus nullum est. ubi semel quis peierauerit, ei credi postea, etiam si per plureis deos iuret, non oportet, præsertim iudices cum in his iudicijs ne locus qui-*

dem nouo testi soleat esse, ob eamq; causam iidem iudices retineãtur, qui fuerint de reo, ut his nota sint omnia, neq; quid fingi noui possit. lites, quò ea pecunia peruenerit, nõ suis proprijs iudicijs, sed in reũ factis cõdemnari solent. itaque si aut prædes dedisset Gabinius, aut tantũ ex eius bonis, quãta summa litiũ fuisset, populus recepisset: quãuis magna ad Posthumũ ab eo pecunia peruenisset, nõ redigeretur: ut intelligi facile possit, quod ex ea pecunia ad quẽ eorũ, qui damnatus est, peruenisse in illo primo iudicio planũ factum sit, id hoc genere iudicij redigi solere. nũc uero quid agitur? ubi terrarum sumus? quid tam insolens, tam peruersum præposterum'ue dici, aut excogitari potest? accusatur is, qui nõ abstulit à Rege, sicut Gabinius iudicatus est, sed qui maximã Regi pecuniã credidit. ergo is Gabinio dedit, qui nõ huic reddidit. iam cedo, cum is, qui pecuniã Posthumo debuit, nõ huic, sed Gabinio dederit: cõdemnato Gabinio, utrũ illi eam pecuniã reddidit, an etiã nunc debet? at habet, & celat: sunt enim qui ita loquãtur. quod genus tãdem est istud ostentationis, et gloriæ? si nihil habuisset unquã, tamen, si quæsisset, cur is dissimularet habere, causa non esset. qui uero duo lauta, et copiosa patrimonia accepisset, remq; præterea bonis et honestis rationibus auxisset: quid esset tandem causæ, cur existimari uellet nihil habere? an cum credebat inductus usuris, id agebat, ut haberet quãplurimum: posteaquã exegit quod crediderat, ut existimaretur egere, nouũ genus hoc gloriæ concupiscit? dominatus est enim, inquit, Alexandriæ. immo uero in superbissimo dominatu fuit: pertulit ipse custodiã: uidit in uinculis familiareis suos: mors ob oculos sæpe

uersata est:nudus atque egens ad extremum fugit è regno. At permutata aliquando pecunia est:ductæ naues Posthumi Puteolis sunt: auditæ uisæq; merces, fallaces quidem, & fucosæ, chartis, & linteis, & uitro delatæ: quibus cum multæ naues refertæ fuissent, una non potuit parua, arctata. plus ille Puteolanus sermo illius temporis, uectorumq; cursus, atque ostentatio, tũ subinuisum apud maleuolos Posthumi nomen propter opinionem pecuniæ nescio quã æstatem unam cõplures aures refersit istis sermonibus. uerũ autẽ iudices si scire uultis, nisi C. Cæsaris summa in omnes, incredibilis in hunc eadẽ liberalitas extitisset, nos hũc Posthumum iampridem in foro non haberemus. ille onera multorũ huius amicorũ excepit unus: quæq; multi homines necessarij secũdis Posthumi rebus descripta sustinuerũt, nũc eius afflictis fortunis uniuersa sustinet. umbrã equitis R. et imaginem uidetis iudices, unius amici cõseruatã auxilio, et fide. nihil huic eripi potest præter hoc simulacrum pristinæ dignitatis, quod Cæsar solus tuetur, et sustinet. quæ quidem in miserrimis rebus huic tamẽ tribuenda est maxima. nisi uero hoc mediocri uirtute effici potest, ut tãtus ille uir tanti ducat hunc, & afflictum præsertim, & absentem, & in tanta fortuna sua, ut aliena respicere magnũ sit; tanta oppugnatione maximarũ rerum quas gerit, atq; gessit, ut uel obliuisci aliorum non sit mirũ, uel, si meminerit, oblitum esse facile possit probare. multas equidem C. Cæsaris uirtutes, magnas, incredibilesq; cognoui: sed sũt cæteræ maioribus quasi theatris propositæ, & penè populares. castris locum capere, exercitum instruere, expugnare urbes, aciem hostium profligare, hanc uim frigo-

rum hiememq́;, quam nos uix huius urbis tectis sustinemus, excipere, his ipsis diebus hostem persequi, tum, cum etiam feræ latibulis se tegant, atq; omnia bella iure gentium conquiescant: sunt ea quidem magna: quis negat? sed magnis excitata sunt præmijs ad memoriam hominum sempiternam. quo minus admirandum est, eum facere illa, qui immortalitatem cõcupiuerit. hæc mira laus est, quæ non poetarũ carminibus, non annaliũ monimentis celebratur, sed prudentiũ iudicio expenditur. equitem R. ueterem amicum suũ, studiosum, amãtem, obseruantem sui, non libidine, nõ turpibus impensis cupiditatum, atq; iacturis, sed experientia patrimonij amplificandi labentem excepit, corruere non siuit, fulsit & sustinuit re, fortuna, fide, hodieq́; sustinet, nec amicũ pendentem corruere patitur, nec illius animi aciem perstringit splendor sui nominis, nec mẽtis quasi luminibus officit altitudo fortunæ, & gloriæ. sint sanè illa magna, quæ re uera magna sunt: de iudicio animi mei, ut uolet, quisq; sentiat: ego enim hanc in tantis opibus, tanta fortuna liberalitatem in suos, memoriã amicitiæ reliquis uirtutibus omnibus antepono. quam quidem uos iudices in nouo genere bonitatem inusitatam claris ac præpotentibus uiris non modo nõ aspernari ac refutare, sed cõplecti etiam, & augere debetis, & eo magis, quòd uidetis hos quasi sumptos dies ad labefactãdũ illius dignitatẽ. ex qua illi nihil detrahi potest, quod non aut fortiter ferat, aut facile restituat: amicissimum hominem si honestate spoliatum audierit, nec sine magno dolore feret, nec id amiserit, quod posse speret recuperari. Satis multa hominibus non iniquis hæc esse debent, nimis etiam multa uo

bis, quos æquissimos esse confidimus. sed ut omnium uel suspicioni, uel maleuolentiæ, uel crudelitati satisfiat: occultat pecuniam Posthumus, latent regiæ diuitiæ; ecquis est ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Posthumi nummo sestertio sibi addici uelit? sed miserū me quanto hæc dixi cum dolore. hem Posthume, tu'ne es Curij filius, C. Rabirij iudicio, & uoluntate filius, natura sororis filius? tu'ne ille in omneis tuos liberalis? cuius multos bonitas locupletauit, qui nihil profudisti, nihil ullam in libidinē contulisti? tua Posthume nummo sestertio à me addicuntur? ò meum miserum acerbumq; præconiū. at hoc etiam optat miser, ut cōdemnetur à uobis; ita bona ueneant, ut solidum suū cuique soluatur: nihil iam aliud nisi fidem curat: nec uos huic, si iā obliuisci uestræ mansuetudinis uolueritis, quidquā præterea potestis eripere. quod iudices ne faciatis, oro obtestorq; uos, atq; eo magis, si aduentitia pecunia petitur ab eo, cui sua non redditur: nam in eum, cui misericordia opitulari debeat, inuidia quæsita est. sed iam quoniā, ut spero, fidem, quā potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiā lacrymas, quas debeo: quas quidem ego tuas in meo casu plurimas uidi. uersatur ante oculos luctuosa nox meis omnibus, cum tu totum te cum tuis copijs ad me detulisti. tu comitibus, tu præsidio, tu etiam tanto pōdere auri, quantū tempus illud postulabat, discessum illū sustentasti. tu nūquā meis me absente liberis, nunquā cōiugi meæ defuisti. possum excitare multos reductos testes liberalitatis tuæ: quod sæpe audiui patri tuo, qui id fecisset, magno adiumento in iudicio capitis fuisse. sed iam omnia timeo: bonitatis ipsius inuidiam reformido. iam indicat tot

hominum fletus, quàm sis charus tuis: & me dolor debilitat, includitq; uocem. uos obsecro iudices, ut huic optimo uiro, quo nemo melior unquam fuit, nomen equitis R. & usuram huius lucis, & uestrum conspectum ne eripiatis. hic uos aliud nihil orat, nisi ut rectis oculis hãc urbem sibi intueri, atque in hoc foro uestigium facere liceat: quod ipsum fortuna eripuerat, nisi unius amici opes subuenissent.

PRO M. MARCELLO. ORATIO XLI.

Iuturni silentij P. C. quo eram his tem
poribus usus, nō timore aliquo, sed par
d tim dolore, partim uerecundia, finē ho
diernus dies attulit, idemq́; initiū, quæ
uellem, quæq́; sentirē, meo pristino mo-
re dicendi: tantam enim mansuetudinem, tam inusitatā
inauditamq́; clementiā, tantum in summa potestate re-
rum omnium modum, tam denique incredibilem sapien
tiam ac penè diuinam tacitus nullo modo præterire pos
sum: M. enim Marcello uobis P. C. Reiq́; pub. reddito,
nō solū illius, sed meam etiā uocem, & auctoritatem &
uobis, & Reip. conseruatam ac restitutam puto: dolebā
enim P. C. ac uehementer angebar, cum uiderem uirum
talem, quī in eadē causa, in qua ego, fuisset, nō in eadē
esse fortuna: nec mihi persuadere poteram, nec fas esse
ducebam, uersari me in uestro ueteri curriculo, illo æmu
lo atque imitatore studiorum ac laborum meorū quasi
quodam socio à me & comite distracto. ergo & mihi
meæ pristinæ uitæ consuetudinem C. Cæsar interclusam
aperuisti, & his omnibus ad bene de omni Rep. speran
dū quasi signū aliquod sustulisti: intellectū est enim mi-
hi quidem in multis, et maxime in me ipso, sed paulo an
te in omnibus, cum M. Marcellum senatui populoq́; R.
& Reip. concessisti, cōmemoratis præsertim etiā offensio
nibus, te auctoritatem huius ordinis, dignitatemq́; Reip.
tuis uel doloribus uel suspicionibus anteferre. ille quidē
fructum omnis ante actæ uitæ hodierno die maximum

cepit cum summo consensu senatus, tum præterea iudicio tuo grauissimo, & maximo. ex quo profecto intelligis, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. est uere fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum uentura sit, lætitia peruenerit. quod ei quidē merito, atque optimo iure contigit: quis enim est illo aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut ullo genere laudis præstantior? nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi aut scribendi tanta uis tantáq; copia, quæ non dicā exornare, sed enarrare C. Cæsar res tuas gestas possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicā tua, nullam in his esse laudem ampliorem, quàm eam, quā hodierno die consecutus es. soleo sæpe ante oculos ponere, idq; libenter crebris usurpare sermonibus; omnes nostrorum imperatorum, omnes exterarum gentium potentissimorumq; populorum, omnes clarissimorum Regum res gestas cum tuis nec contentionum magnitudine, nec numero præliorum, nec uarietate regionum, nec celeritate conficiendi, nec dissimilitudine bellorum posse conferri; nec uero disiunctissimas terras citius cuiusquā passibus potuisse peragrari, quàm tuis non dicam cursibus, sed uictorijs illustratæ sunt. quæ quidem ego nisi ita magna esse fatear, ut ea uix cuiusquā mens aut cogitatio capere possit, amēs sim. sed tamen sunt alia maiora. nam bellicas laudes solent quidā extenuare uerbis, easq; detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ sint imperatorum: & certe in armis militum uirtus, locorum opportunitas, auxilia sociorum, classes, cōmeatus multum iuuant: maximam uero partem quasi

suo iure fortuna sibi uendicat, & quidquid est prospere gestum, id penè omne ducit suum. at uero huius gloriæ C. Cæsar, quam es paulo ante adeptus, sociũ habes nemi nem: totum hoc, quantũcunque est, quod certe maximũ est, totum est, inquam, tuum: nihil sibi ex ista laude cen turio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit: quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina fortu= na in istius se societatem gloriæ non offert, tibi cedit, tuã esse totam, & propriam fatetur: nunquam enim teme= ritas cum sapientia commiscetur, nec ad consilium casus admittitur. domuisti gentes immanitate barbaras, multi tudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum ge= nere abundantes: sed tamen ea uicisti, quæ et naturam, & conditionem, ut uinci possent, habebãt: nulla est enim tanta uis, tanta copia, quæ non ferro ac uiribus debilitã ri frangiq; possit. uerum animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, uirtute præstantem nõ modo extollere iacentẽ, sed etiã amplificare eius pristinam dignitatem, hæc qui faciat, non ego eum cum summis uiris comparo, sed si= millimum deo iudico. itaque C. Cæsar bellicæ tuæ lau des celebrabuntur illæ quidem non solum nostris, sed pe= nè omnium gentium literis, atque linguis, neque ulla un quam ætas de tuis laudibus conticescet: sed tamen eius= modi res nescio quo modo, etiam dum audiuntur, aut dum leguntur, obstrepi clamore militum uidentur, & tubarum sono: at uero cum aliquid clementer, mãsuete, iuste, moderate, sapienter factum, in iracundia præser= tim, quæ est inimica consilio, & in uictoria, quæ natu ra insolens, & superba est, aut audimus, aut legimus,

quo ſtudio incendimur non modo in geſtis rebus,ſed etiã in fictis?ut eos ſæpe,quos nunquam uidimus,diligamus. te uero,quem præſentem intuemur, cuius mentem ſenſusq; et hos cernimus,ut, quidquid belli fortuna reliquũ Reip. fecerit,id eſſe ſaluum uelis,quibus laudibus efferemus? quibus ſtudijs proſequemur? qua beneuolentia cõplectemur? parietes mediusfidius C. Cæſar,ut mihi uidetur, huius curiæ tibi gratias agere geſtiunt, quòd breui tempore futura ſit illa auctoritas in his maiorũ ſuorũ & ſuis ſedibus. equidem cum C. Marcelli, uiri optimi, & commemorabili pietate ac uirtute præditi, lacrymas modo uobiſcum uiderem, omnium Marcellorum meum pectus memoria effodit. quibus tu etiã mortuis, M. Marcello conſeruato, dignitatem ſuam reddidiſti, nobiliſſimamq; familiam, iã ad paucos redactam, penè ab interitu uindicaſti. hunc tu igitur diem tuis maximis, & innumerabilibus gratulationibus iure antepones: hæc enim res unius eſt propria Cæſaris: cæteræ duce te geſtæ, magnæ illæ quidem, ſed tamen multo magnoq; comitatu: huius autem rei tu idem es & dux, & comes: quæ quidem tanta eſt, ut trophæis, monimentiſq; tuis nulla unquã allatura ſit finem ætas: nihil enim eſt opere aut manu factũ, quod aliquando non cõficiat, & conſumat uetuſtas: at uero hæc tua iuſtitia, et lenitas animi floreſcet quotidie magis, ita, ut quantum operibus tuis diuturnitas detrahet, tantum afferat laudibus. & cæteros quidem omnes uictores bellorum ciuilium iam ante æquitate, & miſericordia uiceras, hodierno uero die te ipſum uiciſti. uereor ut hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio. ip=

ſam uictoriam uiciſſe uideris, cum ea ipſa, quæ illa erat adepta, uictis remiſiſti: nam cum ipſius uictoriæ conditione iure omnes uicti occidiſſemus, clementiæ tuæ iudicio cõſeruati ſumus: recte igitur unus inuictus es, à quo etiam ipſius uictoriæ conditio uiſq; deuicta eſt. atque hoc C. Cæſaris iudicium P. C. quàm late pateat, attendite. omnes. n. qui ad illa arma fato ſumus neſcio quo Reip. miſero funeſtoq; compulſi, & ſi aliqua culpa tenemur erroris humani, à ſcelere certe liberati ſumus. nam cum M. Marcellum, deprecantibus uobis, Reip. conſeruauit, memet mihi, et item Reip. nullo deprecante, reliquos ampliſſimos uiros & ſibi ipſis, et patriæ reddidit, quorum et frequentiã, & dignitatẽ hoc ipſo in conſeſſu uidetis; nõ ille hoſtes induxit in curiã, ſed indicauit à pleriſque ignoratione potius, et falſo atque inani metu, quã cupiditate, aut crudelitate ciuile bellum eſſe ſuſceptum. quo quidem in bello ſemper de pace agendum, audiendumq; eſſe putaui; ſemperq; dolui, nõ modo pacem, ſed orationem etiam ciuium pacem efflagitantium repudiari: neque enim ego illa, nec ulla unquã ſecutus ſum arma ciuilia: ſemperq; mea conſilia pacis & togæ ſocia, non belli atque armorũ fuerunt. hominem ſum ſecutus priuato officio, non publico: tantumq; apud me grati animi fidelis memoria ualuit, ut nulla non modo cupiditate, ſed ne ſpe quidem, prudens et ſciens tanquã ad interitum ruerem uoluntarium. quod quidem meum conſilium minime obſcurũ fuit: nam et in hoc ordine, integra re, multa de pace dixi, et in ipſo bello eadem etiam cũ capitis mei periculo ſenſi. ex quo nemo erit tã iniuſtus rerũ æſtimator, qui dubitet, quæ Cæſaris uolũtas de bello

fuerit, cum pacis auctores conseruandos statim censuerit, cæteris fuerit iratior. atque id minus mirū uideretur fortasse tum, cum esset incertus exitus, & anceps fortuna belli: qui uero uictor pacis auctores diligit, is profecto declarat, maluisse se nō dimicare, quā uincere. atque huius quidē rei M. Marcello sum testis: nostri. n. sensus, ut in pace semper, sic tum etiam in bello congruebant. quoties ego eum, & quāto cum dolore uidi cum insolentiam certorum hominum, tum etiam ipsius uictoriæ ferocitatem extimescentem? quo gratior tua liberalitas C. Cæsar nobis, qui illa uidimus, debet esse: nō enim iam causæ sunt inter se, sed uictoriæ comparandæ. uidimus tuam uictoriā præliorum exitu terminatam, gladium uagina uacuū in urbe non uidimus. quos amisimus ciues, eos Martis uis perculit, non ira uictoriæ: ut dubitare debeat nemo, quin multos, si fieri posset, C. Cæsar ab inferis excitaret, quoniā ex eadem acie cōseruat quos potest. alterius uero partis nihil amplius eo dicam, quā, id quod omnes uerebamur, nimis iracundā futurā fuisse uictoriam: quidam enim nō modo armatis, sed interdū etiā otiosis minabātur, nec, quid quisque sensisset, sed ubi fuisset, cogitandū esse dicebant: ut mihi quidem uideantur dij immortales, etiā si pœnas à populo R. ob aliquod delictum expetiuerunt, qui ciuile bellum tantum et tam luctuosum excitauerūt, uel placati iam, uel etiam satiati aliquando omnem spem salutis ad clementiam uictoris, & sapientiam contulisse. quare gaude tuo isto tam excellenti bono; et fruere cum fortuna & gloria, tum etiam natura et moribus tuis: ex quo quidem maximus est fructus, iucunditasq; sapienti. cætera cum tua re-

cordabere, etsi persæpe uirtuti, tamen plerunque felicitati tuæ gratulabere: de nobis, quos in Rep. tecum simul saluos esse uoluisti, quoties cogitabis, toties de maximis tuis beneficijs, toties de incredibili liberalitate, toties de singulari sapientia tua cogitabis: quæ non modo summa bona, sed nimirũ audebo uel sola dicere: tantus est enim splendor in laude uera, tanta in magnitudine animi & consilij dignitas, ut hæc à uirtute donata, cætera à fortuna commodata esse uideantur. noli igitur in conseruandis bonis uiris defatigari, non cupiditate præsertim aut prauitate aliqua lapsis, sed opinione officij, stulta fortasse, certe non improba, & specie quadam Reip. nõ enim tua ulla culpa est, si te aliqui timuerunt; contráq; summa laus, quòd plerique minime timendum fuisse senserunt. Nunc *uenio ad grauissimã querelam, & atrocissimã suspicionem tuam: quæ non tibi ipsi magis, quàm cum omnibus ciuibus, tum maxime nobis, qui à te conseruati sumus, prouidenda est. quam etsi spero esse falsam, nunquam tamen uerbis extenuabo: tua enim cautio, nostra cautio est: ut, si in alterutro peccandum sit, malim uideri nimis timidus, quã parum prudens. sed quisnam est iste tam demens? de tuis'ne? tametsi qui magis sunt tui, quàm quibus tu salutem insperantibus reddidisti? an ex eo numero, qui unà tecum fuerunt? non est credibilis tantus in ullo furor, ut, quo duce omnia summa sit adeptus, huius uitam non anteponat suæ. at si tui nihil cogitant sceleris, cauendum est, ne quid inimici. qui? omnes enim qui fuerunt, aut sua pertinacia uitam amiserunt, aut tua misericordia retinuerunt: ut aut nulli supersint*

de inimicis, aut, qui superfuerunt, amicissimi sint. sed tamen cum in animis hominum tantæ latebræ sint, et tanti recessus, augeamus sanè suspicionem tuã: simul enim augebimus & diligentiam. nam quis est omnium tam ignarus rerum, tam rudis in Rep. tam nihil unquam nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui non intelligat tua salute contineri suam, & ex unius tui uitam pendere omniũ? equidem de te dies noctesq; ut debeo, cogitans, casus duntaxat humanos, & incertos euentus ualetudinis, & naturæ communis fragilitatem extimesco; doleoq;, cum Resp. immortalis esse debeat, eam in unius mortalis anima consistere. si uero ad humanos casus, incertosq; euentus ualetudinis, sceleris etiam accedat insidiarumq; consensio: quem deum, etiã si cupiat, opitulari posse Reip. credamus? omnia sunt excitãda tibi C. Cæsar uni, quæ iacere sentis belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa atque prostrata: cõstituenda iudicia, reuocanda fides, cõprimendæ libidines, propaganda soboles: omnia, quæ dilapsa iam fluxerunt, seueris legibus uincienda sunt. non fuit recusandum in tanto ciuili bello, tantoq; animorum ardore & armorum, quin quassata Resp. quicũque belli euentus fuisset, multa perderet et ornamẽta dignitatis, et præsidia stabilitatis suæ, multaq; uterque dux faceret armatus, quæ idem togatus fieri prohibuisset. quæ quidem nunc tibi omnia belli uulnera curanda sunt, quibus præter te mederi nemo potest. itaque illã tuam præclarissimã & sapientissimã uocem inuitus audiui, satis te diu uel naturæ uixisse, uel gloriæ: satis, si ita uis, naturæ fortasse, addo etiã, si placet, gloriæ, at, quod maximũ est, patriæ certe parũ. quare

re omitte quæso istam doctorum hominũ in contemnenda morte prudentiam: noli nostro periculo sapiens esse. sæpe enim uenit ad aures meas, te idem istud nimis crebro dicere, satis te tibi uixisse. credo, sed tũ id audirem, si tibi soli uiueres, aut si tibi etiam soli natus esses: nunc cum omniũ salutem ciuium, cunctamq́; Remp. res tuæ gestæ cõplexæ sint, tantum abes à perfectione maximorum operum, ut fundamenta, quæ cogitas, non dum ieceris. hic tu modum tuæ uitæ non salute Reip. sed æquitate animi definies? quid, si istud ne gloriæ quidem tuæ satis est? cuius te esse auidissimũ, quãuis sis sapiens, non negabis. parum'ne igitur, inquies, gloriam magnã relinquemus? immo uero alijs, quãuis multis, satis, tibi uni parum: quidquid enim est, quãuis amplũ sit, id certe parum est tum, cum est aliquid amplius. quòd si rerũ tuarum immortalium C. Cæsar *hic exitus futurus fuit, ut deuictis aduersarijs* Remp. *in eo statu relinqueres, in quo nunc est: uide quæso, ne tua diuina uirtus admirationis plus sit habitura, quàm gloriæ, si quidem gloria est illustris ac peruagata multorũ & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum fama meritorum. hæc igitur tibi reliqua pars est, hic restat actus, in hoc elaborandum est, ut* Remp. *constituas, eáq́; tu in primis cõposita summa tranquillitate, & otio perfruare. tum te, si uoles, cum et patriæ, quod debes, solueris, et naturam ipsam expleueris satietate uiuendi, satis diu uixisse dicito. quid est enim omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid extremum, quod cum uenerit, omnis uoluptas præterita pro nihilo est, quia postea nulla futura sit? quanquam iste tuus animus nunquam his*

angustijs, quas natura nobis ad uiuendum dedit, contentus fuit, semperq; immortalitatis amore flagrauit. nec uero hæc tua uita dicenda est, quæ corpore et spiritu continetur: illa inquã, illa uita est tua Cæsar, quæ uigebit memoria seculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa æternitas semper intuebitur. huic tu inseruias, huic te ostentes oportet: quæ quidem, quæ miretur, iampridem multa habet, nunc, etiam quæ laudet, expectat. obstupescent posteri certe, imperia, prouincias, Rhenum, Oceanũ, Nilum, pugnas innumerabiles, incredibiles uictorias, monimenta, munera, triumphos audientes & legentes tuos. sed nisi hæc urbs stabilita tuis cõsilijs et institutis erit, uagabitur modo nomen tuũ longe, atque late, sedem quidem stabilem, et domiciliũ certũ non habebit. erit inter eos etiã, qui nascentur, sicut inter nos fuit, magna dissensio, cum alij laudibus ad cœlum res tuas gestas efferẽt, alij fortasse aliquid requirent, idq; uel maximum, nisi belli ciuilis incendiũ salute patriæ restinxeris, ut illud fati fuisse uideatur, hoc consilij. serui igitur ijs etiã iudicibus, qui multis post seculis de te iudicabunt, et quidem haud scio an incorruptius quã nos: nã et sine amore, & sine cupiditate, et rursus sine odio, et sine inuidia iudicabunt. id autem, etiã si tunc ad te, ut quidam falso putant, nõ pertinebit, nũc certe pertinet, te esse talẽ, ut tuas laudes obscuratura nulla unquã sit obliuio. diuersæ uoluntates ciuium fuerunt, distractæq; sententiæ: non enim consilijs solum & studijs, sed armis etiam & castris dissidebamus. erat autem obscuritas quædã, erat certamen inter clarissimos duces: multi dubitabãt, quid optimum esset; multi, quid sibi expediret; multi, quid

deceret; nō nulli etiā, quid liceret. perfuncta Resp. est hoc misero fataliq; bello: uicit is, qui non fortuna inflā=maret odiū suū, sed bonitate leniret, neque omnes, qui=bus iratus esset, eosdem etiam exilio, aut morte dignos iu dicaret. arma ab alijs posita, ab alijs erepta sunt. ingra=tus est iniustusq; ciuis, qui armorum periculo liberatus, animum tamen retinet armatum: ut etiam ille sit me=lior, qui in acie cecidit, quā qui in causa animā profudit: quæ enim pertinacia quibusdam, eadem alijs constantia uideri potest. sed quia iam omnis fracta dissensio est ar=mis, & extincta æquitate uictoris: restat, ut omnes unū uelint, qui modo habent aliquid non solum sapientiæ, sed etiam sanitatis: quia, nisi te C. Cæsar saluo, & in ista sententia, qua cū antea, tum hodie uel maxime usus es, manente, salui esse non possumus. quare omnes te, qui hæc salua esse uolumus, et hortamur, et obsecramus, ut uitæ, ut saluti tuæ consulas; omnesq; tibi, ut pro alijs etiam loquar, quod de me ipse sentio, quoniā subesse ali=quid putas quod cauendum sit, nō modo excubias, et cu=stodias, sed etiam laterum nostrorum oppositus, et cor=porū pollicemur. Sed ut, unde est orsa, in eodem ter=minetur oratio mea: maximas tibi omnes gratias agi=mus C. Cæsar, maiores etiā habemus: nā omnes idē sen tiunt, quod ex omniū precibus, et lacrymis sentire potui=sti: sed quia non est astantibus omnibus necesse dicere, à me certe dici uolūt: cui necesse est quodā modo, et quòd uolūt, et quòd M. Marcello à te huic ordini populoq; R. et Reip. reddito, præcipue id à me fieri debere intelligo. nam lætari omnes, non ut de unius solum, sed ut de communi omnium salute, sentio. quod autem summæ

beneuolentiæ est, quæ mea erga illum omnibus semper nota fuit, ut uix C. Marcello optimo et amantissimo fratri, præterea quidem cederem nemini: cum id solicitudine, cura, labore tandiu præstiterim, quãdiu est de illius salute dubitatum, certe hoc tempore magnis curis, molestijs, doloribus liberatus præstare debeo. itaque C. Cæsar sic tibi gratias ago, ut, omnibus me rebus à te non cõseruato solum, sed etiã ornato, tamen ad tua innumerabilia in me unũ merita, quod fieri iam posse non arbitrabar, maximus hoc tuo facto cumulus accesserit.

PRO Q. LIGARIO AD C. CAESAREM. ORATIO XLII.

Ouũ crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idq́; C. Pansa, præstanti uir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. itaque, quò me uertam, nescio: paratus enim ueneram, cum tu id neq; per te scires, neq; audire aliũde potuisses, ut ignoratione tua ad hominis miseri salutẽ abuterer. sed quoniam diligentia inimici inuestigatum est, quod latebat: confitendum est, ut opinor: præsertim cum meus necessarius C. Pansa fecerit, ut id iam integrum non esset: omissaq́; controuersia omnis oratio ad misericordiam tuã cõferenda est, qua plurimi sunt conseruati, cum à te non solum liberationem culpæ, sed errati ueniam impetrauissent. habes igitur Tubero, quod est accusatori maxime optandum, confitentem reum, sed tamen ita confitentem, se in ea parte fuisse, qua uirũ omni laude dignum patrem tuũ. itaque prius de uestro delicto confiteamini necesse est, quàm Ligarij ullam culpam reprehendatis.

Q. igitur Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Considio profectus est: qua in Legatione & ciuibus & socijs ita se probauit, ut decedens Considius prouincia, satisfacere hominibus non posset, si quenquã alium prouinciæ præfecisset. itaque Q. Ligarius, cum diu recusans nihil profecisset, prouinciam accepit inuitus: cui sic præfuit in

pace, ut & ciuibus, & socijs gratissima esset eius integritas & fides. bellũ subito exarsit. quod, qui erant in Africa, ante audierũt geri, quàm parari. quo audito, partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodã timore, primo salutis causa, post etiã studij sui quærebant aliquem ducem. tum Ligarius domum spectans, & ad suos redire cupiens, nullo se implicari negotio passus est. interim P. Actius Varus, qui Prætor Africam obtinuerat, Vticã uenit. ad eũ statim cõcursum est: atque ille non mediocri cupiditate arripuit imperiũ, si illud imperiũ esse potuit, quod ad priuatum, clamore multitudinis imperitæ, nullo publico consilio deferebatur. itaq; Ligarius, qui omne tale negotiũ cuperet effugere, paulum aduentu Vari cõquieuit. adhuc C. Cæsar Q. Ligarius omni culpa uacat. domo est egressus non modo nullum ad bellum, sed ne ad minimã quidem suspicionem belli: Legatus in pace profectus, in prouincia pacatissima ita se gessit, ut ei pacem esse expediret. profectio certe animum tuum non debet offendere: num igitur remansio? multo minus: nam profectio uoluntatem habuit non turpem, remansio etiam necessitatem honestam. ergo hæc duo tempora carent crimine; unum, cum est Legatus profectus; alterum, cum efflagitatus à prouincia, præpositus Africæ est. tertium est tempus, quo post aduentum Vari in Africa restitit. quod si est criminosum, necessitatis crimen est, non uoluntatis. an ille, si potuisset illinc ullo modo euadere, Vticæ potius, quàm Romæ; cũ P. Actio, quàm cum concordissimis fratribus; cum alienis esse, quàm cum suis maluisset? cum ipsa Legatio plena desiderij ac solicitudinis fuisset propter incredibilem quendam fra=

trum amorem, hic æquo animo esse potuit belli dissidio distractus à fratribus? nullum igitur habes Cæsar adhuc in Q. Ligario signum alienæ à te uoluntatis. cuius ego causam, animaduerte quæso, qua fide defendam, cũ prodo meã. ò clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monimentisq; decorandam: M. Cicero apud te defendit aliũ in ea uoluntate nõ fuisse, in qua se ipsum confitetur fuisse; nec tuas tacitas cogitationes extimescit; nec, quid tibi de alio audienti de se ipso occurrat, reformidat. uide, quàm nõ reformidẽ: uide, quanta lux liberalitatis, & sapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero, uoce contendam, ut hoc populus R. exaudiat. Suscepto bello Cæsar, gesto etiam ex magna parte, nulla ui coactus, iudicio meo ac uoluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant sumpta contra te. apud quem igitur hoc dico? nempe apud eum, qui, cum hoc sciret, tamen me, antequã uidit, Reip. reddidit: qui ad me ex Aegypto literas misit, ut essem idem, qui fuissem: qui cum ipse imperator in toto imperio populi R. unus esset, esse me alterũ passus est: à quo, hoc ipso C. Pansa mihi nuncium perferente, concessos fasces laureatos tenui, quoad tenendos putaui: qui mihi tum denique se salutem putauit reddere, si eam nullis spoliatam ornamentis redderet. uide quæso Tubero, ut, qui de meo facto non dubitem dicere, de Ligarij non audeam confiteri. atque hæc propterea de me dixi, ut mihi Tubero, cum de se eadem dicerem, ignosceret. cuius ego industriæ gloriæq; faueo, uel propter propinquam cognationem, uel quòd eius ingenio studijsq; delector, uel quòd laudem adolescentis propinqui exi-

ſtimo etiam ad meum aliquem fructum redundare. ſed hoc quæro, quis putet fuiſſe crimen, eſſe in Africa Ligarium? nempe is, qui & ipſe in eadem Africa eſſe uoluit, & prohibitum ſe à Ligario queritur, & certe contra ipſum Cæſarem eſt congreſſus armatus. quid enim, Tubero, tuus ille diſtrictus in acie Pharſalica gladius agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? nimis urgeo: cõmoueri uidetur adoleſcens: ad me reuertar. iíſdem in armis fui. quid autẽ aliud egimus Tubero, niſi ut, quod hic poteſt, nos poſſemus? quorum igitur impunitas, Cæſar, tuæ clementiæ laus eſt, eorum ipſorum ad crudelitatem te acuet oratio? atq; in hac cauſa nõ nihil equidem Tubero etiã tuã, ſed multo magis patris tui prudentiam deſidero, quòd homo cũ ingenio, tum etiã doctrina excellẽs, genus hoc cauſæ quod eſſet, nõ uiderit. nã ſi uidiſſet, quouis profecto, q̃ iſto modo à te agi maluiſſet. arguis fatentem: nõ eſt ſatis. accuſas eũ, qui cauſam habet aut, ut ego dico, meliorẽ, quàm tu, aut, ut tu uis, parẽ. hæc nõ modo mirabilia ſunt, ſed prodigijs ſimilia, quæ dicã. non habet eam uim iſta accuſatio, ut Q. Ligarius cõdemnetur, ſed ut necetur. hoc egit ciuis R. ante te nemo. externi iſti mores uſq; ad ſanguinem incitare ſolent odiũ aut leuiũ Græcorum, aut immanium barbarorum. nã quid aliud agis? ut Romæ ne ſit? ut domo careat? ne cum optimis fratribus, ne cum hoc T. Brocho auunculo ſuo, ne cum eius filio cõſobrino ſuo, ne nobiſcum uiuat? ne ſit in patria? num in patria eſt? num poteſt magis carere his omnibus, quàm caret? Italia prohibetur, exulat. non

tu ergo hunc patria priuare, qua caret, ſed uita uis. at iſtud ne apud eum quidem Dictatorem, qui omnes, quos oderat, morte mulctabat, quiſquam egit iſto modo. ipſe iubebat occidi, nullo poſtulante: præmijs etiam inuitabat. quæ tamē crudelitas ab hoc eodē aliquot annis poſt, quem tu nunc crudelem eſſe uis, uindicata eſt. ego uero iſtud nō poſtulo, inquies. ita mehercule exiſtimo Tubero: noui enim te, noui patrem tuum, noui domum, nomenq́; ueſtrum; ſtudia deniq; generis ac familiæ ueſtræ, uirtutis, humanitatis, doctrinæ, plurimarum artium atq; optimarū nota ſunt mihi omnia: itaque certo ſcio, uos nō petere ſanguinem: ſed parū attenditis: res enim eò ſpectat, ut ea pœna, in qua adhuc Q. Ligarius ſit, non uideamini eſſe contenti. quæ eſt igitur alia præter mortem? ſi.n. in exilio eſt, ſicuti eſt: quid amplius poſtulatis? an ne ignoſcatur? hoc uero multo acerbius, multoq́; eſt grauius. quod nos domi petimus precibus, & lacrymis proſtrati ad pedes, non tam noſtræ cauſæ fidentes, quàm huius humanitati; id ne impetremus, pugnabis? et in noſtrum fletum irrumpes? & nos iacentes ad pedes ſupplicum uoce prohibebis? ſi, cum hoc domi faceremus, quod et fecimus, &, ut ſpero, non fruſtra fecimus, tu derepente irrupiſſes, & clamare cœpiſſes, C. Cæſar caue credas, caue ignoſcas, caue te fratrum pro fratris ſalute obſecrantium miſereat: non ne omnem humanitatem exuiſſes? quāto hoc durius, quod nos domi petimus, id à te in foro oppugnari, & in tali miſeria multorum perfugium miſericordiæ tollere? dicam planè C. Cæſar, quod ſentio. ſi in hac tanta tua fortuna lenitas tanta non eſſet, quantam tu per te, per te, inquam, obtines: (intelligo quid loquar)

acerbißimo luctu redundaret ista uictoria: quàm multi enim essent de uictoribus, qui te crudelem esse uellent, cũ etiã de uictis reperiantur? quàm multi, qui, cum à te nemini ignosci uellent, impedirent clementiam tuam, cum etiã ij, quibus ipse ignouisti, nolint te in alios esse misericordem? quòd si probare Cæsari possemus, in Africa Ligarium omnino non fuisse; si honesto et misericordi mẽdacio saluti ciuis calamitosi consultum esse uellemus: tamen hominis non esset, in tanto discrimine & periculo ciuis refellere & coarguere nostrum mendacium: & si esset alicuius, eius certe non esset, qui in eadem causa & fortuna fuisset. sed tamen aliud est errare Cæsarem nolle, aliud nolle misereri. diceres, caue Cæsar credas: fuit in Africa Ligarius: tulit arma contra te. nunc quid dicis? caue ignoscas. hæc nec hominis, nec ad hominem uox est. qua qui apud te C. Cæsar utetur, suam citius abijciet humanitatem, quàm extorquebit tuã. at primus aditus, & postulatio Tuberonis hæc, ut opinor, fuit, uelle se de Q. Ligarij scelere dicere. non dubito, quin admiratus sis; uel quòd de nullo alio quisquam; uel quòd is, qui in eadem causa fuisset; uel quidnã noui facinoris afferret. scelus tu illud uocas Tubero? cur? isto enim nomine illa adhuc causa caruit. alij errrorem appellãt, alij timorẽ; qui durius, spem, cupiditatem, odiũ, pertinaciam; qui grauissime, temeritatem; scelus, præter te, adhuc nemo. ac mihi quidem, si proprium & uerum nomen nostri mali quæratur, fatalis quædam calamitas incidisse uidetur, et improuidas hominum mentes occupauisse, ut nemo mirari debeat humana consilia diuina necessitate esse superata. liceat esse miseros, quanquam hoc uictore.

non possumus. sed non loquor de nobis: de illis loquor, qui occiderunt. fuerint cupidi, fuerint irati, fuerint pertinaces: sceleris uero crimine, furoris, parricidij liceat Cn. Pompeio mortuo, liceat multis alijs carere. quando hoc quisquã ex te Cæsar audiuit, aut tua quid aliud arma uoluerunt, nisi à te contumeliam propulsare? quid egit tuus ille inuictus exercitus, nisi ut suum ius tueretur, et dignitatem tuam? quid? tu cum pacem esse cupiebas, id'ne agebas, ut tibi cum sceleratis, an ut cum bonis ciuibus conueniret? mihi uero Cæsar tua in me maxima merita tanta certe nõ uiderentur, si me ut sceleratum à te conseruatũ putarem. quo modo autem tu de Rep. bene meritus esses, si tot sceleratos incolumi dignitate esse uoluisses? secessionẽ tu illam existimauisti Cæsar initio, non bellum; non hostile odium, sed ciuile dissidium, utrisque cupientibus Remp. saluam, sed partim consilijs, partim studijs à communi utilitate aberrantibus. principum dignitas erat penè par, non par fortasse eorum, qui sequebantur: causa tum dubia, quòd erat aliquid in utraque parte, quod probari posset; nunc melior certe ea iudicanda est, quam etiam dij adiuuerunt. cognita uero clémentia tua, quis non eam uictoriam probet, in qua occiderit nemo, nisi armatus? sed ut omittam communem causam, ueniamus ad nostram. Vtrum tandem existimas facilius fuisse Tubero, Ligarium ex Africa exire, an uos in Africam non uenire? poteramus'ne, inquies, cum senatus censuisset? si me consulis, nullo modo. sed tamen Ligarium senatus idem legauerat. atque ille eo tempore paruit, cum parere senatui necesse erat: uos tunc paruistis, cum paruit nemo,

qui noluit. reprehendo igitur? minime uero: neq; enim licuit aliter uestro generi, nomini, familiæ, disciplinæ. sed hoc nõ concedo, ut quibus rebus gloriemini in uobis, easdem in alijs reprehendatis. Tuberonis *sors cõiecta est ex* S. C. *cum ipse non adesset, morbo etiam impediretur: statuerat se excusare. hæc ego noui propter communes necessitudines, quæ mihi sunt cum* L. Tuberone: *domi unà eruditi, militiæ cõtubernales, post affines, in omni deniq; uita familiares: magnum etiam uinculum, quòd ijsdem semper studijs usi sumus. scio igitur* Tuberonem *domi manere uoluisse: sed ita quidã agebant, ita* Reip. *sanctissimum nomen opponebant, ut, etiam si aliter sentiret, uerborum tamen ipsorum pondus sustinere non posset. cessit auctoritati amplissimi uiri, uel potius paruit: unà est profectus cum ijs, quorum erat una causa: tardius iter fecit: itaque in* Africã *uenit iam occupatã. hinc in* Ligarium *crimen oritur, uel ira potius: nam si crimen est prohibere illum uoluisse, non minus magnum est, uos* Africam, *omniũ prouinciarũ arcem, natam ad bellũ contra hanc urbem gerendũ, obtinere uoluisse, quàm aliquẽ se imperatorẽ esse maluisse. atq; is tamẽ aliquis* Ligarius *nõ fuit.* Varus *imperiũ se habere dicebat: fasces certe habebat. sed quoquo modo sese illud habet, hæc querela uestra* Tubero *quid ualet? recepti in prouinciã nõ sumus. quid, si essetis?* Cæsari *ne eã tradituri fuissetis, an cõtra eũ retenturi? uide, quid licentiæ* Cæsar *nobis tua liberalitas det, uel potius audaciæ. si responderit* Tubero, Africam, *quò senatus eũ sorsq; miserat, tibi patrem suũ traditurũ fuisse: nõ dubitabo apud ipsum te, cuius id eũ facere interfuit, grauissimis uerbis eius consiliũ reprehendere: nõ*

enim si tibi ea res grata fuisset, esset etiã probata. sed iã hoc totũ omitto, non tam ut ne offendam tuas patientissimas aures, quã ne Tubero, quod nunquã cogitauit, facturus fuisse uideatur. ueniebatis igitur in Africã, prouinciam unam ex omnibus huic uictoriæ maxime infestam, in qua erat Rex potẽtissimus, inimicus huic causæ, aliena uolũtas, cõuentus firmi atque magni. quæro, quid facturi fuissetis? quanquã, quid facturi fueritis, nõ dubitem, cũ uideam, quid feceritis. prohibiti estis in prouincia uestra pedem ponere, ut perhibetis, summa cum iniuria. quo modo id tulistis? acceptæ iniuriæ querelã ad quẽ detulistis? nempe ad eũ, cuius auctoritatem secuti, in societatẽ belli ueneratis. quòd si Cæsaris causa in prouinciã ueniebatis, ad eũ profecto exclusi prouincia uenissetis: uenistis ad Pompeiũ: quæ est ergo apud Cæsarem querela, cum eum accusetis, à quo queramini uos prohibitos cõtra Cæsarẽ bellũ gerere? atque in hoc quidem uel cũ mendacio, si uultis, gloriari, per me licet, uos prouinciã fuisse Cæsari tradituros, etiam si à Varo & quibusdam alijs prohibiti essetis: ego autem confitebor culpã esse Ligarij, qui uos tantæ laudis occasione priuauerit. sed uide quæso C. Cæsar constantiam ornatissimi uiri L. Tuberonis: quam ego, quamuis ipse probarem, ut probo, tamen non cõmemorarem, nisi à te cognouissem in primis eam uirtutem solere laudari. quæ fuit igitur unquam in ullo homine tãta constantia? constantiã dico? nescio an melius patientiã possem dicere: quotus enim istud quisque fecisset, ut à quibus partibus in dissensione ciuili nõ esset receptus, essetq; etiam cũ crudelitate eiectus, ad eas ipsas rediret? magni cuiusdam animi, atque eius uiri est,

quem de suscepta causa propositaq; sententia nulla contumelia, nulla uis, nullum periculum posset depellere: ut enim cætera paria Tuberoni cũ Varo fuissent, honos, nobilitas, splendor, ingenium, quæ nequaquã fuerunt; hoc certe præcipuũ Tuberonis fuit, quòd iusto cum imperio ex S.C. in prouinciam suã uenerat. hinc prohibitus, nõ ad Cæsarem, ne iratus; non domũ, ne iners; nõ aliquã in regionem, ne condemnare causam illam, quã secutus esset, uideretur; in Macedoniã, in Cn. Pompeij castra uenit, in eam ipsam causam, à qua erat reiectus cũ iniuria. quid? cum ista res nihil cõmouisset eius animũ, ad quem ueneratis: languidiore, credo, studio in causa fuissis. tantummodo in præsidijs eratis, animi uero à causa abhorrebãt: an, ut fit in ciuilibus bellis, nec in uobis magis, quã in reliquis, omnes uincendi studio tenebamur? pacis equidem semper auctor fui. sed tum sero: erat. n. amentis, cũ aciem uideres, pacem cogitare. omnes inquã uincere uolebamus, tu certe præcipue, qui in eum locum uenisses, ubi tibi esset pereundum, nisi uicisses: quanquã, ut nunc se res habet, nõ dubito quin hanc salutem anteponas illi uictoriæ. hæc ego nõ dicerẽ Tubero, si aut uos constantiæ uestræ, aut Cæsarem beneficij sui pœniteret. nunc quæro, utrũ uestras iniurias, an Reip. persequamini. si Reip. quid de uestra in ea causa perseuerantia respondebitis? si uestras, uidete ne erretis, qui Cæsarem uestris inimicis iratum fore putetis, cum ignouerit suis. itaque num tibi uideor Cæsar in causa Ligarij occupatus esse? num de eius facto dicere? quidquid dixi, ad unam summam referri uolo, uel humanitatis, uel clementiæ, uel misericordiæ tuæ. causas Cæsar egi multas, & quidem

tecum, dum te in foro tenuit ratio honorũ tuorum; certe nunquam hoc modo, ignoscite iudices, errauit, lapsus est, non putauit, si unquã posthac. ad parentem sic agi solet: ad iudices, non fecit, non cogitauit, falsi testes, fictum crimen. dic te Cæsar de facto Ligarij iudicem esse: quibus in præsidijs fuerit, quære. taceo. ne hæc quidẽ colligo, quæ fortasse ualerent etiam apud iudicem: Legatus ante bellum profectus, relictus in pace, bello oppressus, in eo nõ acerbus, tum etiam fuit totus animo & studio tuus. ad iudicem sic agi solet. sed ego ad parentem loquor: erraui, temere feci, pœnitet, ad clementiam tuam confugio, delicti ueniã peto, ut ignoscas oro: si nemo impetrauit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti. an sperandi Ligario causa nõ sit, cum mihi apud te sit locus etiã pro altero deprecandi? quanquã neque in hac oratione spes est posita causæ, nec in eorum studijs, qui à te pro Ligario petunt tui necessarij. uidi enim et cognoui, quid maxime spectares, cum pro alicuius salute multi laborarent, causas apud te rogantiũ gratiores esse, quã preces; neque spectare, quàm tuus esset necessarius is, qui te oraret; sed quã illius, pro quo laboraret. itaque tribuis tu quidẽ tuis ita multa, ut mihi beatiores illi esse uideãtur interdũ, qui tua liberalitate fruũtur, quàm tu ipse, qui illis tam multa concedis. sed uideo tamen apud te causas, ut dixi, rogantiũ ualere plus, quã preces, ab ijsq; te moueri maxime, quorum iustissimum dolorem uideas in petendo. in Q. Ligario conseruando multis tu quidem gratum facies necessarijs tuis: sed hoc quæso considera, quod soles. possum fortissimos uiros Sabinos, tibi probatissimos, totumq; agrum Sabinum

florem Italiæ, robur Reip. proponere. nosti optime homines. animaduerte horũ omnium mœstitiam, et dolorem. huius T. Brochi, de quo non dubito quid existimes, lacrymas, squaloremq́; ipsius, et filij uides. quid de fratribus dicam? noli Cæsar putare de unius capite nos agere. aut tres Ligarij in ciuitate retinendi sunt, aut tres ex ciuitate exterminandi. quoduis exilium his est optatius, quàm patria, quàm domus, quã dij penates, uno illo exulante. si fraterne, si pie, si cum dolore faciunt, moueant te horum lacrymæ, moueat pietas, moueat germanitas, ualeat tua uox illa, quæ uicit: te enim dicere audiebamus, nos, omnes aduersarios, putare, nisi qui nobiscum essent; te omnes, qui cõtra te non essent, tuos. uides'ne igitur hunc splendorem, omnem hanc Brochorum domum, hunc L. Marcium, C. Cesetium, L. Cornificium, hosce omnes equites R. qui adsunt ueste mutata, non solum notos tibi, uerum etiam probatos uiros, qui tecũ fuerunt? atque his maxime irascebamur, & hos requirebamus, & his nonnulli etiã minabantur. conserua igitur tuis suos, ut, quẽadmodum cætera, quæ dicta sunt à te, sic hoc uerissimũ reperiatur. quòd penitus perspicere posses concordiã Ligariorum: omnes fratres tecũ iudicares fuisse. an potest quisquã dubitare, quin, si Q. Ligarius in Italia esse potuisset, in eadem sententia futurus fuerit, in qua fratres fuerũt? quis est, qui horũ consensum conspirantem et penè conflatum, in hac propè æqualitate fraterna nõ nouerit? qui hoc nõ sentiat, quiduis prius futurũ fuisse, quã ut hi fratres diuersas sententias, fortunasq́; sequerentur? uoluntate igitur omnes tecũ fuerũt, tempestate abreptus est unus: qui si cõsilio id fecisset, esset eorũ similis,

quos tu tamen saluos esse uoluisti. sed ierit ad bellũ, dissenserit non à te solum, uerum etiam à fratribus: hi te orant tui. equidem cũ tuis omnibus negotijs interessem, memoria teneo qualis tum T. *Ligarius Quæstor urbanus fuerit erga te & dignitatem tuam. sed parum est me hoc meminisse: spero etiam te, qui obliuisci nihil soles, nisi iniurias, quoniam hoc est animi, quoniam etiam ingenij tui, te aliquid de huius Quæstoris officio cogitantem, etiam de alijs quibusdam Quæstoribus reminiscentem recordari. hic igitur* T. *Ligarius, qui tum nihil egit aliud (neque enim hæc diuinabat) nisi ut tu eũ studiosum & bonum uirum iudicares, nunc à te supplex fratris salutem petit. quam huius admonitus officio cum utrisque his dederis, tres fratres optimos, et integerrimos non solũ sibi ipsos, neque his tot ac talibus uiris, neque nobis necessarijs suis, sed etiam* Reip. *condonaueris. fac igitur quod de homine nobilissimo & clarissimo* M. *Marcello restituto fecisti nuper in curia, nunc quidem in foro de optimis, et huic omni frequentiæ probatissimis fratribus. ut concessisti illũ senatui, sic da hunc populo, cuius uoluntatem charissimam semper habuisti: &, si ille dies tibi gloriosissimus, populo* R. *gratissimus fuit, noli obsecro dubitare* C. *Cæsar similẽ illi gloriæ laudem quã sæpissime quærere: nihil est enim tam populare, quàm bonitas: nulla de uirtutibus tuis plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordia est: homines enim ad deos nulla re propius accedunt, quã salutem hominibus dando. nihil habet nec fortuna tua maius, quã ut possis; nec natura tua melius, quàm ut uelis conseruare quamplurimos. longiorem orationem causa forsitan postulat, tua*

certe natura breuiorem. quare cũ utilius esse arbitrer te ipsum, quã aut me, aut quenquam, loqui tecum, finem iam faciam: tantũ te admonebo, si illi absenti salutem dederis, præsentibus his omnibus te daturum.

PRO REGE DEIOTARO AD C. CAESAREM. ORATIO XLIII.

C Vm in omnibus causis grauioribus C. Cæsar initio dicendi cõmoueri soleã uehemẽtius, quã uidetur uel usus, uel ætas mea postulare: tũ in hac causa ita me multa perturbãt, ut, quantũ mea fides studij mihi afferat ad salutem Regis Deiotari defendendam, tantũ facultatis timor detrahat. primum dico pro capite fortunisq; Regis: quod ipsum etsi non iniquũ est, in tuo duntaxat periculo; tamen est ita inusitatum, Regem capitis reũ esse, ut ante hoc tempus nõ sit auditum. deinde eum Regem, quem ornare antea cuncto cum senatu solebamus pro perpetuis eius in nostrã Remp. meritis, nunc contra atrocissimum crimen cogor defendere. accedit, ut accusatorum alterius crudelitate, alterius indignitate perturber. crudelis Castor, ne dicam sceleratũ, & impium, qui nepos auum in discrimen capitis adduxerit; adolescentiæq; suæ terrorem intulerit ei, cuius senectutẽ tueri, et tegere debebat; cõmendationem ineuntis ætatis ab impietate, et scelere duxerit; aui seruũ corruptum præmijs ad accusandum dominum impulerit, et à Legatorum pedibus abduxerit. fugitiui autem dominum accusantis, et dominũ absentem, et dominũ amicissimum nostræ Reip. cum os uidebã, cum uerba audiebam, non tam afflictam regiã cõditionem dolebam, quã de fortunis cõmunibus extimescebam. nã cũ more maiorum de seruo in dominum ne tormentis quidem quæri

liceat, in qua quæstione dolor ueram uocem elicere possit etiam ab inuito: exortus est seruus, qui, quem in eculeo appellare non posset, eum accuset solutus. perturbat me C. Cæsar etiam illud interdum: quod tamen, cum te penitus recognoui, timere desino: re enim iniquũ est, sed tua sapientia fit æquissimum: nam dicere apud eum de facinore, contra cuius uitã consilium facinoris inisse arguare, si per se ipsum consideres, graue est: nemo enim ferè est, qui sui periculi iudex nõ sibi se æquiorẽ, quã reo præbeat. sed tua C. Cæsar præstans singularisq; natura hunc mihi metũ minuit: non enim tam timeo, quid tu de rege Deiotaro, quã intelligo, quid de te cæteros uelis iudicare. moueor etiã loci ipsius insolentia, quòd tantã causam, quãta nulla unquã in disceptatione uersata est, dico intra domesticos parietes, dico extra conuentum, et eam frequentiam, in qua oratorum studia niti solent: in tuis oculis, in tuo ore, uultúq; acquiesco: te unũ intueor: ad te unum omnis mea spectat oratio: quæ mihi ad spem obtinendæ ueritatis grauissima sunt, ad motũ animi, & omnem impetũ dicendi, contentionemq; leuiora: hanc enim C. Cæsar causam si in foro dicerem eodem audiente, & disceptante te, quantam mihi alacritatem populi R. concursus afferret? quis enim ciuis ei Regi nõ faueret, cuius omnem ætatem in populi R. bellis consumptã esse meminisset? spectarem curiam, intuerer forũ, cœlum denique testarer ipsum. sic, cũ & deorũ immortalium, & populi R. et senatus beneficia in Regem Deiotarum recordarer, nullo modo mihi deesse posset oratio. quæ quoniam angustiora parietes faciunt, actioq; causæ maxime debilitatur loco: tuũ est Cæsar, qui pro mul=

tis sæpe dixisti, quid nunc mihi animi sit, ad te ipsum referre, quo facilius tũ æquitas tua, tum audiendi diligentia minuat hanc perturbationem meam. Sed antequã de accusatione ipsa dico, de accusatorum spe pauca dicam. qui cũ uideantur neq; ingenio, neq; usu, atq; exercitatione rerum ualere, tamen ad hanc causam nõ sine aliqua spe, & cogitatione uenerunt. iratũ te Regi Deiotaro fuisse, nõ erant nescij: affectum illum quibusdam incõmodis, & detrimentis propter offensionem animi tui, meminerant: teq; cum huic iratum, tum sibi amicum cognouerant: cumq; apud ipsum te de tuo periculo dicerent, fore putabant, ut in exulcerato animo facile fictum crimen insideret. quamobrem hoc nos primum metu C. Cæsar per fidem, & constantiã, et clementiam tuam libera, ne residere in te ullam partem iracũdiæ suspicemur. per dexteram te istam oro, quã Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti; istam, inquã, dexterã, non tam in bellis, & in prælijs, quàm in promissis, & fide firmiorẽ. tu illius domũ inire, tu uetus hospitium renouare uoluisti: te eius Dij penates acceperunt: te amicum, & placatum Deiotari Regis aræ fociq; uiderunt. cũ facile exorari Cæsar, tum semel exorari soles. nemo unquã te placauit inimicus, qui ullas resedisse in te simultatis reliquias senserit. quanquã cui sunt inauditæ cũ Deiotaro querelæ tuæ? nũquã tu illũ accusauisti ut hostem, sed ut amici officio parum functũ, quòd propensior in Cn. Pompeij amicitiã fuisset, quàm in tuam. cui tamen ipsi Regi ueniam te daturum fuisse dicebas, si tum auxilia Pompeio, uel si etiam filium misisset, ipse tamen excusatione ætatis usus esset. itaq; cum maximis eum rebus liberares,

perparuam amicitiæ culpam relinquebas. itaq; non solum in eum non animaduertisti, sed omni metu liberauisti, hospitem agnouisti, Regem reliquisti: neq; enim ille odio tui progressus, sed errore communi lapsus est. is Rex, *quem senatus hoc nomine sæpe honorificentissimis decretis appellauisset, quiq; illum ordinem ab adolescentia grauissimum sanctissimumq; duxisset, iisdem rebus est perturbatus, homo longinquus, & alienigena, quibus nos in media* Rep. *nati, semperq; uersati. cũ audisset senatus cõsentientis auctoritate arma sumpta, Consulibus,* Prætoribus, Tribunis *pl. nobis imperatoribus* Remp. *defendendam datam: mouebatur animo, & uir huic imperio amicissimus de salute populi* R. *extimescebat, in qua etiam suam inclusam esse uidebat: in summo tamẽ timore quiescendũ sibi esse arbitrabatur. maxime uero perturbatus est, ut audiuit Consules ex* Italia *profugisse, omnesq;* Consulares, *(sic enim nunciabatur) cunctũ senatum, totã* Italiam *esse effusam: talibus enim nuncijs, & rumoribus patebat ad orientem uia, nec ulli ueri subsequebantur. nihil ille de conditionibus tuis, nihil de studio concordiæ, & pacis, nihil de conspiratione audiebat certorum hominum contra dignitatem tuam. quæ cum ita essent, tamen usq; eò se tenuit, quoad à* Cn. Põpeio *ad eum legati literæq; uenerũt. ignosce, ignosce* Cæsar, *si eius uiri auctoritati* Rex Deiotarus *cessit, quẽ nos omnes secuti sumus, in quem cum dij, atque homines omnia ornamenta congessissent, tum tu ipse plurima, & maxima: neq; enim, si tuæ res gestæ cæterorum laudibus obscuritatem attulerunt, iccirco* Cn. Pompeij *memoriam amisimus. quantum nomen eius fuerit, quantæ*

opes,quanta in omni genere bellorum gloria,quanti ho=nores populi R.quanti senatus,quanti tui,quis ignorat? tanto ille superiores uicerat gloria, quanto tu omnibus præstitisti. itaque Cn.Pópeij bella,uictorias, triumphos, Consulatus admirantes numerabamus, tuos enumerare non possumus.ad eũ igitur Rex Deiotarus uenit hoc mi sero fataliq; bello, quẽ ante iustis hostilibusq; bellis adiu uerat,quocum erat non hospitio solum,uerũ etiam fami liaritate cóiunctus: & uenit uel rogatus,ut amicus; uel accersitus,ut socius; uel euocatus,ut is, qui senatui pare re didicisset:postremo uenit ut ad fugientem,non ut ad insequentem,id est ad periculi, non ad uictoriæ societa=tem: itaq; Pharsalico prælio facto, à Pompeio discessit: spem infinitã persequi noluit:uel officio, si quid debue=rat,uel errori,si quid nescierat,satisfactũ esse duxit: do mũ se contulit: teq; Alexandrinum bellũ gerente,utili=tatibus tuis paruit. ille exercitũ Cn.Domitij,amplissimi uiri,suis tectis,& copijs sustentauit: ille Ephesum ad eũ, quem tu ex tuis fidelissimũ & probatissimum omnibus delegisti,pecuniã misit:ille iterum,ille tertio auctionibus factis pecuniã dedit,qua ad bellum uutereris: ille corpus suũ periculo obiecit, tecumq; in acie contra Pharnacem fuit,tuumq; hostem esse duxit suum.quæ quidem à te in eã partem accepta sunt C.Cæsar,ut eũ amplissimo Re=gis honore,& nomine affeceris. is igitur non modo à te periculo liberatus, sed etiã honore amplissimo ornatus, arguitur domi te suæ interficere uoluisse. quod tu, nisi eum furiosissimum iudicas, suspicari profecto non po=tes. ut enim omittam,cuius tanti sceleris fuerit, in con=spectu deorum penatium necare hospitem; cuius tantæ

importunitatis, omnium gentium, atq; omnis memoriæ clarissimum lumen extinguere; cuius tantæ ferocitatis, uictorem orbis terrarũ non extimescere; cuius tam inhumani, et ingrati animi, à quo Rex appellatus esset, in eum tyrannũ inueniri: ut hæc omittam, cuius tanti furoris fuit, omnes Reges, quorũ multi erãt finitimi, omnes liberos populos, omnes socios, omnes prouincias, omnia deniq; omniũ arma contra se unũ excitare? quonã ille modo cum regno, cum domo, cũ coniuge, cum charissimo filio distractus esset, tanto scelere nõ modo perfecto, sed etiam cogitato? at, credo, hæc homo inconsultus, & temerarius non uidebat. quis consideratior illo? quis tectior? quis prudentior? quanquã hoc loco Deiotarũ non tam ingenio, & prudentia, q̃ fide, & religione uitæ defendendũ puto. nota tibi est C. Cæsar hominis probitas, noti mores, nota constantia. cui porrò, qui modo populi R. nomẽ audiuit, Deiotari probitas, integritas, grauitas, uirtus, fides non sit audita? quod igitur facinus nec in hominem imprudentem cadere posset propter metũ præsentis exitij, nec in facinorosum, nisi esset idem amentissimus: id uos & à uiro optimo, & ab homine minime stulto cogitatũ esse confingitis: at quàm nõ modo nõ credibiliter, sed ne suspiciose quidem. cũ, inquit, in castellum Luceiũ uenisses, & domum Regis hospitis tui diuertisses, locus erat quidam, in quo erant ea cõposita, quibus Rex te munerare constituerat. huc tẽ è balneo, prius quàm accumberes, ducere uolebat: ibi enim erant armati, qui te interficerẽt, in eo ipso loco collocati. en crimen, en causa, cur Regem fugitiuus, dominum seruus accuset. ego mehercule C. Cæsar initio, cum est ad me ista causa

delata, Phidippum medicum seruum regiū, qui cum Legatis missus esset, ab isto ipso adolescente existimaui esse corruptum. hac suspicione sum perculsus: medicum indicē subornabit, finget uidelicet aliquod crimē ueneni. etsi à ueritate longe, tamen à consuetudine criminandi non multum res abhorrebat. quid ait medicus? nihil de ueneno. at id fieri potuit: primo occultius in potione, uel in cibo, deinde etiam impunius fit, quod cum est factū, negari potest. si palàm te interemisset, omnium in se gentium non solum odia, sed etiam arma conuertisset: si ueneno, Iouis illius quidem Hospitalis numen nunquā celare potuisset, homines uero fortasse celauisset. quod igitur et occultius conari, et efficere cautius potuit, id tibi, et medico callido, & seruo, ut putabat, fideli nō credidit, de armis, de ferro, de insidijs celare te noluit? at quàm festiue crimen cōtexitur. tua te, inquit, eadē, quæ semper, fortuna seruauit. negauisti tū te inspicere uelle. quid postea? an Deiotarus, re illo tēpore nō perfecta, continuo dimisit exercitum? nullus erat alius insidiandi locus? at eodē te, cum cœnauisses, rediturum dixeras: itaq; fecisti. horam unā aut duas eodem loco armatos, ut collocati fuerant, retinere magnum fuit? cum in conuiuio comiter, & iucunde fuisses, tū illuc iuisti ut dixeras. quo in loco Deiotarū talē erga te cognouisti, qualis Rex Attalus in P. Africanū fuit: cui magnificentissima dona, ut scriptū legimus, usque ad Numantiā misit ex Asia: quæ Africanus inspectāte exercitu accepit. quod cum præsens Deiotarus regio & animo, & more fecisset, tu in cubiculum discessisti. obsecro C. Cæsar repete temporis illius memoriam: pone illum ante oculos diem: uultus hominum te

intuentiū, atq; admirantium recordare. num quæ trepidatio? num qui tumultus? num quid, nisi moderate, nisi quiete, nisi ex hominis grauissimi, & sanctissimi disciplina? quid igitur causæ excogitari potest, cur te lautum uoluerit, cœnatum noluerit occidere? in posterum, inquit, diem distulit, ut, cum in castellum Luceium uentum esset, ibi cogitata perficeret. nō uideo causam loci mutandi: sed tamen acta res criminose est. cū, inquit, uomere post cœnam uelle te dixisses, in balneum te ducere cœperunt: ibi enim erant insidiæ. at te eadem tua fortuna seruauit: in cubiculum te ire malle dixisti. dij te perdant fugitiue: ita nō modo nequam, & improbus, sed & fatuus, & amens es. quid? ille signa ænea in insidijs posuerat, quæ è balneo in cubiculum transferri non possent? habes crimina insidiarum: nihil enim dixit amplius. horum, inquit, eram conscius. quid tum? ita demens ille erat, ut eum, quem conscium tanti sceleris habebat, à se dimitteret? Romam etiam mitteret, ubi & inimicissimum sciret esse nepotem suū, & C. Cæsarem, cui fecisset insidias; præsertim cum is unus esset, qui posset de absente se uindicare? & fratres meos, inquit, quòd erant conscij, in uincula coniecit. cum igitur eos uinciret, quos secum habebat, te solutum Romam mittebat, qui eadem scires, quæ illos scire dicis. Reliqua pars accusationis duplex fuit; una, Regem semper in speculis fuisse, cum à te animo esset alieno; altera, exercitum eum contra te magnum cōparasse. de exercitu dicam breuiter, ut cætera. nunquā eas copias Rex Deiotarus habuit, quibus inferre bellum populo R. posset, sed quibus fines suos ab excursionibus hostium & latrocinijs tueretur, & imperatori-

bus nostris auxilia mitteret. atq; antea quidem maiores copias alere poterat, nūc exiguas uix tueri potest. at misit ad Celium nescio quem, sed eos, quos misit, quòd ire noluerūt, in uincula cōiecit. nō quæro, q̄ uerisimile sit, aut nō habuisse Regem, quos mitteret; aut eos, quos misisset, nō paruisse; aut, qui dicto audientes in tanta re nō fuissent, eos uinctos potius, quàm necatos fuisse. sed tamen cum ad Celium mittebat, utrum, causam illam uictam esse nesciebat, an Celium istum magnum hominem putabat? quem profecto is, qui optime nostros homines nouit, uel quia nō nosset, uel si nosset, cōtemneret. addidit etiā illud, equites nō optimos misisse tibi. ueteres, credo, Cæsar: nihil ad tuū equitatū: sed misit ex ijs, quos habuit, electos. ait nescio quem ex eo numero seruū iudicatū. nō arbitror: non audiui, sed in eo, etiam si accidisset, culpā Regis nullam fuisse arbitrarer. alieno autem à te animo fuit: quo modo? sperauit, credo, difficiles tibi Alexādriæ fore exitus propter regionis naturam & fluminis. at eo ipso tempore pecuniam dedit, exercitum aluit: quem Asiæ præfeceras, ei nulla in re defuit: tibi uictori non solum ad hospitium, sed ad periculum etiā, atq; ad aciem præsto fuit. secutū est bellum Africanum. graues de te rumores sparsi, qui etiam furiosum illum Celium excitauerūt. quo tū erga te Rex animo fuit, qui auctionatus sit, seséq; & filiū suū expoliare maluerit, quàm tibi pecuniam nō subministrare? at eo, inquit, tēpore ipso Niceā, Ephesumq; mittebat, qui rumores Africanos exciperent, et celeriter ad se referrēt. itaque cū esset ei nunciatum, Domitiū naufragio periisse, te in castello circūsideri: de Domitio dixit uersum Græcū eadē sentētia, qua etiā nos

habemus Latinum: Pereant amici, dum unà inimici intercidát: quod ille, si esset tibi inimicissimus, nũquã tamen dixisset: ipse.n.mãsuetus, uersus immanis. qui autem Domitio poterat esse amicus, qui tibi esset inimicus? tibi porrò inimicus cur esset, à quo, cum uel interfici belli lege potuisset, Regem & se & filium suum constitutos esse meminisset? quid deinde, furcifer quò progreditur? ait hac lætitia Deiotarum elatum, uino se obruisse, in cõuiuióq; nudum saltauisse. quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? Deiotarũ saltantem quisquam, aut ebrium uidit unquam? omnes sunt in illo regiæ uirtutes, quod te Cæsar ignorare non arbitror, sed præcipue singularis et admiranda frugalitas. etsi hoc uerbo scio laudari Reges non solere. frugi hominem dici, non multum habet laudis in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimũ, largum, beneficum, liberalem, hæ sunt regiæ laudes: illa priuata est. ut uolet, quisq; accipiat: ego tamen frugalitatem, id est modestiam & temperantiã, uirtutem esse maximam iudico. hæc in illo est ab ineũte ætate tũ à cuncta Asia, tũ à magistratibus Legatísq; nostris, tũ ab equitibus R. qui in Asia negotiati sunt, perspecta & cognita. multis ille quidem gradibus officiorum erga Remp. nostram ad hoc regium nomẽ ascendit. sed tamen quidquid à bellis populi R. uacabat, cum hominibus nostris consuetudines, amicitias, res, rationesq; iungebat: ut non solum Tetrarcha nobilis, sed optimus paterfamilias, & diligentissimus agricola, & pecuarius haberetur. qui igitur adolescens nou dum tanta gloria præditus nihil unquam nisi seuerissime & grauissime fecerit, is ea existimatione, eáq; ætate saltauit? imitari potius Ca

ſtor aui tui mores diſciplinamq́; debebas, quàm optimo et clariſſimo uiro fugitiui ore maledicere. quòd ſi ſaltatorem auũ habuiſſes, neque eum uirum, unde pudoris, pudicitiæq; exempla peterentur: tamẽ hoc maledictum minime in illam ætatem conueniret. quibus ille ſtudijs ab ineunte ætate ſe imbuerat, non ſaltandi, ſed bene ut armis, optime ut equis uteretur: ea tamen illũ cuncta iam ætate exacta defecerant. itaque Deiotarũ cum plures in equũ ſuſtuliſſent, quòd hærere in eo ſenex poſſet, admirari ſolebamus. hic uero adoleſcens, qui meus in Cilicia miles, in Græcia cõmilito fuit, cũ in illo noſtro exercitu equitaret cũ ſuis delectis equitibus, quos unà cum eo ad Pompeium pater miſerat, quos cõcurſus facere ſolebat? quàm ſe iactare? quã ſe oſtentare? quã nemini in illa cauſa ſtudio et cupiditate cõcedere? cũ uero, exercitu amiſſo, ego, qui pacis auctor ſemper fui, poſt Pharſalicũ autem prælium ſuaſor fuiſſem armorum non deponendorum, ſed abijciendorum, hunc ad meã auctoritatem non potui adducere, quòd & ipſe ardebat ſtudio ipſius belli, et patri ſatisfaciendum eſſe arbitrabatur. felix iſta domus, quæ non impunitatem ſolum adepta ſit, ſed habet etiam accuſandi licentiã: calamitoſus Deiotarus, qui ab eo, qui in iiſdem caſtris fuerit, non modo apud te, ſed etiam à ſuis accuſetur. uos ueſtra ſecunda fortuna Caſtor non poteſtis ſine propinquorum calamitate eſſe contenti. ſint ſanè inimicitiæ, quæ eſſe nõ debebant: Rex enim Deiotarus ueſtram familiam abiectam, & obſcuram è tenebris in lucem uocauit. quis tuũ patrem antea, qui eſſet, quã cuius gener eſſet, audiuit? ſed quamuis ingrate & impie neceſſitudinis nomen repudiaretis, tamen inimicitias

hominum more gerere poteratis, non ficto crimine insectari, non expetere uitam, non capitis arcessere. esto, concedatur hæc quoque acerbitatis, et odij magnitudo. adeo ne, ut etiã omnia uitæ, salutisq; cõmunis, atque etiã humanitatis iura uiolentur? seruum solicitare uerbis, spe, præmijsq; corrumpere, abducere domum, contra dominum armare, hoc est nõ uni propinquo, sed omnibus familijs bellum nefariũ indicere. nam ista corruptela serui si nõ modo impunita fuerit, sed etiam à tanta auctoritate approbata, nulli, nulli parietes nostrã salutẽ, nullæ leges, nulla iura custodient: ubi enim id, quod intus est, atque nostrũ, impune euolare potest, contrạq; nos pugnare; fit in dominatu seruitus, in seruitute dominatus. ò tempora, ò mores: Cn. Domitius ille, quẽ nos pueri Cõsulem, Censorem, Pontificem maximum uidimus, cũ Tribunus pl. M. Scaurum principem ciuitatis in iudicium populi uocauisset, Scauriq; seruus ad eum clàm domum uenisset, et crimina in dominum delaturum se esse dixisset, comprehendi hominem iussit, ad Scaurumq; deduci. uide, quid intersit: etsi inique Castorem cũ Domitio comparo: sed tamẽ ille inimico seruũ remisit, tu ab auo abduxisti: ille incorruptũ audire noluit, tu corrupisti: ille adiutorem seruum contra dominũ repudiauit, tu etiam accusatorem adhibuisti. at semel iste est corruptus à uobis? non ne, cum esset productus testis, et cum tecũ fuisset, refugit ad Legatos? non ne etiã ad hunc Cn. Domitiũ uenit? non ne audiente hoc Ser. Sulpitio, clarissimo uiro, qui tum casu apud Domitium cœnabat, et hoc T. Torquato, optimo adolescente, se à te corruptũ, tuis promissis in fraudẽ impulsum esse cõfessus est? quæ est ista

tam impudens, tam crudelis, tam immoderata inhumanitas? iccirco in hãc urbem uenisti, ut huius urbis iura, & exempla corrumperes, domesticaq; tua inhumanitate nostræ ciuitatis humanitatẽ inquinares? at quã acute collecta crimina? Blesamius, inquit, (eius enim nomine optimi hominis, nec tibi ignoti, maledicebat tibi) ad Regem, inquit, scribere solebat, te inuidiose tyrannũ existimari, statua inter reges posita animos hominũ uehementer offensos, plaudi tibi nõ solere. non ne intelligis Cæsar, ex urbanis maleuolorũ sermunculis hæc ab istis esse collecta? Blesamius tyrannũ Cæsarem scriberet? multorum enim ciuium capita uiderat: multos iussu Cæsaris uexatos, uerberatos, necatos: multas afflictas & euersas domos: armatis militibus refertum forum: quæ semper in ciuili uictoria sensimus, ea te uictore nõ uidimus. solus, inquam, es C. Cæsar, cuius in uictoria ceciderit nemo nisi armatus: et quẽ nos liberi in summa Reip. libertate nati non modo non tyrannum, sed etiam clementissimum in uictoria uidemus ducem, is Blesamio, qui uiuit in regno, tyrannus uideri potest? nam de statua quis queritur, una præsertim, cum tam multas uideat? ualde enim inuidendũ est eius statuæ, cuius trophæis non inuidemus. nam si locus affert inuidiam, nullus locus est ad statuam quidem rostris clarior. de plausu autem quid respondeam? qui nec desideratus unquam à te est, & non nunquam obstupefactis hominibus ipsa admiratione compressus est, & fortasse eo prætermissus, quia nihil uulgare te dignum uideri potest. Nihil à me arbitror prætermissum, sed aliquid ad extremam causæ partem reseruatũ. id autẽ aliquid est, te ut planè Deiotaro*

reconciliet oratio mea: nō enim iam metuo, ne tu illi suc censeas: illud uereor, ne tibi illū succensere aliquid suspi cere. quod abest longissime, mihi crede Cæsar. quid enim retineat per te, meminit, nō quid amiserit: neque se à te mulctatum arbitratur; sed, cum existimaret multis tibi multa esse tribuenda, quo minus à se, qui in altera parte fuisset, ea sumeres, non recusauit. etenim si Antiochus, *magnus ille* Rex Asiæ, *cum, postea quā à* Scipione *deuictus,* Tauro *tenus regnare iussus esset, omnemq; hanc* Asiam, *quæ est nunc nostra prouincia, amisisset, dicere est solitus, benigne sibi à populo* R. *esse factum, quòd nimis magna procuratione liberatus, modicis regni terminis uteretur: potest multo facilius se* Deiotarus *cōsolari: ille enim furoris mulctam sustinuerat, hic erroris. omnia tu* Deiotaro Cæsar *tribuisti, cum & ipsi & filio nomen regium concessisti. hoc nomine retento atque conseruato, nullum beneficium populi* R. *nullum iudiciū de se senatus imminutum putat: magno animo & erecto est, nec unquam succumbet inimicis, ne fortunæ quidem. multa se arbitratur et peperisse antea factis, et habere in animo atque uirtute, quæ nullo modo possit amittere: quæ. n. fortuna, aut quis casus, aut quæ tanta possit iniuria omniū imperatorū de* Deiotaro *decreta delere? ab omnibus enim est ornatus, qui, postquam in castris esse potuit per ætatē, in* Asia, Cappadocia, Ponto, Cilicia, Syria *bella gesserūt. senatus uero iudicia de illo tā multa, tamq; honorifica, quæ publicis populi* R. *literis monimentisq; consignata sunt, quæ unquam uetustas obruet, aut quæ tanta delebit obliuio? quid de uirtute eius dicam? quid de magnitudine animi, grauitate, cōstantia? quæ omnes*

docti

docti atque sapientes summa, quidam etiã sola bona esse dixerunt, hisq; nõ modo ad bene, sed etiam ad beate uiuendum contentam uirtutem esse. hæc ille reputans, et dies et noctes cogitans, non modo tibi nõ succenset, (esset enim non solum ingratus, sed etiam amens) uerum omnem tranquillitatem, & quietem senectutis acceptam refert clementiæ tuæ. quo quidem animo cũ antea fuerit, tum non dubito quin tuis literis, quarum exemplum legi, quas ad eũ Tarracone huic Blesamio dedisti, se magis etiam erexerit, ab omniq; solicitudine abstraxerit: iubes enim eũ bene sperare, et bono esse animo; quod scio te nõ frustra scribere solere: memini.n. ijsdem ferè uerbis ad me te scribere, meq; tuis literis bene sperare non frustra esse iussum. laboro equidem Regis Deiotari causa, quocum mihi amicitiam Resp. conciliauit, hospitium uoluntas utriusque cõiunxit, familiaritatem consuetudo attulit, summam uero necessitudinem magna eius officia in me & exercitum meum effecerunt: sed cum de illo laboro, tum de multis amplissimis uiris, quibus semel esse ignotum à te oportet, nec beneficium tuũ in dubium uocari, nec hærere in animis hominũ solicitudinem sempiternam, nec accidere, ut quisquam te timere incipiat eorum, qui semel à te sint liberati timore. nõ debeo C. Cæsar, quod fieri solet in tantis periculis, tentare, quonã modo dicendo misericordiam tuam cõmouere possim: nihil opus est: occurrere ipsa solet supplicibus, & calamitosis nullius oratione euocata. propone tibi duos Reges; et id animo contemplare, quod oculis non potes: dabis profecto misericordiæ, quod iracundiæ negauisti. multa sunt tuæ clementiæ monimenta, sed maxime eorum incolu-

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA PRIMA. ORATIO XLIIII.

Ntequàm de Rep. patres conscripti dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror; exponã uobis breuiter consilium & profectionis, & reuersionis meæ. Ego cum sperarem aliquando ad uestrum consilium auctoritatemq́; Remp. esse reuocatam, manendum mihi statuebam quasi in uigilia quadam consulari, ac senatoria: nec uero usquam discedebam, nec à Rep. deijciebam oculos ex eo die, quo in ædem Telluris conuocati sumus. in quo templo, quantum in me fuit, ieci fundamenta pacis; Atheniensiumq́; renouaui uetus exemplum; græcũ etiam uerbum usurpaui, quo tum in sedandis discordijs erat usa ciuitas illa; atque omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna delendam censui. præclara tum oratio M. Antonij, egregia etiã uoluntas: pax denique per eum, & per liberos eius cũ præstantissimis ciuibus confirmata est. atque his principijs reliqua consentiebant. ad deliberationes eas, quas habebat domi de Rep. principes ciuitatis adhibebat: ad hunc ordinem res optimas deferebat: nihil tum in C. Cæsaris commentarijs, nisi quod erat notum omnibus, reperiebatur: summa cum dignitate, constantia ad ea, quæ quæsita erant, respondebat. num qui exules restituti? unum aiebat, præterea neminem. num immunitates datæ? nullæ, respondebat. assentiri etiam nos Ser. Sulpitio clarissimo uiro uoluit, ne qua tabula post

Idus Mart. ullius decreti Cæsaris, aut beneficij figeretur. multa prætereo, eáq; præclara: ad singulare enim M. Antonij factum festinat oratio. Dictaturam, quæ uim iam regiæ potestatis obsederat, funditus ex Rep. sustulit. de qua ne sentẽtias quidem diximus. scriptũ S.C. quod fieri uellet, attulit. quo recitato, auctoritatem eius summo studio secuti sumus, eiq; amplissimis uerbis per S.C. gratias egimus. lux quædam uidebatur oblata, non modo regno, quod pertuleramus, sed etiam regni timore sublato: magnumq; pignus ab eo Reip. datum, se liberam ciuitatem esse uelle, cũ Dictatoris nomen, quod sæpe iustum fuisset, propter perpetuæ Dictaturæ recentem memoriã funditus ex Rep. sustulisset. liberatus cædis periculo paucis post diebus senatus: uncus impactus est fugitiuo illi, qui in C. Marij nomen inuaserat. atque hæc omnia cõmuniter cũ collega. alia porrò propria Dolabellæ. quæ, nisi collega abfuisset, credo eis fuisse futura communia. nam cum serperet in urbe infinitũ malum, idq; manaret in dies latius, ijdemq; bustum in foro facerent, qui illam insepultam sepulturã effecerant, & quotidie magis magisq; perditi homines cum sui similibus seruis tectis ac templis urbis minarentur: talis animaduersio fuit Dolabellæ cum in audaces sceleratosq; seruos, tum in impuros, et nefarios liberos, talisq; euersio illius execratæ columnæ, ut mihi mirũ uideatur, tam ualde reliquum tempus ab illo uno die dissensisse: ecce enim Calendæ Iun. quibus ut adessemus, edixerat, mutata omnia: nihil per senatũ, multa et magna per populum & absente populo et inuito. Consules designati se audere negabant in senatum uenire: patriæ liberatores urbe

carebant ea, cuius à ceruicibus iugum seruile deiecerát, quos tamen ipsi Consules & in concionibus, & in omni sermone laudabant. ueterani, qui appellabantur, quibus hic ordo diligentissime cauerat, non ad conseruationem earum rerum, quas habebant, sed ad spem nouarũ praedarum incitabátur. quae cum audire mallem, quàm uidere, haberemq́; ius Legationis liberum, ea mente discessi, ut adessem Calendis Ian. quod initiũ senatus cogendi fore uidebatur. Exposui P.C. profectionis consiliũ. nunc reuersionis, quae plus admirationis habet, breuiter exponam. Cum Brundusium, iterq́; illud, quod tritum in Graeciá est, non sine causa uitauissem; Calendis Sext. ueni Syracusas, quòd ab urbe ea transmissio in Graeciam laudabatur. quae tamẽ urbs mihi cõiũctissima plus una me nocte cupiens retinere non potuit. ueritus sum, ne meus repentinus ad meos necessarios aduentus suspicionis aliquid afferret, si essem cõmoratus. cum autem me ex Sicilia ad Leucopetram, quod est promõtorium agri Rhegini, uenti detulissent: ab eo loco conscendi, ut transmitterem: nec ita multũ prouectus, reiectus austro sum in eum ipsum locum, unde conscenderam. cumq́; intempesta nox esset, mansissemq́; in uilla P. Valerij comitis et familiaris mei, postridieq́; apud eundem uentum expectans manerem: municipes Rhegini cõplures ad me uenerunt, ex his quidam Roma recentes: à quibus primũ accipio M. Antonij concionem: quae mihi ita placuit, ut ea lecta de reuersione primũ coeperim cogitare: nec ita multo post, edictum Bruti affertur, & Cassij. quod quidem mihi, fortasse quòd eos plus etiá Reip. q̃ familiaritatis gratia diligo, plenum aequitatis uidebatur. adde-

bant prætereà (fit enim plerunq;, ut ij, qui boni quid uolunt afferre, affingant aliquid, quo faciant id, quod nũciant, lætius) rem conuenturam, Calendis Sext. senatum frequentem fore, Antoniũ repudiatis malis suasoribus, remissis Gallijs prouincijs, ad auctoritatem senatus esse rediturum. tum uero tanta sum cupiditate incensus ad reditum, ut mihi nulli neq; remi, neq; uẽti satisfacerent: non quo me ad tempus occursurũ putarem, sed ne tardius, quàm cuperem, Reip. gratularer. atq; ego celeriter Veliam deuectus Brutum uidi, quanto mèo dolore non dico. turpe mihi ipsi uidebatur, in eam urbem me audere reuerti, ex qua Brutus cederet; & ibi uelle tuto esse, ubi ille non posset. neque uero illũ similiter, atq; ipse erã, cõmotum esse uidi: erectus enim maximi, ac pulcherrimi facti conscientia, nihil de suo casu, multa de nostro querebatur. ex quo primũ cognoui, quæ Calendis Sext. in senatu fuisset L. Pisonis oratio. qui quanquã parũ erat (id enim ipsum à Bruto audierã) à quibus debuerat, adiutus: tamen & Bruti testimonio, quo quid potest esse grauius? & omniũ prædicatione, quos postea uidi, magnam mihi uidebatur gloriam consecutus. hunc igitur ut sequerer, properaui, quem præsentes non sunt secuti: non ut proficerem aliquid, (neq; enim sperabã id, neq; præstare poteram) sed ut, si quid mihi humanitus accidisset, (multa autem impendere uidebantur præter naturam, præterq; fatum) huius diei uocem testem Reip. relinquerem meæ perpetuæ erga se uolũtatis. Quoniã utriusque consilij causam P. C. probatã uobis esse confido, prius, quàm de Rep. dicere incipio, pauca querar de hesterna M. Antonij iniuria: cui sum amicus: idq; non

nullo eius officio debere, etiam præ me semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur in senatum hesterno die tam acerbe cogerer? solus ne aberam? an non sæpe minus frequẽtes fuistis? an ea res agebatur, ut etiã ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: ad quam causam etiam Appium illum & cæcum & senem delatum esse, memoriæ proditum est. de supplicationibus referebatur. quo in genere senatores deesse non solent: coguntur enim non pignoribus, sed eorum, quorum de honore agitur, gratia. quod idem fit, cum de triumpho refertur. ita sine cura Consules sunt: ut penè liberũ sit senatori non adesse. qui cum mihi mos notus esset, cumq; de uia languerem, & mihimet displicerem: misi, pro amicitia qui hoc ediceret. at ille uobis audientibus, cum fabris se domũ meam uenturum esse dixit: nimis iracunde hoc quidem, & ualde intemperanter: cuius enim maleficij ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturũ publice ex senatus sententia ædificatã domũ? quis autem unquã tanto dãno senatorem coegit? aut quid est ultra pignus, aut mulctam? qui si scisset quam sententiam dicturus essem, remisisset aliquid profecto de seueritate cogendi. an me censetis P.C. quod uos inuiti secuti estis, decreturũ fuisse, ut parentalia cũ supplicationibus miscerentur? ut inexpiabiles religiones in Remp. inducerentur? ut decernerentur supplicationes mortuorum? nihil dico cui. fuerit ille L. Brutus, qui & ipse regio dominatu Remp. liberauit, & ad similẽ uirtutem et simile factũ stirpem in propè quingentesimum annũ propagauit: adduci tamen non possem, ut quenquã mortuũ con=

iungerem cum deorum immortalium religione; ut, cuius sepulcrum nusquam extet, ubi parentetur, ei publice supplicetur. ego uero eam sententiam dixissem patres conscripti, ut me aduersus populum R. si quis accidisset grauior Reip. casus, si bellum, si morbus, si fames, facile possem defendere: quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendeant. sed hoc ignoscant dij immortales uelim & populo R. qui id non probat; & huic ordini, qui decreuit inuitus. quid de reliquis Reip. malis? licet ne dicere? mihi uero licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere. potestas modo ueniendi in hunc locũ sit: dicendi periculum non recuso. atq; utinam P.C. Calendis Sext. adesse potuissem: nõ quo profici potuerit aliquid, sed ne unus modo consularis, quod tum accidit, dignus illo honore, dignus Rep. inueniretur. qua quidem ex re magnum accipio dolorem, homines amplissimis populi R. beneficijs usos L. Pisonem ducem optimæ sententiæ non secutos. iccirco ne nos populus R. Consules fecit, ut in altissimo gradu dignitatis locati Remp. pro nihilo haberemus? non modo uoce nemo L. Pisoni consularis, sed ne uultu quidem assensus est. quænam (malum) est ista uoluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria: nec ego hoc ab omnibus ijs desidero, qui sententiam consulari loco dicunt. alia causa est eorũ, quorum silentio ignosco: alia eorum, quorum uocem requiro. quos quidem doleo in suspicionem populo R. uenire, non metu, quod ipsum esset turpe, sed alium alia de causa deesse dignitati suæ. quare primũ maximas gratias & habeo, et ago L. Pisoni, qui, non quid efficere posset in Rep. cogitauit, sed quid facere ipse deberet: deinde à uobis P.C. peto,

ut, etiã si sequi minus audebitis orationem atq; auctoritatem meã, benigne me tamen, ut fecistis adhuc, audiatis.

Primũ igitur acta Cæsaris seruanda censeo: nõ quo probem: quis enim id quidem potest? sed quia rationem habendam maxime arbitror pacis, & otij. uellem, adesset Antonius, modo sine aduocatis. sed, ut opinor, licei ei minus ualere: quod mihi heri per illum non licebat. doceret me, uel potius uos P. C. quemadmodũ ipse Cæsaris acta defenderet. an in commentariolis, & chirographis, & libellis se uno auctore prolatis, ac ne prolatis quidem, sed tantummodo dictis, acta Cæsaris firma erunt: quæ ille in æs incidit, in quo populi iussa, perpetuasq; leges esse uoluit, pro nihilo habebuntur? equidẽ existimo nihil esse tam in actis Cæsaris, quàm leges Cæsaris. an, si cui quod ille promisit, id erit fixum? quod idem facere nõ potuit: ut, multis multa promissa non fecit. quæ tamen multo plura illo mortuo reperta sunt, quàm uiuo beneficia per omnes annos tributa, & data. sed ea nõ muto, non moueo: summo etiam studio præclara illius acta defendo. pecunia utinam ad Opis maneret, cruẽta illa quidẽ, sed his temporibus, cum ijs, quorum est, non redditur, necessaria. quanquam ea quoq; sit effusa, si ita in actis fuit. ecquid est, quod tam proprie dici possit actũ eius, qui togatus in Rep. cũ potestate, imperioq; uersatus sit, quàm lex? quære acta Gracchi; leges Semproniæ proferentur: quære Syllæ; Corneliæ. quid? Cn. Pompeij tertius Consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus. à Cæsare ipso si quæreres, quidnam egisset in urbe, & in toga: leges multas responderet se, & præclaras tulisse: chirographa uero aut mutaret, aut nõ daret, aut, si dedis-

ſet, non iſtas res in actis ſuis duceret. ſed ea ipſa cōcedo: quibuſdam in rebus etiam conniueo: in maximis uero rebus, id eſt legibus, acta Cæſaris diſſolui, ferendum non puto. quæ lex melior, utilior, optima etiã Rep. ſæpius flagitata, quàm ne prætoriæ prouinciæ plus quàm annũ, neu plus quàm biennium conſulares obtinerentur? hac lege ſublata uidentur ne uobis Cæſaris acta ſeruari? quid? ea lege, quæ promulgata eſt de tertia decuria iudicum, nonne omnes iudiciariæ leges Cæſaris diſſoluuntur? & uos acta Cæſaris defenditis, qui leges eius euertitis? niſi forte, ſi quid memoriæ cauſa retulit in libellum, id numerabitur in actis, &, quamuis iniquum & inutile ſit, defendetur: quod ad populum centuriatis comitijs tulit, id in actis Cæſaris non habebitur. at quæ eſt iſta tertia decuria? centurionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? cenſus præfiniebatur, inquit. non centurioni quidem ſolũ, ſed equiti etiã R. itaque uiri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi, qui ordines duxerunt, res & iudicant, & iudicauerunt. nõ quæro, inquit, iſtos: quicũque ordinẽ duxit, iudicet. atqui ſi ferretis, quicũq; equo meruiſſet, quod eſt laudatius: nemini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. non quæro, inquit, iſta: addo etiam iudices manipulares ex legione Alaudarum: aliter. n. noſtri negant poſſe ſe ſaluos eſſe. ò contumelioſum honorem ijs, quos ad iudicãdũ nec opinãtes uocatis: hic. n. eſt legis index, ut ij in tertia decuria iudicẽt, qui libere iudicare nõ audeant. in quo quãtus eſt error dij immortales eorum, qui iſtã legẽ excogitauerunt: ut. n. quiſq; ſordidiſſimus uidebitur, ita libentiſſime ſeueritate iudicãdi ſordes ſuas

eluet, laborabitq́; ut honestis decurijs potius dignus uidea tur, quàm in turpes iure coniectus. Altera promulgata lex est, ut & de ui, & de maiestate damnati, ad populũ prouocent, si uelint. hæc utrũ tandem lex est, an legum omnium dissolutio? quis enim est hodie, cuius intersit istã legem manere? nemo reus est istis legibus; nemo, quẽ futurum putemus: armis enim gesta, nunquam profecto in iudicium uocabuntur. at res popularis? utinam quidẽ aliquid uellet is esse populare: omnes enim iam ciues de Reip. salute una & mente, & uoce cõsentiunt. quæ est igitur ista cupiditas eius legis ferendæ, quæ turpitudinẽ summam habeat, gratiam nullam? quid enim turpius, quàm, qui maiestatẽ populi R. per uim minuerit, eũ dãnatũ iudicio, ad eam ipsam reuerti, propter quam sit iure damnatus? sed quid plura de lege disputo? quasi uero id agatur, ut quisquam prouocet. id agitur, id fertur, ne quis omnino unquam istis legibus reus fiat. quis enim aut accusator tam amens reperietur, qui reo condemnato obijci se multitudini cõductæ uelit; aut iudex, qui reũ damnare audeat, ut ipse ad operas mercenarias statim protrahatur? nõ igitur prouocatio ista lege datur, sed duæ maxime salutares leges, quæstionesq́; tollun tur. quid est aliud igitur adhortari adolescentes, ut turbulenti, & seditiosi, ut perniciosi ciues uelint esse? quam autem ad Reip. pestem furor tribunitius impelli non poterit, his duabus quæstionibus de ui, & de maiestate sublatis? quid, quòd obrogatur legibus Cæsaris, quæ iubent ei, qui de ui, itemq́; ei, qui maiestatis damnatus sit, aqua & igni interdici? quibus cum prouocatio datur, non ne acta Cæsaris rescinduntur? quæ quidem

ego P.C. qui illa nunquã probaui, ita conseruanda concordiæ causa arbitratus sum, ut nõ modo, quas uiuus Cæsar leges tulisset, infirmãdas hoc tempore non putarem, sed ne illas quidem, quas post mortem Cæsaris prolatas esse & fixas uidetis. de exilio reducti à mortuo: ciuitas data non solũ singulis, sed etiam nationibus, & prouincijs uniuersis à mortuo: immunitatibus infinitis sublata uectigalia à mortuo. ergo hæc uno uiro optimo auctore domo prolata defendimus: eas leges, quas ipse uobis inspectantibus recitauit, pronũciauit, tulit, quibus latis gloriabatur, ijsq; legibus Remp. cõtineri putabat, de prouincijs, de iudicijs, eas, inquam, Cæsaris leges nos, qui defendimus acta Cæsaris, euertendas putabimus? ac de ijs tamen legibus, quæ promulgatæ sunt, saltem queri possumus: de ijs, quæ iam latæ dicuntur, ne illud quidem licuit: illæ enim nulla promulgatione latæ sunt ante, quàm scriptæ. quærũt, quid sit, cur aut ego, aut quisquam uestrum P.C. bonis Tribunis pl. leges malas metuat. paratos habemus, qui intercedant; paratos, qui Remp. religione defendant: uacui metu esse debemus. quas tu mihi, inquit, intercessiones? quas religiones? eas scilicet, quibus Reip. salus cõtinetur. negligimus ista & nimis antiqua, & stulta ducimus. forum sepietur: omnes claudentur aditus: armati in præsidijs multis in locis collocabuntur. quid tum? quod erit ita gestum, id lex erit, & in æs incidi iubebitis? cedo illa legitima. Consules populum iure rogauerunt, (hoc enim à maioribus accepimus ius rogãdi) populusq; iure sciuit. qui populus? is ne, qui exclusus est? quo iure? an eo, quod ui & armis omne sublatum est? atque ego hoc dico de futuris: quod est Augurum:

ante dicere ea, quæ uitari possunt: quæ si facta nõ erũt, refelletur oratio mea. loquor de legibus promulgatis: de quibus est integrũ uobis. demonstro uitia: tollite. denuncio uim: arma remouete. irasci te quidem mihi Dolabella pro Rep. dicenti non oportebit. quãquam te quidem id facturum nõ arbitror: noui enim facilitatem tuam. collegam tuum aiunt in hac sua fortuna, quæ bona ipsi uidetur, mihi, ne grauius quippiam dicam, auorum & auunculi sui Consulatũ si imitaretur, fortunatior uideretur: sed eum iracundum audio factum. uideo autem, quã sit odiosum, habere iratũ eundem, & armatũ, cum tanta præsertim gladiorũ sit impunitas. sed proponam ius, ut opinor, æquum, quod M. Antonium non arbitror repudiaturũ. ego, si quid in uitã eius, aut in mores cũ contumelia dixero: quo minus mihi inimicissimus sit, nõ recusabo. si consuetudinem meam, quam in Rep. semper habui, tenuero, id est si libere, quæ sentiam, de Rep. dixero: primũ deprecor, ne irascatur: deinde, si hoc non impetro, peto, ut sic irascatur, ut, quibus armis utatur, si ita necesse est, ut dicit, sui defendendi causa, ijs, qui pro Rep. quæ ipsis uisa erunt, dixerint, ista arma ne noceãt. quid hac postulatione dici potest æquius? quòd si, ut mihi a quibusdã eius familiaribus dictum est, omnis eũ, quæ habetur contra uoluntatem eius, oratio grauiter offendit, etiã si nulla inest contumelia: feremus amici naturam. sed ijdem illi ita mecũ: nõ idem tibi aduersario Cæsaris licebit, quod Pisoni socero. et simul admonẽt quiddã, quod cauebimus, nec erit iustior P.C. in senatum non ueniendi morbi causa, quã mortis. Sed per deos immortales: te.n. intuens Dolabella, qui es mihi charissimus, non

possum de utriusque uestrũ errore reticere : credo enim uos homines nobiles, magna quædam spectantes, nõ pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque, clarissimoq; contempta est ; non opes uiolentas, et populo R. *minime ferendam potentiã, sed charitatem ciuium et gloriam concupisse : ea autem est gloria, laus recte factorum, magnorumq; in* Remp. *meritorum, quæ cum optimi cuiusque, tum etiã multitudinis testimonio cõprobatur . dicerem* Dolabella, *qui recte factorum fructus esset, nisi te paulisper esse expertũ uiderem. quem potes recordari in uita tibi illuxisse diem lætiorem, quã cum expiato foro, dissipato concursu impiorum, principibus sceleris pœna affectis, te domum recepisti ? cuius ordinis, cuius generis, cuius denique fortunæ studia tũ laudi, et gratulationi tuæ se nõ obtulerunt? quin mihi etiam, quo auctore te in ijs rebus uti arbitrabantur, et gratias boni uiri agebant, & tuo nomine gratulabantur. recordare quæso* Dolabella *consensum illum theatri, cum omnes earum rerum obliti, propter quas tibi fuerant offensi, significauerunt se nouo beneficio memoriam ueteris doloris abiecisse. hanc tu* P. Dolabella, *(magno loquor cum dolore) hanc tu, inquam, potuisti æquo animo tantã dignitatem deponere?* Te *autem* M. Antoni *absentem appello: unum illum diem, quo in æde* Telluris *senatus fuit, non omnibus ijs mensibus, quibus te quidam multum à me dissentientes beatum putant, anteponis ? quæ fuit oratio de concordia ? quanto metu ueterani, quanta solicitudine ciuitas tum à te liberata est,? tuũ collegam depositis inimicitijs, oblitus auspicia te ipso* Augure *nunciante, illo primũ die collegam tibi esse uo=*

luisti: Reip. tuus paruulus filius in Capitoliū à te missus pacis obses fuit. quo senatus die lætior? quo populus R? qui quidem nulla in concione unquā frequētior fuit. tum denique liberati per uiros fortissimos uidebamur, quia, ut illi uoluerāt, libertatem pax cōsequebatur. proximo, altero, tertio, reliquis cōsecutis diebus nō intermittebas quasi donū aliquod quotidie afferre Reip. maximum autem illud, quòd Dictaturæ nomē sustulisti. hæc inusta est à te, à te, inquā, mortuo Cæsari nota ad ignominiam sempiternam. ut enim propter unius M. Manlij scelus, decreto gentis Manliæ, neminem patritiū M. Manlium uocari licet: sic tu propter unius Dictatoris odium nomen Dictatoris funditus sustulisti. num huiusce, cum pro salute Reip. tanta gessisses, fortunæ te, num amplitudinis, num claritatis, num gloriæ pœnitebat? unde igitur subito tanta ista mutatio? non possum adduci, ut suspicer, te pecunia captum. licet, quod cuique libet, loquatur: credere non est necesse: nihil enim unquā in te sordidum, nihil humile cognoui: quanquā solent domestici deprauare non nunquam: sed noui firmitatem tuam: atque utinam, ut culpam, sic etiā suspicionem uitare potuisses. illud magis uereor, ne ignorans uerū iter gloriæ, gloriosum putes, plus te unū posse, quā omnes; & metui à ciuibus tuis, quàm diligi malis. quod si ita putas, totam ignoras uiam gloriæ. charum esse ciuem, bene de Rep. mereri, laudari, coli, diligi, gloriosum est: metui uero, & in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. quod uidemus etiam in fabulis, ipsi illi, qui, Oderint dum metuant, dixerit, perniciosum fuisse. utinam Antoni auum tuū meminisses: de quo ta

men multa audisti ex me sæpissime. putas ne illum immortalitatem mereri uoluisse, ut propter armorum habendorũ licentiam metueretur? illa erat uita, illa secunda fortuna, libertate esse parem cum cæteris, principem dignitate. itaque, ut omittã res aui tui prosperas, acerbissimũ eius diem supremũ malim, quã L. Cinnæ dominatum, à quo ille crudelissime est interfectus. sed quid oratione te flectam? si enim exitus C. Cæsaris efficere hoc nõ potest, ut malis charus esse, quã metui: nihil cuiusquã proficiet, nec ualebit oratio. quem qui beatum fuisse putãt, miserrimi ipsi sunt. beatus est nemo, qui ea lege uiuit, ut non modo impune, sed etiam cum summa interfectoris gloria interfici possit. quare flecte te quæso, & maiores tuos respice, atque ita guberna Remp. ut natum esse te ciues tui gaudeant, sine quo nec beatus, nec clarus esse quisquã potest. & populi quidem R. iudicia multa ambo habetis: quibus uos nõ satis moueri permoleste fero: quid enim gladiatoribus clamores innumerabilium ciuiũ? quid populi concursus? quid Pompeij statuæ plausus infiniti? quid ijs Tribunis pl. qui uobis aduersantur? parum ne hæc significant, incredibiliter cõsentientem populi R. uniuersi uoluntatem? quid? Apollinaribus ludis plausus, uel testimonia potius, & iudicia populi R. uobis parua uidebantur? ò beatos illos, qui, cum adesse ipsis propter uim armorum non licebat, aderant tamen, & in medullis populi R. ac uisceribus hærebant. nisi forte Actio tum plaudi, & sexagesimo post anno palmam dari putabatis, non Bruto, qui ludis suis ita caruit, ut in illo apparatissimo spectaculo studium populus R. tribuerit absenti, desiderium liberatoris sui

perpetuo plausu et clamore lenierit. equidem is sum, qui istos plausus, cum à popularibus ciuibus tribuerentur, semper cõtempserim: idemq;, cum à summis, medijs, infimis, cũ denique ab uniuersis hoc idẽ fit, cumq; ij, qui ante sequi populi consensum solebant, fugiunt, nõ plausum illum, sed iudiciũ puto. sin hæc leuiora uobis uidentur, quæ sunt grauissima: num etiam hoc contemnitis, quod sensistis tam charã populo R. uitã A. Hircij fuisse? satis enim erat, probatum illum esse populo R. ut est; iucundum amicis, in quo uincit omnes; charũ suis, quibus est charissimus: tantam tamen solicitudinem bonorum, tantum timorem omnium in quo meminimus? certe in nullo. quid igitur? hoc uos per deos immortales quale sit, non interpretamini? quid eos de uestra uita cogitare censetis, quibus eorum, quos sperant Reip. consulturos, uita tam chara sit? Cepi fructũ P. C. reuersionis meæ, quoniã ea dixi, ut, quicunque casus consecutus esset, extaret conscientiæ meæ testimonium: & sum à uobis benigne, ac diligenter auditus. quæ potestas si mihi sæpius sine meo uestroq; periculo fiet, utar: si minus, quantum potero nõ tam mihi me, quàm Reip. reseruabo. mihi ferè satis est, quod uixi, uel ad ætatem, uel ad gloriam. huc si quid accesserit, non tam mihi, quã uobis, Reiq; publicæ accesserit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SECVNDA, ORATIO XLV.

Q Vonam meo fato P.C. fieri dicam, ut nemo his annis uiginti Reip. hostis fuerit, qui nō bellum eodem tempore mihi quoque indixerit. nec uero necesse est à me quenquam nominari: uobiscum ipsi recordamini. mihi pœnarum illi plus, quā optarem, dederunt. te miror Antoni, quorū facta imitere, eorum exitus nō perhorrescere. atque hoc in alijs minus mirabar: nemo illorum mihi inimicus fuit uoluntarius: omnes à me Reip. causa lacessiti. tu, ne uerbo quidem uiolatus, ut audacior, quàm L. Catilina, furiosior, quàm P. Clodius uiderere, ultro maledictis me lacessisti, tuámq; à me alienationem, commendationem tibi ad impios ciues fore putauisti. quid putem? contemptum ne me? non uideo, nec in uita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenij quid despicere possit Antonius. an in senatu facile de me detrahi posse credidit, qui ordo clarissimis ciuibus bene gestæ Reip. testimonium multis, mihi uni conseruatæ dedit? an decertare mecum uoluit contentione dicendi? hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, quàm mihi & pro me, & contra Antonium dicere? illud profecto est. non existimauit sui similibus probari posse, se esse patriæ, nisi mihi esset inimicus. cui prius quàm de cæteris rebus respondeo, de amicitia, quam à me uiolatam esse criminatus est, quod ego grauissimum

crimen iudico, pauca dicamus. Contra rem suam me nescio quando uenisse, questus est. an ego non uenirem contra alienum pro familiari, & necessario meo? non uenirem contra gratiam, non uirtutis specie, sed ætatis flore collectam? non uenirem contra iniuriam? quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure prætorio? sed hoc iccirco commemoratum à te puto, ut te infimo ordini commendares, cum te omnes recordarentur libertini generum, et liberos tuos nepotes Q. Fadij libertini hominis fuisse. At enim te in disciplinam meam tradideras (nam ita dixisti) domum meam uentitaras. næ tu, si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiæ tuæ consuluisses: sed nec fecisti, nec, si cuperes, tibi id per C. Curionem facere licuisset. Auguratus petitionem mihi te cõcessisse dixisti. ò incredibilem audaciã: ò impudentiã prædicandã: quo. n. tẽpore me Augurem à toto collegio expetitũ Cn. Põpeius, et Q. Hortensius nominauerũt, (neque. n. licebat à pluribus nominari) tu nec soluendo eras, nec te ullo modo nisi euersa Rep. incolumẽ fore putabas. poteras autẽ eo tẽpore Auguratũ petere, cum in Italia Curio nõ esset? aut tum, cũ es factus, unã tribũ sine Curione ferre potuisses? cuius etiã familiares de ui cõdemnati sunt, quòd tui nimis studiosi fuissent. At beneficio sum usus tuo. quo? quanquam illud ipsum, quod cõmemoras, semper præ me tuli. malui me tibi debere cõfiteri, quã cuiquã minus prudenti nõ satis gratus uideri. sed quo beneficio? quòd me Brundusij nõ occideris? quẽ ipse uictor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, saluũ esse uoluisset, in Italiam ire iussisset, eum tu occideres? fac potuisse. quod est

aliud P.C. beneficiũ latronum, nisi ut cómemorare possint, ijs se dedisse uitam, quibus non ademerint? quod si esset beneficium, nunquã ij, qui illum interfecerũt, à quo erant seruati, quos tu ipse clarissimos uiros appellare soles, tantam essent gloriam consecuti. quale autem beneficiũ est? quòd te abstinueris nefario scelere? qua in re nó tam iucundũ uideri mihi debuit, non interfectum à te; quàm miserum, id te impune facere potuisse. sed sit beneficium, quandoquidem maius accipi à latrone nullum potuit. in quo potes me dicere ingratum? an de interitu Reip. queri non debui, ne in te ingratus uiderer? at in illa querela, misera quidem, & luctuosa, sed mihi pro hoc gradu, in quo me senatus populusq; R. collocauit, necessaria, quid est dictum à me cũ contumelia? quid non moderate? quid non amice? et quidem cuius temperantiæ fuit, de M. Antonio querentẽ abstinere maledicto? præsertim cum tu reliquias Reip. dissipauisses: cum domi tuæ turpissimo mercatu omnia essent uenalia: cũ leges eas, quæ nunquã promulgatæ essent, & de te, & à te latas confiterere: cum auspicia Augur, intercessionem Consul sustulisses: cum esses fœdissime stipatus armatis: cum omnes impuritates pudica in domo quotidie susciperes, uino lustrisq; confectus. at ego, tanquã mihi cum M. Crasso contentio esset, quocum multæ, et magnæ fuerunt, non cum uno gladiatore nequissimo; de Rep. grauiter querens, de homine nihil dixi. itaque hoc perficiã, ut intelligat quantum tum à me beneficium acceperit.

At etiã literas, quas me sibi misisse diceret, recitauit homo & humanitatis expers, et uitæ cómunis ignarus: quis enim unquã, qui paululum modo bonorũ cósuetu=

dinem nosset,literas ad se ab amico missas offensione ali qua interposita in medium protulit, palamq; recitauit? quid est aliud,tollere è uita uitæ societatem? tollere amicorum colloquia absentiũ? quàm multa ioca solent esse in epistolis,quæ,prolata si sint,inepta esse uideantur? q̃ multa seria,neq; tamen ullo modo diuulganda? sit hoc inhumanitatis tuæ:stultitiam incredibilem uidete. quid habes,quod mihi opponas homo diserte? ut Mustellæ Tamisio,& Tyroni Numisio uideris.qui cum hoc isto tempore stent cum gladijs in conspectu senatus, ego quoque te disertum putabo, si ostenderis quo modo sis eos inter sicarios defensurus. sed quid opponas tandem, si negem me unquam istas literas ad te misisse? quo me teste conuinces? an chirographo? in quo habes scientiam quæstuosam. qui possis? sunt enim librarij manu. iam inuideo magistro tuo,qui te tanta mercede,quantam iam proferam,nihil sapere docuit: quid enim est minus non dico oratoris, sed hominis,quàm id obijcere aduersario, quod ille si uerbo negarit, longius progredi non possit qui obiecerit? at ego non nego,teq; in isto ipso conuinco nõ inhumanitis solum, sed etiam amentiæ: quod enim uerbum in istis literis est non plenũ humanitatis, officij, beneuolentiæ? omne autem crimen tuũ est,quòd de te in his literis nõ male existimẽ, quòd scribam tanquã ad ciuem, tanquã ad bonũ uirũ, non tãquam ad sceleratũ, & latronem. at ego tuas literas, etsi iure poteram à te lacessitus,tamen non proferam: quibus petis, ut tibi per me liceat quendam de exilio reducere:adiurasq;, id te inuito me non esse facturum: idq; à me impetras: quid enim me interponerẽ audaciæ tuæ, quem neq; auctori-

tas huius ordinis, neq; existimatio populi R. neq; leges ullæ possent coercere? ueruntamē quid erat, quod me rogares, si erat is, de quo rogabas, Cæsaris lege reductus? sed uidelicet meam gratiam uoluit esse: in quo ne ipsius quidem ulla poterat esse lege lata. Sed cum mihi P. C. & pro me aliquid, & in M. Antonium multa dicēda sint; alterum peto à uobis, ut me pro me dicentem benigne; alterum ipse efficiam, ut, contra illum cum dicā, attente audiatis. simul illud oro: si meam cum in omni uita, tum in dicendo moderationem, modestiamq́; cognoscitis, ne me hodie, cum isti, ut prouocauit, respondebo, oblitum esse putetis mei. nō tractabo ut Consulem: ne ille quidem me ut consularem. etsi ille nullo modo Consul, uel quòd ita uiuit, uel quòd ita Rép. gerit, uel quòd ita factus est Consul: ego sine ulla controuersia consularis. ut igitur intelligeretis, qualem ipse Consulē profiteretur, obiecit mihi Consulatum meum. qui Consulatus uerbo meus P. C. re uester fuit: quid enim ego constitui, quid gessi, nisi ex huius ordinis consilio, auctoritate, sententia? hæc tu homo sapiens, non solum eloquens, apud eos, quorum consilio, sapientiáq; gesta sunt, ausus es uituperare. quis autem meum Consulatum, præter P. Clodium, qui uituperaret, inuentus est? cuius quidem te fatum, sicuti C. Curionem, manet: quoniam id domi tuæ est, quod fuit illorum utriq; fatale. nō placet M. Antonio Consulatus meus: at placuit P. Seruilio; ut eum primum nominem ex illius temporis consularibus, qui proxime est mortuus: placuit Q. Lutatio Catulo; cuius semper in hac Rep. uiuet auctoritas: placuit duobus Lucullis, M. Crasso, Q. Hortensio, C. Curioni, M. Lepido,

C. Pisoni, M. Glabrioni, L. Volcatio, C. Figulo, D. Silano, L. Murenæ, qui tum erant Consules designati: placuit idem, quod consularibus, M. Catoni: qui cum multa, uita excedens, prouidit, tū, quòd te Cōsulem non uidit. maxime uero Consulatum meum Cn. Pompeius probauit: qui, ut me primum decedens ex Syria uidit, cōplexus, et gratulans meo beneficio patriam se uisurum esse dixit. sed quid singulos cōmemoro? frequentissimo senatui sic placuit, ut esset nemo, qui mihi nō ut parēti gratias ageret, qui non mihi uitam suam, fortunas, liberos, Remp. referret acceptam. sed quoniam illis, quos nominaui, tot & talibus uiris, Resp. orbata est: ueniamus ad eos, qui duo è consulari numero reliqui sunt. L. Cotta, uir summo ingenio, summáq; prudentia, rebus ijs gestis, quas tu reprehendis; supplicationem decreuit uerbis amplissimis; eiq; illi ipsi, quos modo nominaui, consulares, senatusq; cunctus assensus est. qui honos post conditam hanc urbē habitus est togato ante me nemini. L. Cæsar, auunculus tuus, qua oratione, qua constantia, qua grauitate sententiam dixit in sororis suæ uirum, uitricum tuum? hunc tu cum auctorem, & præceptorem omnium consiliorum, totiusq; uitæ debuisses habere, uitrici te similem, quàm auunculi esse maluisti. huius ego consilijs alienus Consul usus sum: tu, sororis filius, ecquid ad eum unquam de Rep. retulisti? ad quos refert dij immortales? ad eos scilicet, quorum nobis etiam dies natales audiendi sunt. hodie non descendit Antonius: cur? dat natalitia in hortis: cui? neminē nominabo. putatote tū Phormioni alicui, tū Gnatoni, tum Ballioni. ò fœditatem hominis flagitiosam: ò impudentiam, nequitiam, libidinem

non ferendam. tu cum principem senatorem, ciuem singularem tam propinquum habeas, ad eum de Rep. *nihil refers, ad eos refers, qui domũ suam nullam habent, tuam exhauriunt. tuus uidelicet salutaris* Consulatus, *perniciosus meus? adeo ne pudorem cum pudicitia perdidisti, ut hoc in eo templo dicere ausus sis, in quo ego senatum illum, qui quondam florens orbi terrarũ præsidebat, consulebam, tu homines perditissimos cum gladijs collocauisti?* At *etiam ausus es (quid autem est, quod tu non audeas?) cliuũ* Capitolinum *dicere me* Consule *plenum seruorũ armatorũ fuisse. ut illa, credo, nefaria* S.C. *tum fierent, uim afferebam senatui. ò miserum, siue illa tibi nota nõ sunt, nihil enim boni nosti; siue sunt, qui apud tales uiros tam impudenter loquare. quis enim eques* R. *quis præter te adolescens nobilis, quis ullius ordinis, qui se ciuem meminisset, cum senatus in hoc templo esset, in cliuo* Capitolino *non fuit? quis nomen non dedit? quanquam nec scribæ sufficere, nec tabulæ nomina illorum capere potuerunt. etenim cum homines nefarij de patriæ parricidio confiterentur, consciorum indicijs, sua manu, uoce penè literarum coacti, se urbem inflammare, ciues trucidare, uastare* Italiam, *delere* Remp. *consensisse: quis esset, qui ad salutem communem defendendam non excitaretur? præsertim cum senatus populusq́;* R. *haberet ducem, qualis si qui nunc esset, tibi idem, quod illis accidit, contigisset.* Ad *sepulturã corpus uitrici sui negat à me datum. hoc uero ne* Publius *quidẽ* Clodius *dixit unquã. quem, quia iure ei fui inimicus, doleo à te iam omnibus uitijs esse superatum.* Quid *autem tibi uenit in mentẽ, redigere in*

memoriam nostram,te domi P. Lentuli esse educatum? an uerebare, ne non putaremus natura te potuisse tam improbum euadere,nisi accessisset etiã disciplina? Tam autem eras excors,ut tota in oratione tecum ipse pugna res?ut non modo non cohærentia inter se diceres,sed maxime disiuncta,atq; contraria?ut non tanta mecũ,quãta tecum tibi esset contentio. Vitricum tuũ fuisse in tanto scelere fatebare,pœna affectum querebare. ita, quod proprie meum est,laudasti:quod totum senatus est,reprehendisti. nam cum comprehensio sontium,mea;animaduersio, senatus fuerit:homo disertus non intelligit eum, quem contra dicit,laudari à se,eos,apud quos dicit,uituperari. iam illud cuius est nõ dicò audaciæ, (cupit enim se audacẽ dici) sed,quod minime uult,stultitiæ,qua uincit omnes;cliui Capitolini mentionem facere? cum inter subsellia nostra uersentur armati; cum in hac cella Concordiæ,(ò dij immortales) in qua me Consule salutares sententiæ dictæ sunt, quibus ad hanc diem uiximus, cũ gladijs homines collocati stent. accusa senatum: accusa equestrem ordinem,qui tum cum senatu copulatus fuit: accusa omnes ordines, omnes ciues, dum confiteare hũc ordinem hoc ipso tempore ab Ithyreis circunsederi. hæc tu non propter audaciam dicis tam impudẽter, sed qui tantarum rerum repugnantiam nõ uideas. nihil profecto sapis: quid est enim dementius,quàm,cum ipse cõtra Reip. perniciosa arma ceperis, obijcere alteri salutaria? At etiam quodam loco facetus esse uoluisti. quàm id,dij boni,nõ decebat:in quo est tua culpa nõ nulla: aliquid enim salis ab uxore mima trahere potuisti. cedãt arma togæ. quid?tũ non ne cesserũt?at postea tuis armis cessit

*toga. quæramus igitur utrum melius fuerit, libertati po=
puli* R. *sceleratorum arma, an libertatem nostram armis
tuis cedere? nec uero tibi de uersibus respondebo: tantum
dicam breuiter, neq; illos, neq; ullas te omnino literas nos
se, me nec* Reip. *nec amicis unquam defuisse, & tamen
omni genere monimentorum meorum perfecisse operis
subseciuis, ut meæ uigiliæ, meæq; literæ & iuuentuti uti
litatis, et nomini* R. *laudis aliquid afferrent. sed hæc nõ
huius temporis. ad maiora ueniamus.* P. *Clodium meo
consilio interfectum esse dixisti. quidnam homines puta
rent, si tum occisus esset, cum tu illum in foro inspectan
te populo* R. *gladio stricto insecutus es, negotiumq; tran
segisses, nisi ille se sub scalas tabernæ librariæ cõiecisset,
hisq; oppilatis impetum tuum compressisset? sed quid? ego
fauisse me tibi fateor, suasisse ne tu quidem dicis. at* Mi
*loni ne fauere quidem potui: prius enim rem transegit,
quàm quisquam suspicaretur eum facturum esse. at ego
suasi. scilicet is animus erat* Milonis, *ut prodesse* Reip. *si=
ne suasore non posset. at lætatus sum. quid ergo? in tan
ta lætitia cunctæ ciuitatis me unum tristem esse oporte=
bat? quanquam de morte* P. *Clodij fuit quæstio non sa
tis prudenter illa quidem constituta: quid enim attine=
bat noua lege quæri de eo, qui hominem occidisset, cum
esset legibus quæstio constituta? quæsitum est tamẽ. quod
ergo, cũ res agebatur, nemo in me dixit, id tot annis post,
tu es inuentus, qui diceres?* Quod *uero dicere ausus
es, idq; multis uerbis, opera mea* Pompeium *à* Cæsaris
*amicitia esse disiunctum, ob eamq; causam mea culpa
ciuile bellum esse natum: in eo non tu quidem tota re,
sed, quod maximum est, temporibus errasti. ego* M.

Bibulo præstantissimo ciue Cósule nihil prætermisi, quãtum facere, enitiq; potui, quin Pompeium à Cæsaris cõiunctione auocarem. in quo Cæsar fuit felicior: ipse. n. Pópeiũ à mea familiaritate disiũxit. postea uero quàm se totum Pompeius Cæsari tradidit, quid ego illum ab eo distrahere conarer? stulti erat sperare, suadere impudentis. duo tamen tempora inciderunt, quibus aliquid cõtra Cæsarem Pompeio suaserim: ea uelim reprehendas, si potes: unum, ne quinquennij imperium Cæsari prorogaretur: alterum, ne pateretur fieri, ut absentis eius ratio haberetur. quorum si utrumuis persuasissem, in has miserias nunquam incidissemus. atq; idem, cum iam omnes opes & suas, & populi R. Pópeius ad Cæsarem detulisset, seroq; ea sentire cœpisset, quæ multo ante præuiderã, inferriq; patriæ bellum nefarium uiderem; pacis, concordiæ, compositionis auctor esse non destiti: meaq; illa uox est nota multis; utinam Cn. Pompei cum C. Cæsare societatem aut nunquam coisses, aut nunquam diremisses. fuit alterum grauitatis, alterum prudentiæ tuæ. hæc mea M. Antoni semper & de Pompeio & de Rep. cósilia fuerunt. quæ si ualuissent, Resp. staret, tu tuis flagitijs, egestate, infamia concidisses. Sed hæc uetera. illud uero recens, Cæsarem meo consilio interfectum. iam uereor P. C. ne, quod turpissimum est, præuaricatorem mihi apposuisse uidear, qui me non solum meis laudibus ornaret, sed etiam oneraret alienis: quis enim meũ in istius societate gloriosissimi facti nomen audiuit? cuius autem, qui in eo numero fuisset, nomen est occultatum? occultatũ dico? cuius nõ statim diuulgatum? citius dixerim iactasse se aliquos, ut fuisse in ista societate uiderentur

qui socij non fuissent; quàm ut quisquam cælare uellet. quàm uerisimile porrò est, in tot hominibus partim obscuris, partim adolescentibus, neminem occultātibus, meū nomen latere potuisse? etenim si auctores ad liberandā patriam desiderarentur illis auctoribus, Brutos ego impellerem? quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie uideret, alter etiam Ahalæ. his igitur maioribus orti, ab alienis potius consiliū peterent, quàm à suis? & foris potius, quàm domo? quid? C. Cassius in ea familia natus, quæ nō modo dominatū, sed ne potentiā quidem cuiusquā ferre potuit, me auctorem, credo, desiderauit: qui etiā sine his clarissimis uiris hanc rem in Cilicia ad ostiū fluminis Cydni confecisset, si ille ad eam ripam, quā constituerat, nō ad contrariā nauis appulisset. Cn. Domitiū non patris interitus clarissimi uiri, non auunculi mors, non spoliatio dignitatis ad recuperandā libertatem, sed mea auctoritas excitauit. an C. Trebonio persuasi, cui ne suadere quidē ausus essem? quo etiam maiorē ei Resp. gratiam debet, qui libertatem populi R. unius amicitiæ præposuit, depulsorq; dominatus, quàm particeps esse maluit. an L. Tullius Cimber me est auctorem secutus? quē ego magis fecisse illam rem sum admiratus, quàm facturum putaui: admiratus sum autem ob eam causam, quòd immemor beneficiorū, memor patriæ fuisset. quid duos Seruilios, Cascas dicam, an Ahalas? & hos auctoritate mea censes excitatos potius, quàm charitate Reip? lōgum est persequi cæteros: idq; Reip. preclarum, fuisse tam multos, ipsis gloriosius est. at quemadmodum me coarguerit homo acutus, recordamini. Cæsare interfecto, inquit, statim cruentum alte extollens M. Brutus pu

gionem, Ciceronē nominatim exclamauit, atque ei recuperatā libertatem est gratulatus. cur mihi potissimum? quòd sciebam? uide ne illa causa fuerit appellandi me, quòd cū rem gessisset consimilem rebus ijs, quas ipse gesseram, me potissimū testatus est, se æmulū mearū laudum extitisse. tu autem omniū stultissime nō intelligis, si id, quod me arguis, uoluisse interfici Cæsarem, crimen sit, etiam, lætatū esse morte Cæsaris, crimen esse: quid enim interest inter suasorem facti, & probatorem? aut quid refert, utrum uoluerim fieri, an gaudeam factum? ecquis est igitur, te excepto, qui illum regnare gaudebas, qui illud aut fieri noluerit, aut factū improbarit? omnes enim in culpa: etenim omnes boni, quantū in ipsis fuit, Cæsarem occiderunt: alijs consilium, alijs animus, alijs occasio defuit, uoluntas nemini. sed stuporem hominis, uel dicam pecudis, attendite: sic enim dixit: M. Brutus, quem ego honoris causa nomino, cruentū pugionem tenens, Ciceronem exclamauit: ex quo intelligi debet eum conscium fuisse. ergo ego sceleratus appellor à te, quem suspicatum aliquid suspicaris: ille, qui stillantem præ se pugionem tulit, is à te honoris causa nominatur? esto: sit in uerbis tuis hic stupor: quāto in rebus sententijsq; maior? constitue hoc Consul aliquando, Brutorum, C. Cassij, Cn. Domitij, C. Trebonij, reliquorum quam uelis esse causam: edormi crapulam inquam, & exhala. an faces admouendæ sunt, quæ te excitent tantæ causæ indormientem? nunquam ne intelligis statuendum tibi esse, utrū illi, qui istam rem gesserunt, homicidij rei sint, an uindices libertatis? attende.n. paulisper, cogitationemq; sobrij hominis ad punctum temporis suscipe. & ego,

qui sum illorũ, ut ipse fateor, familiaris; ut à te arguor, socius; nego quidquã esse medium; confiteor eos, nisi liberatores populi R. conseruatoresq́; Reip. sint, plus quã sicarios, plus quã homicidas, plus etiam quàm parricidas esse; siquidẽ est atrocius patriæ parentem, quã suũ occidere. tu homo sapiens et cõsiderate quid dicis? si parricidæ, cur honoris causa à te sunt & in hoc ordine, & apud populum R. semper appellati? cur M. Brutus te referente legibus est solutus, si ab urbe plus quàm decem dies abfuisset? cur ludi Apollinares incredibili M. Bruti honore celebrati? cur prouinciæ Cassio & Bruto datæ? cur Quæstores additi? cur Legatorũ numerus auctus? atque hæc acta per te. nõ igitur homicidæ. Sequitur ut liberatores tuo iudicio sint: quandoquidem tertium nihil potest esse. quid est? num conturbo te? nõ enim fortasse satis, quæ distinctius dicũtur, intelligis. sed tamen hæc est summa conclusionis meæ; quoniam scelere à te liberati sunt, ab eodem te amplissimis præmijs dignissimos iudicatos. itaque iam retexo orationem meam: scribam ad illos, ut, si qui forte, quod à te mihi obiectum est, quærent sit ne uerum, ne cui negent: etenim uereor, ne aut, celatum me ab ipsis, illis non honestum; aut, inuitatũ refugisse, mihi sit turpissimum: quæ enim res unquam (prò sancte Iupiter) non modo in hac urbe, sed in omnibus terris est gesta maior? quæ gloriosior? quæ commendatior hominum memoriæ sempiternæ? in huius me consilij societatem, tanquã in equum Troianum, includi cum principibus non recuso. ago etiam gratias, quoquo animo facis: tanta enim res est, ut inuidiam istam, quam tu in me uis concitare, cum laude non comparem: quid

enim beatius illis, quos tu expulsos à te prædicas, et relegatos? qui locus est aut tam desertus, aut tam inhumanus, qui illos, quò accesserint, nõ affari, atque appetere uideatur? qui homines tam agrestes, qui se, cũ eos aspexerint, non maximũ cepisse uitæ fructum putent? quæ uero tam immemor posteritas, quæ tam ingratæ literæ reperientur, quæ eorum gloriam non immortalitatis memoria prosequantur? tu uero ascribe me talem in numerum. sed unã rem uereor ne non probes: si enim fuissem, non solum Regem, sed regnũ etiam de Rep. sustulissem: et si meus stylus ille fuisset, ut dicitur, mihi crede non solum unum actum, sed totam fabulam confecissem. quanquam si, interfici Cæsarem uoluisse, crimen est: uide quæso Antoni, quid tibi futurum sit, quem et Narbone hoc consilium cum C. Trebonio cepisse notissimum est, et ob eius consilij societatem, cũ interficeretur Cæsar, tum te à Trebonio uidimus seuocari. ego autem, (uide quã tecũ agam nõ inimicè) quòd bene cogitasti aliquando, laudo: quòd nõ indicasti, gratias ago: quòd nõ fecisti, ignosco. uirũ res illa quærebat. quòd si te in iudiciũ quis adducat, usurpetq; illud Cassianum: cui bono fuerit: uide quæso, ne hæreas. quanquam illud quidem fuit, ut tu dicebas, omnibus bono, qui uni seruire nolebant, tibi tamen præcipue, qui nõ modo nõ seruis, sed etiam regnas; qui maximo te ære alieno ad ædem Opis liberasti; qui per easdẽ tabulas innumerabilẽ pecuniã dissipauisti; ad quem è domo Cæsaris tam multa delata sunt; cuius domus quæstuosissima est falsorum commentariorum, & chirographorũ officina, agrorum, oppidorum, immunitatum uectigaliũ flagitiosissimæ nundinæ. etenim quæ res

egestati, et æri alieno tuo præter mortem Cæsaris subuenire potuisset? nescio quid conturbatus esse mihi uideris. nunquid subtimes, ne ad te hoc crimen pertinere uideatur? libero te metu: nemo credet unquam: non est tuũ de Rep. bene mereri: habet istius pulcherrimi facti clarissimos uiros Resp. auctores: ego te tantum gaudere dico, fecisse non arguo. respondi maximis criminibus: nunc etiã reliquis respondendum est. Castra mihi Pompeij atque illud omne tempus obiecisti. quo quidem tẽpore si, ut dixi, meum consilium, auctoritasq; ualuisset, tu hodie egeres, nos liberi essemus, Resp. non tot duces, et exercitus amisisset: fateor enim me, cum ea, quæ acciderũt, prouiderem futura, tanta in mœstitia fuisse, quãta cæteri optimi ciues, si idem prouidissent, fuissent. dolebã, dolebã P. C. Remp. uestris quondam meisq; consilijs conseruatã breui tempore esse peritura: neque uero eram tam indoctus, ignarusq; rerum, ut frangerer animo propter uitæ cupiditatem, quæ me manens conficeret angoribus, dimissa molestijs omnibus liberasset. illos ego præstantissimos uiros, lumina Reip. uiuere uolebã, tot cõsulares, tot prætorios, tot honestissimos senatores, omnẽ præterea florem nobilitatis, ac iuuentutis, tũ optimorũ ciuium exercitus: qui si uiuerent, quãuis iniqua cõditione pacis (mihi. n. omnis pax cũ ciuibus bello ciuili utilior uidebatur) Rẽp. hodie teneremus. quæ sentẽtia si ualuisset, ac nõ ij maxime mihi, quorũ ego uitæ consulebã, spe uictoriæ elati obstitissent: ut alia omittam, tu certe nunquã in hoc ordine, uel potius nunquam in hac urbe mansisses. At uero Cn. Pompeij uolũtatẽ à me abalienabat oratio mea. an ille quenquã plus dilexit? cum ullo aut sermones, aut

consilia

consilia contulit sæpius? quod quidem erat magnum, de re dissidentes, in eadem consuetudine amicitiæ permanere. sed et ego, quid ille; & contra ille, quid et ego sentirem & spectarem, uidebat. ego incolumitati ciuiũ primum, & postea dignitati, ille præsenti potius consulebat. quòd autem habebat uterque quid sequeretur, icirco tolerabilior erat nostra dissensio. quid uero ille C. V. ac penè diuinus de me senserit, sciunt qui eum Pharsalica fuga Paphum prosecuti sunt. nunquã ab eo mentio de me, nisi honorifica, nisi plena amicissimi desiderij, cum me uidisse plus fateretur, se sperauisse meliora. & eius uiri nomine me insectari audes, cuius me amicum, te sectorem esse fateare? sed omittatur bellum illud, in quo tu nimium felix fuisti. Ne iocis quidem respondebo, quibus me in castris usum esse dixisti. erãt illa quidem castra plena curæ: ueruntamen homines, quamuis in turbidis rebus sint, tamen, si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. Quòd autem idem mæstitiam meam reprehendit, idem iocum: magno argumento est, me in utroque fuisse moderatum. Hæreditates mihi negasti uenire. utinam hoc tuum uerum crimen esset: plures amici mei, & necessarij uiuerent. sed quid istuc tibi uenit in mentẽ? ego enim amplius HS ducenties acceptũ hæreditatibus retuli. quanquam in hoc genere fateor feliciorem esse te. me nemo, nisi amicus, fecit hæredem, ut cum illo commodo, si quod erat, animi quidam dolor iũgeretur: te is, quem nunquã uidisti, L. Rubrius Cassinas fecit hæredem. et quidẽ uide, quã te amarit is, qui, albus ater'ue fueris, ignorãs, fratris filiũ præterijt, Q. Furij, honestissimi equitis R. suiq; amicissimi,

quẽ palàm hæredem ſemper factitarat,ne nomẽ quidem perſcripſit ; quem nunquã uiderat,ac nunquã ſalutauerat, fecit hæredem. uelim mihi dicas,niſi moleſtum eſt, L. Turſecius qua facie fuerit ? qua ſtatura ? quo municipio ? qua tribu ? nihil ſcio,inquies,niſi quæ prædia habuerit. igitur fratrem exhæredans te faciebat hæredem. in multas præterea pecunias alieniſſimorũ hominũ, eiectis ueris hæredibus,tanquã hæres eſſet,inuaſit. quanquã hoc maxime admiratus ſum,mentionẽ te hæreditatũ auſum eſſe facere,cum ipſe hæreditatem patris non adiſſes. hæc ut colligeres homo amentiſſime,tot dies in aliena uilla declamaſti ? quanquã tu quidem, ut tui familiariſſimi dictitant,uini exhalandi,non ingenij acuendi cauſa declamitas. & uero adhibes ioci cauſa magiſtrũ,ſuffragio tuo,et compotorum tuorum rhetorem : cui conceſſiſti,ut nõ in te,quæ uellet,diceret,ſed,in quem uellet,diceret. ſalſum omnino hominem : ſed materia facilis,in te et in tuos dicere. uide autem,inter te & auũ tuum quid interſit. ille ſenſim dicebat,quod cauſæ prodeſſet: tu curſim dicis aliena. at quãta merces rhetori data eſt ? audite,audite P. C. et cognoſcite Reip. uulnera: duo millia iugerum campi Leontini Sex. Clodio rhetori aſſignaſti,& quidem immunia,ut pro tanta mercede nihil ſapere diſceres. num etiã hoc homo audaciſſime ex Cæſaris cõmentarijs ? ſed dicam alio loco & de Leontino agro, & de Campano : quos iſte agros ereptos Reip. turpiſſimis poſſeſſoribus inquinauit. Iam.n. quoniã criminibus eius ſatis reſpondi , de ipſo emendatore & correctore noſtro quædã dicenda ſunt: nec enim omnia effundã : ut,ſi ſæpius decertandũ ſit,ut erit, ſemper nouus ueniã, quã fa=

cultatem mihi multitudo istius uitiorum, peccatorumq; largitur. uis ne igitur, te insticiamus à puero? sic opinor. à principio ordiamur. tenes ne memoria prætextatũ te decoxisse? patris, inquies, ista culpa est. concedo; etenim est pietatis plena defensio. illud tamẽ audaciæ tuæ, quòd sedisti in quatuordecim ordinibus, cũ esset lege Roscia de coctoribus certus locus cõstitutus, quãuis quis fortunæ uitio, nõ suo decoxisset. sumpsisti uirilem togã, quã statim muliebrem stolã reddidisti. primo uulgare scortũ: certa flagitij merces, nec ea parua: sed cito Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit, et, tanquã stolã dedisset, in matrimonio stabili, & certo locauit. nemo unquã puer emptus libidinis causa tã fuit in domini potestate, quã tu in Curionis. quoties te pater eius domo sua eiecit? quoties custodes posuit, ne limẽn intrares? cũ tamen tu nocte socia, hortãte libidine, cogẽte mercede, per tegulas demitterere. quæ flagitia domus illa diutius ferre nõ potuit. scis ne me de rebus mihi notissimis dicere? recordare tẽpus illud, cũ pater Curio mœrens iacebat in lecto, filius se ad pedes meos prosternens, lacrymans te mihi cõmendabat, orabat ut te contra suũ patrẽ, si sestertiũ sexagies peteret, defenderẽ: tantũ enim se pro te intercessisse dicebat. ipse autẽ amore ardens, confirmabat, quòd desideriũ tui dissidij ferre nõ posset, se in exiliũ esse iturum. quo ego tempore tanta mala florentissimæ familiæ sedaui, uel potius sustuli: patri persuasi, ut æs alienum filij dissolueret, redimeret adolescentẽ, summa spe & animi & ingenij præditum, rei familiaris facultatibus, eumq; à tua non modo familiaritate, sed etiã congressione patrio iure & potestate prohiberet. hæc tu

cum per me acta meminisses: nisi illis, quos uidemus, gladijs confideres, maledictis me prouocare ausus esses? sed iam stupra & flagitia omittam. sunt quædam, quæ honeste nō possum dicere. tu autē eo liberior, quòd ea in te admisisti, quæ à uerecundo inimico audire nō posses. sed reliquum cursum uidete: quem quidem celeriter perstringam: ad hæc enim, quæ in ciuili bello, in maximis Reip. miserijs fecit, et ea, quæ quotidie facit, festinat animus. quæ peto ut, quāquā multo notiora uobis, quā mihi sunt, tamen, ut facitis, attente audiatis: debet enim talibus in rebus excitare animos non cognitio solum rerum, sed etiam recordatio: tametsi incidamus oportet media, ne nimis sero ad extrema ueniamus. Intimus erat in Tribunatu Clodio. qui sua erga me beneficia cōmemorat, eius omnium incendiorum fax: cuius etiam domi quiddam iam tum molitus est: quid dicam, ipse optime intelligit. inde itur Alexandriam, contra senatus auctoritatem, contra religionem. sed habebat ducem Gabiniū, quicum quiduis rectissime facere posset. qui tum inde reditus, aut qualis? prius in ultimā Galliā ex Aegypto, quā domū. quæ autem erat domus? suā enim quisque domū tum obtinebat, neque erat usquam tua. domū dico? quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? præter unum Misenum, quod cum socijs tanquā Sisaponem tenebas. uenisti è Gallia ad Quæsturam petendam. aude dicere, prius ad patrem tuum uenisse, quàm ad me: acceperam enim iam ante Cæsaris literas, ut mihi satisfieri paterer à te: itaque ne loqui quidē sum te passus de gratia. postea cultus sum à te, tu à me obseruatus in petitione Quæsturæ. quo quidem tempore P. Clodium ap=

probante populo R. in foro es conatus occidere. cumq; eam rem tua sponte conarere, non impulsu meo, tamen ita prædicabas, te non existimare, nisi illum interfecisses, unquam mihi pro tuis in me iniurijs satis esse factu=rum. in quo demiror, cur Milonem impulsu meo rem il lam egisse dicas, cũ te ultro mihi idem illud deferentem nunquã sim adhortatus. quanquã, si in eo perseuerares, ad tuam gloriam rem illam referri malebam, quàm ad meam gratiam. Quæstor es factus. deinde continuo si=ne S.C. sine sorte, sine lege ad Cæsarem cucurristi: id enim unũ in terris egestatis, æris alieni, nequitiæ, perditis uitæ rationibus perfugiũ esse ducebas. ibi te cum & il=lius largitionibus, & tuis rapinis expleuisses, (si hoc est explere, quod statim effundas) aduolas egens ad Tribu natum, ut in eo magistratu, si posses, uiri tui similis es=ses. accipite nunc quæso non ea, quæ ipse in se, atq; in do mesticum dedecus impure, atq; intemperanter, sed quæ in nos, fortunasq; nostras, idest in uniuersam Remp. im pie ac nefarie fecerit: ab huius enim scelere omnium malorum principiũ natum reperietis. Nam cum L. Lentulo, C. Marcello Coss. Calendis Ian. labentẽ, & pro pè cadentem Remp. fulcire cuperetis, ipsiq; C. Cæsari, si sana mente esset, consulere uelletis: tum iste uenditum atq; mancipatum Tribunatũ consilijs uestris opposuit, ceruicesq; suas ei subiecit securi, qua multi minoribus in peccatis occiderunt. in te autem M. Antoni id decre=uit senatus, & quidem incolumis, non dum tot lumini=bus extinctis, quod in hostem togatũ decerni est solitum more maiorũ. et tu apud patres conscriptos cõtra me di=cere ausus es, cũ ab hoc ordine ego conseruator essem, tu

hostis Reip. iudicatus? cōmemoratio illius tui sceleris intermissa est, non memoria deleta. dum genus hominum, dum populi R. nomē extabit, quod quidem erit, si per te licuerit, sempiternum; tua illa pestifera intercessio nominabitur. quid cupide à senatu, quid temere fiebat, cū tu unus adolescens uniuersum ordinem decernere de salute Reip. prohibuisti, neq; id semel, sed sæpius; neq; tu tecū de senatus auctoritate agi passus es? quid autē agebatur, nisi ne delere & euertere Remp. funditus uelles? cū te neq; principes ciuitatis rogando, neq; maiores natu monendo, neq; frequens senatus agendo, de uendita atq; addicta sententia mouere potuit. tum illud, multis rebus ante tentatis, necessario tibi uulnus inflictum, quod paucis ante te, quorū incolumis fuit nemo. tum cōtra te dedit arma hic ordo Consulibus, reliquisq; imperijs, & potestatibus. quæ nō effugisses, nisi te ad arma Cæsaris contulisses. tu, tu, inquam, M. Antoni princeps C. Cæsari omnia perturbare cupiēti causam belli cōtra patriā inferēdi dedisti: quid enim aliud ille dicebat, quā causam dementissimi sui cōsilij, & facti afferebat, nisi quòd intercessio neglecta, ius tribunitium sublatum, circunscriptus esset Antonius? omitto, quàm hæc falsa, quàm leuia, præsertim cum omnino nulla causa iusta cuiquam esse possit contra patriam arma capiendi: sed nihil de Cæsare: tibi certe confitendum est, causam perniciosissimi belli in persona tua constitisse. ò miserum te, si intelligis; miseriorem, si non intelligis, hoc literis mandari, hoc memoriæ prodi, huius rei ne posteritatem quidem omnium seculorum unquam immemorem fore, Consules ex Italia expulsos, cumq; his Cn. Pompeium, qui

imperij populi R. decus, ac lumen fuit; omnes consulares, qui per ualetudinem exequi cladem illam, fugamq́; potuissent; Prætores, prætorios, Tribunos pl. magnā partem senatus, omnem sobolem iuuentutis, unoq́; uerbo Remp. expulsam, atq; exterminatam suis sedibus. ut igitur in seminibus est causa arborum, & stirpium, sic huius luctuosissimi belli semē tu fuisti. doletis tres exercitus populi R. interfectos: interfecit Antonius. desideratis clarissimos ciues: eos quoq; eripuit nobis Antonius. auctoritas huius ordinis afflicta est: afflixit Antonius. omnia deniq;, quæ postea uidimus, (quid autem mali non uidimus?) si recte ratiocinabimur, uni accepta referemus Antonio. ut Helena Troianis, sic iste huic Reip. causa belli, causa pestis, atq; exitij fuit. reliquæ partes Tribunatus principio similes. omnia perfecit, quæ, senatus, salua Rep. ne fieri possent, perfecerat. cuius tamen scelus in scelere cognoscite. restituebat multos calamitosos. in his patrui nulla mētio. si seuerus, cur nō in omnes? si misericors, cur non in suos? sed omitto cæteros. Liciniū Lenticulam de alea condemnatum collusorem suū restituit: quasi uero ludere cū condemnato non liceret: sed ut, quod in alea perdiderat, beneficio legis dissolueret. quā attulisti rationem populo R. cur eum restitui oporteret? absentem credo in reos relatum, rem indicta causa iudicatam, nullum fuisse de alea lege iudiciū, ui oppressum & armis, postremo, quod de patruo tuo dicebatur, pecunia iudicium esse corruptum. nihil horum. at uir bonus, & Rep. dignus. nihil id quidem ad rem: & ego tamen, quoniā condemnatū esse pro nihilo est; si ita esset, ignoscerem: hominem omnium nequissimū, qui nō

dubitaret uel in foro alea ludere, lege, quæ est de alea, condemnatum, qui in integrum restituit, is non apertissime studiũ suũ ipse profitetur? in eodem uero Tribunatu, cũ Cæsar in Hispaniã proficiscens, huic conculcandam Italiã tradidisset, quæ fuit eius peragratio itinerũ? lustratio municipiorum? scio me in rebus celebratissimis sermone omniũ uersari, eaq́; , quæ dico, dicturusq́; sum, notiora omnibus esse, qui in Italia tũ fuere, quàm mihi, qui nõ fui: notabo tamẽ singulas res: etsi nullo modo poterit oratio mea satisfacere uestræ sciẽtiæ: etenim quod unquã in terris tantum flagitium extitisse auditum est? tantam turpitudinem? tantũ dedecus? uehebatur in essedo Tribunus pl. lictores laureati antecedebant: inter quos aperta lectica mima portabatur: quam ex oppidis municipales homines honesti obuiã necessario prodeuntes, non noto illo, & mimico nomine, sed Volumniam consalutabant. sequebantur rheda cũ lenonibus comites nequissimi: reiecta mater amicã impuri filij tanquam nurũ sequebatur. ò miseræ mulieris fœcunditatem calamitosam. horum flagitiorũ iste uestigijs omnia municipia, præfecturas, colonias, totã deniq; Italiã impressit. Reliquorũ factorũ eius P. C. difficilis est sanè reprehensio, & lubrica. uersatus in bello est: saturauit se sanguine dissimillimorum sui ciuium: fuit felix; si potest ulla esse in scelere felicitas. sed quoniã ueteranis cautum esse uolumus, quanquã dissimilis est militum causa, & tua, illi secuti sunt, tu quæsisti ducem, tamen, ne apud illos me in inuidiam uoces, nihil de belli genere dicam. uictor è Thessalia Brundusium cum legionibus reuertisti: ibi me non occidisti. magnum beneficium: potuisse enim

fateor. quáquam nemo erat eorum, qui tum tecum fuerunt, qui mihi non censeret parci oportere: tanta enim est charitas patriæ, ut uestris etiam legionibus sanctus essem, quòd eá à me seruatam esse meminissent. sed fac id te dedisse mihi, quod nó ademisti; meq; à te habere uitá, quia à te non sit erepta. licuit ne mihi per tuas contumelias hoc beneficium sic tueri, ut tuebar, præsertim cum te hæc auditurum uideres? uenisti Brundusium, in sinum quidem & in complexũ tuæ mimulæ. quid est? nũ mentior? quàm miserum est id negare non posse, quod sit turpissimum confiteri. si te municipiorum non pudebat, ne ueterani quidem exercitus? quis enim miles fuit, qui Brũdusij illam nó uiderit? quis, qui nescierit uenisse eam tibi tot dierum uiam gratulatum? quis, qui nó indoluerit tá sero se, quem hominé secutus esset, cognoscere? Italiæ rursus percursatio eadem comite mima: in oppida militum crudelis & misera deductio: in urbe auri, argenti, maximeq; uini fœda direptio. accessit, ut Cæsare ignaro, cum ille esset Alexandriæ, beneficio amicorum magister equitum constitueretur. tum existimauit se suo iure cũ Hippia uiuere, & equos uectigales Sergio mimo tradere. quid ego istius decreta, quid rapinas, quid hæreditatum possessiones datas, quid ereptas proferam? cogebat egestas: quò se uerteret, non habebat: non dum ei tanta à L. Rubrio, non à L. Tursecio hæreditas uenerat: non dũ in Cn. Pompeij locum, multorumq; aliorum, qui aberát, repentinus hæres successerat: erat ei uiuédum latronum ritu; ut tantũ haberet, quantũ rapere potuisset. sed hæc, quæ robustioris improbitatis sunt, omittamus: loquamur potius de nequissimo genere leuitatis. Tu istis fau=

cibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate, tãtum uini in Hippiæ nuptijs exhauseras, ut tibi necesse esset in populi R. conspectu uomere postridie. ô rem non modo uisu fœdam, sed etiam auditu. si inter cœnã, in tuis immanibus illis poculis hoc tibi accidisset, quis nõ turpe duceret? in cœtu uero populi R. negotium publicũ gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is uomens frustis esculentis uinum redolentibus gremium suum, & totum tribunal impleuit. sed hoc ipse fatetur esse in suis sordibus. ueniamus ad splendida. Cæsar Alexandria se recepit felix, ut sibi quidem uidebatur: mea autẽ sententia nisi qui Reip. sit felix, felix esse nemo potest. hasta posita pro æde Iouis Statoris, bona (miserum me: cõsumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona, inquã, Cn. Pompeij Magni uoci acerbissimæ subiecta præconis. una in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusq; animis gemitus tamen populi. R. liber fuit. expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam dijs hominibusq; hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere, inuentus est nemo, præter Antonium; præsertim cum tot essent circa hastam illam, qui alia omnia auderent. unus inuentus est, qui id auderet, quod omnium fugisset & formidasset audacia. tantus igitur te stupor oppressit, uel, ut uerius dicam, tantus furor, ut primum, cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, non te execrandum populo R. non detestabilem, nõ omnes tibi deos, omnes homines et esse inimicos, & futuros scias? at quàm insolẽter statim heluo inuasit in eius uiri fortunas, cuius uirtute terribilior erat populus R. exteris gẽtibus, insti=

tia charior? in eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de mimo, modo egẽs, repente diues. sed, ut est apud poetam nescio quem, Male parta male dilabuntur: incredibile ac simile portẽti est, quonam modo illa tam multa quàm paucis nõ dico mensibus, sed diebus effuderit. maximus uini numerus fuit, permagnum optimi põdus argenti, pretiosa uestis, multa & lauta supellex & magnifica multis locis, nõ illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundãtis. horum paucis diebus nihil erat. quæ Charybdis tam uorax? Charybdin dico? quæ si fuit, fuit animal unũ. Oceanus mediusfidius uix uidetur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam cito absorbere potuisse. nihil erat clausum, nihil obsignatũ, nihil scriptũ: apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabãtur: alia mimi rapiebant, alia mimæ: domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria: conchiliatis Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos uideres. quamobrem desinite mirari hæc tam celeriter esse consumpta. non modo unius patrimonium, quamuis amplũ, ut illud fuit, sed urbes, et regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset. at eiusdem ædes etiam & hortos. ò audaciam immanem: tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limẽ intrare? tu illarum ædium dijs penatibus os importunissimum ostendere? quã domum aliquandiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tam diu diuersari non pudet? in qua quamuis nihil sapias, tamen nihil ti-

bi potest esse iucundum. an tu, illa uestibula, rostra, spolia cum aspexisti, domũ tuam te introire putas? fieri nõ potest: quamuis enim sine mẽte, sine sensu sis, ut es; tamen & te, & tua, & tuos nosti. nec uero te unquã neque uigilantem, neq; in somnis credo mente posse cõsistere. necesse est, quamuis sis, ut es, uiolentus, & furens, cũ tibi obiecta sit species singularis uiri, perterritũ de somno excitari, furere etiam sæpe uigilantem. me quidem miseret parietum ipsorum, atq; tectorum: quid enim unquam domus illa uiderat, nisi pudicũ, nisi ex optimo more, et sanctissima disciplina? fuit enim ille uir P. C. *sicut scitis, cum foris clarus, tum domi admirandus; neq; rebus externis magis laudãdus, quàm institutis domesticis. huius in sedibus pro cubiculis stabula, pro triclinijs popinæ sunt. & si iã negat. nolite, nolite quærere. frugi factus est. illã suã suas res sibi habere iussit: ex duodecim tabulis causam addidit: exegit. quàm porrò spectatus ciuis, quàm probatus, cuius ex omni uita nihil est honestius, quàm quod cũ mima fecit diuortiũ.* At *q̃ crebro usurpat, &* Consul, & Antonius? *hoc est dicere, et* Cõsul, *et impudicissimus, &* Cõsul, *& homo nequissimus. quid enim est aliud* Antonius? *nam si dignitas significaretur in nomine, dixisset aliquãdo credo auus tuus, &* Cõsul, *&* Antonius. *nũquã dixit. dixisset etiam collega meus, patruus tuus. nisi tu solus es* Antonius. *sed omitto ea peccata, quæ nõ sunt earũ partiũ propria, quibus tu* Remp. *uexauisti: ad ipsas tuas partes redeo, id est ad ciuile bellũ. quod natũ, conflatũ, susceptũ opera tua est, cur ei bello tum propter timiditatem tuã, et propter libidines defuisti? gustaras ciuilẽ sanguinem, uel potius exorbueras:*

fueras in acie Pharsalica antesignanus: L. Domitiũ, nobilissimũ et clarissimũ uirũ, occideras: multos, qui de prælio effugerãt, quos Cæsar, ut nõ nullos, fortasse seruasset, crudelissime persecutus trucidaras. quibus rebus tantis, talibus, gestis, quid fuit causæ, cur in Africã Cæsarem nõ sequerere, cũ præsertim belli pars tanta restaret? itaque quem locũ apud ipsum Cæsarem post eius ex Africa reditũ obtinuisti? quo numero fuisti? cuius tu imperatoris Quæstor fueras, Dictatoris magister equitũ, belli princeps, crudelitatis auctor, prædæ socius, testamenti, ut ipse dicebat, filius, appellatus es de pecunia, quã pro domo, pro hortis, pro sectione debebas. primo respondisti planè ferociter: &, ne omnia uidear cõtra te, propemodũ æqua et iusta dicebas. à me C. Cæsar pecuniã? cur potius, quã ego ab illo? an ille sine me uicit? at ne potuit quidem. ego ad illũ belli ciuilis causam attuli: ego leges perniciosas rogaui: ego arma cõtra Consules, imperatoresq; populi R. contra senatũ populumq; R. contra deos patrios, arasq;, & focos, contra patriã tuli. num sibi soli uicit? quorũ facinus commune, cur non sit eorum præda communis? ius postulabas. sed quid ad rem? plus ille poterat. itaque excussis tuis uocibus, & ad te, & ad prædes tuos milites misit; cum repente à te præclara illa tabula prolata, qui risus hominum de te erat? tantã esse tabulam, tam uarias, tam multas possessiones, ex quibus, præter partẽ Miseni, nihil erat, quod is, qui auctionaretur, posset suũ dicere. auctionis uero miserabilis aspectus. uestis Pompeij nõ multa, eaq; maculosa, eiusdem quædam argentea uasa collisa, sordidata mancipia: ut doleremus quidquam esse ex illis reliquijs, quod uidere pos=

ſemus. hanc tamẽ auctionem hæredes L. Rubrij decreto Cæſaris prohibuerunt. hærebat nebulo: quò ſe uerteret, non habebat. quippe in his ipſis temporibus domi Cæſaris percuſſor ab iſto miſſus deprehenſus dicebatur eſſe cũ ſica. de quo Cæſar in ſenatu, aperte in te inuehens, queſtus eſt. proficiſcitur in Hiſpaniam Cæſar, paucis tibi ad ſoluendum propter inopiam tuam prorogatis diebus. ne tum quidem ſequeris. tam bonus gladiator rudem tam cito accepiſti? hunc igitur quiſquã, qui in ſuis partibus, id eſt in ſuis fortunis tã timidus fuerit, pertimeſcat? profectus eſt tandem aliquando in Hiſpaniam, ſed tuto, ut ait, peruenire non potuit. quonam modo igitur Dolabella peruenit? aut nõ ſuſcipienda fuit iſta cauſa Antoni, aut, cũ ſuſcepiſſes, defendenda uſque ad extremũ. ter depugnauit Cæſar cũ ciuibus, in Theſſalia, Africa, Hiſpania. omnibus affuit his pugnis Dolabella: in Hiſpanienſi etiam uulnus accepit. ſi de meo iudicio quæris, nollem: ſed tamen conſilium à primo reprehendendum, laudanda cõſtantia. tu uero quid cenſes? Cn. Pompeij liberi primum patriã repetebant. eſto, fuerit hæc cauſa communis. repetebant præterea deos penates patrios, aras, focos, larem ſuum familiarem, in quæ tu inuaſeras. hæc cũ repeterent armis ij, quorum erant legibus: etſi in rebus iniquiſſimis quid poteſt eſſe æqui? tamen erat æquiſſimũ contra Cn. Pompeij liberos Cn. Pompeij pugnare ſectorem. an, tu Narbone in menſas hoſpitũ cũ uomeres, Dolabella pro te in Hiſpania dimicaret? qui uero Narbone reditus? et tamen quærebat, cur ego ex ipſo curſu tam ſubito reuertiſſem. expoſui nuper P. C. cauſam reditus mei. uolui, ſi poſſem, etiam ante Calendas Ian. prodeſſe

Reip. nam quod quærebas, quo modo redissem: primum, luce, non tenebris: deinde, cum calceis, et toga, nullis nec gallicis, nec lacerna. at etiam aspicis me, et quidem, ut ui deris, iratus. næ tu iam mecum in gratiã redeas, si scias, quã me pudeat nequitiæ tuæ, cuius te ipsum non pudet. ex omnibus omnium flagitijs nullum turpius uidi, nullũ audiui. qui magister equitum fuisse tibi uiderere, in proximum annum Consulatum peteres, uel potius rogares, is per municipia, coloniasq; Galliæ, à qua, cum Consulatus noster petebatur, non rogabatur, petere Consulatum solebamus, cum gallicis & lacerna cucurristi. at uidete leuitatem. cum hora diei decima ferè ad saxa Rubra ue nisset, delituit in quadam cauponula, atque ibi se occul tans perpotauit ad uesperum. inde cisio celeriter ad urbem aduectus, domum uenit capite inuoluto. ianitor, quis tu? à Marco tabellarius. confestim ad eam, cuius causa uenerat, deducitur, eiq; epistolam tradidit. quam cum illa legeret flens, (erat enim amatorie scripta: caput autem literarum, sibi cum illa mima posthac nihil futurum, omnem se amorem abiecisse illinc, atque in hanc transfudisse) cum mulier fleret uberius, homo misericors ferre non potuit, caput aperuit, in collum inuasit. ò hominem nequã: (quid enim aliud dicam? magis proprie nihil possum dicere) ergo, ut te catamitum, neque opinato cum ostendisses, præter spem mulier aspiceret, iccirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierũ metu perturbasti? & domi quidem causam amoris habuit, foris etiam turpiorem, ne L. Plancus prædes suos uenderet. productus autẽ in concionẽ à Tribuno pl. cum respõdisses, te rei tuæ causa uenisse, populum etiam dica-

cem in te reddidisti. sed nimis multa de nugis. ad maiora ueniamus. Cæsari ex Hispania redeunti obuiã longissime processisti: celeriter isti, et redisti, ut cognosceret te si minus fortem, attamen strenuum. factus es ei rursus nescio quo modo familiaris. habebat hoc omnino Cæsar: quem planè perditũ ære alieno, egentemq́;, si eundem nequam hominem, audacemq́; cognouerat, hunc in familiaritatem libentissime recipiebat. his igitur rebus præclare cõmendatus, iussus est renunciari Consul, et quidem cum ipso. nihil queror de Dolabella, qui tum est impulsus, inductus, elusus. qua in re quãta fuerit utriusque uestrum perfidia in Dolabellam, quis ignorat? ille induxit, ut peteret: promissum, et receptũ interuertit, ad seq́; transtulit. tu eius perfidiæ uoluntatem tuam ascripsisti. ueniunt Calendæ Ian. cogimur in senatum: inuectus est copiosius multo in istũ, & paratius Dolabella, quã nunc ego. hic autem iratus quæ dixit dij boni? cũ primũ Cæsar ostendisset, se prius, quã proficisceretur, Dolabellã Cõsulem esse iussurum: quem negant Regem, qui & faceret semper eiusmodi aliquid, & diceret: sed cum Cæsar ita dixisset, tum hic bonus Augur eo se sacerdotio præditum esse dixit, ut comitia auspicijs uel impedire, uel uiciare posset: idq́; se facturũ esse asseuerauit. in quo primũ incredibilem stupiditatẽ hominis cognoscite. quid enim? istuc, quod te sacerdotij iure facere posse dixisti; si Augur non esses, et Consul esses, minus facere potuisses? uide, ne etiã facilius: nos enim nunciationem solum habemus, Consules, et reliqui magistratus etiam spectionem. esto hoc imperite: (nec enim ab homine nũquam sobrio postulanda prudẽtia) sed uidete impudentiã. multis ante

mensibus

mensibus in senatu dixit, se Dolabellæ comitia aut prohi biturum auspicijs, aut id facturum esse, quod fecit. quisquã ne diuinare potest, quid uitij in auspicijs futurũ sit, nisi qui de cœlo seruare constituit? quod neque licet co mitijs per leges: et, si quis seruauit, non habitis comitijs, sed prius, quã habeantur, debet nunciare. uerũ implicata inscitia impudentia est; si nec scit, quod Augurẽ; nec facit, quod pudentẽ decet. atque ex illo die recordamini eius usque ad Idus Mart. Consulatũ. quis unquã appari tor tam humilis, tam abiectus? nihil ipse poterat: omnia rogabat: caput in aduersam lecticã inserens, beneficia, quæ uenderet, à collega petebat. ecce Dolabellæ comitiorum dies, sortitio prærogatiuæ: quiescit. renũciatur: tacet. prima classis uocatur, renũciatur, deinde, ut assolet, suffragia. tum secunda classis: quæ omnia citius sunt facta, quàm dixi. confecto negotio bonus Augur, (Lælium diceres) alio die, inquit. ò impudentiã singularem. quid uideras? quid senseras? quid audieras? nec enim te de cœlo seruasse dixisti, neque hodie dicis. id igitur obuenit uitiũ, quod tu iam Calendis Ian. futurum esse præuideras, et tãto ante prædixeras. ergo hercule magna, ut spero, tua potius, quã Reip. calamitate ementitus es auspicia; obstrinxisti populum R. religione, Augur Auguri, Consul Consuli nunciauisti. nolo plura; ne acta Dolabellæ uidear cõuellere: quæ necesse est aliquando ad nostrum collegium deferantur. sed arrogantiam hominis, insolentiamq; cognoscite. quandiu tu uoles, uitiosus Consul Dolabella: rursus, cum uoles, saluis auspicijs creatus. si nihil est, cum Augur his uerbis nunciat, quibus nũciasti: confitere te, cum, alio die, dixeris, sobriũ non fuisse.

ſin eſt aliqua uis in iſtis uerbis: ea quæ ſit, Augur à collega requiro. ſed ne forte ex multis rebus geſtis, M. Antonij rem unam pulcherrimã tranſiliat oratio, ad Lupercalia ueniamus. non diſſimulat P. C. apparet eſſe cõmotum: ſudat: pallet. quidlibet, modo ne nauſeet, faciat: quod in porticu Minutia fecit. quæ poteſt eſſe turpitudinis tantæ defenſio? cupio audire; ut uideam, ubi rhetoris tanta merces, ubi campus Leontinus appareat. ſedebat in roſtris collega tuus, amictus toga purpurea, in ſella aurea, coronatus: aſcendis: accedis ad ſellã: ita eras Lupercus, ut te eſſe Conſulẽ meminiſſe deberes. diadema oſtendis: gemitus toto foro. unde diadema? non enim abiectum ſuſtuleras, ſed attuleras domo meditatum, & cogitatum ſcelus. tu diadema imponebas cum plangore populi, ille cum plauſu reijciebat. tu ergo unus ſcelerate inuentus es, qui, cum auctor regni eſſes, eum, quem collegam regni habebas, dominum habere uelles, et idem tentares, quid populus R. ferre, & pati poſſet. at etiam miſericordiã captabas: ſupplex te ad pedes abijciebas, quid petens? ut ſeruires? tibi uni peteres, qui ita à puero uixeras, ut omnia paterere, ut facile ſeruires: à nobis populoq; R. mandatum id certe nõ habebas. ò præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus cõcionatus. quid hoc turpius? quid fœdius? quid ſupplicijs omnibus dignius? num expectas, dum te ſtimulis fodiam? hæc te, ſi ullam partem habes ſenſus, lacerat, hæc cruentat oratio. uereor, ne imminuam ſummorum uirorũ gloriam: dicam tamen dolore cõmotus. non ne indignum eſt uiuere eum, qui impoſuerit diadema, cum omnes fateantur iure interfectum eſſe, qui abiecerit, at etiam aſcribi iuſ=

sit in fastis ad Lupercalia, C. Cæsari Dictatori perpetuo M. Antonium Consulem populi iussu regnum detulisse, Cæsarem uti noluisse. iam iam minime miror te otium perturbare, non modo urbem odisse, sed etiam lucem; cum perditissimis latronibus non solum de die, sed etiam in diem uiuere: ubi enim tu in pace consistes? qui locus tibi in legibus, & in iudicijs esse potest, quæ tu, quantum in te fuit, dominatu regio sustulisti? ideo ne L. Tarquinius exactus, Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius necati, ut multis post seculis à M. Antonio, quod fas non est, Rex Romæ cōstitueretur? sed ad auspicia redeamus. de quibus rebus Idibus Mart. fuit in senatu Cæsar acturus, quæro tum tu quid egisses? audiebā quidem te paratum uenisse, quòd me de ementitis auspicijs, quibus tamen parere necesse erat, putares esse dicturum. sustulit illum diem fortuna populi R. num etiam tuū de auspicijs iudicium interitus Cæsaris sustulit? sed incidi in id tempus, quod ijs de rebus, in quas ingressa erat oratio, prætereundum non sit. quæ tua fuga? quæ formido illo die? quæ propter conscientiam scelerum desperatio uitæ, cum ex illa fuga beneficio eorum, qui te, si sanus esses, saluum esse uoluerunt, clàm te domum recepisti? ò mea frustra semper uerissima auguria rerum futurarum. dicebam illis in Capitolio liberatoribus nostris, cum me ad te ire uellent, ut ad defendendā Remp. te adhortarer; quoad metueres, omnia te promissurum; simul ac timere desisses, similem te futurū tui. itaque cum cæteri cōsulares irēt, redirēt, in sentētia mansi, neque te illo die, neque postero uidi, neque ullā societatē optimis ciuibus cū importunissimo hoste fœdere ullo cōfirmari posse

credidi. post diem tertium ueni in ædem Telluris, et qui dem inuitus, cum omnes aditus armati obsiderent. qui tibi ille dies M. Antoni fuit? quanquã mihi subito inimicus extitisti: tamẽ me tui miseret, quòd tibi inuideris. qui tu uir, dij immortales, et quãtus fuisses, si illius diei mentem seruare potuisses? pacem haberemus, quæ erat facta per obsidem puerum nobilem M. Antonij filium M. Bambalionis nepotem: quanquã te bonũ timor faciebat, non diuturni magister officij; improbum fecit ea, quæ, dum timor abest, à te nõ discedit, audacia. etsi tum, cum optimũ te putabant me quidem dissentiente, funeri tyranni illius sceleratissimi præfuisti. tua illa pulchra laudatio, tua miseratio, tua cohortatio. tu, tu illas faces incendisti, et eas, quibus semiustulatus ille est; & eas, quibus incensa L. Bellieni domus deflagrauit. tu illos impetus perditorum hominum, & ex maxima parte seruorum, quos nos ui, manuq; repulimus, in nostros domus immisisti. idem tamen quasi fuligine abstersa, reliquis diebus in Capitolio præclara S.C. fecisti, ne qua post Idus Mart. immunitatis tabula, ne'ue cuiusquã beneficij figeretur. meministi ipse, de exulibus; scis, de immunitate quid dixeris. optimũ uero, quòd Dictaturæ nomẽ in perpetuũ de Rep. sustulisti. quo quidem facto tantum te cepisse odiũ regni uidebatur, ut eius omnem propter proximum Dictatorem tolleres metum. constituta Resp. uidebatur alijs, mihi uero nullo modo, qui omnia te gubernante naufragia metuebã. num igitur me fefellit? aut num diutius sui potuit esse dissimilis? inspectantibus uobis toto Capitolio tabulæ figebantur, neque solum singulis ueniebant immunitates, sed etiam populis uniuersis:

ciuitas non tũ singillatim, sed prouincijs totis dabatur. itaq; si hæc manẽt, quæ stante Rep. manere nõ possunt: prouincias uniuersas P.C. perdidistis, neq; uectigalia solum, sed etiam imperiũ populi R. huius domesticis nundinis diminutum est. ubi est septies millies sestertiũ? quod in tabulis, quæ sunt ad Opis, patebat: funestæ illius quidem pecuniæ, sed tamen, si ijs, quorum erat, non redderetur, quæ nos à tributis posset uindicare. tu autẽ sestertiũ quadringenties, quod Idibus Mart. debuisti, quonam modo ante Calendas Apr. debere desijsti? quid ego de cõmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? sunt ea quidem innumerbilia, quæ à diuersis emebantur non insciente te: sed unum egregium de Rege Deiotaro populi R. amicissimo decretum in Capitolio fixum. quo proposito, nemo erat, qui in ipso dolore risum posset continere: quis enim cuiquam inimicior, quàm Deiotaro Cæsar? æque, atq; huic ordini, ut equestri, ut Massiliensibus, ut omnibus, quibus Remp. populi R. charam esse sentiebat. is igitur, à quo uiuo nec præsens, nec absens quidquam æqui, boni impetrauit, apud mortuum factus est gratiosus. cõpellarat hospitem præsens: computarat: pecuniam imperarat: in eius tetrarchiam ex Græcis comitibus suis collocarat: Armeniá abstulerat à senatu datá. hæc uiuus eripuit, reddidit mortuus: at quibus uerbis? modo æquum sibi uideri, modo non iniquum: mira uerborum cõplexio. at ille nunquá (semper enim absenti affui Deiotaro) quidquam sibi, quod nos pro illo postularemus, æquum dixit uideri. syngrapha HS centies per Legatos, uiros bonos, sed timidos, & imperitos, sine Sexti, sine reliquorum hospitum Re=

gis sententia, facta in Gynecæo: quo in loco plurimæ res ueniere, et ueneunt. qua ex syngrapha quid sis acturus, meditere censeo: Rex enim ipse sua sponte nullis cōmentarijs Cæsaris, simul atq; audiuit eius interitū, suo marte res suas recuperauit. sciebat homo sapiens ius semper hoc fuisse, ut, quæ tyranni eripuissent, ea tyrānis interfectis ij, quibus erepta essent, recuperarent. nemo igitur iureconsultus, ne iste quidem, qui tibi uni est iureconsultus, per quem hæc agis, ex ista syngrapha deberi dicit pro ijs rebus, quæ erant ante syngrapham recuperatæ: non enim à te emit, sed prius, quàm tu suum sibi uenderes, ipse possedit. ille uir fuit, nos quidem contemnendi, qui auctorem odimus, acta defendimus. quid ego de cōmentarijs infinitis, quid de innumerabilibus chirographis loquar? quorum etiam imitatores sunt, qui ea, tanquam gladiatorum libellos, palàm uenditent. itaq; tanti acerui nūmorū apud istum construuntur, ut iam appendantur, non numerētur pecuniæ. at quàm cæca auaritia est. nuper fixa tabula est, quà ciuitates locupletissimæ Cretensium liberantur, statuiturq;, ne post M. Brutum Proconsulem sit Creta prouincia. tu mentis es compos? tu non constringendus? an Cæsaris decreto Creta post M. Bruti decessum potuit liberari, cum Creta nihil ad Brutum Cæsare uiuo pertineret? at huius uenditione decreti (ne nihil actum putetis) prouinciā Cretam perdidistis. omnino nemo ullius rei fuit emptor, cui defuerit hic uenditor. & de exulibus legem, quā fixisti, Cæsar tulit? nullius insector calamitatem: tantum queror, primum eorum reditus inquinatos, quorum causam dissimilem Cæsar iudicauerit: deinde nescio cur reliquis idem

non tribuas: neq; enim plus quàm tres, aut quatuor reliqui sunt, qui simili calamitate fuerint. cur tua misericordia simili non fruũtur? cur eos habes in loco patrui? de quo ferre, cũ de reliquis ferres, noluisti: quem etiam ad Censuram petendam impulisti, eamq́; petitionem cõparasti, quæ & risus hominũ, & querelas moueret. cur autem ea comitia non habuisti? an quia Tribunus pl. fulmen sinistrũ nũciabat? tua quid interest? nulla auspicia sunt tuorũ, cum sis religiosus. quid? eũdem in Septemuiratu non ne destituisti? interuenit enim. quẽ me * *tuisti? credo, ne saluo capite negare non posses. omnibus eũ contumelijs onerasti, quem patris loco, si in te ulla pietas esset, colere debebas. filiã eius, sororem tuã eiecisti, alia conditione quæsita, & ante perspecta. nõ est satis: probri insimulasti pudicissimã fœminã. quid est, quod addi possit? contentus eo nõ fuisti. frequentissimo senatu Calendis Ian. sedẽte patruo hanc tibi esse cũ Dolabella odij causam ausus es dicere, quòd ab eo sorori, & uxori tuæ stuprũ oblatũ esse cõperisses. quis interpretari potest, impudentior ne, qui in senatu; an improbior, qui in Dolabellam; an impurior, qui patre audiente; an crudelior, qui in illam miseram tam spurce, tam impie dixeris? sed ad chirographa redeamus. quæ fuit tua cognitio? acta enim Cæsaris pacis causa cõfirmata sunt à senatu, quæ quidem Cæsar egisset, non ea, quæ Cæsarẽ egisse dixisset Antonius. unde ista erũpunt? quo auctore proferuntur? si sunt falsa, cur probantur? si uera, cur ueneunt? at sic placuerat, ut ex Calendis Iun. de Cæsaris actis cũ cõsilio cognosceretis. quod fuit consilium? quem unquam aduocasti? quas Calẽdas Iun. expectasti? an eas, ad quas*

te peragratis ueteranorum colonijs, ſtipatum armis re=tuliſti? ò præclaram illam percurſationem tuam menſe Aprili atq; Maio, tum, cum etiam Capuam deducere conatus es. quemadmodũ illam adieris, uel potius penè nõ adieris, ſcimus. cui tu urbi minitaris. utinam conere, ut aliquando illud, penè, tollatur, atq; nobilitata ſit tua illa peregrinatio. quid prandiorum apparatus? quid furioſam uinolẽtiam tuam proferam? tua iſta detrimenta ſunt, illa noſtra. agrum Campanum, qui cum de ueẽtigalibus eximebatur, ut militibus daretur, tamen infligi magnum Reip. uulnus putabamus; hunc tu cõpranſoribus tuis, & colluſoribus diuidebas. mimos dico, & mimas in agro P. C. Cãpano collocatos. quid iam querar de agro Leontino? quandoquidem hæ quondam arationes Campani, & Leontini in populi R. patrimonio
* glãdiferæ, & fructuoſæ ferebantur. medico tria millia iugerum, quaſi te ſanum feciſſet; rhetori duo, quaſi diſertum facere potuiſſet. ſed ad iter, Italiamq; redeamus. deduxiſti coloniam Caſilinum, quò Cæſar ante deduxerat. conſuluiſti per literas de Capua tu quidem, ſed idem de Caſilino reſpondiſſem, poſſes ne, ubi colonia eſſet, eò coloniam nouam iure deducere? negaui in eam coloniam, quæ eſſet auſpicato deducta, dum eſſet incolumis, coloniam nouam iure deduci: colonos nouos aſcribi poſſe, reſcripſi. tu autem inſolentia elatus, omni auſpiciorum iure turbato, Caſilinum coloniam deduxiſti, quò erat paucis annis ante deducta, ut uexillum uideres, & aratrum circunduceres: cuius quidem uomere portam Capuæ penè perſtrinxiſti, ut florentis coloniæ territorium minueretur. ab hac religionum

perturbatione aduolas in M. Varronis sanctissimi, atq; integerrimi uiri fundũ Cassinatem: quo iure? quo ore? eodem, inquies, quo in hæredũ L. Rubrij, quo in hæredũ L. Tursecij prædia, quo in reliquas innumerabiles posses siones. & si ab hasta, ualeant tabulæ, modo Cæsaris, non tuæ, quibus debuisti, nõ quibus tute te liberauisti. Varronis quidem Cassinatem fundum quis uenisse dicit? quis hastam istius uenditionis uidit? quis uocem præconis audiuit? misisse te dicis Alexãdriam, qui emeret à Cæsare. ipsum enim expectare magnum fuit. quis uero audiuit unquam (nullius autem salus curæ pluribus fuit) de fortunis Varronis rem ullam esse detractam? quod si etiam scripsit ad te Cæsar, ut redderes: quid satis potest dici de tanta impudentia? remoue gladios illos parumper, quos uidemus: iã intelliges aliam causam esse hastæ Cæsaris, aliam confidentiæ, & temeritatis tuæ: non enim te dominus modo illis sedibus, sed quiuis amicus, uicinus, hospes, procurator arcebit. at quàm multos dies in ea uilla turpissime est perbacchatus? ab hora tertia bibebatur, ludebatur, uomebatur. ò tecta ipsa misera, quàm dispari domino: quanquam quo modo iste dominus? sed tamen quàm à dispari tenebantur: studiorum enim suorum M. Varro uoluit esse illud, non libidinum, diuersorium. quæ in illa uilla ante dicebantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio, omnisq; doctrina. at uero te inquilino (non enim domino) personabant omnia uocibus ebriorum, natabant pauimenta uino, madebant parietes, ingenui pueri cum meritorijs, scorta inter matres familias uersabantur. Cassino salu-

tatũ ueniebant, Aquino, Interamna: amiſſus eſt nemo: iure id quidẽ: in homine enim turpiſſimo obſoleſcebãt dignitatis inſignia. cum inde Romam proficiſcẽs ad Aquinum accederet, obuiam ei proceſſit, ut eſt frequens municipium, magna ſanè multitudo. at iſte operta lectica latus eſt per oppidum, ut mortuus. ſtulte Aquinates: ſed tamen in uia habitabant. quid Anagnini? qui cũ eſſent deuij, obuiam ei deſcenderunt, ut iſtum, tanquam ſi eſſet Conſul, ſalutarent. incredibile dictu eſt, tamen inter omnes conſtabat, neminem eſſe reſalutatum, præſertim cum duos ſecum Agnagninos haberet, Muſtellam, & Laconem, quorum alter gladiatorum eſt princeps, alter poculorum. quid ego illas iſtius minas, contumeliasq; commemorem, quibus inuectus eſt in Sidicinos, uexauit Puteolanos, quòd C. Caſſiũ, quòd Brutos patronos adoptaſſent, magno quidem iudicio, ſtudio, beneuolentia, charitate, non, ut te, ut Baſilium, uel & armis, & alios ueſtri ſimiles, quos clientes nemo habere uelit, non modo eſſe illorum cliens? interea dum tu abes, qui dies ille collegæ tui, cum illud, quod tu uenerari ſolebas, buſtum in foro euertit? qua re tibi nunciata, ut conſtabat inter eos, qui unà fuerunt, cõcidiſti. quid euenerit poſtea, neſcio. metum credo ualuiſſe, & arma. collegã quidem de cœlo detraxiſti; effeciſtiq;, nõ tu quidem etiam nũc, ut ſit ſimilis tui, ſed certe ut diſſimilis eſſet ſui. qui uero reditus inde Romam? quæ perturbatio totius urbis? memineramus Cinnam nimis potentem: Syllam poſtea dominantem, modo Cæſarem regnãtẽ uideramus. erant fortaſſe gladij, ſed ij abſconditi, nec ita multi: iſta uero quæ, & quanta barbaria eſt? agmine quadrato cũ gladijs ſequũtur: ſcu

torum lecticas portari uidemus. atq; his quidem iam inueteratis P.C. consuetudine obduruimus: Calendis Iun. cum in senatum, ut erat cōstitutū, uenire uellemus, metu perterriti repente diffugimus. at iste, qui senatu non egeret, neq; desiderauit quenquam, & potius discessu nostro lætatus est, statimq; illa mirabilia facinora effecit: qui chirographa Cæsaris defendisset lucri sui causa, is leges Cæsaris, easq; præclaras, ut Remp. cōcutere posset, euertit: numerum annorū prouincijs prorogauit: idemq;, cum actorum Cæsaris defensor esse deberet, & in publicis, & in priuatis rebus acta Cæsaris rescidit. in publicis actis nihil est lege grauius: in priuatis firmissimum est testamētū. leges alias sine promulgatione sustulit; alias ut tolleret, promulgatas promulgauit: testamentum irritum fecit: quod etiam infimis ciuibus semper obtentum est. signa, tabulas, quas populo Cæsar unà cum hortis legauit, eas hic partim in hortos Pompeij deportauit, partim in uillam Scipionis. & tu in Cæsaris memoria diligens? tu illum amas mortuum? quem is maiorem honorē cōsecutus erat, quā ut haberet puluinar, simulacrū, fastigium, flaminem? est ergo flamē, ut Ioui, ut Marti, ut Quirino, sic diuo Iulio M. Antonius. quid igitur cessas? cur nō inaugurare? sume diem: uide, qui te inauguret: collegæ sumus: nemo negabit. ò detestabilē hominē, siue quòd tyrāni sacerdos es, siue quòd mortui. quæro deinceps, nū, hodiernus dies qui sit, ignores? nescis heri quartum in circo diem ludorum Romanorum fuisse? te ipsum autē ad populū tulisse, ut quintus præterea dies Cæsari tribueretur? cur non sumus prætextati? cur honorē Cæsaris tua lege datū deseri patimur? an, supplicationes addendo, diē

contaminari passus, puluinaria noluisti? aut undiq; religionem tolle, aut usquequaq; cõserua. quæres, placeat ne mihi puluinar esse, fastigium, flaminem? mihi uero nihil istorum placet. sed tu, qui acta Cæsaris defendis, quid potes dicere, cur alia defendas, alia non cures? nisi forte uis fateri, te omnia quæstu tuo, non illius dignitate metiri. quid ad hæc tandem? expecto enim eloquentiam tuã. disertissimum cognoui auum tuũ, at te etiam apertiorem in dicendo. ille nunquam nudus est concionatus: tuũ hominis simplicis pectus uidimus. respõdebis ne ad hæc, aut omnino hiscere audebis? ecquid reperies ex tam lõga oratione mea, cui te respondere posse confidas? sed præterita omittamus. hunc unum diem, hunc unum, inquam, hodiernum diem, hoc punctũ temporis, quo loquor, defende, si potes. cur armatorũ corona senatus septus est? cur me tui satellites cum gladijs audiunt? cur ualuæ Concor*diæ non patent? cur homines omnium gentium, maxime barbaros* Ithyreos, *cum sagittis deducis in forum? præsidij sui causa se facere dicit. non ne igitur millies perire est melius, quàm in sua ciuitate sine armorũ præsidio nõ posse uiuere? sed nullum est istuc, mihi crede, præsidium. charitate, & beneuolẽtia ciuium septum oportet esse, nõ armis. eripiet, extorquebit tibi ista populus* R. *utinam saluis nobis: sed quoquo modo nobiscum egeris; dum istis consilijs uteris, non potes esse, mihi crede, diuturnus: etenim ista tua minime auara coniux, quam ego sine contumelia describo, nimium debet diu populo* R. *pensionẽ tertiam. habet populus* R. *ad quos gubernacula* Reip. *deferat: qui ubicunque terrarũ sunt, ibi est omne* Reip. *præsidium, uel potius ipsa* Resp. *quæ se adhuc tantummodo*

ulta est, nō dum recuperauit. habet quidem certe Resp. adolescentes nobilissimos, paratos defensores. quā uolent, illi cedant, otio cōsulentes: tamen à Rep. reuocabūtur. et nomen pacis dulce est, & ipsa res salutaris. sed inter pacem et seruitutem plurimum interest. pax est tranquilla libertas: seruitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. quòd si se ipsos illi nōstri liberatores è conspectu nostro abstulerunt: at exemplum facti reliquerūt. illi, quod nemo fecerat, fecerūt. Tarquiniū Brutus bello est persecutus: qui tamen Rex fuit, cum esse Romæ Regem licebat. Sp. Cassius, Sp. Melius, M. Manlius propter suspicionem regni appetendi sunt necati. hi primi cum gladijs non in regnū appetentem, sed in regnantem impetum fecerunt. quod cum ipsum factum per se præclarū, atque diuinū est, tum expositum ad imitandum, præsertim cum illi eam gloriam consecuti sint, quæ uix cœlo capi posse uideatur: etsi. n. satis in ipsa conscientia pulcherrimi facti fructus erat, tamen immortalitatem non arbitror contemnendam. recordare illum M. Antoni diem, quo Dictaturam sustulisti: pone ante oculos lætitiā senatus populiq; R. confer cum nummatione tua tuorumq;: tum intelliges, quantū inter laudem & lucrum intersit. sed nimirum, ut quidam morbo aliquo, et sensus stupore suauitatem cibi nō sentiunt, sic libidinosi, auari, facinorosi ueræ laudis gustum non habent. sed si te laus allicere ad recte faciendum non potest, ne metus quidem à fœdissimis factis potest auocare? iudicia non metuis: si propter innocentiā, laudo: si propter uim, non intelligis, ei, qui isto modo iudicia non timeat, quid timendū sit. quòd si nō metuis ui

ros fortes,egregiosq; ciues, quòd à corpore tuo prohibentur armis: tui te,mihi crede,diutius non ferent. quæ est autē uita,dies et noctes timere à suis? nisi uero aut maioribus habes beneficijs obligatos,quā ille quosdā habuit, à quibus est interfectus; aut tu es ulla re cū eo comparādus. fuit in illo ingenium,ratio,memoria, literatura,cogitatio,diligentia:res bello gesserat,quāuis Reip. calamitosas,attamen magnas:multos annos regnare est meditatus: magno labore,magnis periculis,quod cogitarat,effecerat:muneribus,monumentis,congiarijs,epulis multitudinem imperitam lenierat: suos præmijs,aduersarios clementiæ specie deuinxerat. quid multa? attulerat iā liberæ ciuitati partim metu, partim patientia consuetudinē seruiendi. cum illo ego te dominandi cupiditate conferre possum: cæteris uero rebus nullo modo es comparandus. sed ex plurimis malis,quæ ab illo Reip. sunt inusta, hoc tamē boni est,quòd didicit iā populus R. quantū cuique crederet,quibus se cōmitteret,à quibus caueret. hæc igitur nō cogitas? nec intelligis satis esse uiris fortibus didicisse,quā sit pulchrū beneficio gratū, fama gloriosum tyrannum occidere? an,cum illum homines nō tulerint,te ferent? certatim posthac,mihi crede,ad hoc opus curretur, nec occasionis tarditas expectabitur. respice quæso aliquādo Rēp. M. Antoni: quibus ortus sis,non quibuscum uiuas,considera:mecum ut uoles,cum Rep. redi in gratiā. sed de te tu ipse uideris: ego de me ipso profitebor. defendi Remp. adolescens,nō deserā senex: contempsi Catilinæ gladios,non pertimescam tuos. quin etiam corpus libenter obtulerim, si repræsentari morte mea libertas ciuitatis potest; ut aliquando dolor populi R. pa-

riat, quod iá diu parturit. etenim ſi ab hinc annos prope uiginti hoc ipſo in templo negaui poſſe mortem immaturam eſſe conſulari: quanto uerius nunc negabo ſeni? mihi uero P. C. iam etiam optanda mors eſt perfunctô rebus eis, quas adeptus ſum, quaſq; geſſi. duo modo hæc opto: unum, ut moriens populum R. liberum relinquá; hoc mihi maius à dijs immortalibus dari nihil poteſt: alterum, ut ita cuique eueniat, ut de Rep. quiſque mereatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA TERTIA. ORATIO XLVI.

Serius omnino P.C. quã tempus Reip. postulauit, aliquando tamen conuocati sumus. quod flagitabã equidem quotidie, quippe cum bellum nefarium contra aras, & focos, contra uitam, fortunasq; nostras ab homine profligato, ac perdito non comparari, sed geri iã uiderem. expectantur Calendæ Ian. quas non expectat Antonius, qui in prouinciam D. Bruti, summi et singularis uiri, cum exercitu impetum facere conatur: ex qua se instructum, & paratũ ad urbem uenturum esse minitatur. quæ est igitur expectatio, aut quæ uel minima dilatio tẽporis? quanquã enim adsunt Calendæ Ian. tamen breue tempus longũ est imparatis: dies enim affert, et hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades, certus autem dies nõ, ut sacrificij, sic consilij expectari solet. quòd si aut Calendæ Ian. fuissent eo die, quo primum ex urbe fugit Antonius; aut hæ nõ essent expectatæ: bellum iam nullum haberemus: auctoritate enim senatus consensuq; populi R. facile hominis amentis fregissemus audaciam. quod confido equidem Consules designatos, simul ac magistratum inierint, esse facturos: sunt enim optimo animo, summo consilio, singulari concordia. mea autem festinatio non uictoriæ solum auida est, sed etiã celeritatis: quousque enim tantũ bellum, tam crudele, tam nefariũ priuatis cõsilijs propulsabitur? cur nõ quãprimũ publica accedit auctoritas? C. Cæsar,

adolescens

adolescens, penè potius puer, incredibili ac diuina quadam mente, atque uirtute, tum, cũ maxime furor arderet Antonij, cumq; eius à Brundusio crudelis & pestifer reditus timeretur, nec postulantibus, nec cogitátibus, nec opinantibus quidem nobis, quia fieri posse non uidebatur, firmissimum exercitum inuicto genere ueteranorũ militum cõparauit, patrimoniumq; suũ effudit. quanquã non sumus usi eo uerbo, quo decuit: nõ enim effudit, sed in salute Reip. collocauit. cui quanquã gratia referri tanta non potest, quanta debetur: habenda tamen tanta est, quantã maximã animi nostri capere possunt: quis enim est tam ignarus rerũ, tam nihil de Rep. cogitans, qui hoc non intelligat; si M. Antonius à Brundusio cum ijs copijs, quas se habiturũ putauerat, Romã, ut minabatur, uenire potuisset, nullum genus crudelitatis eũ præteriturum fuisse? quippe qui in hospitis tectis Brundusij fortissimos uiros ciues optimos iugulari iussit: quorũ ante pedes eius morientiũ sanguine os uxoris respersum esse cõstabat. hac ille crudelitate imbutus, cũ multo bonis omnibus ueniret iratior, quàm illis fuerat, quos trucidarat: cui tandem ueſtrũ, aut cui omnino bono pepercisset? qua peste Remp. priuato consilio (nec enim fieri potuit aliter) Cæsar liberauit. qui nisi in hac Rep. natus esset, Remp. scelere Antonij nullam haberemus: sic enim perspicio, sic iudico; nisi unus adolescens illius furẽtis impetus crudelissimosq; conatus cohibuisset, Remp. funditus interiturã fuisse. cui quidẽ hodierno die P.C. (nunc enim primum ita conuenimus, ut illius beneficio possemus, quæ sentiremus, libere dicere) tribuenda est auctoritas, ut Remp. nõ modo à se susceptã, sed etiã à nobis

commendatam possit defendere. Nec uero de legione Martia (quoniam longo interuallo loqui nobis de Rep. licet) sileri potest: quis enim unus fortior, ac amicior unquã Reip. fuit, quã legio Martia uniuersa? quæ cũ hostem populi R. M. Antonium iudicasset, comes esse eius amentiæ noluit, reliquit Consulem. quod profecto nõ fecisset, si eũ Consulem iudicauisset, quem nihil aliud agere, nihil moliri, nisi cædem ciuiũ, atque interitũ ciuitatis uideret. atque ea legio consedit Albæ. quã potuit urbem eligere aut opportuniorem ad res gerendas, aut fideliorem, aut fortiorum uirorum, aut amiciorum populo R. ciuiũ? huiusce legionis uirtutẽ imitata quarta legio duce L. Egnatuleio Quæstore, ciue optimo, & fortissimo, Cæsaris auctoritatem, atque exercitum persecuta est. faciendum est igitur nobis P. C. ut ea, quæ sua sponte clarissimus adolescens, atque omnium præstantissimus gessit, & gerit, hæc auctoritate nostra comprobentur; ueteranorumq; fortissimorũ uirorum, tum legionis Martiæ, Quartæq; mirabilis consensus ad Remp. recuperandam laude, & testimonio nostro confirmetur; eorumq; commoda, honores, præmia, cum Consules designati magistratum inierint, curæ nobis fore hodierno die spondeamus. atque ea quidem, quæ dixi de Cæsare, deq; eius exercitu, iam diu nota sunt nobis: uirtute enim admirabili Cæsaris, constantiaq; militum ueteranorum, legionumq; earũ optimo iudicio, quæ auctoritatem nostram, libertatem populi R. uirtutem C. Cæsaris secutæ sunt, à ceruicibus nostris est depulsus Antonius. sed, ut dixi, hæc superiora. hoc uero recens edictum D. Bruti, quod paulo ante propositũ est, certe silentio non potest præteriri:

pollicetur enim se prouinciam Galliam retenturum in senatus populiq; R. potestate. ò ciuem natum Reip. memorem sui nominis, imitatoremq; maioru: neque enim Tarquinio expulso, maioribus nostris tam fuit optata libertas, quã est repulso Antonio retinenda nobis. illi Regibus parere iam à condita urbe didicerãt: nos post Reges exactos seruitutis obliuio ceperat. atque ille Tarquinius, quem maiores nostri nõ tulerunt, non crudelis, sed superbus habitus est, & dictus. quod nos uitium in priuatis sæpe tulimus, id maiores nostri ne in Rege quidem ferre potuerunt. L. Brutus Regem superbum non tulit: Decimus sceleratum atque impium regnare patietur? quid Tarquinius tale, qualia innumerabilia & fecit, et facit Antonius? senatum etiam Reges habebant: nec tamen, ut Antonio senatum habenti, in consilio Regis uersabantur barbari armati. seruabãt auspicia Reges: quæ hic Consul Augurq; neglexit, neque solũ legibus contra auspicia ferendis, sed etiam collega unà referente, quem ipse ementitis auspicijs uitiosum fecerat. quis autem Rex unquã fuit tam insigniter impudens, ut haberet omnia commoda, beneficia, iura regni uenalia? quam hic immunitatem, quam ciuitatem, quod præmium non uel singulis hominibus, uel ciuitatibus, uel uniuersis prouincijs uendidit? nihil humile de Tarquinio, nihil sordidum accepimus: at uero huius domi inter quasilla pendebatur aurũ: numerabatur pecunia: una in domo omnes, quorum intererat, totum imperium populi R. nundinabãtur. supplicia uero in ciues R. nulla Tarquinij accepimus: at hic & Suessæ iugulauit eos, quos in custodiam dederat; & Brundusij trecentos fortissi-

mos uiros, ciuesq; optimos trucidauit. postremo Tarqui*nius pro populo* R. *bellum gerebat tum, cũ expulsus est:* Antonius *contra populum* R. *exercitum adducebat tũ, cũ à legionibus relictus nomen* Cæsaris *exercitumq; pertimuit; neglectisq; sacrificijs solennibus, ante lucem ea uota, quæ nunquã solueret, nũcupauit; et hoc tẽpore in prouinciam populi* R. *conatur inuadere. maius igitur à* D. Bruto *beneficiũ populus* R. *et habet, & expectat, quã maiores nostri acceperũt à* L. Bruto *principe huius maxime conseruandi generis, & nominis. cum autem omnis seruitus est misera: tum uero intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato, nunquam ne in metu quidem sobrio. hunc igitur qui* Gallia *prohibet, priuato præsertim consilio; iudicat, uerissimeq; iudicat, non esse* Consulem. *faciendũ est igitur* P. C. *nobis, ut* D. Bruti *priuatũ consilium auctoritate publica comprobemus. nec uero* M. Antoniũ Consulem *post* Lupercalia *putare debuistis: quo enim ille die populo* R. *inspectante, nudus, unctus, ebrius concionatus est, & id egit, ut collegæ diadema imponeret; eo die non modo* Consulatu, *sed etiã libertate se abdicauit: esset enim ipsi certe statim seruiendum, si* Cæsar *ab eo regni insigne accipere uoluisset. hunc igitur ego* Consulem, *hunc ciuem* R. *hunc liberum, hunc denique hominem putem, qui fœdo illo, & flagitioso die, & quid pati* Cæsare *uiuo posset, & quid eo mortuo consequi ipse cuperet, ostendit? nec uero de uirtute constantia, grauitate prouinciæ* Galliæ *taceri potest: est enim ille flos* Italiæ, *illud firmamentum imperij populi* R. *illud ornamentum dignitatis: tantus autem consensus est municipiorũ, coloniarumq; prouinciæ* Gal-

liæ, ut omnes ad auctoritatē huius ordinis, maiestatemq; populi R. defendendā conspiraſſe uideātur. quamobrem Tribuni pl. quanquā uos nihil aliud, niſi de præſidio, ut ſenatum tuto Conſules Calendis Ian. habere poſſent, retuliſtis: tamen mihi uidemini magno conſilio, atq; optima mente poteſtatem nobis de tota Rep. feciſſe dicendi: cum enim tuto ſenatum haberi ſine præſidio non poſſe iudicauiſtis, illud etiam ſtatuiſtis, intra muros Antonij ſcelus audaciamq; uerſari. quamobrem omnia mea ſententia complectar, uobis, ut intelligo, non inuitis; ut & præſtātiſſimis ducibus à nobis detur auctoritas; & fortiſſimis militibus ſpes oſtendatur præmiorū; & iudicetur non uerbo, ſed re non modo non Conſul, ſed etiā hoſtis Antonius. nam ſi ille Conſul; fuſtuariū meruerunt legiones, quæ Cōſulem reliquerūt; ſceleratus Cæſar, Brutus nefarius, qui contra Conſulem priuato conſilio exercitus cōparauerunt. ſin autem militibus exquirendi ſunt honores noui propter eorum diuinum, atque immortale meritum, ducibus autem ne referri quidem poteſt gratia: quis eſt, qui eū non hoſtem exiſtimet, quem qui armis perſequūtur, cōſeruatores Reip. iudicātur? at quàm cōtumelioſus in edictis? quàm barbarus? quàm rudis? primū in Cæſarem maledicta congeſſit, deprōpta ex recordatione impudicitiæ, & ſtuprorū ſuorū: quis enim hoc adoleſcente caſtior? quis modeſtior? quod in iuuentute habemus illuſtrius exemplū ueteris ſanctitatis? quis autem illo maledico impurior? ignobilitatem obijcit C. Cæſaris filio. cuius etiam naturalis pater, ſi uita ſuppeditaſſet, Conſul factus eſſet. Aricina mater. Trallianā, aut Epheſiā putes dicere? uidete, q̄ deſpiciamur omnes,

qui sumus è municipijs, idest omnes planè: quotus enim quisque non est? quod autem municipiũ non contemnitis, qui Aricinum tantopere despicit, uetustate antiquissimum, iure fœderatum, propinquitate penè finitimum, splendore municipum honestissimũ? hinc Voconiæ, hinc Scatiniæ leges: hinc multæ sellæ curules & patrum memoria, & nostra: hinc equites R. lautissimi plurimi, & honestissimi. sed si Aricinã uxorẽ non probas, cur probas Tusculanam? quanquam huius sanctissimæ fœminæ, atq; optimæ pater M. Atius Balbus in primis honestus, prætorius fuit. tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis quidem certe, Bambalio quidam pater, homo nullo numero. nihil illo contemptius, qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq; cordis cognomen ex contumelia traxerit. at auus nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cũ palla, & coturnis nũmos populo de Rostris spargere solebat. uellem, hanc contemptionem pecuniæ suis reliquisset: haberetis nobilitatem generis gloriosam. qui autem
* conuenit, ut Iulia natus, ignobilis uideatur, cum tu eodẽ materno genere soleas gloriari? quæ porrò amentia est, eum dicere aliquid de uxorum ignobilitate, cuius pater Numitoriam Fregellanam proditoris filiam habuerit uxorem, ipse ex libertini filia susceperit liberos? sed hoc clarissimi uiri uiderint, L. Philippus, qui habet Aricinam uxorem; C. Marcellus, qui Aricinæ filiam: quos certo scio dignitatis optimarum fœminarũ non pœnitere. Idem etiam Q. Ciceronem fratris mei filium compellat edicto: nec sentit amens cõmendationem esse compellationem suam: quid enim accidere huic adolescenti potuit optatius, quàm cognosci ab hominibus Cæsari

consiliorũ esse socium, Antonij furoris inimicũ? at etiam gladiator ausus est scribere, hunc de patris & patrui parricidio cogitasse. ô admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatem. in eũ adolescentem hæc scribere audere, quem ego & frater meus propter eius suauissimos atque optimos mores præstantissimumq; ingenium certatim amamus, omnibusq; horis oculis, auribus, complexu tenemus? Nam me ijsdem edictis, nescit, lædat, an laudet. cum idem supplicium minatur optimis ciuibus, quod ego de sceleratissimis sumpserim, laudare uidetur, quasi imitari uelit. cũ autem illam pulcherrimi facti memoriam refricat, tum à sui similibus inuidiam aliquam in me cõmoueri putat. sed ipse quid fecit? cũ tot edicta proposuisset, edixit, ut adesset senatus frequens ad VIII. Cal. Dec. eo die ipso nõ affuit. at quo modo edixit? hæc sunt, opinor, uerba in extremo. SI quis non affuerit, hũc omnes existimare poterũt et interitus mei, & perditissimorũ consiliorũ auctorem fuisse. quæ sunt perdita consilia? an ea, quæ pertinent ad libertatem populi R. recuperandam? quorũ consiliorum Cæsari me auctorem & hortatorem & esse & fuisse fateor: quanquam ille non eguit consilio cuiusquam: sed tamen, ut dicitur, currentem incitaui. nam interitus quidem tui quis bonus non esset auctor, cum in eo salus, & uita optimi cuiusque, & libertas populi R. dignitasq; consisteret? sed cum tam atroci edicto nos concitauisset, cur ipse non affuit? num putatis aliqua re tristi ac seuera? ũ uino, & epulis retentus est: si epulæ potius, q̃ popinæ nominandæ sunt. diem edicti obire neglexit, in ante diẽ IIII. Cal. Dec. distulit, adesse in Capitolio ius-

sit: quod in templum ipse nescio quà per Gallorum *cuniculum ascendit. conuenerũt corrogati,& quidem ampli quidã homines,sed immemores dignitatis suæ:is enim erat dies,ea fama,is,qui senatũ uocarat, ut turpe senatori esset,nihil timere. ad eos tamen ipsos,qui cõuenerãt,ne uerbũ quidẽ ausus est facere de* Cæsare,*cũ de eo cõstituisset ad senatũ referre. scriptã attulerat cõsularis quidam sentẽtiã. quid est aliud,se ipsum hostẽ iudicare,nisi de eo referre nõ audere,qui cõtra se* Cõsulẽ *exercitũ duceret? necesse enim erat alterũ esse hostẽ: nec poterat aliter de aduersarijs ducibus iudicari. si igitur* C. Cæsar *hostis,cur* Cõsul *nihil refert ad senatũ? sin ille à senatu notãdus nõ fuit,quid potest dicere,quin,cũ de illo tacuerit,se hostem esse cõfessus sit? quẽ in edictis* Spartacũ *appellat,hũc in senatu ne improbũ quidẽ dicere audet. at in rebus tristissimis quãtos excitat risus? sentẽtiolas edicti cuiusdã memoriæ mandaui:quas uidetur ille peracutas putare. ego autẽ,qui intelligeret,quid dicere uellet, adhuc neminem inueni.* NVLLA CONTVMELIA EST, QVAM FACIT DIGNVS. *primũ quid est,* DIGNVS*? nã etiã malo digni multi,sicut ipse. an quã facit is,qui cũ dignitate est? quæ autẽ potest esse maior? quid est porrò facere cõtumeliã? quis sic loquitur? deinde.* NEC TIMOR,QVEM DENVNCIAT INIMICVS. *quid ergo? ab amico timor denũciari solet? horum similia deinceps. non ne satius est mutum esse,quàm,quod nemo intelligat,dicere? en,cur magister eius ex oratore arator factus sit, possideat in agro publico populi* R. *campi* Leontini *duo millia iugerum immunia, ut hominem stultum magis etiã infatuet mer=*

cede publica. sed hæc leuiora fortaſſe. illud quæro, cur tam ſubito manſuetus in ſenatu fuerit, cum in edictis tã fuiſſet ferus? quid autem attinuerit, L. Caſſio Tribuno pl. fortiſſimo, & conſtantiſſimo ciui mortem denunciare, ſi in ſenatum ueniſſet? D. Carſulenum bene de Rep. ſentientem à ſenatu ui & minis mortis expellere? Tiberium Canutium, à quo erat honeſtiſſimis contentionibus & ſæpe, & iure uexatus, non templo ſolũ, uerũ etiam aditu prohibere Capitolij? cui S. C. ne intercederẽt, uerebatur? de ſupplicatione credo M. Lepidi clariſſimi uiri: atque id erat periculũ, de cuius honore extraordinario quotidie aliquid cogitabamus, ne eius uſitatus honos impediretur. ac ne ſine cauſa uideretur edixiſſe, ut ſenatus adeſſet: cum de Rep. relaturus fuiſſet, allato nuncio de legione quarta, mente concidit, effugere feſtinans S. C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cum id factum eſſet antea nunquam. quæ uero profectio poſtea? quod iter paludati? quæ uitatio oculorum, lucis, urbis, fori? quàm miſera fuga? quàm fœda? quàm turpis? præclara tum S. C. illo ipſo die ueſpertina, prouinciarum religioſa ſortitio; diuina uero opportunitas, ut, quæ cuique apta eſſet, ea cuiq; obueniret. præclare igitur facitis Tribuni pl. qui de præſidio Conſulum, ſenatusq; refertis: meritoq; ueſtro maximas uobis gratias omnes & agere, & habere debemus: qui enim carere metu, et periculo poſſumus in tanta hominum cupiditate, & audacia? ille autem, homo afflictus & perditus, quæ de ſe expectat iudicia grauiora, quàm amicorum ſuorum? familiariſſimus eius, mihi homo coniunctus, L. Lentulus, & P. Naſo omni carens cupiditate, nullã ſe habere prouin

etiam, nullam Antonij *sortitionem fuisse iudicauerunt: quod idem fecit* L. Philippus, *uir patre, auo, maioribusq; suis dignissimus. in eadem sententia fuit homo summa integritate, atq; innocentia* M. Anturanius. *idē fecit* P. Oppius. *ipsi etiam, qui amicitiam* M. Antonij *ueriti, plus ei tribuerūt, quàm fortasse uellent,* M. Piso, *& meus necessarius, & uir & ciuis egregius, pariq; innocentia* M. Vehilius, *senatus auctoritati se obtēperaturos esse dixerunt. quid ego de* L. Cinna *loquar? cuius spectata multis magnisq; rebus singularis integritas minus admirabilē facit huius honestissimi facti gloriā: qui omnino prouinciam neglexit: quam item magno animo & cōstanti* C. Cessedius *repudiauit. qui sunt igitur reliqui, quos sors diuina delectet?* L. Antonius, *et* M. Antonius. *ò felicem utrūq;: nihil enim mutauerunt.* C. Antonius Macedoniā. *hunc quoq; felicem: hāc enim semper habebat in ore prouinciā.* C. Caluisius Africam. *nihil felicius: modo ex* Africa *decesserat, &, quasi diuinās se rediturum, duos* Legatos Vticæ *reliquerat. deinde* M. Iccius Siciliam, Q. Cassius Hispaniam. *non habeo, quid suspicer: duarum credo prouinciarum sortes minus diuinas fuisse. ò* C. Cæsar *(adolescentem appello) quam tu salutem* Reip. *attulisti? quàm improuisam? quàm repentinam? qui enim hæc fugiens fecerit, quid faceret insequens? etenim in concione dixerat, se custodem futurum urbis, usque ad* Calendas Maias *ad urbem exercitum habiturum. ò præclarum custodem ouium (ut aiunt) lupum. custos ne urbis, an direptor, & uexator esset* Antonius? *& quidem se introiturum in urbem dixit, exiturumq; cum uellet. quid illud? non ne audiente populo sedens pro*

æde Castoris dixit, nisi qui uicisset uicturum neminem? hodierno die primum P.C. longo interuallo in possessionem libertatis pedem ponimus: cuius quidem ego, quoad potui, non modo defensor, sed etiam conseruator fui. cum autem id facere nõ possem, qui fui? nec abiecte, nec sine aliqua dignitate casum illum temporum, & dolorẽ tuli. hanc uero teterrimã belluam quis ferre posset, aut quo modo? quid est in Antonio, præter libidinem, crudelitatem, petulantiam, audaciam? ex his totus cõglutinatus est. nihil apparet in eo ingenuũ, nihil moderatum, nihil pudens, nihil pudicũ. quapropter, quoniam res in id discrimen adducta est, utrum ille pœnas Reip. luat, an nos seruiamus: aliquando per deos immortales P.C. patriũ animum, uirtutemq; capiamus: aut libertatem propriã Romani generis, & nominis recuperemus, aut mortem seruituti anteponamus. multa, quæ in libera ciuitate ferenda non essent, tulimus, & perpessi sumus, alij spe recuperandæ libertatis, alij uiuendi nimia cupiditate. sed si illa tulimus, quæ nos necessitas ferre coegit, quæ uis quædam penè fatalis, quæ tamen ipsa non tulimus: etiãne huius impuri latronis feremus teterrimum, crudelissimumq; dominatum? quid hic faciat, si potuerit, iratus, qui, cum succensere nemini posset, omnibus bonis fuerit inimicus? quid hic uictor non audebit, qui nullam adeptus uictoriam, tanta scelera post Cæsaris interitum fecerit, refertam eius domum exhauserit, hortos compilarit, ad se omnia ex his ornamenta transtulerit, cædis & incendiorum causam quæsierit ex funere, duobus aut tribus S.C. bene & è Rep. factis reliquas res ad lucrum prædamq; reuocauerit, uendiderit immunitates,

ciuitates liberauerit, prouincias uniuersas ex imperij populi R. iure sustulerit, exules reduxerit, falsas leges C. Caesaris nomine, & falsa decreta in aes incidêda, & in Capitolio figêda curauerit, earumq; rerum omnium domesticum mercatum instituerit, populo R. leges imposuerit, armis & praesidijs & populum & magistratus foro excluserit, senatum stipauerit armatis, armatos in cella Cõcordiae, cum senatum haberet, incluserit, ad legiones Brũdusium cucurrerit, ex his optime sentientes centuriones iugulauerit, cum exercitu Romam sit ad interitum nostrum, & ad disperditionem urbis uenire conatus? atq; is ab hoc impetu abstractus cõsilio & copijs Caesaris, cõsensu ueteranorum, uirtute legionum, ne fortuna quidê fractus minuit audaciam; nec ruere demens, nec furere desinit; in Galliam mutilatum ducit exercitũ; cum una legione, & ea uacillante L. fratrem expectat, quo neminem reperire potest sui similiorem. ille autem ex myrmillone dux, ex gladiatore imperator, quas fecit strages, ubicunq; posuit uestigia? caedit graeges armentorum, reliqui pecoris quodcunq; nactus est: epulantur milites: ipse autem se, ut fratrem imitetur, obruit uino: uastantur agri: diripiuntur uillae: matres familias, uirgines, pueri ingenui abripiũtur, militibus traduntur. haec eadem, quacũque exercitum duxit, fecit M. Antonius. his uos teterrimis fratribus portas aperietis? hos unquam in urbem recipietis? non, tempore oblato, ducibus paratis, animis militum incitatis, populo R. cõspirante, Italia tota ad libertatem recuperandam excitata, deorum immortalium beneficio utemini? nullum erit tempus hoc amisso. à tergo, à fronte, à lateribus tenetur. si in Galliam uenerit, non

illis armis ſolum,ſed etiam noſtris decretis urgendus eſt. magna uis eſt,magnum nomen unum & idem ſentientis ſenatus. uidetis refertũ forum ? populum R. ad ſpem recuperãdæ libertatis erectum ? qui longo interuallo cũ frequentes hic uidet nos, tum ſperat etiam liberos conuenisse. hunc ego diem expectans, M. Antonij ſcelerata arma uitaui,tum,cũ ille in me abſentem inuehens,non intelligebat ad quod tempus me,et meas uires reſeruarem. ſi enim illi tum cædis initium à me quærenti reſpondere uoluiſſem,nũc Reip. conſulere non poſſem. hanc uero nactus facultatem,nullũ tempus P. C. dimittã neque diurnum,neque nocturnũ,quin de libertate populi R. de dignitate ueſtra,quod cogitandũ ſit, cogitem ; quod agendum,atque faciendum,idem nõ modo non recuſem, ſed appetã etiam,atque depoſcam. hoc feci ſemper, dum licuit : intermiſi,quoad nõ licuit : iam nõ ſolum licet,ſed neceſſe eſt etiam; niſi ſeruire malumus,quàm,ne ſeruiamus,animis armisq; decernere. dij immortales nobis hæc præſidia dederũt,urbi Cæſarem,Brutum Galliæ. ſi enim ille urbem opprimere potuiſſet ſtatim, ſi Galliam tenere paulo poſt,optimo cuique pereundũ, reliquis eſſet ſeruiẽdum . hanc igitur occaſionem oblatam tenete per deos immortales P. C. et ampliſſimi orbis terræ conſilij principes uos eſſe aliquando recordamini . ſignum date populo R. conſilium ueſtrum non deeſſe Reip. quoniam ille uirtutem ſuam non defuturam eſſe profitetur . nihil eſt,quod moneam : nemo eſt tam ſtultus, qui non intelligat , ſi indormierimus huic tempori , non modo crudelem ſuperbamq; dominationem nobis, ſed ignominioſam etiam & flagitioſam eſſe ferendam. noſtis inſolen-

tiam Antonij, noſtis amicos, noſtis totam domum. libidinoſis, petulantibus, impuris, impudicis, aleatoribus, ebrijs ſeruire, ea eſt ſumma miſeria ſummo dedecore coniuncta. quòd ſi iam, quod dij omen auertãt, fatum extremum Reip. uenit: quod gladiatores nobiles faciũt, ut honeſte decumbant; faciamus nos principes orbis terrarũ gentiumq; omniũ, ut cũ dignitate potius cadamus, quã cum ignominia ſeruiamus. nihil eſt deteſtabilius dedecore, nihil fœdius ſeruitute. ad decus, & libertatem nati ſumus. aut hæc teneamus, aut cum dignitate moriamur. nimium diu teximus, quid ſentiremus: nunc iam apertũ eſt: omnes iam patefecerunt, in utranque partem quid ſentiãt, quid uelint. ſunt impij ciues, pro charitate Reip. nimiũ multi; pro multitudine bene ſentientium, admodum pauci. quorum opprimendorum dij immortales incredibilem Reip. poteſtatem, & fortunam dederunt: ad ea enim præſidia, quæ habemus, iam accedunt Conſules ſumma prudentia, uirtute, concordia, multos menſes de populi R. libertate cõmentati atque meditati. his auctoribus, et ducibus, dijs iuuantibus, nobis uigilantibus, et multum in poſterum prouidentibus, populo R. conſentiente, erimus profecto liberi breui tempore. iucundiorem autẽ faciet libertatem ſeruitutis recordatio. quas ob res, quòd Tribuni pl. uerba fecerunt, ut ſenatus Calendis Ian. tuto haberi, ſententiæq; de ſumma Reip. libere dici poſſint: de ea re ita cenſeo, ut C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati dent operam, ut ſenatus Calendis Ian. tuto haberi poſſit: quodq; edictum D. Bruti imperatoris, Conſulis deſignati, optime de Rep. meriti, propoſitum ſit, ſenatum exiſtimare, D. Brutum imperatorem, Conſulem de-

ſignatum, optime de Rep. promereri, cum ſenatus aucto ritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defendat: quodq; Galliam prouinciam citeriorem optimorum & fortiſſimorum uirorum, amiciſſimorumq; populo R. ciuium, exercitumq; in ſenatus poteſtate retineat, id eum, exercitumq; eius, municipia, colonias prouinciæ Galliæ recte, atque ordine, exq; Rep. feciſſe, & facere: ſenatū ad ſummam Reip. pertinere arbitrari, à D. Bruto & ab L. Planco imperatoribus Conſulibus deſignatis, itemq; à cæteris, qui prouincias obtinēt, obtineri ex lege Iulia, quoad ex. S. C. cuique eorum ſucceſſum ſit; eosq; dare operā, ut eæ prouinciæ, exercitusq; in ſenatus populiq; R. poteſtate, præſidioq; Reip. ſint: cumq; opera, uirtute, cōſilio C. Cæſaris, ſummoq; conſenſu militum ueteranorū, qui eius auctoritatem ſecuti Reip. præſidio ſunt, et fuerunt, & à grauiſſimis periculis populus R. defenſus ſit, et hoc tempore defendatur; cumq; legio Martia Albæ cōſtiterit, in municipio fideliſſimo, & fortiſſimo, ſeq; ad ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatem cōtulerit; quòd pari conſilio eademq; uirtute legio quarta uſa, L. Egnatuleio duce, ciue egregio, ſenatus auctoritatem populiq; R. libertatē defendat, ac defenderit; ſenatui magnæ curæ eſſe, ac fore, ut pro tantis eorum in Remp. meritis honores eis habeantur, gratiæq; referantur; ſenatui placere, uti C. Panſa, A. Hircius Conſules deſignati, cum magiſtratū inierint, ſi eis uidebitur, primo quoque tempore de his rebus ad hunc ordinem referant, ita uti è Rep. fideq; ſua cenſuerint.

IN M. ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA QVARTA. ORATIO XLVII.

f Requentia uestrum incredibilis Quirites, concioq; tanta, quantam meminisse non uideor, & alacritatem mihi summam affert Reip. defendendæ, et spem recuperandæ libertatis. quanquam animus quidem mihi nunquam defuit, tempora defuerũt. quæ simul ac primum aliquid lucis ostendere uisa sunt, princeps uestræ libertatis defendẽdæ fui. quod si ante facere conatus essem, nunc facere nõ possem: hodierno. n. die Quirites, ne adhuc mediocrem rem actam arbitremini, fundamenta sunt iacta reliquarũ actionum: nam est hostis à senatu nõ dum uerbo appellatus, sed re iam iudicatus Antonius. nũc uero multo sum erectior, quòd uos quoque hostem illũ esse tanto consensu, tantoq; clamore approbauistis: nec enim fieri potest, ut nõ aut ij sint impij, qui contra Consulem exercitũ comparauerunt; aut ille hostis, contra quem iure arma sumpta sunt. hanc igitur dubitationẽ, quanquã nulla erat, tamen nequa posset esse, senatus hodierno die sustulit. C. Cæsar, qui Remp. libertatemq; uestram suo studio, consilio, patrimonio denique tutatus est, et tutatur, maximis senatus laudibus ornatus est. laudo, laudo uos Quirites, cum gratissimis animis prosequimini nomẽ clarissimi adolescentis, uel pueri potius: sunt. n. facta eius immortalitatis, nomẽ ætatis. multa memini: multa audiui: multa legi: nihil ex omni seculorum memoria tale cognoui. qui, cum seruitute premeremur,

meremur,& in dies malum cresceret,præsidij nihil haberemus,capitalem,& pestiferũ Brundusio M. Antonij reditũ timeremus; hoc insperatũ omnibus consiliũ, incognitum certe ceperit, ut exercitũ inuictum ex Hispanis militibus conduceret, Antonijq; furorem crudelissimis cõsilijs incitatũ à pernicie Reip. auerteret: quis est enim, qui hoc non intelligat, nisi Cæsar exercitũ parauisset, nõ sine exitio nostro futurum Antonij reditum fuisse? ita enim se recipiebat ardens odio uestri, cruentus sanguine ciuiũ, quos Suessæ, quos Brundusij occiderat, ut nihil nisi de Reip. pernicie cogitaret. quod autem erat præsidium salutis, libertatisq; uestræ, si C. Cæsaris fortissimorumq; sui patris militum exercitus non fuisset? cuius de laudibus et honoribus, qui ei pro diuinis, & immortalibus meritis diuini immortalesq; debentur, mihi senatus assensus paulo ante decreuit, ut primo quoque tẽpore referretur. quo decreto quis non perspicit Antoniũ hostem esse iudicatum? quem enim appellare possumus eũ, contra quem qui exercitus ducũt, ijs senatus arbitratur singulares exquirẽdos honores? quid legio Martia? quæ mihi uidetur diuinitus ab eo deo traxisse nomen, à quo populum R. generatũ accepimus: non ne ipsa suis decretis prius, quã senatus, hostem iudicauit Antoniũ? nam ille si non hostis; qui Consulem reliquerũt, hostes necesse est iudicemus. præclara & luculenta reclamatione uestra factum pulcherrimũ Martialiũ comprobastis, qui se ad senatus auctoritatem, ad libertatem uestram, ad uniuersam Remp. contulerunt, hostem illum, & latronem, & parricidam patriæ reliquerunt: nec solum id animose, et fortiter, sed considerate etiam,

sapienterq; fecerunt: Albæ constiterunt in urbe opportuna, munita, propinqua, fortissimorũ uirorum, fidelissimorũ ciuium, atque optimorum. huius Martiæ legionis legio Quarta imitata uirtutẽ, duce L. Egnatuleio, quem senatus merito paulo ante laudauit, C. Cæsaris exercitũ persecuta est. quæ expectas M. Antoni iudicia grauiora? Cæsar fertur in cœlum, qui contra te exercitũ comparauit: laudantur exquisitissimis uerbis legiones, quæ te reliquerũt, quæ à te accersitæ sunt; quæ tuæ essent, si te Consulem, quã hostem maluisses: quarũ legionum fortissimum, uerissimumq; iudiciũ confirmat senatus, cõprobat uniuersus populus R. nisi forte uos Quirites Consulem, non hostem iudicatis Antonium. sic arbitrabar uos iudicare, ut ostenditis. municipia, colonias, præfecturas num aliter iudicare censetis? omnes mortales una mente consentiũt, omnia arma eorum, qui hæc salua uelint, contra illam pestem esse capienda. quid D. Bruti iudiciũ Quirites, quod ex hodierno eius edicto perspicere potuistis? num cui tandem contemnendũ uidetur? recte, et uere negastis Quirites: est enim quasi deorũ immortaliũ beneficio & munere datum Reip. Brutorũ genus, & nomen ad libertatem populi R. uel constituendam, uel recuperandam. quid igitur D. Brutus de M. Antonio iudicauit? exclusit prouincia: exercitu obstitit: Galliam totam hortatur ad bellum, ipsam sua sponte, suoq; iudicio excitatam. si Consul Antonius: Brutus hostis. si conseruator Reip. Brutus: hostis Antonius. num igitur, utrũ horũ sit, dubitare possumus? atqui, ut uos una mente unaq; uoce dubitare uos negatis, sic modo decreuit senatus, D. Brutũ optime de Rep. mereri, cũ senatus aucto

ritatem, populiq; R. libertatem, imperiumq; defenderit. à quo defenderit? nempe ab hoste: quæ est enim alia laudanda defensio? deinceps laudatur prouincia Gallia, meritoq; ornatur uerbis amplissimis à senatu, quòd resistat Antonio. quẽ si Cõsulẽ illa prouincia putaret, neque eum reciperet, magno scelere se astringeret: omnes enim sub Consulis iure, & imperio debent esse prouinciæ. negat hoc D. Brutus imperator, Consul designatus, natus Reip. ciuis; negat Gallia, negat cũcta Italia, negat senatus, negatis uos. quis igitur illũ Cõsulem, nisi latrones putant? quanquã ne ij quidem ipsi, quod loquũtur, id sentiũt, nec à iudicio omniũ mortaliũ, quãuis impij, nefarijq; sint, sicut sunt, dissentire possunt. sed spes rapiẽdi, atque prædandi cæcat animos eorũ: quos non bonorũ donatio, nõ agrorũ assignatio, non illa infinita Pompeij hasta satiauit: qui sibi urbem, qui bona, & fortunas ciuiũ ad prædam proposuerũt: qui, dum sit quod rapiant, quod auferant, nihil sibi defuturum arbitrantur: quibus M. Antonius (ò dij immortales auertite, & detestamini quæso hoc omen) urbem se diuisurum esse promisit. ita uero ei, ut precamini, eueniat, quo huius amentiæ pœna in ipsum familiamq; eius recidat. quod ita futurũ esse confido: iam enim non solum homines, sed etiã deos immortales ad Remp. conseruandam arbitror consensisse. siue enim prodigijs, atque portentis dij immortales nobis futura prædicũt, ita sunt aperte denũciata, ut et illi pœna, & nobis libertas appropinquet: siue tantus consensus omnium sine impulsu deorum esse non potuit, quid est, quod de uoluntate cœlestium dubitare possimus? Reliquum est Quirites, ut uos in ista sententia, quam præ

uobis fertis, perseueretis. faciam igitur, ut imperatores instructa acie solent; quanquã paratissimos milites ad præliandũ uideãt, ut eos tamen adhortentur. sic ego uos ardentes, et erectos ad libertatem recuperandam cohortabor. non est, non est uobis Quirites cum eo hoste certamen, quocũ aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem uestram, ut antea, sed iam iratus sanguinẽ concupiscit. nullus ei ludus uidetur esse iucũdior, quã cruor, quã cædes, quã ante oculos trucidatio ciuiũ. nõ est uobis Quirites res cum scelerato homine, atque nefario, sed cũ immani tetráq; bellua: quæ quoniã in foueã incidit, obruatur: si enim illinc emerserit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda: sed tenetur, premitur, urgetur, nunc ijs copijs, quas iam habemus, mox ijs, quas paucis diebus noui Consules cõparabũt. incũbite in causam Quirites, ut facitis. nunquã uester consensus maior in ulla causa fuit: nunquã tam uehementer cũ senatu consociati fuistis: nec mirũ: agitur enim, non qua conditione uicturi, sed uicturi ne simus, an cum supplicio ignominiáq; perituri. quanquã mortẽ quidem omnibus natura proposuit: crudelitatem mortis, & dedecus uirtus propulsare solet: quæ propria est Romani generis, & seminis. hanc retinete quæso Quirites: quam uobis tanquã hæreditatẽ maiores uestri reliquerũt. quanquã omnia alia incerta sunt, caduca, mobilia: uirtus est una altissimis defixa radicibus: quæ nũquã ulla ui labefactari potest, nunquã dimoueri loco. hac maiores nostri primũ uniuersam Italiã deuicerũt, deinde Carthaginẽ exciderũt, Numantiam euerterũt, potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionem huius imperij redegerũt. ac

maioribus quidem uestris Quirites cũ eo hoste res erat, qui haberet Remp. curiam, ærariũ, consensum, & concordiam ciuiũ, rationem aliquam, si ita res tulisset, pacis & fœderis: hic uester hostis uestram Remp. oppugnat, ipse habet nullam: senatum, id est orbis terræ consiliũ, delere gestit, ipse consiliũ publicũ nullũ habet: ærarium uestrum exhausit, suũ non habet: nam concordiã ciuiũ qui habere potest, nullam qui habeat ciuitatem? pacis uero quæ potest cũ eo esse ratio, in quo est incredibilis crudelitas, fides nulla? est igitur Quirites populo R. uictori omniũ gentiũ omne certamen cũ excursore, cũ latrone, cũ Spartaco. nam quòd se similem Catilinæ esse gloriari solet: scelere par est, belli industria inferior. ille cum exercitum nullum haberet, repente conflauit: hic eũ exercitum, quem accepit, amisit. ut igitur Catilinam diligentia mea, senatus auctoritate, uestro studio, & uirtute fregistis: sic Antonij nefarium latrocinium uestra cum senatu concordia tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & uirtute exercituum, ducumq; uestrorum breui tempore oppressum audietis. equidem, quãtum cura, labore, uigilijs, auctoritate, consilio eniti atque efficere potero, nihil prætermittam, quod ad libertatem uestram pertinere arbitrabor: neque enim id pro uestris amplissimis in me beneficijs sine scelere facere possum. hodierno autem die primum, referente uiro fortissimo, uobisq; amicissimo M. hoc Seruilio, collegisq; eius ornatissimis uiris, optimis ciuibus, longo interuallo me auctore, & principe ad spem libertatis exarsimus.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA QVINTA. ORATIO XLVIII.

Nihil unquam longius Calendis Ian. mihi uisum est patres conscripti: quod idem intelligebã per hos dies unicuique uestrum uideri: qui enim bellum cum Rep. gerũt, hunc diem non expectant: nos autem tum, cum maxime consilio uestro subuenire cõmuni saluti oporteret, in senatum nõ uocabamur. sed querelam præteritorum dierum sustulit oratio Consulum: qui ita locuti sunt, ut magis exoptatæ Calendæ Ian. quàm seræ esse uideantur. atq; ut oratio Consulum animum meum erexit, spemq; attulit non modo salutis conseruandæ, uerum etiam dignitatis pristinæ recuperandæ: sic me perturbasset eius sententia, qui primus rogatus est, nisi uestræ uirtuti, constantiæq; confiderem: hic enim uobis P. C. dies illuxit, hæc potestas data est, ut, quantum uirtutis, quãtum constantiæ, quantũ grauitatis in huius ordinis consilio esset, populo R. declarare possetis. recordamini, qui dies nudius tertius decimus fuerit, quantus consensus uestrum, quanta uirtus, quanta constantia, quantam sitis à populo R. laudem, quantam gratiam consecuti. atq; illo die P. C. ea cõstituistis, ut uobis nihil iam sit integrũ, nisi aut honesta pax, aut bellum necessariũ. pacem uult M. Antonius: arma ponat, roget, deprecetur: neminem æquiorem me reperiet; cui quidẽ, dum se ciuibus impijs cõmendat, inimicus esse, quàm amicus maluit. nihil est profecto, quod dari pos-

ſit bellum gerenti: erit fortaſſe aliquid, quod concedi poſſit roganti. Legatos uero ad eum mittere, de quo grauiſſimum iudicium nudius tertius decimus feceritis, non iam leuitatis eſt, ſed, ut, quod ſentio, dicam, dementiæ. primum enim eos duces laudauiſtis, qui contra illum priuato conſilio bellum ſuſcepiſſent: deinde milites ueteranos, qui cũ ab Antonio in colonias eſſent deducti, illius beneficio libertatem populi R. antepoſuerũt. quid legio Martia? quid Quarta? cur laudantur? ſi enim Conſulem ſuũ reliquerũt, uituperandæ ſunt: ſi inimicum populi R. iure laudantur. atqui cum Cõſules nõ dum haberetis, decreuiſtis, ut & de præmijs militum, & de honoribus imperatorum primo quoq; tempore referretur. placet eodem tempore præmia conſtituere ijs, qui contra Antonium arma ceperunt, & Legatos ad Antoniũ mittere? ut iam pudendum ſit, honeſtiora decreta eſſe legionum, quàm ſenatus: ſiquidem legiones decreuerunt ſenatum defendere contra M. Antonium, ſenatus decernit Legatos ad Antoniũ. utrum hoc eſt confirmare militum animos, an debilitare uirtutem? hoc dies duodecim profecerunt, ut, quẽ nemo præter Cotylam tum inuentus ſit qui defenderet, is habeat iam patronos etiam conſulares? qui utinam omnes ante me ſententiam rogarentur. quanquã ſuſpicor, quid dicturi ſunt quidam eorum, qui poſt me rogabuntur. facilius contradicerem, ſi quid uideretur: eſt enim opinio, decreturum aliquem M. Antonio illam ultimam Galliam, quã Plancus obtinet. quid eſt aliud, omnia ad bellum ciuile hoſti arma largiri? primum neruos belli pecuniam infinitam, qua nunc eget: deinde equitatũ, quantum uelit: equitatum dico?

dubitabit credo gentes barbaras secum adducere. hoc qui non uidet, excors: qui, cum uidet, decernit, impius. tu ciuem sceleratum, & perditũ, Gallorum, & Germanorum exercitu, pecunia, peditatu, equitatu, copijs instrues? nullæ istæ excusationes sunt: Meus amicus est. sit patria prius. Meus cognatus. an potest cognatio ulla propior esse, quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Mihi pecuniam attribuit. cupio uidere, qui id audeat dicere. quid autem agatur, cum aperuero; facile erit statuere, quam sententiam dicatis, aut quam sequamini. agitur, utrũ M. Antonio facultas detur opprimendæ Reip. cædis faciendæ, bonorũ diripiendorũ, urbis, agrorũ suis latronibus condonandi, populi R. seruituте opprimendi; an horum nihil facere ei liceat. dubitatis? an non cadunt hæc in Antonium? hoc ne Cotyla quidẽ dicere auderet. quid enim in eum non cadit, qui, cuius acta se defendere dicit, eius leges peruertit, quas maxime laudare poteramus? ille paludes siccare uoluit: hic omnem Italiam moderato homini L. Antonio diuidendam dedit. quid? hanc legem populus R. accepit? quid? per auspicia ferre potuit? sed Augur uerecundus sine collegis de auspicijs. quanquam illa auspicia non egent interpretatione Augurum: Ioue enim tonante cum populo agi non esse fas, quis ignorat? Tribuni pl. tulerunt de prouincijs contra acta Cæsaris ille biennij, iste sexennij. num etiam hanc legem populus R. accepit? quid? promulgata fuit? quid? non ne ante lata, quàm scripta? non ne ante factam uidimus, quàm futuram quisquam est suspicatus? ubi lex Cæcilia, & Didia? ubi promulgatio trinundinum? ubi pœnæ recenti

lege Iunia, & Licinia? possunt ne hæ leges ratæ esse sine interitu legum reliquarum? eccui potestas in forum introeũdi fuit? quæ porrò illa tonitrua? quæ tempestas? ut, si auspicia M. Antonium non mouerent, sustinere tamẽ, ac ferre posse tantam uim tempestatis, imbris, ac turbinum mirum uideretur. quam legem igitur se Augur dicit tulisse non modo tonante Ioue, sed propè cœlesti clamore prohibente, hanc dubitabit contra auspicia latam cõfiteri? quid? quod cum eo collega tulit, quem ipse fecit sua nũciatione uitiosum; nihil ne ad auspicia bonus Augur arbitratus est pertinere? sed auspiciorum nos fortasse erimus interpretes, qui sumus eius collegæ: num etiam armorum interpretes quærimus? primum omnes fori aditus ita septi, ut, etiam si nemo obstaret armatus, tamen nisi septis reuulsis introiri in forũ nullo modo posset. sic uero erant disposita præsidia, ut, quo modo aditus hostiũ prohibentur, ita castellis, & operibus ab ingressione fori populũ Tribunosq; pl. propulsari uideres. quibus de causis eas leges, quas M. Antonius tulisse dicitur, omnes censeo per uim, & contra auspicia latas, ijsq; legibus populum non teneri. si quam legem de actis Cæsaris confirmandis, de'ue Dictatura in perpetuum tollenda, de'ue colonis in agros deducendis tulisse M. Antonius dicitur, easdem leges de integro, ut populum teneant, saluis auspicijs ferre placet. quamuis ergo bonas leges uitiose, per uimq; tulerit, tamen hæ leges nõ sunt habendæ, omnisq; audacia gladiatoris amẽtis auctoritate nostra repudianda est. illa uero dissipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo est, per quam septies millies falsis perscriptionibus, donationibusq; auertit: ut portenti simile uidea-

tur, tantã pecuniam populi R. tam breui tempore perire potuisse. quid illi immanes quæstus? ferendi ne? quos M. Antonij tota exhausit domus. decreta falsa uẽdebat: regna, ciuitates, immunitates in æs accepta pecunia iubebat incidi. hæc se ex commentarijs Cæsaris, quorum ipse auctor erat, agere dicebat. in interiore ædium parte totius Reip. nundinæ: mulier sibi felicior, quàm uiro, auctionẽ prouinciarum, regnorumq; faciebat: restituebantur exules quasi lege, sine lege. quæ nisi auctoritate senatus rescinduntur, quoniam ingressi in spem Reip. recuperãdæ sumus; imago nulla liberæ ciuitatis relinquetur. neq; solum commentarijs commentitijs, chirographisq; uenalibus innumerabilis pecunia congesta in illam domũ est, cum, quæ uendebat, Antonius ea se ex actis Cæsaris agere diceret: sed senatus etiam cõsulta pecunia accepta falsa referebat: syngraphæ obsignabantur: S.C. tanquam facta ad ærarium referebantur. huius turpitudinis testes erant etiam exteræ nationes. fœdera interea facta: regna data: populi prouinciæq; liberatæ: earumq; rerũ falsæ tabulæ gemẽte populo R. toto Capitolio figebãtur. quibus rebus tanta pecunia una in domo coaceruata est, ut, si hoc genus in unum redigatur, non sit pecunia populo R. defutura. is etiam legem iudiciariam tulit, homo castus, atque integer iudiciorum & iuris auctor. in quo nos fefellit. antesignanos, & manipulares, & alaudas iudices se constituisse dicebat. at ille legit aleatores, legit exules, legit Græcos. ò consessum iudicum præclarum: ò dignitatem consilij admirandam. pauet animus apud illud consilium pro reo dicere. Cydam Cretensem, portentum insulæ, hominem audacissimum, & perditis-

ſimum. ſed fac ita non eſſe. nũ latine ſcit? num ex iudicũ genere & forma? nũ leges noſtras mores'ue nouit? nũ deniq; homines? eſt enim uobis Creta notior, quàm Roma Cydæ. delectus autẽ & notatio iudicũ etiam in noſtris ciuibus haberi ſolet. Cortynium uero iudicem quis nouit? aut quis noſſe potuit? nã Lyſiadem Athenienſem pleriq; nouimus: eſt enim Phedri, philoſophi nobilis, filius: quo nemo præterea magis feſtiuus: ut ei cum M. Curio conſeſſore eodem, & colluſore facillime poſſit conuenire. quæro igitur, ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, excuſeturq; Areopagites eſſe, nec debere eodem tempore Romæ, & Athenis res iudicare: accipiet ne excuſationẽ is, qui quæſtioni præerit, Græculi iudicis, modo palliati, modo togati? an Athenienſium antiquiſſimas leges negliget? qui porrò ille conſeſſus dij boni? Cretenſis iudex, iſq; nequiſſimus. quem ad hunc reus alleget? quo modo accedat? dura natio eſt. at Athenienſes miſericordes. puto ne Curium quidem eſſe crudelem, qui quotidie periculum fortunæ faciat. ſunt item lecti iudices: qui fortaſſe excuſabuntur: habent enim legitimam excuſationem, exilij cauſa ſolum uertiſſe, nec eſſe poſtea reſtitutos. hos ille demens iudices legiſſet, horum nomina ad ærarium detuliſſet, his magnam partem Reip. credidiſſet, ſi ullam ſpeciem Reip. cogitauiſſet? atque ego de notis iudicibus dixi. quos minus noſtis, nolui nominare. ſaltatores, cithariſtas, totum denique comeſſationis Antonianæ chorum in tertiam decuriam iudicum ſcitote eſſe collectum. hæc cauſa, cur lex tam egregia, tamq; præclara, maximo imbri, tempeſtate, uentis, procellis, turbinibus, inter fulmina, & tonitrua ferretur, ut eos iu-

*dices haberemus, quos socios ad epulas habere hospites nemo uelit. scelerum magnitudo, conscientia maleficiorũ, direptio eius pecuniæ, cuius ratio in æde Opis confecta est, hanc tertiam decuriam excogitauit: nec ante turpes iudices quæsiti, quàm honestis iudicibus nocentium salus desperata est. sed illud os, illam impuritaté * fecissent, ut hos iudices legere auderet, quorum lectione duplex imprimeretur Reip. dedecus: unum, quòd tam turpes iudices essent: alterum, quòd patefactum esset, quàm multos in ciuitate turpes haberemus. hanc ego & reliquas eiusmodi leges, etiã si sine ui saluis auspicijs essent rogatæ, censerem tamen abrogandas: nunc non abrogandas censeam, quas iudico non rogatas? an illa non grauissimis ignominijs, monumentisq; huius ordinis ad posteritatis memoriã sunt notanda, quòd unus M. Antonius in hac urbe palàm secum habuerit armatos? quod neque Reges fecerunt, neque ij, qui Regibus exactis regnum occupare uoluerunt. Cinnam memini: uidi Syllam, modo Cæsarem: hi enim tres post ciuitatem à L. Bruto liberatam plus potuerunt, quàm uniuersa Resp. non possum affirmare nullis telis eos stipatos fuisse: hoc dico, nec multis, & occultis. at hanc pestem agmen armatorum sequebatur: Classitius, Mustella, Tyro, gladios ostentantes, sui similes greges ducebant per forum: certum agminis locum tenebant barbari sagittarij. cum autem erat uentum ad ædem Concordiæ, gradus complebantur, lecticæ collocabantur, non quo ille scuta occulta esse uellet, sed ne familiares, si scuta ipsi ferrent, laborarent. illud uero teterrimum auditu, non modo aspectu, in cella Concordiæ collocari armatos. latrones*

ſicarios, è templo carcerem fieri, opertis ualuis Concordiæ, cum inter ſubſellia ſenatus uerſarentur latrones, patres conſcriptos ſententias dicere. huc etiam niſi ueni rem Calendis Sept. fabros ſe miſſurum, & domum meam diſturbaturum eſſe dixit. magna res, credo, agebatur. de ſupplicatione referebatur. ueni poſtridie: ipſe non uenit. locutus ſum de Rep. minus equidem libere, quã mea conſuetudo, liberius tamen, quàm pericula, mi næq; poſtulabant. at ille, homo uehemens, et uiolentus, qui hanc conſuetudinem libere dicendi excluderet, (fecerat enim hoc idem maxima cum laude L. Piſo XXX diebus ante me) inimicitias mihi denunciauit: adeſſe in ſenatu iuſſit ad XIII Cal. Oct. ipſe interea decem & ſeptem dies de me in Tyburtino Scipionis declamitauit, ſitim quærens: hæc enim ei cauſa eſſe ſolet declamandi. cum is dies, quo me adeſſe iuſſerat, ueniſſet, tum uero agmine quadrato in ædem Concordiæ uenit, atque in me abſentem orationem ore impuriſſimo euomuit. quo die, ſi per amicos mihi cupienti in ſenatũ uenire licuiſſet, cædis initium feciſſet à me: ſic enim ſtatuerat. cum autem ſemel gladium ſcelere imbuiſſet, nulla res ei finem cædendi, niſi defatigatio, & ſatietas, attuliſſet. etenim aderat Lucius frater gladiator Aſiaticus, qui myrmillo Mylaſis depugnarat: ſanguinẽ noſtrũ ſitiebat, ſuum illa gladiatoria pugna multum profuderat. hic pecunias noſtras æſtimabat: poſſeſſiones notabat, & urbanas, & ruſticas: huius mendicitas auiditate coniuncta in fortunas noſtras imminebat: diuidebat agros quibus & quos uolebat: nullus aditus erat priuato, nulla æquitatis deprecatio: tantũ quiſque habebat

possessor, quantũ reliquerat diuisor Antonius. quæ quan quã, si leges irritas feceritis, rata esse non possunt: tamen separatim suo nomine notanda censeo; iudicandumq́;, nullos Septemuiros fuisse; nihil placere ratũ esse, quod ei egissent, aut quod ab ijs actum diceretur. M. uero Antonium, quis est, qui ciuẽ possit iudicare potius, quã teterrimum, & crudelissimum hostem, qui pro æde Castoris sedens, audiente populo R. dixerit, nisi uictorem uicturũ neminem? nũ putatis P. C. dixisse eũ minacius, quã facturũ fuisse? quid uero quod in cõcione dicere ausus est? se, cum magistratu abisset, ad urbem uẽturum cum exercitu, introiturũ quotiescunque uellet. quid erat aliud, nisi denunciare populo R. seruitutem? quod autem eius iter Brundusium, quæ festinatio, quæ spes, nisi ut ad urbem ocyus exercitũ maximũ adduceret? qui autem delectus centurionũ? quæ effrenatio impotentis animi? cum eius promissis legiones fortissimæ reclamassent, domum ad se uenire iussit centuriones, quos bene de Rep. sentire cognouerat; eosq́; ante pedes suos, uxorisq́; suæ, quã secum grauis imperator ad exercitum duxerat, iugulari coegit. quo animo hunc futurum fuisse censetis in nos, quos oderat, cum in eos, quos nunquam uiderat, tam crudelis fuisset? & quàm auidum in pecunijs locupletum, qui pauperum sanguinem concupisset? quorum ipsorum bona, quantacunque erant, statim suis comitibus, compotoribusq́; descripsit. atque ille furens infesta iam patriæ signa Brundusio inferebat; cum Cæsar deorum immortalium beneficio, diuini animi, ingenij, consilij magnitudine, cum sua sponte eximiaq́; uirtute, tum approbatione auctoritatis meæ colonias patris adijt, ueteras-

nos milites conuocauit, paucis diebus exercitum fecit, incitatos latronis impetus retardauit. postea uero quàm legio Martia *ducem præstantissimũ uidit, nihil egit aliud, nisi ut aliquãdo liberi essemus. quã est imitata* Quarta *legio. quo ille nuncio audito, cum senatum uocasset, adhibuissetq; consularẽ, qui sua sententia* C. Cæsarem *hostem iudicaret, repente concidit. post autẽ neque sacrificijs solennibus factis, neque uotis nũcupatis, non profectus est, sed profugit paludatus: at quò? in prouinciã firmissimorum, et fortissimorũ ciuium: qui illum, ne si ita quidem uenisset, ut nullum bellũ inferret, ferre potuissent, impotentem, iracundum, contumeliosum, superbum, semper poscentem, semper rapientem, semper ebrium. at ille, cuius ne pacatam quidem nequitiam quisquam ferre posset, bellum intulit prouinciæ* Galliæ; *circunsedit* Mutinã *firmissimam & splendidissimã populi* R. *coloniam; oppugnat* D. Brutum *imperatorem,* Consulem *designatũ, ciuem non sibi, sed nobis et* Reip. *natum. ergo* Annibal *hostis, ciuis* Antonius? *quid ille fecit hostiliter, quod hic non aut fecerit, aut faciat, aut moliatur, & cogitet? totum iter* Antonij *quid habuit, nisi depopulationes, uastationes, cædes, rapinas? quæ non faciebat* Annibal, *quia multa ad usum reseruabat: hæc ij, qui in horam uiuerent, non modo de fortunis, & de bonis ciuium, sed ne de utilitate quidem sua cogitauerunt. ad hunc (dij boni)* Legatos *mitti placet? norunt isti homines formã* Reip. *iura belli, exempla maiorum? cogitant, quid populi* R. *maiestas, quid senatus seueritas postulet? Legatos decernitis: si ut deprecentur, contemnet: si ut imperetis, non audiet. denique quamuis seuera* Legatis

mandata dederimus, nomẽ ipsum Legatorũ hunc, quem uidimus, populi R. restinguet ardorem, municipiorum atque Italiæ franget animos. ut omittã hæc, quæ magna sunt; certe ista Legatio moram, et tarditatem afferet bello. quamuis dicant, quod quosdam audiam dicturos, Legati proficiscantur, bellum nihilo minus paretur: tamen Legatorum nomen ipsum et animos molliet, & belli celeritatem morabitur. minimis momẽtis P. C. maximæ inclinationes temporũ fiunt cum in omni casu Reip. tum in bello, et maxime ciuili, quod opinione plerũque et fama gubernatur. nemo quæret, quibus cum mandatis Legatos miserimus: nomen ipsum Legationis ultro missæ timoris esse signum uidebitur. recedat à Mutina, desinat oppugnare Brutum, decedat ex Gallia: nõ est uerbis rogandus, cogendus est armis: nõ enim ad Annibalem mittimus, ut à Sagunto recedat, ad quem miserat olim senatus P. Valerium Flaccum, & Q. Bebium Pamphilum, qui, si Annibal non pareret, Carthaginem ire iussi sunt. nostros Legatos quò iubebimus ire, nisi paruerit Antonius? ne imperatorẽ, coloniamq; populi R. oppugnet, ita ne uero per Legatos rogãdus est? quid interest per deos immortales, utrum hanc urbem oppugnet, an huius urbis propugnaculum, coloniamq; populi R. præsidij causa collocatam? belli Punici secundi, quod contra maiores nostros Annibal gessit, causa fuit Sagunti oppugnatio. recte ad eum Legati missi. mittebantur ad Pœnum, mittebãtur pro Annibalis hostibus, nostris etiam socijs. quid simile tandem? nos ad ciuẽ mittemus, ne imperatorem populi R. ne exercitum, ne coloniam circunsedeat, ne oppugnet, ne agros depopuletur, ne sit hostis. age, si paruerit,

ruerit, hoc ciue uti aut uolumus, aut possumus? ante diem XIII Cal. Ian. decretis uestris eũ concidistis: constituistis, ut hæc ad uos Cal. Ian. referrentur, quæ referri uidetis, de honoribus, et præmijs bene de Rep. meritorũ, & merentium: quorũ principem iudicauistis eum, qui fuit, C. Cæsarem, qui M. Antonij impetus nefarios ab urbe in Galliam uertit: deinde milites ueteranos, qui primi Cæsarem secuti sunt: tum illas cœlestes, diuinasq; legiones, Martiam, & Quartam, quibus, cum Consulem suum non modo reliquissent, sed bello etiã persequerentur, honores & præmia spopondistis: eodemq; die D. Bruti præstantissimi ciuis edicto allato, atque proposito, factum eius collaudauistis; quodq; ille bellũ priuato cõsilio susceperat, id uos auctoritate publica comprobastis. quid igitur illo die aliud egistis, nisi ut re hostem iudicaretis Antoniũ? his uestris decretis aut ille uos æquo animo aspicere poterit, aut uos illum sine dolore summo uidebitis? exclusit illũ à Rep. distraxit, segregauit non solum scelus illius, sed etiã, ut mihi uidetur, fortuna quædam Reip. quid, si Legatis paruerit, Romamq; redierit, num quando perditis ciuibus uexillum, quò concurrant, defuturum putatis? sed hoc minus uereor. sunt alia, ob quæ magis nunquã parebit ille Legatis. noui hominis insaniam, arrogantiam: noui perdita consilia amicorum, quibus ille est deditus. Lucius quidem frater eius, ut pote qui peregre depugnauit, familiam ducit. si per se ipse sanus, quod nunquam erit; per hos esse ei tamen non licebit. teretur interea tempus: belli apparatus refrigescent. unde est adhuc bellum, nisi ex retardatione, et mora? ut primum post discessum latronis, uel potius

desperatam fugam libere senatus haberi potuit, semper flagitaui, ut conuocaremur: quo die primum conuocati sumus, cum designati Consules non adessent, ieci senten tia mea maximo uestro consensu fundamenta Reip. se= rius omnino, quàm decuit: nec enim ante potui: sed ta men, si ex eo tempore dies nullus intermissus esset, bel= lum profecto nullum haberemus. omne malum nascens facile opprimitur, inueteratum fit plerunque robustius. sed tum expectabantur Calendæ Ian. fortasse nõ recte: uerum præterita omittamus. etiam ne hanc moram af= feremus, dum proficiscãtur Legati? dum reuertantur? quorum expectatio dubitationem belli afferet: bello au= tem dubio quod potest studiũ esse delectus? quamobrem P.C. Legatorum mentionem nullã censeo faciendam: rem administrandam arbitror sine ulla mora, & confe stim gerendam censeo: tumultum decerni, iustitium in= dici, saga sumi dico oportere, delectum haberi sublatis uacationibus in urbe, & in Italia præter Galliã totam, quæ si erunt facta, opinio ipsa & fama uestræ seuerita tis obruet scelerati gladiatoris amentiam: sentiet sibi bel lum cũ Rep. esse susceptum: experietur consentientis se= natus neruos, atque uires: nam nũc quidem partiũ cõten tionem esse dictitat: quarum partiũ? alteri uicti sunt: alteri sunt è medijs C. Cæsaris partibus. nisi forte Cæsa= ris partes à Pansa, et Hircio Consulibus, et à filio C. Cæ= saris oppugnari putamus. hoc uero bellum nõ ex dissen= sione partiũ, sed ex nefaria spe perditissimorũ ciuiũ exci tatum: quibus bona, fortunæq; nostræ notatæ sunt, & iam ad cuiusque opinionẽ distributæ. legi epistolã Anto nij, quã ad quendã Septemuirũ, capitalem hominem, col

legam suum miserat. quid concupiscas, tu uideris: quod concupiueris, certe habebis. hem, ad quem Legatos mittamus? cui bellū moremur inferre? qui ne sorti quidem fortunas nostras destinauit, sed libidini cuiusque nos ita addixit, ut ne sibi quidem quidquā integrū, quod nō alicui promissum iam sit, reliquerit. cū hoc P. C. bello, bello, inquā, decertandū est, idq; confestim: Legatorū tarditas repudianda est. quapropter ne multa nobis quotidie decernenda sint, Consulibus totā Remp. cōmittendam censeo, hisq; permittendū, ut Remp. defendāt, prouideantq; ne quid Resp. detrimenti accipiat: censeoq;, ut iis, qui in exercitu Antonij sunt, ne sit ea res fraudi, si ante Calendas Febr. ab eo discesserint. hæc si censueritis patres cōscripti, breui tempore libertatē populi R. auctoritatemq; uestram recuperabitis. sin autem lenius agetis, tamen eadē, sed fortasse serius decernetis. de Rep. quoad retulistis, satis decreuisse uideor. Altera res est de honoribus: de quibus deinceps intelligo esse dicendū. sed qui ordo in sententijs rogādis seruari solet, eundē tenebo in uiris fortibus honorādis. à Bruto igitur Consule designato more maiorum capiamus exordiū. cuius, ut superiora omittā, quæ sunt maxima illa quidem, sed adhuc hominū magis iudicijs, quā publice laudata: quibusnā uerbis eius laudes huius ipsius temporis consequi possumus? neque enim ullā mercedem tanta uirtus, præter hanc laudis gloriæq;, desiderat: qua etiā si careat, tamen sit se ipsa cōtenta, atque in memoria gratorum ciuium, tanquam in luce, posita lætetur. laus igitur iudicij, testimonijq; uestri tribuenda Bruto est. quamobrem his uerbis patres conscripti S. C. faciendum censeo: Cum D. Brutus Imp. Cos. de=

ſignatus, prouinciam Galliam *in ſenatus populiq́; R. po teſtate teneat; cumq́; exercitum tãtum, tam breui tem pore, ſummo ſtudio municipiorum, coloniarumq́; pro= uinciæ* Galliæ *optime de* Rep. *meritæ, merentisq́; conſcri pſerit, cõpararit; id eum recte, et ordine, exq; Rep. fe= ciſſe, idq́;* D. *Bruti præſtantiſſimum meritum in* Remp. *ſenatui populoq́;* R. *gratum eſſe, et fore; itaque ſenatũ populumq́;* R. *exiſtimare,* D. *Bruti imp.* Cos. *deſig. opera, conſilio, uirtute, incredibiliq́; ſtudio, et conſenſu prouin= ciæ* Galliæ, R*eip. difficillimo tempore eſſe ſubuentũ. huic tanto merito* Bruti P.C. *tantoq́; in* Remp. *beneficio, quis eſt tantus honos, qui non debeatur? nam ſi* M. Antonio *patuiſſet* Gallia; *ſi oppreſſis municipijs, & colonijs im= paratis in illam ultimam* Galliam *penetrare potuiſſet: quantus* Reip. *terror impenderet? dubitaret, credo, ho= mo amentiſſimus, atque omnibus cõſilijs præceps, & de= uius, non ſolum cum exercitu ſuo, ſed etiam cũ omni im manitate barbariæ bellum inferre nobis, ut eius furorem ne alpiũ quidem muro cohibere poſſemus. hæc igitur ha benda gratia eſt* D. *Bruto, qui illum, non dum interpoſi ta auctoritate ueſtra, ſuo conſilio, atque iudicio, non, ut* Conſulem, *recepit, ſed, ut hoſtem, arcuit* Gallia, *ſeq́; obſi= deri, quã hanc urbem maluit. habeat ergo huius tãti fa cti, tamq́; præclari decreto ueſtro teſtimonium ſempiter= nũ;* Galliaq́;, *quæ ſemper præſidet, atque præſedit huic imperio, libertatiq́; cõmuni, merito iureq́; laudetur, quòd ſe, ſuasq́; uires nõ tradidit, ſed oppoſuit* Antonio. *atque etiam* M. Lepido *pro eius egregijs in* Remp. *meritis de= cernendos honores quamampliſſimos cenſeo. ſemper ille populum* R. *liberum uoluit; maximumq́; ſignum illo*

die dedit uoluntatis, & iudicij sui, cum, Antonio diadema Cæsari imponente, se auertit, gemituq́; & mœstitia declarauit quantum haberet odiũ seruitutis, quàm populũ R. liberũ cuperet, quàm illa, quæ tulerat, temporum magis necessitate, quàm iudicio tulisset. quanta uero is moderatione usus sit in illo tempore ciuitatis, quod post mortẽ Cæsaris consecutũ est, quis nostrũ obliuisci potest? magna hæc, sed ad maiora properat oratio. quid enim, ò dij immortales, admirabilius omnibus gentibus, quid optatius populo R. accidere potuit, quàm, cũ bellum ciuile maximũ esset, cuius belli exitum omnes timeremus, sapientia etiam id potius extingui, quàm armis & ferro rem in discrimen adducere? quòd si eadem ratio Cæsaris fuisset in illo tetro miseroq́; bello: ut omittam patrem, duos Cn. Pompeij summi & singularis uiri filios incolumes haberemus. quibus certe pietas fraudi esse nõ debet. utinam omnes M. Lepidus seruare potuisset: factum fuisse declarauit in eo, quod potuit, cum Sex. Põpeium restituit ciuitati, maximum ornamentum Reip. clarissimum monumentum clementiæ suæ. grauis illa fortuna populi R. graue fatum: Pompeio enim patre, quod imperij populi R. lumẽ fuit, extincto, interfectus est patris simillimus filius. sed omnia mihi facta uidentur deorum immortalium iudicio, & pietate, Sex. Pompeio Reip. conseruato. quã ob causam iustam, atq; magnam, & quòd periculosissimum ciuile bellum maximumq́; humanitate & sapientia sua M. Lepidus ad pacem concordiamq́; conuertit, S. C. his uerbis censeo perscribendum. Cum à M. Lepido Imp. Põtifice Max. sæpenumero Resp. & bene, & feliciter gesta sit, popu-

lus R. intellexerit ei dominatum regium maxime displicere; cumq; eius opera, uirtute, consilio, singulariq; clemētia, & mansuetudine bellum acerbissimum ciuile sit restinctum, Sextusq; Pōpeius Cn. F. Magnus huius ordinis auctoritate ab armis discesserit, et à M. Lepido Imp. Pont. Max. summa senatus populiq; R. uolūtate ciuitati restitutus sit; senatum populumq; R. pro maximis plurimisq; in Remp. M. Lepidi meritis magnā spem in eius uirtute, auctoritate, felicitate reponere otij, pacis, cōcordiæ, libertatis; eiusq; in Remp. meritorum senatum populumq; R. memorem fore; eiq; statuā equestrem inauratam in Rostris, aut quo alio loco in foro uellet, ex huius ordinis sententia statui placere. qui honos P. C. mihi maximus uidetur: primum, quia iustus est: non enim solum datur propter spem temporum reliquorum, sed pro amplissimis meritis redditur. nec uero cuiquam possumus cōmemorare hunc honorem à senatu tributum iudicio senatus soluto, & libero. Venio ad C. Cæsarem P. C. qui nisi fuisset, quis nostrum esse potuisset? aduolabat ad urbem à Brundusio homo impotentissimus, ardens odio, animo hostili in omnes bonos cū exercitu Antonius. quid huius audaciæ, & sceleri poterat opponi? non dum ullos duces habebamus, nō copias: nullum erat consilium publicum, nulla libertas: dandæ ceruices erant crudelitati nefariæ: fugam quærebamus omnes: quæ ipsa exitum non habebat. quis tū nobis, quis populo R. obtulit hunc diuinum adolescentem deus? qui, cum omnia ad perniciem nostram pestifero illi ciui paterent, subito præter spem omniū exortus, prius confecit exercitū, quē furori M. Antonij opponeret, quàm quisquam

hoc eum cogitare suspicaretur. magni honores habiti Cn. Pompeio, cũ esset adolescens: & quidem iure: subuenit enim Reip. sed ætate multo robustior, & militum ducem quærentiũ studio paratior, & in alio genere belli: non enim omnibus Syllæ causa grata: declarat multitudo proscriptorum, tot municipiorum maximæ calamitates. Cæsar autem annis multis minor ueteranos cupientes iam requiescere armauit: eam cõplexus est causam, quæ esset senatui, quæ populo, quæ cũctæ Italiæ, quæ dijs omnibus gratissima. & Pompeius ad L. Syllæ maximum imperium, uictoremq; exercitum accessit: Cæsar se ad neminem adiũxit, ipse princeps exercitus faciendi, & præsidij cõparandi fuit. ille aduersariorum partibus agrum Picenum habuit inimicum: hic ex Antonij amicis, sed amicioribus libertati, contra Antonium confecit exercitum. illius opibus Sylla regnauit: huius præsidio Antonij dominatus oppressus est. demus igitur imperiũ Cæsari, sine quo res militaris administrari, teneri exercitus, bellum geri non potest: sit pro Prætore eo iure, quo qui optimo. qui honos, quãquã est magnus illi ætati, tamen ad necessitatem rerum gerendarum, non solum ad dignitatem ualet. itaq; illa quæramus, quæ uix hodierno die consequemur. sed sæpe spero fore huius adolescentis ornandi honorandiq; & nobis & populo R. potestaté. hoc autem tempore ita censeo decernendum. Quòd C. Cæsar C. F. Pont. Propr. summo Reip. tempore milites ueteranos ad libertatem populi R. cohortatus sit, eosq; conscripserit; quodq; legio Martia, quartaq; summo studio, optimoq; im Remp. consensu, C. Cæsare duce & auctore Remp. libertatem populi R. de=

fendant, defenderint; & quòd C. Cæsar Proprætor, Galliæ prouinciæ cum exercitu subsidio profectus sit, equites, sagittarios, elephãtos in suam populiq́; R. potestatem redegerit, difficillimoq́; Reip. tempore saluti, dignitatiq́; populi R. subuenerit; ob eas causas senatui placere, C. Cæsarem C. F. Pont. Propr. senatorem esse, sententiamq́; loco prætorio dicere; eiusq́; rationem, quæcunque appetet, ita haberi, prout haberi lege liceret, si anno superiore Quæstor fuisset. quid est enim P. C. cur eum non quã primum amplissimos honores capere cupiamus? legibus enim annalibus cum grãdiorem ætatem ad Consulatum constituebant, adolescentiæ temeritatem uerebantur. C. Cæsar ineunte ætate docuit, ab excellẽti eximiaq́; uirtute progressum ætatis expectari non oportere. itaq; maiores nostri ueteres illi admodũ antiqui leges annales non habebant: quas multis post annis attulit ambitio, ut gradus essent petitionis inter æquales. ita sæpe magna indoles uirtutis prius, quàm Reip. prodesse potuisset, extincta fuit. at uero apud antiquos Rulli, Decij, Coruini, multiq́; alij, recẽtiore autẽ memoria superior Africanus, T. Flaminius admodũ adolescentes Consules facti tãtas res gesserunt, ut populi R. imperium auxerint, nomen ornarint. quid Macedo Alexander? cum ab ineunte ætate res maximas gerere cœpisset, non ne tertio & trigesimo anno mortem obijt? quæ est ætas nostris legibus decem annis minor, quàm consularis. ex quo iudicari potest, uirtutis esse, quàm ætatis, cursum celeriorem. nã quòd ij, qui Cæsari inuident, simulant se timere: ne uerendum quidem est, ut tenere se possit, ut moderari, ne honoribus nostris elatus intemperantius suis opibus utatur. ea na=

tura rerum est P.C. ut, qui sensum ueræ gloriæ ceperit, quiq; se ab senatu, ab equitibus R. populoq; R. uniuerso senserit ciuem charũ haberi, salutaremq; Reip. nihil cũ hac gloria comparandum putet. utinã C. Cæsari, patri dico, contigisset adolescenti, ut esset senatui, atque optimo cuique charissimus. quod cũ consequi neglexisset, omnẽ uim ingenij, quæ summa fuit in illo, in populari leuitate consumpsit: itaque cũ respectum ad senatum, & ad bonos nõ haberet, eam sibi uiam ipse patefecit ad opes suas amplificandas, quam uirtus liberi populi ferre non posset. eius autem filij longissime diuersa ratio: qui cum omnibus est, tũ optimo cuique charissimus. in hoc spes libertatis posita est: ab hoc accepta iam salus: huic summi honores & exquiruntur, & parati sunt. cuius igitur singularem prudentiam admiramur, eius stultitiã timemus? quid enim stultius, quàm inutilem potentiam, inuidiosas opes, cupiditatem dominandi præcipitem, & lubricam anteferre ueræ, graui, solidæ gloriæ? an hoc uidit puer: si ætate processerit, non uidebit? at est quibusdam inimicus clarissimis atq; optimis ciuibus. nullus iste timor esse debet. omneis Cæsar inimicitias Reip. condonauit: hanc sibi iudicem constituit, hanc moderatricem omnium factorum: ita enim ad Remp. accessit, ut eã confirmaret, non ut euerteret. omneis habeo cognitos sensus adolescentis: nihil est illi Rep. charius, nihil uestra auctoritate grauius, nihil bonorum uirorum iudicio optatius, nihil uera gloria dulcius. quamobrem ab eo non modo nihil timere, sed maiora & meliora expectare debetis; neq; in eo, qui ad D. Brutum obsidione liberandũ profectus sit, timere ne memoria maneat domestici doloris,

quæ plus apud eũ possit, q̃ salus ciuitatis. audebo etiam obligare fidem meã P.C. uobis, populoq; R. quod profecto, cum me nulla uis cogeret, facere nõ auderem, pertimescerem'q; in re maxima periculosam opinionem temeritatis. promitto, recipio, spondeo patres conscripti C. Cæsarem talem semper fore ciuẽ, qualis hodie sit, qualem'q; eum maxime uelle & optare debemus. quæ cũ ita sint, de Cæsare satis hoc tempore dictum habeo. Nec uero de L. Egnatuleio, fortissimo, et constantissimo ciue, amicissimo'q; Reip. silendum arbitror, sed tribuemdũ testimoniũ uirtutis egregiæ, quòd is legionem quartam ad Cæsarem adduxerit, quæ præsidio Cõsulibus senatui populo'q; R. rei'q; pub. esset: ob eam causam placere, uti L. Egnatuleio triennium ante legitimum tempus magistratus petere, capere, gerere liceat. in quo P.C. non tam commodum tribuitur L. Egnatuleio, quàm honos: in tali enim re satis est nominari. De exercitu autem C. Cæsaris ita censeo decernẽdum: senatui placere, militibus ueteranis, qui Cæsaris Pontificis, auctoritatem'q; huius ordinis defenderint, atque defẽdant, his liberis'q; eorum militiæ uacationem esse; uti'q; C. Pansa, A. Hircius Cõsules, alter, ambo'ue cognoscerent, qui ager colonus esset, quò milites ueterani deducti essent, qui contra legem Iuliam possiderent, ut is militibus ueteranis diuideretur: de agro Campano separatim cognoscerent, inirent'q; rationem de cõmodis militum ueteranorũ augendis, legioni'q; Martiæ, & legioni quartæ, & ijs militibus, qui de legione secunda, trigesimaquinta ad C. Pansam, A. Hirciũ Consules uenissent, sua'q; nomina dedissent, quòd his senatus, populi'q; R. libertas charissima sit, & fuerit, uacationem mili

tiæ ipsis, liberisq; eorum esse placere, extra tumultũ Gallicum, Italicumq;; easq; legiones bello confecto missas fieri, placere; quantamq; pecuniam militibus earum legionũ in singulos C. Cæsar Pontifex Proprætor pollicitus sit, tãtam dari placere; utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue rationẽ agri habeant, qui sine iniuria priuatorum diuidi possit, isq; militibus legionis Martiæ, & legionis quartæ ita daretur, assignaretur, ut quibus militibus amplissime dati, assignati essent. Dixi ad ea omnia Consules, de quibus retulistis: quo sine mora, matureq; decreto, facilius apparabitis ea, quæ tempus & necessitas flagitat. celeritate autem opus est: qua si essemus usi, bellum, ut sæpe dixi, nullum haberemus.

IN M.ANTONIVM AD QVIRITES PHILIPPICA SEXTA. ORATIO XLIX.

Vdita uobis esse arbitror Quirites, quæ sint acta in senatu, quæ fuerit cuiusque sentẽtia: res enim ex Calendis Ian. agitata, paulo ante cõfecta est, minus quidem illa seuere quàm decuit, nõ tamen omnino dissolute. mora est allata bello, non causa sublata. quamobrẽ quod quæsiuit à me P. Apuleius, homo et multis officijs mihi, & summa familiaritate coniunctus, & uobis amicissimus; ita respondebo, ut ea, quibus non interfuistis, nosse possitis. Causa fortissimis optimisq; Consulibus Calendis Ian. de Rep. primum referendi fuit, ex eo, quod XIII. Cal. Ian. senatus me auctore decreuit. eo die primũ Quirites fundamẽta iacta sunt Reip. fuit enim longo interuallo ita liber senatus, ut uos aliquando liberi essetis. quo quidem tempore, etiã si ille dies uitæ finem mihi allaturus esset, satis magnum ceperam fructũ, cum uos uniuersi una mente atq; uoce iterum à me conseruatam esse Remp. cõclamastis. hoc uestro iudicio tãto tamq; præclaro excitatus, ita Calendis Ian. ueni in senatum, ut meminissem quam personam impositam à uobis sustinerem. itaque bellũ nefarium illatum Reip. cum uiderem, nullam moram interponendam insequendi M. Antonium putaui; hominemq; audacissimũ, qui, multis nefarijs rebus ante cõmissis, hoc tempore imperatorem populi R. oppugnaret, coloniã uestrã fidissimam, fortissimamq; obsideret, bello censui persequendũ. tumultũ esse

decerni, iustitium indici, saga sumi, dixi placere, quo o= mnes acrius, grauiusq; incũberẽt ad ulciscendas Reip. in iurias, si omnia grauissimi belli insignia suscepta à sena tu uiderẽt. itaque hæc sententia sic per triduũ ualuit, ut, quanquã discessio facta non esset, tamen, præter paucos, omnes mihi assensuri uiderẽtur. hodierno autẽ die nescio qua obiecta re remissior senatus fuit: nam plures eam sententiam secuti sunt, ut, quantum senatus auctoritas, uesterq; cõsensus apud Antonium ualiturus esset, per Le gatos experiremur. intelligo Quirites à uobis hanc sentẽ tiã repudiari: neque iniuria: ad quem enim Legatos? ad eũ ne, qui pecunia publica dissipata, atq; effusa, per uim, et contra auspicia impositis Reip. legibus, fugata concio= ne, obsesso senatu, ad opprimendam Remp. Brundusio le giones accersierit? ab his relictus, cum latronũ manu in Galliã irruperit? Brutum oppugnet? Mutinam circũse deat? quæ uobis potest cũ hoc gladiatore cõditionis, æqui tatis, Legationis esse cõmunitas? quanquã Quirites non est illa Legatio, sed denunciatio belli, nisi paruerit: ita. n. est decretũ, ut si Legati ad Annibalem mitterentur: mit tuntur enim qui nuncient, ne oppugnet Consulem desi= gnatum, ne Mutinam obsideat, ne prouinciam depopule tur, ne delectus habeat, sit in senatus populiq; R. potesta te. facile uero huic denunciationi parebit, ut in patrum conscriptorũ, atque in uestra potestate sit, qui in sua nun quam fuerit. quid enim ille unquã arbitrio suo fecit, semper eò tractus, quò libido rapuit, quò leuitas, quò fu= ror, quò uinolentia? semper eũ duo dissimilia genera te= nuerunt, lenonũ, et latronũ: ita domesticis stupris, foren sibus parricidijs delectatur, ut mulieri citius auarissimæ

parnerit, quā senatui, populoq; R. itaque quod paulo an
te feci in senatu, faciam apud uos. testificor, denūcio, an
te prædico, nihil M. Antonium eorum, quæ sunt Legatis
mandata, facturum, uastaturum agros, Mutinam ob=
sessurum, delectus, quà possit, habiturum: is est enim ille,
qui semper senatus iudiciū, & auctoritatem, semper uo=
luntatem uestram, potestatemq; contempserit. an ille id
faciat, quod paulo ante decretum est, ut exercitum citra
flumē Rubiconem, qui finis est Galliæ, educeret, dum ne
propius urbem Romam CC mil. admoueret? huic denū=
ciationi ille pareat? ille se fluuio Rubicone CC mil. circū
scriptum esse patiatur? non is est Antonius: nam si esset,
non cōmisisset ut ei senatus tanquam Annibali initio bel
li Punici denunciaret, ne oppugnaret Saguntum. quod
uero ita auocatur à Mutina, ut ab urbe tanquam pesti=
fera flāma arceatur: quam habet ignominiam? quod iu=
dicium senatus? quid, quòd à senatu dantur mādata Le
gatis, ut D. Brutū, militesq; eius adeant, hisq; demonstrēt,
sua in Remp. merita, beneficiaq; eorū grata esse senatui
populoq; R. hisq; eam rem magnæ laudi, magnoq; hono
ri fore? passurum ne censetis Antonium introire Mutinā
Legatos? exire inde tuto? nunquam patietur, mihi credi=
te. noui uiolentiam: noui impudentiam: noui audaciā.
nec uero de illo sicut de homine aliquo debemus, sed ut
de importunissima bellua cogitare. quæ cum ita sint, non
omnino dissolutum est, quod decreuit senatus. habet a=
trocitatis aliquid Legatio. utinam nihil haberet moræ.
nam cum plerisque in rebus gerendis tarditas, et procra=
stinatio odiosa est: tum hoc bellum indiget celeritatis.
succurrendū est D. Bruto: omnes undique copiæ colligen=

dæ: horam eximere nullã in tali ciue liberando sine sce lere non possumus. an ille nõ potuit, si Antonium Con sulem, si Galliã Antonij prouinciam iudicasset, legiones Antonio et prouinciam tradere? domũ redire? trium= phare? primus in hoc ordine esse, quoad magistratũ ini ret? quid negotij fuit? sed cum se Brutum esse meminis set, uestræq; libertati natum: quid egit aliud, nisi ut penè corpore suo Gallia prohiberet Antonium? ad hunc utrũ Legatos, an legiones ire oportebat? sed præterita omitta= mus. properent, quod uideo esse facturos. nos saga para= te: est enim ita decretũ, ut, si ille auctoritati senatus non paruisset, ad saga iretur. ibitur: non parebit: nos amissos tot dies rei gerendæ queremur. non metuo Quirites, ne cum audierit Antonius, me hoc in senatu, et in concione confirmasse, nunquam illum futurum in senatus potesta te; refellẽdi mei causa, ut ego nihil uidisse uidear, uertat se, senatui pareat: nunquam faciet: non inuidebit huic meæ gloriæ: malet me sapiẽtem à uobis, quã se modestũ existimari. quid? ipse si uelit, nũ etiã Luciũ fratrẽ passu rũ arbitramur? nuper quidẽ dicitur ad Tybur, ut opi= nor, cum ei labare M. Antonius uideretur, mortem fra= tri esse minitatus. etiam ne ab hoc Myrmillone Asiatico senatus mandata, Legatorũ uerba audientur? nec enim secerni à fratre poterit, tanta præsertim auctoritate: nã hic inter illos Africanus est: pluris habetur, quã L. Tre= bellius; pluris, quàm T. Plancus adolescens nobilis; qui omnibus sententijs maximo uestro plausu condemnatus, nescio quo modo se cõiecit in turbã, atque ita mœstus re dijt, ut retractus, non reuersus uideretur. sic contemnit, tanquã si illi aqua et igni interdictũ sit, aliquãdo negat

ei locũ esse oportere in curia, qui incenderit curiam. nam Trebelliũ ualde iam diligit: oderat tum, cũ ille tabulis nouis aduersabatur: iã fert in oculis, postquã ipsum Trebelliũ uidit sine tabulis nouis saluũ esse nõ posse. audisse. n. uos arbitror Quirites, quod etiam uidere potuistis, quotidie sponsores, et creditores L. Trebellij conuenire. ò fides: hoc. n. puto Trebelliũ sumpsisse cognomẽ. quæ potest esse maior fides, quã fraudare creditores? domo profugere? propter æs alienũ uenire ad arma? ubi plausus ille in triũpho est, sæpe ludis? ubi Aedilitas delata summo studio bonorũ? quis est, qui hunc nõ casu existimet recte fecisse? nequitia est: scelus est. sed redeo ad amores, deliciasq; nostras L. Antoniũ: qui uos omnes in fidẽ suã recepit. negatis? nũ quisnã est uestrũ, qui tribum non habeat? certe nemo. atqui illũ quinque et triginta tribus patronũ adoptarunt. rursus reclamatis. aspicite à sinistra illam equestrem statuam inauratam: in qua quid inscriptum est? QVINQVE ET TRIGINTA TRIBVS PATRONO POPVLI R. *igitur est patronus* L. *Antonius. malã quidem illi pestem: clamori enim uestro assentior. nõ modo hic latro, quem clientem habere nemo uelit, sed quis unquã tantis opibus, tantis rebus gestis fuit, qui se populi* R. *uictoris, dominiq; omnium gentiũ tutorem dicere auderet? in foro* L. *Antonij statuã uidemus, sicut illam* Q. *Trebellij, qui Hernicos deuicit, ante Castoris. ò impudentiã incredibilem. tantum ne sibi sumpsit, quia Mylasis Myrmillo Thracẽ iugulauit familiarem suum? quonã modo istum ferre possemus, si in hoc foro spectantibus uobis depugnasset? sed hæc una statua. altera equitibus* R. *equo publico: qui item ascribunt,*

bunt, PATRONO. *quem unquã iſte ordo patronum adoptauit? ſi quenquã, debuit me. ſed me omitto: quem* Cenſorem *? quem imperatorem ? agrum his diuiſit. ò ſordidos, qui acceperunt; improbum, qui dederit. ſtatuerũt etiã* Tribuni *militares, qui in exercitibus* Cæſaris *duobus fuerunt. quis eſt iſte ordo ? multi fuerunt multis in legionibus per tot annos: his quoque diuiſit* Semuriũ. *campus* Martius *reſtabat, niſi prius cum fratre fugiſſet. ſed hæc agrorum aſſignatio paulo ante* Quirites L. Cæſaris *clariſſimi uiri & præſtantiſſimi ſenatoris ſentẽtia diſſoluta eſt: huic enim aſſenſi,* Septemuirũ *acta ſuſtulimus. iacent beneficia* Nuculæ*: friget patronus* Antonius*. nam poſſeſſores animo æquiore diſcedent: nullã impenſam fecerãt: nõ dum inſtruxerãt, partim quia nõ cõfidebãt, partim quia nõ habebãt. ſed illa ſtatua palmaris: de qua, ſi meliora tẽpora eſſent, nõ poſſem ſine riſu dicere.* L. ANTONIO IANI MEDII PATRONO. *ita ne?* Ianus *medius in* L. Antonij *clientela ſit ? quis unq̃ in illo* Iano *inuẽtus eſt, qui* L. Antonio *mille nũmũ ferret expẽſum ? ſed nimis multa de nugis: ad cauſam bellumq́; redeamus: quanq̃ nõ alienũ fuit perſonas quaſdã à uobis recognoſci, ut, quibuſcũ bellum gereretur, poſſitis taciti cogitare.* Ego *autem uos hortor* Quirites, *ut, etiã ſi melius aliud fuit, tamẽ* Legatorũ *reditũ expectetis animo æquo. celeritas detracta de cauſa eſt: boni tamẽ aliquid acceſſit ad cauſam: cũ enim* Legati *renũciarint, quod certe renũciabũt, nõ in ueſtra poteſtate, nõ in ſenatus eſſe* Antoniũ*; quis erit tã improbus ciuis, qui illũ ciuẽ habendũ putet ? nũc enim ſunt pauci illi quidem, ſed tamen plures quã* Rep. *dignũ eſt, qui ita*

loquantur: ne Legatos quidem expectabimus? istam certe uocem, simulationemq; clementiæ extorquebit his res ipsa publica. quo etiam, ut cõfitear uobis Quirites, minus hodierno die contendi, minus laboraui, ut mihi senatus assentiens tumultum decerneret, saga sumi iuberet. malui uiginti diebus post sententiam meam laudari ab omnibus, quàm à paucis hodie uituperari. quapropter Quirites expectate Legatorum reditum, & paucorum dierũ molestiam deuorate. qui cum redierint; si pacem afferent, cupidum me; si bellum, prouidum iudicatote. an ego non prouideã meis ciuibus? non dies noctesq; de uestra libertate, de Reip. salute cogitem? quid. n. nõ debeo uobis Quirites, quem uos à se ortum, hominibus nobilissimis omnibus honoribus prætulistis? an ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus, eosdem gessi in foro labores, quos in petendis. rudis in Rep? quis exercitatior, qui uiginti iam annos bellum geram cum improbis ciuibus? quamobrem Quirites cõsilio, quantũ potero, labore plus penè, quàm potero, excubabo, uigilaboq; pro uobis: etenim quis est ciuis, præsertim hoc gradu, quo me uos esse uoluistis, tam oblitus beneficij uestri, tam immemor patriæ, tam inimicus dignitatis suæ, quem non excitet, non inflammet tantus uester iste consensus? multas, magnasq; habui Consul conciones, multis interfui: nullam unquã uidi tantam, quãta nunc uestra est. unũ sentitis omnes, unũ studetis, M. Antonij conatũ auertere à Rep. furorem extinguere, opprimere audaciam. idem uolunt omnes ordines: eodem incumbunt municipia, coloniæ, cuncta Italia: itaque senatũ sua sponte bene firmũ, firmiorem uestra auctoritate fecistis. uenit tẽpus Quiri=

tes, serius omnino, quàm dignum populo R. *fuit, sed tamen ita maturum, ut differri iam hora non possit. fuit aliquis fatalis casus, ut ita dicã: quem tulimus, quoquo modo ferendus fuit. nunc si quis erit, erit uoluntarius. populum* R. *seruire fas non est, quem dij immortales omnibus gentibus imperare uoluerunt. res in extremum est adducta discrimen: de libertate decernitur. aut uincatis oportet Quirites, quod profecto & pietate uestra, & tanta concordia consequemini: aut quiduis potius, quàm seruiatis. aliæ nationes seruitutem pati possunt: populi* R. *est propria libertas.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA SEPTIMA. ORATIO L.

PAruis de rebus, ſed fortaſſe neceſſarijs conſulimur patres conſcripti: de Appia uia & de Moneta Conſul, de Lupercis Tribunus pl. refert. quarum rerum etſi facilis explicatio uidetur, tamen animus aberrat à ſententia, ſuſpenſus curis maioribus: adducta eſt enim P. C. res in maximũ periculum, et extremum penè diſcrimen. nõ ſine cauſa Legatorum iſtam miſſionem ſemper timui, nunquã probaui: quorum reditus quid ſit allaturus, ignoro: expectatio quidem quantum afferat languoris animis, quis non uidet? non enim ſe tenent ij, qui ſenatum dolent ad auctoritatis priſtinæ ſpem reuiuiſcere coniunctum huic ordini populum R. conſpirantem Italiam, paratos exercitus, expeditos duces. iam nunc fingũt Antonij reſponſa, eáq; defendunt. alij, poſtulare illum, ut omnes exercitus dimittantur. ſcilicet Legatos ad eos miſimus, non ut pareret, & dicto audiens eſſet huic ordini, ſed ut conditiones ferret, reſerare nos exteris gentibus Italiam iuberet, ſe præſertim incolumi, à quo maius periculum, quàm ab ullis nationibus extimeſcendum eſt. alij, remittere eum nobis Galliam citeriorem, illam ultimam poſtulare. præclare: ex qua non legiones ſolum, ſed etiam nationes ad urbem conetur adducere. alij, nihil eum iam niſi modeſti poſtulare. Macedoniam ſuam uocat omnino, quoniam C. frater eſt inde reuocatus. ſed quæ prouincia eſt, ex

qua illa fax excitare non posset incendiũ? itaque ijdem, quasi prouidi ciues, & senatores diligentes, bellicum me cecinisse dicunt, suscipiunt partis patrocinium: qui sic disputant. irritari Antonium non oportuit. nequam est homo ille, atque confidens, multi præterea improbi. quos quidem à se primum numerare possunt: qui hæc loquuntur. eos cauendos esse denunciant. utrũ igitur in nefarijs ciuibus ulciscendis, cum possis, an pertimescendis diligentior est cautio? atque hæc illi loquuntur, qui quondam propter leuitatem populares appellabantur. ex quo intelligi potest, animo illos abhorruisse semper ab optimo ciuitatis statu, non uoluntate fuisse populares: qui enim conuenit, ut, qui in rebus improbis populares fuerint, ijdem in re una maxime populari, quòd eadem salutaris populo R. sit, improbos se, quàm populares esse malint? me quidem, semper, ut scitis, aduersatum multitudinis temeritati, hæc fecit præclarissima causa popularem. & quidem dicuntur, uel potius ijdem ipsi se dicunt consulares. quo nomine dignus est nemo, nisi qui tanti honoris nomen potest sustinere. faueas tu hosti? literas tibi ille mittat de sua spe rerum secundarum? eas tu lætus proferas? recites? describendas etiam, des improbis ciuibus? eorum augeas animos, bonorum spem, uirtutemq; debilites? & te consularem, aut senatorem, aut denique ciuem putes? accipiet in optimam partem C. Pansa, fortissimus Consul, atque optimus: etenim dicam animo amicissimo: hunc ipsum, mihi hominem familiarissimum, nisi talis Consul esset, ut omnes uigilias, curas, cogitationes in Reip. salute configeret, Consulem nõ putarem. quanquã nos ab ineunte illius ætate usus,

consuetudo, studiorum etiam honestissimorum societas, similitudoq́; coniunxit: eiusdemq́; curam incredibilem in asperrimis belli ciuilis periculis perspexi non modo salutis, sed etiam dignitatis meæ: tamen eũdem, ut dixi, nisi talis Consul esset, negare esse Cõsulem auderem. idẽ non modo Consulem esse dico, sed etiam memoria mea præstantissimum, atque optimũ Consulem: nõ quia non pari uirtute, & uoluntate alij fuerint: sed tantam causam non habuerunt, in qua & uirtutem, & uoluntatẽ suam declararent. huius magnitudini animi, grauitati, sapientiæ tẽpestas est oblata formidolosissimi temporis. tum autem illustratur Cõsulatus, cum gubernat Remp. si non optabili, at necessario tempore. magis autẽ necessarium P. C. nullũ tẽpus unquã fuit. itaque ego ille, qui semper pacis auctor fui, cuiq́; pax, præsertim ciuilis, quãquam omnibus bonis, mihi tamen in primis fuit optabilis: omne enim curriculum industriæ nostræ in foro, in curia, in amicorum periculis propulsandis elaboratum est: hinc honores amplissimos, hinc mediocres opes, hinc dignitatem, si quã habemus, consecuti sumus: ego itaque pacis, ut ita dicam, alumnus, qui quãtuscunque sum, (nihil enim mihi arrogo) sine pace ciuili certe nõ fuissem: (periculose dico: quemadmodum accepturi P. C. sitis, horreo: sed pro mea perpetua cupiditate uestræ dignitatis retinẽdæ et augendæ quæso oroq́; uos P. C. ut primo, si erit uel acerbum auditu, uel incredibile à M. Cicerone esse dictum, accipiatis sine offensione, quod dixero, ne'ue id prius, q̃ quale sit explicauero, repudietis) ego ille, dicam sæpius, pacis semper laudator, semper auctor, pacẽ cum M. Antonio esse nolo. magna spe ingredior in reli=

quam orationem P.C. quoniam periculosissimum locũ silentio sum præteruectus. cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. quæ tria dum explico, peto à uobis P.C. ut eadẽ benignitate, quà soletis, uerba mea audiatis. Quid est incõstantia, mobilitate, leuitate cum singulis hominibus, tum uero uniuerso senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modo hostem nõ uerbo, sed re multis decretis iudicauistis, cum hoc subito pace uelle coniungi? quasi uero, cum C. Cæsari meritos quidem illos honores, & debitos, sed tamen singulares, & immortales decreuistis, unã ob causam, quòd contra M. Antonium exercitum cõparauisset; non hostem Antonium iudicaueritis: nec tum hostis est à uobis iudicatus Antonius, cum laudati auctoritate uestra ueterani milites, qui Cæsarem secuti essent: nec tum hostem Antoniũ indicauistis, cum fortissimis legionibus, quòd illum, qui Consul appellabatur, cum esset hostis, reliquissent, uacationes, pecunias, agros spõpõdistis. quid? cum Brutum, omine quodam illius generis & nominis natum ad Remp. liberandã, exercitumq; eius pro libertate populi R. bellum gerentem cum Antonio, prouinciamq; fidelissimã atque optimam Galliam laudibus amplissimis affecistis, tum nõ hostem indicastis Antoniũ? quid? cum decreuistis, ut Cõsul alter, ambo'ue ad bellum proficiscerentur; quod erat bellum, si hostis Antonius nõ erat? quò igitur profectus est uir fortissimus meus collega, & familiaris A. Hircius Consul? at qua imbecillitate? qua macie? sed animi uires corporis infirmitas non retardauit. æquum, credo, putauit, uitam, quam populi R. uotis retinuisset, pro libertate populi R. in discri-

men adducere. quid? cũ delectus haberi tota Italia iusſiſtis, cum uacationes omnes ſuſtuliſtis, tum ille hoſtis non eſt iudicatus? armorum officinas in urbe uidetis; milites cum gladijs ſequuntur Conſulem; præſidio ſunt ſpecie Conſuli, re & ueritate nobis; omnes ſine ulla recuſatione, ſummo etiam cum ſtudio nomina dant, parent auctoritati ueſtræ: non eſt iudicatus hoſtis Antonius? at Legatos miſimus. heu me miſerum, cur ſenatum cogor, quem laudaui ſemper, reprehendere? quid? uos cenſetis P.C. Legatorũ miſſionem populum R. probauiſſe? non intelligitis, non auditis, meam ſententiam flagitari? cui cũ pridie frequentes eſſetis aſſenſi, poſtridie ad ſpem eſtis inanem pacis deuoluti. quàm turpe porrò eſt legiones ad ſenatum Legatos mittere, ſenatum ad Antonium? quanquam illa Legatio non eſt: denunciatio eſt paratum illi exitiũ, niſi paruerit huic ordini. quid refert? tamen opinio eſt grauior: miſſos enim Legatos omnes uident, decreti ueſtri non omnes uerba nouerũt. retinenda eſt igitur uobis conſtantia, grauitas, perſeuerantia: repetenda eſt uetus illa ſeueritas: ſiquidem auctoritas ſenatus, decus, honeſtatem, laudem, dignitatẽ deſiderat: quibus hic ordo nimiũ caruit diu: ſed erat tũc excuſatio oppreſſis, miſera illa quidem, ſed tamen iuſta; nũc nulla eſt liberatis iam regio dominatu. urgebamur armis domeſticis: ea ipſa depulimus: nunc quidem ui extorquenda ſunt. quod ſi non poſſumus facere, (dicam, quod dignũ eſt ſenatore & R. homine) moriamur. quanta enim erit illa Reip. turpitudo, quantũ dedecus, quanta labes, dicere in hoc ordine ſententiam M. Antoniũ conſulari loco? cuius ut omittam innumerabilia ſcelera urbani Cõſulatus, in

quo pecuniam publicam maximam dissipauit, exules sine lege restituit, uectigalia uendidit, prouincias de populi R. imperio sustulit, regna addixit pecunia, leges ciuitati per uim imposuit, armis obsedit, aut exclusit senatum: ut hæc inquam omittam, ne hoc quidem cogitatis, eum, qui Mutinam, coloniam populi R. Consulem designatū obsederit, depopulatus agros sit, hunc in eum ordinem recipi, à quo toties ob has ipsas causas hostis iudicatus sit. quàm fœdum, flagitiosumq; sit, uidetis. satis multa de turpitudine. Dicam deinceps, ut proposui, de periculo: quod si minus est fugiendum, quàm turpitudo; tamen offendit animos maioris partis hominum magis. Poteritis igitur exploratam habere pacem, cum in ciuitate Antonium uideatis, uel potius Antonios? nisi forte contemnitis Lucium. ego ne Caium quidem. sed, ut uideo, dominabitur Lucius: est enim patronus XXXV tribuum, quarum sua lege, qua cum C. Cæsare magistratus partitus est, suffragium sustulit; patronus centuriarum equitum, quas idem sine suffragio esse uoluit; patronus eorū, qui Tribuni militares fuerunt; patronus Iani medij. quis huius potentiā poterit sustinere? præsertim cum eosdem, in agros etiam deduxerit. quis unquam omnes tribus? quis equites R? quis Tribunos militares? Gracchorū potentiam maiorem fuisse arbitramini, quàm huius gladiatoris futura sit? quem gladiatorem non ita appellaui, ut interdum etiam M. Antonius gladiator appellari solet; sed ut appellant ij, qui plane, & latine loquuntur. Myrmillo in Asia depugnauit: cum ornasset Threcidicis comitem & familiarem suum, illum miserum fugientem iugulauit: luculentam tamen ipse plagam ac-

cepit, ut declarat cicatrix. qui familiarē iugularit, quid hic occasione data faciet inimico? et qui illud animi causa fecerit, hunc prædæ causa quid facturum putatis? nō rursus improbos decuriabit? non solicitabit rursus agrarios? non quæret expulsos? M. *uero* Antonius *non is erit, ad quem omni motu concursus fiat ciuium perditorum? ut nemo sit alius, nisi illi, qui unà sunt; & hi, qui hic ei nunc aperte fauent: parum ne erunt multi? præsertim cum boni iam præsidijs cesserint, illi parati sint ad nutū futuri. ego uero metuo, si hoc tempore consilio lapsi erimus, ne illi breui tempore nimis multi nobis esse uideantur. nec ego pacem nolo, sed pacis nomine bellum inuolutum reformido. quare si pace frui uolumus, bellum gerendum est. si bellum omittemus, pace nunquam fruemur. est autem uestri consilij* P. C. *in posterum quamlongissime prouidere. iccirco in hac custodia tāquam in specula collocati sumus, ut uacuum metu populū* R. *nostra uigilia, & prouidentia redderemus. turpe est, summo consilio orbis terræ, præsertim in re tam perspicua, consilium intelligendi defuisse. eos* Consules *habemus, eā populi* R. *alacritatem, eum consensum* Italiæ, *eos duces, eos exercitus, ut nullam calamitatem* Resp. *accipere possit sine culpa senatus. equidem non deero: monebo, prædicabo, denunciabo, & testabor semper deos, hominesq́; quid sentiam: nec solum fidem meam, quod fortasse uidetur satis esse, sed in principe ciui non est satis, curam, consilium, uigilantiamq́; præstabo.* Dixi *de periculo. docebo ne coagmentari quidem posse pacem: de tribus enim, quæ proposui, hoc extremum est.* Quæ *potest esse pax* M. Antonio *primum cum senatu? quo ore ille uos pote-*

rit, quibus uicissim uos illum oculis intueri? quis uestrum illum, quem ille uestrum non oderit? age, uos ille solum, & uos illum? quid ij, qui Mutinam *circunsedent? qui in* Gallia *delectus habēt? qui in uestras fortunas imminēt? amici uobis unquā erunt, aut uos illis? an equites* R. *amplectetur? occulta enim fuit eorum uoluntas, iudiciumq́; de* M. Antonio, *qui frequentissimi in gradibus* Cōcordiæ *steterunt, qui uos ad libertatem recuperandam incitauerunt, arma, saga, bellum flagitauerunt, me unà cum populo* R. *in concionem uocauerunt. hi* Antoniū *diligent? cum his pacem seruabit* Antonius? *nam quid ego de uniuerso populo* R. *dicam? qui pleno, ac referto foro, bis me una mente atque uoce in cōcionē uocauit, declarauitq́; maximā libertatis recuperandæ cupiditatē. itaque, quod erat optabile antea, ut populum* R. *comitem haberemus; nunc habemus ducem. quæ est igitur spes, qui* Mutinam *circunsedent, imperatorem populi* R. *exercitumq́; oppugnātes, pacem cum populo* R. *habere posse? an cum municipijs pax erit? quorum tanta studia cognoscuntur in decretis faciendis, militibus dandis, pecunijs pollicendis, ut in singulis oppidis curiam populi* R. *non desideretis. laudandi sunt ex huius ordinis sententia* Firmani, *qui principes pecuniæ pollicendæ fuerunt. respondendum honorifice est* Marrucinis, *qui ignominia notandos censuerunt eos, qui militiā subterfugissent. hæc iam tota* Italia *fiunt. magnà pax* Antonio *cum eisdē? his cum illo? quæ potest maior esse discordia? in discordia autem pax ciuilis ullo pacto esse potest? ut omittam multitudinem:* L. Nasidio *equiti* R. *homini in primis ornato, atque honesto, ciuiq́; semper egregio, cu-*

ius ego excubias, & custodias mei capitis cognoui in Cõ
sulatu meo, qui uicinos suos non cohortatus est solum, ut
milites fierent, sed etiã facultatibus suis subleuauit; huic,
inquam, tali uiro, quem nos S.C. collaudarimus, poterit
ne esse pacatus Antonius? quid Cæsari, qui illum urbe;
quid D. Bruto, qui Gallia prohibuit? iã uero ipse se pla=
cabit, & leniet prouinciæ Galliæ, à qua exclusus & re=
pudiatus est? omnia uidebitis P.C. nisi prospicitis, ple=
na odiorum, plena discordiarum, ex quibus oriuntur bel
la ciuilia. nolite igitur id uelle, quod fieri non potest: &
cauete per deos immortales P.C. ne spe præsentis pacis
perpetuam pacem amittatis. quorsum hæc omnis spectat
oratio? quid enim Legati egerint, non dum scimus. at ue
ro erecti, citati, parati, armati animis iam esse debemus,
ne blãda, aut supplici oratione, aut æquitatis simulatio=
ne fallamur. omnia fecerit oportet, quæ interdicta, et de
nunciata sunt, prius, quàm aliquid postulet: Brutum
exercitumq; eius oppugnare, urbes & agros prouinciæ
Galliæ populari destiterit: ad Brutum adeundi Lega=
tis potestatem fecerit: exercitum citra flumen Rubico=
nem eduxerit: nec propius urbem millia passuũ ducen
ta admouerit: fuerit in senatus populiq; R. potestate: hæc
si fecerit, erit integra potestas nobis deliberandi: si sena=
tui non paruerit, non illi senatus, sed ille populo R. bellũ
indixerit. sed uos moneo P.C. libertas agitur populi R.
quæ est commendata uobis; uita & fortunæ optimi cu=
iusque, quò cupiditatem infinitam cum immani crudeli
tate iam pridem intendit Antonius; auctoritas uestra,
quam nullam habebitis, nisi nunc retinueritis. tetram
& pestiferam belluam ne inclusam & constrictam di=

mittatis,cauete. te ipsum moneo Pansa, (quanquã non eges consilio,quo uales plurimum:tamen etiã summi gubernatores in magnis tempestatibus à uectoribus admoneri solent) hunc tuum tantum apparatum,tamq; præclarum ne ad nihilum recidere patiare. tempus habes tale,quale nemo habuit unquam: hac grauitate senatus, hoc studio equestris ordinis,hoc ardore populi R. potes in perpetuum Remp. metu & periculo liberare.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA OCTAVA. ORATIO LI.

C Onfusius hesterno die est acta res C. Pansa, quam postulabat institutum Consulatus tui. parum mihi uisus es eos, quibus cedere non soles, sustinere. nam cum senatus ea uirtus fuisset, quæ solet; & cum re uiderent omnes esse bellum, quidamq; id uerbum remouendum arbitrarentur: tua uoluntas in discessione fuit ad lenitatem propensior. uicta igitur est propter asperitatē te auctore nostra sententia: uicit L. Cæsar amplissimus uir, qui, uerbi atrocitate dempta, oratione fuit, quā sentētia lenior. quanquā is quidē, antequā sententiā diceret, propinquitatē excusauit. idem fecerat me Consule in sororis uiro, quod hoc tempore in sororis filio; ut et luctu sororis moueretur, et saluti Reip. prouideret. atque ipse tamen Cæsar præcepit uobis quodam modo P. C. ne sibi assentiremini, cum ita dixit, aliam sententiam se dicturum fuisse, eamq; se ac Rep. dignā, nisi propinquitate impediretur. ergo ille auunculus. num etiā uos auunculi, qui illi assensi estis? at in quo fuit cōtrouersia? belli nomen ponendū in sententia quidam nō putabant: tumultū appellare malebant, ignari nō modo rerū, sed etiā uerborū: potest. n. esse bellū sine tumultu, tumultus esse sine bello non potest: quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tāta, ut maior timor oriatur? unde etiā nomen ductū est tumultus. itaque maiores nostri tumultū Italicum, quòd erat domesticus; tumultum Gallicum,

quòd erat Italiæ finitimus; præterea nullum tumultum nominabant. grauius autem esse tumultum, quàm bellum, hinc intelligi licet, quòd bello Gallico uacationes ualent, tumultu non ualent. ita fit, quemadmodum dixi, ut bellum sine tumultu possit, tumultus sine bello esse nõ possit. etenim cum inter bellum & pacem medium nihil sit, necesse est tumultum, si belli non sit, pacis esse. quo quid absurdius dici, aut existimari potest? sed nimis multa de uerbo. rem potius uideamus patres cõscripti: quã quidem intelligo uerbo fieri interdum deteriorem solere. Nolumus hoc bellum uideri. quam igitur municipijs, & colonijs ad excludendũ Antonium auctoritatem damus? quam, ut milites fiant sine ui, sine tumultu, studio et uoluntate? quam, ut pecunias in Remp. polliceantur? si enim belli nomen tollitur, municipiorum studia tolluntur: consensus populi R. qui iam descendit in causam, si nos languescimus, debilitetur necesse est. sed quid plura? D. Brutus oppugnatur: non est bellum? Mutina obsidetur: ne hoc quidem bellum est? Gallia uastatur: quæ potest pax esse certior? illud uero quis potest bellum esse dicere, quò fortissimum uirum cum exercitu misimus? qui cum esset infirmus ex graui diuturnoq; morbo, nullam sibi putauit excusationem esse oportere, cum ad Reip. præsidium uocaretur. C. quidem Cæsar non expectauit nostra decreta, præsertim cum esset illius ætatis: bellum contra Antonium sua sponte suscepit: decernendi enim tempus non dum uenerat: belli autem gerendi tempus si prætermisisset, uidebat Rep. oppressa nihil posse decerni. ergo illi nunc, & eorum exercitus in pace uersantur: non est hostis is, cuius præsi=

dium Claterna deiecit Hircius: non est hostis, qui armatus Consulē designatū oppugnat: nec illa hostilia uerba, nec bellica, quæ paulo ante ex collegæ literis Pansa recitauit: DEIECI PRAESIDIVM: CLATERNA POTITVS SVM: FVGATI EQVITES: PRAELIVM COMMISSVM: OCCISI ALIQVOT. quæ pax potest esse maior? delectus tota Italia decreti sublatis uacationibus: saga cras sumētur: Consul se cū præsidio descēsurū dixit. utrū hoc bellū nō est, an etiā tantū bellū, quantū nunquā fuit? cæteris. n. bellis, maximeq; ciuilibus, contentionē Reip. causa faciebat. Sylla cū Sulpitio de iure legū, quas per uim latas Sylla dicebat: Cinna cū Octauio de nouorū ciuiū suffragijs: rursus cū Mario et Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clarissimorū hominū crudelissimā puniretur necem. horū omniū bellorū causæ ex Reip. cōtētione natæ sunt. de proximo bello ciuili nō libet dicere: ignoro causam: detestor exitum. hoc bellū quintū ciuile geritur: atque omnia in nostrā ætatem inciderūt: primū nō modo in dissensione, et discordia ciuium, sed in maxima cōsensione, incredibiliq; cōcordia. omnes idem uolūt, idem defendunt, idē sentiunt. cū omnes dico, eos excipio, quos nemo ciuitate dignos putat. quæ est igitur in medio belli causa posita? nos deorū immortaliū templa, nos muros, nos domicilia, sedesq; populi R. aras, focos, sepulcra maiorū, nos leges, iudicia, libertatem, cōiuges, liberos, patriā defendimus. contra M. Antonius id molitur, id pugnat, ut hæc omnia perturbet, euertat, prædam Reip. causam belli putet, fortunas nostras partim dissipet, partim dispartiat parricidis. in hac tam dispari ratine belli miserrimum

serrimum

ferrimũ illud eſt, quòd ille latronibus ſuis pollicetur primum domos: urbem enim ſe diuiſurũ confirmat: deinde omnibus portis, quò uelint, deducturum. omnes Caphones, *omnes* Saxæ, *cæteráq́; peſtes, quæ ſequuntur* Antoniũ, *ædes ſibi optimas, hortos,* Tuſculana, Albana *definiunt: atque etiã homines agreſtes, ſi homines ſunt illi potius, quã pecudes, inani ſpe ad aquas uſque* Puteolanas *prouehuntur. ergo habet* Antonius, *quod ſuis polliceatur. quid nos? nunquid tale habemus? dij meliora: id enim ipſum agimus, ne quis poſthac eiuſmodi quidquam poſſit polliceri. inuitus dico, ſed dicendum eſt. haſta* Cæſaris P.C. *multis improbis & ſpem affert, & audaciã: uiderũt enim ex mendicis fieri repẽte diuites: itaque haſtam ſemper uidere cupiunt ij, qui noſtris bonis imminent, quibus omnia pollicetur* Antonius. *quid nos noſtris exercitibus, quid pollicemur? multo meliora, atque maiora: ſcelerum enim promiſſio et ijs, qui expectant, perniciosa eſt; et ijs, qui promittunt. nos noſtris militibus libertatem, iura, leges, iudicia, imperium orbis terræ, dignitatem, pacem, otium pollicemur.* Antonij *igitur promiſſa cruenta, tetra, ſcelerata, dijs hominibusq́; inuiſa, nec diuturna, neque ſalutaria: noſtra cõtra, honeſta, integra, glorioſa, plena lætitiæ, plena pietatis. hic mihi etiam* Q. Fuſius, *uir fortis, ac ſtrenuus, amicus meus, pacis cõmoda cõmemorat. quaſi uero, ſi laudanda pax eſſet, ego idem cõmode facere non poſſem: ſemel enim pacem defendi, non ſemper otio ſtudui: quod cũ omnibus bonis utile eſt, tum præcipue mihi: quẽ enim curſum induſtria mea tenere potuiſſet ſine forenſibus cauſis, ſine legibus, ſine iudicijs? quæ eſſe nõ poſſunt ciuili pace ſublata. ſed*

quæso Calene, quid? tu seruitutem pacem uocas? maiores quidem nostri, non modo ut liberi essent, sed etiã ut imperarent, arma capiebant. at tu arma abijcienda censes, ut seruiamus. quæ causa iustior est belli gerendi, quã seruitutis depulsio? in qua etiam si non sit molestus dominus, tamen est miserrimum posse, si uelit. immo alia * *causa iusta, ac necessaria est. nisi forte ad te hoc nõ putas pertinere, quòd te sociũ fore speras dominationis* Antonij. *in quo bis falleris: primũ, quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquã stabile in regno, aut iucundum putas. non, si tibi antea profuit, semper proderit. quin etiam de illo homine queri solebas: quid te facturum de bellua putas? atqui es, qui semper pacem optaris, semper omnes ciues saluos uolueris. honesta oratio, sed ita, si bonos, & utiles* Reip. *ciues: sin eos, qui natura ciues sunt, uoluntate hostes, saluos uelis, quid tandem interest inter te, et illos? quid? pater olim tuus, quo utebar sene adolescens, homo seuerus, et prudens, nõ primas omniũ ciuium* P. Nasicæ, *qui* T. Gracchum *interfecit, dare solebat? eius uirtute, consilio, magnitudine animi liberatam* Remp. *arbitrabatur? quid? nos à patribus num aliter accepimus? ergo is tibi ciuis, si temporibus illis fuisses, nõ probaretur, quia nõ omnes saluos esse uoluisset? quòd* L. Opimius Consul *uerba fecit de* Rep. *de ea re ita censuerunt, uti* Opimius Consul Remp. *defenderet. senatus hæc uerbis,* Opimius *armis. num igitur eum, si tum esses, temerarium ciuem, aut crudelem putares? aut* Q. Metellum, *cuius quatuor filij consulares?* P. Lentulum, *principem senatus? cõplures alios summos uiros, qui cum* L. Opimio Consule *armati* Gracchum *in*

Auentinum persecuti sunt? quo in prælio Lentulus graue uulnus accepit, interfectus est Gracchus, & M. Fuluius cõsularis, eiusq; duo adolescentuli filij. illi igitur uiri uituperandi? non enim ciues omnes saluos esse uoluerũt. ad propiora ueniamus. C. Mario, L. Valerio Consulibus senatus Remp. defendendã dedit: L. Saturninus Tribunus pl. Glaucia Prætor est interfectus. omnes illo die Scauri, Metelli, Claudij, Catuli, Scæuolæ, Crassi arma sumpserũt: num aut Consules illos, aut clarissimos uiros uituperandos putas? ego Catilinã perire uolui: num tu, qui omnes saluos uis, Catilinã saluũ esse uoluisti? hoc interest Calene inter meã sententiã et tuã. ego nolo quenquã ciuem committere, ut morte mulctandus sit: tu, etiã si cõmiserit, conseruandum putas. in corpore si quid eiusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri, secariq; patimur, ut aliquid membrorum potius, quàm totum corpus intereat. sic in Reip. corpore, ut totum saluum sit, quidquid est pestiferũ amputetur. dura uox: multo illa durior: salui sint improbi, scelerati, impij: deleantur innocentes, honesti, boni, tota Resp. uno in homine Q. Fusi fateor te uidisse plus, quã me. ego P. Clodiũ arbitrabar perniciosum ciuem, sceleratum, libidinosum, impiũ, audacem, facinorosum: tu contra sanctum, temperãtem, innocentem, modestum, retinendum ciuem, et optandum. in hoc uno te plurimum uidisse, multum me errasse concedo. Nam me tecum iracunde agere dixisti solere. nõ est ita: uehementer me agere fateor, iracunde nego. omnino irasci amicis non temere soleo, ne si merentur quidem: itaque sine uerborũ contumelia à te dissentire possum, sine animi summo dolore nõ possum:

parua est enim mihi tecum, aut parua de re dissensio? ego huic uidelicet faueo, tu illi? immo uero ego D. Bruto faueo, tu M. Antonio. ego conseruare coloniam populi R. cupio, tu expugnare studes. an hoc negare potes, qui omnes moras interponis, quibus infirmetur Brutus, melior fiat Antonius? quousque enim dicis pacem uelle te? res geritur: conductæ uineæ sunt: pugnatur acerrime: qui intercurrerent, misimus tres principes ciuitatis: hos contempsit, reiecit, repudiauit Antonius: tu tamen permanes constãtissimus defensor Antonij. et quidem, quo melior senator uideatur, negat se illi amicũ esse debere, cum suo magno beneficio uenisse eum contra se. uide, quanta charitas sit patriæ. cum homini sit iratus, tamen Reip. causa defendit Antoniũ. ego te, cũ in Massilienses tã sis acerbus Fusi, non animo æquo audio: quousque. n. Massiliam oppugnabis? ne triumphus quidem finem fecit belli? per quẽ sublata est urbs ea, sine qua nunquã ex transalpinis gentibus maiores nostri triumpharunt. quo quidem tẽpore populus R. ingemuit. quanquã propr os dolores suarum rerum omnes habebant: tamen huius ciuitatis fidelissimæ miserias, nemo erat ciuis, qui à se alienas arbitraretur. Cæsar ipse, qui illis fuerat iratissimus, tamen propter singularem eius ciuitatis grauitatem, & fidẽ quotidie aliquid iracundiæ remittebat: te nulla sua calamitate ciuitas satiare tam fidelis potest? rursus me iam irasci fortasse dices. ego autem sine iracundia dico, ut omnia; nec tamen sine dolore. neminem illi ciuitati inimicum esse arbitror, qui amicus sit huic ciuitati. excogitare, quæ tua ratio sit, Calene nõ possum. antea deterrere te, ne popularis esses, nõ poteramus: nunc, ut sis po=

pularis, exorare non possumus. satis multa cũ Fusio, ac sine odio omnia, nihil sine dolore. credo autem, qui generi querelam moderate ferat, æquo animo laturũ amici.

Venio nũc ad reliquos cõsulares: quorũ est nemo (iure meo hoc dico) qui nõ mecũ habeat aliquã coniunctionem gratiæ, alij maximã, alij mediocrem, nemo nullam. quàm hesternus dies nobis, cõsularibus dico, turpis illuxit. iterũ Legatos? quid? ille faceret inducias? ante Consulis, oculosq; Legatorum tormentis Mutinam uerberauit: opus ostendebat, munitionemq; Legatis: ne punctũ quidem temporis, cum Legati adessent, oppugnatio respirauit. ad hũc Legatos? cur? an ut in eorum reditu uehementius pertimescatis? equidem cum antea Legatos decerni nõ censuissem, hoc me tamẽ cõsolabar, quòd, cũ illi ab Antonio contempti, et reiecti reuertissent, dixissentq; senatui nõ modo illum è Gallia non discessisse, ut censuimus, sed ne à Mutina quidem recessisse, potestatẽ sibi D. Bruti cõueniendi nõ fuisse; putabam fore, ut omnes inflãmati odio, excitati dolore, armis, equis, uiris D. Bruto subueniremus. nos etiã languidiores facti sumus, postquã Antonij nõ solum audaciã, et scelus, sed etiam insolentiam, superbiamq; perspeximus. utinam L. Cæsar ualeret, Ser. Sulpitius uiueret: multo melius hæc causa ageretur à tribus, quàm nunc agitur ab uno. dolenter hoc dicam potius, quàm contumeliose. deserti, deserti, inquã, sumus P. C. à principibus. sed, ut iã sæpe dixi, omnes in tanto periculo, qui recte & fortiter sentient, erunt cõsulares. animũ nobis afferre Legati debuerũt, timorem attulerunt: quanquã mihi quidem nullum unquam timorẽ, quamuis de illo, ad quem missi sunt, bene existiment,

a quo etiã mãdata acceperũt. prò dij immortales, ubi est ille mos, uirtusq; maiorũ? C. Popillius apud maiores nostros, cũ ad Antiochũ Regẽ Legatus missus esset, & uerbis senatus denũciasset, ut ab Alexandria discederet, quã obsidebat; cũ tẽpus ille differret, uirgula stãtẽ circũscripsit, dixitq;, se nõ ante renũciaturũ senatui, nisi prius sibi respõdisset, quid facturus esset, q̃ ex illa circũscriptione excederet. præclare: senatus enim faciẽ secũ attulerat, auctoritatẽ Reip. cui qui nõ paret, nõ ab eo mãdata accipiẽda sunt, sed ipse est totus repudiãdus. an ego ab eo mãdata acciperẽ, qui senatus mãdata cõtẽneret? aut ei cũ senatu quidquã cõmune iudicarẽ, qui imperatorẽ populi R. senatu prohibẽte obsideret? at quæ mãdata? qua arrogãtia? quo stupore? quo spiritu? cur aũt ea Legatis nostris dabat, cũ ad nos Cotylã mitteret, ornamẽtũ, atq; arcẽ amicorũ suorũ, hominẽ ædilitiũ? si uero tũ fuit Aedilis, cũ eũ iussu Antonij in cõuiuio serui publici loris ceciderũt. at q̃ modesta mãdata fert? ij sumus P. C. qui quidquã huic negemus? VTRANQVE PROVINCIAM, inquit, REMITTO: EXERCITVM DEPONO: PRIVATVS ESSE NON RECVSO. hæc sunt enim uerba. redire ad se uidetur. OMNIA OBLIVISCOR: IN GRATIAM REDEO. sed quid adiũgit? SI LEGIONIBVS MEIS, ET SI EQVITIBVS, ET SI COHORTI PRAETORIAE PRAEDAM, AGRVMQVE DEDERITIS. his etiã præmia postulat: quibus ut ignoscatur si postulet, impudentissimus iudicetur. addit præterea, quos ipse cũ Dolabella dederit agros, teneant ij, quibus dati sunt. hic est Cãpanus ager et Leõtinus: quæ duo maiores nostri annonæ

perfugia ducebant. cauet mimis, aleatoribus, lenonibus: Caphoni etiã, et Saxæ cauet, quos cẽturiones pugnaces, et lacertosos inter mimorũ, & mimarũ greges collocauit. postulat præterea, ut chirographorũ, & cõmentariorum sua, collegæq; sui decreta maneãt. quid laborat? ut habeat, quod quisq; mercatus est: si quid accepit, habeat qui uẽdidit: et ne tãgãtur rationes ad Opis, idest ne sestertiũ septies millies recuperetur: ne fraudi sit Septẽuiris, quod egissent. Nucula credo admonuit. uerebatur fortasse, ne amitteret tãtas cliẽtelas. caueri etiã uult ijs, qui secũ sũt, qui quid cõtra legẽ cõmiserũt. Mustellæ, et Tyroni prospicit: de se nihil laborat: quid. n. cõmisit unq̃? nũ aut pecuniã publicã attigit, aut hominẽ occidit, aut secũ habuit armatos? sed quid est, quòd de ijs laboret? postulat. n. ne sua iudiciaria lex abrogetur. quo impetrato, quid est quod metuat? an, ne suorũ aliquis à Cyda, Lisiade, Curio cõdemnetur? neq; tamẽ nos urget mãdatis pluribus: remittit aliquantũ, et relaxat. GALLIAM, inquit, TOGATAM REMITTO, COMATAM POSTVLO, OTIOSVS VIDELICET ESSE MALO. cũ sex legionibus, inquit, ijsq; suppletis ex D. Bruti exercitu, nõ modo ex delectu suo, tãdiuq; ut obtineat, quãdiu M. Brutus, C. Cassius Cõsules pro'ue Consules prouincias obtinebunt. huius comitijs C. frater, eius est. n. annus, iã repulsam tulit. VT QVINQVENNIVM, inquit, OBTINEAM. at istud uetat lex Cæsaris, et tua. hæc tu mãdata L. Piso, et tu L. Philippe principes ciuitatis nõ dico animo ferre, uerũ auribus accipere potuistis? sed, ut suspicor, terror erat quidã: nec uos ut Legati apud illũ fuistis, nec ut cõsulares: nec

uestram nec Reip. *dignitatem tenere potuistis: & tamẽ nescio quo pacto, sapientia quadam credo, quod ego non possum, non nimis irati reuertistis. uobis* M. Antonius *nihil tribuit clarissimis uiris,* Legatis *populi* R. *nos quid nõ* Legato Antonij Cotylæ *cõcessimus? cui portas huius urbis patere ius nõ fuit, huic hoc templum patuit, huic aditus in senatum fuit, hic hesterno die sententias nostras in codicillos, & omnia uerba referebat, huic se etiam summis honoribus usi cõtra dignitatem suam uenditabant. ô dij immortales, quàm magnum est personam in* Rep. *tueri principis: quæ non animis solum debet, sed etiam oculis seruire ciuium. domum recipere* Legatum *hostiũ, in cubiculum admittere, etiam reducere, hominis est nihil de dignitate, nimium de periculo cogitantis. quod autem est periculum? nam si maximum in discrimen uenietur, aut libertas parata est uictori, aut mors exposita uicto. quorum alterum optabile est, alterũ effugere nemo potest: turpis autem fuga mortis omni est morte peior. nam illud quidem nõ adducor ut credam, esse quosdam, qui inuideãt alicuius constantiæ, qui laboribus, qui eius perpetuam in* Rep. *adiuuanda uolũtatem & à senatu & à populo* R. *probari moleste ferant. omnes id quidẽ facere debebamus, eaq; erat non modo apud maiores nostros, sed etiam nuper summa laus consularium, uigilare, cogitare, adesse animo, semper aliquid pro* Rep. *aut facere, aut dicere. ego,* Q. Scæuolã Augurem, *memoria teneo, bello* Marsico, *cum esset summa senectute, & perdita ualetudine, quotidie, simul atq; luceret, facere omnibus cõueniendi sui potestatem: neq; eũ quisquam in bello uidit in lecto: senexq;, & debilis primus uenie=*

bat in curiam. huius industriã maxime equidem uellẽ ut imitarentur ij, quos oportebat: secundo autem loco, ne alterius labori inuiderẽt. etenim P. C. *cum in spem liber tatis sexennio simus ingressi, diutiusq́; seruitutem perpes si, q̃ captiui frugi & diligẽtes solent: quas uigilias, quas solicitudines, quos labores liberandi populi* R. *causa recu sare debemus? quidem* P. C. *quanquam hoc honore usi, togati solent esse, cùm est in sagis ciuitas: statui tamẽ, à nobis, cæterisq́; ciuibus in tanta atrocitate temporis, tan= taq́; perturbatione populi* R. *non differre uestitu: nõ e= nim ita gerimus nos hoc bello consulares, ut æquo ani= mo populus* R. *uisurus sit nostri honoris insignia; cum partim è nobis ita timidi sint, ut omnem ij populi* R. *be neficiorum memoriam abiecerint; partim ita à* Rep. *a= uersi, ut huic se hosti fauere præ se ferãt,* Legatos *nostros ab* Antonio *despectos esse & irrisos facile patiantur,* Le *gatum* Antonij *subleuatum uelint: huic enim reditum ad* Antonium *prohiberi negabant oportere; & in eodẽ excipiendo sententiam meam corrigebant. quibus morẽ geram. redeat ad imperatorem suum* Varius, *sed ea le= ge, ne unquam* Romam *reuertatur. cæteris autem, si er= rorem suum deposuerint, et in* Reip. *gratiam redierint, ueniam, & impunitatem dandam puto. quas ob res ita censeo, eorum, qui cum* M. Antonio *sunt, qui ab armis discesserint, & aut ad* Pansam, *aut ad* Hircium *con= sules, aut ad* D. Brutum *imperatorem,* Cos. *designa= tum, aut ad* C. Cæsarem *Proprætorem ante* Idus Mart. *primas adierint, eis fraudi ne sit, quòd cum* M. Antonio *fuerint: si quis eorũ, qui cum* M. Antonio *sunt, fecerit; quo honore, præmio'ue quis dignus esse uideatur, uti* C.

Pansa, A. Hircius Cõsules, alter, ambo'ue, si eis uideatur, de eius honore, præmio'ue, primo quoque die ad senatum referant: si quis post hoc ad Antonium profectus fuerit præter L. Varium, senatum existimaturum eum contra Remp. fecisse.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA NONA. ORATIO LII.

Vellem, dii immortales fecissent P. C. ut uiuo potius Ser. Sulpitio gratias agere mus, q̃ mortuo honores quæreremus. nec uero dubito, quin, si ille uir Legatio nẽ renũciare potuisset, reditus eius & nobis gratus fuerit, & Reip. salutaris futurus: nõ quo L. Philippo, & L. Pisoni aut studium, aut cura defuerit in tãto officio, tãtoq; munere: sed cum Ser. Sulpitius æta te illis anteiret, sapientia omnibus, subito ereptus è causa totã Legationẽ orbã, et debilitatã reliquit. quòd si cuiquã iustus honos habitus est in morte Legato, in nullo iustior, quàm in Ser. Sulpitio reperietur. cæteri, qui in Legatio- ne mortẽ obierũt, ad incertũ uitæ periculũ sine ullo mor tis metu profecti sunt: Ser. Sulpitius cũ aliqua peruenię di ad M. Antonium spe profectus est, nulla reuertendi. qui cũ ita affectus esset, ut, si ad grauẽ ualetudinẽ labor accessisset, sibi ipse diffideret: nõ recusauit, quo minus uel in extremo spiritu, si quã opem Reip. ferre posset, experi retur. itaq; non illũ uis hiemis, nõ niues, nõ longitudo iti neris, nõ asperitas uiarũ, non morbus ingrauescẽs retar dauit: cumq; iam ad congressum, colloquiumq; eius per- uenisset, ad quem erat missus, in ipsa cura, & meditatio ne obeundi sui muneris excessit è uita. ut igitur alia, sic hoc Pansa præclare, quòd nos ad ornandũ Ser. Sulpitiũ cohortatus es, & ipse multa copiose de illius laude dixi- sti. quibus à te dictis, nihil præter sententiã dicerem, nisi

P. Seruilio respondendum putarem: qui hunc honorem statuæ nemini tribuendum censuit, nisi qui ferro esset in Legatione interfectus. ego autẽ P. C. sic interpretor sensisse maiores nostros, ut causam mortis censuerint, nõ genus esse quærendum. etenim cui Legatio ipsa morti fuisset, eius monumentum extare uoluerunt, ut in bellis periculosis obirent homines Legationis munus audacius. non igitur exempla maiorum quærenda, sed consilium est eorum, à quo ipsa exempla nata sunt, explicandum. Lar Tolumnius Rex Veientũ quatuor Legatos populi R. Fidenis interemit: quorum statuæ in Rostris steterũt usque ad nostram memoriam. iustus honos: ijs enim maiores nostri, qui ob Remp. mortẽ obierant, pro breui uita diuturnam memoriã reddiderunt. Cn. Octauij, clari et magni uiri, qui primus in eam familiã, quæ postea uiris fortissimis floruit, attulit Consulatum, statuam uidemus in Rostris: nemo enim tum nouitati inuidebat, nemo uirtutem nõ honorabat. at ea fuit Legatio Octauij, in qua periculi suspicio non subesset: nam cum esset missus à senatu ad animos Regum perspiciendos, liberorumq́; populorum, maximeq́; ut nepotem Antiochi Regis, eius, qui cũ maioribus nostris bellum gesserat, classes habere, elephantos alere prohiberet; Laodiceæ in gymnasio à quodã Leptine est interfectus. reddita est ei tum à maioribus statua pro uita, quæ multos per annos progeniem eius honestaret, nũc ad tantæ familiæ memoriã sola restaret. atq; & huic, & Tullo Cluuio, et L. Roscio, & Sp. Antio, & C. Fulcinio, qui à Veiẽtiũ Rege cæsi sunt, nõ sanguis, qui est profusus in morte, sed ipsa mors ob Remp. obita, honori fuit. itaq; P. C. si Ser. Sulpitio casus mortẽ attulisset, do

lerem equidem tanto Reip. uulnere, mortē uero eius nō monumentis, ſed luctu publico eſſe honorandam putarem: nunc autem quis dubitat, quin ei uitum abſtulerit ipſa Legatio? ſecū enim ille mortem extulit: quam, ſi nobiſcum remanſiſſet, ſua cura, optimi filij, fideliſſimæ coniugis diligentia uitare potuiſſet. at ille, cum uideret, ſi ueſtræ auctoritati non paruiſſet, diſſimilem ſe futurū ſui, ſed munus ſibi illud pro Rep. ſuſceptum uitæ finem allaturū: maluit in maximo populi R. diſcrimine mori, quā minus, quā potuiſſet, uideri Reip. profuiſſe. multis illi in urbibus, quà iter faciebat, reficiendi ſe, & curandi poteſtas fuit: aderat & hoſpitum inuitatio liberalis pro dignitate ſummi uiri, & eorum hortatio, qui unà erant miſſi, ad requieſcendum, & uitæ ſuæ conſulendum. at ille properans, feſtinanſq;, mandata noſtra conficere cupiens, in hac conſtantia morbo aduerſante perſeuerauit. cuius cum aduentu maxime perturbatus eſſet Antonius, quòd ea, quæ ſibi iuſſu noſtro denūciarentur, auctoritate erant et ſententia Ser. Sulpitij conſtituta: declarauit, quàm odiſſet ſenatum, cum, auctorem ſenatus extinctum, læte, atque inſolenter tulit. nō igitur magis Octauium Leptines, nec Veientiū Rex eos, quos modo nominaui, quā Ser. Sulpitium occidit Antonius: is enim profecto mortē attulit, qui cauſa mortis fuit. quocirca ad poſteritatis etiam memoriam pertinere arbitror, extare quod fuerit de hoc bello iudicium ſenatus: erit enim ſtatua ipſa teſtis, bellum tam graue fuiſſe, ut Legati interitus honoris memoriam conſecutus ſit. quòd ſi excuſationem Ser. Sulpitij P. C. Legationis obeundæ recordari uolueritis, nulla dubitatio relinquetur, quin honore

mortuo, quã uiuo iniuriã fecimus, sarciamus. uos enim P.C. (graue dictu est, sed dicendum tamen) uos, inquã, Ser. Sulpitium uita priuastis. quem cum uideretis se magis morbo, quã oratione excusantem, nõ uos quidem crudeles fuistis: quid. n. minus in hunc ordinẽ cõuenit? sed cum speraretis nihil esse, quod non illius auctoritate, & sapientia effici posset, uehementius excusationi obstitistis, atque eum, qui semper uestrũ consensum grauissimum iudicauisset, de sentẽtia deiecistis. ut uero Pansæ Cõsulis accessit cohortatio grauior, quã aures Ser. Sulpitij ferre didicissent, tum filiũ meq; item seduxit, atque ita locutus est, ut auctoritatem uestrã uitæ suæ se diceret anteferre. cuius nos uirtutem admirati, non ausi sumus eius aduersari uoluntati. mouebatur singulari pietate filius: non multum eius perturbationi meus dolor concedebat: sed uterque nostrũ cedere cogebatur magnitudini animi, orationisq; grauitati, cum quidem ille maxima laude, et gratulatione omnium uestrum pollicitus est, se, quod uelletis, esse factură, neque eius sententiæ periculum uitaturum, cuius ipse auctor fuisset. quẽ exequi mãdata uestra properantem mane postridie prosecuti sumus. qui quidem discedens mecum ita locutus est, ut eius oratio omen fati uideretur. reddite igitur P.C. ei uitam, cui ademistis: uita enim mortuorum in memoria uiuorum est posita. perficite, ut is, quem uos ad mortem inscij misistis, immortalitatem habeat à uobis. cui si statuã in Rostris decreto uestro statueritis, nulla eius Legationem posteritatis inobscurabit obliuio. nã reliqua Ser. Sulpitij uita multis erit præclarisq; monumentis ad omnem memoriam commendata. semper illius grauitatem, cõstantiam, fidem, præ

stantiam, in Rep. tuenda curã, atque prudentiã, omniũ mortalium fama celebrabit. nec uero silebitur admirabilis quædam, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicanda scientia. omnes ex omni ætate, qui hac in ciuitate intelligentiã iuris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Ser. Sulpitio non sunt cõparandi: neque enim ille magis iuris consultus, quã iustitiæ fuit: itaque quæ proficiscebantur à legibus, et à iure ciuili, semper ad facilitatem, æquitatemq́; referebat; neque cõstituere litiũ actiones malebat, quã cõtrouersias tollere. ergo hoc statuæ monumento non eget: habet alia maiora: hæc enim statua mortis honestæ testis erit, illa memoria uitæ gloriosæ: ut hoc magis monumentum grati senatus, quàm clari uiri futurum sit. multum etiã ualuisse ad patris honorem pietas filij uidebitur: qui quanquam afflictus luctu non adest, tamen sic animati esse debetis, ut ille si adesset. est autem ita affectus, ut nemo unquã unici filij mortẽ magis doluerit, quã ille mœret patris. equidem etiã ad famam Ser. Sulpitij filij arbitror attinere, ut uideatur honorem debitum patri præstitisse. quanquã nullum monumentum clarius Ser. Sulpitius relinquere potuit, quàm effigiem morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium: cuius luctus aut honore uestro, aut nullo solatio leuari potest. mihi autem recordanti Ser. Sulpitij multos in nostra familiaritate sermones, gratior illi uidetur, si quis est sensus in morte, ænea statua futura, & ea pedestris magis, quàm inaurata equestris; qualis est L. Syllæ prima statua: magnifice enim Ser. Sulpitius maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam uitupera-

bat. ut igitur si ipsum consulam quid uelit, sic pedestrē ex ære statuam tanquam ex eius auctoritate & uoluntate decerno: quæ quidem magnum ciuium dolorem, et desiderium honore monumenti minuet, & leniet. atque hanc meam sententiam P. C. P. *Seruilij sententia probari necesse est: qui sepulcrum publice decernendum* Ser. *Sulpitio censuit, statuam non censuit. nam si mors* Legati *sine cæde, atque ferro nullū honorem desiderat: cur decernit honorem sepulturæ, qui maximus haberi potest mortuo? sin id tribuit* Ser. *Sulpitio, quod non est datum* Cn. Octauio: *cur, quod illi datum est, huic dandum esse nō censet? maiores quidem nostri statuas multis decreuerunt, sepulcra paucis. sed statuæ intereūt tempestate, ui, uetustate: sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla ui moueri, neque deleri potest. atque ut cætera extinguūtur, sic sepulcra fiūt sanctiora uetustate. augeatur igitur isto etiā honore is uir, cui nullus honor tribui non debitus potest: grati simus in eius morte decorāda, cui nullam aliam gratiam referre iam possumus: notetur etiam* Antonij *nefarium bellum gerentis scelerata audacia: his enim honoribus habitis* Ser. Sulpitio, *repudiatæ, reiectæq́; Legationis ab* Antonio *manebit testificatio sempiterna. quas ob res ita censeo: cum* Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia, Rufus, *difficillimo* Reip. *tēpore, graui, periculosóq; morbo affectus, auctoritatē senatus, salutemq́; populi* R. *uitæ suæ præposuerit, contraq́; uim, grauitatemq́; morbi contenderit, ut ad castra* Antonij, *quò senatus eum miserat, perueniret, isq́;, cū iam propè castra uenisset, ui morbi oppressus uitā amiserit in maximo* Reip. *munere, eiusq́; mors consentanea uitæ fuerit sanctissime honestissimeq́;*

honestissimeq; actæ, in qua sæpe magno usui Reip. Ser. Sulpitius & priuatus, & in magistratibus fuerit; cum talis uir ob Remp. in Legatione mortem obierit, senatui placere, Ser. Sulpitio statuam pedestrem æneam in Rostris ex huius ordinis sententia statui, circumq; eam statuam locũ gladiatoribus, ludisq; liberos, posterosq; eius quaque uersus pedes quinque habere, quòd is ob Remp. mortem obierit, eamq; causam in basi inscribi: utiq; C. Pansa, A. Hircius Consules, alter, ambo'ue, si eis uidebitur, Quæstoribus urbanis imperent, ut eam basim, statuamq; faciendam, & in Rostris statuendam locent; quantiq; locarint, tantam pecuniam redemptori soluendam, attribuendamq; curent: cumq; antea senatus auctoritatem in uirorum fortium funeribus ornamentisq; ostenderit, placere, eum quamamplissime supremo die suo efferri: & cum Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus ita de Rep. meritus sit, ut his ornamẽtis decorari debeat, senatũ censere, atque è Rep. existimare, Aediles curules edictum, quod de funeribus habeant, Ser. Sulpitij Q. F. Lemonia Rufi funeri mittere, utiq; locum sepulcro in cãpo Esquilino C. Pansa Consul, seu quo in loco uidetur, pedes triginta quoquo uersus assignet, quò Ser. Sulpitius inferatur. quod sepulcrum ipsius, liberorum, posterorumq; eius sit, uti quod optimo iure sepulcrum publice datum est.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA. ORATIO LIII.

m Aximas tibi Pansa gratias omnes et habere, & agere debemus: qui, cũ hodierno die senatum te habiturum non arbitraremur; ut M. Bruti præstãtissimi ciuis literas accepisti, ne minimam quidem morã interposuisti, quin quãprimum maximo gaudio & gratulatione frueremur. cum factum gratum omnibus debet esse, tum uero oratio; qua recitatis literis usus es: declarasti enim uerum esse id, quod ego semper sensi, neminẽ alterius, qui suæ cõfideret, uirtuti inuidere. itaque mihi, qui plurimis officijs sum cum Bruto, et maxima familiaritate cõiunctus, minus multa de illo dicenda sunt: quas enim sententias mihi ipse sumpseram, eas præoccupauit oratio tua. sed mihi P. C. necessitatem attulit paulo plura dicendi sententia eius, qui rogatus est ante me: à quo ita sæpe dissentio, ut iam uerear, ne, id quod minime fieri debet, minuere amicitiam nostram uideatur perpetua dissensio. Quæ est enim ista tua ratio Calene, quæ mens, qui nunquam post Calendas Ian. idem senseris, quod is, qui te sententiã primũ rogat? cur nunquã tã frequens senatus fuit, quod unus aliquis tuã sententiã secutus sit? cur semper tui dissimiles defendis? cur, cum te et uita, et fortuna tua ad otiũ & ad dignitatẽ inuitet, ea probas, ea decernis, ea sentis, quæ sunt inimica & otio cõmuni, et dignitati tuæ? nam ut superiora omittam, hoc certe, quod mihi maximam admiratio-

nem mouet, nó tacebo. quod est tibi cum Brutis bellum? cur eos, quos omnes penè uenerari debemus, solus oppugnas? alterum circunsederi non moleste fers, alterum tua sententia spoliat ijs copijs, quas ipse suo labore, et periculo ad Reip. non ad suũ præsidium per se nullo adiuuante cófecit. quis est iste tuus sensus, quæ cogitatio, Brutos ut non probes, Antonios probes? quos omnes charissimos habent, tu oderis? quos acerbissime omnes oderunt, tu cóstantissime diligas? amplissimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus, filius, ut et audio, et spero, natus ad laudem: cui cũ Reip. causa faueo, tum etiã tua. quæro igitur, eum Bruti ne similem malis, an Antonij? ac permitto, ut de tribus Antonijs eligas, quem uelis. D. Brutus melior est, inquies. cur igitur nó ijs faues, eos laudas, quorum similem filium tuum esse uis? simul enim Reip. consulis, et proponis illi exempla ad imitandũ. hoc uero Q. Fusi copiosius sine offensione nostræ amicitiæ, sic tecum, ut à te dissentiens, senator quæro: ita enim dixisti, & quidem de scripto: nam te inopia uerbi lapsum putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem: literas Bruti recte & ordine scriptas uideri. quid est aliud, librarium Bruti laudare, non Brutũ? usum in Rep. Calene magnum iam habere et debes, et potes: quando ita decerni uidisti? aut quod S.C. huius generis, (sunt enim innumerabilia) bene scriptas literas, decretũ à senatu? quod uerbum tibi nó excidit, ut sæpe fit, fortuitu: scriptum, meditatum, cogitatum attulisti. hanc tibi consuetudinem plerisque in rebus bonis obtrectandi si quis detraxerit; qui tibi uelit obtrectare, nó relinquetur. quãobrem collige te, placaq; animum aliquando, & mi=

tiga: audi uiros bonos, quibus uteris multum: loquere cum sapientissimo homine genero tuo sæpius, quàm tu ipse tecũ: tum denique amplissimi honoris nomen obtinebis. an uero hoc pro nihilo putas, in quo equidem pro amicitia tuam uicem dolere soleo, efferri hæc foras, et ad populi R. *aures peruenire, ei, qui primus sententiã dixerit, neminem assensum? quod etiam hodie futurum arbitror. legiones abducis à* Bruto: *quas? nempe eas, quas ille ab* Antonij *scelere auertit, et ad* Remp. *sua auctoritate traduxit. rursus igitur uis nudatum illũ, atque solum à* Rep. *relegatũ uideri. uos autem* P.C. *si* M. Brutũ *deserueritis, et prodideritis, quem tandem ciuem unquã ornabitis? cui fauebitur? nisi forte eos, qui diadema imposuerint, conseruandos, eos, qui nomen* Regis *sustulerũt, deserendos putatis. ac de hac quidẽ diuina atque immortali laude* Bruti *silebo: quæ gratissima memoria omniũ ciuium inclusa, non dum publica auctoritate testata est. tantam ne patientiam, dij boni, tantam moderationem, tantam in iniuria tranquillitatem, & modestiam? qui cũ* Prætor *urbanus esset, urbe caruit, ius non dixit: cum omne ius populi* R. *recuperasset, cumq; concursu quotidiano bonorum omnium, qui admirabilis ad eum fieri solebat, præsidioq; Italiæ cunctæ septus posset esse, absens iudicio bonorũ defensus esse maluit, quã præsens manu: qui ne* Apollinares *quidem ludos pro sua populiq;* R. *dignitate apparatos præsens fecit, ne quam uiam patefaceret sceleratorũ hominũ audaciæ. quanquã qui unquam aut ludi, aut dies lætiores fuerunt, quàm cum in singulis uersibus populus* R. *maximo clamore et plausu* Bruti *memoriam prosequebatur? corpus aberat liberato-*

ris: libertatis memoria aderat: in qua Bruti imago cerni uidebatur. at hunc his ipsis ludorum diebus uidebam in insula clarissimi adolescentis Luculli propinqui sui nihil nisi de pace & concordia ciuium cogitantem. eundẽ uidi postea Veliæ cedentẽ Italia, ne qua oriretur belli ciuilis causa propter se. ô spectaculum illud non modo hominibus, sed undis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere è patria seruatorem eius, manere in patria proditores. Cassiŋ classis paucis post diebus cõsequebatur: ut me puderet P. C. in eam urbem redire, ex qua illi abirent. sed, quo cõsilio redierim, initio audistis, post estis experti. expectatum igitur tempus à Bruto est. nam quoad uos omnia pati uidit, usus est ipse incredibili patiẽtia: posteaquã uos ad libertatẽ sensit erectos, præsidia uestræ libertati parauit. at cui pesti, quãtæq; restitit: si enim C. Antonius, quod animo intẽderat, perficere potuisset, (potuisset autem, nisi eius sceleri uirtus M. Bruti obstitisset) Macedoniam, Illyricum, Græciam perdidissemus: esset uel receptaculum pulso Antonio, uel agger oppugnãdæ Italiæ Græcia: quæ quidem nunc M. Bruti imperio, auctoritate, copiŋs non instructa solum, sed etiam ornata tendit dextram Italiæ, suumq; ei præsidiũ pollicetur. quod qui ab illo abducit, exercitum pulcherrimum, & præsidium firmissimum adimit Reip. equidem cupio hæc quamprimum Antonium audire, ut intelligat non D. Brutum, quem uallo circunsedet, sed se ipsum obsideri. tria tenet oppida toto in orbe terrarum: habet inimicissimam Galliã, eos etiam, quibus confidebat, alienissimos transpadanos: Italia omnis infesta est: exteræ nationes à prima ora Græciæ usque ad Aegyptum optimorũ &

fortissimorum ciuium imperijs, & præsidijs tenentur. erat ei spes una in C. Antonio: qui duorum fratrum ætatibus medius interiectus, uitijs cum utroq; certabat: qui, tanquam extruderetur à senatu in Macedoniam, et non contra prohiberetur proficisci, ita cucurrit. quæ tempestas, dij immortales, quæ flamma, quæ uastitas, quæ pestis Græciæ fuisset, nisi incredibilis ac diuina uirtus furentis hominis conatum atq; audaciã compressisset? quæ celeritas illa Bruti? quæ cura? quæ uirtus? etsi ne illa quidem Antonij celeritas cõtemnenda est. quem nisi in uia caducæ hæreditates retardassent, uolasse eũ, nõ iter fecisse diceres. alios ad negotium publicum ire cum cupimus, ui solemus extrudere: hunc retinentes exclusimus. at quid ei cum Apollonia? quid cum Dyrrhachio? quid cum Illyrico? quid cum P. Vatinij imperatoris exercitu? succedebat, ut ipse dicebat, Hortensio. certi fines Macedoniæ, certa conditio: certissimo modo erat etiam illius exercitus: cum Illyrico uero, & cum Vatinij legionibus quid erat Antonio? at ne Bruto quidem. id enim fortasse quispiam improbus dixerit. omnes legiones, omnes copiæ, quæ ubique sunt, populi R. sunt: neq; enim legiones, quæ Antonium reliquerunt, Antonij potius quàm Reip. fuisse dicuntur: omne enim exercitus et imperij ius amittit is, qui eo imperio & exercitu Remp. oppugnat. quod si ipsa Resp. iudicaret, aut si omne ius decretis eius statueretur: Antonio ne an Bruto legiones populi R. adiudicaret? alter aduolaret subito ad direptionem pestemq; sociorum, &, quacunque iret, omnia uastaret, diriperet, auferret, exercitu populi R. contra ipsum populum R. uteretur. alter uero eam sibi legem

statuerat, ut, quocunque uenisset, lux uenisse quædam et spes salutis uideretur. denique alter ad euertẽdam Rép. præsidia quærebat, alter ad conseruandam. nec uero nos hoc magis uidebamus, quàm ipsi milites: à quibus tanta in iudicando prudentia non erat postulanda. cum VII.*cohortibus isse* Apolloniam *scribit* Antonium. *qui iam aut captus est, quod dij dent: aut certe homo uerecundus in* Macedoniam *non accedit, ne contra senatum fecisse uideatur. delectus habitus in* Macedonia *est summo* Q. Hortensij *studio & industria. cuius animum egregium, dignumq́; & ipso, & maioribus suis ex* Bruti *literis perspicere potuistis. legio, quam* L. Piso *ducebat* Legatus Antonij, Ciceroni *se filio meo tradidit. equitatus, qui in* Syriam *ducebatur bipartito, alter eum, à quo ducebatur, reliquit in* Thessalia, *seseq́; ad* Brutum *cõtulit; alterum in* Macedonia Cn. Domitius, *adolescens summa uirtute et constantia, ab* Legato Syriaco *abduxit.* P. *autem* Vatinius, *qui et antea iure laudatus à nobis, et hoc tempore merito laudandus est, aperuit* Dyrrhachij *portas* Bruto, *et exercitum tradidit. tenet igitur populus* R. Macedoniã, *tenet* Illyricum, *tuetur* Græciã: *nostræ sunt legiones, nostra leuis armatura, noster equitatus, maximeq́; noster est* Brutus, *semperq́; noster, cũ sua excellentissima uirtute* Reip. *natus, tum fato quodã paterni materniq́; generis, et nominis. ab hoc igitur quisquã bellum timet, qui, antequã nos id coacti suscepimus, in pace iacere, quàm in bello uigere maluit? quanquã ille quidẽ nũquam iacuit, nec hoc cadere uerbum in tantam uirtutis præstantiam potest: erat enim in desiderio ciuitatis, in ore, in sermone omniũ: tantum autem aberat à bello, ut,*

cũ cupiditate libertatis Italia arderet, defuerit ciuiũ ſtudijs potius, quàm eos in armorum diſcrimen adduceret: itaque illi ipſi, ſi qui ſunt, qui tarditatem Bruti reprehendant, tamen ijdem moderationem, patientiamq; mirantur. ſed iam uideo, quid loquantur: neq; enim id occulte faciunt. timere ſe dicunt, quo modo ferant ueterani, exercitum Brutũ habere. quaſi uero quidquã interſit inter A. Hircij, C. Panſæ, D. Bruti, C. Cæſaris, et hũc exercitum M. Bruti. nã ſi quatuor exercitus ij, de quibus dixi, propterea laudantur, quòd pro populi R. libertate arma ceperũt: quid eſt, cur M. Bruti exercitus non in eadẽ cauſa reponatur? at enim ueteranis ſuſpectũ eſt nomen M. Bruti magis, quàm Decimi. equidem nõ arbitror. etſi eſt enim Brutorũ cõmune factũ, et laudis ſocietas æqua: D. tamen Bruto iratiores ij, qui id factum dolebãt, quo minus ab illo rem illam dicebant fieri decuiſſe. quid ergo nunc agunt tot exercitus, niſi ut obſidione D. Brutus liberetur? qui autem hos exercitus ducũt? ij credo, qui Cæſaris res acta euerti, qui cauſam ueteranorum prodi uolunt. ſi ipſe uiueret Cæſar, acrius credo acta ſua defenderet, quàm uir fortiſſimus defendit Hircius: aut amicior cauſæ quiſquam inueniri poteſt, quàm filius. at eorum alter non dum ex longinquitate grauiſſimi morbi recreatus, quidquid habuit uirium, id in eorum libertatem defendendam contulit, quorum uotis iudicauit ſe à morte reuocatũ: alter uirtutis robore firmior, quàm ætatis, cum iſtis ipſis ueteranis ad D. Brutũ liberandũ profectus eſt. igitur illi certiſſimi, ijdemq; acerrimi Cæſaris actorũ patroni pro D. Bruti ſalute bellum gerũt. quos ueterani ſequuntur: de libertate enim populi R. nõ de ſuis

cómodis armis decernendũ uidét. quid est igitur, cur ijs, qui D. Brutum omnibus copijs conseruatum uelint, M. Bruti sit suspectus exercitus? an uero, si quid esset, quod M. Bruto timendũ uideretur, Pansa id nó uideret? aut, si uideret, non laboraret? quis aut sapientior ad coniectu ram rerum futurarum, aut ad propulsandum metum diligentior? atqui huius animũ erga M. Brutum studiumq́; uidistis. præcepit oratione sua, quid decernere nos de Bruto, quid sentire oporteret: tantumq́; abfuit ut periculosum Reip. M. Bruti putaret exercitum, ut in eo fir missimum Reip. præsidium & grauissimum poneret. sci licet hæc Pása aut nó uidet (hebeti enim ingenio est) aut negligit: quæ enim Cæsar egit, ea rata esse nó curat: de quibus confirmandis & sanciendis legem comitijs centu riatis ex auctoritate nostra laturus est. desinãt igitur aut ij, qui non timent, simulare se timere, se prospicere Reip. aut ij, qui omnia uerentur, nimium esse timidi; ne illorum simulatio, horũ sit ignauia. quæ, malum, est ista ratio, semper optimis causis ueteranorum nomen opponere? quorum etiam si amplecterer uirtutem, ut facio: tamen, si essent arrogantes, nó possem ferre fastidium. an nos conantes seruitutis uincula rumpere impediet si quis ueteranos id nolle dixerit? non sunt enim credo innumerabiles, qui pro communi libertate arma capiant: nemo est, præter ueteranos milites, uir, qui ad seruitutem propulsandam ingenuo dolore excitetur. potest igitur stare Resp. freta ueteranis sine magno subsidio iuuentu tis? quos quidem libertatis adiutores complecti debetis, seruitutis actores sequi non debetis. postremo (erumpat enim aliquando uera & me digna uox) si ueteranorũ

nutu mentes huius ordinis gubernantur, omniaq; ad eorum uoluntatem dicta factaq; nostra referuntur: optãda mors est, quæ ciuibus R. semper fuit seruitute potior: omnis est enim misera seruitus: sed fuerit quædam necessaria: ecquodnam principium putatis libertatis capessendæ? an cum illum necessariũ, et fatalem penè casum nõ tulerimus, hunc feremus uoluntarium? tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: serius populo R. hunc uestitum atq; arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus: magna nos quidem spe, & propè explorata, libertatis causam suscepimus. sed ut concedã incertos exitus esse belli, martemq; cõmunem: tamen pro libertate, uitæ periculo decernendum est: non enim in spiritu uita est, sed ea nulla est omnino seruienti. omnes nationes seruitutem ferre possunt, nostra ciuitas non potest, nec ullam aliam ob causam, nisi quòd illæ laborem doloremq; fugiunt; quibus ut careãt, omnia perpeti possunt: nos ita à maioribus instituti, atq; imbuti sumus, ut omnia consilia atq; facta ad uirtutem & dignitatẽ referamus. ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. quòd si immortalitas consequeretur præsentis periculi fugã: non tamen eo magis ea fugienda uideretur; quòd diuturnior esset seruitus. cum uero dies, & noctes omnia nos undique fata circunstẽt, non est uestri, nominisq; Romani dubitare, eum spiritum, quem naturæ quis debeat, patriæ reddere. concurritur undique ad commune incendium restinguendum: ueteraniq; primi Cæsaris auctoritatem secuti, conatum Antonij repulerunt: post eiusdem furorem Martia legio fregit, quarta afflixit. sic à suis le

gionibus condemnatus irrupit in Galliam, quam sibi armis animisq; infestá inimicamq; cognouit. hunc A. Hircij, C. Cæsaris exercitus insecuti sunt: post Pása delectus urbem totamq; Italiam erexit. unus est omnium hostis. quanquam habet secum L. fratrem, charissimũ populo R. ciuem, cuius desiderium ciuitas ferre diutius non potest. quid illa tetrius belua? quid immanius? qui ob eá caussam natus uidetur, ne omnium mortalium turpissimus esset Antonius. est unà Trebellius, qui iam cũ tabulis nouis redit in gratiam: T. Plancus, cæteri pares, qui id pugnant, id agunt, ut contra Rép. restituti esse uideantur: solicitant homines imperitos Saxa, Capho, ipsi rustici, atque agrestes, qui hác Rép. nec uiderunt unquá, nec uidere constitutam uolunt, qui nó Cæsaris, sed Antonij acta defendunt, quos auertit agri Campani infinita possessio: cuius eos non pudere miror, cum uideant se mimos, & mimas habere uicinos. ad has pestes opprimẽdas, quid est, cur moleste feramus, quòd M. Bruti accessit exercitus? immoderati credo hominis, & turbulẽti: uide, ne nimiũ penè patiẽtis: etsi in illius uiri cósilijs, atq; factis nihil nec nimiũ, nec parum fuit unquá. omnis uoluntas M. Bruti P. C. omnis cogitatio, tota mens auctoritatem senatus, libertatẽ populi R. intuetur, hæc habet proposita, hæc tueri uult: tentauit, quid patientia proficere posset: nihil cũ proficeret, contra uim experiendum putauit. cui quidem P. C. uos idem tribuere hoc tempore debetis, quod ad XIII. Cal. Ian. D. Bruto, & C. Cæsari me auctore tribuistis: quorũ priuatum de Rep. cósilium & factum auctoritate uestra est cóprobatum, atq; laudatũ: quod id, in M. Bruto facere debetis, à quo insperatum, et repẽti-

mum Reip. præsidium legionum, equitatus, auxiliorum magnæ & firmæ copiæ comparatæ sunt: adiungēdusq; est Hortensius: qui cum Macedoniam obtineat, adiutorē se Bruto ad comparandum exercitum fidelissimum & constātissimum præbuit. nam de M. Apuleio separatim censeo referendum: cui testis est per literas Brutus, eum principem fuisse ad conatum exercitus comparādi. quæ cum ita sint: quòd C. Pansa Cos. uerba fecit de literis, quæ à Q. Cæpione Bruto Procos. allatæ, & huic ordini recitatæ sunt; de ea re ita censeo: cum Q. Cæpionis Bruti Procos. opera, consilio, industria, et uirtute, difficillimo Reip. tempore prouincia Macedonia, Illyricum, cuncta Græcia, legiones, exercitus, equitatus in Consulum, senatus, populiq; R. potestate sint; id Q. Cæpionem Brutum Procos. bene, & è Rep. & sua maiorumq; suorum dignitate, cōsuetudineq; Reip. bene gerēdæ fecisse, eamq; rem senatui populoq; R. gratam esse, & fore; utiq; Q. Cæpio Brutus Procos. prouinciam Macedoniā, Illyricū, totamq; Græciam tueatur, defendat, custodiat, incolumemq; conseruet, eiq; exercitui, quem ipse constituit, cōparauit, præsit, pecuniaq; ad rem militarem, si qua opus sit, quæ publica sit, & exigi possit, utatur, exigatq;, à quibus uideatur ad rem militarem mutuam sumat, frumētum imperet, operamq; det, ut cum suis copijs quāproxime Italiā sit: cumq; ex literis Q. Cæpionis Bruti Procos. intellectum sit, Q. Hortensij Procos. opera & uirtute uehementer Remp. adiutam, omniaq; eius consilia cum consilijs Q. Cæpionis Bruti Procos. coniuncta fuisse, eamq; rem magno usui Reip. fuisse; Q. Hortensium Procos. recte & ordine exq; Rep. fecisse; sena-

tuiq; placere, Q. Hortensium Procos. cum Q. Cæpione Procos. et Legatis suis Macedoniam prouinciam obtinere, quoad ei ex S. C. successum sit.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA VNDECIMA. ORATIO LIIII.

m Agno in dolore sum P.C. uel mœrore potius, quem ex crudeli, & miserabili morte C. Trebonij, optimi ciuis, moderatissimiq; hominis accepimus. inest tamen aliquid, quod Reip. profuturū putem: perspeximus enim, quanta in his, qui contra patriā scelerata arma ceperunt, inesset immanitas: nam duo hæc capita nata sunt post homines natos teterrima, & spurcissima, Dolabella, & Antonius: quorum alter effecit, quod optabat; de altero patefactum est, quid cogitaret. L. Cinna crudelis: C. Marius in iracundia perseuerans: L. Sylla uehemens: neque ullius horū in ulciscendo acerbitas progressa ultra mortem est: quæ tamen pœna in ciues nimis crudelis putabatur. ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum. itaque quorum summum quondam inter ipsos odium, bellumq; meministis, eosdem postea singulari inter se consensu, & amore deuinxit impurissimæ naturæ, & turpissimæ uitæ similitudo. ergo id, quod fecit Dolabella in quo potuit, multis idem minatur Antonius. sed ille cùm procul abesset à Cōsulibus, exercitibusq; nostris, nec dum senatum cum populo R. conspirasse sensisset; fretus Antonij copijs ea scelera suscepit, quæ Romæ iam suscepta arbitrabatur à socio furoris sui. quid ergo hūc aliud moliri, quid optare censetis? aut quā omnino causam esse belli? omnes, qui libere de Rep. sensimus, qui dignas nobis

sententias diximus, qui populũ R. liberũ esse uoluimus, statuit ille quidem nõ inimicos, sed hostes: maiora in nos, quã in hostem, supplicia meditatur: mortem naturæ pœnã putat esse, iracundiæ tormenta atque cruciatũ. qualis igitur hostis habendus est is, à quo uictore si cruciatus absit, mors in beneficij parte numeretur? quamobrem P. C. quanquam hortatore non egetis, (ipsi enim uestra sponte exarsistis ad libertatis recuperandæ cupiditatem) tamen eo maiore animo studioq; libertatẽ defendite, quo maiora proposita uictis supplicia seruitutis uidetis. in Galliã inuasit Antonius, *in* Asiam Dolabella, *in alienã uterque prouinciã. alteri se* Brutus *obiecit, impetumq; furentis, atque omnia diuexare ac diripere cupientis uitæ suæ periculo colligauit, à progressu arcuit, à reditu refrenauit: obsideri se passus, ex utraque parte constrinxit* Antonium. *alter in* Asiam *irrupit cursim, ut in* Syriam *patebat uia certa, neque longa. quid opus fuit, cũ legione, præmisso* Marso *nescio quo* Octauio, *scelerato latrone atque egente, qui popularetur agros, uexaret urbes, nõ ad spem constituendæ rei familiaris, quã tenere eum posse negant qui norunt, (mihi enim hic senator ignotus est) sed ad præsentem pastum mendicitatis suæ? consecutus est* Dolabella *nulla suspicione belli: quis enim id putaret? secutæ collocutiones familiarissimæ cũ* Trebonio, *cõplexusq; summæ beniuolẽtiæ falsi indices extiterũt in amore simulato: dextræ, quæ fidei testes esse solebant, perfidia sunt & scelere uiolatæ: nocturnus introitus* Smyrnã *quasi in hostium urbem, quæ est fidelissimorum antiquissimorumq; sociorum: oppressus* Trebonius; *si ut ab eo, qui aperte hostis esset, incautus; si ut ab eo, qui*

ctuis etiam tum speciem haberet, miser. ex quo nimirum documentum nos capere fortuna uoluit, quid esset uictis extimescendum. consularem hominem consulari imperio prouinciam Asiam obtinentem Samario exuli tradidit: Interficere statim captum noluit, ne nimis credo in uictorijs liberalis uideretur: cum uerborum contumelijs optimum uirũ incesto ore lacerasset, tum uerberibus ac tormentis quæstionem habuit pecuniæ publicæ, idq́; per biduum: post à ceruicibus caput abscidit, idq́; fixum gestari iussit in pilo: reliquũ corpus tractum, atque laceratũ abiecit in mare. cum hoc hoste bellandum est, cuius teterrima crudelitate omnis barbaria superata est. quid loquar de cæde ciuiũ R? de direptione fanorum? quis est, qui pro rerũ atrocitate deplorare tátas calamitates queat: et nunc tota Asia uagatur, uolitat ut Rex, nos alio bello detineri putat. quasi uero non unum idemq́; bellũ sit contra hoc iugum impiorum nefarium. imaginem Antonij crudelitatis in Dolabella cernitis. ex hoc illa effecta est: ab hoc illa Dolabellæ scelerum præcepta sunt tradita. nunc leniorem, quàm in Asia Dolabella fuit, in Italia, si liceat, fore putatis Antoniũ? mihi quidé et ille peruenisse uidetur, quoad progredi potuerit feri hominis amentia: neque Antonius ullius supplicij adhibendi, si potestatem habeat, ullam partem est relicturus. ponite igitur ante oculos P. C. miseram quidem illam, & flebilem speciem, sed ad incitandos animos uestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asiæ clarissimam, irruptionem armatorũ in Trebonij domum, cum ille miser prius latronum gladios uideret, quàm, quæ res esset, audisset; furentis introitũ Dolabellæ, uocem im

purã, atque os illud infame; uincula, uerbera, eculeum, carnificem, tortoremq; Samarium, quæ tulisse illum fortiter et patienter ferunt. magna laus, meoq; iudicio omnium maxima: est enim sapiẽtis, quidquid homini accidere possit, id præmeditari ferendũ modice esse, si euenerit. maioris est omnino consilij, prouidere, ne quid tale accidat: sed animi nõ minoris, fortiter ferre, si euenerit. ac Dolabella quidem tam fuit immemor humanitatis, quanquã eius nunquã particeps fuerit, ut suã insatiabilem crudelitatẽ exercuerit nõ solũ in uiuo, sed etiã in mortuo, ac in eius corpore lacerando atque uexando, cũ animũ satiare nõ posset, oculos pauerit suos. ò multo miserior Dolabella, quã ille, quẽ tu miserrimũ esse uoluisti. dolores Trebonius pertulit magnos: multi ex morbi grauitate maiores, quos tamen non miseros, sed laboriosos dicere solemus. longus fuit dolor bidui: at compluribus hominibus annorũ sæpe multorũ. nec uero grauiora sunt carnificũ tormenta, quã interdum cruciamenta morborum. alia sunt, alia, inquam, ò perditissimi homines et amentissimi multo miseriora: nã quo maior uis est animi, quã corporis, hoc sunt grauiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ corpore. miserior igitur, qui suscipit in se scelus; quàm is, qui alterius facinus subire cogitur. cruciatus est à Dolabella Trebonius: & quidem à Carthaginensibus Regulus. in qua re cum crudelissimi Pœni iudicati sint in hoste, quid in ciue Dolabella iudicandus est? an uero hoc conferendum est? an dubitandum, uter miserior; is ne, cuius mortem senatus populusq; R. ulciscetur; an is, qui cuncti senatus sententia hostis est indicatus? nam cæteris quidem uitæ parti-

ptis, quis est, qui possit sine Trebonij maxima contumelia conferre uitã Trebonij cum Dolabella ? alterius consilium, ingenium, humanitatem, innocentiã, magnitudinem animi in patria liberanda quis ignorat ? alteri à puero pro delicijs crudelitas fuit. deinde ea libidinũ turpitudo, ut in hoc sit semper lætatus, quòd ea faceret, quæ sibi obijci ne ab inimico quidem possent uerecũdo. et hic, dij immortales, aliquando fuit meus amicus: occulta enim erant uitia nõ inquirenti. neque nunc fortasse alienus ab eo essem, nisi ille uobis, nisi mœnibus patriæ, nisi huic urbi, nisi dijs penatibus, nisi aris, et focis omniũ nostrũ, nisi denique naturæ, et humanitati inuētus esset inimicus. à quo admoniti, diligentius et uigilantius caueamus Antoniũ. etenim Dolabella nõ ita multos secũ habuit notos, ac insignes latrones: at uidetis, quos, et quàm multos habeat Antonius: primum L. fratrem, quam facem dij immortales ? quod facinus ? quod scelus ? quem gurgitem ? quã uoraginem ? quid eum nõ sorbere animo, quid non haurire cogitatione, cuius sanguinem non bibere censetis ? in cuius possessiones atque fortunas non impudentissimos oculos spe et mente defigere ? quid Censorinum ? qui se uerbo Prætorem esse urbanũ cupere dicebat, re certe noluit. quid Bestiam ? qui se Consulatum in Bruti locum petere profitetur. atque hoc quidem detestabile omen auertat Iupiter. quã absurdum autem, qui Prætor fieri non potuerit, eum petere Consulatum ? nisi forte damnationẽ pro Prætura putat. alter Cæsar Vopiscus, ille homo summo ingenio, summa potentia, qui ex Aedilitate ad Consulatum, soluatur legibus. quanquam leges eũ nõ tenent, credo dignitate. at hic me defendente

quinquies absolutus est. sexta palma urbana etiā in gladiatore difficilis. sed hæc iudicū culpa, non mea est. ego defendi fide optima: illi debuerunt clarissimū, & præstantissimum senatorem in ciuitate retinere. qui tamen nūc nihil aliud agere uidetur, nisi ut intelligamus illos iudices, quorū res iudicatas irritas fecimus, bene, et è Rep. iudicauisse. neque hoc in hoc uno est. sunt alij in eisdem castris honeste condemnati, turpiter restituti. quod horū consiliū, qui omnibus bonis hostes sunt, nisi crudelissimū putatis fore? accedit Saxa nescio quis: quem nobis Cæsar ex ultima Celtiberia Tribunum pl. dedit; castrorū antea metator, nunc, ut sperat, urbis: à qua cum sit alienus, suo capiti saluis nobis ominetur. cum hoc ueteranus Capho: quo neminem ueterani peius oderunt. his, quasi præter dotem, quā in ciuilibus malis acceperant, agrum Campanū est largitus Antonius, ut haberent reliquorū nutriculas prædiorum. quibus utinā contenti essent: ferremus: etsi tolerabile non erat: sed quiduis patiendum fuit, ut hoc teterrimū bellum non haberemus. quid illa castrorum M. Antonij lumina, non ne ante oculos proponitis? primum duos collegas Antoniorum, & Dolabellæ, Nuculam, & Lentonem, Italiæ diuisores lege ea, quam senatus per uim latam iudicauit. quorum alter commentatus est mimos, alter egit tragœdiam. quid dicam de Apulo Domitio? cuius bona modo proscripta uidimus: tanta procuratorum est negligentia. at hic nuper sororis filio infudit uenenū, non dedit. sed non possunt non prodige uiuere, qui nostra bona sperant, cum effundunt sua. uidete etiam P. Decij auctionem clarissimi uiri: qui maiorum suorum exempla persequens,

pro alieno se aere deuouit emptori. hominem ridiculum, qui se exire aere alieno putaret posse, cum uenderet aliena. nam quid ego de Trebellio dicam? quem ultae uidentur furiae debitorum: uindicis enim tabularum nouarũ nouam tabulam uidimus. quid de Planco? quem praestantissimus ciuis Aquila Potentia expulit, & quidem crure fracto. quod utinam ante illi accidisset, ne huc redire potuisset. lumen & decus illius exercitus penè praeterij, Caninium Cimbrum Lysidici filium, Lysidicum ipsum graeco uerbo, qui omnia iura dissoluit: nisi forte iure germanum Cimber occidit. cum hanc, et huius generis copiam tantam habeat Antonius, quod scelus omittet, cum Dolabella tantis se obstrinxerit parricidijs nequaquam pari latronum manu et copia? quapropter ut inuitus saepe dissensi à Q. Fusio, ita sum eius sententiae libenter assensus. ex quo iudicare debetis, me non cũ homine solere, sed cum causa dissidere. itaque non assentior solum, sed etiam gratias ago Q. Fusio: dixit enim seueram, grauem, Rep. dignam sententiam: iudicauit hostem Dolabellam: bona eius censuit publice possidenda. quò cum addi nihil posset, (quid enim atrocius potuit, quid seuerius decernere?) dixit tamẽ, si quis eorum, qui post se rogati essent, grauiorem sententiam dixisset, in eam se iturum. quam seueritatem quis potest non laudare? nunc quoniam iudicatus est hostis Dolabella, bello est persequendus: neque enim quiescet: habet legionem: habet fugitiuos: habet sceleratam impiorum manum: est ipse confidens, impotens, gladiatorio generi mortis addictus. quamobrem quoniam cum Dolabella hesterno die hoste decreto bellum gerendum est, impe=

rator est deligendus. duæ dictæ sunt sententiæ: quarum neutram probo : alteram, quia semper, nisi cum est necesse, periculosam arbitror : alteram, quia alienam his temporibus existimo: nam extraordinarium semper imperiũ populare atque uentosum est, minime uestræ grauitatis, minime huius ordinis. bello Antiochi magno, & graui, cum L. Scipioni Publij filio obuenisset Asia, parumq; in eo putaretur esse animi, parum roboris, senatusq; ad collegam eius C. Lælium huius sapientis patrem negotium deferret : surrexit P. Africanus frater maior L. Scipionis, & illam ignominiam familiæ deprecatus est, dixitq;, & in fratre suo summam uirtutem esse, summumq; consilium, neq; se ei Legatum id ætatis ijsq; rebus gestis defuturum. quod cum ab eo esset dictum, nihil est de Scipionis prouincia cõmutatum, nec plus extraordinarium imperium ad id bellum quæsitum, quàm duobus antea maximis Punicis bellis, quæ à Consulibus, aut à Dictatoribus gesta sunt; aut quàm Pyrrhi, quàm Philippi, quàm post Achaico bello, quàm Punico tertio: ad quod populus R. ita sibi ipse delegit idoneũ ducẽ P. Scipionem, ut eum tamen bellum gerere Cõsulem uellet. cum Aristonico bellum gerendum fuit L. Valerio, P. Licinio Coss. rogatus populus, quem id bellum gerere placeret : Crassus Consul Pontifex maximus Flacco collegæ flamini Martiali mulctam dixit, si à sacris discessisset. quam mulctam populus remisit, Pontifici tamen flaminem parere iussit. sed ne tum quidem populus R. ad priuatũ detulit bellũ. quanquã erat Africanus, qui anno ante de Numantinis triumphauerat : qui cum longe omnes belli gloria & uirtute superaret, duas tantum

tribus tulit: ita populus R. Consuli potius Crasso, quàm priuato Africano bellum gerendum dedit. De Cn. Pompeij imperijs summi uiri, atque omniũ principis, Tribuni pl. turbulenti tulerunt: nam Sertorianum bellũ à senatu priuato datũ est, quia Consules recusabant, cũ L. Philippus pro Consulibus se eũ mittere dixit, non pro Consule. quæ igitur hæc comitia? aut quã ambitionem constantissimus & grauissimus ciuis L. Cæsar in senatũ introduxit? clarissimo uiro atque innocentissimo decreuit imperium, priuato tamen. in quo maximum nobis onus imposuit. assensero: ambitionem induxero in curiã. negauero: uidebor suffragio meo, tãquã comitijs, honorem homini amicissimo denegauisse. quòd si comitia placet in senatu habere, petamus, ambiamus, modo tabella detur nobis, sicut populo data est. cur comitijs Cæsar? ita, ut aut præstãtissimus uir, si tibi nõ sit assensum, repulsã tulisse uideatur; aut unusquisque nostrũ præteritus, si, cũ pari dignitate simus, eodem honore digni non putemur. at enim (nam id exaudio) C. Cæsari adolescenti imperium extraordinariũ mea sententia dedi. ille enim mihi præsidiũ extraordinarium dederat. cum dico mihi, senatui dico, populoq́; R. à quo Resp. præsidiũ ne cogitatum quidem tantum haberet, ut sine eo salua esse non posset; huic extraordinarium imperium non darem? aut exercitus adimendus, aut imperium dandum fuit. quæ est enim ratio? aut qui potest fieri, ut sine imperio teneatur exercitus? non igitur, quod ereptum non est, est id existimandum esse datum. eripuissetis C. Cæsari P. C. imperium, nisi dedissetis. milites ueterani, qui illius auctoritatem, imperium, nomen secuti pro Rep. arma ceperant,

uolebant sibi ab illo imperari : legio Martia, & quarta ita se cōtulerat ad auctoritatem senatus, populiq́; R. dignitatem, ut eū deposcerent imperatorem, & ducem. Cæsari bellum necessitas, fasces senatus dedit. otioso uero, nihil agenti, priuato, obsecro te L. Cæsar, (cum peritissimo homine mihi res est) quando imperium senatus dedit? sed de hoc quidem hactenus, ne refragari homini amicissimo, ac de me optime merito uidear : etsi quis potest refragari non modo non petenti, uerum etiā recusanti? Illa uero P.C. aliena Consulum dignitate, aliena temporum grauitate sententia est, ut Consules Dolabellæ persequendi causa Asiam & Syriam sortiantur. dicam, cur inutile Reip. sed prius, quàm turpe Consulibus sit, uidete. Cum Consul designatus obsideatur, in eóq; liberando salus sit posita Reip; cumq́; à Rep. pestiferi ciues, parricidæq́; desciuerint; cumq́; id bellum geramus, quo bello de dignitate, de libertate, de uita decernamus, et, si in potestatem quis Antonij uenerit, proposita sint tormenta atq; cruciatus; cumq́; harum rerum omnium decertatio Consulibus optimis & fortissimis commissa & cōmendata sit: Asiæ & Syriæ mentio fiet? ut aut suspicioni crimen, aut inuidiæ materiam dedisse uideamur. at uero ita decernunt, ut liberato Bruto. id enim restabat, ut relicto, deserto, prodito. ego uero mentionem omnino prouinciarum factam dico alienissimo tempore. quamuis enim intentus animus tuus sit C. Pansa, sicut est, ad fortissimum uirum, & omnium clarissimum liberandum : tamen rerum natura cogit te necessario referre animum aliquādo ad Dolabellam persequendum, & partem aliquam in Asiam,

& Syriam deriuare curæ, & cogitationis tuæ. si autem fieri posset, uel plures te animos habere uellem, quos omnes ad Mutinam intenderes. quod quoniam fieri non potest, istoc animo, quem habes præstãtissimũ, atque optimum, nihil uolumus nisi de Bruto cogitare. facis tu id quidem, & eò maxime incumbis: duas tamen res, magnas præsertim, non modo agere uno tempore, sed ne cogitãdo quidem explicare quisquam potest. incitare & inflammare tuũ istuc præstantissimum studium, non ad aliam ulla ex parte curã transferre debemus. adde istuc sermones hominum, adde suspiciones, adde inuidiam: imitare me, quem tu semper laudasti, qui instructam, or natamq; à senatu prouinciam deposui, ut incendium patriæ omissa omni cogitatione restinguerẽ. nemo erit, præter unum me, quicum profecto, si quid interesse putasses tua, pro summa familiaritate nostra cõmunicauisses, qui credat te inuito prouinciam tibi esse decretam. hanc quæso pro tua singulari sapientia reprime famã; atq; effice, ne id, quod non curas, cupere uideare. quod quidem uehementius eo tibi laborandum est, quia in eandem cadere suspicionem collega uir clarissimus non potest: nihil horum scit: nihil suspicatur: bellum gerit: in acie stat: de sanguine, & de spiritu decertat: ante prouinciã sibi decretã audiet, quàm potuerit tẽpus ei rei datum suspicari. uereor, ne exercitus quoq; nostri, qui non delectus necessitate, sed uoluntarijs studijs se ad Remp. contulerũt, tardentur animis, si quidquã aliud nobis, nisi de instanti bello, cogitatũ putabũt. quòd si prouinciæ Cõsulibus expetẽdæ uidentur, sicut sæpe multis clarissimis uiris expetitæ sunt: reddite prius nobis Brutũ, lumen, &

decus ciuitatis; qui ita conseruandus est, ut id signum, quod de cœlo delapsum Vestæ custodijs continetur; quo saluo, salui sumus futuri: tũc in cœlum uos, si fieri poterit, humeris nostris tollemus: prouincias certe dignissimas uobis deligemus. nũc, quod agitur, agamus: agitur autem, liberi'ne uiuamus, an mortem obeamus: quæ certe seruituti anteponẽda est. quid, si etiam affert tarditatem ista sententia ad Dolabellam persequendum? quãdo enim ueniet Consul? an id expectamus, quo ne uestigiũ quidem Asiæ ciuitatum, atque urbium relinquatur? at mittent aliquem de suo numero. ualde mihi probari potest, qui paulo ante clarissimo uiro priuato imperium extra ordinem non dedi. at hominem dignum mittent. nũ P. Seruilio digniorem? at eum quidem ciuitas nõ habet. quod ergo ipse nemini putat dãdum ne à senatu quidẽ, id ego unius iudicio delatũ comprobem? expedito nobis homine, & parato P. C. opus est, & eo, qui imperium legitimum habeat, qui præterea auctoritatem, nomen, exercitum, perspectum animum in Rep. liberanda. quis igitur is est? aut M. Brutus, aut C. Cassius, aut uterque. * decernerem planè, sicut multa, Consulem alterum, ambos'ue, ni Brutum colligassemus in Græcia, & eius auxiliũ ad Italiam uergere, quàm ad Asiã maluissemus: non ut eò ex acie respectum haberemus, sed ut ipsa acies subsidium haberet etiam transmarinum. præterea P. C. M. Brutũ retinet etiam nũc C. Antonius: qui tenet Apolloniam magnam urbem, & grauẽ: tenet opinor Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro: urget Illyricum: habet aliquot cohortes: habet equitatum. hinc si Brutus erit traductus ad aliud bellum, Græciam certe amiseri-

mus. est autem etiam de Brundusio, atque illa ora Italiæ prouidendum. quanquam miror tādiu morari Antonium: solet enim accipere ipse manicas, nec diutius obsidionis metū sustinere. quòd si confecerit Brutus, et intellexerit plus se Reip. profuturum, si Dolabellam persequatur, quàm si in Græcia maneat: aget ipse per sese, ut adhuc quoque fecit; neq; in tot incendijs, quibus cōfestim succurrendū est, expectabit senatū: nam & Brutus & Cassius multis iam in rebus ipse sibi senatus fuit: necesse est enim, in tanta cōuersione, & perturbatione omnium rerū, temporibus potius parere, quàm moribus: nec enim nunc primum aut Brutus, aut Cassius salutem libertatemq; patriæ legem sanctissimam, & morem optimum iudicauit. itaque, si ad nos nihil referretur de Dolabella persequendo, tamen ego pro decreto putarem, cum essent tales uirtute, auctoritate, nobilitate summi uiri, quorum alterius iā notus nobis est exercitus, alterius auditus. non igitur Brutus expectauit decreta nostra, cum studia nosset: neq;.n. est in prouinciam suam Cretam profectus: in Macedoniam alienā aduolauit: omnia sua putauit, quæ uos uestra esse uelletis: legiones conscripsit nouas, excepit ueteres: equitatum ad se abduxit Dolabellæ, atq; eū nondum tanto parricidio oblitum, hostem sua sententia iudicauit: nā ni ita esset, quo iure equitatū à Consule abduceret? quid? C. Cassius, pari magnitudine animi et cōsilij præditus, nō ne eo ex Italia consilio profectus est, ut prohiberet Syria Dolabellā? qua lege? quo iure? eo, quod Iupiter ipse sanxit; ut omnia, quæ Reip. salutaria essent, legitima et iusta haberentur: est.n. lex nihil aliud, nisi recta, & à numine deorū tracta ratio, imperans honesta,

probibens contraria. huic igitur legi paruit Cassius, cum est in Syriam profectus, alienam prouinciam, si homines legibus scriptis uterentur; his uero oppressis, suam lege naturæ. sed ut ea uestra quoq; auctoritate firmetur; censeo; Cũ P. Dolabella, *quiq; eius crudelissimi, & teterrimi facinoris ministri, socij, adiutores fuerunt, hostes populi* R. *à senatu iudicati sint; cumq; senatus* P. Dolabellá *bello persequendũ censuerit; ut is, qui omnia deorũ, hominũq; iura nouo, inaudito, inexpiabili scelere polluerit, nefarioq; patriæ se parricidio obstrinxerit, pœnas dijs hominibusq; meritas, debitasq; persoluat, senatui placere,* C. Cassium Procos. *prouinciam Syriam obtinere, uti qui eam optimo iure prouinciam obtinuerit, eumq; à* Q. Marcio Crispo Procos. L. Statio Murco Procos. A. Alieno Legato *exercitus accipere, eosq; ei tradere, cumq; his copijs, & si quas præterea parauerit, bello* P. Dolabellá *terra mariq; persequi: eius belli gerendi causa, quibus ei uideatur, naues, nautas, pecuniá, cæteraq;, quæ ad id bellum gerendum pertineant, ut imperandi in* Syria, Asia, Bithynia, Põto *ius potestatemq; habeat: utiq;, quamcũq; in prouinciam eius belli gerendi causa aduenerit, ibi maius imperiũ* C. Casij Procos. *sit, quàm eius erit, qui eam prouinciam tum obtinebit, cum* C. Cassius Procos. *in eá prouinciam uenerit:* Regem Deiotarum patrem, & Regem Deiotarum *filium, si, ut multis bellis sæpenumero imperium populi* R. *iuuerint, item* C. Cassium *Proconsulem copijs suis opibusq; iuuissent, senatui populoq;* R. *gratum esse facturos: itemq; si cæteri* Reges, *tetrarchæ, dynastæq; fecissent,* S. P. Q. R. *eorum officij non immemorem futurum: utiq;* C. Pansa, A. Hircius Cõsules, al=

ter, ambo'ue, si eis uideretur, Rep. recuperata de prouincijs consularibus, prætorijs ad hūc ordinem primo quoq; tempore referant. interea prouinciæ ab his, quibus obtinētur, obtineātur, quoad cuique ex S. C. successum sit. hoc S. C. ardētem inflāmabitis, & armatum armabitis Cassium: nec enim animū eius potestis ignorare, nec copias. animus is est, quem uidetis: copiæ, quas audistis: fortis et cōstantis uiri, qui ne uiuo quidem Trebonio Dolabellæ latrocinium in Syriam penetrare siuisset. Alienus familiaris & necessarius meus post interitum Trebonij profectus, ne dici quidem se Legatū Dolabellæ uolet. est Q. Cæcilij Bassi, priuati illius quidem, sed fortis, & præclari uiri, robustus & uictor exercitus: Deiotari Regis et patris & filij & magnus & nostro more instructus exercitus: summa in filio spes, summa ingenij indoles, summa uirtus. quid de patre dicam? cuius beneuolētia in populū R. est ipsius æqualis ætati: qui non solum socius imperatorum nostrorum fuit in bellis, uerū etiā dux copiarum suarū. quæ de illo uiro Sylla, quæ Muræna, quæ Seruilius, quæ Lucullus, quàm ornate, quàm honorifice, quàm grauiter sæpe in senatu prædicauerūt? quid de Cn. Pōpeio loquar? qui unū Deiotarum in toto orbe terrarum ex animo amicum uereq; beneuolum, unum fidelem populo R. iudicauit. fuimus imperatores ego & M. Bibulus in propinquis finitimisq; prouincijs: ab eodem Rege adiuti sumus & equitatu, & pedestribus copijs. secutum est hoc acerbissimum et calamitosissimum ciuile bellum. in quo quid faciendum Deiotaro? quid omnino rectius fuerit, dicere non est necesse, præsertim cum contra, ac Deiotarus sensit, uictoria belli iudicarit. quo in bello

si fuit error, communis ei fuit cum senatu: sin recta sententia, ne uicta quidem causa uituperanda est. ad has copias accedent alij Reges, etiã delectus accedent: neque uero classes deerũt; tanti Tyrij Cassium faciũt, tantũ eius in Syria nomen, atque Phœnice est. paratum habet imperatorem C. Cassium P. C. Resp. cõtra Dolabellam, nec paratũ solum, sed peritum atque fortem. magnas ille res gessit ante Bibuli summi uiri aduentum, cum Parthorũ nobilissimos duces, maximasq; copias fudit, Syriamq; immani Parthorũ impetu liberauit. maximã eius et singularẽ laudem prætermitto: cuius enim prædicatio nõ dum omnibus grata est, hanc memoriæ potius, quàm uocis testimonio conseruemus. animaduerti P. C. exornari etiã nimium à me Brutum, nimium Cassium ornari, Cassio uero sententia mea dominatum & principatum dari. quos ego orno? nempe eos, qui ipsi sunt ornamẽta Reip. quid D. Brutũ? non ne omnibus sententijs semper ornaui? nũ igitur reprehẽditis? an Antonios potius ornarẽ, nõ modo suarũ familiarũ, sed Romani nominis probra, atque dedecora? an Censorinũ ornem, in bello hostem, in pace sectorem? an cætera ex eodẽ latrocinio naufragia colligam? ego uero istos otij, concordiæ, legum, iudiciorum, libertatis inimicos, tantum abest, ut ornem, ut effici non possit, quin eos tam oderim, quàm Remp. diligo. uide, inquit, ne ueteranos offendas: hoc. n. uel maxime exaudio. ego autẽ ueteranos tueri debeo; sed hos, quibus sanitas est, certe timere non debeo; eos uero ueteranos, qui pro Rep. arma ceperunt, secutiq; sunt C. Cæsarem auctoritate beneficiorum paternorum, hodieq; Remp. defendunt cum magno periculo, non tueri solum, sed

etiam commodis augere debeo. qui autem quiescunt, ut VI & VIII legio; in magna gloria et laude ponendos puto. comites uero Antonij, qui, postquam beneficia Cæsaris comederunt, Consulem designatũ obsident, huic urbi ferrum, ignemq́; minitantur, Saxæ se et Caphoni tradiderunt ad facinus prædamq́; natis; nũ quis est, qui tuendos putet? ergo aut boni sunt, quos etiam ornare; aut quieti, quos conseruare debemus; aut impij, quorum contra furorem & bellum et iusta arma cepimus. quorum igitur ueteranorum animos ne offendamus, ueremur? eorum ne, qui D. Brutũ obsidione cupiunt liberare? quibus cum Bruti salus chara sit, qui possunt Cassij nomen odisse? an eorũ, qui utrisque armis uacant? nõ uereor, ne acerbus ciuis quisquam istorum sit, qui otio delectantur. tertio uero generi non militũ ueteranorum, sed importunissimorũ hostium cupio quam acerbissimum dolorem inurere. quanquã P. C. quousque dicemus sententias ueteranorum arbitratu? quod eorũ tantum fastidium est, quæ tanta arrogantia, ut ad arbitrium illorum imperatores etiam deligamus? ego autem (dicendum est enim P. C. quod sentio) non tam ueteranos intuendos nobis arbitror, quàm quid tyrones milites, flos Italiæ, quid nouæ legiones ad liberandum patriam paratissimæ, quid cuncta Italia de uestra grauitate sentiat: nihil enim semper floret: ætas succedit ætati: diu legiones Cæsaris uiguerunt, nunc uigent Pansæ, uigent Hircij, uigent Cæsaris filij, uigent Planci: uincũt numero, uincunt ætatibus, nimirũ etiam auctoritate uincunt: id enim bellum gerunt, quod ab omnibus gentibus comprobatur: itaque his promissa sunt præmia, illis persolu-

ta. fruantur his illi: persoluantur his, quæ spopondimus: id enim deos immortales spero æquissimũ iudicare. quæ cum ita sint, eam, quam dixi, sententiam uobis P. C. *censeo comprobandam.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DVODECIMA. ORATIO LV.

e Tſi minime decere uidetur P.C. falli, decipi, errare eum, cui uos maximis ſæpe de rebus aſſentiamini: cóſolor me tamen, quoniam uobiſcum pariter et unà cũ ſapientiſſimo Conſule erraui. nam cum duo conſulares ſpem honeſtæ pacis nobis attuliſſent, quòd erant familiares M. Antonij, quòd domeſtici, noſſe aliquod eius uulnus, quod nobis ignotũ eſſet, uidebãtur. apud alterum uxor, liberi: alter quotidie literas mittere, accipere, aperte fauere Antonio. hi ſubito hortari ad pacem, quod iam diu non feciſſent, non ſine cauſa uidebantur. acceſſit Cóſul hortator: at qui Conſul? ſi prudentiá quærimus, qui minime falli poſſet; ſi uirtutem, qui nullá pacẽ probaret, niſi Antonio cedente, atque uiсto; ſi magnitudinem animi, qui præferret mortẽ ſeruituti. uos autem P.C. non tam immemores ueſtrorum grauiſſimorũ decretorum uidebamini, quá, ſpe allata deditionis, quam amici pacem appellare mallent, de imponendis, nó de accipiendis legibus cogitare: auxerat autem meam quidem ſpem, credo item ueſtram, quòd domũ Antonij afflictam mœſtitia audiebam, lamentari uxorem. hic etiam fautores Antonij, quorum in uultu habitant oculi mei, triſtiores uidebam. quod ſi non ita eſt, cur à Piſone, & à Caleno potiſſimum, cur hoc tempore, cur tam improuiſo, cur tam repente pacis eſt facta mentio? negat Piſo ſcire ſe, negat audiſſe quidquam: negat Calenus rem

ullam

ullam nouã allatã esse: atque id nunc negant, posteaquã nos pacificatoria Legatione implicatos putant. quid ergo opus est nouo consilio, si in re nihil omnino noui est? decepti, decepti, inquã, sumus patres conscripti: Antonij est acta causa ab amicis eius, non publica. quod uidebã equidem, sed quasi per caliginẽ præstrinxerat aciẽ animi D. Bruti salus. quòd si in bello dari uicarij solerẽt, libẽter me, ut D. Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. atq; hac uoce Q. Fusij capti sumus: ne si à Mutina qui dẽ recesserit, audiemus Antoniũ? ne si in senatus quidẽ potestate futurũ se dixerit? durũ uidebatur: itaq; fracti sumus, cessimus. recedit igitur à Mutina? nescio. paret senatui? credo, inquit Calenus; sed ita, ut teneat dignitatẽ. ualde uobis Hercule laborandũ est P. C. ut uestrã dignitatẽ amittatis, quæ maxima est; Antonij, quæ neq; est ulla, neque esse potest, retineatis; ut eã per uos recuperet, quã per se perdidit. si iacens id nobiscũ ageret, audirẽ fortasse. quanquã: sed hoc malo dicere, audirẽ. stanti resistendũ est, aut cõcedẽda unà cũ dignitate libertas. at non est integrũ: cõstituta Legatio est. quid autem integrũ non est sapienti, quod restitui potest? cuiusuis hominis est errare: nullius, nisi insipiẽtis, in errore perseuerare: posteriores enim cogitationes (ut aiunt) sapientiores solẽt esse. discussa est illa caligo, quã paulo ante dixi: diluxit, patet, uidemus omnia, neque per nos solum, sed admonemur à nostris. attendistis paulo ante, præstantissimi uiri quæ esset oratio. mœstam, inquit, domũ offendi, coniugem, liberos. admirabãtur boni uiri, accusabãt amici, quòd spe pacis Legationẽ suscepissem. nec mirũ P. Seruili: tuis enim uerissimis, grauissimisq; sententijs omni

est non dico dignitate, sed etiã spe salutis spoliatus Antonius. ad eum te ire Legatum quis non miraretur? de me experior: cuius idem consiliũ, quod tuum, sentio quã reprehendatur. nos reprehendimur soli? quid? uir fortissimus Pansa sine causa tam accurate paulo ante locutus est tãdiu? quid egit, nisi uti falsam à se suspicionem depelleret? unde autem est ista suspicio? ex pacis patrocinio repentino, quod subito suscepit eodem captus errore, quo nos. quòd si est erratũ P. C. spe falsa, atque fallaci, redeamus in uiã. optimus est portus pœnitenti mutatio consilij. quid enim per deos immortales potest Reip. prodesse nostra Legatio? prodesse dico? quid, si etiã obfutura est? obfutura? quid, si iam obfuit? an uos acerrimam illam, et fortissimam populi R. libertatis recuperandæ cupiditatem, non imminutam ac debilitatam putatis Legatione pacis audita? quid municipia censetis? quid colonias? quid cunctam Italiam? futuram eodem studio, quo cõtra cõmune incendiũ exarserat? an nõ putamus fore, ut eos pœniteat professos esse et præ se tulisse odiũ in Antonium, qui pecunias polliciti sunt, qui arma, qui se totos et animis, & corporibus in saluté Reip. contulerũt? quemadmodum uestrũ hoc consiliũ Capua probabit? quæ temporibus his Roma altera est. illa impios ciues iudicauit, eiecit, exclusit. illi, illi, inquã, urbi fortissimæ conãti è manibus est ereptus Antonius. quid? legionũ nostrarum neruos non ne his consilijs incidimus? quis est enim, qui ad bellũ inflammato animo sit futurus spe pacis oblata? ipsa illa Martia cœlestis et diuina legio hoc nũcio languescet, et mollietur, atque illud pulcherrimum Martium nomen amittet: excident gladij: fluent

arma de manibus: ſenatum enim ſecuta, non arbitrabitur ſe grauiori odio in Antoniũ eſſe debere, quã ſenatũ. pudet huius legionis, pudet quartæ, quæ pari uirtute noſtram auctoritatem probans, non ut Conſulem, et imperatorem ſuum, ſed ut hoſtem, & oppugnatorem patriæ reliquit Antonium: pudet optimi exercitus, qui coniunctus eſt ex duobus: qui iam luſtratus, qui profectus ad Mutinam eſt: qui ſi pacis, ideſt timoris noſtri nomen audierit; ut non referat pedem, inſiſtet certe: quis enim reuocante, & receptui canente ſenatu properet dimicare? quid autem hoc iniuſtius, quàm nos, inſcientibus ijs, qui bellum gerunt, de pace decernere? nec ſolum inſcientibus, ſed etiam inuitis? an uos A. Hircium, præclariſſimum Conſulem, C. Cæſarem, deorũ beneficio natum ad hæc tempora, quorum epiſtolas ſpem uictoriæ declarantes in manu teneo, pacem uelle cenſetis? uincere illi expetunt, paciſq; dulciſſimum et pulcherrimum nomen non pactione, ſed uictoria concupierunt. quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulſandi, adminiſtrandi, ſuſtinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipſum, ne dicam imperium, ſecuta, armis, uiris, pecunia belli principia firmauit: eadem crudelitati M. Antonij ſuum totum corpus obiecit: exhauritur: uaſtatur: uritur: omnes æquo animo belli patitur iniurias, dummodo repellat periculum ſeruitutis. & ut omittam reliquas partes Galliæ; nam ſunt omnes pares: Patauini alios excluſerunt, alios eiecerunt miſſos ab Antonio: pecunia, militibus, et, quod maxime deerat, armis noſtros duces adiuuerunt. fecerunt idem reliqui, qui quondam in eadem cauſa erant,

et propter multorum annorum iniurias alienati à senatu putabantur. quos minime mirũ est cõmunicata cum his Rep. fideles esse, qui etiam expertes eius fidem suam semper præstiterunt. his igitur omnibus uictoriam sperantibus pacis nomen afferemus, idest desperationem uictoriæ? quid, si ne potest quidẽ ulla esse pax? quæ enim est conditio pacis, in qua ei, cum quo pacem facias, nihil concedi potest? multis rebus à nobis est inuitatus ad pacem Antonius: *bellum tamen maluit. missi* Legati *repugnante me, sed tamen missi: delata mandata: non paruit. denunciatũ est, ne* Brutum *obsideret, à* Mutina *discederet: oppugnauit etiam uehementius. et ad eum* Legatos *de pace mittemus, qui pacis nuncios repudiauit? uerecundiorem ne coràm putamus in postulando fore, quã fuerit tum, cum misit mandata ad senatum? atqui tum ea postulabat, quæ uidebãtur improba omnino, sed tamen aliquo modo posse concedi: non dum erat uestris tam grauissimis, tamq; multis iudicijs, ignominijsq; concisus. nunc ea petit, quæ dare nullo modo possumus, nisi prius uolumus nos bello uictos confiteri.* S.C. *falsa delata ab eo iudicauimus: num ea uera possumus indicare? leges statuimus per uim, & contra auspicia latas, ijsq; nec populum, nec plebem teneri: num eas restitui posse censetis? sestertiũ septies millies auertisse* Antonium *pecuniæ publicæ iudicauistis: num fraude poterit carere peculatus? immunitates ab eo, ciuitates, sacerdotia, regna uenierũt: num figentur rursus eæ tabulæ, quas uos decretis uestris refixistis? quòd si ea, quæ decreuimus, obruere uolumus: num etiam memoriam rerũ delere possumus? quando enim obliuiscetur ulla posteritas, cuius*

ſcelere in hac ueſtitus fœditate fuerimus? ut centurio-num legionis Martiæ Brunduſij profuſus ſanguis elua-tur, num elui prædicatio crudelitatis poterit? ut media prætercam, quæ uetuſtas tollet operum circa Mutinam tetra monumenta, ſceleris indicia, latrociniſq; ueſtigia? huic igitur importuno atq; impuro parricidæ, quid ha-bemus per deos immortales, quod remittamus? an Gal-liam ultimam, & exercitum? quid eſt aliud, non pacem facere, ſed differre bellum? nec ſolum prorogare bellũ, ſed concedere etiam uictoriam? an ille non uicerit, qua cunque conditione in hanc urbem cum ſuis armis uene-rit? nunc omnia tenemus: auctoritate ualemus pluri-mum: abſunt tot perditi ciues nefarium ſecuti ducem: tamen eorum ora, ſermones, qui ex eo numero in urbe relicti ſunt, ferre non poſſumus: quid cenſetis, cũ tot uno tempore irruperint; nos arma poſuerimus, illi non po-ſuerint? non ne nos noſtris conſilijs uictos in perpetuum fore? ponite ante oculos M. Antoniũ conſularem: ſpe-rantem Conſulatum Luciũ adiungite: ſupplete cæteros, neq; noſtri ordinis ſolum, honores & imperia meditan-tes: nolite ne Tyrones quidẽ Numiſios, & Muſtellas, Sa xas'ue cõtemnere. cum his facta pax, nõ erit pax, ſed pa ctio ſeruitutis. L. Piſonis ampliſſimi uiri præclara uox à te non ſolum in hoc ordine Panſa, ſed etiam in concione iure laudata eſt. exceſſurũ ſe ex Italia dixit, deos pena-tes & ſedes patrias relicturũ, ſi, quod dij omen auerte-rẽt, Rẽp. oppreſſiſſet Antonius. quæro igitur à te Piſo, nõ ne oppreſſam Remp. putes, ſi tot, tam impij, tam auda-ces, tam facinoroſi recepti ſint? quos nõ dum tantis par-ricidijs contaminatos uix ferebamus, hos nunc omni ſce-

lere coopertos tolerabiles censes ciuitati fore? aut isto tuo, mihi crede, consilio erit utendum, ut cedamus, abeamus, uitam inopem uagamq; persequamur: aut ceruices latronibus dandæ, atque in patria cadendum est. ubi sunt C. Pansa illæ cohortationes pulcherrimæ tuæ, quibus à te excitatus senatus, inflammatus populus R. non solum audiuit, sed etiam didicit, nihil esse homini R. fœdius seruitute? iccirco ne saga sumpsimus, arma cepimus, iuuentutem omnem ex tota Italia exciuimus, ut de exercitu florentissimo, & maximo Legati ad pacem mitterētur, si postulandam, quid timemus? si accipiendam, cur non rogamur? in hac ego Legatione sim? aut ad id consilium admiscear, in quo, ne si dissensero quidem à cæteris, sciturus populus R. sit? ita fiet, ut, si quid remissum, aut concessum sit, meo periculo peccet Antonius, cũ ei peccandi potestas à me concessa uideatur. quòd si habenda cum Antonij latrocinio pacis ratio fuit, mea tamen persona ad istam pacem cōciliandā minime fuit deligenda. ego nunquam Legatos mittendos censui: ego ante Legatorum reditũ ausus sum dicere; pacem ipsam si afferrent, quoniam sub nomine pacis bellum lateret, repudiandam: ego princeps sagorum: ego semper illum hostem appellaui, cum alij aduersarium; semper hoc bellum, cum alij tumultum: nec hæc in senatu solum, eadem ad populum semper egi: nec solum in ipsum, sed in eius socios, facinorum ministros, & præsentes, & eos, qui unà sunt, in totam deniq; M. Antonij domum sum semper inuectus. itaq; ut alacres, & læti spe pacis oblata inter se impij ciues, quasi uicissent, gratulabantur: sic me iniquũ eiurabant, de me querebantur: diffidebant etiam

Seruilio: meminerant eius sententiis cōfixum Antoniū: L. Cæsarem, fortem quidem illum, & constantem senatorē, auunculum tamen; Calenum procuratorem, Pisonem familiarem, te ipsum Pansa, uehementissimum & fortissimum Consulem, factum iam putant leniorem: non quo ita sit, aut esse possit: sed mentio à te facta pacis, suspicionem multis attulit immutatæ uolūtatis. inter has personas me interiectum amici Antonij moleste ferūt. quibus gerendus mos est, quoniā semel liberales esse cœpimus. proficiscātur Legati optimis ominibus, sed ij, in quibus nō offendatur Antonius. quòd si de Antonio nō laboratis, mihi certe P.C. cōsulere debetis. parcite oculis saltem meis, & aliquā ueniam iusto dolori date. quo enim aspectu uidere potero, mitto hostem patriæ, ex quo mihi odium in illum cōmune uobiscū est; quo modo aspiciam mihi uni crudelissimū hostem, ut declarant eius de me acerbissimæ conciones? adeo ne me ferreum putatis, ut cū eo congredi, aut illum aspicere possim? qui nuper cum in concione donaret eos, qui ei de parricidis audacissimi uidebantur; mea bona donare se dixit Petissio Vrbinati, qui ex naufragio luculenti patrimonij ad hæc Antoniana saxa proiectus est. an L. Antonium aspicere potero? cuius ego crudelitatem effugere non potuissem, nisi me mœnibus, & portis, & studio municipij mei defendissem. atque idem hic myrmillo Asiaticus, latro Italiæ, collega Lentonis, & Nuculæ, cum Aquilæ primipili nummos aureos daret, de meis bonis se dare dixit: si enim de suis dixisset, ne aquilam quidem ipsam credituram putauit. non ferent inquam oculi Saxam, Caphonem, nō duos Prætores, non Tribunū pl. non duos

designatos Tribunos, non Bestiam, non Trebellium, non Plancum. non possum animo æquo uidere tot, tam importunos, tam sceleratos hostes; nec id fastidio meo, sed charitate Reip. sed uincam animum, mihiq; imperabo: dolorem iustissimum, si non potuero frangere, occultabo. quid? uitæ censetis ne P. C. habendam mihi aliquã esse rationem? quæ mihi quidem minime chara est, præsertim cum Dolabella fecerit ut optanda mors esset, modo sine cruciatu atq; tormentis. uobis tamen, & populo uilis esse spiritus meus non debet: is enim sum, nisi forte me fallo, qui uigilijs, curis, sententijs, periculis etiam, quæ plurima adij propter acerbissimum omnium in me odium impiorum, perfecerim, ut non obstarent Reip. ne quid arrogantius uidear dicere. quod cum ita sit, nihil ne mihi de periculo meo cogitandum putatis? hic, cum in urbe essem, ac domi, tamen multa sæpe tentata sunt, ubi me non solum amicorum fidelitas, sed etiam uniuersæ ciuitatis oculi custodiunt: quid censetis, cum iter ingressus ero, longum præsertim, nullas ne insidias pertimescendas? tres uiæ sunt ad Mutinam, quò festinat animus, ut quamprimum illud pignus libertatis populi R. D. Brutum aspicere possim: cuius in complexu libenter extremum uitæ spiritũ ediderim, cum omnes actiones bonorum, omnes sententiæ meæ peruenerint ad eum exitum, qui mihi fuit propositus. tres ergo, ut dixi, uiæ; à supero mari, Flaminia; ab infero, Aurelia; media Cassia. nunc quæso attendite, num aberret à coniectura suspicio periculi mei. Hetruriam discriminat Cassia. scimus ne igitur Pansa, quibus in locis nunc sit Lentonis Cesenij Septẽuiralis auctoritas? nobiscũ nec animo certe

est,nec corpore.si autem aut domi est, aut non longe à domo:certe in Hetruria est,idest in uia.quis igitur mihi præstat,Lentonem uno capite esse contentum? dic mihi præterea Pãsa,Ventidius ubi sit.cui fui semper amicus, ante quàm ille Reip.bonisq; omnibus tã aperte est factus inimicus.possum Cassiam uitare,tenere Flaminiã.quid, si Anconã,ut dicitur,Ventidius uenerit, potero ne Ariminũ tuto accedere?restat Aurelia.hic quidem etiã præsidia habeo:possessiones enim sunt P.Clodij:tota familia occurret:hospitio inuitabit propter familiaritatem notissimam.hisce ego me uijs committam, qui Terminalibus nuper in suburbium,ut eodem die reuerterer,ire nõ ausus sim? domesticis me parietibus uix tueor sine amicorũ custodijs.itaque in urbe maneo; si licebit,manebo. hæc mea sedes est,hæc uigilia,hæc custodia, hoc præsidiũ statiuum. teneant alij castra,regna, res bellicas,oderint hostem:nos,ut dicimus, semperq; fecimus, urbem & res urbanas uobiscum pariter tuebimur. neque uero recuso munus hoc.quãquam populum R. uideo pro me recusare.nemo me minus timidus,nemo cautior. res declarat. uigesimus annus est, cum omnes scelerati me unum petunt.itaque ipsi,ne dicã mihi, Reip. pœnas dederũt:me saluum adhuc Resp.conseruauit sibi.timide hoc dicam: scio enim quiduis homini accidere posse. ueruntamẽ semel circunsessus lectis ualentissimorum hominum uiribus cecidi sciens,ut honestissime exurgere possem. possũne igitur satis uideri cautus,satis prouidus,si me huic itineri tam infesto, tamq; periculoso commisero? gloriam in morte debent ij, qui in Rep.uersantur,non culpæ reprehensionem, & stultitiæ uituperationem relinquere.

quis bonus non luget mortem Trebonij? quis non dolet interitum talis & ciuis & uiri? at sunt qui dicãt (dure illi quidem, sed tamen dicũt) minus dolendum, quòd ab homine impuro, nefarioq; non cauerit: etenim qui multorum custodem se profiteatur, eum sapientes sui primũ capitis aiunt custodem esse oportere. cum septus sis legibus, & iudiciorum metu, non sunt omnia timenda, neq; ad omnes insidias præsidia quærenda: quis enim audeat luci, quis in militari uia, quis bene comitatum, quis illustrem aggredi? hæc neq; hoc tempore, neq; in me ualẽt: nõ modo enim pœnam non extimescet, qui mihi uim at tulerit; sed etiam gloriam sperabit à latronum gregibus & præmia. hæc ego in urbe præuideo: facilis est circũ spectus, unde exeam, quò progrediar, quid ad dextram, quid ad sinistrã sit. num idem in Appẽnini tramitibus facere potero? in quibus, etiam si non erunt insidiæ, quæ facillime esse poterunt, animus tamen erit solicitus, ut nihil possit de officijs Legationis attendere. sed effugi insidias: perrupi Appenninum. nempe in Antonij congressum, colloquiumq; ueniendum est. quinã locus capietur? si extra castra: cæteri uiderint, ego mortem actutum futuram puto. noui hominis furorem, noui effrenatam uiolentiam. cuius acerbitas morum, immanitasq; naturæ ne uino quidem permixta temperari solet, hic ira, demẽtiaq; inflammatus, adhibito fratre Lucio teterrima belua, nũquam profecto à me sacrilegas manus atque impias abstinebit. memini colloquia & cum acerrimis hostibus, et cum grauissime dissentiẽtibus ciuibus. Cn. Põpeius Sexti filius Consul me præsente, cum essem tyro in eius exercitu, cum P. Vectio Catone duce Marsorum inter bina

castra collocutus est. quò quidem memini Sex. Pópeium fratrem Consulis ad colloquium ipsum Roma uenire, doctum uirum atque sapientem. quem Cato cũ salutasset, quem te appellem, inquit? at ille, uoluntate hospitem, necessitate hostem. erat in illo colloquio æquitas: nullus timor, nulla suberat suspicio: mediocre etiam odium: non enim, ut eriperẽt nobis socij ciuitatẽ, sed ut in eã reciperẽtur, petebant. Sylla cum Scipione inter Cales, et Teanũ, cum alter nobilitatis florem, alter belli socios adhibuisset, de auctoritate senatus, de suffragijs populi, & de iure ciuitatis legis inter se conditiones contulerunt. non tenuit omnino colloquium illud fidem, à ui tamẽ periculoq; abfuit. possumus ne igitur in Antonij latrocinio æque esse, ut hi? non possumus: aut, si cæteri possunt, me posse diffido. quòd si non extra castra congrediemur, quæ ad colloquium castra sumentur? in nostra ille nunquam ueniet, multo minus nos in illius. reliquum est, ut & accipiantur, & remittantur postulata per literas. ergo erimus in castris. mea ad omnia postulata una sententia. quam cum hic uobis audiẽtibus dixero, isse & redisse me putatote. Legationem confero. omnia ad senatum mea sententia reijciã, quæcũque postulabit Antonius: neque enim licet aliter, neque permissum est nobis ab hoc ordine, ut bellis confectis decem Legatis permitti solet more maiorum: neque ulla omnino à senatu mãdata accepimus. quæ cum agam in consilio non nullis, ut arbitror repugnãtibus, non ne metuendũ est, ne imperita militũ multitudo per me pacem distineri putet? facite hoc meum consilium Legiones nouas nõ improbare: nam Martiam, & quartam nihil præter dignitatem, & decus

probaturas esse, certe scio. quid? ueteranos non ueremur? nam timeri se ne ipsi quidem uolunt. sed quonam modo accipient seueritatem meã? multa enim falsa de me audierunt: multa ad eos improbi detulerunt. quorum cõmoda, ut uos optimi testes estis, semper ego sententia, auctoritate, oratione firmaui. sed credunt improbis, credũt turbulentis, credunt suis. sunt autem fortes illi quidem, sed propter memoriam rerum, quas gesserunt, pro populi R. *libertate, & salute* Reip. *nimis feroces, & ad suã uim omnia nostra consilia reuocantes. horum ego cogitationem non uereor, impetum pertimesco. hæc quoq; pericula tanta si effugero, satis ne tutum reditum putatis fore? cum enim & uestra auctoritate, & meo me more defendero, & meam fidem* Reip. *constantiamq́; præstitero; tum erũt mihi non hi solum, qui me oderunt, sed illi etiam, qui inuident, extimescendi. custodiatur igitur mea uita* Reip. *eáq́;, quoad uel dignitas, uel natura patietur, patriæ reseruetur. mors autem necessitatẽ habeat fati, aut, si ante oppetẽda est, oppetatur cum gloria. hæc cum ita sint, & si hanc* Legationem Resp. *ut leuissime dicã, non desiderat, tamen, si tuto licebit ire, proficiscar. omnino* P. *conscripti totum huiusce rei consilium non periculo meo, sed utilitate* Reip. *metiar. de qua mihi, quoniam liberum est spatium, multum etiam atque etiam considerandum puto, idq́; potissimum faciendum, quod maxime interesse* Reip. *iudicauero.*

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA XIII. ORATIO LVI.

PRincipio huius belli P.C. quod cum impijs ciuibus, sceleratisq; suscepimus, timui, ne conditio insidiosa pacis, libertatis recuperãdæ studia restingueret: dulce enim nomen est pacis, res uero ipsa cum iucunda, tum salutaris: nam nec priuatos focos, nec publicas leges uidetur, nec libertatis iura chara habere, quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat; eumq; ex numero hominum eijciendum, ex finibus humanæ naturæ exterminãdum puto. itaque siue Sylla, siue Marius, siue uterque, siue Octauius, siue Cinna, siue iterum Sylla, siue alter Marius, & Carbo, siue quis alius ciuile bellum optauit, eum detestabilem ciuem Reip. natum iudico. nam quid ego de proximo dicam? cuius acta defendimus, cum ipsum iure cæsum fateamur. nihil igitur hoc ciue, nihil hoc homine tetrius: si aut ciuis, aut homo habendus est, qui ciuile bellum concupiscit. sed hoc primum uidendum est P.C. cum omnibus ne pax esse possit, an sit aliquod bellum expiabile, in quo pactio pacis, lex sit seruitutis. pacem cum Scipione Sylla faciebat: non erat desperandum, si conuenisset, fore aliquem tolerabilem statum ciuitatis. Cinna si concordiam cum Octauio confirmare uoluisset; hominum in Rep. sanitas remanere potuisset. proximo bello si aliquid de summa grauitate Pompeius, multum de cupiditate Cæsar dimisisset; & pacem stabilem,

et aliquam Remp. nobis habere licuisset. hoc uero quid est? cũ Antonijs pax potest esse? cum Censorino, Ventidio, Trebellio, Bestia, Nucula, Munatio, Lentone, Saxa? exempli causa paucos nominaui: genus infinitũ, immanitatemq; ipsi cernitis reliquorũ. addite illa naufragia Cæsaris amicorũ, Barbas Cassios, Barbatios, Polliones: addite Antonij collusores, et sodales, Eutrapelum, Melam, Celium, Pontiũ, Crasiciũ, Tyronem, Mustellam, Petissium: comitatum relinquo, duces nomino. huc accedunt Alaudæ, cæteriq; ueterani, seminarium iudicum tertiæ decuriæ, qui, suis rebus exhaustis, beneficijs Cæsaris deuoratis, fortunas nostras cõcupierunt. ô fidam dexteram Antonij, qua ille plurimos ciues trucidauit. ô ratum religiosumq; fœdus, quod cum his fecerimus. hoc si M. Antonius uiolare conabitur, Lucij eum sanctitas à scelere reuocabit. illis locus si in hac urbe fuerit, urbi ipsi locus nõ erit. ora uobis eorum ponite P. C. ante oculos, & maxime Antoniorũ, incessum, aspectum, uultum, spiritum, latera tegentes alios, sequentes alios, alios prægredientes amicos. quem uini anhelitũ, quas cõtumelias fore censetis, minasq; uerborũ? nisi forte eos pax ipsa leniet, maximeq; cum in hunc ordinem uenerint: salutabũt benigne: comiter appellabunt unũquenque uestrum. non recordamini per deos immortales, quas in eos sententias dixeritis? acta Antonij rescidistis, leges refixistis, per uim, & contra auspicia latas decreuistis: totius Italiæ delectum excitastis: collegam, & socium scelerum omnium, hostem iudicauistis. cũ hoc quæ pax esse potest? si esset externus hostis, tamẽ id ipsum uix talibus factis posset aliquo modo. sed si maria, mõtes, regionũ magnitudines interessent,

odisses eum, quem non uideres. hi in oculis hærebunt, et, cũ licebit, in faucibus: quibus. n. septis iam immanes bel luas cõtinebimus? at incertus exitus belli est. est omnino fortium uirorum, quales uos esse debetis, uirtute præsta re tantum, ut possint fortunæ culpam non extimescere: sed quoniã ab hoc ordine non fortitudo solum, uerũ etiã sapientia postulatur; quanquam uidentur hæc non pos se seiungi, seiungamus tamen. fortitudo dimicare iubet, iustum odium incendit, ad confligendum impellit, uocat ad periculum. quid sapientia? cautioribus utitur cõsilijs, in posterum prouidet, est omni ratione protectior. quid igitur censet? parendum est enim; atque id optimũ iudi candum, quod sit sapientissime constitutum. si hoc præci pit, ne quid uita existimẽ antiquius, ne decernã capitis pe riculo, fugiã omne discrimen: quærã ex ea, etiã ne fue rit, cum id fecero, seruiendum. si annuerit: næ ego istam sapientiam, quãuis sit erudita, non audiam. sin responde rit, tu uero ita uitam, corpusq; seruato, ita fortunas, ita rẽ familiarẽ, ut hæc posteriora libertate ducas, itaq; his uti uelis, si liberare Remp. possis, nec pro his libertatẽ, sed pro libertate hæc proijcias tanquã pignora iniuriæ: tum sapientiæ uocẽ audire uidear, eiq; ut deo parẽ. itaque si receptis illis, possumus esse liberi, uincamus odiũ, pacemq; potiamur. sin liber uiuis his, incolumibusq; esse nullus po test: lætemur decertandi oblatã esse fortunam: aut. n. uictis his fruemur uictrice Rep. aut oppressi, quod omen auertat Iupiter, si nõ spiritu, at uirtutis laude uiuemus. at enim nos M. Lepidus, imperator iterum, Pontifex Ma ximus, optime proximo ciuili bello de Rep. meritus, ad pa cem adhortatur. nullius apud me P. C. auctoritas ma=

ior est, quàm M. Lepidi, uel propter ipsius uirtutem, uel propter familiæ dignitatem. accedunt eodem multa priuata, magna eius in me merita, ac mea quædam in illū. maximum uero eius beneficiū numero, quòd hoc animo in Remp. est: quæ mihi uita mea semper fuit charior. nam cum magnū Pompeium, clarissimū adolescentem, præstantissimi uiri filiū, auctoritate adduxit ad pacem, remq; publicam sine armis maximo ciuilis belli periculo liberauit; tum me eius beneficio plus quā pro uirili parte obligatum puto. itaque ei et honores decreui quā potui amplissimos, in quibus uos mihi estis assensi: nec unquamde illo et sperare optime, & loqui destiti. magnis & multis pignoribus M. Lepidum Resp. obligatum tenet. summa nobilitas est, omnes honores, amplissimum sacerdotium, plurima urbis ornamenta, ipsius, fratris, maiorumq; monumenta, probatissima uxor, optatissimi liberi, res familiaris cum ampla, tum casta à cruore ciuili. nemo ab eo ciuis uiolatus: multi beneficio & misericordia liberati. talis igitur uir & ciuis opinione labi potest, uoluntate à Rep. diffidere nullo pacto potest. pacem uult M. Lepidus. præclare, si talem potest efficere, qualem nuper effecit. qua pace Cn. Pompeij filium Resp. aspiciet, suoq; sinu complexuq; recipiet; neque solum illum, sed cum illo se ipsam sibi restitutam putabit. hæc causa fuit, cur decerneretis statuam in Rostris cum inscriptione præclara, cur absenti triumphum: quanquam enim magnas res bellicas gesserat, et triumpho dignas, non erat tamen ei tribuendum, quod nec L. Aemilio, nec Aemiliano Scipioni, nec superiori Africano, nec Mario, nec Pompeio, qui maiora bella gesserunt.

ſed quòd ſilentio ciuile bellũ confecerat, cum primum licuit, honores in eum maximos cõtuliſtis. exiſtimas ne igitur M. Lepide, *qualem* Pompeium Reſp. *habitura ſit ciuem, tales futuros* Antonios? *in altero pudor, grauitas, moderatio, integritas: in illis (et cum hos compello, prætereo omnino ex grege latrocinij neminem) libidines, ſcelera, ad omne facinus immanis audacia. deinde obſecro uos* P. C. *quis hoc ueſtrum nõ uidet, quod* Fortuna *ipſa, quæ dicitur cæca, uidit? ſaluis enim actis* Cæſaris, *quæ concordiæ cauſa defendimus,* Pompeio *ſua domus patebit, eamq́; non minoris, quàm emit* Antonius, *redimet: redimet, inquam,* Cn. Pompeij *domum filius. ò rem acerbam. ſed hæc ſatis diu multumq́; defleta ſunt. decreuiſtis tantam pecuniam* Pompeio, *quãtam ex bonis patrijs in prædæ diſſipatione inimicus uictor redegiſſet. ſed hanc mihi diſpenſationem pro paterna neceſſitudine & coniunctione depoſco. redimet hortos, ædes, urbana quædã, quæ poſſidet* Antonius. *nam argentũ, ueſtem, ſupellectilem, uinum amittet æquo animo, quæ ille heluo diſſipauit.* Albanum, Firmanũ *à* Dolabella *recuperabit, etiam ab* Antonio Tuſculanum: *hiq́;, qui nunc* Mutinã *oppugnant,* D. Brutum *obſident, de* Falerno *anſeres depellentur. ſunt alij plures fortaſſe, ſed mea memoria dilabuntur. ego etiam eos dico, qui hoſtiũ numero non ſunt,* Pompeianas *poſſeſſiones, quanti emerint, filio reddituros. ſatis inconſiderati fuit, ne dicam audacis, rem ullam ex illis attingere: retinere uero quis poterit, clariſſimo domino reſtituto? an is non reddet, qui domini patrimonium circumplexus, quaſi theſaurum draco,* Pompeij *ſeruus, libertus* Cæſaris, *agri* Lucani *poſſeſſiones occupa=*

uit? atque illud septies millies, quod adolesceti P. C. spo pondistis, ita describite, ut uideatur à uobis Cn. Pompeij filius in patrimonio suo collocatus. hæc senatus. reliqua populus R. in ea familia, quam uidit amplissimam, persequetur, in primis paternũ Auguratus locum: in quem ego eum, ut, quod à patre accepi, filio reddã, mea nominatione cooptabo. utrum igitur Augurem Iouis Optimi Maximi, cuius interpretes internũcijq; constituti sumus, utrum populus R. libenter sanciet, Pompeium, an Antonium? mihi quidem numine deorum immortalium uidetur hoc fortuna uoluisse, ut actis Cæsaris firmis ac ratis Cn. Pompeij filius posset & dignitatem & fortunas patrias recuperare. ac ne illud quidẽ silentio P. C. prætereundum puto, quòd clarissimi uiri Legati L. Paulus, Q. Thermus, C. Fannius, quorum habetis cognitam uoluntatem in Remp. eamq; perpetuã, atque constantem, nunciant, se Pompeij coueniendi causa diuertisse Massiliam, eumq; cognouisse paratissimo animo, ut cum suis copijs iret ad Mutinam, ni uereretur ueteranorum animos offendere. est uero eius patris filius, qui sapienter faciebat non minus multa, quã fortiter. itaque intelligitis & animum ei præsto fuisse, nec consilium defuisse. atque etiã hoc M. Lepido prouidendũ est, ne quid arrogantius, quàm eius mores ferunt, facere uideatur: si enim nos exercitu terret, non meminit illum exercitum senatus populiq; R. atque uniuersæ Reip. esse, nõ suũ. at uti potest pro suo. quid tum? omnia ne uiris bonis, quæ facere possunt, facienda sunt? etiã ne, si turpia, si perniciosa erũt, si facere omnino nõ licebit? quid autẽ turpius, aut fœdius, aut quod minus deceat, quã contra se-

natum, contra ciues, contra patriam exercitũ ducere? quid uero magis uituperandum, quàm id facere, quod non liceat? licet autem nemini contra patriam ducere exercitũ: si quidem licere id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, institutisq; cóceditur: neque enim, quod quisque potest, id ei licet: neque si nó obstatur, propterea etiam permittitur: tibi enim exercitũ Lepide *tanquã maioribus tuis patria pro se dedit. hoc tu arcebis hostem, fines imperij propagabis, senatui populoq;* R. *parebis, si quã ad aliã rem te forte traduxerit. hæc si cogitas, es* M. Lepidus Pontifex *maximus,* M. Lepidi *Pótificis maximi pronepos. sin hominibus tantũ licere indicas, quantũ possunt: uide, ne alienis exemplis, hisq; recentibus uti, quã et antiquis et domesticis malle uidedre. quòd si auctoritaté interponis sine armis, magis quidem laudo, sed uide ne hoc ipsum nó sit necesse: quanquã enim est tãta in te auctoritas, quanta debet in homine nobilissimo; tamen senatus se ipse nó contemnit; nec uero fuit unquã grauior, cóstantior, fortior. incensi omnes rapimur ad libertatem recuperandam: non potest ullius auctoritate tantus senatus populiq;* R. *ardor extingui: odimus: irati pugnamus: extorqueri de manibus arma non possunt: receptui signũ, aut reuocationem à bello audire nó possumus: speramus optima, pati uel difficillima malumus, quàm seruire. Cæsar confecit inuictum exercitum: duo fortissimi Consules adsunt cum copijs:* L. Planci *Consulis designati uaria, et magna auxilia non desunt: de* D. Bruti *salute certatur: unus furiosus gladiator cum teterrimorum latronum manu, contra patriam, contra deos penates, cótra aras, & focos, cótra quatuor Consu-*

les gerit bellum. huic cedamus? huius conditiones audiamus? cum hoc pacem fieri posse credamus? at periculum est, ne opprimamur. non metuo, ne is, qui suis amplissimis fortunis, nisi bonis saluis, frui nõ potest, prodat salutem suam. bonos ciues primum natura efficit, adiuuat deinde fortuna: omnibus enim bonis expedit saluam esse Remp. *sed in ijs, qui fortunati sunt, magis id apparet. quis fortunatior* Lepido, *ut ante dixi? quis eodẽ sanior? uidit eius mœstitiã, atque lacrymas populus* R. Lu*percalibus: uidit, quàm abiectus, quàm confectus esset, cum* Cæsari *diadema imponens* Antonius, *seruum se illius, quàm collegã esse malebat. qui si reliquis flagitijs, & sceleribus se abstinere potuisset, tamen unum ob hoc factum dignum illum omni pœna putarem: nã si ipse seruire poterat, nobis dominum cur imponebat? & si eius pueritia pertulerat libidines eorum, qui erant in eũ tyranni, etiam nè in nostros liberos dominum, & tyrannum cõparabat? itaque illo interfecto, qualem eum in nos esse uoluit, talis ipse in cæteros extitit: qua enim in barbaria quisquam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac urbe armis barbarorum stipatus* Antonius? Cæsare *dominante ueniebamus in senatum, si nõ libere, attamen tuto: hoc archipirata, quid enim dicam tyranno? hæc subsellia ab* Ithyreis *occupabantur. proru pit subito* Brundusium, *ut inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautissimũ oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum,* Suessam *fortissimorum militum sanguine impleuit:* Brundusij *in sinu nõ modo auarissimæ, sed etiam crudelissimæ uxoris delectos* Martiæ *legionis centuriones trucidauit: inde se*

quo furore, quo ardore ad urbem, id est ad cædem optimi cuiusque rapiebat? quo tempore dij immortales ipsi præsidium improuisum nec opinantibus nobis obtulerunt: Cæsaris enim incredibilis ac diuina uirtus latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorãs, quæcũque falso is diceret in sanctissimum adolescentem, ea uere recidere in memoriam pueritiæ suæ. ingressus urbem est, quo comitatu, uel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente populo R. *minaretur dominis, notaret domus, diuisurum se urbem palàm suis polliceretur. redijt ad milites. ibi pestifera illa* Tyburi *concio. inde ad urbem cursus: senatus in* Capitolium *: parata de circunscribendo adolescente sententia consularis, cum repente (nam* Martiam *legionem* Albæ *consedisse sciebat) affertur ei de quarta nuncius. quo perculsus abiecit consilium referendi ad senatum de* Cæsare *: egressus est nõ uijs, sed tramitibus paludatus: eoq; ipso die innumerabilia* S. C. *fecit: quæ quidem omnia citius delata, quàm scripta sunt. ex eo non iter, sed cursus, & fuga in* Galliam. Cæsarem *sequi arbitrabatur cum legione* Martia, *cum quarta, cum ueteranis: quorũ ille nomen præ metu ferre non poterat: eiq; in* Galliam *penetranti* D. *se* Brutus *obiecit: qui se totius belli fluctibus circumiri, quàm illum aut regredi, aut progredi maluit,* Mutinamq; *illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. quam cum operibus munitionibusq; sepsisset, nec eum florentissimæ coloniæ dignitas, neq;* Consulis *designati maiestas à parricidio deterreret: tum me, testor & uos, & populum* R. *et omnes deos, qui huic urbi præsident, inul=*

to, & repugnante, Legati missi tres cõsulares ad latronẽ M. Antoniũ gladiatorũ ducẽ. quis tã barbarus unquã? tã immanis? tã ferus? nõ audiuit: nõ respõdit: neq; eos solũ præsentes, sed multo magis nos, à quibus illi erant missi, spreuit, et pro nihilo putauit. postea quod scelus, quod facinus parricida nõ edidit? circũsedit colonos uestros, exercitũ populi R. Imperatorẽ, Cõsulẽ designatũ: agros diuexat ciuiũ optimorũ: hostis teterrimus omnibus bonis cruces ac tormẽta minitatur. cum hoc M. Lepide pax esse quæ potest? cuius ne supplicio quidẽ ullo satiari uidetur posse populus R. quòd si quis adhuc dubitare potuit, quin nulla societas huic ordini populoq; R. cũ illa importunissima bellua possit esse: desinat profecto dubitare his cognitis literis, quas mihi missas ab Hircio Cõsule modo accepi. eas dum recito, dumq; de singulis sentẽtijs breuiter disputo, P. C. ut adhuc fecistis, me attẽte audiatis. ANTONIVS HIRCIO ET CAESARI. *neq; se Imperatorẽ, neq; Hirciũ Cõsulem, nec Proprætorẽ Cæsarem: satis hoc quidem scite. deponere alienũ nomen ipse maluit, quàm illis suũ reddere.* COGNITA MORTE C. TREBONII, NON PLVS GAVISVS SVM, QVÀM DOLVI. *uidete, quid se gauisum, quid doluisse dicat: facilius de pace deliberabitis.* DEDISSE POENAS SCELERATVM CINERI ATQVE OSSIBVS CLARISSIMI VIRI, ET APPARVISSE NVMEN DEORVM INTRA FINEM ANNI VERTENTIS, AVT IAM SOLVTO SVPPLICIO PARRICIDII, AVT IMPENDENTE, LAETANDVM EST. *ò Spar*

tace, quem enim te potius appellem? cuius propter nefanda scelera tolerabilis fuisse uidetur Catilina: lætandum esse, ausus es scribere, Treboniũ dedisse pœnas? sceleratũ Treboniũ? quo scelere, nisi quòd te Idibus Mart. à debita tibi peste seduxit? age hoc lætaris. uideamus, quid moleste feras. HOSTEM IVDICATVM HOC TEMPORE DOLABELLAM EO QVOD SICARIVM OCCIDERIT, ET VIDERI CHARIOREM POPVLO R. FILIVM SCVRRAE, QVAM C. CAESAREM PATRIAE PARENTEM, INGEMISCENDVM EST. *quid ingemiscis hostem Dolabellã iudicatum? quid? te nõ intelligis, delectu tota Italia habito, Cõsulibus missis, Cæsare ornato, sagis deniq; sumptis, hostem iudicatũ? quid est autẽ scelerate, ꝙ gemas hostẽ Dolabellã iudicatũ à senatu? quẽ tu ordinẽ omnino esse nullũ putas. sed eã tibi causam belli gerẽdi proponis, ut senatũ funditus deleas, reliqui boni, et locupletes omnes summũ ordinẽ subsequãtur. at scurræ filiũ appellat: quasi uero ignotus nobis fuerit splendidus eques R. Trebonij pater. is autem humilitatẽ despicere audet cuiusquã, qui ex Fadia sustulerit liberos?* ACERBISSIMVM VERO EST, TE A. HIRCI ORNATVM ET BENEFICIIS CAESARIS, ET TALEM AB EO RELICTVM, QVALEM IPSE MIRARIS. *equidem negare non possum, à Cæsare Hircium ornatum: sed illa omnia ornamenta in uirtute, & industria posita lucent: tu uero, qui te ab eodem Cæsare ornatum negare non potes, quid esses, si tibi ille non tam multa tribuisset? ecquo te tua*

uirtus prouexisset? ecquod genus? in lustris, popinis, alea, uino tẽpus ætatis omne cõsumpsisses, ut faciebas, cum in gremijs mimarũ mentũ mentemq; deponeres. ET TE O PVER. *puerũ appellat, quẽ nõ modo uirũ, sed etiã uirũ fortissimum sensit, & sentiet. est istuc quidẽ nomẽ ætatis, sed ab eo minime usurpãdũ, qui suã amẽtiã puero huic præbet ad gloriã.* QVI OMNIA EIVS NOMINI DEBES: *debet uero, soluitq; præclare. si enim ille patriæ parẽs est, ut tu appellas; ego, quid sentiã, uidero: cur nõ hic parens uerior, à quo certe uitã habemus è tuis facinorosissimis manibus ereptã?* ID AGERE, VT IVRE DAMNATVS SIT DOLABELLA? *turpem uero actionem, qua defenditur amplissimi auctoritas ordinis cõtra crudelissimi gladiatoris amentiam.* ET VT VENEFICA HAEC LIBERETVR OBSIDIONE? *ueneficam audes appellare eum uirũ, qui tuis ueneficijs remedia inuenit? quem ita obsides noue Annibal, aut si quis acutior imperator fuit; ut te ipse obsideas, neque te istinc, si cupias, possis explicare. recesseris: undiq; omnes insequentur. manseris: hærebis. nimirũ recte ueneficam appellas, à quo tibi præsentem pestem uides comparatã.* VT QVAMPOTENTISSIMVS SIT CASSIVS, ATQVE BRVTVS? *putes Censorinum dicere, aut Ventidium, aut etiam ipsos Antonios. cur autem nolint potentes esse non modo optimos, & nobilissimos uiros, sed secum etiam in Reip. defensione coniunctos?* NIMIRVM EODEM MODO HAEC ASPICITIS, VT PRIORA. *quæ tandem?* CASTRA POMPEII

SENATVM APPELLATIS? *an uero tua castra senatũ appellaremus? in quibus tu es uidelicet cõsularis, cuius totus Consulatus est ex omni monumentorum memoria reuulsus: duo Prætores sine causa diffisi se aliquid habituros: nos enim Cæsaris beneficia defendimus: prætorij Philadelphus Annius, & innocẽs Gallius:*
* *ædilitij Coricus laterum, et uocis meæ Bestia, & fidei patronus, fraudator creditorum Trebellius, & homo diruptus dirutusq; Q. Celius, columenq; amicorum Antonij Cotula Varius: quos Antonius deliciarum causa loris in conuiuio cædi iubebat à seruis publicis: Septemuirales Lento, Nucula, tum deliciæ atq; amores populi R. L. Antonius: tribunitij primum duo designati, Tullus Hostilius, qui suo iure in porta nomen inscripsit; qui cum prodere imperatorem suum non posset, reliquit. alter est designatus, Viseius nescio quis, fortis, ut aiunt, latro, quem tamen temperantem fuisse ferunt Isauri balneatorem. sequũtur alij tribunitij, T. Plancus in primis: qui si senatum dilexisset, nunquam curiam incendisset. quo scelere damnatus, in eam urbem redijt armis, à qua excesserat legibus. sed hoc ei commune cum plurimis dissimillimis. illud tamen uerum, quod in hoc Planco prouerbij loco dici solet, perire eum nõ posse, nisi ei crura fracta essent: fracta sunt, & uiuit. hoc tamen, ut alia multa, Aquilæ fertur acceptum. est etiam ibi Decius, ab illis, ut opinor,*
* *Muribus Decijs: itaque Cæsaris munere Deciorum quidem multo interuallo per hunc præclarum uirum memoria renouata est. Saxam uero Decidium præterire qui possum, hominem deductum ex ultimis gentibus? ut eum Tribunum pl. uideremus, quem ciuem nunquam*

uideramus. est quidem alter Saserna. sed omnes tamen tantam habent similitudinem inter se, ut in eorum prænominibus errem. nec uero Exitius Philadelphi frater Quæstor prætermittendus est, ne, si de clarissimo adolescente siluero, inuidisse uidear Antonio. est etiam Asinius quidam senator uoluntarius, lectus ipse à se. apertam curiam uidit post Cæsaris mortem: mutauit calceos: pater conscriptus repente factus est. nó noui Sex. Albedium: sed tamen neminem tam maledicum offendi, qui illũ negaret dignum Antonij senatu. arbitror me aliquos præterisse: de ijs tamen, qui occurrebant, tacere nó potui. hoc igitur fretus senatu, Pompeianum senatum despicit: in quo decem fuimus consulares: qui si omnes uiuerent, bellum omnino hoc non fuisset, auctoritati cessisset audacia. sed quantum præsidij fuerit in cæteris, hinc intelligi potest, quòd ego unus relictus è multis, contudi, & fregi adiuuantibus uobis exultantis prædonis audaciam. quòd si fortuna nobis modo non eripuisset Ser. Sulpitium, eiusq; collegam ante M. Marcellum, quos ciues? quos uiros? si duos Consules amicissimos patriæ simul ex Italia eiectos, si L. Afranium summũ ducem, si P. Lentulũ ciuem cum in cæteris rebus, tum in salute mea singularem, si Bibulum, cuius est in Remp. merito semper laudata constantia; si L. Domitium præstantissimum ciuem, si App. Claudium pari nobilitate, & uoluntate præditum, si P. Scipionem clarissimum uirum, maiorumq; suorum simillimum Resp. tenere potuisset: certe his consularibus non esset Pompeianus despiciendus senatus. utrum igitur æquius, utrum melius Reip. fuit, Cn. Pompeium, an sectorem Cn. Pompeij ui-

uere Antonium? qui uero prætorij? quorum princeps M. Cato, idemq; omnium gentiū uirtute princeps. quid reliquos clarissimos uiros commemorem? nostis omnes. magis uereor, ne longum me in enumerando, quàm ne ingratum in prætereundo putetis. qui ædilitij? qui tribunitij? qui quæstorij? quid multa? talis senatorum et dignitas & multitudo fuit, ut magna excusatione opus ijs sit, qui illa in castra non uenerunt. nunc reliqua attendite. VICTVM CICERONEM DVCEM HABVISTIS. *eo libentius ducem audio, quòd certe ille dicit inuitus. nam de uicto nihil laboro: fatum enim meum est sine Rep. nec uinci posse, nec uincere.* MACEDONIAM MVNITIS EXERCITIBVS. *& quidem fratri tuo, qui à uobis nihil degenerat, extorsimus.* AFRICAM COMMISISTIS VARO BIS CAPTO. *hic cū C. fratre putat se litigare.* IN SYRIAM CASSIVM MISISTIS. *nō igitur sentis huic causæ orbem terræ parere, te extra munitiones tuas, uestigium ubi imprimas, non habere?* CASCAM TRIBVNATVM GERERE PASSI ESTIS: *quid ergo? ut Marullum, ut Cæsetium, à Rep. remoueremus eum, per quem, ut neque idē hoc posthac, neq; multa huiusmodi accidere possent, consecuti sumus?* VECTIGALIA IVLIANA LVPERCIS ADEMISTIS. *Lupercorum mentionem facere audet? neque illius diei memoriam perrhorrescit, quo ausus est obrutus uino, unguentis oblitus, nudus gementē populū R. ad seruitutē cohortari?* VETERANORVM COLONIAS DEDVCTAS LEGE, ET S.C.

SVSTVLISTIS. *nos sustulimus, an cōtra lege comitijs centuriatis lata sanximus? uide, ne tu ueteranos, tamē eos, qui erāt perditi, perdideris, in eumq; locū deduxeris, ex quo ipsi iā sentiunt se nūquā exituros.* MASSILIENSIBVS IVRE BELLI ADEMPTA REDDITVROS VOS POLLICEMINI. *nihil disputo de iure belli: magis facilis disputatio est, quàm necessaria. illud tamē animaduertite* P.C. *quàm sit huic* Reip. *natus hostis* Antonius, *qui tantopere eā ciuitatē oderit, quā scit huic* Reip. *semper fuisse amicissimā.* NEMINEM POMPEIANVM, QVI VIVAT, TENERE LEGE HIRCIA DIGNITATES. *qui quæso iā legis* Hirciæ *mentionem facit? cuius non minus arbitror latorē ipsum, quàm eos, de quibus lata est, pœnitere. omnino mea quidē sententia legem illā appellare fas nō est: & ut sit lex, nō debemus illā* Hircij *legem putare.* APVLEIANA PECVNIA BRVTVM SVBORNASTIS. *quid, si omnibus suis copijs excellentem uirū* Resp. *armasset, quem tandē bonū pœniteret? nec enim sine pecunia exercitū alere, nec sine exercitu fratrem tuū capere potuisset.* SECVRI PERCVSSOS PETVM ET MENEDEMVM CIVITATE DONATOS ET HOSPITES CAESARIS, LAVDASTIS. *nō laudamus, quod ne audiuimus quidem: ualde.n. nobis in tāta perturbatione* Reip. *de duobus nequissimis* Græculis *cogitādū fuit.* THEOPOMPVM NVDVM EXPVLSVM A' TREBONIO CONFVGERE ALEXANDRI

AM NEGLEXISTIS. *magnũ crimen senatus. de Theopompo summo homine neglex imus: qui ubi terrarum sit, quid agat, uiuat denique, an mortuus sit, quis aut scit, aut curat?* SER. GALBAM EODEM PVGIONE SVCCINCTVM IN CASTRIS VIDETIS. *nihil tibi de Galba respondeo fortissimo et cõstantissimo ciue: corám aderit: præsens tibi & ipse, & ille, quem insimulas, pugio respondebit.* MILITES AVT MEOS, AVT VETERANOS CONTRAXISTIS TANQVAM AD EXITIVM EORVM, QVI CAESAREM OCCIDERANT: ET EOSDEM NEC OPINANTES AD QVAESTORIS SVI, AVT IMPERATORIS, AVT COMMILITONVM SVORVM PERICVLA IMPVLISTIS. *scilicet uerba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia, quarta, ignorabant ueterani, quid ageretur. non illi senatus auctoritatem, aut libertatem populi R. sequebantur? Cæsaris mortem ulcisci uolebant, quam omnes fatalem fuisse arbitrabantur: te uidelicet saluum, beatum, florentem esse cupiebant? ò miser cum re, tum hoc ipso, quòd non sentis quàm miser sis. sed maximum crimen audite.* DENIQVE QVID NON AVT PROBAVISTIS, AVT FECISTIS? QVID FACIAT, SI REVIVISCAT, *quis? credo enim afferet aliquod scelerati hominis exemplum:* CN. POMPEIVS IPSE: *ò nos turpes, si quidem Cn. Pompeium imitaturi sumus:* AVT FILIVS EIVS, SI DOMI POS=

SIT. poterit, mihi crede: nam paucis diebus et in domũ, et in hortos paternos immigrabit. POSTREMO NEGATIS PACEM POSSE FIERI, NISI AVT EMISERO BRVTVM, AVT FRVMENTO IVVERO. alij istuc negant: ego uero, ne si ista quidem feceris, unquam tecum pacem huic ciuitati futuram puto. QVID? HOC PLACETNE VETERANIS ISTIS? QVIBVS ADHVC OMNIA INTEGRA SVNT. nihil uidi tam integrũ, quã ut oppugnare Imperatorẽ incipiãt, quem tanto studio consensuq; offenderint. QVONIAM VOS ASSENTATIONIBVS, ET VENENATIS MVNERIBVS VENISTIS. deprauati aut corrupti sunt, quibus persuasum est foedissimum hostẽ iustissimo bello persequi. AT MILITIBVS INCLVSIS OPEM FERTIS. NIHIL MOROR EOS SALVOS ESSE, ET IRE QVO LVBET, SI TANTVM MODO PATIVNTVR PERIRE EVM, QVI MERVIT. quã benigne: itaque usi liberalitate Antonij milites Imperatorẽ reliquerũt, et se ad hostẽ metu perterriti contulerunt: per quos si non stetisset, non Dolabellæ prius Imperatori suo, quã Antonius etiam collegæ parentasset. CONCORDIAE FACTAM ESSE MENTIONEM SCRIBITIS IN SENATV, ET LEGATOS ESSE CONSVLARES QVINQVE. DIFFICILE EST CREDERE, EOS, QVI ME PRAECIPITEM EGERINT, AEQVISSIMAS

CONDITIONES FERENTEM, ET TAMEN EX HIS ALIQVID REMITTERE COGITANTEM, PVTARE ALIQVID MODERATE AVT HVMANE ESSE FACTVROS. VIX ETIAM VERISIMILE EST, QVI IVDICAVERINT HOSTEM DOLABELLAM OB RECTISSIMVM FACINVS, EOSDEM NOBIS PARCERE POSSE IDEM SENTIENTIBVS. *parum ne uidetur omnium facinorum sibi cum Dolabella societatem initã confiteri? non ne cernitis ex uno fonte omnia scelera manare? ipse denique fatetur, hoc quidem satis acute, nõ posse eos, qui hostem Dolabellam iudicauerint ob rectissimũ facinus, (ita enim uidetur Antonio) sibi parcere idem sentienti. quid huic facias, qui hæc literis, memoriæq; mandarit, ita sibi cõuenisse cum Dolabella, ut ille Trebonium, et, si posset, etiã Brutũ, Cassium discruciatos necaret, eademq; inhiberet supplicia nobis? cõseruandus ciuis cum tam pio, iustoq; fœdere. is etiam queritur conditiones suas repudiatas, æquas quidem & uerecundas, ut haberet Galliam ultimam, aptissimã ad bellum renouandum instruendumq; prouinciam; ut Alaudæ in tertia decuria iudicarent, idest ut perfugium scelerum esset cum turpissimis Reip. sordibus; ut acta sua rata essent, cuius nullum remanet Consulatus uestigium. cauebat etiam L. Antonio: qui fuerat æquissimus agri priuati & publici decempedator, Nucula, & Lentone collega.* QVAMOBREM VOS POTIVS ANIMADVERTITE, VTRVM SIT ELEGANTIVS, ET

PARTIBVS VTILIVS, TREBONII MORTEM PERSEQVI, AN CAESARIS: ET VTRVM SIT AEQVIVS, CONCVRRERE NOS, QVO FACILIVS REVIVISCAT POMPEIANORVM CAVSA TOTIES IVGVLATA; AN CONSENTIRE, NE LVDIBRIO SIMVS INIMICIS. *si esset iugulata, nunquã exurgeret: quod tibi, tuisq; contingat. utrum, inquit, elegantius. atqui hoc bello de elegantia quæritur. et partibus utilius. partes furiose dicuntur in foro, in curia. bellum contra patriam nefarium suscepisti: oppugnas Mutinam: circunsedes Consulem designatum: bellum contra te duo Consules gerunt, cumq; his Proprætor Cæsar: cuncta cõtra te Italia armata est: istas tu partes potius, quã à populo R. defectionẽ uocas? potius M. Trebonij mortẽ, quã Cæsaris persequimur? Trebonij satis persecuti sumus, hoste iudicato Dolabella: Cæsaris mors facillime defenditur obliuione et silentio. sed uidete, quid moliatur. cum mortem Cæsaris ulciscendam putat, mortem proponit non ijs solum, qui illam rem gesserunt, sed ijs etiã, qui non moleste tulerunt.* QVIBVS, VTRI NOSTRVM CECIDERINT, LVCRO FVTVRVM EST. QVOD SPECTACVLVM ADHVC IPSA FORTVNA VITAVIT, NE VIDERET VNIVS CORPORIS DVAS ACIES LANISTA CICERONE DIMICANTES: QVIVSQVE EO FELIX EST, VT IISDEM ORNAMENTIS DECEPERIT VOS, QVIBVS

BVS DECEPTVM CAESAREM GLORIATVS EST. *pergit in mea maledicta. quasi uero ei pulcherrime priora processerint: quem ego iniustum uerissimis maledictorum notis tradã hominum memoriæ sempiternæ. ego lanista? & quidem nõ insipiens: deteriores enim iugulari cupio, meliores uincere. utri ceciderint, scribit lucro nobis futurũ. ô præclarum lucrum, quo te uictore, quod dij omen auertant, beata mors eorum futura sit, qui è uita excesserint sine tormentis. à me deceptos ait eisdem ornamẽtis* Hirciũ, & Cæsarẽ. *quod quæso adhuc à me est tributum* Hircio *ornamentum? nã* Cæsari *plura, & maiora debentur. deceptũ autem patrem à me* Cæsarem *dicere audes? tu, tu, inquam, illum occidisti* Lupercalibus: *cuius homo ingratissime* Flaminium *cur reliquisti? sed iam uidete magni & clari uiri admirabilem grauitatem atque constantiam.* MIHI QVIDEM CONSTAT, NEC MEAM CONTVMELIAM, NEC MEORVM FERRE, NEC DESERERE PARTES QVAS POMPEIVS ODIVIT, NEC VETERANOS SEDIBVS SVIS MOVERI PATI, NEC SINGVLOS AD CRVCIATVM TRAHI, NEC FALLERE FIDEM, QVAM DEDI DOLABELLAE. *omitto alia: fidẽ* Dolabellæ *sanctissimi uiri deserere homo pius non potest: quam fidem? an optimi cuiusque cædis, urbis, &* Italiæ *partitionis, suis dandarum diripiendarumq; prouinciarum? nam quid erat aliud, quod inter* Antonium *et* Dolabellam *impurissimos parricidas fœdere, ac fide sanciretur?* NEC LEPIDI SOCIETATEM

VIOLARE PIISSIMI HOMINIS. *tibi cum Lepido societas? aut cum ullo, non dicam bono ciue, sicut ille est, sed homine sano? id agis, ut Lepidum aut impium, aut insanũ existimari uelis. nihil agis. quã quam affirmare de altero difficile est, de Lepido præsertim, quem ego metuam nunquam, bene sperabo dum licebit. reuocare te à furore Lepidus uoluit, non adiutor esse dementiæ. tu porrò ne pios quidé, sed piissimos quæris: et quod uerbum omnino nullũ in lingua latina est, id propter tuam diuinam pietatem nouum inducis.* NEC PLANCVM PRODERE PARTICIPEM CONSILIORVM. *Plancum participem? cuius memorabilis ac diuina uirtus lucem affert Reip. nisi forte subsidio tibi uenire arbitraris cum fortissimis legionibus, magno equitatu, peditatuq; Gallorum: quiq;, nisi ante eius aduentum Reip. pœnas dederis, ille huius belli feret principatum: quanquam enim prima præsidia utiliora Reip. sunt, tamen extrema sunt gratiora. sed iam se colligit, et ad extremum incipit philosophari.* SI ME RECTIS SENSIBVS EVNTEM DII IMMORTALES, VT SPERO, ADIVVERINT, VIVAM LIBENTER. SIN AVTEM ALIVD ME FATVM MANET, PRAECIPIO GAVDIA SVPPLICIORVM VESTRORVM: NANQVE SI VICTI POMPEIANI TAM INSOLENTES SVNT; VICTORES QVALES FVTVRI SINT, VOS POTIVS EXPERIEMINI. *præcipias licet gaudia: nõ. n. tibi cũ Põpeianis, sed cũ uniuersa Rep. bellũ est. omnes te dij, ho*

mines, summi, medij, infimi, ciues, peregrini, uiri, mulieres, liberi, serui oderũt. sensimus hoc nuper falso nũcio, uero propediẽ sentiemus. quæ si tecum ipse recolis, æquiore animo & maiore consolatione moriere. DENIQVE SVMMA IVDICII MEI SPECTAT HVC, VT MEORVM INIVRIAS FERRE POSSIM, SI AVT OBLIVISCI VELINT IPSI FECISSE, AVT VLCISCI PARATI SINT VNA' NOBISCVM CAESARIS MORTEM. *hac Antonij sentẽtia cognita, dubitaturos ne A. Hircium, C. Pansam Cõsules putatis, quin ad Antoniũ transeant? Brutũ obsideãt? Mutinã expugnare cupiant? quid de Pãsa & Hircio loquar? Cæsar, singulari pietate adolescẽs, poterit se tenere, quin D. Bruti sanguine pœnas patrias persequatur? itaq; fecerũt, uti his literis lectis ad munitiones propius accederent. quo maior adolescẽs Cæsar, maioreq́; deorũ immortaliũ beneficio Reip. natus est, qui nulla specie paterni nominis, nec pietate abductus unq̃ est. intelligit maximã pietatẽ conseruatione patriæ cõtineri. quòd si partiũ certamen esset, quarum omnino nomen extinctum est: Antonius ne potius, & Ventidius partes Cæsaris defenderent, quàm primum Cæsar adolescens summa pietate, & memoria parentis sui, deinde Pansa, & Hircius, qui quasi cornua duo tenuerunt Cæsaris, tum cum illæ uere partes uocabantur? hæ uero quæ sunt partes, cum alteris senatus auctoritas, populi R. libertas, Reip. salus proposita sit, alteris cædes bonorum, urbis, Italiæq; partitio? Veniamus aliquãdo ad clausulã.* LEGATOS VENIRE NON CREDO. *bene me nouit.*

* bellum quò ueniat, proposito præsertim exemplo Dolabellæ, sanctiores erunt credo iure Legati, quàm duo Consules, contra quos arma fert; quàm Cæsar, cuius patris Flamen est; quàm Consul designatus, quem oppugnat; q̃ Mutina, quã obsidet; quàm patria, cui ignem ferrumq; minitatur. CVM VENERINT; QVAE POSTVLENT, COGNOSCAM. quin tu abis in malã pestem, malumq; cruciatum. ad te quisquã ueniat nisi Ventidij similis? oriens incendiũ qui restinguerent, summos uiros misimus; repudiasti: nũc in tantam flãmam tamq; inueteratam mittamus, cum locum tibi reliquum non modo ad pacem, sed ne ad deditionem quidem feceris? hanc ego epistolam P.C. nõ quo illũ dignum putarem, recitaui, sed ut confessionibus ipsius omnia patefacta eius parricidia uideretis. cum hoc pacem M. Lepidus, uir ornatissimus omnibus & uirtutis et fortunæ bonis, si hæc uideret, denique aut uellet, aut fieri posse arbitraretur? prius undis flamma, ut ait poeta nescio quis: prius denique omnia, q̃ aut cũ Antonijs Resp. aut cum Rep. Antonij redeãt in gratiam. monstra quædam sunt ista, & portenta, & prodigia Reip. moueri sedibus suis huic urbi melius est, atque in alias, si fieri possit, terras demigrare, unde Antoniorũ nec facta, nec nomen audiat, quàm illos, Cæsaris uirtute eiectos, Bruti retentos, intra hæc mœnia uidere. optatissimum est uincere: secundum est, nullum casum pro dignitate, & libertate patriæ non ferendum putare. quod reliquũ est, non est tertium, sed postremum omnium, maximam turpitudinem suscipere uitæ cupiditate. quæ cum ita sint, de mandatis literisq; M. Lepidi uiri clarissimi Seruilio assentior; & hoc

amplius censeo : Magnũ Pompeium Cn. F. pro patris, maiorumq́; suorum animo, studioq́; in Remp. suaq́; pristina uirtute, industria, uoluntate fecisse, quòd suam eorumq́;, quos secũ haberet, operam senatui populoq́; R. pollicitus esset ; eamq́; rem senatui populoq́; R. gratam acceptamq́; esse ; eiq́; honori dignitatiq́; eam rem fore. hoc uel coniungi cũ hoc S.C. licet, uel seiungi potest, separatimq́; perscribi, ut proprio S. C. Pompeius collaudatus esse uideatur.

IN M. ANTONIVM PHILIPPICA DECIMA QVARTA. ORATIO LVII.

I, ut ex literis, quæ recitatæ sunt P. C. *sceleratissimorum hostium exercitum cæsum fusumq́; cognoui, sic id, quod et omnes maxime optamus, & ex ea uictoria, quæ parta est, consecutum arbitramur*, D. *Brutum egressum iam Mutina esse cognouissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter eiusdem salutem redeundum ad pristinum uestitum sine ulla dubitatione censerem. ante uero quàm sit ea res, quam auidissime ciuitas expectat, allata: lætitiæ usus satis est maximæ præclarissimæq́; pugnæ: reditum ad uestitum confectæ uictoriæ reseruate. confectio autem huius belli est* D. *Bruti salus. quæ autem est ista sententia, ut in hodiernũ diem uestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? nos uero, cum semel ad eum, quem cupimus, optamusq́;, uestitũ redierimus; id agamus, ut eũ in perpetuũ retineamus. nam hoc quidem cum turpe est, tum ne dijs quidem immortalibus gratum, ab eorum aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. atq; animaduerto* P. C. *quosdã huic fauere sententiæ: quorum ea mens, idq́; consilium est, ut, cum uideant illum gloriosissimum* D. *Bruto futurum diem, quo die propter eius salutem redierimus ad uestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoriæ posteritatiq́; prodatur, propter unius ciuis periculum populum* R. *ad saga isse, propter eiusdem salutem redisse ad togas.*

tollite hanc, nullam tam prauæ sententiæ causam reperietis. uos uero P.C. conseruate auctoritatem uestram: manete in sententia: tenete uestra memoria quod sæpe ostendistis, huius totius belli in unius uiri fortissimi & maximi uita positū esse discrimen. ad D. Brutum liberandum Legati missi principes ciuitatis, qui illi hosti ac parricidæ denūciarent, ut à Mutina discederet: eiusdem D. Bruti conseruandi gratia Consules sortiti: ad bellum profectus A. Hircius: cuius imbecillitatem ualetudinis animi uirtus & spes uictoriæ confirmauit: Cæsar, cum exercitu per se comparato tum primis pestibus Remp. liberasset, ne quid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutū liberandum, uicitq; dolorem aliquem domesticū patriæ caritate. quid C. Pansa egit aliud delectibus habendis, pecunijs cōparandis, S.C. faciendis grauissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo R. ad causam libertatis uocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? à quo populus R. frequens ita salutem D. Bruti una uoce depoposcit, ut eam non solum commodis suis, sed etiam necessitati uictus anteferret. quod sperare nos quidem debemus P.C. aut inibi esse, aut iam cōfectum: sed spei fructum rei conuenit, & euentui reseruari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præripuisse, aut uim fortunæ stultitia contempsisse uideamur. sed quoniam significatio uestra satis declarat, quid hac de re sentiatis: ad literas ueniam, quæ sunt à Consulibus & à Proprætore missæ; si pauca ante, quæ ad ipsas literas pertineant, dixero. Imbuti sanguine gladij P.C. legionum, exercituumq; nostrorū, uel madefacti potius duobus Cōsulum, tertio Cæsaris prælio. si hostium

fuit ille sanguis, summa militũ pietas : nefarium scelus, si ciuiũ. quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superauit, nomine hostis carebit ? nisi mucrones etiã nostrorum militum tremere uultis, & dubitare, utrum in ciue, an in hoste figantur. Supplicationẽ decernitis: hostem nõ appellatis. gratæ uero nostræ dijs immortalibus gratulationes erunt, gratæ uictimæ, cũ interfecta sit ciuium multitudo. de improbis, inquit, & audacibus. nam sic eos appellat clarissimus uir. quæ sunt urbanarum maledicta litium, nõ inustæ belli internecini notæ. testamenta, credo, subijciunt, aut eijciunt uicinos, aut adolescentulos circũscribunt : his enim uitijs affectos, & talibus, malos & audaces appellare consuetudo solet. bellum inexpiabile infert quatuor Cõsulibus omnium latronum teterrimus : gerit idem bellum cum senatu populoq; R. omnibus, quãquam ruit ipse suis cladibus, pestem, uastitatem, cruciatum, tormenta denũciat : Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset agnoscere, id suo consilio factum esse testatur : quæq; esset facturus in hac urbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo, atque mœnibus repulisset, declarauit in Parmensiũ calamitate, quos, optimos uiros, honestissimosq; homines, maxime cum auctoritate huius ordinis, populiq; R. dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit. proludium illud, & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominum, uel, si etiam dij oderint, quos oportet, omnium deorum. refugit animus P. C. eaq; formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit. quas enim turpitudines Antonij libenter subierunt, easdem per uim lætantur alijs se intu=

lisse. sed uis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est uita. est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Carthaginensium uictã esse fateatur? qua enim in urbe tã immanis Annibal rapta, quàm in Parma surrepta Antonius? nisi forte huius coloniæ, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. si uero coloniarum & municipiorũ sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis urbis? quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui cõcupiuit: quã iam peritus metator & callidus decempeda sua Saxa diuiserat. recordamini per deos immortales P.C. quid hoc biduo timuerimus, à domesticis hostibus rumoribus improbissimis dissipatis. quis liberos, quis cõiugem aspicere poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? iam aut fœdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. hæc à quibus timebantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc uulgari contentus uix sum, leuiore non utar. itaque cũ supplicationes iustissimas ex ijs literis, quæ recitatæ sunt, decernere debeamus, Seruiliusq; decreuerit: augebo omnino numerum dierum, præsertim cum cõmuniter tribus ducibus sint decernendæ. sed hoc primum faciam, ut Imperatores appellem eos, quorum uirtute, consilio, felicitate maximis periculis seruitutis, atq; interitus liberati sumus: etenim cui uiginti his annis supplicatio decreta est, ut nõ Imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerunque nullis? quãobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda nõ fuit; aut usitatus honos perulga-

tusq; tribuendus ijs, quibus etiam noui & singulares debentur. at si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo milia occidisset, non eũ hac consuetudine, quæ increbruit, Imperatorem appellaret senatus: tot legionibus cæsis, tanta multitudine interfecta, hostium di co, ita inquam hostium, quamuis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ducibus supplicationum honorem tribuemus, Imperatorum nomen adimemus? quanto enim honore, lætitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi huius urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ouantem & propè triumphantem populus R. in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? is enim demum est mea quidem sententia iustus triumphus, ac uerus, cum bene de Rep. meritis testimonium à consensu ciuitatis datur. nam siue in cõmuni gaudio populi R. uni gratulabantur, magnum iudicium: siue gratias agebant, eo maius: siue utrũque, nihil magnificẽtius excogitari potest. tu igitur ipse de te, dixerit quispiã. & quidem inuitus: sed iniuriæ dolor facit me præter cõsuetudinem gloriosum. nõ ne satis est ab hominibus uirtutis ignaris gratiam bene merentibus nõ referri? etiam in eos, qui omnes suas curas in Reip. salute defigunt? scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per Idus Quint. qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. aliquem ne imperatorem? crimen inuidia quæretur. credo hoc in gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum, non in eum, qui, ne quid tale in Rep. fieri posset, effecerit. an ut ego, qui Catilinã hæc molientem sustulerim, euerterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspicijs istos fasces Au=

gur acciperem? quatenus haberem? cui traderē? quenquā ne fuisse tā sceleratū, qui hoc fingeret; tam furiosum, qui crederet? unde igitur istæ suspicio, uel potius iste sermo? cum, ut scitis, hoc triduo uel quatriduo tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia atq; insolentia impij ciues unum se in locum ad illam curiam uiribus potius suis, quàm Reip. infelicem cōgregabant. ibi cū consilium inirent de cæde nostra, partirenturq; inter se, qui Capitolium, qui ostia, qui urbis portas occuparēt; ad me concursum futurum ciuitatis putabant. quod ut cum inuidia mea fieret, & cum uitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipauerunt, fasces ipsi ad me delaturi fuerunt. quod cum esset quasi mea uolūtate factū, tum in me impetus conductorum hominum quasi in tyrānū parabatur: ex quo cædes esset omnium uestrū consecuta. quæ rēs patescit P. conscripti: sed suo tempore totius huius sceleris fons aperietur. itaque P. Apuleius Trib. pl. meorum omnium consiliorum periculorumq; iam inde à Consulatu meo testis, conscius, adiutor, dolorem ferre non potuit: doloris mei concionem habuit maximam, populo R. unum atque idem sentiente. in qua concione cū me pro summa nostra coniunctione & familiaritate liberare suspicione fascium uellet, una uoce cuncta concio declarauit, nihil esse à me unquā de Rep. nisi optime cogitatum. post hanc habitam concionem duabus tribus'ue horis optatissimi nuncij & literæ uenerunt, ut idem dies non modo me iniquissima inuidia liberaret, sed etiam celeberrima populi R. gratulatione auxerit. hæc interposui P. C. non tam ut pro me dicerem, (male enim mecum ageretur, si parum

uobis essem sine defensione purgatus) quàm ut quosdam nimis ieiuno animo, & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, uti excellentium ciuiũ uirtutem imitatione dignam, non inuidia putarent. magnus est in Rep. campus, ut sapienter dicere Crassus solebat: multis apertus cursus ad laudem. utinam quidem illi principes uiuerent, qui me post meũ Consulatum, cum ijs ipse cederem, principem non inuiti uidebant. hoc uero tempore, in tanta inopia constantium, & fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios male sentire, alios nihil omnino curare uideam, alios parum cõstanter in suscepta causa permanere, sententiamq; suam nõ semper utilitate Reip. sed cum spe, tum timore moderari? quòd si quis de contentione principatus laborat, quæ nulla esse debet: stultissime facit, si uitijs cum uirtute contendit: ut enim cursu cursus, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. tu, si ego de Rep. optime sentiã; ut me uincas, ipse pessime senties? aut si ad me bonorũ cõcursum fieri uidebis, ad te improbos inuitabis? nollem, primũ Reip. causa, deinde etiam dignitatis tuæ. sed si principatus ageretur, quem nũquam expetiui: quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententijs uinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. hæc populum R. uidere, animaduertere, iudicare, quidam moleste ferunt. poterat ne fieri, ut nõ perinde homines quoque, ut quisq; mereretur, iudicarent? ut. n. de uniuerso senatu populus R. uerissime iudicat, nullis Reip. temporibus hunc ordinem firmiorẽ, atque fortiorẽ fuisse: sic de unoquoque nostrũ, et maxime qui hoc loco sententias dicimus, sciscitatur omnes; auent audire, quid quisque senserit; ita de unoquoque, ut

quenque meritũ arbitrantur, existimant. memoria tenẽt, me ante diem XIII. *Cal. Ian. principem reuocãdæ libertatis fuisse; me ex Cal. Ian. ad hãc horam inuigilasse Reip. meam domũ, measq; aures dies & noctes omnium præceptis monitisq; patuisse; meis literis, meis nũcijs, meis cohortationibus omnes, qui ubique essent, ad patriæ præsidium excitatos; meis sententijs à Cal. Ian. nunquã Legatos ad Antonium, semper illum hostem, semper hoc bellũ; ut ego, qui omni tempore ueræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. idem Vẽtidium, cum alij Tribunum pl. uoluissent, nõ ego semper hostem? has in sententias meas si Consules designati discessionẽ facere uoluissent, omnibus istis latronibus auctoritate ipsa senatus iam pridem de manibus arma cecidissent. sed quod tum non licuit P. C. id hoc tempore nõ solum licet, uerum etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, uerbis notari, sentẽtijs nostris hostes iudicari. antea cum hostem aut bellum nominassem; semel, & sæpius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa iam fieri non potest: ex literis enim C. Pãsæ, A. Hircij Cõsulum, C. Cæsaris Proprætoris, de honore dijs immortalibus habendo sententias diximus. supplicationem modo qui decreuit, idem imprudens hostes iudicauit: nunquam enim in ciuili bello supplicatio decreta est: decretam dico? ne uictoris quidem literis postulata est. ciuile bellum Consul Sylla gessit: legionibus in urbem adductis, quos uoluit, expulit; quos potuit, occidit: supplicationis mentio nulla. graue bellum Octauianũ insecutũ est: supplicatio Cinnæ nulla uictoris. Cinnæ uictoriam Imperator ultus est Sylla: nulla supplicatio de=*

creta à senatu. ad te ipsum P. Seruili nũ misit ullas col=
lega literas de illa calamitosa pugna Pharsaliæ? num te
de supplicatione uoluit referre? profecto noluit. at misit
postea de Alexandria, de Pharnace: Pharsalicæ uero pu
gnæ ne triumphum quidem egit: eos enim ciues pugna il
la sustulerat, quibus non modo uictoribus, sed etiam ui=
uis & incolumis & florens ciuitas esse posset. quod idem
contigerat superioribus bellis ciuilibus. nam mihi Con=
suli supplicatio nullis armis sumptis, non ob cædem ho=
stium, sed ob conseruationem ciuium, nouo, & inaudito
genere decreta est. quãobrem aut supplicatio ob Remp.
pulcherrime gestam postulantibus uestris Imperatoribus
deneganda est, quod præter Gabinium contigit nemini:
aut supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decer=
nitis, iudicetis necesse est. quod ergo illi re, id ego etiã uer=
bo, cum Imperatores eos appello. hoc ipso nomine, & eos
qui etiam deuicti sunt, & eos, qui supersunt, hostes iudi=
co, cum uictores appello Imperatores. quo modo enim po=
tius Pansam appellem? etsi habet honoris amplissimi no
men. quo Hircium? est ille quidem Cõsul: sed alterum
nomẽ beneficij est populi R. alterum uirtutis atque uicto
riæ. quid Cæsarem deorũ beneficio Reip. procreatũ, du=
bitẽ ne appellare Imperatorem? qui primus Antonij im=
manem & fœdam crudelitatem non solum à iugulis no
stris, sed etiam à membris, & uisceribus auertit. unius
autem diei quot & quantæ uirtutes dij immortales fue=
runt? princeps enim omnium Pansa prælij faciendi, &
cũ Antonio confligendi fuit, dignus Imperator legione
Martia, digna legio Imperatore. cuius si acerrimũ impe=
tũ cohibere potuisset, uno prælio confecta res esset. sed cũ

libertatis auida legio effrenatius in aciem hostium irrupisset, ipseq; in primis Pansa pugnaret; duobus periculosis uulneribus acceptis, sublatus è prælio, Reip. uitam reseruauit. ego uero hunc non solum Imperatorem, sed etiā clarissimum Imperatorem iudico; qui cum aut morte, aut uictoria se satis facturum Reip. spopondisset, alterū fecit, alterius dij immortales omen auertant. quid dicā de Hircio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio atque uirtute, quartam illam, quæ relicto Antonio se olim cum Martia legione coniunxit, & septimam, quæ constituta ex ueteranis docuit illo prælio, militibus ijs, qui Cæsaris beneficia seruassent, senatus populiq; R. charum nomē esse. his uiginti cohortibus, nullo equitatu, Hircius ipse aquilam quartæ legionis cū inferret, qua nullius pulchriorem speciem Imperatoris accepimus, cum tribus Antonij legionibus equitatuq; conflixit, hostesq; nefarios, huic Ioui Maximo, cæterisq; deorum immortalium templis, urbis tectis, libertati populi R. nostræ uitæ, sanguiniq; imminentes, prostrauit, fudit, occidit: ut cum admodum paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum duxq; fugerit. ò solem ipsum beatissimum, qui, antequam se abderet, stratis cadaueribus parricidarum, cum paucis fugientem uidit Antonium. an uero quisquam dubitabit appellare Cæsarem Imperatorem? ætas eius certe ab hac sententia neminem deterrebit, quādoquidem uirtute superauit ætatem. ac mihi semper eo maiora beneficia C. Cæsaris uisa sunt, quo minus erant ab ætate illa postulanda. cui cum imperium, eodem tempore etiam spem nominis eius deferebamus: quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis

suis comprobauit. hic ergo adolescens maximi animi, ut uerissime scribit Hircius, *castra multarũ legionum paucis cohortibus tutatus est, secundumq; prælium fecit. ita trium* Imperatorum *uirtute, consilio, felicitate uno die locis pluribus* Resp. *est conseruata. decerno igitur eorũ triũ nomine* L *dierum supplicationes. quas, ut honorificentissimis uerbis consequi potero, complectar ipsa sententia. est autem fidei pietatisq; nostræ, declarare fortissimis militibus, quàm memores simus, quamq; grati. quamobrẽ promissa nostra, atque ea, quæ legionibus bello confecto tributuros nos spopondimus, hodierno* S.C. *renouanda cẽseo: æquum est enim, militum, talium præsertim, honorem cõiungi. atque utinam* P.C. *ciuibus omnibus soluere nobis præmia liceret. quanquã nos ea, quæ promisimus, studiose, quanquam multa, reddemus. sed id quidem restat, ut spero, uictoribus: quibus senatus fides præstatur: quã quidem cũ difficillimo* Reip. *tempore secuti sunt, eos nũquam oportebit consilij sui pœnitere. sed facile est bene agere cum his, à quibus etiam tacentibus flagitari uidemur. illud admirabilius, & maius, maximeq; proprium senatus sapientis est, grata eorũ uirtutem memoria prosequi, qui pro patria uitam profuderunt. quorum de honore utinam mihi plura in mentem uenirent: duo certe non præteribo, quæ maxime occurrunt: quorum alterũ pertinet ad uirorum fortissimorum gloriam sempiternam, alterum ad leniendum mœrorem, & luctum proximorũ.* Placet *igitur mihi* P.C. *legionis* Martiæ *militibus, & eis, qui unà pugnantes occiderunt, monumentũ fieri quamamplissimum. magna atque incredibilia sunt in* Remp. *huius merita legionis. hæc se prima latrocinio*

abrupit

abrupit Antonij: hæc tenuit Albã: hæc se ad Cæsarem contulit: hanc imitata quarta legio parem uirtutis gloriam consecuta est: quarta uictrix desiderat neminem. ex Martia non nulli in ipsa uictoria conciderunt. ô fortunata mors, quæ naturæ debita pro patria est potissimũ reddita. uos uero patriæ natos iudico: quorũ etiam nomen à Marte est: ut idem deus urbem hãc gentibus, uos huic urbi genuisse uideatur. in fuga fœda mors est, in uictoria gloriosa: etenim Mars ipse ex acie fortissimum quenque pignerari solet. illi igitur impij, quos cecidistis, etiã ad inferos pœnas parricidij luent. uos uero, qui extremum spiritum in uictoria effudistis, piorum estis sedem, et locũ consecuti. breuis autem uobis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna. quæ si nõ esset longior, quã hæc uita; quis esset tã amens, qui maximis laboribus et periculis ad summã laudem gloriamq; contenderet? actum igitur præclare uobiscũ fortissimi dum uixistis, nunc uero etiã sanctissimi milites, quòd uestra uirtus nec obliuione eorũ, qui nũc sunt, nec reticentia posterorũ insepulta esse poterit, cũ uobis immortale monumentũ suis penè manibus senatus populusq; R. extruxerit. multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis clari, & magni fuerũt: nec tamen ullis tale genus honoris tributũ est. atque utinã maiora possemus, quãdoquidem à uobis maxima accepimus. uos ab urbe furentẽ Antonium auertistis: uos redire molientẽ repulistis. erit igitur extructa moles opere magnifico, incisæq; literæ diuinæ uirtutis testes sempiternæ: nũquamq; de uobis eorũ, qui aut uidebũt uestrũ monumentũ, aut audiẽt, gratissimus sermo cõticescet. ita pro mortali cõditione uitæ, im-

mortalitatem estis consecuti. sed quoniã P.C. gloriæ munus optimis & fortissimis ciuibus monumenti honore persoluitur, consolemur eorũ proximos, quibus optima est hæc quidẽ consolatio; parentibus, quòd tãta Reip. præsidia genuerũt; liberis, quòd habebũt domestica exempla uirtutis; cõiugibus, quòd ijs uiris carebũt, quos laudare, quã lugere præstabit; fratribus, quòd in se, ut corporũ, sic uirtutũ similitudinem esse cõfident. atque utinã his omnibus abstergere fletum sententijs nostris, consultisq; possemus, uel aliqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent mœrorẽ, atque luctum, gauderentq; potius, cum multa & uaria impenderent hominibus genera mortis, id genus, quod esset pulcherrimum, suis obtigisse, eosq; nec inhumatos esse, nec desertos; quod tamẽ ipsum pro patria nõ miserandum putatur; nec dispersis bustis humili sepultura crematos, sed contectos publicis operibus, atque muneribus, eaq; extructione, quæ sit ad memoriã æternitatis ara uirtutis. quamobrem maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari et uirtutem suorum, et pietatem, & senatus fidem, et crudelissimi memoriã belli. in quo nisi tanta militũ uirtus extitisset, parricidio M. Antonij nomẽ populi R. occidisset. atque etiã censeo P.C. quæ præmia militibus promisimus nos Rep. recuperata tributuros, ea uiuis uictoribusq; cumulate, cum tempus uenerit, persoluenda. qui autem ex ijs, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt; eorum parentibus, liberis, coniugibus, fratribus eadem tribuenda censeo. sed ut aliquando sentẽtia cõplectar, ita censeo: Cum C. Pansa Cos. Imp. initiũ cum hostibus cõfligendi fecerit, quo prælio le=

gio Martia admirabili, incredibiliq; uirtute libertatem populi R. defenderit, quod idem legiones tyronum fecerint; ipseq; C. Pansa Cos. Imp. cũ inter media hostiũ tela uersaretur, uulnera acceperit; cũq; A. Hircius Cos. Imp. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoq; animo exercitũ castris eduxerit, impetumq; in M. Antoniũ, exercitumq; hostiũ fecerit, eiusq; copias occidione occiderit, suo exercitu ita incolumi, ut ne unũ quidem militẽ desiderauerit; cumq; C. Cæsar Propr. Imp. consilio diligẽtiaq; sua castra feliciter defenderit, copiasq; hostiũ, quæ ad castra accesserãt, profligarit, occiderit; ob eas res senatũ existimare, et iudicare, eorũ triũ Imperatorũ uirtute, imperio, cõsilio, grauitate, cõstantia, magnitudine animi, felicitate populũ R. fœdissima crudelissimaq; seruitute liberatum: cumq; Remp. urbem, templa deorũ immortaliũ, bona, fortunasq; omniũ, liberosq; conseruarint dimicatione, & periculo uitæ suæ; uti ob eas res bene, fortiter, feliciterq; gestas C. Pansa, A. Hircius Coss. Imperatores, alter, ambo'ue, aut, si aberint, M. Cornutus Præt. urbanus supplicationes per dies L ad omnia puluinaria cõstituat: cumq; uirtus legionũ digna clarissimis Imperatoribus extiterit; senatũ, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusq; nostris, ea summo studio Rep. recuperata persoluturũ: cumq; legio Martia princeps cũ hostibus conflixerit, atque ita cũ maiore numero hostiũ contenderit, ut plurimos cæderent, caperent non nullos; cumq; sine ulla retractatione pro patria uitam profuderint; cumq; simili uirtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi R. mortem oppetiuerint; senatui placere, ut C. Pansa, A. Hircius Consules,

C. CRISPI SALVSTII IN M. TVLLIVM CICERONEM.

G Rauiter, & iniquo animo maledicta tua paterer M. Tulli, si te scirē iudicio magis, quàm morbo animi petulantia ista uti. sed cū in te neq; modū, neque modestiā ullā animaduerto, respondebo tibi, ut, si quā uoluptatem male dicendo cepisti, eam male audiendo amittas. ubi querar? quos implorem P. C. diripi Rēp. atq; audacissimo cuiq; esse perfidiæ? apud populum R? qui ita largitionibus corruptus est, ut sese, ac fortunas suas uenales habeat: an apud uos patres cōscripti? quorū auctoritas turpissimo cuique & sceleratissimo ludibrio est: ubi M. Tullius leges, iudicia populi R. defendit, atq; in hoc ordine ita moderatur, quasi unus reliquus ex familia uiri clarissimi Scipionis Africani, ac nō reptitius, accitus, & paulo ante insitus huic urbi ciuis. an uero M. Tulli facta ac dicta tua obscura sunt? an nō ita à pueritia uixisti, ut nihil flagitiosū corpori tuo putares, quod alteri collibuisset? an scilicet istā immoderatā eloquentiā apud M. Pisonem non pudicitiæ iactura perdidisti? itaque minime mirandum est, si eam flagitiose uenditas, quam turpissime parasti. uerū, ut opinor, splendor domesticus tibi animos tollit. uxor sacrilega, ac periurijs delibuta: filia matris pellex, tibi iucundior atque obsequentior, quàm parenti par est. domū ipsam tuam ui, & rapinis funestam tibi, ac tuis cōparasti; uidelicet ut nos cōmonefacias, quàm conuersa est Resp. cum in ea domo habitares homo flagitiosissime,

quæ P. Craſſi uiri conſularis fuit. atq; hæc cum ita ſint, tamen ſe Cicero dicit in cõcilio deorũ immortaliũ fuiſſe, inde miſſum huic urbi, ciuibuſq; cuſtodẽ, abſque carnifi cis nomine, qui ciuitatis incõmodum in gloriã ſuam po= nit. quaſi uero nõ illius coniurationis cauſa fuerit Conſu latus tuus, & iccirco Reſp. diſiecta eo tempore, quo te cu ſtodem habebat. ſed, ut opinor, illa te magis extollũt, quæ poſt Conſulatũ cum Terentia uxore de Rep. cõſuluiſti, cum legis Planciæ iudicia domi faciebatis, ex coniuratis alios pecunia cõdemnabas, cũ tibi alius Tuſculanũ, alius Põpeianã uillam ædificabat, alius domũ emebat. qui ue ro nihil poterat, is erat calumniæ proximus, is aut domũ tuam oppugnatũ uenerat, aut inſidias ſenatui fecerat, denique de eo tibi cõpertũ erat. quæ ſi tibi falſa obijcio, redde rationem quantũ patrimonij acceperis, quid tibi li tibus accreuerit, qua ex pecunia domum parauerit, Tu= ſculanum, & Pompeianũ infinito ſumptu ædificaueris: aut, ſi retices, cui poteſt eſſe dubiũ, quin opulentiã iſtam ex ſanguine & miſerijs ciuiũ parauerit? uerum, ut opi nor, homo nouus Arpinas ex M. Craſſi familia eius uir= tutem imitatur, cõtemnit ſimultatem hominum nobiliũ, Remp. charã habet, neque terrore, neque gratia cõmoue tur. illud uero amicitiæ tantũ, ac uirtutis eſt animi? im= mo uero homo leuiſſimus ſupplex inimicis, amicis contu melioſus, modo harum, modo illarum partiũ, nemini fi= dus, leuiſſimus ſenator, mercenarius patronus, cuius nul= la pars corporis à turpitudine uacat, lingua uana, ma= nus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces; quæ ho= neſte nominari non poſſunt, inhoneſtiſſima. atque is cũ eiuſmodi ſit, tamen audet dicere: ò fortunatam natam

me Consule Romam. te Consule fortunatam Cicero? im mo uero infelicem, & miserã, quæ crudelissimam pro= scriptionem perpessa est, cũ tu turbata Rep. metu percul sos omnes bonos parere crudelitati tuæ cogebas; cum o= mnia iudicia, omnes leges in tua libidine erant; cum tu, sublata lege Porcia, erepta libertate, nostrorũ omniũ ui= tæ necisq; potestatem ad te unũ reuocaueras. atq; parũ est, quòd impune fecisti: uerũ etiam cõmemorãdo expro= bras, neq; licet obliuisci seruitutis suæ. egeris oro te Cice= ro: perfeceris, quod libet: satis est perpessos esse: etiã ne aures nostras onerabis tuo odio? etiam ne molestissimis uerbis insectabere? cedant arma togæ: cõcedat laurea linguæ. quasi uero togatus, & nõ armatus ea, quæ glo= riaris, cõfeceris, atq; inter te Syllamq; Dictatorẽ præter nomen imperij quidquã interfuerit. sed quid ego plura de tua insolentia cõmemorem? quẽ Minerua omnes ar tes edocuit, Iupiter Optimus Max. in cõcilio deorũ admi sit, Italia exulem humeris suis reportauit. oro te Romule Arpinas, qui egregia tua uirtute omnes Paulos, Scipio= nes, Fabios superasti, quem tandem locũ in hac ciuitate obtines? quæ tibi partes Reip. placent? quem amicum, quem inimicũ habes? cui insidias in ciuitate fecisti, ancil laris. quo iure, cum de exilio tuo Dyrrhachio rediisti, eũ sequeris? quos tyrãnos appellabas, eorũ nũc potẽtiæ fa= ues? qui tibi ante optimates uidebãtur, eosdẽ nũc demen tes ac furiosos uocas? Vatinij causã agis? de Sestio male existimas? Bibulũ petulãtissimis uerbis lædis? laudas Cæsa rẽ? quẽ maxime odisti, ei maxime obsequeris? aliud stans, aliud sedẽs, de Rep. sentis? his maledicis, illos odisti, leuis= me transfuga, neq; in hac neq; in illa parte fidẽ habẽs?

uolutari. longe uero fallitur opinione: non enim procacitate linguæ uitæ sordes eluuntur: sed est quædam calumnia, quam unusquisque nostrũ testãte animo suo fert de eo, qui falsum crimen bonis obiectat. quòd si uita istius memoriam uicerit, aliam P. C. non ex oratione, sed suis ex moribus spectare debetis. iam dabo operã, quàm maxime potero, ut breue id faciã. neq; hæc altercatio nostra uobis inutilis erit P. C. plerũque enim Resp. priuatis crescit inimicitijs: ubi nemo ciuis, qualis sit uir, potest latere. primũ igitur, quoniã omniũ maiores Crispus Salustius ad unum exemplum & regulam quærit; uelim mihi respondeat, nunquid hi, quos protulit, Scipiones, & Metellos, ante fuerint aut opinionis, aut gloriæ, quàm eos res gestæ suæ, & uita innocentissime acta cõmẽdauit? quòd si hoc fuit illis initiũ nominis, & dignitatis: cur nõ æque de nobis existimetur, cuius & res gestæ illustres, & uita integerrime acta? quasi uero tu sis ab illis uiris Salusti ortus. quòd si esses, nõ nullos iã tuæ turpitudinis pigeret. ego meis maioribus uirtute mea præluxi, ut, si prius noti non fuerint, à me accipiãt initium memoriæ suæ: tu tuis uitæ, quã turpiter egisti, magnas offudisti tenebras; ut, etiã si fuerint egregij ciues, certe uenerint in obliuionẽ. quare noli mihi antiquos uiros obiectare: satius est enim me meis rebus gestis florere, quàm maiorũ opinione niti; et ita uiuere, ut ego sim posteris meis nobilitatis initiũ, et uirtutis exemplum. neque me cũ ijs conferri decet P. C. qui iam decesserunt, omniq; odio carent, & inuidia; sed cum eis, qui mecum unà in Rep. uersati sunt. sed si fuerim aut in honoribus petendis nimis ambitiosus, (nõ hãc dico popularem ambitionem, cuius me principem confi-

teor; sed illam perniciosam contra leges, cuius primos ordines Salustius duxit) aut in gerendis magistratibus, aut in uindicãdis maleficijs tam seuerus, aut in tuẽda Rep. tam uigilans, quam tu proscriptionem uocas, credo quòd nõ omnes tui similes incolumes in hac urbe uixissent. at quãto meliore loco Resp. staret, si tu par ac similis scelestorũ ciuiũ unà cũ illis adnumeratus esses. an ego tũc falso scripsi, Cedãt arma togæ, qui togatus armatos, et pace bellum oppressi? an illud mentitus sum, fortunatã natam me Consule Romam, qui tantum intestinum bellũ, ac domesticum urbis incẽdium extinxi? neq; te tui piget homo leuissime, cum ea culpas, quæ in historijs gloriæ mihi ducis? an turpius est P.C. scribentẽ mentiri, quàm illũ palàm hoc ordine dicentẽ? Nã quòd ætatem increpuisti: tantum me abesse puto ab impudicitia, quãtum tu à pudicitia. sed quid ego de te plura querar? quid. n. mentiri turpe duces, qui mihi ausus sis eloquentiam ut uitiũ obijcere, cuius semper nocens eguisti patrocinio? an ullũ existimas posse fieri ciuem egregium, qui nõ his artibus, & disciplinis sit eruditus? an ulla alia putas esse rudimẽta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? sed minime mirũ est P.C. si homo, qui desidiæ, ac luxuriæ plenus sit, hæc ut noua, atq; inusitata miratur. Nã quòd ista inusitata rabie petulanter in uxorẽ, et in filiam meã inuasisti, quæ facilius mulieres se à uiris abstinuerũt, quàm tu uir à uiris: satis docte ac perite fecisti: non. n. me sperasti mutuam tibi gratiã relaturũ, ut uicissim tuos cõpellarẽ: unus enim satis es materiæ habẽs; neq; quidquã domi tuæ turpius est, quàm tu.

Multũ uero te opinio fallit, qui mihi parare putasti in-

uidiam ex mea re familiari: quæ mihi multo minor est, quàm habere dignus sim. atq; utiná ne táta quidé esset, quáta est; ut potius amici mei uiuerét, quàm ego testamé tis eorũ locupletior essem. Ego fugax Crispe Salusti? furori Tribuni pl. cessi: utilius duxi quáuis fortuná unus experiri, quàm uniuerso populo R. ciuilis essem dissé sionis causa. qui postea quàm ille suũ annũ in Rep. perbacchatus est, omniáq;, quæ cõmouerat, pace & otio rese derũt: hoc ordine reuocante, atq; ipsa Rep. manu trahé te me, reuerti. qui mihi dies si cum omni reliqua uita có feratur, animo meo quidé superet, cũ uniuersi uos, populusq; R. frequés aductu meo gratulatus est: tanti me fugacem, mercenariũ patronum hi æstimauerũt. Neq; hercule mirum est, si ego semper iustas omniũ amicitias existimaui: nõ. n. uni priuatim ancillatus sum, neq; me addixi: sed quantũ quisque Reip. studuit, mihi tantũ fuit aut amicus, aut inimicus. ego nihil plus uolui ualere, q̃ pacem. multi priuatorũ audacias nutrierũt: ego nihil timui nisi leges. multi arma sua timeri uoluerũt: ego nũquam uolui quidquá posse nisi pro uobis. multi ex uobis potentia freti, in uos suis uiribus abusi sunt. itaq; nõ est mirũ, si nullius amicitia usus sum, qui nó perpetuo Reip. amicus fuit. neq; me pœnitet, si aut petéti Vatinio reo patrocinium pollicitus sum, aut Sestij insolentiam repressi, aut Bibuli patientiam culpaui, aut uirtutibus Cæsaris faui. hæ laudes egregij ciuis, & unicæ sunt. quæ si tu mihi ut uitia obijcis, temeritas tua reprehédetur, non mea uitia culpabuntur. plura dicerem, si apud alios mihi esset dicendum P. C. non apud uos, quos ego habui omnium mearum actionum monitores. sed ubi rerũ testimonia

te tuorum scelerũ consciũ esse: noli nobis languorem & soporẽ nimiũ exprobrare. sumus diligẽtes in tuenda pudicitia nostrarũ uxorum: sed ita experrecti nõ sumus, ut à te cauere possimus: audacia tua uincit studia nostra. ecquod huc mouere possit P.C. *factum ac dictum turpe, quẽ nõ puduit palàm uobis audientibus adulteriũ cõfiteri? quòd si tibi nihil per me respondere uoluissem, sed illud censoriũ elogiũ* App. *Claudij, et* L. *Pisonis integerrimorũ uirorũ, quo usus est quisque eorũ, pro lege palàm uniuersis recitarem: nõ ne tibi uiderer æternas inurere maculas, quas reliqua uita tua eluere non possit? neque post illũ delectum senatus unquã te uidimus: nisi forte in ea te castra cõlecisti, quò omnis sentina* Reip. *cõfluxerat. at idẽ* Salustius, *qui in pace ne senator quidẽ manserat; posteaquã* Resp. *armis oppressa est, et idem uictores, qui exules, reduxit, in senatum post* Quæsturã *est reductus. quem honorem ita gessit, ut nihil in eo non uenale habuerit, cuius aliquis emptor fuerit. ita igitur egit, ut nihil nõ æquũ, ac uerũ duxerit, quod ipsi facere collibuisset: neque aliter uexauit, ac debuit si quis prædæ loco magistratum accepisset. peracta* Quæstura, *posteaquã magna pignora eis dederat, cũ quibus similitudine uitæ se cõiunxerat, unus iam ex illo grege uidebatur: eius.n. partis erat exẽplar* Salustius, *quò tanquã in unã uoraginem cœtus omniũ uitiorum excesserat. quidquid impudicorũ, cylonum, parricidarum, sacrilegorum, debitorũ fuit in urbe, municipijs, colonijs,* Italia *tota, sicut in fretis subsederant, nominis perditi, ac notissimi, nulla in parte castris apti, nisi licentia uitiorũ, et cupiditate rerum nouarũ. at posteaquã* Prætor *est factus, modeste se*

gessit, et abstinentur. non ne ita prouinciam uastauit, ut nihil neque passi sint, neque expectarint grauius in bello socij nostri, quã experti in pace, hoc Africã interiorẽ obtinente? unde tantũ hic exhausit, quantum potuit aut fide nominum traijci, aut in naues cõtrudi. tantum, inquam, P.C. exhausit, quantũ uoluit. ne causam diceret, HS duodecies cum Cæsare paciscitur. quòd si quippiam eorũ falsum est, his palàm refelle, unde tu, qui modo ne paternã quidem domũ relinire potueris, repente tanquã somnio beatus hortos pretiosissimos, uillã Tiburti, C. Cæsaris reliquas possessiones paraueris. neque piguit quærere, cur ego P. Crassi domũ emissem, cum tu ueteris uillæ dominus sis, cuius paulo ante fuerat Cæsar. modo, inquã, patrimonio non comeso, sed deuorato, quibus rationibus repente factus es tam affluens, et tam beatus? nam quis te faceret hæredem, quem ne amicũ quidem suum satis honestum quisquam sibi ducit, nisi similis ac par tui? At hercule egregia facta maiorũ tuorum te extollunt. quorũ siue tu similis es, siue illi tui: nihil ad omniũ scelus, ac nequitiam addi potest. Verum, ut opinor, honores tui te faciũt insolentem. tu C. Salusti tãtidem putas esse bis senatorem, & bis Quæstorem fieri, quanti bis consularẽ, & bis triumphalem. carere debet omni uitio qui in alterum paratus est dicere. is demum maledicit, qui non potest uerum ab altero audire. sed tu omnium mensarum assecla, omnium cubiculorũ in ætate pellex, & idem postea adulter, omnis ordinis turpitudo es, & ciuilis belli memoria: quid. n. grauius pati potuimus, quã quòd te incolumẽ in hoc ordine uideamus? desine bonos petulãtissima consectari lingua: desine morbo procacitatis isto

uti: desine unūquenque moribus tuis æstimare. his moribus amicum tibi facere non potes, uideris uelle inimicum habere. Finem dicendi P. C. faciam: sæpe enim grauius uidi offendere animos auditorum eos, qui aliena flagitia aperte dixerūt; quàm eos, qui commiserunt. mihi quidem ratio habenda est, nō quid Salustius merito debeat audire, sed ut ea dicam, si qua ego honeste effari possum.

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll
mmm nnn ooo ppp qqq rrr sss ttt uuu
xxx yyy zzz AAA BBB CCC
DDD EEE FFF GGG HHH
III KKK LLL MMM.
Omnes quaterniones.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M. D. XLVI.
MENSE IVNIO.

AL DVS